אוסף
ליובאוויטש

2011264646

Иврит 93

Кимхи, Д. бен Й.
Михлоль.
Лык, 1862.

П
2625

6564184

ספר

מכלול

שחבר ראש המדקדקים חכם חרשי הלשון ר' דוד קמחי זצ"ל עם נמוקים שהוסיף החכם המדקדק הגדול ר' אליהו אשכנזי המכונה בחור ז"ל עם פרוש מר' משה בר חיים הכהן העכים ז"ל הכל כמו שנדפס בפיורדא בשנת תקנ"ג.

ואני הצעיר

יצחק בן אהרן ריטטענבערג

מתושבי קאלווואריע הבאתיהו לביה"ד והוספתי עליהם:

א) הערות יקרות.

ב) קונטרוס אחרון בעשרה מאמרות המדברים בקצרה מענינים העומדים ברום עולם הדקדוק, אשר חנני גם החונן לאדם דעת.

ג) הגהותיו ובערתי השבושים מכרס המכלול עפ"י כ"י אשר תחת יד החכם הגדול שד"ל הי"ו.

ד) ועפ"י כ"י אשר היה ת"י החכם הגדול ר' שמחה פינסקער בעה"מ ספר לקוטי קדמוניות.

ה) הערות יקרות מפז מהחכם הנ"ל.

MACHLUL.

ליק,

בשנת כד הקמח לא תכלה לפ"ק.

נדפס בבית הדפוס של ר' צבי הירש פעטצאלל.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
БИБЛИОТЕКА
СССР
им. В. И. Ленина
2269-и

הסכמת

הרב הגאון חו"ב וכו' מו"ה מרדכי קלאצקי, החונה בעיר קאלווואריע יע"א.

הן בא אלי האברך המופלג יקר אף נעים מלין ומדקדק נבון דעת ושלם נכנד בבית יעקב ומטיב לנעד ומפורסם הטר מגזע משפחת רם כבוד מוהר"ר יצחק במו"ה אהרן ריטענבערג מתושבי קהלתנו קאלוואריע ובידו רנפה רצוף אהבת שפת קדש ודקדוקיה במגלת ספר הגותן אמרי שפר אשר גונה להם מהררי קדם אבי"ר הרועים אשכול התעודות והמדות אבי המדקדקים הוא

ספר המכלול מהר"דק

המפורסם בספריו, וביחוד בספרו זה אשר סעל ועשה לאסוף כעמיר גורנה כל הדברים השייכים לדקדוק שפתינו הקדושה, ונדפס בוויניציע בשנת ש"ה ובפיו"רדא בשנת תקג"ג וכבר ספו תמו מן בלהות ולא נשארו אף אחד בעיר. ועתה התעורר האברך חכם לב הנ"ל להוציאו לאור מחדש להפיץ אור בהיר לארץ ולדרים, וישם לילות כימים, ובמלא חפנים עמל עלה בידו להגיהו מכל שבושי הדפוס, ולשית נוספות על הספר היקר הזה הערות יקרות ומועילות, וקונטרוס אחרון בעשרה מאמרות בסופו המדברים מדברים העומדים ברומו של עולם הדקדוק כאשר עיני הקורא תחזינה משרים. לזאת שמח לבי ויגל כבודי כראותי יקר תפארת החבור הנ"ל, ואף זרועי תאמנע וידי תכון עמו כי ראוי ונכון הוא לחלקם ביעקב ולהפילם בישראל על ארץ רבה כי רבה היא, ובטחוני בגודל לדקות אח"כי שלא ישלחו בעולתה ידיהם להסיג את גבולו להדפיס במתכונתו והן בהוספה וגרעון הן במדינה והן מח"ל עד משך שפה שנים מעת כלות הדפוס ולא יודון עוד להפריע חקות הר עיבל, אשר קבלו עליהם ועל חיק בניהם אחריהם ולכן קראתי.

דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה ועמליה חבר ליראי ד', היום יום ב' דחנוכה, שנת מעשינו תבר"ך לפ"ק פה קאלוואריע.

נאום מרדכי בא"א מוהר"ר אשר זלה"ה קלאצקי,
חונה פה ק"ק הנ"ל.

מכתב מהרב הג' החכם הכולל וכו' מו"ה יעקב צבי מעקלענבורג הי"ו,

רב דקעניגסבערג, מחבר ספר הכתב והקבלה ועיון תפלה.

ב"ה. קעניגסבערג, יום ג' ד"ז שבט התרכ"ב ליצירה.

לכבוד איש היורד לעומק ים החכמה לדלות משם פניני הדעת והתבונה כש"ת מוה"רר יצחק ריטענבערג נ"י.

דברי מכתבו מיום י"ט לחדש המדבר בענין בירור הקריאה ראיתי והנם לדעתי נבונים מאד. ולא אוכל להמנע מלהודיע כי זה כחמשה שנים כאשר נדברתי עם

אחד מן הפראפעססארען בבית „דער קעניגליכען ביבליאטהעק" ענה ואמר לי, כי השליך אחרי גוו קריאת הברת הספרדים, ויבחר בקריאה האשכנזית, ונדבר עמי בלשון עברי דומה ממש להברה שלנו, כי מצא הברת תנועתינו יותר נכונה.

דברי ידידו הכותב כמעט בעינים סגורות, כי חולשת עיני תכביד עלי הכתיבה לכן דברי כעת מעטים המה ובלתי מסודר.

יעקב צבי מעקלענבורג.

מכתב מראש חכמי דורנו שד"ל הי"ו.

ידידי היקר יצחק ריטטענבערג שלום!

(ואחרי הודיעו נוסחאות הכ"י על קלף אשר ת"י כה דברו:)

וברוך אתה לה' שהזקקתי לבדוק בכ"י זה ולהוציא מתוכו מרגליות יקרות, לטהר דברי רד"ק מחלאת השבושים שהעלו בהם המעתיקים.

ואתה דע לך כי המכלול כ"י על קלף שבידי כבר היה באיזה זמן ביד ר' אליה בחור, והמכלול כתוב כאן בצד ימין מכל דף, ואלו כתוב ס' בעל כנפים, אבל ז' דפים אחרונים מהס' כלם בעל כנפים, כי המכלול כבר נשלם, וזהו מה שכתבתי בכרם חמד ז' עמוד ע"ח כי בעל כנפים הוא גדול מעט יותר מס' המכלול חלק הדקדוק לרד"ק.

והנה בדפים האחרונים מהכ"י כתוב למעלה בצד ימין ח"ה, ובצד שמאל ב"ך, והבנתי מיד כי ח"ה הכוונה בו חלק הדקדוק, אבל עבר זמן רב בלי שאדע מה הוא זה ב"ך, עד שמצאתי בנימוקי הבחור לס' השרשים שמזכיר בעל כנפים בשרש אלץ חלב, שדד, שוט, ומצאתי הדברים המובאים שם כתובים כאן. גם מצאתי בס' ב"ך עמוד רל"ה. על כן יש לאמר בודאי רמוז של שני וחמישי החשן בכח בפתחות הה"א, ור' אליה כתב גם הוא כך בנימוקיו (שרש חשן) ולא חש להזכיר ס' ב"ך. והנה בגליון כ"י זה נמצאו כה וכה הערות שתחלתן א"א, או אומר אליהו, כגון בעמוד קנ"א (בדפוס זה הוא דף כ"ה ע"ב שורה ט"ו) (על מלת אֽוֹשִׁעַ): אומר אליה כי אותם שפאיהם יוד לא יבאו רק בחירק ולא בסגול לעולם. ובעמוד קנ"ח (בדפוס זה הוא דף כ"ז בסופו) (בבנין פִעל, וַתְּאַלְצֵהוּ) אומר אליהו כי לא יבא זה הקלות רק באות שואית (וזה נדפס בנימוקי הבחור שם במכלול),

בעמוד שע"ד כתוב בס' ב"ך כי ויען איוב הראשון תרגומו ופזים, ובגליון כתוב: אומר אליהו אני לא מצאתי כן בכל הנוסחאות (הבחור כתב דבר זה בס' התשבי). בעמוד כ"ג (בדפוס זה הוא בדף ל' ע"ב). (לענין פתח באס"ף). א"א אין להביא ראיה מן כל אלו כי אינם אלא בתלים המשונים בטעמיהן (וזה כתוב בנימוקי הבחור לא כאן אך במקומות אחרים). ובעמוד רכ"א (בדפוס זה הוא בדף ע"ג שורה י'). (על ואם יקרא אותו בלא מקף (בכל לבבכם). יהיה נקוד בחלם). א"א נ"ל יהי' משמע כאלו נקוד בחולם [?] (זה איננו בנימוקיו). בעמוד של"ו (הוא בדף ל"ט ע"א שורה י"ד) (אבל: ואשר למ"ד הפעל נחה לא תנוח העין לעולם): א"א דווקא כשהלמד פעל הא ולא אלף (גם זה איננו בנימוקים). בעמוד שמ"א כתוב

בבעל

בבעל כנפים: כגון המגנן תרג׳ כפייט פייטא, ובגליון כתב ר׳ אליהו (בלא ח״א): זהו שקר וכזב ואין תרגומו כן עיין ותמצא. עוד בעמוד הנ״ל כתוב בב״ך: כשתביאנו לדין לפניך אל תזכר לנו עונות ראשונים בתחלה אלא יקדמונו רחמיך קודם העונות כי עונותינו רבו ואין בנו כח לסבול הגמול כי דלונו מאד מזכות, ובגליון: א״א נ״ל כי עוונות שמוך ובא עונות על הראשונים פירוש אבותינו וזה הוא הנכון מדלא קאמר ראשונות ודוק (אמר שד״ל והיכן מצא עונות גדולות)? בעמוד תנ״ז (הוא בדף ק״נ ע״ב), אצל משקל פֶּעֶל). א״א וזהו לפי שהוא בתהלים (זה נמצא בנימוקיו במלות אחרות). בעמוד תק״ג (הוא בדף קנ״ב ע״ב). (אצל משקל פֶּעֶל מלעיל): א״א לא נמצא זה המשקל רק כשעין הפעל ויו ודוק (זה איננו בנימוקיו) (וכן כתבתי גם אנכי בהערה שם. יבא״ר). בעמוד ת״כ כתב בעל כנפים: תקליעים והקליעו את הבית, ובגליון: טעות כי הוא והקלו ל׳ קלה. בעמוד תפ״ח (הוא בדף קמ״ז ב׳ שורה ד׳) (במשקל פֶּעֶל, אוצרותם, לדורותם) בגליון כתב: לא באר לנו מה הפרש בין אוצרותם ואוצרותיהם וכו׳ (הבחור עשה חילוק ביניהם בס׳ הבחור, ומדקדק אחר הקשה, ושאל אם היו לפלשתים שתי ערלות לכל אחד). וקודם המלות האלה, במקום אומר אליהו, כתוב כאן: ז״ל לויה, ואני בספק אם האות הראשונה היא ז׳, ואולי היא ק׳.

בעמוד תקכ״ז כתב בעל ב״ך: והדורים אישר, ארחות עקלקלות, תרגום עד השברים, עד הדריא, ובגליון כתוב: לא כן מצאתי:

בעמוד תקי״ד (הוא בדף קנ״ו ע״ב) (במשקל פעול) כתוב בגליון: הוא ר׳ שלמה גבירול במה שקנן על ר׳ יקותיאל ז״ל (וזה נדפס בנימוקיו). ובעמוד תקע״ג (הוא בדף קע״א ע״א) (בסוף משקל פְּעוּת) דלג המעתיק מן גם יתכן, עד גם יתכן, והבחור הוסיף בגליון כל מה שהיה חסר בפנים.

בעמוד ל״ד (בסוף פתוחי פִּקַּדְתִּי) מצאתי קצת מלות רומיות כתובות בכתיבה דקה על גבי התיבה העברית או תחתיה דרך פירוש, כגון: וקשר לשון הקדש עמוק מאד, על וקשר כתוב **connexio**, ועל עמוק **profunda**, ותחת מלות לבל ישחת הלשון כתוב **ut non corrumpatur**. ודוגמת זה בס׳ סודי רזיא לר״א מגרמיזא שהעתיק ר׳ אליהו בחור בשנת רע״ז בשביל הקרדינאל איגידיאו (והכ״י נמצא בין ספרי ידידי יוסף אלמנצי ע״ה) נמצאו בגליון כמה וכמה מלות רומיות, דרך פירוש למלות עבריות שבפנים, והיה אפשר לחשוב כי גם הכ״י שבידי (המכלול ובעל כנפים) היה מקנת כספו של החשמן הנ״ל, והבחור כשהיה מלמדו לה״ק כתב הערותיו בגליון הכ״י. אבל הכתיבה הרומית שבס׳ זה איננה שוה לכתיבה רומית שבכ״י האחר ומי שכתב כאן לא כתב כאן. ומכל מקום אין ספק כי שני הכ״י היו באיזה זמן ביד הבחור, וגם היו באיזה זמן ביד חכם נוצרי׳

ואמנם הספר הזה בעל כנפים הוא אסיפת כל התיבות שסופן שוה, כמו שהוא ס׳ יד חרוזים הנדפס, וס׳ אמרי נועם כ״י, אבל זה בעל כנפים מוסיף כה וכה פירוש על קצת המלות, ולפעמים ג״כ כולל פירוש מקראות, אם מדעת המחבר, ואם בשם אחרים. המחבר נראה שהיה בסוף האלף החמישי או בתחלת האלף הששי. כי איננו מזכיר רק הקדמונים, והאחרון שהוא מזכיר הוא הרמב״ם. והא לך קצת דברים מלוקטים כה וכה לדוגמא על תכונת הספר הזה, ומהחכמים המובאים בו.

עמוד ס"ו בחרוז נים: והחכם ר' יוסף בר' שלמה **אבן פועל אלושקי** פירש על נוגי ממועד אספתי ממך היו, שהקב"ה אומר לישראל, את הדואגים והנוגים על המועדים שאספתי, שעונותיכם המו אלה ומידכם היתה זאת, כאומר מהרסיך ומחריביך ממך היו.

עמוד קג"ב, חרוז דך: לשפוט יתום ודך, החכם ר' יונה ז"ל חברו בשרש דכה מפני שהוא פתוח (אמר שד"ל הכוונה על אל ישוב דך נכלם), והחכם ר' יהודה חיוג ז"ל (אמר שד"ל יש כאן נקודה על הגימל) הרחיקו משרש דכה ולא פרש מה יעשה לו, והחכם ר' יעקב אלאמין ז"ל חברו בשרש דוך.

עמוד שס"ו חרוז נִים: תּפִינִים... והחכם ר' יעקב ז"ל אלאמין שְׁקָלוֹ בפלס תחכמוני:

עמוד ת"א חרוז סים: מהסים, ויהס כלב את העם... והחכם ר' יעקב אלאמין ז"ל חברו מבנין קל בשקל ויעש אהרן, ואמר במלת הסו שהטעם מלעיל, כאלו היא מלרע, בשקל כַּלּוּ מעשיכם, ושם כי לא להזכיר כמו הַסֵּה, בשקל צַו צַוֵה, מן הדגוש.

עמוד קג"ו חרוז וִים: **לוִים**, עוד, הוא יְלֻוֶנּוּ בעמלו, ענין לויה מלשון רז"ל ומזה יסד החכם ר' משה ן' עזרא בפזמון אבל יושר מפעלותיו יִלְווּהוּ לקבר, מבנין קל, והאומר יְלַוּוּהוּ מן הדגוש, לא נכון, כי לא נמצא.

עמוד רמ"א: והחכם ר' ששת בר' יוסף ז"ל **אבן שתר אלושקי** פירש על וקרנים מידו לו כי הנוגה הגדול הבא מאת הבורא יתעלה אין כח לאדם להסתכל בו מפני שהוא חזק מאד, על כן שם חביון עזו, שאין בריאה יכולה לדעת ולחקור ענינו.

עמוד שפ"ו: ולקחנו את בתנו והלכנו אמר ר' יהודה בן בלעם ז"ל שרוצה כמו אחותנו, והביא ראיה מן יהורם שכתוב בו כי בת אחאב היתה לו לאשה, ואמר שהיתה אחותו על אמרו בפרשה למטה על אחזיה מלך יהודה בנו ושם אמו עתליה בת עמרי, והיתה אחות אחאב, ולפי דעתי אין ראיה מזה, אולי היו ליורם שתי נשים, בת אחאב שילדה לו אחזיה, ואחות אחאב עוד.

עמוד שנ"ו: מענית, האריכו למעניתם, מן כבחי מענה, שרשם ענה, בשקל מחניתם, אגולאטה בלעז, ובלשון ערב כט.

עמוד תקס"ט: כרוך, מלשון משנה ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, ושמשו בו מן תכריך בוץ וארגמן, ומזה רצה ליסד החכם ר' יצחק הלוי נ"ע גירונדי, באמרו בתוכחה יחידה עקבך כרוך בקץ וזמן לא ארוך, אבל הָפַך הענין, כי הזמן כרוך על העקב כענין הנחש האמור במשנה, והוא הגדיל עליו עקב, אבל דעתו גדולה ורחבה מדעתנו.

ר' אליה בחור רשם מספר הדפים פנים ואחור, והס' מתחיל בעמוד מ', כי במשך הזמן נאבדו עשרים דפים מראש הספר. גם רשם ר' אליה בראש כל דף החרוזים הנכללים בדף ההוא, ולפעמים הוסיף בגליון איזה חרוז אשר שכחו המחבר.

בעמוד נ"ה, על בתולותיה נוגות, כתוב: שרשו יגה מן יגון ויונתן בן עוזיאל תרגם לשון איחור. והבחור כתב בגליון: זהו שקר, כי לא נמצא יונתן על כתובים, והמתרגם הוא עקילס, ותרגם נוגות ספדן והבחור בחפזו לא הבין כי כוונת המחבר היא על נוגי ממועד (צפניה ג') שתרגם יונתן די הוו מעכבין ביך.

ספר

ספר בעל כנפים שנמצא ג"כ בעיר מיככען, ואולי משם יוכל אדם להשלים מה שחסר בכ"י שבידי, גם לדעת מי היה המחבר.

אתה עתה ברוך ה', ברכות לד"ק וכל אוהבי חכמת הדקדוק יחולו על ראשך, כי באמונה עבדת עבודת הקדש לבער הקוצים מכרם המכלול. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום כנפשך וכנפש הכותב האגרת הזאת ביום הפורים ובשני לילותיו, ב"כ"ת"ר מלכות לפ"ק.

ידיד שד"ל.

מכתב מהחכם המפואר וכו' מו"ה שמחה פינסקער הי"ו, בעה"מ ספר לקוטי קדמוניות אל הרב בעל המגיד הי"ו.

ווינן י"ב ואדר. התרכ"ב לפ"ג.

הנה הודיע הר"ר יצחק ריטענבערג נ"י בגליון ד': שכבר התחיל להדפיס בעירך ספר המכלול להרד"ק. ושיש בידו*) כ"י ישן של ידידי הרב החכם רש"דל נ"י להגיה מתוכו, ושמחתי מאד. והנני שולח לך גם אני איזה חתיכות (פראגמענטע) מכ"י ישן נושן של זה הספר היקר. מכילים ל"א דפים בתמונת אקטאף גדול, על מנת שתמסר אותן להמדפים הנ"ל. (אע"פי שאיני מכיר אותו, אם רק הוא ידוע לך) לתכלית ההשואה, ואנכי לא השויתי אותן עם הנדפס, אך עברתי עליהן בהעברה בעלמא. ומצאתי בהם איזה שנויים. והמדפים ישתדל בהשואתם יותר כי מלאכתו בכך. אשר עכ"פ לא תזיק כלום. ואפי' אם ימצאו רק קצת תקונים קטנים כדאי הוא הספר היקר הזה להטריח את עיניו בשבילם:

והנה המדפים מבטיח להגיהן בעיון רב ולנקותו מכל הטעיות, ואם ככה יעשה באמת יהי אלהים בעוזריו, וכל מכבדי הרד"ק ז"ל יודו לו ע"ז בלוב"ה. וידע כי במקומות דברים הצריכים לתקון בדבריו ובהגהותיו של רא"ב ז"ל. כגון מה שכתב הרד"ק ז"ל דפוס ווינציא משנת ש"ה דף פ"ב ע"א (הוא בדפוס זה בדף ס"ג ע"א) וז"ל: הפקידה מלעיל תמיד, זולת אלה שנמצאו מלרע והבדילה הפרכת לכם (שמות כ"ו) והביאה אל הכהן ומצוין ויקרא ה'. וע"ז כתב הרא"ב בהגה"ה וז"ל: אין להביא ראיה מן והביאה כי הה"א במפיק לפיקך היא מלרע, כדין כל מלה בכנוי ה"א הנסתרת. עכ"ל. ובמחילת כבודו לא חקר אחר האמת. כי כונת הרד"ק ז"ל על והביאה דסוף מצורע והביאה אותם אל הכהן (ויקרא ט"ו כ"ט) ונחסרה מלת אותם בשגגת המדפיסים. וכן כתב שם הראב"ע ז"ל שהמלה מלרע כמשפט, וכבר העיר ע"ז ג"כ המדקדק הגדול ר' טוביה פעדער בספרו מבשר טוב.

וכן מה שמביא הרד"ק דף י"ג ע"ב (בדפוס זה בדף י"א ע"א) בין חסרי יו"ד הרבים צדיקם אתם (מ"ב יו"ד). והרא"ב העיר שם ע"ז בזה"ל: זהו טעות כי חסר בו יו"ד קדמאה והנ"ל ואנשים צדיקם המה ישפטו (יחזקאל כ"ו) עכ"ל, ואני תמה על שניהם כי החסרים צדיקם חסרי יו"ד הרבים אנחנו? והלא כל צדיקם דאורייתא חסרי

---

*) אמר יבא"ר. לדאבון לבי הכ"י היקר ההוא איננו ת"י, רק בכל דבר הקשה שאלתי את פי החכם רש"דל הנ"ל והוא הודיעני נוסחת הכ"י ההוא, וברוך יהיה לד' גם בעד זאת.

חסרי יו"ד בתראה נינהו כר מן חד ויסלף דברי צדיקים דפרשת משפטים שהוא מלא דמלא עפ"י המסורה לתלים סימן ל"ז. והל"ל: וכן כל צדיקם שבתורה כר מן חד ויסלף דברי צדיקים כמו שאומר מיד אחר זה: וכן כל גוים. וצ"ע:

כן מה שכתב הרד"ק במכלול שם דף כ"ד ע"א (בדפוס זה דף י"ט ע"ב): ופעמים לא תכתב הה"א. כי כן תִּלְבַּשְׁןָ בנות המלך (ש"ב י"ג) וע"ז מעיר הרא"ב ז"ל: כי זה לבדו בא כן מן השלמים וכו'. ותימה איך שכח וַתִּבָּלַעְןָ דפ' מקץ שהוא ג"כ מן השלמים? ואגב אעיר ג"כ שיש לתקן בסה"ד בש"ב י"ג ולהדפיס תלבשן חסר ה"א בעדות הרד"ק והרא"ב:

וכן על מ"ש הרד"ק במכלול שהמתכות לא יקבצו, ומה שאמר את צרורות כספיהם ולהשיב כספיהם הקבוץ לענין הצרורות, כן הוא בדפוס פיורדא דף קנ"ט ע"א) (אמר יצא"ר וכן הוא גם בדפוס זה דף קמ"ב ע"ב. ועיין בהערתי שמה) וע"ז העיר הבחור: אין טעם לזה הטעם כי היה יכול לומר צרורות כספם בלשון יחיד עכ"ד. מזה משמע שקרא גם הוא צרורות ולא הרגיש בט"ס ושצ"ל צורות במקום צרורות וכן הוא בדפוס וויניציא דף קל"ד ובמכלול יופי לפ' מקץ שהקבוץ יתכן על הצורות. וגם המדקדק רע"פ ע"ה הרגיש בזה בספרו הנ"ל אך לא ידע כי במכלול דפוס וויניציא משנת ש"ה באמת הנוסחא הצורות ולא הצרורות:

והנה זה הספר יקר הוא מאד והוא באמת כליל יופי כשמו. וכל המדקדקים כהמנ"י ובעל הת"ש והרוו"ה ז"ל וזולתם הלכו לאורו — והיה בזה שלום

ידידך שמחה פינסקער.

מכתב מהנ"ל אל המלביה"ד.

ב"ה היום א' 23 מערץ 1862 פה וויען.

שלום וברכה להחכם וכו' מו"ה יצחק ריטענבערג נ"י!

בזה הרגע קבלתי מכתבך וקראתי דבריך. והנני ממהר להשיב לך בראותי כי כבר מוכן אתה לנסוע למקומך וכי כבר נגמר ספר המכלול בכדי שיגיע מכתבי זה לידך בעודך בליק ודע כי אילו היית פונה אלי בבקשותיך בתחלת הדפוס בודאי הייתי שולח לך כמה וכמה הערות על זה הספר. ובפרט מה שנוגע לר' משה העכים שלא ידע בין ימינו לשמאלו בדקדוק. ועתה אי אפשר לי יותר לעשות כי בראשונה חולה אני זה יותר מג' חדשים בעו"ה וקשה עלי הכתיבה. ב) מאחר שספרך כבר נדפס האמן קצר לעשותו. ומעט הזמן המרשה לי העסק העיוני משתמש אני בו להגהת ספרי המבוא. וזה שלישית כי אין כעת המהדורא עם פירושו של ר' משה העכים לפני כי באדעסא הנחתיה ואין בידי אלא דפוס וויניציאה משנת ש"ה. והנה שאלתך מאין באו העלים לידי. אי אפשר לי למלאות בהיות שכבר שכחתי זה והם מונחים אצלי יותר משלשים שנה. אבל כמדומה לי שממדינת קרים נשלחו אלי מאוהב אחד. ב) אודות השינויים אשר מצאת בין הכ"י והדפוס. אם תעריך אותם לפני באר היטב במכתב. אשים עיני עליהם ואודיע לך דעתי אם טוב הדבר לפניך. ג) בדבר ההערות הנמצאות עוד אתי על ס' המכלול לא אוכל לשלחן כעת טרם אעבור עוד הפעם עליהן לצרפם ולבחנם וזהו מה שצריך לזמן מה החסר לי כעת בעבור חלשות גופי. ואעפ"כ אעיר על דבר אחד ואיני יודע אם התעוררו בעלי הדקדוק ע"ז. אבל דבר גדול הוא בעיני. והוא שמאד אתפלא הפלא ופלא על כבוד המדקדק מאין כמוהו הרד"ק ז"ל

ז"ל איך החליט במכלולו בפעלי נע"ו (דף קל"ז, קל"ח ווילנא ש"ה) שהנה שבין אותיות (אית"ן) הנוספות ופ"א הפעל הוא תשלום עה"פ והווי"ן שבהם ווי המשך כו"ו ישפוט ישמור וכו' יעוי"ש. ורצונו שבמלת יָקִים בד"מ מורה הנה הנמשך מן הקמץ של היו"ד בנה על הוא"ו של עין הפעל והו"ו הנכתב בפועל הוא רק וא"ו המשך כמו הוא"ו בפעל ישמור ודומיהן. וכן נגרר אחריו רא"ב בס' הבחור מ"ב אות ד' באמרו שעתיד האותיות אית"ן קמוצים להורות על וא"ו עה"פ כמו אָקים יָקים וכו', והוי"ו השרוקה אינה עה"פ רק וי"ו המשך כוא"ו אפקוד וכו'. העבודה אי לאו דגברא רבא כהרד"ק ז"ל אמר לה להא מילתא לא הייתי מאמין שיוכל אדם לחשוב על תנועה גדולה שיהא הנח ש"ה ממלא מקום אות הנעלם הנחסר אחר האות הב' שאחריה הנשמע כזה. ובפרט זה הקמץ הנופל בריבוי התנועות כמו שהוא בעצמו מורה זה אח"כ: והנה יְקִימוּ יְשׁוּבוּ כשתרבה תנועתם יסור הנח כמשפט שלא להרבות התנועות יְקִימוּן וכו' תְּפוּצֶנָּה וכו' איך יהיה קמץ נופל מושך נח? ומי שישקיט מבוכתי בדבר זה רבי אקראהו. וכן בשער אותיות או"י יש שבושים הרבה לתקן או עכ"פ להעיר על זדונם. בד"מ הוא הרד"ק מביא שם (דף ק"ו) נירא נָא (ירמיה ה') בין אותן אשר הנח נכתב אחר הקמץ הגדול או הקטן ולא תדגש המלה לאחריה לרוב. וכן הוא כותב בפירושו ג"כ: נו"ן נא נקראת רפה אע"פי שמלת נירא מלעיל ע"ש ואני שמעתי ולא אבין הלא האתי מרחוק אינו נוהג אלא אחר הה"א ולא אחר האל"ף ומה למלה זו כאן בין המלות שסופם ה"א? ואין בריאות גופי מסכים להאריך עתה ויבואו על הרבה מאלו הדגושים בספרי המבוא אי"ה וגם על דגוש משה לאמר.

והריני דו"ש בלונ"ח **שמחה פינסקער.**

הקדמת המעיר והמביא לבי"הד.

שמע ישראל גוי אחד בארץ! מתחת סבלות מצרים הוציאך ד' אלהיך באותות ובמופתים נוראים, על הר אלהים זה סיני נגלה אדני בקדש. ואת הוד קולו בשפת קדשו שמעת מלהבות אש. ויחקו בספר לדור אחרון ע"י משה רועה נאמן. גם נביאיך ומליציך הביעו רוחם בשפת קדשנו, ויעמדו לנס עד היום הזה, כל גוים יהללו מליצותיהם כי נעמו, ומי כל גאה ורם יתהלל לנאום כנאום משרי קדשנו מליצינו נביאינו? אכן באבוד קרן ישראל נגדע גם קומת שפתנו, מארך הגלות ותתערב בלאומים, שפתך עזבת ככלי אין חפץ בו, ושפת נכר הארץ למדת את לשונך, דרכי דקדוקיה שמרו, ותשכחנה כמת מלב. אין צריך לכללי דקדוקיה מאז היתה שרתי בלשונות. אבל בכל הקליפות והתמורות אשר עברו עליך בית יעקב ועל שפת קדשך, עוד יכון שמך ושפתך עד בלתי שמים, עוד פליטת תפארתנו (התנ"ך) מכל שמעודינו בימי קדם עומדת לנס עמים וקדושה יאמר לה, ראוה חכמים (עד דור אחרון יכון שמם) ויחקו בספר דקדוקיה. ומי בכל בית דקדוק שפת עבר כדוד נאמן? הלא זה הוא דוד בן יוסף אשר עליו אמרו המושלים „אם אין קמח אין תורה." ועתה מכבדי ומוקירי יקהת עם, הא לכם ספר המכלול להרד"ק ז"ל אשר אין ערוך ליפיו, בו אסף המחבר כעמיר גורנה כל הכללים הנדרשים לדקדוק שפת עבר, ונדפס בקושטא בשנת רל"ט ובוויניציאה

ובוויניציאה הבירה בשנת ש"ה בתבנית גדול ובתבנית שמינית, ובפיורדא בשנת תקכ"ג בתבנית שמינית. וכבר ספו תמו ולא נמצאו רק זעיר שם זעיר שם. ע"כ אזרתי כגבר חלצי לחדש נעורי הספר הלז ולהוציאו לאור עם נמוקי הרא"ב, ופירוש ר' משה הנקדן הנל כע"שפ בפיורדא: והוספתי עליהם הערות יקרות חד זהב על מסגרתו קונטרוס אחרון בעשרה מאמרות, המדברים בקצרה מדברים העומדים ברום עולם הדקדוק, אשר חנני גם החונן לאדם דעת, ועוד זאת וגדולה היא כי הגהתיהו מכל שבושי הדפוס אשר רבו כמו רבו בהדפוסים הקודמים. כאשר עיני הקורא תחזינה משרים, ובקהל רב אודה לזקן בית החכמה החכם המפואר שד"ל הי"ו אשר עזרני בזה והודיעני חלופי הנוסחאות אשר מצא בהכ"י ישן על קלף אשר ת"י (והוא חסר עשרים דפים מתחלתו ונקל על לאנדין) ות"ל ברונס כוכתי לכל אשר כתוב שם. ואפיריון נמטיה להחכם המפואר ר' שמחה פינסקער מחבר ספר לקוטי קדמוניות אשר התעורר מעצמו ושלח לי ל"א דפין מהמכלול כ"י אשר היה ת"י. ועברתי עליהן ומצאתי בהם מרגליות טובות, אף כי ברובו הוא משובש ואיננו מסכים עם הנדפס בכמה מקומות כי בלקה בחסר ויתיר, ועכ"ז קליפתו זרקתי ותוכו אכלתי כאשר יראה הקורא בהוספות ותקונים אשר בסוף הספר. גם כתב איזה הערות יקרות מפז הלא המה כתובים במכתביו בראש הספר הזה.

ועתה אחי ובני עמי חובבי שפת קדשנו ותפארתנו. אליכם אישים אקרא בוזו כסף בוזו זהב ותנו כבוד להרד"ק ז"ל אבי המדקדקים, ואספו אל בתיכם הספר היקר הזה ולמדוהו את בניכם, ולשונכם תמהר לדבר צחות. ולא יאמרו עוד זקנה אמנו. אחרי בלותה תהיה לה עדנה, ודוד מלך שפת ישראל חי וקים ושפתותיו ידובבו בקבר. ואתם המקנאים בעם מבקרים משכילי"י! לאמו לי בספר הזה, אל תבהלו על פיכם לאמר בקרת בקרת! טרם תעברו על פני כל הספר מראשו ועד קצהו. וידוע תדעו כי הכנסתי בהערותי גם דברי מי שקדמני בלי הזכיר שמם עליהם, מפני טעמים כמוסים עמדי, וע"כ אל תאשימוני בזה לגונב נאום. אמת שאלתי אותה אבקש כי משקל הבקרת אשר בידכם יהפך למשקל נועם. ותמלא הארץ דעה.

פ"ד הצעיר מוקיר שפת עבר ומתרפס לרגלי החכמים.

יצחק בן אהרן ריטטענבערג.

נ"ך אדר שני מכלול יופי מהרד"ק זלה"ה לפ"ק.

מזמור לדוד.

מִי כְדָוִד בְּנוֹ יוֹסֵף
בְּכָל בֵּית שְׂפַת קֹדֶשׁ נֶאֱמָן?
מִי כָמוֹהוּ בַּחֲפָנָיו אוֹסֵף
כְּבְמִכְלוֹל מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן
פְּרָטֵי וּכְלָלֵי הַקְּדוּקֶיהָ?
וְהֵמָּה רַבּוּ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר,
אֵין פֶּרֶץ אֵין יוֹצֵאת בִּרְחוֹבוֹתֶיהָ.
יְמִינְךָ דָוִד בִּשְׂפַת קֹדֶשׁ נֶאְדָּר!
גַּם שָׁרָשֶׁיהָ נְטַעְתָּ כְּפֹרַחַת
תִּפְאֶרֶת אֱמֶת בְּאֵר הוֹאַלְתָּ
וַחֲזוֹן נְבִיאֶיהָ, שָׂבַע עַל אַחַת
שֶׁכָּל טוּב מְרוּחָק אֲצַלְתָּ,
כָּל הָעַמִּים סְפָרֶיךָ רָאוּ
וַיַּעַנְדוּם לִצְבִי תִפְאָרָה.
הַמּוֹשְׁלִים עָלֶיךָ מָשָׁל יִשָּׂאוּ:
„אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה"
מִשְׁכַתְּנִי אֲרוּצָה אַחֲרֶיךָ
לָחוֹק בֶּדֶק מִכְלוֹלְךָ יָדַי הֲרִימוֹתִי.
שְׁתַּי נוֹסָפוֹת עַל סִפְרֶךָ,
וְעַל מִשְׁפָּטֶיךָ בְּצֶדֶק הַעִירוֹתִי.
שָׁאֲנִי אִם אַחֲרֵי דְבָרְךָ שָׁנִיתִי!
הָאֱמֶת אָהַבְתִּי וּשְׂפַת יִשְׂרָאֵל,
הַתְּחַטְּאֵנִי אִם שָׁגִיתִי!
כִּי אָדָם אֲנַחְנוּ וְלֹא אֵל. —
וְאָנֹכִי אוֹדֶה בְּמַעַל כַּפַּיִם
לֵאלֹהֵי חַסְדֵּי יֵשַׁע יְעָטָנִי,
חֲכָמִים לְפָעֳלִי אִם יִתְּנוּ יָדַיִם
יִשְׂמַח לִבִּי גַם אָנִי. —

יבא"ר.

**

הקדמת המפרש.

שמעו חכמים מלתי. יודעים האזינו אמרתי. דרשו מעל ספר וקראו. הביטו היטב ואחר תראו. את תפארת דקדוק הלשון ומעלתו. בהררי קודש יסודתו. יסוד התורה עמוד החכמה. נחמד להשכיל דעת ומזימה. זאת לפנים בישראל. מיום ששמם מקדש אל. ומעל אדמתינו נתרחקנו. ובארבע פנות נתפזרנו. ונשכח ממנו לשוננו. אשר הנחילונו אבותינו לשון תורתינו הקדושה. משיגי לנו מורשה. מן הוא והלאה לדורותם התחזקו אנשי חיל נקובים בשמותם. אנשי מעשה רודפי צדק. גאוני ארץ מחזיקי בדק. אחזו מעשה אבותיהם. דרכו בשביליהם. וכלו בשלים מסילות אותותיו. שקלו בפלס נתיבות נקודותיו. תכנו ויסדו הרבה כללים. פרים קודש הלולים. ויחקו דבריהם בעט ברזל ועופרת. לדורות הבאים לאות ולמשמרת. והקרן החזות אשר באחרונה עלה. הגדיל ורבה עד למעלה. הלא הוא המאור הגדול חכם חרשי הלשון רבי דוד קמחי ז"ל אשר חבר את ספר המכלול. כליל יופי משוש כל הארץ חכו ממתקים כולו מחמדים מזקק שבעתים בעליל לארץ. גלוי לכל פאר הודו והדרו. כי אסף וקבץ מכל הספרים. אשר היו לפניו ושקל את דבריהם וסברותיהם במאזני שכלו וכתב מהם מה שנראה לו לא הניח דבר קטן ודבר גדול מחכמה הזאת שלא העלה זכרונו על הספר הזה כמבואר בהקדמתו. ומי שלא ראה את יקר תפארת ספר המכלול ולא מלא את כריסו ממעדניו. אף אם ראה ולמד את כל מה שכתוב בספרי המדקדקים שבאו אחריו. האיש ההוא עדנו לא ראה אור יקרת חכמת הלשון ותפארתו. ונעלם ממנו ולא ידע על מה אדניו הוטבעו. ואף שהמדקדקים אשר קמו אחריו גם בתוכם נמצאו חכמים מחוכמים בעלי מדע וחרשי הלשון וספריהם שחברו בחכמה הזאת נחמדים להשכיל. פרים למאכל ועליהם לתרופה· אמנם אין אחד מן האחרונים האלה אשר יכלול ספרו כל המון משפטי דקדוק הלשון וצבאותיו החונים על דגלו. רק כלם סמכו את עצמם על ספר המכלול. והביאו בספריהם כללי הדקדוק בקצור נמרץ עם הענינים אשר חדשו הם ממה שעלה במצודת עיונם והשמיטו כמה וכמה דברים באשר חשבו לשפת יתר לכפול הדברים הכתובים כבר על ספר אשר שמעו הולך בקצוי הארץ. וחשבו כלם את הספר הזה לתל תלפיות שהכל אליו פונים עליו תלוים כל שלטי הגבורים:

והנה אחרי שחלפו ועברו זה קרוב למאתים וחמשים שנה מיום שנדפס ספר המכלול וזה כמה שנים אשר כלו וספו רוב הספרים ההם עד שלא נשאר אתם כי אם אחד בעיר זעיר שם. ורבו כמו רבו אנשי מדע אשר התאוו תאוה לאמר מי ישקנו ממי בארו באר מים חיים. ויש שיש לו ורוצה לרעות בגנו לאכול מפריו. וילאה למצוא פתח למבוקשו כי לרוחב דעת המחבר כתב בכמה מקומות בדרך קצרה. ומי שלא נסה ללכת בדרכי החכמה הזאת לפניו הם דברי המחבר כדברי ספר החתום באשר שלא כתב את הענינים בסדר הנאות אל המתחיל:

כל אלה ראו עיני והעיר ה' את רוחי להביא את ספר המכלול תחת מכבש הדפוס שנית. ולחבר באור מספיק על דברי המחבר באופן שיספיק הבאור הזה גם אל המתחיל להבין על ידו את דבריו על נכון. כי בארתי באר היטב את כל הענינים אשר לדעתי בלתי מובנים בהשקפה הראשונה. ובתנאי שילמוד כסדר ולא ידלג מענין לענין. כי פרשתי הדברים פעמים ושלש וכאשר בא הענין ההוא עוד פעם או יותר משכתי את ידי וסמכתי את עצמי על מה שכתבתי למעלה:

וזאת לדעת שהמתחיל צריך שיתבארו לו תחלה משפטי התנועות והדגשים והנחים.

טרם שיבין את דברי המחבר אשר פתח דבריו יאירו בדיני הפעלים. גלל כן יעיין תחלה בפתיחת שער דקדוק השמות במה שכתב המחבר שם עם הבאור אשר באַרתי שמה. ואחר שיהיו הכללים ההמה נכונים בידו יהיה נקל לו להבין את דברי המחבר היטב אחר שיודעו לו תחילה הכללים האלה אשר אגיע לפניו. ואבאר תחלה עניני פעל ונפעל עם קצת סעיפים המסתעפים מהם והגלוים אליהם ואח"כ אבאר ענ כי גזרה ובנין ובזה יהיה די באור להמתחיל לבוא אל המבוקש:

אם נעשה פעולה מן הפעולות באחד מן הנמצאים על ידי דבר זולתו אשר יפעול בו הפעולה ההיא אז נקרא להדבר שעושה את הפעולה פּוֹעֵל ולהדבר אשר נעשה בו הפעולה נקרא נִפְעָל. ועל כל הפעולות יכול השואל לשאול באיזה זמן נתחדשו הפעלות ההם (הזמן נחלק לשלשה חלקים והם עָבָר, בֵּינוֹנִי עָתִיד, עבר הוא הזמן שהיה קודם הזמן שאנו עומדים בו עתה. בינוני הוא הזמן ההוא ברגע הזאת שאנו מחשבים עליה. עתיד הוא הזמן אשר יהיה אחר הרגע הזאת שאנו מחשבין עליה ומכאן ולהבא) ובעבור זה צריכין אנחנו לצרף אל הפעולה סימן ידוע המורה על הזמן אשר נעשית בו הפעולה ההיא. והנה כאשר נרצה לתת סימן על זמן העבר היה לנו להשתמש במלת הָיָה שהוא סימן העבר ונאמר עד"מ ראובן היה פוקד היה שומר ודומיהם. אמנם דרך לשון הקודש הוא ע"פ הרוב לכלול הפעולה והזמן בתיבה אחת ויורו הנקודות על הזמן ובמקום היה פוקד היה שומר נאמר פָּקַד, שָׁמַר ויהיה א"כ הקמץ והפתח סימן העבר. ובבינוני היה ראוי לומר הוה פוקד או פוקד בזמן הוה. ונעזוב ג"כ המלה הזה ונאמר סתם פּוֹקֵד ונקודת החולם והצירי הם סימן הבינוני וכן בעתיד במקו' אהיה פוקד נאמר **אפקד** (והאל"ף במל' אפקד היא סימן המדב' כאשר יבואר בפני'):

והנה לפי משפט הלשון היה ראוי להזכיר את שם איש הפועל כמו במשל הנ"ל היה ראוי לומר. ראובן פקד ראובן שמר. אמנם באשר שאי אפשר לדבר מדבר הנסתר (הגופים הם שלשה הראשון נקרא **מדבר בעדו** והוא כאשר מדבר האדם על עצמו לאמר אני עשיתי דבר פלוני. השני נקרא נוכח או **נמצא** והוא אם הדבור הוא לאדם העומד נגד המדבר ויאמר אליו אתה עשית את דבר פלוני. והשלישי נקרא **נסתר** והוא אם הדבור מאדם פלוני אלמוני ויאמר פלוני עשה כזה וכזה) אם לא הזכרנו תחלה את שמו לכן יובן ממילא שמלת פקד חוזר על ראובן הנזכר כבר ויהיה פקד סתם כאלו יאמר ראובן פקד באשר שהשם כבר נזכר. וכן הדין בנקבה נסתרת נאמר פָּקְדָה סתם (עיין בפנים דף ז' ע"ב ד"ה והשביעית) בלתי הזכרת שם פלונית שאנו מייחסים הפעולה אליה. (והה"א שבסוף איננה רק סימן הנקבה) והוא ג"כ מטעם הנ"ל שלהיותה נשאלת בהכרח הזכרנו כבר את שמה. וכן בנסתרים לזכרים רבים או לנקבות רבות נאמר פָּקְדוּ (ו' ע"א ד"ה והרביעית) בו"ו הרבים לבד מבלי הזכרת שם הנסתרים והוא ג"כ מטעם הנ"ל. אמנם כאשר מתיחס הדבור אל הנוכח שאפשר לדבר אליו מבלי הזכרת שמו ע"י שנאמר אליו אַתָּה אז באה אל המלה פקד תי"ו נוספת בסוף להורות על הנוכח ונאמר פָּקַדְתָּ (ה' ע"א ד"ה והשנית) וכן הענין למדבר בעדו באו בו תי"ו ויו"ד נוספות להורות על גוף המדבר ונאמר פָּקַדְתִּי (ו' ע"א ד"ה השלישית) וכן בנמצאים ומדברים בעדם גם בהם באו סימני הגוף פְּקַדְתֶּם (ז'

ע"א ד"ה והחמישית) פָּקַדְנוּ (שם ע"ב ד"ה והששית)· האריכתי קצת בענין הזה בעבור שמצאתי בספר צהר התיבה וספר יסוד הנקוד להמדקדק ר' זלמן הענא ז"ל שנתקשה בענינים האלה והמציא טעמים בדרך רחוק לפי ע"ד ובאמת פשוטים בעיני דברים הנ"ל מאוד מאוד:

האותיות אשר התיבה מחוברת מהן קראו המדקדקים שֹׁרֶשׁ (והמחבר קרא לשון ג"כ אבן הראשה) ואין פעל פחות משלש אותיות וקראו אות ראשון מן השרש פ"א ולאות השני עי"ן ולאות השלישי למ"ד על שם האותיות ממלת פעל שהם פ"א עי"ן למ"ד עד"מ במלת שמר נקרא להשי"ן פ"א הפעל ולמ"ם עי"ן ולרי"ש למ"ד וכן בכל השרשים. והאותיות הנוספות כמו התי"ו במלת פקדת והתי"ו יו"ד במלת פקדתי נקראים שמושים:

בנפעל נמצאים ג"כ הענינים הנ"ל ונאמר ג"כ על הסדר נִפְקַד, נִפְקַדְתָּ כו' (ד"א ע"ב ד"ה ועליו השור ודף נ"ד ע"א בד"ה ועליו השור) והפעל נקרא אב והנפעל נקרא תּוֹלָדָה להיות שהנפעל נולד מן הפעל ובא מכחו כי הנפעל מורה על הענין שנעשה בו הפעולה מכח הפועל אשר פועל בו:

השרשים נחלקים לשלשה מינים והם שלמים. חסרים. נחים. שלמים נקראים אותם השרשים אשר לא נחסרה מהם אחת מאותיות השרש בשום זמן מן הזמנים כמו פקד. שמר. ודומיהם. שנאמר בזמן העבר שמר שמרת כו' וכן בעתיד אשמור ישמור כו' (פ"ז ע"ב ד"ה והארבע ועשרים) שג' אותיות השרש שי"ן מ"ם רי"ש לא נפל אחת מהם בשום זמן. חסרים הם השרשים שנחסרה מהם הפ"א בעתיד והם השרשים אשר פ"א הפעל היא נו"ן כמו נגש נדח נגח ודומיהם שנאמר בהם עתיד אגש יגש אגח יגח בחסרון הנו"ן פ"א הפעל (ע' ע"ב ד"ה אמר דוד) נחים הם שרשים אשר אחת מאותיות השרש היא נח נסתר באחד הזמנים (פ"ב ע"ב ד"ה אבד ופ"ו ע"א ד"ה הקל ועוד במקומו' רבים) וכל אחד מאלה המינים נקראים בפי המדקדקים גִּזְרָה עד"מ פקד הוא מגזרת השלמים נגש מגזרת החסרים והדומה להם. וכל הגזרות יחד נקראים בנין ונקרא זה הבנין בנין הקל. לטעם שיתבאר בפנים. וכן בנפעל נמצאים הגזרות האלה והגזרות יחד נקראים בנין נפעל:

ומלבד שני הבנינים הנ"ל נמצאים עוד ששה בנינים והם בנין פִּקֵּד (נ"ז ע"ב ד"ה זה הטור וס"א ע"ב ד"ה העוברים) ותולדתו בנין פֻּקַּד, בנין הִפְעִיל (ס"ג ע"א ד"ה זה הבנין ס"ו ע"א ד"ה העוברים) ותולדתו בנין הָפְעַל, בנין הִתְפַּעֵל (ס"ח ע"ב ד"ה זה הבנין) ובנין הַמְרֻבָּע (ס"ז ע"ב ד"ה העוברי'):

הנה הלמודים האלה יספיקו לדעתי להמתחיל להיות לו לפתח עינים לבוא על ידיהם אל הקודש הפנימי. ובספר שפה ברורה שחברתי הארכתי בכל הענינים הצריכים לידיעת דקדוק הלשון כפי הצורך אל המתחיל להכניס הבנה שלימה ולהגיע לתכליתם בימים מועטים. ומי שאיננו רוצה להטריח עצמו ולהתיגע ללמוד הלמודים האלה אחת לאחת מתוך דברי המחבר עם מה שהקדמתי לו. יעיין בספר ההוא וימצא הכל מוכן לפניו בסדור נאה מאוד ואז יקלו עליו דברי המחבר להבין הכל בהשקפה הראשונה: וה' יצילני מכל טעות ושגיאה. ויראני נפלאות בתורתו. וישמחני בישועתו. ויכונן בית מקדשנו. תפארתנו ומחמד לבנו. אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה. וידעו תועי רוח בינה. ועמקי שפה ידברו נכונה. כה דברי הצעיר:

משה ב"ה חיים הכהן העכים דיין פה פיורדא.

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

נאם דוד בן יוסף בן קמחי הספרדי.

יתברך ויתעלה השם רוח אדם בקרבו ודעת ותבונה בלבו לחקור ולדעת נפש היודעת. לדרוך שביליה. ולאחוז מסלוליה. לפלס מעגליה. ללכת בדרכי יושר ובנתיב כושר. לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ויבחר בישראל מכל האומות. ובלשון עבר מכל הלשונות. ובו נגלה לעמו ובאחד ההרים. וידבר להם עשרת דברים. וצוה ע"י נביאו ללמד להם מצות וחקים. ומשפטים צדיקים. ויהיו מלומדים בנעוריהם. לשון עבר אביהם. ומיום גלו אבותינו בארץ לא להם. בין הגוים ההם. וילמדו לשונם וישכחו לשון הקודש עד הרגילו בניהם ובני בניהם עד היום לדבר לשון נכריה ושפה זרה איש ללשונו בארצותם. לפי מקומות גלותם. בקדר ואדום. וכל לאום ולאום. לא נמצא בידינו. רק מה שנשאר כתוב אצלינו. עשרים וארבעה ספרים ומלים מעוטים בדברי המשנה. ועל כן צריכים אנו להזהר על מה שיש בידינו מן הלשון להנהיגו כמשפטו ושלא להשחיתו ולדבר בו דברים אשר לא כן:

ואמנם קדמונו והזהירונו עליו והורונו נתיבתו החכמים אשר היו לפנינו. וראש המורים ומישרי הלשון החכם רבי יהודה פאס"י המכונה חיו"ג מצאו בזמן ההוא מעוות בפי אנשים ונשחת בלשונתם. ויחבר שני ספרים. מאירים כספירים. ספר בעלי הרפיון. וספר בעלי הכפל. נותני לשון למודים. פוקחי עינים עורות. ולשון עלגים תמהר לדבר צחות. ואחריו החזיק החכם רבי יונה אשר מלאו לבו לכתוב ספרים רבים ולהאריך בדקדוק הלשון ובעניניו. על כל אשר לפניו. מאשר ראינו אנחנו. ואחרים רבים התעסקו בדקדוק הלשון ויכתוב כל אחד מהם ספרים על שמו. ואם יבוא אדם ללמוד חכמת הרקדוק ילאה ללמוד כל הספרים אשר חברו המחברים ויצטרך להתעסק בהם כל ימיו. ולא טוב היות האדם ערירי מחכמת הדקדוק אבל צריך לו להתעסק בתורה ובמצות ובפירושים וצרכי ענינים בדברי רז"ל ולהתעסק בדקדוק על דרך קצרה כדי שיספיק לו ללמוד התיבות כתיקונן. ולדעת יתרון האותיות והסרונן ולהזהר בו בדבריו ובביאוריו ובמכתבו ובחרוזיו. וגם רז"ל הזהירונו בזה ואמרו לעולם ילמד אדם לתלמידו דרך קצרה. והספרים אשר יתעסק בהם האדם למלאות רוב ספקו מן הדקדוק הם ספרי החכם רבי יהודה עם מה שהוסיף עליו החכם ר' יונה ולדעת הענינים ספר השרשים ואף על פי שיש בהם דברים הרבה שלא לצורך ושילמוד המלמד בלתם מה שיצטרך לו וגם במקומות חסרים מן הצריך לו:

ויער ה' את רוחי ויאמץ את לבבי לכתוב ספר בדרך קצרה ובאתי כמלקט שבלים אחרי הקוצר, וכמעולל אחרי הבוצר ויצאתי בעקבותיהם לקצר דבריהם ולכתוב ספר קראתי שמו ספר מכלול כי רצוני לכלול בו דקדוק הלשון וענינו על דרך קצרה כדי שיהא נקל לתלמידים ללמוד אותו ולהבין נתיבתו ויהא מזומן להם בו כל מה שיצטרכו לדקדוק

ולענין. ואכתוב תחלה חלק הדקדוק ואחריו חלק הענין ודרכתי בסדורו דרך הראשונים לסדר המלות על סדר האותיות שיהי' נדרש לדורשו ונמצא למבקשו:

[ואומר בתחלה כי לשון הקודש וכן כל לשון נחלק לשלשה חלקים].

שם פעל מלה.

ואכתוב שער דקדוק הפעלים בתחלה ואף על פי שהשם קודם לפעל כי הפעל יוצא מהשם. ואמרו כי השם כמו גוף נושא המקרים והפעל כמו מקרה. אבל מפני אורך תבונות הפעלים אכתוב שער דקדוק הפעלים תחלה. ואחריו שער דקדוק השמות. ואחריו שער דקדוק המלים. אבל בחלק הענינים אפרשו שלשתם ביחד על סדר האותיות:

ומהשם אשר לו נתכנו עלילות. ולו נאוו התהלות אשאל העזר להחל ולכלות.

שער

ואכתוב כוונת המחבר במאמר הזה לומר שכפי משפט הלשון היה ראוי להקדים שער דקדוק השמות קודם שער דקדוק הפעלים בעבור שהשם קודם לפעל כי כל הפעלים הם מחוברים מן השמות עד"מ אם תאמר. ראובן פָּקַד או שָׁמַר והדומה לו. והיה המובן שראובן עשה פעולת הפקידה או השמירה בזמן העבר. הרי שמלת ראובן ומלות פקידה שמירה וכן מלות זמן עבר כלם הם ענינים אשר נקבו בשמות האלה אשר הונחו עליהם. ועל ידי צירופם וקבוצם יחד באופנים שונים יובן מהם עשיית הפעולה לענינים וזמנים מתחלפים. הרי לפינו שהשם הוא הנושא והיסוד ואופני חבורם אשר על ידם יובן ענין הפעולה הם כמו מקרה אשר יחול על הנושא הזה. וזה שכתב המחבר. השם כמו גוף נושא וכולו. ובעבור זה היה ראוי להקדים למוד השמות אך באשר שלמודי הפעלים הם רבים מאוד לכן באר בתחלה עניני הפעלים. ומה שכתב. אבל בחלק הענינים כולי. ר"ל החלק השני מן הספר הזה שהוא ספר השרשים לרד"ק:

שער הפעלים

(בנין הפעלים יבנה בשמנה טורים).

הטור האחד הוא בנין הקל והוא יסוד הפעלים ונקרא כן כי לא נוסף בו אות על האותיות היסודיות כי אם לשמש לצורך בנינו לנמצא ולנסתר ולמדבר בעדו ולנקבה ולרבים ולרבות. והאות המשמשת אינה תוספת אחר שהוא לצורך השמוש ולהורות על (א) הנדבר אבל הה"א והמ"ם הנוספת בבנין הפעיל וכן בשאר הבנינים ההיא תקרא תוספת כי אינם מורות על הנדבר ואינם משמשות רק הם להכרת הבנין, והנדברים הם בשלשה דרכים נסתר נמצא מדבר בעדו ומנהג הלשון הוא לדבר בהם (ב) כאחר לפעמים כמו שמעו עמים כֻּלָּם (מיכה א׳) ואולם כֻּלָּם תשובו ובואו נא (איוב י"ז). לְכֻלָּם ולסרניכם (ש"א ו׳). כי יֵבשו מאלים אשר חֲמַדְתֶּם (ישעי׳ א׳). היה זְרֹעָם לבקרים אף יְשׁוּעָתֵנוּ בעת צרה (שם ל"ג) והדומים להם ועוד נכתבם בנחי למד בשרש מחה:

ואבני הטור הזה שלשים ושנים כמספר נתיבות חכמה.

האבן הראשה היא בת שלש אותיות יסודיות והמשל לך מלת פָּעַל כי היא בת שלש אותיות לבד (א) כי הנח שבין הפא והעין איננה יסודי כי אם להרחיב המוצא. כי לא תוכל להוציא

שתי

הטור ר"ל הבנין. וענין הבנינים ועוד כללים אחרים אשר המתחיל צריך אליהם להבין את דברי המחבר ורמיזותיו בארתי על דרך קצרה בהקדמתי לפירש הזה: (א) רצה לומר גוף הפועל: (ב) ר"ל שהכתוב ידבר לפעמים לגוף אחד במאמר אחד בשני לשונות סותרים כמו שמעו עמים כלם. הרי מלת שמעו לשון נמצאי׳ ומלת כלם לשון נסתרים והיה ראוי כלכם שהוא לשון נמצאים. וכן כלם תשובו היה ראוי כלכם תשובו לשון נמצאים או כלם ישובו לשון נסתרים וכן כל אלה שהביא:

האבן (א) הקמץ היא ת"ג ומוספת עמה אל"ף ואע"פ שאינה כתובה הרי היא כאלו היא כתובה. כאשר מבואר בהקדמתי ולקמן בתחלת שער דקדוק השמות. ⟩ וא"כ יש לטעות ולומר שגם האלף הנמשכת מן הקמץ שבפ"א הפעל במלת פָּקַד היא מן השורש. לזה אמר שאינו כן רק הקמץ באה להרחיב המוצא כלומר להמשיך התנועה (ב) כלומר לא נוכל לצרף ולהוציא שני אותיות בפעם אחת מבלתי נח או דגש כי התנועה שתחת האות הראשון יהיה או תנועה גדולה או תנועה קטנה. ואם ת"ג היא

שתי אותיות (בתנועה אחת)*) מבלתי נח ביניהם (ב) אם לא תדגש השנית*) וזה לא יתכן להדגש⁰) כי על כן נקרא קל כי כל אות דגושה יכבד עליך מוצאה. אך מבלי דגש תוציאנה בנחת ובקלות מבלי עמל והנה לך עדים נאמנים על הנח שבין הפא והעין כי איננה יסודי. העתידים שהם אֶפְעַל יִפְעַל כי הפא בשו״א וכן כלם כי אבד הנח בהם. ואילו היה קיים היינו אומרים אֶפָעַל יִפָעַל הפא בקמץ, הנה לך כי אבן הראשה בת שלש אותיות יסודיות. ויש פעל שתנוח אחת מהם או תחסר. והנני עתיד לבאר האבנים (ג) אבני גזית אחרי אבני שלמות. ותצא אבן הראשה על ג׳ פנים:

האחד פָּעֵל שיהי׳ הפא בקמץ גדול והעין בקמץ קטן (ד) כמו כי חָפֵץ בבת יעקב (בראשית ל״ד) כי לא חָמֵץ (שמות ל״ג) וכן לרבים בהפסק*) חדלו פרזון בישראל חָדֵלּוּ (שופ׳ ה׳). (ה) ודגש הלמד לתפארת המלה כי כֵּן דרך העבריים לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה בהפסק הטעמים וכן ורעבים חָדֵלּוּ (ש״א ב׳). ואיש ברעהו יְהָתֵלּוּ (ירמי׳ ט׳). לי שמעו וְיִחֵלּוּ (איוב כ״ט) לשונם בצמא נָשָׁתָּה (ישעי׳ מ״א). למען היה לה ברק מֹרָטָּה (יחזקאל כ״א) והיא מֹרָטָּה (שם). וכן דרכם לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה גם בלא הפסק והוא שתהי׳ האות שוואית כמו מִקְּדָשׁ (שמות ט״ו) וָאֶכְּרֶהָ לי (הושע ג׳). וּבְעַצְּבוֹת לב (משלי ט״ו). וכל עַצְּבֵיכֶם תנגושו (ישעי׳ נ״ח). נִצְּרָה על דל שפתי (תהלים קמ״א). נִצְּרֶהָ כי היא חייך (משלי ד׳). ולא יכלה עוד הַצְּפִינוֹ (שמות ב׳). יצא קרן אחת מִצְּעִירָה (דניאל ח׳). נגוסה וַתַּקְּנוּהוּ מן העיר (שופטים כ׳). בעבור הַרְּעִימָה (ש״א א׳). ואת עִקְּבֵי גזירך

מנזריך

*) בתנועה כאחת כל״ל ור״ל שתי אותיות זה אחר זה בתנועות. ומעתה אין מקום להגהת הבחור כאן. יבא״ר.

*) א״א המדקדק הי׳ לו לומר או אם לא תנקד השנית בשוא נח כמו אַבְרָהָם: ⁰) א״א המדקדק גם לא יתכן להנקד בשוא כי אין שוא לפני נח נראה והיינו האות שבסוף התיבה בלי נקוד:

*) א״א וכן לנקב׳ ולשונם לחכם דְּבֵקָת ודוקא בהפסק:

ממילא יומשך עמה נח נסתר כי זה היא גדר הת״ג. ואם תנועה קטנה היא צריך שתהיה אחריה נח נראה או דגש כמבואר בדיני התנועות (ג) כלומר החסרים אחר השלמים. והשלמים הן אותם השרשים אשר לא נחסרה מהן אות אם נוספה עליהם אות השמוש (ד) והוא מה שנקרא אצלינו צירי (ה) כי הדגש איננה באה רק להורות על אחת מהוראות הדגש המבוארות בדיני הדגש. והדגשים האלה לא מצאנו להם טעם

לכן

(מדב׳ כ״ה) מְנַזְרַיִךְ כארבה (נחו׳ ג׳). עִקְּבוֹת הרים (משלי כ״ז). עִקְּשׁוּת פה (משלי ד׳). עִקְּבֵי סוס (בראשית מ״ט). עִקְּבוֹת משיחך (תלי׳ פ״ט). ועִקְּבוֹתֶיךָ לא נודעו (תלי׳ ע״ז). וכל קַשְּׁתוֹתָיו דרוכות (ישעי׳ ה׳). וְקַשְּׁתוֹתָם תשברנה (תלים ל״ז). השבת מִטְּהָרוֹ (תלים פ״ט), בנות מלכים בִּיקְּרוֹתֶיךָ (מ״ה). ולו יִקְּהַת עמים (ראשי׳ מ״ט). אם יִקְּרְךָ עון (ש״א כ״ח) מִקְּרֵה לילה (דברי׳ כ״ג). ויתכן (ו) שהמם לשמוש ודגש הקוף לחסרון נון מן וּבְהַמְּרוֹתָם תלן עיני (איוב י״ז). חִשְּׁבוֹנוֹת רבים (קהלת ז׳). ולא אריח בְּעַצְּרוֹתֵיכֶם (עמוס ה׳). אלה הם שהדגש בהם לתפארת הקריאה ובא אז לָחֶם שערים (שופטי׳ ה׳). עין הפעל בסגול שלא כמשפט כי הי׳ משפטו בצירי כמו כי חָפֵץ (ראשי׳ ל״ו). כי לא חָמֵץ (שמות ל׳). יהי׳ פעל עבר או שם (ז) והסגול בא שלא כמנהג כי לא מצאנו לו שני. ובא שם התואר על משקל זה כי לא אל חָפֵץ רשע אתה (תלים ה׳). לא תאכל עליו חָמֵץ: (דברים י״ז). והשני פָּעֹל שיהי׳ הפ״א בקמץ גדול והעין בחולם כמו ולא יָכֹל משה לבוא (שמות מ׳) ולא יָכֹל יוסף (ראשית מ״ה). אשר יָגֹרְתָּ מפניהם (דברים כ״ח). ובא קמץ חטף תחת חולם במלה (ח) ויכָלְתָּ עמוד (שמות י״ח), לפי שהוא מלרע מפני הוי״ו ובהפסק גם יָכֹלְתִּי (ראשי׳ ל׳). להוציא את הכנים ולא יָכֹלוּ. (שמות ח׳) הרים נָזֹלּוּ (ישעי׳ מ״ד). דגש הלמד לתפארת המלה, ושם התואר על משקל זה. גָּדֹל. קָטֹן. רָחֹק. קָרֹב:

והשלישי

לכן נאמר שהם לתפארת הקריאה (ו) כי כל, מ״ם השמוש נגזרה ממלת מן ובמקום הנו״ן תבוא דגש באות שאחר המ״ם כי כן דרך הלשון כאשר תבוא נו״ן באמצע התיבה נחסרה הנו״ן עפ״י הרוב ותבוא דגש תמורתה כאשר יבואר להבא בדיני חסרי פ״א נון. ויהי׳ מִקְרֵה כאלו כתוב מִן קְרֵה. (ז) ר״ל גם אם נאמר שהוא שם התואר לא יתכן סגו״ל בעי״ן הפעל כי לא מצאנו שם התואר בסגו״ל רק שם דבר מצאנו כך כמו חוֹדֶשׁ קוֹדֶשׁ סֵפֶר ודומיהם (ולהבא יבואר מה הוא שם התואר ומה הוא שם דבר). (ח) כי בעבור הוי״ו המהפכת העבר לעתיד תבוא הנגינה מלרע כאשר יבואר עוד (נגינת טעם אם באה תחת האות שיש בה התנועה האחרונה קראוה המדקדקים מלרע ואם תהי׳ בתנועה שלפני האחרונה קראוה מלעיל) והכלל הוא שלא תהי׳ נח נראה אחר ת״ג אם לא תהי׳ נגינה תחת הת״ג ההיא כאשר מבואר בדיני התנועות ולכן במלת ויכולת שנעתקה הנגינה מתחת הכ״ף אל התי״ו לא יתכן שוב להתקיים החולם עם נח נראה שאחרי׳ לכן נחלפה ובאה תמורתה קמץ חטף שהיא תולדתה. אבל בהפסק מאמר והוא אתנחתא וסוף פסוק שבאה הנגינה מלעיל לכן באה באמת בחולם:

והשלישי

והשלישי פָּעַל שיהיה הפא בקמץ גדול והעין בפתח גדול כמו ואביו שָׁמַר את הדבר. (בראשי' ל"ז) ולא זָכַר שר המשקים. (שם מ') וכן בהפסק (א) לרבים או בהעמדה (אבל) תהיה העין קמוצה את משמרת ה' שָׁמָרוּ (במדבר י"ט) בעזבוניך נָתָנוּ. (יחזקאל כ"ז) ודגש הנון לתפארת המלה. וכן לשונם בצמא נשתה, (ישעיה מ"א) והדגש לתפארת המלה. כי לא ידגש נשתה כמו שמרה זכרה בהפסק. ומבלי הפסק נשתה גבורתם. (ירמי' נא) (ב) ושם התואר על משקל זה אבל ישתנה כי הוא כולו קמץ כמו חָכָם רָשָׁע סָכָל וכן עלה זית טָרָף בפיה. (בראשית ח') שם התואר כלומר טרוף בפיה (ג) והפעל העבר חציו קמוץ וחציו פתוח ואם בסוף פסוק או באתנח כלו קמוץ כמו פקד את שרה כאשר אָמָר (בראשי' כ"א). ובמושב לצים לא יָשָׁב (תלים א'). וכן כלם (ד) ובשלשת הספרים המקל השלישי לזרקא שהוא במקום סגולה בשאר הספרים יש לו משפט אתנח וסוף פסוק כמו חנני ה' כי אמלל אני (תהלים ו'). בשלום יחדו אשכבה ואישן (שם ד') ובא החפיר לבנון קָמַל (ישעי' ל"ג) בפתח באתנח. וכתב רבי יעקב בן אלעזר בספר השלם שחבר כי בא בפתח לפי שאלו

היה

השלישי (א) ר"ל שברבים מלאנו ג"כ העין נקודה בתנועה אם תהי' בהפסק או בהעמדה (הפסק הוא סוף פסוק. והעמדה הוא אחד מהטעמים המפסיקים הגדולים כמו אתנחתא וזקף וטפחא לפעמים וכן לפעמים רביעי כאשר יבואר עוד) שאם לא תהי' בהפסק. העי"ן נקודה בשו"א כמו פקדו אבל בהפסק היא נקודה בתנועה כמו היחיד אבל זה החילוק יש ביניהן שהיחיד בלא הפסק העי"ן פתוחה והרבים בהפסק העין קמוצה. ושעור דברי המחבר הן שהיחיד בלא הפסק והרבים בהפסק יהיו ממש על משקל אחד חוץ מהבדל זה שזה בפתח וזה בקמן וכן אמר בסמוך וז"ל ושם התאר על משקל זה כו'. ר"ל שמלאנו שם התואר על משקל העבר רק שזה העי"ן בפתח וזה בקמן. (וענין משקל הוא אם מלאנו שני שרשים או יותר בנקודות שוות נאמר שהן משקל אחד ונאמר חָכָם רָשָׁע הן על משקל אחד שנגיהם נקודים בשני קמצין ארץ גפן הם על משקל אחד שנגיהם נקודים בשם נקודות). (ב) כאשר נראה לתאר "ענין" מן הענינים בעבור המקרה שנמלא בו ונקראהו בשם אותו המקרה השם ההוא נקרא שם התואר עד"מ מי שיש בו מקרה החכמה נקראהו חכם ומי שיש בו מקרה הזקנה נקראהו זקן וכן גדול קטן ע"ש מקרה הגדלות והקטנות וכל הדומי' אליהם נקראם שם התואר. ושם דבר הוא אותו השם שנקרא לדבר בהסכמה מבעלי הלשון להבדיל בין דבר לדבר (ואמנם הסברא כל השמות יש להם טעם אף אם אנחנו לא ידענו הטעם ההוא) כמו שמים ארץ בית שדה ודומיהן (ג) כלומר מקרה הטריפה אשר נעשה ע"י פיה אותה המקרה עדיין קיימת (וכן הוא ענין בינוני פעול כאשר יבואר להבא) (ד) שלשת הספרים הן איוב משלי

תלים

היה בלא הפסק היה קָטֵל בצירי כמו קנה וסוף קָטֵלוּ (ישעי׳ י״ט). והוסב לפתח מפני ההפסק. אבל אם הי׳ מגזרת פִּעַל בפתח היה באתנח קמץ. וכן כתב רבי יונה וכתב כי זה הטעם בכל המקומות שנמצא פתח באתנח וסוף פסוק בשמות ופעלים שהי׳ בלתי אתנח בצירי. וכל אשר הם מגזרת פִּעֵל בצירי ישוב פתח באתנח וסוף פסוק. ואשר הם מגזרת פִּעַל בפתח ישוב קמץ באתנח וסוף פסוק. וכן רוב דעת המדקדקים. אבל ראיתי כי רבי יונה יחס זה הטעם אליו ואמר כי הוא חדשהו ולא קדמהו אדם בו. ושם שָׁפָט את ישראל (ש״א ז׳). אריה שָׁאָג (עמוס ג׳). ה׳ מָלָךְ ירגזו עמים (תלים צ״ט). ה׳ מָלָךְ תגל הארץ (שם צ״ז), ה׳ מָלָךְ גאות לבש (תלי׳ צ״ג). כי הוא טָרָף (הושע ו׳). רשע יראה וכעס (תלים קי״ב). אשר זָמָם (איכה ב׳) כאשר זָמָם*). על שגגתו אשר שָׁגָג (דברי׳ י״ט). והשיב את הגזלה אשר גָּזָל. (ויקרא ה׳) וידם השמש וירח עָמָד (יהושע י׳) כי ה׳ צבאות יָעָץ (ישעי׳ י״ד) ורבי יונה הביא ג״כ דָּבָק שלמה לאהבה (מ״א י״א) ולא מצאתיו כן בכל הספרים המדויקים. כי אם במקצת, כל אלה נכרים באו שהם פעלים עוברים ואינם בהפסק והם קמוצים. וגם באו בזקף קמוצים כי גם הזקף יש לו משפט ההפסק במקומות רבים לחמו לרעב נָתָן (יחזקאל י״ח) חבול לא חָבָל*) (שם י״ז). ותרבית לא לָקָח (יחזקאל יח). את בכורתי לָקָח (בראשי׳ כ״ז). או את העושק אשר עָשָׁק (ויקרא ה׳) הוא זמות יָעָץ (ישעי׳ ל״ב). ותלהטהו מסביב ולא יָדָע (שם מ״ב). את כל רכושו אשר רָכָשׁ. (ראשית לא) קדמאה דפסוקא, כרע נָפָל (שופטים ה׳) תנינא דפסוקא, קורא דגר ולא יָלָד (ירמי׳ י״ז). וגם במלך נבוכדנאצר מָרָד (דה״ב ל״ו). כי לאלהי אביו דָּרָשׁ (שם ב׳ י״ז) הצדיק אָבָד (ישעי׳ נ״ז). אם יועצך אָבָד (מיכה ד׳). משקל נזמי הזהב אשר שָׁאָל (שופטים ח׳). אל ההרים לא אָכָל (יחזקאל י״ח) על ההרים לא אָכָל (שם). אל ההרים לא אָכָל (שם). את העיר אשר שָׁאָל (יהושע יט). ומשפט אלהיו לא עָזָב (ישעי׳ נ״ח)

*) א״א לא נמלא כאשר זמם רק בפתח וכן כאשר זמם בראש זכרי׳ אינו קמוץ גם במסורה גדולה לא חשיב רק עשה ה׳ אשר זמם ודוק:

*) א״א במסורה גדולה א״ב מן חד חד קמץ בזקף׳ והוא הוסי׳ עליהם עוד. ועוד הביא מהן הרבה במלת אפעול ע״ש:

*) א״א ברוב ספרים אבל תלים. ונקראו ספרי אמ״ת ובהם יש לקלת נגינות דין אחר מאשר יש לשאר תנ״ך.

דם יחשב לאיש ההוא דם שָׁפָךְ (ויקרא י״ז) ולא כמשלו אשר מָשָׁל (דניאל י״א). וגם דם הנקי אשר שָׁפָךְ (מ״ב כ״א). גזולות גָזָל חבול לא ישיב (יחזקאל י״ח). בנפש אחיו אשר הרג (שמואל ב׳ י״ד):

ראשון פתוח והב׳ לא אכל קמוצים וכן במסורה דאכל פתח פומי׳ ודלא אכל קמץ פומי׳ ודוק:

אל כל אשר תהיה שמה האבן על אחת משלשה פנים האלה שזכרנו פָּעַל. פָּעוֹל פָּעֵל תורה על יחיד נסתר שפעולתו הי׳ בזמן עבר וקריאת המלה מלרע מי פָעַל ועשה (ישעי׳ מ״א). אמר ה׳ (תלים ס״ח). וכשתבא בסמוך למלה*) זעירא או למלה שהיא מלעיל. תהיה גם (ה) היא מלעיל כמו עלימו אָבַד כֹּלַח (איוב ל׳). ושאל לו (מדבר כ״ו). וקָרָא בו (דברים י״ז) קָרָא לַיְלָה (בראשי׳ א׳) וכלה זָעַם (ישעי׳ י׳) ולא הָיָה מַיִם (במדבר כ׳) ונשא ענף ועשה פרי (יחזקאל י״ז). וכבר באו מהם על זה הדרך מלרע. מי בָרָא אֵלֶּה (ישעי׳ מ׳). וייבש הנחל כי לא היה גשם (מ״א י״ז). בעבור האדמה חתה כי לא הָיָה גשם בארץ (ירמי׳ ד׳). כי לא היה דשא (שם יד). ולא היה לחם לעם הארץ דירמיה (שם כ״ב). ודמלכים פליגין עלי׳. ודסמיך למלה זעירא היה איש גדול לפני ארוניו (מ״ב ה׳) ובמקצת ספרים הוא מלעיל. וכן מלרע והיה צדק (ישעי׳ י״א). ואמר אפס (עמוס ו׳). ואמר הם (שם). בל לָמַד צדק (ישעי׳ כ״ו) אשר לא נשק לו (מ״א י״ט). אשר נָטַע כרם (דברי׳ כ׳). נָטַע ארן (ישעי׳ מ״ד). אתא בקר (שם). ואכל לחם לפניו תמיד (ירמי׳ כ״ב). מי יָצַר אל (ישעי׳ מ״ד) ולא יָסַף עוד לדעתה (בראשית ל״ח). אבל ולא יָסַף עוד מלאך ה׳ (שופטים מ״ג) הוא מלעיל*) וגם באו מלעיל בלתי סמיכות מלה זעירא או מלה שהוא מלעיל הנה שָׁבַר עלינו (מ״ב ז׳). שאול שָׁאַל האיש (בראשית מ״ג) ומצאנוהו

*) א״א לא הי׳ צ״ל אלא מלה שהיא מלעיל כי מלה זעיר׳ פשיט׳ שהיא מלעיל. וכן מה שאמר או מלה שהיא מלעיל וכו׳ אינו צודק כי יש שני מיני מלעיל האחד כשהטעם בראש התיבה כמו אלה שהביא והב׳ כשהטעם באמצע המלה. וזה הב׳ אינו משיב הטעם לאחור מהמלה שהיא מלרע להיו׳ מלעיל והמשל כי כאשר יגוש אים הוא מלעיל בעבור מלת אים. אבל על מי לא יקום אורהו אף על פי שהטעם באורהו מלעיל תחת הרי״ש לא היה טעם יקום מלעיל לפי שאין הטעם תחת האל״ף לכן הל״ל או כשהטעם בראש המלה וזכור זה כי הוא כלל גדול ולא קדמני אדם בו:

*) א״א ספק לי אם הביא את כל היוצאי׳ מהכלל או מקצתן אך מאחר שלא כתב ואמר המקל השלישי ר״ל קו זקוף כמו כי אמלל אני. (ה) כי יכבד על הקורא להטעים שני טעמים סמוכים זה לזה בלתי הפסק תנועה לכן נסוגה הנגינה לאחור

בנון נוספת יסר יסרני יה (תלים קי"ח). דנני אלהי' (בראשית ל'). (ו) כי הדגש בשניהם להבלעת הנון הנוספת. כן דעת קצת מדקדקים ויתכן שהדגש באלה לתפארת הקריאה ולא להסרון הנון והוא הנכון:

כתב ודומיהם נראה שהני' את כלם:

והשנית בת ארבע אותיות עם התי"ו הנוספת בסופה להורות על יחיד נמצא שפעולתו לזמן עבר והנמשל:

פעלת הפא קמוצה והעין פתוחה וכן התיו קמוצה והוא מלעיל וכן כל פעלת (א) ופעלתי ופעלת ופעלתי והפעלת והפעלתי-ופועלת ופועלתי (והפעולים הם) נפעלת ונפעלתי ופעלת ופעלתי והפעלת והפעלתי והתפעלת והתפעלתי כלם מלעיל אמרתי הנני. (ישעי' ס"ה). אני ה' דברתי (ירמי' ד') שברת ראשי תנינים (תלים ע"ד). הסתרתי פני (ישעי' נ"ד). השמדתי את האמורי. (עמו' ב') הרכבת אנוש לראשינו. (תלי' ס"ו) ואת הנערים יודעתי (ש"א כ"א) בי נשבעתי. (ראשי' ד"כ) השברתי קדרתי (ירמי' ח') פקדתי יתר שנותי (ישעי' ל"ח) התעברת עם משיחך (תלי' פ"ט) כלם מלעיל והעין פתוחה וכשתכנס עליהם וא"ו השמוש (ב) ישובו מלרע ברוב. ושמרת את חקיו (דברי' ד'). ובחרת בחיים (שם ל'). ופקדתי עליהם (שמו' ל"ב). ואכלת את כל העמים (דברי' ז'). ונתתי גשמיכם (ויקר' ד"ו) ושכנתי בתוכך (זכרי' ב'). ודברתי משפטי (ירמי' א'). וקמת ודברת (שם). והזהרת אתהם (שמו' י"ח). והעתרתי אל ה' (במדב' כ') והשקית את העדה (דברי' ד'). והכית את כל זכורה (ראשי' א') והכית את עמלק (ש"א ט"ו). והעלית את נרותיה (שמו' מ'). וצפית אותו זהב טהור (שם ד"ה). וצוית אותו לעיניהם (מדבר ד"ז). ונשמרת מכל דבר רע (דברי' ד"ג). והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח). ויבואו עם הוא"ו מלעיל

ויורו

לאחור ובאה מלעיל. (ו) כי דרך הלשון הוא שהנו"ן הראוי להיות באמצע התיבה תחסר ובאה דגש תמורתה:

פעלת (א) הכלל הוא בכל העבר באה הנגינה בעי"ן הפעל חוץ מבנסתרת ונסתרים שהעי"ן מנוקדת בשו"א (ולא תבוא הנגינה באות המנוקדת בשו"א כי גדר השו"א הוא שתחטף את האות במהירות וגדר הנגינה היא להאריך ולמשוך את תנועת האות והרי הם שני הפכים) לכן באה בהם הנגינה בלמ"ד הפעל. וכן בנמצאים ונמצאות שבאה בהם הנגינה מלרע כי כנוי' אתם אתן הם הן כם כן יומשכו תמיד בנגינת טעם כדי להטעימן היטב ויורגש היטב ההבדל בין מ"ם תם לנון תן. (ב) הייני דוקא אם הוי"ו

ויורו לעבד רובם. ואכלתי חטאת היום (ויקרא י') ודברתי על הנביאים.
(הושע י"ב). הגדלתי והוספתי. (קהל' ב') ופן אורש וגנבתי. ותפשתי שם
אלהי, (משלי ל') והכית בצור (שמו' י"ז), ועבדת לו את האדמה. (ש"ב ט').
ולקחתי אני מצמרת הארז ונתתי'. (יח' י"ז) ואשר למ"ד הפעל נחה בהם מן
הקל כלם*) מלעיל עם הוי"ו וזולתה. ונשאתי
לכל המקום. (ראשי י"ח) ומצאת שני אנשים.
(ש"א י'), ונשאת המשל הזה (ישעי' יד) ועשית לאהרן ולבניו. (שמו' ך"ט),
ובנית מזבח. (דברי ו') וקנית בקבק. (ירמי' י"ט) וראית בשביה. (דברי' ך"א),
ובא אחד מלרע ואפית אותה. (ויקר' ך"ד) וכן וחצית את המלקוח [ג]
(מדבר ל"א) בפשטא אחד לבד לקריאת בן נפתלי ולקריאת בן אשר הוא
מלעיל בשני פשטין. וכן ועשית עטרות. (זכרי' ו') לבן נפתלי הוא מלרע.
וכשיהיו השלמים בהפסק יהיו לעולם מלעיל בו"ו ובזולתה והעי"ן קמוצה.
לבלתי אכל ממנו אכלת (בראשית ג'). פן תאכל ושבעת (דברים ח'). ובתים
טובים תבנה וישבת (שם). ממי נעמת (יחזקאל ל"ב). ואילי צאנך לא אכלתי
(ראשי' ל"א) וכן רבים בקמץ וכבר באו מהם בהפסק בפתח. הנה נא זקנתי
(ראשית כ"ז). ואני זקנתי (שם יח). נאספו עלי נכים ולא ידעתי (תלי' ל"ה)
לחם הפחה לא אכלתי (נחמי ה'). לפנים הארץ יסדת (תלים כ"ב). ובסאו
לארץ מגרת (תלים פ"ט). ואני אליך ה' שועתי (שם פ"ח). וערים נתשת
שם

*) א"א אבל והואלת והואלתי הם מלרע כדיל' כי הם מבנין הפעיל:

הוי"ו מהפכת את העבר לעתיד כמו ושמרת את חקיו. שהוא כמו תשמור. וכן כל
אלה שהביא המחבר. אבל אם הוי"ו אינה מהפכת העבר לעתיד כמו מי פעל ועשה
(ישעי' מ"א) ודומיהם באה הנגינה מלעיל כאלו יהיו בלא וי"ו וכ"כ המחבר בסמוך.
וההבדל שנדע על ידו אם הוי"ו היא מהפכת או לאו הוא זה אם יבוא פעל עבר
לפני אותה המלה שהוי"ו בראשה אז לא תהפכנה הוי"ו כמו מי פעל ועשה הנ"ל
שמלת פעל הוא עבר לכן גם ועשה עבר אבל זולת זה תהפך הוי"ו תמיד את העבר
לעתיד. (ג) הכלל הוא מלה המוטעמת בפשטא אם הוא מלרע יבוא בפשטא אחד ואם
הוא מלעיל יהיה בשני פשטין. ומענין בן אשר ובן נפתלי כתב הבחור בספר מסורת
המסורה ז"ל והנה שני האנשים האלה היו שני ראשי ישיבות במסורת שם האחד יעקב
בן נפתלי ושם השני אהרן בן אשר וכתב הרמב"ם בספר אהבה פרק ח' וז"ל והספר
שסמכנו עליו בדברים האלה הוא ספר ידוע במצרים שהוא כולל כ"ד ספרים כו'.
והגיהו בן אשר וכן אנחנו סומכים על קריאתו בכל מדינות האלה ואנשי מזרח סומכים
על קריאת בן נפתלי עכ"ל וזהו מה שהזכירו המדקדקים מחלוקות מדנחאי ומערבאי
ואנחנו מבני מערבאי הסומכים על קריאת בן אשר עכ"ל:

והרביעית

(שם ט'). כי אני בתמי הלכתי (תלים כ"ו). על שדה איש עצל עברתי (משלי כ"ד). ופן אורש וגנבתי (שם ל'). אחת היא על כן אמרתי (איוב ט'). כי אמר איוב צדקתי (שם ל"ד). על כן לא הגדתי (נחמי' ב'). כל פקודי כל ישרתי (תלים קיט). אלה מערכות ישראל אשר חרפת (ש"א י"ז). בשפתי ספרתי (תלים קי"ט). ולי לא הגדת (שופטים י"ד). מכל מלמדי השכלתי (תלי' קי"ט). כל אנחתה השבתי (ישעי' כ"א). פן תדבקני הרעה ומתי (בראשי' י"ט) הירד השבתי (ישעי' י"ז). ותקות אנוש האבדת (איוב י"ד). ואת עמלק החרמתי (ש"א ט"ו). על כן אמאס ונחמתי (איוב מ"ב). וכל דרכי הסכנת (תלים קל"ט). וכן על פי המסורת כל שברת ושברתי ודברת ודברתי, והצלת והצלתי פתחין באתנח וסוף פסוק. ופעמים יכתוב בה הנח שאחרי התי"ו הנוספת כמו הסכנתה (תלי' קל"ט). מגרתה (שם פ"ט). האשה אשר נתתה עמדי (בראשית ג') אשר גרתה בה (בראשית כ"א) וזולתם רבים:

והשלישית בת חמש אותיות עם התי"ו והיו"ד הנוספת להורות על יחיד מדבר בעדו או יחידה מדברת בעדה שפעלתם לזמן עבר והמשל פעלתי הפ"א קמוצה והעין*) פתוחה:

*) א"א ונקודתה מלוחרת למעלה במלת פעלת:

והרביעית בת ארבע אותיות עם הו"ו נוספת בסופה להורת על רבים זכרים או נקבות נסתרות שפעולתם לזמן עבר והמשל: פעלו קמוץ הפ"א והעין בשו"א ופתח. כמו כי רחקו מעלי (ירמיה ב'). וישחטו אותו (שמות י"ב). ואם (באתנח) [בהפסק כצ"ל] העין בקמץ פעלו באתנח וסוף פסוק וזקף. ופעמים בא עם (א) הטרחא*) אם לשלום יצאו (מ"א כ'). ואם למלחמה יצאו (שם) עד יעזור נגעו (ישעי י"ו) וזולתם. וכן בשלשת הספרים הנעימה הסמוכה לסוף פסוק דינה כמו הטרחא ופעמים קמוצה כמו ברשת זו טמנו (תלים פ'). וכן עם התביר כי מרעה אל רעה יצאו (ירמיה ט'). וכאשר הוא מגזרת פעל שהעין בקמץ קטן כן בהפסק העין בקמץ קטן כמו ומאריות גברו (ש"ב א'). לאמר שממה (יחזקאל ל"ה). ואויבי חיים עצמו (תלים ל"ח). ואכלו בשעריך ושבעו (דברים כ"ו). וכן לגזרת פעול בהפסק בחולם

*) כ"ל כי זה רק אם ל"פ גרונית: יבא"ר.

והרביעית (א) יהוא מה שקורין קורמים טפחא.

כלומר

בחולם. להוציא את הבנים ולא יכלו (שמות ח׳). ומצאנוהו בנון נוספת ואשר לא ידעון (דברים ח׳). צקון לחש (ישעי׳ כ״ו). ופעמים יפול כנוי הרבים על אחד מהם כמו ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה (שמות כ״א). ונגף אחד מהם. כי אם יפלו (קהלת י׳). אם יפול אחד מהם. וכן באש ישרפו אותו ואתהן (ויקרא כ׳). את אחת מהן והיא אשר לקח בעברה. וכן בשתים תתחתן בי היום (ש״א י״ח). באחת משתים אל ירכתי הספינה (יונה א׳). אל אחת מהירכתים ויקבר בערי גלעד (שופטים י״ב). באחת מערי גלעד. ועל עיר בן אתונות (זכרי׳ ט׳). בן אחת מהאתונות והדומים להם וכן על מזוזות ביתך (דברים ו׳) על אחת מהמזוזות לפי הקבלה וכאשר יבוא לשון יחיד על רבים או לשון רבים על יחיד הוא דרך קצרה והוא מנהג הלשון הנוהג בהרבה מקומות כמו ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו (יהושע ב׳) ויבא משה ואהרן (שמות י׳) וקבל היהודים (אסתר ט׳) עדיו יבא ויבושו (ישעי׳ מ״ה) ויקראו אל שוער העיר ויגידו להם (מ״ב ז׳) רוצה לומר אל כל שוער והם היו רבים כמו שאמר „להם.״ וכן ויקרא השוערים (מ״ב ז׳). ויושב את משה ואת אהרן (שמות י׳). וצדיקים ככפיר יבטח (ישעי׳ כ״ח). וצדקת צדיקים יסירו ממנו (ישעי׳ ה׳) ויבא אלי אנשים (יחזקאל י״ד) נלכדה הקריות והמצודות נתפשה (ירמי׳ מ״ח). לא תמעד אשוריו (תלים ל״ז). כי מצפון יבוא לה השודדים (ירמי׳ נ״א). וחטאתינו ענתה בנו (ישעי׳ נ״ט). ועיניו קמה דעלי (ש״א ד׳). חכמות בחוץ תרונה (משלי א׳). שהוא כמו תרון חכמות שרותיה תעננה (שופטי׳ ה׳) שדד מואב ועריה עלה (ירמי׳ מ״ח) בנות צעדה (בראשי׳ מ״ט). והדומים להם. וכן לשון רבים על יחיד מפני המלחמה אשר סבבהו (מ״א ה׳). כי תקראנה מלחמה (שמות א׳). ברגלים תרמסנה עטרת גאות (ישעי׳ כ״ח). ידה ליתד תשלחנה (שופטים ה׳). יחפרו בעמק וישיש בכח (איוב ל״ט) נס׳ ואין רודף רשע (משלי כ״ח). הר גבנונים (תלים כ״ח) מה נמלצו לחכי אמרתך (תלים קי״ט). והדומים להם. ויש לתת טעם בהם למה באו כן כמו שאני עתיד לבאר במלת ותצפנו בשרשו בחלק הענין, והמשכיל יבין כל אחד ואחד לפי מקומו. (ב) ויש שיבואו בלשון תפארת ליחיד כמו תבינו ואחר נדבר (איוב י״ח). נחשבנו כבהמה

נטמינו

(ב) כלומר דרך כבוד שהיחיד נחשב לרבים.

כלומר

נטמינו בעיניכם (שם י״ח). משכני אחריך נרוצה (ש״ר א׳). נגילה ונשמחה (שם). נזכירה דודיך מיין (שם). ויאמר אבשלום אל אחיתופל הבו לכם עצה מה נעשה (ש״ב י״ו). ויש מפרשים כן נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (ראשי׳ א׳). ואדוני אבי ז״ל פירשו כי הוא מדבר נגד ארבעה יסודות כי אמר (בשער הבריאות). תוצא הארץ. תדשא הארץ. ישרצו המים ובאדם רצה לתת בו רוח עליונה לפיכך אמר נעשה וכן בצלמנו. הרוח בצלם העליונים והגוף בצלם התחתונים וכן יבא בלשון תפארת בארמי. ופשרה נאמר קדם מלכא (דניאל ב׳). ואחרים זולתו וכן מנהג בשאר לשונות לדבר בלשון תפארת ליחיד. ויש שיבא לשון יחיד על רבים והוא דרך כלל. (ג) כמו ויהי לי שור וחמור (ראשית ל״ב). כי אם הסוס אסיר וגומר (מ״ב ז׳) וירכיבם על החמור (שמות ד׳) ותעל הצפרדע (שם ח׳) ותהי הכנם (שם) כה תאמרון לאיש יבש גלעד (ש״א י״א). ואיש ישראל נגש (שם י״ד). ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו (ויקרא כ״ד). מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף (מדבר ג׳). סוחר צידון עובר ים מלאוך (ישעי׳ כ״ג). כי נשמדה מבנימין אשה (שופטים כ״א). לתת חרב בידם להרגנו (שמות ה׳) קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון (תלים ה׳). נפשם לא ישבעו (יחזקאל ו׳) לא יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו (ויקרא כ״א). אלה והדומים להם דרך כלל בלשון יחיד ידבר על רבים ואין באלה ודומיהם חסרון ענין כלל (ד):

והחמישית בת חמש אותיות עם התי״ו ועם המ״ם הנוספת בסופה להורות על רבים נמצאים שפעולתם לזמן עבר והנמשל פעלתם הפ״א בשו״א והעי״ן בפתח והתי״ו בסגול. ובחירק מקום הפתח וירשתם אותה (דברים י״א) ויצאתם ופשתם (מלאכי ג׳). והראוי בתשלומו ופישתם היוד בחירק, ובסגול*) הלא שאלתם עוברי דרך (איוב כ״א) ושאלתם לו בשמי לשלום (ש״א כ״ה). הנה המלך אשר בחרתם ואשר שאלתם (ש״א י״ב). וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי אלה מן שאל ירש בצירי כי הצירי והסגול והחירק קרובים ויבא זה תמורת זה. אבל אשר הם מגזרת פעל יבואו פתח לעולם, והוא לעולם מלרע

*) אם ע״פ אל״ף יבא״ר.

(ג) כלומר שם המין אשר הפרטים מהמין ההוא נכללו באותו השם. (ד) רק דרך הלשון לכנות הפרט בשם הכלל:

מלרע*) זולתי הוי"ו ועם (א) הוי"ו. ומצאנוהו להורות על נקבות נמצאות. כאשר עשיתם עם חמתים ועמדי (רות א'). ובידכם מלאתם (ירמי' מ"ד). ונקדו פא פעלתם ופעלתן בשו"א שלא עשו כן בשאר העוברים שלא להרבות התנועות בהרגשת חמשה (ב) (תנועות) [אותיות כ"ל] ושלשה מהן בתנועה והקלו המלה ואמרו הפ"א בשוא:

*) בכל"ה ישוב אחור מקרבת הטעמים כמו והייתם לי סגלת י"ט ועשיתם לו דברים י"ט ושתיתם דם יחז' ל"ט הייתם לו אויב ו'. יב"אר.

והששית בת חמש אותיות עם הנון והו"ו נוספת להורת על רבים זכרים או על נקבות מדברים בעדם שפעולתם לזמן עבר והנמשל פָּעַלְנוּ הפ"א קמוצה והעי"ן פתוחה והוא לעולם מלעיל בלתי הו"ו ועם הו"ו: ואם בהפסק תהי' העין קמוצה וכן כל פעלנו והפעלנו ונפעלנו כלם משפט אחד להם ובאו מהם בהפסק בפתח ואמרתם נצלנו (ירמי' ז'). מהשלל אשר הצלנו (ש"א ל'). ואת היותר החרמנו (ש"א ט"ו):

והשביעית בת ארבע אותיות עם הה"א הנוספת בסופה להורות על יחידה נסתרת שפעולתה בזמן עבר והנמשל פעלה הפ"א קמוצה והעין בשו"א ופתח ואם בהפסק כלו קמוץ חלב נתנה (שופטים ה') ואם לגזרת פִּעֵל בצירי צהלה ושמחה (אסתר ח'). ובאה עם התי"ו להורות על הנקבה כמו כי אזלת יד (דברים ל"ב). ונשכחת צור (ישעי' כ"ג). ואת כל ונוכחת (בראשית כ'). וקראת אתכם (דברים ל"א). היא נפלאת בעינינו (תלים קי"ח). אשר הובאת לך (בראשית ל"ג). ועשת את התבואה (ויקרא כ"ה) ושבת לנשיא (יחזקאל מ"ו). והאות שלפני התיו קמוצה כאשר נכתוב אחרי' (ג) נח כמו וקראת וחביריו וכאשר לא נכתוב אחרי' נח פתח אבל

והחמישית (א) כלומר בין יסוי' וי"ו ההפוך ובין לא יסוי' כי כנוי הם הן הם הן כם כן לעולם מוטעמים בנגינה כאשר כבר בארתי (ב) ר"ל שהיא מלה בת חמשה אותיות ויכבד על הלשון להוציא אותיות מעוטים כאלה בנקוד שלש תנועות כי כל תנועה ממשכת את האות ויצטרך להאריך בה יותר מן הראוי ע"כ החליפו תנועת פ"א הפעל לשו"א ואף שבמלת פְּקַדְתִּי פְּקַדְנוּ יש ג"כ שלש תנועת. שם הטעם הוא בעבור שבאה שם הנגינה מלעיל וימשך האות שיש בו הנגינה וינוח הקורא מעט באופן שיקל לו לדבר התנועה השלישית משא"כ במלת פקדתם שבאה הנגינה מלרע ותהיינה שלש תנועות רצופים. (ג) כי אותיות אהו"י ימשכו ע"י התנועה גדולה שלפניהם כאשר יבואר בדיני התנועות. אבל ושבת לנשיא ודומיהם שבאה נח נראה

בסוף

אבל וְעָשָׂת הוא ברוב ספרים בקמץ וכן זוכר אותה בן נפתלי קמוץ וכן הוא משפטו קמץ. כי ועשת משפטו ועשתה ובנפול הה"א נשארת תנועת התי"ו בשין לפיכך נקמצה השין אבל וְשָׁבַת לנשיא התי"ו במקום ה"א. (עיין קו"א) ואם הי' ה"א הי' קמץ וכשהומרה הה"א בתי"ו נקדו הבי"ת בפתח לפי שהתי"ו נח נראה. ובא באלף במקום ה"א הנקבה על כן גָּבְהָא קומתו (יחזקאל ל"א). ומצאנו במקומות לנקבה בלשון זכר*) אשר הֵבִיא שפחתך (ש"א כ"ה). כי חָזַק ממנו המלחמה (מ"ב ג'). וְהָיָה העיר הקרובה (דברים כ"א). וְהָיָה הנערה (בראשית כ"ד). וְהָיָה העלמה (שם כ"ה). כי יִהְיֶה נערה בתולה (דברים כ"ב). וַיְהִי ברכת ה' (בראשית ל"ט). ובלשון הויה (ד) יבוא זה ברוב כי רוצה בו על הענין. ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה (מ"א ח'). פילגש כלב מעכה יָלַד שבר ואת תרחנה (ד"ה א' ב'). אחבשה לי החמור וארכב עָלֶיהָ (ש"ב י"ט). ובא עליך רעה (ישעי מ"ז). ובא בשנה השמועה (ירמי' נ"א). תחת השאלה אשר שָׁאַל לה' (ש"א ב'). ותבואתי מכסף נִבְחָר (משלי ח'). ודעת מחרוץ נִבְחָר (משלי ח') ועולה לא נִמְצָא בשפתיו (מלאכי ב'). תפלצתך הִשִּׁיא אותך (ירמי' מ"ט) וזעקה בגוים נִשְׁמַע (ירמי' נ'). ויאבד את לב מתנה (קהלת ז'). אשר כָּמֹהוּ לא נהיתה (שמות י"א). והבאת את המנחה אשר יֵעָשֶׂה מאלה (ויקרא ב'). יֵעָשֶׂה מלאכה (שמות ל"א). ומן העבודה הקשה אשר עֻבַּד בך (ישעי' י"ד). תחתיך יֻצַּע רמה ומכסיך תולעה (ישעי' י"ד). המדבר אליך וְהֵבֵאתוֹ אלי (ש"ב י"ד). ותעשי הרעות וַתּוּכָל (ירמי' ג'). וְתִכְרֹת לך מהם (ישעי' כ"ז). תְּהִי נעלמה (נחום ג'). עד מתי תָּלִין בקרבך (ירמי' ד'). וַתָּבוֹא עד שנותיך (יחז' כ"ב). נמבזה וְנִמָּס (ש"א ט"ו). ואפלה מְנֻדָּח (ישעי' ח'). ואת שדוד (ירמי' ד'). שבי דוּמָם (ישעי' מ"ז). לְאֶבֶן דומם (חבקוק ב') וַיַּעֲבֹר הרנה במחנה (מ"א כ"ב). כל אלה והדומים להם אשר תמצא לשון זכר לנקבה או לשון נקבה

לזכר

*) אם הפעל קודם לשם ומעטים גם אחריו. יבא"ר.

בסוף לכן באה תנועה קטנה לפניו כמשפט. (ד) ר"ל לשון היה או יהיה יהיה עפ"י הרוב לשון זכר גם כשידבר על הנקבה כי לשון היה הוא דבור המליצות כאלו תאמר המליצות מענין פלוני נמצא בזמן עבר או בינוני. ויהיה וְהָיָה הנערה אשר אומר אליה כו' כאלו תאמר כאשר יקרה מליצת הענין שהנערה אשר אומר אליה כו' וכן כל אלה שהביא יפורשו בדרך זה והדומה לו. (ה) ר"ל שבכל אלה באמת היה

כל

לזכר כמו ותכל דוד (ש"ב י"ד). אמרה קהלת (קהלת ז'). אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה (קהלת ח'). עמל הכסילים תיגענו (שם י'). אשר אדבר דבר ויעשה (יחזקאל י"ב). לא תמשך עוד (שם). (ה) לא שיהיה לשון זה נופל על זה. אלא בכל אחד מהם דבר נסתר נופל. וסמך הכתוב על המבין בהיות הדבר ההוא הנופל נזכר בענין או מובן ממנו כמו שעשה בפסוק· לא תשחט על חמץ דם זבחי. רצה לומר לא תשחוט הזבח ולא תזרוק דמו על חמץ. ואחז המקרא דרך קצרה כי כן דרך המקרא במקומות רבים, ופירש ותכל דוד ותכל נפש דוד או אשת דוד (ו) והוא פועל יוצא. וכן אמר תיגענו על הענין כאלו אמר יגיעת הכסילים. וכן אמר נעשה לשון נקבה כי מפני מלת אין נאמר כי נעשה בינונו לנקבה (ז) שאלו היה נפעל עבר לזכר היה אומר לא נעשה (ח) כי מלת אין לא תפול על העוברים כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בשרש אין בע"ה. ואמר נעשה לשון נקבה על הרעה שזכר שהוא לשון נקבה ופירש אשר הביא שפתתך. לשון הביא נופל על אחד מהנערים המביאים המנחה ואמר שפתתך עמו כי היא עיקר ההבאה. כאלו אמרה נער שפתתך ופירש כי יהיה נערה. כי יהיה הדבר הזה שעל הנערה בתולה. ובענין כנסת ישראל ידבר לשון זכר כנגד העם ולשון נקבה כנגד הכנסה והכל אחד. ופירש. אמרה קהלת. בעבור שכנה שלמה בשם קהלת לפי שנקהלה בו החכמה ואמר קהלת שהוא שם לנקבה לפי שנפשו המשכלת היא המאספת

את

ראוי לבוא לשון זכר לנקבה או בהפוך רק כל המקראות האלה מדברים דרך קצרה ונחסר בהם תיבה אחת וזה שכתב המחבר דבר נסתר נופל ר"ל שנחסר בהם דבר כאשר מבאר והולך. (ו) כי שני מיני פעלים הם מין האחד הוא פועל יוצא והיינו שיוצאת הפעולה אל גוף אחר עד"מ ראובן פקד את שמעון או אכל את המאכל א"כ יוצאה פעולת ראובן אל שמעון ואל המאכל. והמין השני הוא פועל עומד והיינו אם הפעולה עומדת בגוף הפועל ולא תצא אל זולתו כמו ראובן הלך. עמד. ישב. הרי העמידה או ההליכה או הישיבה היא בעצמו של ראובן ולא תצא אל זולתו. ולפי מה שנראה שהפסוק משתמש בשרשים לפיכך נשפוט אם השורש ההוא עומד או יוצא ולכן אם נפרש ותכל נפש דוד אז הוא פועל עומד. שהנפש כלה מעצמה לצאת. אבל אם נאמר ותכל אשת דוד פירושו שהאשה מנעה את דוד א"כ הפעולה יוצאה מהאשה אל דוד. (ז) שבבנין נפעל שוים העבר לזכר נסתר והבינוני לנקבה נסתרת ונבדלים זה מזה ע"י הענין כאשר יבואר להבא. (ח) שמלת אֵין נשתמש בו הכתוב אל השמות (והבינוני הוא כמו שם) ומלת לא נשתמש בפעלים:

והעבירית

את החכמה לפיכך אמר ואמרה*) ופירש וארכב עליה. לפי שהחמור כולל הזכר והנקבה המיוחדת בשמה אתון. לפיכך אמר עליה לפי שהיתה אתון וקראה חמור על דרך כלל. או לשון עליה על הבהמה שהיא לשון נקבה והחמור יקרא בהמה. וכן עד בא השמש תשיבנו לו פירש הבגד ואע"פי שזכר שלמת רעיך לשון נקבה לפי ששלמה ובגד אחד הם. וכן אשר כמוהו לא נהיתה כי הקול הוא הצעקה והצעקה היא הקול. לפיכך אמר בלשון זכר ובלשון נקבה. וכן כי הוא חלקך בחיים (קהלת ט'). כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם (ויקרא כ"ה). כמו שאנו עתידים לבאר וכן כל אחד מהם תפרש לפי מקומו וכלם נכוחים למבין:

*) והנכון כי הה"א נוסף כמו במלת ותענגה. ותתמרה ועפ"י גורעין ומוסיפין ודורשין יוכל לאמר שהוא כמו אמר הקהלת. יבא"ר.

והשמינית בת ארבע אותיות עם התי"ו הנוספת בסופה הנקודה בשו"א להורות על יחידה נמצאת שפעלתה לזמן עבר והנמשל פעלת. הפא קמוצה והעין פתוחה והלמ"ד והתי"ו שואים והתיו דגושה. ואם למ"ד הפעל גרונית גם היא בפתח. ולקחת בידך עשרה לחם נקודים (מ"א י"ד). ברב דרכך יגעת (ישעי' נ"ז). הלא שמעת בתי (רות ב').

והתשיעית בת חמש אותיות עם התיו והנון הנוספת להורות על רבות נמצאות שפעלתן לזמן עבר והנמשל פעלתן ונקודו וקריאתו כמו פעלתם. ומצאנוהו להורות על הזכרים עמדתם על חרבכם עשיתן תועבה (יחזקאל ל"ג).

והעשירית בת שלש אותיות מבלי תוספת הפ"א נקודה בחולם והעי"ן בקמץ קטן להורות על יחיד נסתר או נמצא או מדבר בעדו שפעלתם בזמן הוה והנמשל פעל והנח שבין הפ"א והעי"ן פעם יכתב ופעם לא יכתב ופעמים העין בחירק כמו אתה תומיך גורלי (תלים ט"ז). הנני יוסיף על ימיך (ישעי' ל"ח). הנני יוסיף להפליא (ישעי' כ"ט). ואם למד הפעל גרונית יוליד נח (א) בקריאה*) בין העין והלמד פתח זרח שומע יודע. ודומיהם. ופעמים העין

*) א"א אין זה אלא בחית ועין כי כשלמד הפעל אלף לא

והעשירית (א) ויהיה כאלו כתוב פיתאח זוראח (והוא הנכון יב"אר) כו' והטעם כדי להרחיב אות הגרון (כי החית מאותיות הגרון כאשר יבואר בדיני

העין בפתח להקל על הקריאה. כמו הנוטע אזן הלא ישמע (תלים צ"ד). לרוקע הארץ על המים (תלים קל"ו). ושוסע שסע פרסה (ויקרא י"א). ובא מלת אבד עצות (דברי' ל"ב). בפתח אף על פי שאין הלמ"ד מאותיות הגרון וקריאת המלה מלרע אף על פי שתסמך לה מלה זעירא או מלה שהיא מלעיל (ב) לפי שאם תהיה המלה מלעיל תהי' העין בפתח קטן כמו חדש קדש חשך גרן שרש חפש חרש והדומים להם שהם שמות (ג) הפעלים וידמה הפעל לשם. וצריך להפריש בינידם ולהבדיל כמו שענינם מובדל (ד) אבל בנחי הלמ"ד שהלמ"ד שלהם ה"א שהוא נקוד ג"כ בסגול כשהוא מלרע ואף על פי שיש מהם בצירי לא ישוב סגול כשהוא מלעיל כמו השלמים ועוד כי אין דרך לטעות בהן כי לא נמצאו בנחי הלמ"ד שמות מלעיל במשקל הבינתי. לפיכך יבא מלעיל בהסמכו למלה זעירא או למלה שהיא מלעיל כמו ויהי בנה עיר (ראשי' ד'). בנה חיץ (יחזק' י"ג). עשה פלא*) (שמות ט"ו). עשה חיל (מדבר כ"ד). כל רועה צאן (בראשית מ"ו). וכן הפעלים שלמ"ד שלהם אל"ף שהם נקודים בצירי לעולם. זולתו אחדים נמצאו בסגול. לא ישוב בסגול בשובו מלעיל.

ויהיה

לא יוליד נח לעולם גם עם הה"א לא יוליד נח נביעי רק בתהמה ובלהגלה בא להתמהמה כמתלהלה ואין עוד°):

°) ומה יענה על מנביה? יבא"ר.

*) בספרים שלנו עשה פלא בצ"רי ובמק"ף והפ"א רפי. יבא"ר.

התנועו') והתולא הזה הוא קשה להוליא יותר משאר פועלות וכאשר שהפתח מרחבת הדבור השתמשו בו ברוב באותיות הגרון כדי להרגיש את האות גרון היטב ע"י הברת הפתח (ב) ר"ל הבינוני פוקד שוטר ודומיהם תהיה בהם הנגינה תמיד מלרע אף אם תסמך להם מלה שהנגינה בתנועה הראשונה אשר לפי המשפט ראוי לנסוג אחור כמבואר למעלה משום שאם תהיה בהם הנגינה מלעיל נעשה מתנועה גדולה בעי"ן הפעל תנועה קטנה כי לא יתכן לבוא נח נראה אחר ת"ג בלא נגינה ולפי משפט הלשון יהיה הת"ק ההיא סגול כמו חודש קודש וא"כ ידמה פוקד שומר שהם פעלים או שמות התואר להשמות חודש קודש שהם שם דבר (הבינוני הוא לפעמים פעל ולפעמים שם התואר. עד"מ ראובן שומר אם יהיה פועל יהיה פירושו שהוא עשה כעת פעולת השמירה. ואם יהיה שם התואר יהיה פירושו ראובן מיוחד או רגיל לפעולת השמירה ולכן נקראהו שומר אף אם הוא שוכב על מטתו) (ג) ר"ל שם דבר רק באשר שנעשה פעלים מהם מן קדש קדשת ·קדשתי וכן כלם וא"כ הם שם על ענין הפעולה לכך קראם שמות הפעלים (ד) ר"ל באשר שנחי למד ה"א הם תמיד בסגול וא"כ אין נפקותא בין יהיה מלעיל או מלרע לכן תסוג בהם הנגינה אחור מפני קרוב הטעמים.

ונקרא

ויהיה מלעיל בהסמכו למלה זעירא או למלה שהיא מלעיל כמו ובורא רע (ישעי' מ"ה). הנני רופא לך (מ"א כ'). אבל ובורא חשך (ישעי' מ"ה) מלרע ואם יהי' בשלמים מלעיל יהי' (ה) מאריך ג"כ בעין הפעל להעמיד הצירי כמו ואבקש מהם איש גודר גדר (יחזקאל כ"ב). ומצאנוהו בה"א נוספת בסופה כמו תנור בוערה (הושע ז'). לפי שהמלה מלעיל נאמר כי הה"א נוספת (ו) ולא באה סימן לנקבה. ועוד כי תנור מצאנוהו בלשון זכר. תנור וכירים יתץ (ויקרא י"א). ובן בשמות לילה (בראשית א'). נחלה מצרים (מדבר ל"ד). נהלה עבר על נפשנו (תלי' קכ"ד). ארצה מצרים (שמות ד'). השערה (שופטי' כ'). החדרה (שם ט"ו). הלוך ונסוע הנגבה (בראשית י"ב). בטרם יבוא ההרסה (שופטי' י"ד). מלפני שער התחתונה (יחזקאל מ'). ואת מבוא המלך החיצונה (מ"ב י"ו). הר האלהים חורבה (שמות ג'). ויבא דוד נובה (ש"א כ"א). ודדנה בחרב יפלו (יחזקאל כ"ה). והדומים להם שהם מלעיל הה"א נוספת. ותבוא גם בתוספת יוד כמו שכני סנה (דברי' ל"ג). חצבי מרום קברו (ישעי' כ"ב). חקקי בסלע (ישעי' כ"ב). הישבי בשמים (תלים קכ"ג). אסרי לגפן עירה (בראשית מ"ט). עזבי הצאן (זכרי' י"א). ובן מלושני בסתר רעהו (תלים ק"א). מקימי מעפר דל (שם קי"ג). מושיבי עקרת הבית (שם) המגביהי לשבת. המשפילי לראות (שם). היוד בהם נוספת. ובן בשמות. בני אתונו (בראשי' מ"ט). אדני צדק (יהושע י'). מלכי צדק (בראשית י"ד)[0].

[0] ויתכן שהוא סימן הסמיכות. יבא"ר.

והעשתי עשרה בת חמש אותיות עם היוד והמם הנוספת להורות על רבים זכרים נסתרים או נמצאים או מדברים בעדם שפעלתם לזמן הוה. והמשל. פועלים. ואם בסמוך תסור המ"ם ותשאר היו"ד ולמ"ד הפעל נקודה צירי כמו פועלי און (תלים נ"ג). שומרי משמרת

(ה) ונקרא בפי שאר מדקדקים. מתג. ויבואר ענינה להבא (ו) כי לפעמים נוספו אותיות האמנתי"ו על השמות שלא לצורך (ובלתי ספק יש טעם בהוספה הזאת רק אנחנו לא ידענוהו) כמו. נחלה מצרים. לילה. ארצה. ודומיהם הה"א נוספה כי השרש. נחל. ליל. ארץ. המגביהי לשבת. היו"ד נוסף והדומה להם. והחילוק שבין ה"א הבאה לסימן הנקבה ובין ה"א הנוספה הוא שבה"א הנקבה באה הנגינה מלרע ובה"א הנוספה באה מלעיל כמו שמבאר המחבר והולך:

והעשתי עשרה (א) ר"ל קוֹי ה' ודומה לו הי' ראוי קוֹיֵי העי"ן בשו"א והלמ"ד

משמרת הקודש (מדבר ג'). והוסרה (א) היוד מהמכתב ונשארה במבטא בפגישת שני יודין. וקוי ה' (ישעי' מ'). וכן בלוי סחבות. ובלוי מלחים (ירמי' ל"ח). והיו"ד והמ"ם שהם סימן רבים נפלו מהם. ופעמים יפילו המ"ם ותשאר היו"ד בלתי סמיכות. משכימי בבקר מאחרי בנשף (ישעי' ה'). אוהבי לנום (ישעי' נ"ו). יורדי אל אבני בור (שם י"ד). ואת הלוים משרתי אותי (ירמי' ל"ג). ועד אנה תשימון קנצי למלין (איוב י"ח). השכוני באהלים (שופטי' ח'). עוברי בעמק הבכא (תלים פ"ד). גמולי מחלב עתיקי משדים (ישעי' כ"ח). לנביאי מלבם (יחזקאל י"ג). האלהי מקרוב (ירמי' כ"ג) והולכי על דרך שיחו (שופטים ה'). והדומים להם. ויתכן שיהיו כלם סמוכים על אותיות השמוש כמו שאנו עתידין לבאר בשער המלין. אבל מצאנום ג"כ בלא אות השמוש. חלוני שקופים אטומים (מ"א ו'). נטעי נעמנים (ישעי' י"ז). אנשי מחקה על הקיר (יחזקאל כ"ג). אנשי בני בליעל (שופטים י"ט). בני שלשים בני רבעים (ראשית נ'). מאנשי התרים (מ"ב י'). מי המרים (מדבר ה'). השותים במזרקי יין (עמוס ו'). משלחת מלאכי רעים (תלים ע"ח). ויש שיבואו בחירק כמו שיבואו עם מ"ם. יושב בשבת תחכמוני ראש השלישי (ש"ב כ"ג). שהוא כמו השלישים. שמה נסיכי צפון כלם וכל צידוני (יחזקאל ל"ב). כמו צידונים לכרי ולרצים (מ"ב י"א). כמו לכרים. ותפלטני מריבי עמי (ש"א כ"ב). כמו עמים. וכן הרודד עמי תחתי (תלים קמ"ד). הייתי שחוק לכל עמי (איכה ג')*). ויש שיבואו בפתח בהראות היוד. ובא כמו עם כנוי יחיד. וקרע לו חלוני (ירמי' כ"ב). כמו חלונים. הנם כתובים על דברי חוזי (ד"ה כ"ג). כמו חוזים וסרי בארץ יכתבו (ירמי' י"ז). כמו וסורים. ויש לפרש שהיוד לכנוי רוצה לומר סרים ממני. והוא מאמר הנביא בדבר האל כמו שימצא זה בדברי הנביאים או יהיה

*) א"א כן במסורה ג' כתיבן עמי וסברין עמים והגי קד:

מאמר

(א) בצירי (כי השורש הוא קוה ובאה יו"ד מקום הה"א, ואם כן היו"ד היא למ"ד הפעל) והיו"ד השניי' לסימן הרבים. ונחסרה היו"ד השניי' ובאה הצירי (אשר הי' ראוי לבוא תחת היוד הראשונה והי' היוד השניי' מורגשת מכח הברתה) תחת הוי"ו ותורה התנועה על היו"ד החסרה וזה שכתב המחבר שנחסרה מהמכתב ונשארה במבטא. וענין סמיכות הוא. כאשר יתיחסו שני שמות זה לזה ע"י מלות של' חסרו את המלה ההוא. והפילו המ"ם סימן הרבים ונאמר במקום בנים של ראובן

בני

מאמר הנביא על עצמו כאלו אמר סורים ממני מדרך הטובה אשר אני אוחז בה וכמוהו אל תסור ממנו (יהושע א'). והשופי שת (ישעי' כ'). ואורגים חורי (שם י"ט). על כל אצילי ידי (יחזקאל י"ג). יוצר גובי (עמוס א'). ושרי בישׂשכר (שופטי' ה'). ויש שיבואו עם המ"ם לבדה בחסרון יוד בכתיבה. ויברא אלהים את התנינם (בראשית א'). שנים עשר נשיאם (שם כ"ה). צדיקים אתם (מ"ב י'). וכן כל גוים שבמקרא וכן לוים חסרי יו"ד הרבים מפני פגישת שני יודין *). ולפי שנשתמשו בהן הרבה וכן ומשכלת גויך (יחזקאל ל"ו). וגויך לא תכשלי עוד חסרי יוד הרבים וכן ויתר גוי ינחלום (צפני' ב'). חסר יוד הבנוי מהמכתב (ב) ונשאר במבטא. וכן כאלה גוי הארצות (ד"ה ב' ל"ב). חסר יוד הרבים מהמכתב ונשאר במבטא וכן ירדו האיין (יחזקאל כ"ו). חסר יוד הרבים. וכן תחסר יוד הרבים פעמים עם הכנוים. כמו הודיעני נא את דרכך (שמות ל"ג). כי אז תצליח את דרכך (יהושע א'). בדרכך חייני (תלים קי"ט). ויבאני חסדך ה' (שם). מאויבי תחכמני מצותך (שם). וכן לא אשכח דברך (תלים קי"ט). והמסורת עליו. י"ג חסרים. וכן ומחלבהן (בראשית ד'). על לבבהן (נחום ב'). וכן והגיתי בכל פעלך (תלי' ע"ז): כי מפני מלת בכל ידמה שהוא לשון רבים. ויש שיבואו היו"ד והמ"ם מקובצים ממלה שהיא בלשון נקבה כמו מן שנה שנים (ג) חטה ושעורה. חטים ושעורים. לבנה לבנים. סאה סלת (מ"ב ז'). שלש סאים (ראשי י"ח). פנה. שער הפנים (זכרי' י"ד). מלה. אחבירה עליכם במלים (איוב ט"ז). שבלת. כמקלט שבלים (ישעי' י"ז). אלמה. מאלמים אלמים (בראשית ל"ז). יונה. עיניו כיונים (שיר ה'). אימה עליו אימים (איוב כ'). אלה. אלים. יעלה. יעלים. נמלה. נמלים. דבורה. דבורים. יענה. יענים. דבלה. דבלים. וכן בפעל. וכי אנחנו

מקטרים

*) א"א זה טעות כי חסר בו יוד קדמאה והלל ואנשי צדיקים המה ישפטו:

בני ראובן נשי בניו (בראשית ו') והדומה להם. ולפעמים יהיה כך גם כשנחסרה המלה את והדומה לו מהמלות. כמו שומרי משמרת במקום שומרים את משמרת קוים אל ה' קוי ה' והדומה להם. ככל אלה שכתב המחבר. (ב) כי החירק עמה יו"ד וכן הצירי. (ג) כי הה"א בסוף והקמץ שלפניה יורו שהם לשון נקבה. כי אלו היה אחד מאלה לשון זכר והה"א מאותיות הפרטיות הי' סגול לפני הה"א

כי

מקטרים (ירמי' מ"ד). שהוא מאמר נשים. ויש שיבואו היוד והמ"ם לקבוץ השנים לבד. והראיה בהנקדו כמו שנים. שמים. מים. כנפים. ידים. עינים. אפים. רגלים. רחים. והדומים להם. ואם יאמר ביותר משנים לא יאמר כי אם על הזוגות כמו ארבע רגלים ארבע כנפים. שבעה עינים. רגלים. כנפים. עינים. הם זוגות. ויש שיבואו היו"ד והמ"ם עם הסמיכות (ד) כמו טורים אבן (שמות כ"ח). אמרים אמת (משלי כ"ב). סיגים כסף היו (יחזקאל כ"ב). אילים צמר (מ"ב ג'). שנים טורים רמונים (ד"ה ב' ד'). לאדירים עם (שופטי' ה'). במצלתים נחשת (ד"ה א' ט"ו). ויצר ככרים כסף (מ"ב ה'). והדומים להם. ובככרים כסף. יש בו סימן אחד לסמיכות והוא שוא הכף כי זולת הסמיכות יאמר ככרים בקמץ הכף כמו הואל קח ככרים (מ"ב ה'). ובדרך הזה הוא סמיכות שנים עשר שתים עשרה כי הם סמוכים עם היוד והמ"ם. ויש בהם אות לסמיכות צירי הנון והתיו כמו שני עשר שתי עשרה. ויתכן שיהיה חסר הנסמך באלה שזכרנו סמוכים עם המ"ם. ומשפטם ואמרים אמרי אמת. טורים טורי אבן. סיגים סיגי כסף. וכן את קול הרצין העם (מ"ב י"א). הרצין רצי העם. וכן (ה) בשנים עוד עם המ"ם בסמיכות מ"ם הרבים. מים. ברכים. מים לחץ (יחזקאל י"ז). ויש שיבוא נון במקום מ"ם הרבים. למחות מלכין (משלי ל') חטין ושעורים (יחז' ד'). את קול הרצין (מ"ב י"א). וירושלים עיין תהיה (מיכה ג'). ולא יאמין בחיין (איוב כ"ד). יהרדו האין (יחזקאל כ"ו). ועליה יכרעון אחרין (איוב ל"א). כל שעריה שוממין (איכה א'). לעשתרות אלהי צדנין (מ"א י"ב). לקץ הימין (דניאל י"ב). וכן מלים ומלין במ"ם ובנו"ן. ויש שיבואו היו"ד והמ"ם בלשון תפארת על היחיד אדנים קשה (ישעי' י"ט'). וכן האיש אדני הארץ (בראשי' מ"ב). אדני ההר שומרון (מ"א י"ו). וכן עם הכנוי אם אדניו יתן לו אשה (שמות כ"א). וכן עם כל הכנוים זולתי מדבר בעדו כדי שלא יתחלף עם השם הנכבד אבל לרבים יאמר כן הנה נא אדני (בראשית י"ט). ויש הפרש בנקוד. כי אדני שהוא לשון רבים עם

כנוי

כי כן דרך לשון זכר כמו המלת שדה והדומה לו שכתב המחבר לקמן שהוא לשון זכר (ד) שהו' ראוי טורי אבן וכן כלם (ה) הלשון מטושטש. וכוונתו היה שגם במשקל שנים אם באה עם המ"ם בסמיכות יהי' הדין כן ויהי' מים לחץ כאלו כתוב מים מי לחץ:

והשתים

כנוי המדבר הוא בפתח אם לא בהפסק. ונמצא בזקף. קמץ בדבר גדעון והוא לשון רבים ליחיד. כי לא היה יודע עדין גדעון שהוא מלאך ואמר בי אדני במה אושיע את ישראל (שופטים ו׳). ואמר לשון רבים לתפארת וזה לבדו הוא שבא כן בלשון רבים בכנוי המדבר ליחיד, ואדני שהוא שם הנכבד נקוד בקמץ. ובן בלשון תפארת ולקח בעליו (שמות כ״ב). כי בועליך עושיך (ישעי׳ נ״ד. ולא אמר איה אלה עושי (איוב ל״ה). ישמח ישראל בעושיו (תלים קמ״ט. בורא שמים ונוטיהם (ישעי׳ מ״ב). כי אלהים קדשים הוא (יהושע כ״ד). ויבא גם בלא תפארת ליחיד. בספל אדירים (שופטים ה׳). פר בן בקר תמימים (יחזקאל מ״ו). ויש לפרש כי בספל הוא סמוך לאדירים. ר״ל ספל הראוי לשתות בו גדולים ואדירים. ותמימים ר״ל שהפר והבקר תמימים. ורז״ל פירשו כי אמר תמימים לפי שקרבן ראש חדש בשני פרים כמו שכתוב בתורה. ואמר יחזקאל פר להורות שאם לא מצא שנים יביא אחד:

והשתים עשרה בת ארבע אותיות עם הה״א הנוספת או התי״ו להורות על יחידה נסתרת או נמצאת או מדברת בעדה

שפעלתה בזמן הוה והנמשל פעלה או פעלת. וכלו בסגול. ואם בהפסק העין בקמץ. ובחומה היא יושבת (יהושע ב׳). והארץ לעולם עומדת (קהלת א׳). וכבר באו מהם בהפסק בלתי קמץ את סכת דוד הנפלת (עמו׳ ט׳). ותהי לו לאומנת (רו׳ ד׳). ואחותו המולכת (ד״ה א׳ ז׳). ואם למ״ד הפעל גרונית יהי׳ פתוח כלו. וכל אשה יודעת איש (מדבר ל״א). ושסעת שסע (ויקרא י״א). בורחת כל העיר (ירמי׳ ד׳). ושרה שומעת (ראשית י״ח). ובא מפני שרה גברתי אנכי ברחת (ראשית ט״ז). פתח כלו אף על פי שהוא סוף פסוק ונוספה בו יו״ד אל תשמחי איבתי לי (מיכה ז׳). אהבתי לדוש (הושע י׳). לפי שהם מלעיל*) נאמר כי היו״ד נוספת ואלו [א] היה לכנוי היה הטעם בתי״ו. ועוד כי באהבתי לדוש אין בו ענין לכנוי. אבל באויבתי יש בו ענין לכנוי ואפשר שתהיה היו״ד

*) גם ביו״ד נוספת מלרע, ונכונתי יום שהביא ג״כ מלרע רק מצאנו ביו״ד נוסף מלעיל ומלרע והבאתי לדוש כ״ל שהוא

והשתים עשרה (א) כנוי הוא מלה הבאה במקום השם ובמקום שתאמר של ראובן נאמר שלו. אם הוא נסתר. ואם הוא לנוכח נאמר שלך כאשר יבואר להבא

פעל עבר ע"מ פוֹעַל, ושעור היו"ד לבנוי אף על פי שהוא מלעיל ובא מלעיל הכתוב: אפריס עגלה מלומדה מפני. לי. שהיא מלה זעירא ואף על פי (ב) (מפני) שאהבתי לדוש (כה). יבא"ר.
שאינה נופלת עליה כי היא בשני פשטין. וכן ותרא אוֹיַבְתִּי (מיכה ז'). בשני פשטין ואינה סמוכה למלה זעירא. ובאה הנקבה בצירי על הדך היחיד ולא יִראה בּוֹגֵדָה יהודה אחותה (ירמי' ג'). נוֹטֵרָה את הכרמים (שיר א'). בצירי יוֹלֵדָה (ישעי' ך"א). אספה הַצֹּלֵעָה (מיכה ד'). ולהב אש אוֹכֵלָה (ישעי' ד"ט). מי יגור לנו אש אוֹכֵלָה (שם ל"ג). והיתה ארצה לזפת בּוֹעֵרָה (שם לד) ונפשו שׁוֹקֵקָה (שם כט) משפטם בשוא בּוֹגְדָה נוֹטְרָה כמו הוֹלְכָה היא (ירמי' ג'). שׁוֹפְטָה את ישראל (שופטים ע'). אשׁ אוֹכְלָה הוא (דברים ז'). האוֹמְרָה בלבבה (ישעי' מ"ז). הַבּוֹטְחָה באוצרותיה (ירמי' מ"ט). או יהיה בּוֹגְדָה. נוטרה. יולדה. צולעה. אוֹכלה. בוערה [ג] תואר במשקל שׁוֹמֵמָה. שכלם בצירי שׁוֹמֵם שׁוֹמֵמִים שׁוֹמֵמָה שׁוֹמֵמוֹת וכן עלמות תּוֹפֵפוֹת: (תלים פ"ו).

והשלש עשרה בת חמש אותיות עם הו"ו והתי"ו נוספת להורות על רבות נסתרות או מדברות בעדן שפעלתן בזמן הוה והנמשל פּוֹעֲלוֹת והו"ו והתי"ו שהן סימן הרבות יבואו פעמים מטלה שהיא לשון זכר כמו מן אָב אבות מזבח מזבחות. משכן משכנות [ד] שדה שדות. בכור בכורות. מקום מקומות והדומים להם:

והארבע עשרה בת שלש אותיות הפ"א נקודה בקמץ גדול והעין [א] בשורק להורות על יחיד נסתר או נמצא או מדבר

להבא כדיני הכתוים ויהי' אוהבתי במקום אוהבת שלי. אם הוא כנוי. (ב) ר"ל כי הדין נסוג אחור אינו רק כשהמלה הראשונה מוטעמת בטעם משרת המושכת מלה זו למלה שאחרי' ויכבד על הקורא להטעי' שני נגינו' רצופי' בנשימה אחת. אבל אם המלה הראשונה מוטעמת בטעם מפסיק אשר מכחו נפרד המלה הראשונה מהמלה השניי' אז לא תסיג הנגינה אחור כי בעבור שהפסק לא יכבד שוב על הקורא. וזה שכתב המחבר שאינה נופלת עלי' רק היא מפסקת באשר מפסקו היא טעם מפסיק. (ג) ר"ל שם התואר כאשר כבר בארתי. (ד) שדה הוא לשון זכר כי אלו הי' לשון נקבה ראוי' להיות קמץ לפני הה"א כאשר כבר בארתי:
והארבע עשרה (א) הוא מה שאנחנו קוראים מלאפום. (ב) ענין הסמיכות בארתי לעיל בסימן המתחיל והעשתי עשרה. סימן ח'. והכלל הוא שבין ביחיד ובין ברבים ישונה הסמוך בתנועותיו. וע"י נכיר שהוא סמיכות:

והשם

מדבר בעדו שפעלתו בזמן הוה והנמשל פָּעִיל והנח שבין . העין . והלמ"ד פעם יכתב ופעם לא יכתב*) . ואם למ"ד הפעל גרונית. נָטֻעַ שָׁלֻחַ סָרֻחַ. בהולד נח בקריאה בין העין והלמד [ב] . ואם בסמוך ינקד הפ"א בשו"א בוא בְּרוּךְ ה' (ראשי' ד"ד) . זְעוּם ה' יפול שם (משלי ך"ב) גביב להות (שמות ך"ז) . ואם פ"א הפעל גרונית הפ"א בשו"א ופתח כמו חֲבוּר עצבים (הושע ד') . או בשוא וסגל כמו עֱרוּךְ מלחמה (יואל ב') . אבל תְּפוּשׂ זהב וכסף (חבקו' ב') . חֲגוּר כלי מלחמה (שופטי' ח') . חֲגוּר אפוד בד (ש"א ב') . שהם קמוצים אינם סמוכים כאשר ידמה הענין אלא יחסר בית השמוש ומשפטם תפוש בזהב וכסף . חגור בכלי מלחמה חגור באפד בד . ועל זה הדרך לָבוּשׁ בגדים (זכרי' ג') . לְבוּשׁ הבדים (יחזק' ט') . לְבֻשׁ שנים (משלי ל"א) . קְרוּעַ כתנתו (ש"ב ט"ו) .

*) א"א וקריאת המלה מלרע ואם הסמך למלה מלעיל תשוב גם היא לעיל כמו אני קרא לה:

והחמש עשרה בת חמש אותיות עם היוד והמם נוספת להורות על רבים נמצאים . או נסתרים או מדברים בעדם . שפעלתם עשוים בזמן הוה . והנמשל פְּעוּלִים . ואם בסמוך תסור המ"ם ותשאר היו"ד . ולמ"ד הפעל נקודה בצירי כמו גְּאוּלֵי ה' (תלים ק"ז) .

והשש עשרה בת ארבע אותיות עם הה"א נוספת בסופה להורות על יחידה נסתרת או נמצאת או מדברת בעדה שפעולתה עשויה בזמן הוה והנמשל פְּעוּלָה ולמ"ד הפעל קמוצה ואם בסמוך תהפך הה"א בתי"ו ולמ"ד הפעל בפתח כדרך כל ה"א נקבה שתהפך תי"ו בסמיכות כמו וַעֲזוּבַת רוח (ישעי' נ"ד) . ושְׁכֻרַת ולא מיין (שם נ"א) . ויחסר הנסמך ופירושו ושכורת הצרות ולא מיין או בא כן בלתי סמיכות בתי"ו ובפתח למ"ד הפעל כמו שמצאנו גם כן בפעלים ובשמות שיבא התי"ו שלא בסמיכות*) כמו [א] רַבַּת שבעה לה נפשנו (תלים קנ"ג) . רַבַּת צררוני מנעורי (שם קפ"ט) . רַבַּת תעשרנה (שם ס"ה) . למנצח על נְגִינַת לדוד (תלים ס"א) על מַחֲלַת לענות (שם פ"ח) . מַכַּת בלתי סרה (ישעי' י"ד) . חָכְמַת וָדָעַת (שם ל"ג) . שִׁפְעַת אני רואה (מ"ב ט') . שְׂפַת לא ידעתי אשמע (תלים פ"א) . מְזֻוַּת רבועה (יחזקאל מ"א) . אם אתן שְׁנַת[0] לעיני (תלי'

*) עיין קו"א שהוכחתי כי שני סמני הנקבה הם . הה"א והתי"ו והה"א לא ישתנה בסמיכות כמו סלה סלת וחבריו הרבים שהביא המחבר . ועם התי"ו ישוה הנפרד לנסמך . יבא"ר .

[0]) בספ"ד בקמץ . יבא"ר .

קל"ב). כִּשְׁמֹרֶת בקציר (ישעי' ס'). חַלַּת מצה אחת (ויקר' ח'). חֲמַת למו (תלים נ"ח). קִרְיַת חנה דוד (ישעי' ד"ט). אל תתן לְחַיַּת נפש תורך (תלי' ע"ד). אל תתני פִּגַּת לך (איכה ד"ד). עֶגְלַת שלישיה (ירמי' מ"ה) אף גִּילַת ורנן (ישעי' ל"ס). וְתוֹעֲבַת לאדם לץ (משלי ך"ד). לְמִשְׁפַּחַת לבני קהת (ד"ה א' ו'). ועל טָהֳרַת לכל קודש (ד"ה א' ך"ג). ובאו בקמץ עם התי"ו הבה לנו עֶזְרָת מצר (תלים ס'). עזי וְזִמְרָת יה (שמות ט"ו). איך לא עזבה עיר תְּהִלָּת קרית משושי (ירמי' מ"ט). אף נַחֲלָת שפרה עלי (תלים י"ו). על כן יִתְרָת עשה (ירמי' מ"ח). ויהי מִמָּחֳרָת (שמות י"ח). ובסמיכות בקמץ מְנָת שועלים יהיו (תלי' ס"ג). ומנת המלך מן רכושו (ד"ה א' ל"א). וכן כל מְנָת וּלְמִקְצָת הימים (דניאל א'). וּמִקְצָת ימים עשרה (דניאל א'). וּמִקְצָת כלי בית האלהים (שם). ובאה עם הה"א בסמיכות סְאָה סלת (מ"ב ו'). כְּאֵיפָה שעורים (רות ב'). וישפוך עליו חֵמָה אפו (ישעי' מ"ב). ואספו אֲסֵפָה אסיר על בור (שם ך"ד). טַלְטֵלָה גבר (ישעי' ך"ב. וַעֲנָוָה צדק (תלי' מ"ה). עֶרְיָה בשת (מיכה א'). אַשְׁרָה כל עץ (דברי י"ו). את צֵדָה העם (שופטים ז'). מְחִלָּה לב (משלי י"ג). [ב] ויתכן להיות מחלה מפעילה לא שתהיה שם. ופעמים נוספת בו יו"ד גנבתי יום וגנבתי לילה (בראשית ל"א) ואילו הי' היו"ד לבנוי היתה הבי"ת קמוצה. וכן בתואר שהוא כדמות פועל מְלֵאתִי משפט (ישעי' א'). היוד נוספת:

והשבע עשרה בת חמש אותיות עם הו"ו והתיו הנוספת להורות על רבות נסתרות או נמצאות או מדברות בעדן שפעולתן עשויה לזמן הזה. והנמשל פְּעוּלוֹת:

והשמנה עשרה [א] בת שלש אותיות מבלי תוספת והיא על שלשה פנים. הפ"א נקודה בקמץ גדול או בשוא והעי"ן בחולם

והשש עשרה (א) הענין מורה שאלה אינם סמוכים ועוד הכלל הוא שהפעלים לא יסמכו ולא נסמכים והנה המלה שבעה לה נפסעו הוא פעל וא"כ ממילא ש התי"ו רבת אינה משום סמיכות וכן שאר הפסוקים שהביא המחבר. יש מהן פעלים ויש מהם שכתובה מלת ענין בתיבה השניי' כמו נגינת לדוד. מחלה לענות שאלו היו סמוכים הי' ראוי נגינת דוד מחלת ענות. (ב) ר"ל שהוא ביטוי פועל מבנין הפעיל:

והשמנה עשרה (א) והוא הנקרא מקור והוא דבור המורה על עשיית הפעולה לבד ואין

בחולם או הפ"א נקודה בשו"א והעי"ן בפתח גדול. והנמשל פעול או פעל פעל*) והנח שבין העי"ן והלמ"ד פעם יכתב ופעם לא יכתב. פעול זכור את יום השבת (שמות כ'). כי אם שמר תשמרון (דברים י"א). ובחור אותו מכל שבטי ישראל (ש"א ב'). ענוש יענש (שמות ד"א). שמוע בין אחיכם (דברים א'). ויש אומרים כי זכור את יום השבת צווי*) וכן תמוך אשורי (תלים י"ז). שמור את יום השבת (דברי ה'). שמור את חדש האביב (שם י"ו). הלוך וקראת (ירמי' ב'). ואפשר שיהיה המקור ג"כ פעל הפ"א בקמץ והעין בצירי. כמו וילך הלוך וגדל (ראשית ד"ו). וכן ובשל מבושל במים (שמות י"ב). או יהיה שם תואר. פעול. גם ענוש לצדיק לא טוב (משלי י"ז). הנה שמע מזבח טוב (ש"א ט"ו). ויאמר אליה עמוד פתח האהל (שופטים ד'). ובמקף ישוב החולם לקמץ חטף. לפני מלך־מלך. (בראשית ל"ו). כי טוב אמר־לך עלה הנה (משלי ך"ד). בענש־לץ יחכם פתי (משלי ך"א). והיה בקרב־איש להשתחות לו (ש"ב ט"ו). פעל. כמו שלח אצבע (ישעי' ו'). אחרי שכב המלך (מ"ב י"ד). [כ] ונוספה יוד במלת לדריש את הדבר (עזרא יו"ד). שלא כמשפט והיא מלה יחידה לא אראה לה שנית במקרא להיות נוספת אות נעה בין שלש אותיות השרש ואפשר שהיא מלה מורכבת ואנכי לא ידעתי. ובא המקור בתוספת יוד בסוף להושיבי עם נדיבים (תלים קי"ג). שהוא כמו להושיב. ופעמים רבות בתוספת ה"א ופ"א הפעל בקמץ חטף כמו ולדבקה בו (דברים ל'). למשחה בהם*) (שמות ך"ט). לקרבה אל המלאכה (שמות ל"ו). ויתן אותה למרטה (יחזקאל ך"א). וכן עם הכנוים שתשוב הה"א לתי"ו ובקרבתם אל המזבח (שמות מ'). וכן בשמעתו ענך (ישעי' ל"ד). כי הנפרד שמעה בפלס דבקה. ויש אומרים שהוא שם בפלס חכמה וזה וזה יכשר.

*) א"א מסכל פעול בא על הרוב דבוק עם הפעלים כמו שמור תשמרון. ואם אמור יאמר אבל משקל פעול פעל לא יסמכו לעולם לפעלים:

*) והוא הנכון ועיין קו"א יבא"ר.

*) א"א זה דוקא עם למ"ד השמוש ולא זולתה כי אם מעט מזעיר כמו ופחדה שפים. העמק שאלה דלמטה וכמעט אין עוד:

וכנו

ואין בה הוראה זמן כלל ויהיה פקוד שמור (בל"א דענקען היטען).

כי

וכנו נחשת לרחצה (שמות ל׳). והוסב הקמץ חטף תחת החי״ת במלת לרחקה מעל מקדשי יחזקאל ח׳). והוא לתפארת הקריאה ובשורק הפ״א להמלה עליך (שם ט״ו. וכן עם הכנוי מלוש בצק עד המצתו (הושע ז׳). ואלה שהם בקמץ חטף או בשורק הם מן פעול בחולם. ומן פעל בפתח יבוא בתוספת ה״א ופ״א הפעל בחירק כמו ליראה את השם הנכבד והנורא (דבר׳ ך״ח). לרבעה אותה (ויקרא ך׳). וכמו לשמצה בקמיהם (שמות ל״ב). ואם פא הפעל גרונית יהיה פתח מקום החירק כמו לאשמה בה (ויקרא ה׳). ואם עין הפעל גרונית יפתח פ״א הפעל ועין הפעל בשו״א ופתח. ובא כן להרחיב על האות לאהבה את ה׳ אלהיך (דברי ל׳). גרסה נפשי לתאבה (תלים קי״ט). ולא יוסיפו לדאבה עוד (ירמי׳ ל״א). ושחטה שטים (הושע ה׳). לראוה בך (יחזק׳ י״ח). ובזקף העמק שאלה (ישעי׳ ז׳). הפ״א בשוא והעי״ן בקמץ. או הוא צווי. ומצאנוהו גם בתוס׳ נון באבדן מולדתי (אסתר ח׳). והדלת פתוחה. והרג ואבדן (שם ט׳). ומלת (ג) ואבדן מהדגש כי משפטו ואבדן בדגש הבי״ת כי הוא יוצא והוקל כמו שהוקלו רבים מהדגוש כמו שאנו עתידין לבאר. וכן השיבות מחרון אפך (תלים פ״ה). הוא מקור בתוספת נון. והוצרכנו לזה בעבור כי [ד] השיבות פעל יוצא והפעול הוא אפך [ה] והאבן הזאת תורה על יחיד או יחידה. או רבים או רבות בין בזמן עבר ובין בזמן עתיד:

והתשע עשרה יש שהוא בתוספת ויש מבלי תוספת והוא [ו] שם הפעל כאשר תאמר מן פעל ואת פעל ה׳ לא יביטו (ישעי׳ ה׳). ובתוספת ה״א פעולה ובסמוך לא תלין פעלת שביר (ויקרא י״ט). ובשער השמות יתבאר כל אחד על משקלו:

והעשרים

(ב) כי הראוי לדרוש ונוספה היו״ד מנוקדת בתנועה וזה שכתב המחבר ונוספת אות נעה. (ג) ר״ל מקור מבנין הדגש כי הענין מורה שהוא יוצא מן המאבד אל מי שנעשה בו מעשה האבדן. והשרש אבד בבנין הקל הוא פועל עומד. ע״כ שהוא מן הדגש. (ד) ר״ל שפירש הפסוק הוא כך השיבות את אפך מחרון. והיינו כאלו אומר השיבות. את אפך שלא יחרה וא״כ חרון מורה על עשיית הפעולה וא״כ ממילא מוכח שהוא מקור. (ה) כי באשר שאינו מורה רק על עשיית הפעולה בלבד ממילא יתכן לאומרו על כלל הגופים ועל כל הזמנים (ו) ר״ל שם הענין אשר נדבר עליו ויודיע מאיזה פעולה אנו מדברים:

והעשרים

והעשרים (א) בת שלש אותיות הפ"א נקודה בשו"א והעין בחולם או בפתח והגמשל פעול או פעל ובשתחטוף מלת פעול במקף תחטף העין בקמץ חטף במקום החולם כמו זכר־נא (מיכה ו'). סעד־נא לבבך (שופטי' י"ט). שמר־הם (תלי' ל"ז). הרם־שנימו בפימו (תלי' וכשיבא פעל בהפסק יהי' בקמץ. כמו לא קראתי שוב שכב (ש"א ג'). לא קראתי בני שוב שכב (שם. וגם בזקף קמץ. אם תגאל גאל (רות ד') קרב אתה ושמע (דברים ה'. והמסורת עליו חמשה קמצין זקפין וסימן קרב. קום. הטה דמ"ב י"ט. הטה דישעיה ל"ז הטה דדניאל ט'. וכן חזק ואמץ (יהושע א'). קמץ בזקף. אם אותה תקח לך קח (ש"א כ"א). ובזקף גדול ודע כי על כל אלה (קהלת י"א. ובא בסגולתא שהיא אחר הזרקא קמץ. ויאמר עלי לשמואל לך שכב (ש"א ג'). וכן בסגולתא חזק ואמץ (דברי' ל"א. שנים קמוצים. ובא גם בלי הפסק קמץ סעד לבך פת להם (שופטים י"ט. שלא כמשפט. ופעמים רבים בתוספת ה"א בסוף כמו שמרה זאת לעולם (ד"ה א'). זכרה לי אלהי לטובה (נחמי' ה'). הפ"א בקמץ חטף. ונמשך (ב) הפ"א בטעם והוסב לקמץ רחב שמרה נפשי כי חסיד אני (תלים פ"ו). ואם עין הפעל גרונית יבוא חולם תחת הקמץ להרחיב כמו זעמה ישראל (במדבר כ"ג). וכן פעל בפתח כשיבא בתוספת ה"א נאמר שלחה הנער אתי (ראשי' מ"ג). שכבה עמי (ראשי' ל"ט. הפ"א בחירק ואם בהפסק ים ודרום ירשה (דבר' ל"ג). העמק שאלה (ישעי' ז'). הפ"א בשו"א והעין והלמד קמוצים. ובא הפ"א בקמץ חטף באה אתי הביתה וסעדה מ"א י"ג). ובלא הפסק ה' שמעה ה' סלחה (דניאל ט'). אבל הם בהעמדת טעם וכלם מלעיל. ובא מלרע רפאה נפשי (תלים מ"א). ויצאו אלה מדברי חביריהם קרבה אל נפשי גאלה (תלים ס"ט. שהוא מגזרת פעל ובא בקמץ חטף והיה ראוי להיות קרבה בחיריק כי בלא ה"א תאמר קרב עתה ושמע (דברי' ה'). וכן נצרה על דל שפתי (תלי' קמ"א). הוא מגזרת פעל. נצור לשונך מרע (שם ל"ע. ובא בחיריק ומשפטו

בקמץ

והעשרים (א) והוא הנקרא צווי ונשתמש בה כאשר נצוה אל האדם לעשות דבר כאשר יוכל להבא: (ב) ר"ל שיש נגינת טעם בפ"א הפעל וא"כ יהיה הקמץ קמץ גדול. כי לא מצאנו בכל תנ"ך שיהיה נגינה אצל קמץ חטף: (ג) ר"ל אף שלא מצאנו שרש ערוך בצווי מ"מ אחרי שמצאנו בעתיד היערוך והכלל הוא שהצווי צריך

להיות

בקמץ חטף. ובן מִכְרָה כיום (ראשי' ד"ה). וכן אֶסְפָה לי (מדב' ד"א). עָרְכָה לפני (איוב ל"ג. היה ראוי אספה ערכה בקמץ חטף כי הם מגזרת פְעוֹל. אֱסֹף את העם. ובן עֲרוֹך [ג] מן הַיַּעְרוֹך שועך (איוב ל"ו). כי הצווי הולך אחר איתן ברוב אם בחולם אם בפתח. ובן בא המקור בחולם לַעֲרוֹך מלחמה ש"א י"ז. ובאו אספה ערכה בסגול שהוא כמו החיריק לגזרת פְּעַל בפתח [ד] ומצאנוהו גם בתוספת נון וְקָבְנוּ לי משם (מדבר כ"ג). ואף על פי שיתכן לומר בו פנים אחרים אזכרם בפעלי הכפל אם יעזרני יוצרי והאבן הזאת תורה על יחיד נמצא המצווה על הפעולה ההיא. ופעמים איננה על דרך מצוה רצונית כי אם דרך גזום כמו שְׂמַח בחור בילדותך (קהלת י"א). רוצה לומר שמח בחור ותראה מה יקרך באחריתך וכן שִׂישִׂי ושמחי בת אדום (איכה ד'). וכן בֹּאוּ בית אל ופשעו (עמוס ד'). ואתם בית ישראל כה אמר ה' אלהי ישראל איש גלוליו לכו עִבְדוּ (יחזקאל כ') ויתכן לפרשו כמשמעו כלומר טוב הוא שתעבדו גלוליכם לבד ולא תביאו לי מתנותיכם ותעבדו גלוליכם כי זה הוא הלול השם. ויבא גם כן בענין שהיה כאומר לחבירו עשה מה שתעשה כי לא יועילך כמו שאמר עולותיכם ספו על זבחיכם (ירמי' ז'). ויהיה הצווי לפעמים לא לאדם מיוחד אלא למי שיהיה והוא על דרך מליצה כמו רְאֵה ריח בני (ראשית כ"ז). אֱמֹר למלך ולגבירה השפילו שבו (ירמי' י"ג). קול אומר קְרָא (ישעי' מ'). חִזְקוּ ידים רפות (שם ל"ה). אִמְרוּ לנמהרי לב (שם). ואמר סֹלּוּ סֹלּוּ (שם מ"ז). והדומים להם:

והאחת ועשרים בת ארבע אותיות עם הו"ו הנוספת בסוף להורות על רבים נמצאים המצוים על הפעולה ההיא והנמשל פַּעֲלוּ. הפ"א בפתח לפי שהעין הפעל גרונית והעין נקודה בשו"א ופתח ושחטו הפסח (שמות י"ב). רַחֲקוּ מעל ה' (יחזקאל י"א). ובסגול הפ"א ועין הפעל בשו"א וסגול אֶהֱבוּ את ה' כל חסידיו (תלים ל"א). וְאֶהֱבוּ טוב (עמו' ה'). אֶחֱזוּ לנו שועלים (שיר ב'). ואם עין הפעל איננה גרונית הפ"א בחיריק

(ד) להיות דומה לעתיד א"כ ממילא אם נרצה לומר ממנו הצווי נאמרהו ג"כ על משקל זה ויהיה הנפעל קבב מן הכפולים והיה ראוי קַבּוֹ או קַבֵּהוּ. ועיין לקמן בפעלי הכפל:

והשתים

בחיריק כמו שִׁמְרוּ מי בנער (ש"ב י"ח). זִכְרוּ תורת משה עבדי (מלאכי ג') ולגבעות נִפְלוּ עלינו (הושע י'). כִּרְתוּ עצה (ירמי' ו'). מִשְׁכוּ וקחו לכם צאן (שמות י"ב). והמ"ם מעומדת בגעיא. וכן נִדְרוּ ושלמו (תלים ע"ו). או בקמץ חטף חָרְבִּי מאוד (ירמי' ב'). מָשְׁכוּ אותה וכל המוניה (יחזקאל ל"ב). ושָׁדְדוּ את בני קדם (ירמי' מ"ט). ואם בהפסק בחולם. גם לי גם לך לא יהיה גְּזֹרוּ (מ"א ג'). איש גלוליו לכו עֲבֹדוּ (יחזקאל כ'). את ה' הגדול והנורא זְכֹרוּ (נחמי' ד'). ובא ג"כ בטרחא שגם הוא יש לו במקומות מנהג הפסק. כמו עִמְדוּ עֲמֹדוּ ואין מפנה (נחום ב'). או בקמץ גדול בהפסק אשר הם מגזרת פְּעַל בפתח. והתמהו תְּמָהוּ (חבקוק א'). החרשים שְׁמָעוּ (ישעי' מ"ב). וכן בזקף הקבצו כלכם וּשְׁמָעוּ (ישעי' מ"ח). ובא גם כן בטרחא אם תבעיון בְּעָיוּ (ישעי' כ"א). ובא בְּמִלַּת ומבהכם שִׁחֲרוּ בעדי (איוב ו'). בחירק אע"פ שהחי"ת גרונית אבל נמשך בטעם להרחיב על החי"ת:

והשתים ועשרים בת ארבע אותיות עם היוד הנוספת להורות על יחידה נמצאת המצווה על הפעלה ההיא והנמשל

פִּעֲלִי הפ"א בפתח והעי"ן בשו"א ופתח ואם עין הפעל איננה גרונית תנקד הפ"א בחירק כמו לִבְשִׁי בגדי תפארתך (ישעי' כ"ב). שִׁכְבִי עד הבקר (רות ג'). ובא מועמד [א] בגעיא לִקְחִי נא לי פת לחם בידך (מ"א י"ז). או בסגו"ל הפ"א חֶשְׂפִּי שובל (ישעי' מ"ז). ובא בסגו"ל הפ"א והעין בקמץ חטף והיא גרונית וֶאֱחֳזִי בה (רות ג'). או בקמץ חטף הפ"א לכי את וּמָלְכִי עלינו (שופטים ט'). [ב] ובהעמדה גילי וְשִׂמְחִי (יואל ב'). בזקף. האומר לצולה חֳרָבִי (ישעי' מ"ד). באתנח. עלי הלבנון וְצָעָקִי בזקף (ירמי' כ"ב). והפ"א בשניהם בקמץ חטף לתפארת. והעין בקמץ רחב מפני ההעמדה ובא ג"כ בזקף והעי"ן בחולם כתיים קומי עֲבוֹרִי (ישעי' כ"ג). לגזרת פְּעוֹל. ונהפך לקמץ חטף בעין הפעל במלת קָסֳמִי נא לי באוב. לתפארת המלה:

והשליש ועשרים בת חמש אותיות עם הנון וההא נוספת להורות על רבות נמצאות המצוות על הפעולה והנמשל

פעולנה

והשתים ועשרים (א) הוא כעין מתג: (ב) ר"ל בהפסק: (ג) כי הקמץ מושכת עמה גם נסתר:

והארבע

פִּעַלְנָה הפא בשו״א והעי״ן בפתח ונון הרבות קמוצה כמו כי שְׁמַעְנָה נשים דבר ה׳ (ירמי׳ ט׳). צְעַקְנָה בנות רבה (ירמי׳ מ״ט). או פְּעָלְנָה חפ״א בשו״א והעין בחולם. הִגֹּרְנָה שקים סְפֹדְנָה (ירמי׳ מ״ט). ופעמים תעלם הה״א במכתב (ג) ותשאר במבטא קְרֶאןָ לי מרא (רות א׳). ומצאנוהו בתוספת נון לבדה קְרֶאןָ לו (שמות ב׳). ובא הקוף בחירק בהתמעט התנועות כמו פִּקְדוּ פִּקְדִי⁰) ובן בתוספת נון לבדה שְׁמַעַן קולי (ראשית ד׳). גם בתוספת ה״א לבדה רְגָזָה בוטחות (ישעי׳ ל״ב). ויש אומרים כי רגזה מקור בתוספת ה״א. וכן פְּשֹׁטָה ועורה וחגורה (ישעי׳ ל״ב). ומצאנוהו בלשון זכרים חִרְדוּ שאננות (שם׳). ובא כן כי ענינו על העם שבתוך הערים השאננות:

⁰) א״א זה לבדו נמלא בשלמים כנ״ל:

והארבע ועשרים בת ארבע אותיות עם תוספת אלף בתחלתה להורות על יחיד מדבר בעדו או יחידה מדברת בעדה שפעלתם לזמן עתיד והנמשל אֶפְעֹל והנה שבין העין והלמ״ד פעם יכתב ופעם לא יכתב והאלף הנוספת בסגול והעין בחולם. ובמקף ובסמוך למלה זעירא או למלה שהיא מלעיל בקמץ חטף אֶשְׁמָר־לָךְ חסדי (תלי׳ פ״ט). הן עבדי אֶתְמָךְ־בּוֹ (ישעי׳ מ״ב). ושאר הנוספות זולתי האלף הם בחיריק והיתה האלף לבדה בסגול שלא להתערב עם יוד. או ⁰) אֶפְעַל העין בפתח ויש פעלים ימצאו מיוחדים עתידיהם בחולם. כמו יִשְׁמֹר יִזְכֹּר יַעֲבֹר יִמְשֹׁךְ ודומיהם. ויש בפתח כמו יִשְׁכַּב יִרְכַּב יִרְפַּד יִרְבַּץ יִגְדַּל ודומיהם. ויש פעלים ימצאו בהם שני הפנים כמו מה תִּפְעָל־בּוֹ (איוב ל״ה). שהוא בקמץ חטף מקום החולם מפני המקף. ובפתח אף יִפְעַל אל (ישעי׳ מ״ד). וכן וַיִּשְׁבֹּות המן (יהושע ה׳). למה תִּשְׁבַּת המלאכה (נחמי׳ ו׳). כי לא אֶחְפֹּץ (יחזקאל י״ח). ודרכי יֶחְפַּץ (תלים ל״ז). פן יִטְרֹף (שם ז׳). זאב יִטְרָף (ראשית מ״ט). יִדֹּד ממך (נחו׳ ג׳). וַתִּדַּד שנתי (ראשי׳

⁰) א״א׳ ויותר נכון לומר שהיא גרונית:

ל״א

והארבע ועשרים (א) ר״ל שדקך הלשון הוא שנתחלף החולם בקמץ חטף כאשר יתרבה התיבה בתנועות. להקל על הלשון ובא שלא כמנהג שו״א תמורת החולם. בהתחבר המלה לכנוים. רק במקומות מעוטים באה בהם הקמץ חטף כמשפט: (ב) ר״ל בעתיד אשר אותיות איתן משתמשים בראש המלה: (ג) והוא נקרא אלינו בגול. והה״א במלת ואקראה נוספה והיא ראוי ואקרא לך ועם הה״א וְאֶקְרָאָה בקמץ

לפני

נ"א). ובאשת נעריך אל יבגד (מלאכי ב'). מדוע נבגד איש באחיו (שם). אם ישך הנחש (קהלת י'). כנחש ישך (משלי כ"ג). טוב אשר לא תדור (קהלת ה'). וידר ישראל נדר (מדבר כ"א). ואשר למד"יהם גרונית. יהא פתח לעולם להקל כמו ישמע ישלח יגבה. ודומיהם. וגם אשר עיניהם גרונית יהיו פתח ברוב ויבואו מהם בחולם כמו ומה אזעם (במדב' כ"ג). וינהם עליו (ישעי' ה'). ואשר הם בפתח אם בהפסק העין בקמץ וכן בשלשלת כי יש לה משפט הפסק וישחט ויקח משה מדמו (ויקרא ח'). ובאו מהם בהפסק בפתח*] אלהי תהלתי אל תחרש (תלים ק"ט). ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאשה עמה ויאכל (בראשי' ג').*] וכן כל ויאמר ויאכל וכן כל ויאמר ויאכל פתח באתנח וסוף פסוק וכל וילך וכל וירד. ראית ה' אל תחרש (תהלים ל"ה). וירם תולעים ויבאש (שמו' י"ו). וכן תחת דוד אביו ויצלח (ד"ה א' ך"ט). וגם באו מהם קמוצים זולתי הפסק אם אצדק פי ירשיעני (איוב ט'). השומע ישמע (יחזקאל ג'). הקשבתי ואשמע (ירמי' ח'). ובאזניו ישמע (ישעי' ו'). או בן יגח (שמות כ"א). וה' מציון ישאג (יואל ד'). שאג ישאג (ירמי' כ"ה). ואם לא יגאל הגידה לי (רות ד') כי תאנה לא תפרח (חבקוק ג'). ותחנף את הארץ (ירמי' ג'). איזה יכשר (קהלת י"א). כמה נר רשעים ידעך (איוב ך"א). בבל קדש לא תגע (ויקרא וישן ויהלום (בראשית מ"א). היצלח הימלט (יחזקאל י"ז). כתנת בד קדש ילבש (ויקרא י"ו). שם ירעה עגל ושם ירבץ (ישעי' כ"ז). ויקרם עליהם עור מלמעלה (יחזקאל ל"ז). וישחט ויקח משה את הדם (ויקרא ח'). ויש זקפין קמצין כמו ויבעט (דברי' ל"ה). יראה ישבע (ישעי' כ"ג). ולא ישבע (חבקוק ב'). כמוני יברח (נחמי' ו'). עד אשר ארע (ש"א כ"ב). נקם אקח (ישעי' מ"ז). ואותך אקח (מ"א י"א). בשנה אפרים יקח (הושע י'). את בניכם יקח (ש"א ח'). ותרבית לא לקח (יחזקאל י"ד). בשקל הקדש תקח (מדבר ג'). ומהם עוד תקח (יחזקאל ה'). כי מדי דברי אזעק (ירמי' כ'). רק כל הממלכה לא אקרע (מ"א י"א). עליך לא יצלח (ישעי' נ"ד). ומתחתיו יצמח. (זכרי' ו'). לבי למואב יזעק (ישעי' ט"ו). או אשר ישחט (ויקרא י"ז) אל אשתו לא תקרב (שם י"ח). שדך לא תזרע ((שם כ"ה). הן לא נזרע

*] א"א כן בכל ספר פתוחי' בא"ס"ף על פי המסורת וקראו לכן פתחין דספרא:

*] א"א ק"ל כי לא נמצא ויאכל בא"ס"ף רק זה לבדו אחר הביא ואיך אומר וכן כל ויאכל וכ"ע:

(שם), בארצם לא תנחל (במדבר י"ח). ובו תדבק (דברי' י'). מפחד לבבך אשר תפחד (דברים כ"ח). במקום אשר יבחר (שם י"ו). טוב יגאל (רות ג') זאב יטרף (בראשית מ"ט). את ראשו לא יפרע (ויקרא כ"א). במה ישכב (שמו' ך"ב). קרבתי צדקתי לא תרחק (ישעי' מ"ו). עתה תצמח (שם מ"ג). ובחיקו תשכב (ש"ב י"ב). וגם לגמליך אשאב (בראשי' כ"ד). כן יקראו ולא אשמע (זכרי' ז'). ויקשב ה' וישמע (מלאכי ג'). ואלהים זולתי לא תדע (הושע י"ג). הקונה אל ישמח (יחזקאל י"ז). מקולם לא יחת (ישעי' ל"א). ובשנת בצורת לא ידאג (ירמי' י"ז). ולאום מלאום יאמץ (בראשי' ך"ה)׃ זרוע יבש תיבש (זכרי' י"א). כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים (הושע י"א). בשופר יתקע (זכרי' ט'). חורעך גוים יירש ומפניהם אל תחת (יחזקאל ל'). כי השקט לא יוכל (ישעי' ל"ז). תפתה וגם תוכל (מ"א כ"ב). מדור לדור תחרב (ישעי' ל"ד). *) הוא לכל מבצר ישחק (חבקוק א'). על סוס לא נרכב (הושע י"ד). ועל קל נרכב (ישעי' ל'). האומרים תחנף (מיכה ד'). והחדל יחדל (יחז' ג'). ופעמים רבות תבוא בתוספת ה"א כמו אשמרה דרכי (תלי' ל"ט) ואשלחה להגיד לאדוני (בראשית ל"ב). והעין בשו"א ויש שהם בקמץ והם מגזרת פעל בחולם וכשנוספה הה"א הוסב החולם לקמץ חטף כמשפט. ובאו הרוב בשוא להקל והמעט מהם בקמץ חטף כמו אשקטה ואביטה (ישעי' י"ח). ואשקלה להם את הכסף (עזרא ח'). אפשעה בה (ישעי' כ"ז). אשקה לאבי ולאמי (מ"א י"ט). ובמקצת ספרים ואשמעה אחד קדוש מדבר (דניאל ח'). בקמץ חטף וכן כתבו הנגיד [א] וכן עשו בהתחברם עם הכנוים העין בשו"א אשר הם לגזרת יפעול בחולם שהיה משפטם בקמץ חטף. כמו שבאו בקמץ חטף מעוטים מהם. באותי ואסרם (הושע י'). הוא יהדפם מפניכם (יהושע כ"ג). ואצרנה עקב (תלי' קי"ט). אשר פי ה' יקבנו (ישעי' ס"ב). וכן דם ירדפך (יחזקאל ל"ה). לקריאת בן אשר אבל לקריאת בן נפתלי בשוא ופתח. וכן באו בעתידי בנין הדגש עיי"ן הפעל בקמץ חטף בתוספת ה"א ובכנוי. אף על פי שאין המנהג לבוא בבנין הדגש [ב] האית"ן ממנו בחולם באו אלה בקמץ חטף. ואלקטה בשבלים (רות ב'). אלקטה נא ואספתי בעמרים (שם). וכן עם הכנוי ובמתגה יתארהו

*) א"א ובמסורה גדולה א"ב דכל חד וחד זקפין בקמץ ושין נהגה במלת פעל דלעיל. וגם כאן הוסיף הרבה על הא"ב הנ"ל ותמה אני למה לא הביאוס בעלי המסור' גל"ע:

(ישעי׳ מ״ד). ובהעמדה העי״ן בחולם. ואני בה׳ אעלוזה (חבקוק ג׳). אעופה ואשכנה (תלים נ״ב). נחפשה דרכינו ונחקורה (איכה ג׳). ואשר הם לגזרת אפעל בפתח. בהעמדה בקמץ באו נשתחוה ונברעה (תלים צ״ה). אזכרה אלהים ואהמיה (שם ע״ז). יחדו למשפט נקרבה (ישעי׳ מ״א). ובא [ג] פתח קטן תחת קמץ גדול במלת ואקראה לך (ש״א כ״ח). וכן ידשנה סלה (תלי׳ ד׳). ולפי שיצאו אלה על משקל נחי למד [ד] שהם בסגול יצאו אלו כמו כן בסגול ומצאנו נון נוספת בסופה כי משם אתקנך (ירמי׳ כ״ב). משפטו אתקנך. הנון הראשונה נבלעת ברגש והנון אחרונה נוספת ואמרו כי בן מנהג הלשון להוסיף נון באתנחה עד שהבליעוה בדגש בכף הכנוי כשיבא בהפסק כמו אשר [ה] אראך (בראשית י״ב). ויחנך (במדבר כ״ו):

והחמש ועשרים בת ארבע אותיות בתוספת יוד בתחלה להורות על יחיד נסתר שפעולתו לזמן עתיד והנמשל יפעול

בחולם או יפעל בפתח. וכשהוא בחולם ותסמך המלה במקף על מלה זעירא או על מלה שהיא מלעיל תחטף העין בקמץ חטף במקום החולם. כמו ומלך עז ימשל־בם (ישעי׳ י״ט). לבו יקבץ און לו (תהלים מ״א). איש אחד מכם ירדף־אלף (יהושע כ״ג). יתמך־דברי לבך (משלי ד׳). הן לצדק ימלך־מלך (ישעי׳ ל״ב). ונשאר החולם עם המקף במלת כי יגנב־איש [ו] ובא כן מפני המאריך שנשתתף עמו וכן יבוא עם המקף בחולם כשהמלה איננה זעירא ולא מלעיל [ז] כמו יגבל־אותו (יהושע י״ח). אבל יתמך־דברי לבך (משלי ד׳). בא בקמץ לפי שהיו״ד מעומדת בגעיא. ומצאנו נון נוספת

לפני הה״א. וכן ידשנה הה״א נוספה והראוי ידשן: (ד) ר״ל נחי למ״ד ה״א שבאה בהם סגו״ל לפני הה״א. ובעבור שבאה באלה ה״א באחרונה לכך בא סגול לפניה. (ה) כאלו כתוב אראנך בנו״ן נוספת. (ו) הטעם שנשתנה החולם לק״ח במקף מפני שמכח המקף באה הנגינה בתיבה האחרונה ואם תשאר החולם יהיה נח נראה אחר ת״ג בלא נגינה (וזה לא יתכן כי בעבור שצריכין לדבר הנח נראה יקרה ע״י מהירות הלשון שלא נמשך הנח נסתר הנמשכת מן הת״ג כראוי ותתהפך הת״ג לת״ק אבל כאשר תהיה בה נגינה אז ע״כ נמשך התנועה בעבור הנגינה ובספרי שפה ברורה הארכתי בזה) אבל אם תהיה מאריך (הנקרא מתג) אז נמשכת התנועה ע״י המתג ויתכן להיות נח נראה גם אחר הת״ג. (ז) ר״ל הטעם בזה מפני שכפי משפט הלשון צריך להיות מתג בבי״ת ממלת יגבל להיותו התנועה השלישית ממקום הנגינה (כי זה הוא מקום המתג) אבל במלת יתמך שבא מתג ביו״ד ולא רצו לשום ג״כ מתג במ״ם ולכן נשתנה החולם לק״ח:

נוספת בסופה חק עולם ולא יעברנהו (ירמי' ה'). כל היום יברכנהו (תלי' מ"ב)· זבח תודה יכבדנני (תלים נ'). יסבבנהו יבוננהו יצרנהו (דברים לב).
ותבא בתוספות ה"א כמו ימהר יחישה מעשהו (ישעי' ה').

והשש ועשרים בת ארבע אותיות בתוספת תי"ו בתחלה להורות על יחיד נמצא שפעולתו לזמן עתיד והנמשל תפעל בפתח או תפעל בחולם. ובמקף בקמץ חטף אם חטאת מה תפעל-בו (איוב לה) ותכרת-לך מהם (ישעי' י"ז). וגם חמת תגבל בה (זכריה ט'). ופעמים בתוספת ה"א ותקרב ותבואה (ישעי' ה'). ותעגבה על פלגשיהם (יחזקאל כ"ג). ותעגבה עליהם (יחזקאל כ"ג). חכמות בחוץ תרונה (משלי א'). אלה התי"ו לנקבה ובתי"ו לזכר תעופה כבקר תהיה (איוב י"א).

והשבע ועשרים בת ארבע אותיות עם תוספת נון בתחלה להורות על רבים או רבות מדברים בעדם. שפעולתם לזמן עתיד והנמשל נפעל בפתח או נפעל בחולם ובמקף בקמץ חטף כי תאמרו מה נרדף-לו (איוב י"ט). ופעמים רבות בתוספת ה"א:

והשמנה ועשרים בת חמש אותיות עם תוספת יו"ד בתחלה וא"ו בסופה להורות על רבים נסתרים שפעלתם לזמן עתיד ופעמים רבות בתוספת נון בסופה והמשל יפעלו. ואם בהפסק אשר הם לגזרת יפעל יהיו בחולם ומלעיל. ובאו זולתי הפסק בחולם אבל הם בהעמדת טעם. ובעד השלח יפלו (יואל ב'). וגם את הגוי אשר יעבדו (בראשי' ט"ו). ובגדיכם לא תפרמו (ויקרא י'). ואת מצותיו תשמרו (דברי' י"ג). כלם מלעיל: אבל כשנוספה בהם נון קריאתם מלרע עיניך בשדה אשר יקצרון (רות ב'). ואת אשריו תכרתון (שמות ל"ד). ידדון ידדון (תלי' ס"ח). ובא העין בשו"א בהפסק עמים תחתיך יפלו (תלים מ"ה). ובא שורק תחת חולם*] במלת ישפוטו הם (שמות י"ח). והוא מלרע, אשר לגזרת לגזרת יפעל בפתח. בהפסק בקמץ וכן בזקף. ואם באתת יתקעו (מדבר י'). ואת הארץ תסחרו (בראשית מ"ב). למטה אבותיו תשלחו (מדבר י"ג). ובאו זולתי הפסק קמוצים אבל הם בהעמדת טעם. כל שולליה ישבעו (ירמי' נ'). חרדות ילבשו (יחזקאל כ"ו). והיה טרם יקראו (ישעי' ס"ה). לא ירעבו ולא יצמאו (ישעי' מ"ט). ראשיכם

*] אינם בהפסק ואין מקום לחולם כאן וכן תעבורי תמורים אבל הנראה כי הוא מספק בפ"ע ולא ישתנה השורק לעולם. יבא"ד.

אל תִּפְרָעוּ (ויקרא י'). המה את ערלים יִשְׁכָּבוּ (יחז' ל"ב). אבל יִשְׁלָיוּ אהלים (איוב י"ב). שבא בקמץ בלא העמדת טעם הוא להקל על קריאת היוד. וכן חֲסָיוּ בו (דברים ל"ב). בך חסיה נפשי (תלים כ"ז). וכלם קריאתם מלעיל. אבל כשנוספה בהם נון קריאתם מלרע. והמה טרם יִשְׁכָּבוּן (יהושע ב'). אליו תִּשְׁמָעוּן (דברים י"ח). וכן בלא הפסק אם תִּבְעָיוּן בעיו (ישעי' כ"א). אשר יִשְׁאָלוּן בניכם (יהושע ד'). תֶּאֱהָבוּן ריק (תלים ד'). ובאו קמוצים מפני אות גרון ובצירי בהפסק לגזרת פָּעֵל. צירים וחבלים יֹאחֵזוּן (ישעי' י"ג). וכן מבלי תוספת נון כבוד מלכותך יֹאמֵרוּ (תלי' קמ"ה) צו לעם ויֹאכֵלוּ (מ"ב ד'). ובאו מהם בהפסק פתוחים קוּצִים כסוחים באש יִצָּתוּ (ישעי' ל"ג). אחד באחד יִגַּשׁוּ*) (איוב מ"א). *) בספ"ד בקמץ יבא"ר.

והתשע ועשרים בת חמש אותיות בתוספת תי"ו בתחילה ווא"ו בסופה להורות על רבים נמצאים שפעלתם לזמן עתיד. ופעמים רבים בתוספת נון בסופה והנמשל תִּפְעֲלוּ ואם בהפסק תִּפְעָלוּ או תִּפְעֵלוּ כמו שכתבנו:

והשלשים בת ארבע אותיות בתוספת תי"ו בתחלתה להורות על יחידה נסתרת שפעלתה לזמן עתיד והנמשל תִּפְעַל או תִּפְעֹל ובא שורק תחת חולם במלת ושפתי חכמים תִּשְׁמוּרֵם (משלי י"ד). שהיה ראוי עם הכנוי קמץ חטף כמו שכתבנו שיבואו עם הכנוים פעמים בקמץ חטף מקום החולם ובא השורק במקומו. ומצאנו נון נוספת בסופה תְּבָרְכֶנִּי נפשך (ראשית כ"ז). הנון הנכתב סימן המדבר והנוסף נבלע בדגש או יהי' מבלי תוספת והדגש לתפארת הקריאה והוא הנכון:

והשלשים ואחת בת חמש אותיות בתוספת תי"ו בתחלתה ויו"ד בסופה להורות על יחידה נמצאת שפעלתה לזמן עתיד והנמשל תִּפְעֲלִי. ובא מפואר בקמץ חטף. וַתִּשְׁחֳרִי אותם (יחזקאל י"ו). ואם בהפסק תִּפְעָלִי בחולם ומלעיל כמו אל תַּחְשֹׁבִי (ישעי' כ"ד). איך תִּשְׁקֹטִי (ירמי' מ"ז). ובא שורק תחת חולם במלת לא תַעֲבוּרִי מזה (רות ב'). והוא מלרע ואשר הם לגזרת יִפְעַל בהפסק קמוצים ומלעיל. בעדי תִלְבָּשִׁי (ישעי' מ"ט). ולתימן אל תִּכְלָאִי (שם מ"ג). כי בשת עלומיך תִּשְׁכָּחִי (שם נ"ד). ומצאנו נון נוספת בסופה וכה תִדְבָּקִין עם נערותי (רות ב'). את אשר תַּעֲשִׂין (רות ג'). וכן ולאשה מה תְּחִילִין (ישעיה מ"ה).

והשלשים ושתים. בת שש אותיות עם תוספת תי״ו בתחלתה ונו״ן וה״א בסופה להורות על נמצאות או על נסתרות שפעולתן לזמן עתיד והנמשל תפעלנה בחולם או תפעלנה בפתח. ובא מלת ותגבהינה (יחז׳ טז) שלא כמנהג שהראוי ותגבהנה ושניהם נכוני׳ בלשון כמו ותבאנה (מלכי׳ מ״א) ותבאינה (ירמי׳ ט) [א] ויוד ותגבהינה ותבאינה נוספת למשך וכן יו״ד תסבינה (בראשית ל״ו). ואם בהפסק תפעלנה בקמץ ובאו מהם בפתח ואזני שומעים תקשבנה (ישעי׳ ל״ב). אזניהם תחרשנה (מיכה ז׳). ועיני גבוהים תשפלנה (ישעי׳ ה׳). ובנותיה באש תצתנה (ירמיה מ״ט) ועצמותיהם כדשא תפרחנה (ישעי׳ ס״ו). שלש הנה לא תשבענה (משלי ל׳). ברי שאול תרדנה (איוב ס״ו). והנה בשבי הלכנה (יחזקאל ל׳). ופעמים לא תכתב הה״א כי כן תלבשן*] בנות המלך הבתולות מעילים (ש״ב י״ג). ותהרין שתי בנות לוט (בראשי׳ י״ד). ובא בדגש הנון בנון ה״א הנקבה הפעולה. עיני תראינה בה (מיכה ז׳). אולי בא כן לפאר המלה מפני הטיפתה של מלה זעירא אשר בצדה [ב] אבל. בנות הגוים תקוננה אותה (יחזקאל ל״ב) שהביא בעל המסורת אינו כן לפי דרך הדקדוק. כי דגש נון תקוננה לחסרון נון הכפולה בויקונן ירמיה (ד״ה א׳ ל״ה). ונון הכתיבה היא נון הרבות [ג] ומצאנוה ביו״ד בתחלתה*] ונון וה״א בסופה וישרנה הפרות (ש״א ו׳). ויהמנה*] בבואן לשתות (בראשי׳ ל׳). מגוי יעמדנה (דניאל ח׳). [ד] גם מצאנוה כמו רבים נסתרים, וכמו נמצאים, כנסתרים יתנו יקר לבעליהן (אסתר א׳). אם יצאו בנות שילה (שופטי׳

*] ה״א זה לבדו בא כן מן השלמים אבל מן שאינן שלמים נמצאים הרבה כמו והאבנים תהיין ותהיין הילדים ותגשן השפחות ודומיהם:

*] ויתכן כי כך בנחפ״י בא כן ובמלת יעמודנה היו״ד ממלת מגוי שלפניו גורס. יבא״ר.

*] א״א ובעלי המסורה קראו לאלה השלשה מלות אנדרוגינוס.

כ״א

והשלשים ושתים (א) ר״ל הסגול שלפני היו״ד מושכת היוד עמה אף שהסגו״ל ת״ק היא מ״מ בעבור שבאה הנגינה באלה יומשכו כאלו יהיו ת״ג כי כל תנועה שיש בה נגינה דינה כת״ג. (ב) ר״ל כי שם השורש קנן והיה מן הראוי תקוננה בשלש נונין שתים לשרש ואחת לנקבה ונחסרה אחת מהן ובאה דגש תמורתה (ג) והוא מורכב כי היו״ד מורה על הזכר. ונה בסוף מורה על נקבה וים באלה ודומיהן דרש. (ד) והיה ראויה באלה׳ תתננה. תצאנה:

ויש

כ"א). ובנמצאים וַתִּקְרְבוּ עצמות עצם אל עצמו (יחזקאל ל"ז). ואלמנותיך עלי תִּבְטָחוּ (ירמי' מ"ט).

עד הנה נשלמו אבני הטור הזה ל"ב.

ויש פעלים אשר לא ימצאו מהם כי אם עשרים ושמנה [א] כי יחסרו מהם הפעולים והם הפעלים העומדים בעבור כי הם עומדים בעצמם לא תצא פעולתם אל אחר והם הפועלים והפעולים. לא תאמר מן עָמַד עָמוּד ולא מן הָלַךְ הָלוּךְ ולא מן יָשַׁב יָשׁוּב ולא מן נָפַל נָפוּל אבל כשתאמר עומד הוא הפעיל והוא הפועל ואין צריך לומר עמוד וכן כלם:

ויש פעלים שתאמר בהם הפועל או הפעול [א] איזה מהם שתרצה כמו שתאמר שׁוֹכֵן שׁוֹכְנִים או תאמר שָׁכוּן שְׁכוּנִים כמו הַשְּׁכוּנֵי באהלים (שופטים ה'). להיות השכוני תואר במקום פועל ופעול. בפלס שְׁבֻעֵי שבועות להם (יחזקאל כ"א). וכן כי בך בָּטוּחַ (ישעי' כ"ו). נאמר שהוא תואר וכן בְּרוּךְ ה' (ראשית ט'). הוא תואר [ב] כי לא מצאנו מן הקל מזה הענין וכן רב ועצום (שמות א'). תואר [ג] כי הקל ממנו פועל עומד:

ויש פעלים שתאמר כל הבנין מהם ולא תאמר מהם [ד] לא פועל ולא פעול כי יבא שם התואר מהם במקום פועל ופעול כמו קָרוֹב וְרָחוֹק ולא תאמר רוֹחֵק ולא רָחוּק ולא קוֹרֵב ולא קָרוּב. וכן קָטֹן גִּבּוֹר חָזָק חָכָם סָכָל רָשָׁע צַדִּיק. לא תאמר מהם קוֹטֵן וקָטוּן ולא גּוֹבֵר ולא גָּבוּר ולא חוֹכֵם ולא חָכוּם. ומן יכול לא מצאנו לא פועל ולא פעול ולא תואר במקרא. אבל במשנה מצאנו התואר יָכוֹל יְכוֹלִים יְכוֹלָה יְכוֹלוֹת וכן אמרו היה רָכִיב על החמור (חגיגה פ' אין דורשין). היה תָּפִישׂ נר חנוכה ועומד (שבת

פ'

ויש. (א) כבר בארתי ענין פועל יוצא וענין פועל עומד לעיל בסימן המתחיל והחמישית סימן ו"ו ובעבור שבפועל עומד יצא הפעולה אל הפועל עצמו א"כ הפועל הוא ג"כ הפעול. ולכן יחסרו הפעולים ממין הזה:

ויש פעלים. (א) כי בעבור היותו שניהם הפועל והפעול יתכן ג"כ לקרותו בשניהם. (אמנם בכל זאת נחשבו אלה ודומיהם לזרים היוצאים מן הכלל בעבור שעפ"י הרוב לא נמצאו. (ב) כי מצאנו כרעה ונברכה והדומה לו והוא לשון כריעה והשתחויה לא לשון ברכה. וכל לשון ברכה לא מצאנו רק בבנין פעל הדגש. (ג) ר"ל מה שמצאנו מהם בבנין הקל הם פעלים עומדים. (ד) והם פעלים אשר לא ע"י מעשה הם באים

רק

פ' במה מדליקין). ובמקרא לא מצאנו כי אם רוכב והם ישתמשו בשני הפנים והאחד יספיק או רוכב או רכוב. אבל רוכב ורכוב אין בהם יוצא פעולה אל אחר כי הוא פועל עומד. ופירוש סוס ורוכבו (שמות ט"ו) [ה] רוכב בו או עליו ופירוש השם עבים רכובו (תה"ס ק"ד) כמו מרכבו:

וסבת הטור הזה[א] שהוא בנין הקל פעמים שהוא עומד בעצמו ופעמים שהוא יוצא לזולתו. וכאשר יהיה עומד הטור הזה שהוא בנין הקל כמו עמד הלך וחביריהם שהם פעלים עומדים תוציא פעל הדגש או הפעיל מהם לשני ותאמר מן עמד העמיד יוצא לשני כמו והעמיד את הבהמה (ויקרא כ"ז). ומן הלך הילך כמו ערום הילכי בלי לבוש (איוב כ"ד). וכאשר יהיה בנין הקל יוצא כמו אבל פעל וחביריהם שהם פועלים יוצאים תוציא פעל הדגש או הפעיל מהם גם לשלישי תאמר ראובן האביל את שמעון לחם והוא יוצא לשלישי כי הנה ראובן מאביל ושמעון אוכל והלחם אכול. הנה מקרה האבילה יוצא אל שלשה. ואם ימצא פועל יוצא בקל או בדגוש או [ב] בנוסף והם [ג] יוצאים לפעולה אחת. הדגוש או הנוסף מורים על רוב הפעולה כמו הנני גורש מפניך (שמות ל"ד). מן הקל לא אגרשנו מפניך מן הכבד וכן הדומים לו ובמקומת מעוטים ימצאו בנין פעל הדגש ובנין הפעיל פעלים עומדים. וכשהם עומדים באים לחזק הפעולה לפיכך באו בזה הבנין. וזה ההפרש בין בנין הקל עומד ובין בנין פעל או הפעיל עומד כמו ושער שחור צמח בו (ויקרא כ"ג). שהוא עומד מן הקל וכן ושערך צמח (יחזקאל י"ו). מן הדגש עומד אלה שזה מורה על רוב הצמיחה ועל מהירתה לפיכך נשתמשו בו בבנין הדגש. וכן אדמו עצם מפנינים (איכה ד'). קל עומד וכן אם יאדימו כתולע (ישעי' א').

הפעיל

רק שהענין ההוא נמצא בזמן מן הזמנים באחד מן הגופים ע"י מקרה אשר קרה בו כמו שתראה באלה שהביא המחבר. (ה) כי אלו היה זה כמו שאר פעלים היינו מפרשים רוכבו. רוכב אותו:

וסבת (א) ר"ל הוראת הבנין הזה הוא לפעמים על פעל עומד ולפעמים על פועל יוצא ואותם השרשים העומדים בבנין הקל. יהיו יוצאים עפ"י הרוב בפעל הדגש ובהפעיל כאשר מבאר המחבר והולך: (ב) ר"ל ההפעיל. ונקרא נוסף באשר שנוספה ה"א בראש השורש: (ג) ר"ל אם הפעל שהוא עומד בקל מצאנו לפי הוראות הענין שהוא עומד ג"כ בפעל הדגש ובהפעיל וכן היוצא לשני בקל יוצא לשני גם בשני הבנינים אז אין הבדל בין הקל והכבד רק שהמצא בקל מורה על קלות הענין והמצא בבניני' הכבדים מורה

על

הפעיל עומד אלא שזה יותר אדום וכאשר תמצאם עומדים אעפ"י שלא תמצאם יוצאים ותרצה לבנות מהם פועל יוצא תעשה. כמו לא הֵקִיץ הנער (מ"א ד' ד'). הָקִיצוּ ורננו (ישעי' כ"ו). שהם פעלים עומדים. אעפ"י שלא מצאנום יוצא ותרצה לומר פלוני העיר פלוני משנתו תאמר הֱקִיצוֹ על כן צדקו האומרים בתפלתם המקיץ נרדמים ולא צדקו התופשים עליהם וכן אמר חכם גדול בשמוש הלשון בפיוטו הֱקִיצוֹנִי רעיוני ואישוני נרדמים. ואדוני אבי ע"ה תפש עליו ואמר כי לא יתכן שנעשה אותו פועל יוצא אחר שלא מצאנוהו בכל המקרא כי אם עומד ·ואם תאמר [ד] אם נצטרך להעבירו לפֹּעִיל איך נעשה נאמר הֱעִירוֹ. ונאמר בלשון אחד היוצא ובלשון אחר העומד ודומה לו לשון שָׁתָה והשקה שלא תאמר הִשְׁתִּנִי מן שתה ולא שָׁקִיתִי מן השקה. אלא בלשון אחד הוא השותה ובלשון אחד הוא המשקה. ואני אומר אעפ"י שחזק אדוני אבי ע"ה טענת התפישה איננה טענה. ואינו דומה ללשון שתה והשקה כי לא מצאנו [ה] הִשְׁתָּה ולא מצאנו שָׁקָה במקרא בשום ענין לא עומד ולא יוצא אבל הקיץ אחר שמצאנוהו עומד נעשה אותו יוצא ויהיה בנין אחד עומד ויוצא אם נצטרך כי אין בנין זולתו לעשותו. וכן ושערך צִמֵּחַ (יחזק' י"ו). שהוא פועל עומד אם נצטרך לעשותו יוצא נעשהו. ואל יטעון הטוען אחר שמצאנוהו עומד איך נעשהו יוצא ויהיה בנין אחד עומד ויוצא. הנה הראינו לו רבים בבנין אחד עומד ויוצא כי מצאנו בבנין הקל עומד ויוצא כמו הַצּוֹמֵחַ לכם מן השדה (שמות מ'). פועל עומד. יער צוֹמֵחַ עצים (קהלת ב') פועל יוצא. וכן אז הָלְמוּ עקבי סוס (שופטים ה') פועל עומד. הֲלָמוּנִי בל ידעתי (משלי כ"ג) יוצא. ובבנין הפעיל. כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יַצְמִיחַ (ש"ב כ"ג) עומד. והולידה וְהִצְמִיחָהּ (ישעיה נ"ה) יוצא. וכן רבים אחרים נמצאים זולת אלה וכן בדגש קודר הלכתי

על כבדות הפעולה: (ד) ר"ל אם נצטרך לדבר מענין הפעולה הזאת מן איש הפועל אותה אל האיש הפעול והיינו פעל יוצא איך נעשה: (ה) ר"ל שלא נמצא השורש שתה בבנין הפעיל ולא השורש שקה בבנין הקל. כי אלו מצאנו השורש שתה בהפעיל עומד אז באמת היינו אומרים ג"כ ממנו פעל יוצא כדרך שאנו אומרים מן הקיץ. הקיצותי. וכן אלו נמצא השורש שקה בקל יוצא אז נאמר ממנו ג"כ פעל עומד מסברא אבל השתא שנמצא שרש שקה בהפעיל יוצא לא נאמר ממנו העומד מסברא באותו הבנין כי הבנין ההוא אינו מיוחד לפעלי' העומדי'. וכן שתה מצאנו עומד בקל לא נאמרהו מסברא ליוצא

הִלַּכְתִּי (איוב ל׳) עומד, ערום הִלַּכְתִּי בלי לבוש (איוב ד״ד) יוצא. אבל בבנין הקל אם לא מצאנוהו יוצא לא נאמר ממנו יוצא [ו] אחר שנוכל לומר מבנין הדגש או מהנוסף שהם יוצאים ברוב:

ועליו הטור השני נקרא בנין נפעל:

והוא מקבל כח הטור הראשון ומקרהו כאשר תאמר מן שמר ובנביא נִשְׁמָר (הושע י״ב). השם יתברך שמר ישראל על ידי הנביא וישראל היה נשמר. הנה נשמר מקבל מקרה שמר [ז] אבל ועמשא לא נִשְׁמַר (ש״ב ך׳) מקבל המקרה מעצמו ואין לו פועל אחר זולתו כי פירש לא נשמר שהוא לא שמר עצמו מן החרב. והפעלים העומדים לא ימצא מהם בנין נפעל מקבל מקרה בנין הקל. כי בנין הקל מהם המקרה עומד בעצמו ואיננה יוצא מאתו אל זולתו והוא הפועל והוא הפעול אבל כצל בנטותו נֶהֱלָכְתִּי (תהלים ק״ט). אל ארץ נוֹשָׁבֶת (שמות י״ו). כערים אשר לא נוֹשָׁבוּ (יחזקאל ד״ו). [ח] אינם מקבלים מקרה בנין הקל. כי אם מבנין הדגוש שהוא יוצא כי נהלכתי מקבל מקרה המהלך אותו לא תהולך כי הוא עצמו ההולך וכן אל ארץ נושבת. כערים אשר לא נושבו מקבלים מקרה הַמְּיַשֵּׁב לא היושב כי האדם מישב והארץ נושבת. כי לא תקרא הארץ נושבת בעבור היושבים בה כי אם בעבור המישבים אותה והם הבונים בה בתים ונוטעים בה כרמים ועובדים האדמה ועושים צרכי העיר כי זולת זה לא היה יושבים בעיר. אם כן העיר נושבת בעבור המישבים לא בעבור היושבים. המישבים הם סבת היושבים. וכן נִגַּשׁ יוסף ורחל (בראשית ל״ג) מקבל מקרה המגיש אותו ולא הנוגש כי הוא עצמו הנוגש.

וכן

ליוצא כאותו הבנין בעבור שהבנין ההוא אינו מיוחד ליוצאים. ומבנין לבנין כ״ע מודים שלא נוכל להוציא ולאמר שורש הנמצא בבנין אחד בבנין אחר שלא נמצא השורש ההוא: (ו) והיינו שאפשר שנאמר הענין ההוא בבניינים אחרים אף אם אנו לא מצאנוהו בתנ״ך. אבל אנחנו מסברא ודאי לא נוכל לאומרו בבניינים שלא מצאנוהו וזה כלל גדול בדקדוק. והמחבר קצר בדבר ידוע ומפורסם: (ז) ר״ל שהבנין נפעל נחלק לשני מינים. המין האחד הוא שמורה על הענין שהפעולה נעשה בו כאשר באר המחבר והמין השני הוא פעולה שחוזרת אל הפועל עצמו כמו ועמשא לא נשמר שלא שמר עצמו: (ח) ר״ל שהבנין נפעל אינו מיוחד לבנין הקל בלבד רק הוא משמש ג״כ לבנין הכבד ואם תאמר בפעל הדגש ראובן יִשֵּׁב את העיר תאמר העיר נוֹשְׁבָה

ויהיה

וכן וְנִקְרַב בעל הבית אל האלהים (שמות כ"ב) מקבל מקרה המקריבים אותו והם הדיינים והיה זה בעבור שאינם יכולים לקבל המקרה ממינם שהוא בנין הקל על כן נשאלים למין אחר שהוא בנין הדגש או הנוסף ומקבלים מקרהו. וכן נִהְיָה הדבר הזה (מ"א א'). הנהיה כדבר הגדול הזה (דברים ד') מקבל מקרה עושה ההויה כי הוא סבת ההויה והנה נהיה כמו היה [ט] אלא שבנהיה נראה בו הפועל וכן וְנַעֲלָה הענן והיומים להם מבנין נפעל מן הפעלים העומדים לכל אחד. התבונן והמצא כן וכמו שנאמר מפעלים העומדים פעל מבלי נפעל, כן נאמר נפעל מבלי פעל כמו נִשְׁבַּע נשבעת שלא נאמר ממנו שָׁבַע שבעת. וכן נוֹתַר לא נאמר ממנו יָתַר יתרת כי אם נותר נותרת ולדעת רבינו יונה נאמר גם יָתַר יתרת אחר שמצאנו ואת הַיֹּתֵר הדרמנו (ש"א ט"ו) ולפי דעתי שהוא תואר או שם הפעל [י] ואעפ"י שהוא שם הפעל ויש לנו לבנות ממנו פעולה אחר שמצאנו בו פעולה אחרת והוא בנין נפעל אין אנו צריכין לפעל הקל אבל במקום שנמצא שם פעל או שם תואר נאמר ממנו פעל הקל אם לא נמצא נפעל כמו כן דָּוֶה נאמר דוה דויתי. ארוה ידוה אחר שמצאנו ממנו השם והתואר. ומלת נִשְׁבַּרְתִּי את לבם הזונה (יחזקאל ו'). אמר שהוא כמו שִׁבַּרְתִּי והוא יוצא. ואיננו נכון שיהיה בנין נפעל יוצא לעולם כי אין לעשות מן הפעול פועל והנכון שהוא עומד כמשפטו. ואת. הוא כענין מן כמו הם יצאו את העיר (שמות מ"ד). ופירושו נשברתי מן לבם הזונה [יא] ובא כענין וַיִּתְעַצֵּב אל לבו (בראשית ו'). וכן לפני לא נוֹצַר אל (ישעי' מ"ג). אמרו שהוא כמו יָצַר כי ידמה פירש הפסוק לפני שנוצרתי אני לא נוצר אל וחלילה חלילה לומר נוצר על יוצר כל יתברך ויתעלה לפיכך פירשו נוצר כמו יוצר ורצה לומר לפני שיצרתי אני לא

יצר

ויהיה כאלו תאמר יֻשְּׁבָה מבנין פֻּקַּד שהוא תולדת הֻפְקַד ובלתי ספק יש טעם אף אם אנחנו לא ידענוהו למה נשתנו אלה השרשים לבוא התולדה מפעל הדגש בבנין נפעל: (ט) ר"ל באמר שמלת היה איננו מורה רק על ענין המציאות כאלו תאמר ענין פלוני יש לו מציאות בזמן עבר או בזמן עתיד כאשר כבר בארתי לכן אין חילוק בין היה או נהיה רק שבמלת היה לא נראה בו פועלה כי תוכל לומר דבר זה היה מאז בלתי התחלה אבל אם תאמר נהיה מורה שההויה נעשית ע"י פועל העושה ההויה ההיא וזה שכתב המחבר נראה בו הפועל: (י) ר"ל אף שאנחנו בונין פעל מן השם

האחר

יצר אל. והנכון כמו שפירשו אדוני אבי ז"ל שהוא עומד ככל נפעל עומד כמשפטו. ונוצר הוא (יא) בינוני פעול שהוא התואר והוא פתוח לפי שהוא סמוך למלת אל כמו ונאמן רוח (משלי י"א). ופירש הפסוק לפני שיצרתי אני היצירות לא היה דבר נוצר על יד אל זולתי ואחר שיצרתי כמו כן לא היה דבר על יד אל זולתי ופירשנו ניצר בינוני ולא עבר לפי שאין נפעל עבר סמוך (יב):

והטור השלישי נקרא בנין פִּעֵל הדגוש:

וגם נוסף הוא בבינונים (א) שנוסף בהם מ"ם. והיה לבינונים התוספת הזה לפי שלא יתכנו לומר בלי תוספת כי אם היינו אומרים פוקד הנה הוא קל כי אין אחר החולם דגש כי עם החולם לעולם יבוא נח ולא יתכן דגש אחר הנח אם לא תהיה המלה מלעיל שיהיה הנח קיים (ב) לפני בא הדגש. כמו הרים נזולו (ישעי' מ"ד) והדומים לו. וזאת הכלה לא תתכן קריאתו כך ואם היינו אומרים פַּקֵד או פַּקֵד ידמה לצווי ואם היינו אומרים פִּקוד ידמה למקור שהוא פעמים בחולם ובדגש כמו יַסֹּר יסרני (תלים קי"ח). קַנֹּא קנאתי (מ"א י"ט) וכן גם הפעול אם היינו אומרים פֻקַּד ידמה לבנין פועל לכן לא יתכנו הבינונים מבלי תוספת. וסבת הטור הזה שהוא יוצא פעם לשני פעם לשלישי. ולפי שרבו תוצאותיו [ג] רבו אותיותיו על שלש אותיות היסודיות:

ועליו הטור הרביעי נקרא בנין פֻּעַל שלא נזכר שם פועלו:

והוא [ד] מקבל כח הטור הג' ומקרדו ונדגש גם הוא כמוהו ונקרא כן

בעבור

התואר ומן שם הפעולה וא"כ גם אם המלה יותר הוא שם היינו נוכל לומר ממנו יתר יתרה מ"מ אחר שמצאנו בו פעולה אחרת כו': (יו"ד) ר"ל שדברה התורה כלשון בני האדם לשבר את האוזן אף שהדבר בעצם לא יתכן כלפי מעלה כמו שצריכין לפרש ג"כ הענין ויתעצב אל לבו: (יא) ר"ל בינוני מבנין נפעל והיה ראויה להנקד בקמץ כמשפט הבינוני ובא בפתח מפני הסמיכות: (יב) כי הפעלים לא יסמכו אל דבר אחר ולא דבר אחר נסמך אליהם. כאשר כבר בארתי:

והטור השלישי (א) הבינוני הוא מפקד מְפַקְּדִים כו': (ב) כי ע"י שצריכים

להכפיל

בעבור כי לא יתכן לעולם מבלי פועל אחר ולא נזכר בו [ה] רק בבנין נפעל נזכר כשהמקרה יוצא מאתו כאשר הודעתיך במלת ועמשא לא נִשְׁמַר (ש"ב כ') הנה עמשא פועל ופעול הנה כשאמרנו נשמר נזכר פועלו אבל בנין פֻּעַל לעולם לא יצא מקרהו מאתו כי אם כפועל אחר שלא נזכר ולכן אין בו צווי כי פעולתו ע"י אחר לא ע"י עצמו ואיך יצוה אדם לחברו על דבר שאינו בידו [ו] וכל פועל אשר תמצא נבנה עליו הטור השלישי תבנה עליו הטור הרביעי. וכן כל פעל שתמצא נבנה עליו הטור הרביעי תבנה עליו הטור השלישי: וכן בשאר הפעלים:

ועליו הטור הרביעי נקרא בנין הפעיל הנוסף:

והוא נוסף בכל הבנין [ז] אבל תוספת העוברים נעדרה בבינונים ובעתידים חוץ ממקומות מעוטים. והיה זה שלא יכבדו על הלשון שתי אותיות נוספות כאחת וסבת הטור הזה שהוא יוצא פעם לשני פעם לשלישי ולפי שרבו תוצאותיו רבו אותיותיו על שלש אותיות היסודיות:

ועליו הטור הששי נקרא בנין הפעל שלא נזכר שם פועלו:

הוא מקבל כח הטור החמישי ומקרהו ונוסף גם הוא כמוהו. וכל פעל אשר תמצא נבנה בטור החמישי תבנה עליו הטור הששי וסבתו כסבת בנין פֻּעַל:

והטור

להכפיל את האות הדגושה יקרה ע"י מהירת הלשון שתבולע הנח נסתר לכן לא יהיה דגש אחר הנח אבל אם המלה מלעיל אי אפשר שתבולע כי צריכה להמשך בעבור הנגינה: (ג) ר"ל הדגש מכפלת את האות ויהיה א"כ השרש בת ד' אותיות: (ד) ר"ל שהיא תולדת הַפִּקֵד ואם תאמר על הפועל פִּקֵד תאמר על מי שנעשה בו הפעולה פֻּקַד ועל דרך זה כל הבנין: (ה) ר"ל אף שבנין נפעל גם הוא תולד' הפועל ולמה לא נקראהו ג"כ בזה השם לזה אמר כיון שיש מין נפעל אשר מורה על ענין עשיית הפעולה בפועל עצמו כמו ועמש' לא נשמר ובזה המין נזכר שם הפועל להיותו הוא עצמו הפועל והפעול: (ו) ר"ל אם נמצא שהפסוק משתמש באחד מן השרשים בתולדת הבנין נוכל אנחנו לבנות מסברא האב מתולדה ההיא וכן

כתב

והטור השביעי נקרא בנין פועל (ח) הנוסף או הכבד:

כי הכבדות מפני התוספת והוא נוסף בבינונים לבד והיה זה לו כאשר היה לבנין פִּעֵל הדגוש כאשר הודעתיך [ט] ובנחי העין תמצאנו בן ארבע אותיות כי למד הפעל נכפל בכל בנינו ובמקומו אגלה לך צפונו. וסבת הטור הזה שהוא יוצא פעם לשני פעם לשלישי ולפי שרבו תוצאותיו רבו אותיותיו על שלש אותיות היסודיות:

*) א"א זה הבנין בכל בראיות גמורות ונכוחות כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר א' בעיקר ה':

ועליו הטור השמיני נקרא בנין התפעל:

ונוסף גם הוא כמוהו אבל זה נוסף בכל הבנין ולא תכיר עלת זה הטור שהוא דבוק עם הטור השביעי [א] כי אם בפעלים נחי עין ובפעלי הכפל כי לא נבנה הטור השביעי בשלמים כי אם בפעלים מעוטים*) לכן בשלמים הוא מקבל מקרה מהפעלים אחרים ותבן כי בשלמים בנין התפעל מקבל מקרהו מבנין פעל הדגוש כי גם הוא דגוש העין כמוהו. וסבת הטור השמיני הזה נשתנה מסבות כל שאר מקבלי המקרה כי הוא עצמו מסבב להיותו מקבל המקרה כמו וְהִתְבָּרְכוּ בזרעך (ראשית ד"נ). הם יסבבו הברכה לעצמם בתפלתם שיאמרו האל יברכנו כמו שברך

*) א"א והם שלמים לבד כמו שמבואר בספר הבחור הנ"ל ע"ש.

נהפך: (ז) כי הבינוני מְפֻקָּד והעתיד אֲפֻקַּד והי' ראוי מְהָפְקָד אֲהָפְקַד: (ח) באמר שנמצא בפסוק ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (ש"א ד"א) לִמְשׁוֹפְטִי אתחנן (איוב ט') תְּאָכְלֵהוּ אש (איוב ך') (באה ק"ה באל"ף תאכלהו תמורת החולם) מְלוֹשְׁנִי בסתר רעהו (תלים ד"א) כלם בני ארבע אותיו' לכך גזר המחבר וסיעתו שאלה ודומיהם הם בנין בפ"ע ובדקך זה שׁוֹפֵט שׁוֹפְטָה כו' הבינוני מְשׁוֹפֵט כו' העתיד אֲשׁוֹפֵט כו' כלם ע"ד פעל הדגש והבחור בספרו השיג עליו כאשר כתב ג"כ בהג"ה פה (ט) ר"ל באמר הגזרות לא נוסף אות חוץ מהוי"ו הנמשכת מן החולם אבל בגזרת נחי ע"ן נכפל בה למ"ד הפעל כאשר יבואר במקומה:

הטור השמיני (א) לדעת המחבר יהיה התפעל תולדת הטור השביעי או תולדת פעל הדגש כאשר מפרש בסמוך. והתברכו בזרעך. הם יסבבו כו' האל

שברך זרע אברהם. אבל ותברכי בך (ראשית י״ב). אינו כן כי פירושו שאני אברכם ויבורכו בזכותך לא מסבתם. וכן והתברך בלבבו (דברים ד״ט). וגומר ר״ל שהוא יסבב הברכה לעצמו ויאמר שלום יהיה לי. וכן והתנחלתם אותם לבניכם (ויקרא ד״ה). שפירושו והתנהלתם מהם. כמו הם יצאו את העיר (ראשית מ״ד) שפירושו מן העיר. ופירש והתנחלתם אותם אתם תסבבו שתהיה מונחלים מהם ותנחילום לבניכם אחריכם. והסבה שתקנו מהם ותחיו אותם להיותם לכם לאחזה ותעבדו בהם לעולם וכן והתאויתם לכם לגבול קדמה. אתם תסבבו להיותכם נגבלים לגבול קדמה מחצר עינן שתורישו יושבי הארץ עד הגבול וכן כלם על זה הדרך. אבל מתקשים שבהם הראיתי לך טעמים. ופעמים המקרה יוצא מאתו בלבד כמו התהלך נח (ראשית ו׳). ופירש התהלך נח בעבור היותו בדורות רשעים וחומסים ולא התבודדו לעבודת השם יתברך וליראתו כי אם הוא לבדו. אומר כי הוא סבב בהתבודדו לבדו והתפרדו מחבורתם להיות הולך את האלהים כי אם היה מתחבר עמהם אעפ״י שהיה לבו שלם עם ה׳ אלהיו היה למד ממעשיהם כמו שאמר החכם הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע (משלי י״ג). אבל בהתפרדו מחברתם והתבודדו לבדו הוא סבב להיותו הולך את האלהים. וכן מנהג הלשון כי בהראתו רוב הפעולה בפועל יאמרו לו בלשון נפעל והתפעל. כמו הנדברים בך (יחזקאל ל״ג). הנאנקים (שם ט׳). אז נדברו יראי ה׳ (מלאכי ג׳). ובלשון התפעל כמו מדבר אליו (מדב׳ ו׳). מתדפקים על הדלת (שופטי׳ י״ט). מתנקש בנפשי להמיתני (ש״א ד״ח). ועתה אל

תתלוצצו

האל יברכנו כו׳ ר״ל האל הוא המברך אותם אחרי שהם יסבבו אותה הברכה והרי המברך הוא הפועל והוא האב והמתברך הוא הפעל והוא התולדה. ואם יהיה ההתפעל תולדת הטור השביעי יהיה האב מבורך על משקל משופט ואם הוא תולדת פעל הדגש יהיה האב מבורך (בחילוף הפתח לקמץ בעבור הרי״ש) והנה בנחי ע״ן מצאנו בטור השביעי (לדעת המחבר) שובב קומם כונן ודומיהם ועל אותו משקל בעצמו מצאנוס בהתפעל התקומם והדומה לו לכן נאמר שנחי הע״ן בטור השביעי הם האבות להנחי ע״ן שבטור השמיני. אבל בשאר הגזרות שמשקל ההתפעל בהם הוא שוה למשקל פעל הדגש כי שניהם דגושים. ואינו דומה אל אותם הנמצאים בטור השביעי כי הם אינם דגושים רק מנוקדים בחולם. וגם אותם השרשים חוץ מנחי

ע״ן

התלוצצו (ישעיה ד"ח). ויש התפעל שמראה שמקבל המקרה ואינה כמו והתברך בלבבו (ישעיה ד"ח). כי הוא אינו ברוך. וכן והתמכרתם שם לאויביך (דברי' ד"ח) שהרי אומר ואין קונה וכן ממתכבד וחסר לחם (משלי י"ב). כי הוא אינו נכבד אבל מראה עצמו כן. וכן מתעשר ואין כל. (משלי י"ג). מתרושש והון רב (משלי י"ג). מתהלל במתת שקר (שם ד"ה). שכב על משכב והתחל (ש"ב י"ג):

ומאלה הטעמים שהראיתיך תדע ותשכיל לכל אשר תמצא. ושמונה הטורים האלה אשר זכרתי לך לא תמצא פועל במקרא [א] שיבנו כלם עליו אבל תמצא פועל בשני טורים. ופועל בארבע טורים ופועל בששה. ואשר מצאנוהו שגיא כח משאר הפעלים ונמצאו בו כל הטורים לבד מבנין פֻעל הכבד [ב] הוא פועל פקד.

פקד ועליו אבנה לך השבעה טורים אבנים שלמות וממוצאו תדע ותשכיל לכל הפעלים:

והנה לך שבעת הטורים שמצאנו ממנו בנין הקל וה' פקד את שרה (בראשית ד"א). בנין נפעל ולא נפקד ממנו איש (במדבר לא). בנין פעל הדגוש. ה' צבאות מפקד כלי מלחמה (ישעי' י"ג). בנין פֻעל אשר פֻקד על פי משה (שמות ל"ח). בנין הפעיל ויהי מאז הפקיד אותו (בראשית ל"ט). בנין הפעל אשר הפקד אתו (ויקר' ה'). בנין התפעל התפקדו לבד מבנימין (שופטים ד'). ואת הנערים יודעתי (ש"א ד"א). מבנין פועל הכבד גם הוא ימצא ממנו שבעה. אבל רוב המדקדקים אמרו שהיו"ד במקום ה"א הודעתי. וכן אם ויגלדת בן (שופטים י"ג). מבנין פועל הכבד גם הוא ימצא ממנו שבעה וגם שמונה כי יום הלדת את פרעה (בראשית מ'). הוא מקור מבנין שלא נזכר פועלו מהנוסף והנה הם בו שמונה. אבל אמרו

עי"ן הנמצאים בטור השביעי. לא נמצא אחד מהן בתנ"ך בטור השמיני (והמלה יודעתי אינו מוכרח שהוא מזה הבנין כי נוכל לומר שהוא מבנין הפעיל ויהיה הודעתי בחליף היו"ד בה"א) מכח כל זה ראוי לומר שבשאר השרשים יהיה פעל הדגש הבא מן הטור השמיני. ועפ"ז יובנו דברי המחבר על נכון:

ומאלה (א) ר"ל שאין שורש בתנ"ך אשר ימצא בכל השמונה בניינים והשורש פקד ימצא בכל הבניינים חוץ מבטור השביעי. ושאר השרשים יש מהם שנמצאו בששה בניינים ויש מהם בפחות: (ב) ר"ל הפועל פקד הוא הוא אשר יפה כחו משאר השרשים:

ופתחת

אמרו רוב המדקדקים כי ויולדת בן מורכב מן עבר ובינוני כמו שאנו עתידים לבאר בעזרת האל:

והנה הודעתיך סבת השמנה הטורים ואודותם. ועתה אודיעך מקומותם למושבותם:

הטור האחד פועל הקל ופעולתו ובן פעולת כל בנין בשלשה דרכים עוברים ובינונים ועתידים:

העוברים הם שלשה על שלשה. פקד פקדת פקדתי. פקדו פקדתם פקדנו. פקדה פקדת פקדתן. והנשתוים בהם לזכר ולנקבה פקדתי פקדו פקדנו:

ופתחת עליהם פתוחי חותם עשרה כנוים ובהתחברם עם הכנוים תשוב פ"א הפעל הקמוצה שואית*]. והכנוים מורים על הפעול [א] הידוע הנזכר. ולפיכך נקראו כנוים כי הם במקום [ב] שם הפעול. והשם מכוסה בכנוי כמו ואל אדם לא אכנה (איוב ל"ב). שהוא ענין כסות מום איש והעלמו [ג] ופעמים תבא הידיעה אחריו. כמו וישנו את טעמו בעיניהם (ש"א ך"א). עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה'). ויכו האחד את האחד (ש"ב י"ד). וזהמתו חיתו להם (איוב ל"ג). אשר לא יעבדו אתו את נבוכדנאצר (ירמי' ך"ז). יביאה את תרומת ה' (שמות ל"ה). שיתמו נדיבמו (תלים פ"ג). ואחריתה שמחה תוגה (משלי י"ד). ותפתח ותראהו את הילד (שמות ב'). ישנו עם אחד (אסתר ג'). ועמהם הימן וידותון חצוצרות (ד"ה א' י"ו). רוצה לומר ועם הימן וידותון היו חצוצרות. ואתה כי הזהרתו צדיק (יחזקאל ג'). אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם (מדבר ך"ד). מתאוה ואין נפשו עצל (משלי י"ג). ואני בתוך הגולה (יחזקאל א'). ואח"כ זכר יחזקאל בן בוזי הכהן. ויבדילם אמציהו להגדוד אשר בא אליו (ד"ה

*) א"א וזה הדין כולל כל פועל או שם כשהתנועה הראשונה קמץ והמלה מלרע או שם הבא בסמיכות כמו מן דבר דבר ה'.

ופתחת (א) ובמקום שנאמר ראובן פקד את שמעון (ויהיה שמעון הפעול) נוכל לומר ראובן פקד אותו אם הוא ידוע שדעתנו על ראובן. וכדי לקצר הדבור נאמר במקום פקד אותו פקדו ונחסר מלת את ולא נשאר רק וי"ו הכנוי ועל דרך זה ילכו כל כנויי הפעלים: (ב) ר"ל במקום שם הגוף שהפעולה נעשית בו: (ג) ר"ל אף שהכנוי בא תמור' הגוף הפעול מ"מ מצאנו שמפורש שם גוף הפעול ובא הכנוי

ב׳ ו״ה). באש תשרפנו את אשר בו הנגע (ויקר׳ י״ג). אנכי נותן להם לבני ישראל. (יהושע א׳). ויעשו גם הם חרטומי מצרים (שמות ז׳). הנני מאכילם את העם הזה לענה (ירמיה ט׳). והכרובים עומדים מימין לבית בבאו האיש (יחזקאל י׳). לא היה משקל לנחשתם כל הכלים האלה (ירמי׳ ל״ב). והדומים להם. ויש שתבוא הידיעה אחריו עם הכנוי כאפה בתה (יחזקאל י״ו). [ד] וזה היה לענין הדמיון וכן פעמים יבוא השם במקום הכנוי כמו נשי למך האזנה אמרתי (בראשית ד׳). כמו נשי. ואל משה אמר עלה אל ה׳ (שמות כ״ד). במקום אלי. וכן ואת יפתח ואת שמואל (ש״א י״ב), כמו ואותי. וכן ולאדם לא מצא עזר כנגדו (בראשית ב׳). כמו ולו. והאר פניך על מקדשך השמם למען ה׳ (דניאל ט׳). כמו למענך:

פתוחי פָּקַד עשרה.

פְּקָדוֹ העין*) קמוצה כמו ולא נתנו אלהים (בראשית ל״א). ושמרו כרועה עדרו (ירמי׳ ל״א). או פקדהו כלו קמץ. וקראהו אסון (בראשית מ״ב).

*) א״א וכן כל כנוי הנסתר׳ והנסתרי׳ והנסתרים יש לכל אחד עשרה כנוים וכל כנוי המנוכחים יש לכל אחד ששה כנוים. ולכל כנוי המדבר בעדו ח׳ כנוים וסימנך וה״י בהם.

פְּקָדְךָ העין בקמץ כי הוא מלעיל°) לעולם צור ילדך תשי (דברים ל״ב). ועבדך שש שנים (דברים ט״ו). ופעמים תכתב ה״א המבטא אחר כף הנמצאת כמו והסירך יברככה (תלים קמ״ה). ולא יענוכה (ירמיה ז׳). כי לא ימצאכה (מ״א י״ח). ולא יעצרכה הגשם (שם). למען הראותכה (יחזקאל מ׳). והדומים*) להם או פקדך כשיבוא בהפסק ולמד הפעל בסגול. שמע לאביך זה ילדך (משלי כ״ג). ופעמים יבא עם הזקף כמו אביך קנך. (דברי׳ ל״ב). או למד הפעל בקמץ והכף בשו״א פקדך וכן כל כף נוכח הזכר הנמצא. והיה כן שלא

°) נ״ל כי הוא ט״ס ול״ל מלרע ותדע כי הס״א בסו״א. אבל כן הוא גם בכ״י שד״ל. יבא״ר.

*) א״א אין זה אלא בעתידי׳ ובמקור כמו שהביא כאן במשל לכן היה לו להביאם בעתידים ולא כאן כי לא נמצאם בעוברים לעולם:

יתערב

ג״כ כמו בכל אלה שהביא: (ד, ר״ל להשוותם יחד האם כבת והבת כהאם. וכן העם ככהן

יתערב [ה] עם כף הנקבה. וכן מצאנו ולקדוש ישראל כי פארך (ישעיהו ל"ה). כשמעתו ענך (שם ל'). פזר עצמות חנך (תלים נ"ג). תמים אתה בדרכיך מיום הבראך (יחזקאל כ"ח). ועדותיו וחקיו אשר צוך (דברים ו'). וכן בא בלא הפסק מה ענך ה' (ירמיה כ"ג). ולנקבה לא יאמר כי אם בצירי למד הפעל אע"פי שמצאנו קראך ה' (ישעיה נ"ד). כי פארך (ישעי' ס') השני. שידמה שידבר נגד הנקבה. וכן הנני נותנך ביד אשר שנאת (יחזקאל כ"ג). לכן הנני נותנך לבני קדם למורשה (שם כ"ה). אינו כן כמו שידמה כי כשידבר כנגד [ו] הכנסה ידבר פעם לשון זכר ופעם לשון נקבה כמו שכתבנו. אבל אותך נמצא שוה לזכר ולנקבה כי לא נמצא בצירי. וכן עמך. בך. לך וכן אתך. ואחר נמצא בצירי וחסדי מאתך לא ימוש (ישעיה נ"ד).

פְּקָדַנִי העין קמוצה והלמ"ד פתוחה וזה איננו כמשפט הנקוד*] כי אחר [א] הלמ"ד נח נסתר והי' משפטו קמץ אבל מצאנוהו פתח פעלני ופעלתני. הפעילני והפעלתני וכו'. כמו אכלני המני הציגני. בלעני (ירמי' נ"א). אשר לקחני (בראשי' כ"ד). ושמרני (שם כ"ח). זבדני (שם ל'). הנחש השיאני (שם ג'). והוא קללני (מ"א ב'). פן יבוא והכני (בראשי' ל"ב). אשר הנחני (בראשית כ"ד). כי הפרני (שם מ"א). יסרתני ואוסר (ירמי' ל"א). והוצאתני מן הבית הזה והזכרתני אל פרעה (בראשית מ'). ובהפסק הם קמוצים. מלא כרסי מעדני הדיחני (ירמי' נ"א). וה' שכחני (ישעי' מ"ט). כי אם ברכתני (בראשית ל"ב). ולמה רמיתני (שם כ"ט). וכן בזקף כי ארץ הנגב נתתני (יהושע ט"ו). וחברו. עקב כי בזיתני (ש"ב י"ב). כי נחמתני.

*) א"א אע"פ שלפי הדקדוק נקרא נח נסתר אחר תנועה גדולה ואחר תנועה קטנה נקרא נח נראה. מכל מקו' כשהטעם תחת התנועה קטנה שמאריכין בו הנשימה נקרא נח נסתר:

ככהן כו': (ה) ר"ל שבא למ"ד הפעל בקמץ להבדילו מלשון הנקבה שבאה הלמ"ד בצירי: (ו) ר"ל כנסת ישראל:

פקדני (א) כי הנגינה באה בלמ"ד הפעל במלת פקדני והנגינה נמשכת במבטא באופן שנמשך עמה נח נסתר (וכ"כ הבחור בהג"ה) ולכן ראוי להיו' קמץ כמו שמלאכו עפ"י הרוב בפעלים ובשמות שאם תהיה הנגינה מלרע באה ת"ג ואם תהיה מלעיל באה ת"ק וכאשר כתב המחבר בסמוך שבא המלה ובצעם בפתח הלמ"ד מפני שהמלה

(רות ג׳). אם יוכל להלחם אתי והכני (ש״א י״ז). כי עבדך יואב הוא צוני (ש״ב י״ד). ה׳ מבטן קראני (ישעי׳ מ״ט). ובאו בקמץ זולת ההפסק להורות כי כן המשפט מפני הנח הנסתר. למה רמיתני (ש״א ך״ח). צרפתני בל תמצא (תלים ט׳). ה׳ קנני ראשית דרכו (משלי ח׳). ענני במרחב יה (תלי׳ קי״ח). הורני להומר (איוב ל׳). וכבר בא למ״ד הפעל בפעל הדגוש בצירי ויסרני מלכת בדרך העם הזה (ישעיה ח׳):

פקדם כלו קמץ. ובא ובצעם°] בראש כלם (עמוס ט׳). בפתח הלמ״ד ו״ו כמו כסמו ים (שמות ט״ו). וכן וגרשתמו וכן תבלעמו ארץ. תורישמו ידי. תביאמו ותטעמו*] והדומים להם. פקדכם העין בפתח לפי שהוא מלרע לרוב התנועות והכף בסגול וכן כל כם כן. שהוא כנוי בסגול לעולם. פקדנו כלו קמוץ לעולם. פקדה כלו קמוץ כמו הבינה וגם חקרה (איוב ך״ח). [ב] וההא כנוי הנקבה במפיק וכן משפט כל ה״א הנקבה [ג] הפעלה אשר לא תבוא קמוצה [ד] אם לא תהיה בנו״ן ה״א או תי״ו ה״א שיהיה הנן והתי״ו הגושים כי אז תהיה הה״א רפה. וכן ה״א [ה] הפועלת במפיק. והוא שתהיה כנוי כמו בשכבה ובקימה (ראשית י״ט). ופעמים תהיה [ו] נחה ה״א הכנוי*] ועברתו שמרה°] נצח (עמוס א׳). ותחמרה בחמר (שמות ב׳). למן היום הוסדה (שמות ט׳). מטה מוסדה (ישעיה

°] בספרים מדויקים כלו מפני שהמלה מלעיל ופעמים כנוי נסתרים במ״ם פתוח והגרלה כי הוא נוי בתוספת מ״ם: יבא״ר.

*) א״א הוי״ו טספת והוא כמו תביאם ותטעם:

°] הה״א נוסף כמו אמרה קהלת וכן ותחמרה כפלם ותעגבה. יבא״ר.

*) א״א וכן במסורת ט״ו מלין דלא מפקין ה״א ומטעים בהון ויש מהם שלא נזכרו פה גם נזכרו פה שלא נזכרו שם ע״ש:

מלעיל. ועד פעמים רבים כתב כענין הזה: (ב) מפיק הוא נקודה הבאה בתוך ה״א הכנוי ונקרא כן כי ע״י הנקודה הזאת נדע שצריכין להוציא הה״א במבטא ולעשות׳ נח נראה: (ג) ר״ל ה״א הבאה במקו׳ המלה אותה. שמורה על הפעול: (ד) ר״ל אם לא באה הקמץ תחת ה״א הכנוי עצמה אז היא במפיק כנ״ל חוץ מאם באה נון או תי״ו דגושה לפני הה״א אז היא רפויה כמו צותה המותה (רות ג׳) ובעסתה נרתה (ש״א א׳) שמענה ואתה דע לך (איוב ה׳) והדומה להם: (ה) ר״ל ה״א הבא׳ במקו׳ המלה שלה כמו בשכבה בשכב שלה וא״כ מורה הה״א על העושה פעלת השכיבה: (ו) ר״ל רפויה:

ל'). בחטאה בשגגה (מדבר ט"ו). מיום עזבה°] את הארץ (מ"ב ח') ויורד עז מבטחה (משלי כ"א). וגם שם עיר המונה (יחזקאל ל"ט) ושערה לא הפך לבן (ויקרא י"ג). ורחמה הרת עולם (ירמי' כ'). כל אנחתה*] השבתי (ישעי' כ"א). סיר אשר חלאתה בה (יחזקאל כ"ד). ארזה ערה (צפניה ב'). ושבה לאתננה (ישעי' כ"ג). באמה בתה (יחזקאל ט"ז). ענתה בה (במדבר ט"ו). ויאמר לה בועז (רות ב'). לבנות לה בית (זכרי' ה'). ויקרא לה נובח בשמו (מדבר ל"ב). °) אני ה' נעניתי לו בה (יחזקאל י"ד). ודרך נתיבה אל מות (משלי י"ב) כתפי משכמה תפול ואזרועי מקנה תשבר (איוב ל"א). צידה אורה (שם כ'). עשינו לה כונים להעציבה (ירמי' מ"ד). על מוקדה על המזבח (ויקרא ו'). כל ימי השמה בהשמה מהם (ויקרא כ"ו). וגם בא ה"א במפיק שאינה כנוי נקבה אלא בא כן להרגיש הה"א לתפארת הקריאה. לא גשמה ביום זעם (יחזקאל כ"ב). כבכורה בטרם קיץ (ישעיה כ"ח). ונגלה על ראשה (זכריה ה'). ותעלמה יוציא אור (איוב כ"ח).*)

°) דע כי גם במפיק הה"א נוהג במקומות הרבה דין מושך עצמו ואחר עמו וכן כאן מפיק הה"א במלת לה שומדת במקו' שני' וכן ברבי' שהביא המחבר. יבא"ר.

*) הוא מלרע והגדא כי שרשו נחת בפלם אחרה וכונתו על לחס רב דעביד בלטשאצר מלכא מלכון ונחת שלחק. יבאר.

*) א"א וכן במסורה ג' לה דלא מפקין וסימנ' אנך סי' אורייתא נביאים כתובים:

פקדך העין קמוצה והלמ"ד בצירי וכ"פ הכנוי בשו"א כמו שברך בלב ימים (יחזקאל כ"ז), וכן כל כף נכח הנקבה הנמצאת בשו"א ומה שלפניה בצירי אם לא תהיה המלה מלעיל. ונוספה יוד עם הכף והכף בחיריק. המעטרכי (תלים ק"ג). נעוריכי. תחלואיכי. חייכי (שם כ"ג):

*) א"א גם אלו על פי המסורת אבל לא נתנו בהם מספר:

פקדן כלו קמוץ כמו פקדם כן יאמר בנון לכנוי הנקבות כמו ורוחו הוא קבצן (ישעיה ל"ד). מהדגוש, פקדכן נקודו כמו פקדכם. והנשתוים לזכר ולנקבה. פקדני. פקדנו. ואשר הם לגזרת פעל בצירי יחוברו גם כן בצירי כמו כאשר אהב אביו (ראשית כ"ו). וה' אהבו (ש"ב י"ב). עלמות אהביך (שיר א'). כי יראה (בראשית י"ח). לכן יראיהו אנשים (איוב ל"ז). אשר שנא (דברים י"ב.) ושנאה האיש האחרון (שם כ"ד). וכן וירשוה בחירי (ישעיה ס"ה). מן ירש ירשי. וכן ושאלך לאמר (ראשי' ל"ב). כי שם

שאלונו

שאלונו שובינו (תלים קל"ז). מן שאל. ואם לא נמצאו, וכן אשר הם מגזרת פעול בחולם. אם תחבר יכול עם הכנוים תאמר יכלו יכולך ר"ל [א] יכול לך. או יכול ממך. יכולו יכול לו או יכול ממנו וכן כלם אבל עם כנוי הנמצאים ישוב החולם לקמץ חטף לרוב התנועות ותאמר יכלכם כמו שנאמר מן יכולתי. פן יאמר אויבי יכלתיו (תלים י"ג).

פתוחי פקדת ששה ויחסרו ארבעה כי לא יתכן לחבר כנוי יחיד הנמצא עם הנמצא ולא כנוי רבים נמצאים עם הנמצא ולא כנוי [א] הנקבה עם הזכר.*) ומסבות האלה יקרה החסרון לנמצא ולנמצאים. לנמצאת ולנמצאות [ב] למדבר בעדו ולמדברים בעדם. פקדתו העי"ן פתוחה וכן בכלם. או פקדתהו והתי"ו קמוצה. פקדתני התי"ו פתוחה. פקדתם התי"ו קמוצה וכן פקדתנו. ויבא חיריק במקום פתח בעי"ן הפעל. ולאבן את ילדתנו (ירמיה ב'). והקמץ שתחת התי"ו מקום חיריק כי הירק היה משפטו על המנהג. כי אבן תכונה בלשון נקבה והי' ראוי ילדתנו. וכן בשבועתך הזה אשר השבעתנו (יהושע ב'). היה ראוי להיות השבעתנו וכבר כתבנו היוצאים בלשון זכר לנקבה ובלשון נקבה לזכר במלת פעלה, אשר הורדתנו בו (יהושע ב'). הצירי תחת חיריק כי הצירי והחיריק קרובים והעד פועל ופועיל. יפעל ויפעיל.*) פקדתה פקדתן:

*) ה"ה אבל יתכן לאומרו על דרך הנפרד רוצה לומר פקדת אותך:

פתוחי פקדתי שמנה פקדתיו או פקדתיהו העי"ן פתוחה וכן כלם ובא חיריק מקום פתח ולא שאלתיהו (שופטים י"ג). אם אנכי ילדתיהו (במדבר י"א). פקדתיך*) פקדתים. פקדתיכם. פקדתיה פקדתיך פקדתין. פן תאמר הנה ידעתין (ישעי' מ"ח). פקדתיכן ואם יתכן הפועל והפעול בעצמו יאמר פקדתיני. שמרתיני. וכן בנמצאים

*) ה"ה פי' כי הכינוי נמצא בצירי כמו פועל ובחירק אחה הומיך גורלי ודומה לו:

*) ה"ה כי בא כן לפי שהם נגזרים מגזרת פעל כמו שמבואר באבן הראשה באופן הג':

אבל

פקדן (א) כי יכול פועל עומד הוא ובאשר שלא יצא הפעולה לזולתו לא שייך לומר אותן, אותה המורה על הפעול כמו בשאר הכנוים:

פתוחי פקדת (א) ר"ל שלא יתכן לומר פקדתך פקדתכן כי הכנוי הזאת מורה על גוף הפועל עצמו שהוא הפועל והוא ג"כ הפעול והזכר והנקבה הם שני גופים: (ב) ר"ל בפעל פקדתי יחסרו שנים והם מדבר בעדו ומדברים בעדם

אבל מה שמצאנו לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל ד"ס) פי' עשיתי לי. כי*] פעמים יבוא הכנוי מחובר במלה במקום ב' מלות כמו כי ארץ הנגב נתתני*) (יהושע ט"ו). במקום נתת לי. חזקתני ותוכל (ירמיה ד'). במקום חזקת ממני. וישובו ויזעקוך (נחמיה ט') במקום ויזעקו לך. בני יצאוני (ירמיה י'). יצאו ממני. ישושום מדבר (ישעיה ל"ה). ישושו בם. בשלם הבשר (מ"א י"ט). בשל להם. אל תגש בי כי קדשתיך (ישעי' ס"ה) קדשתי ממך. לא יגרך רע (תלים ה'), לא יגור עמך. הגידו ונגידנו (ירמיה כ'). ונגיד עליו. פזר עצמות חונך (תלים נ"ג). חונה עליך. פן יאמר אויבי יכלתיו (תלים י"ג), יכולתי ממנו. וילחמוני חנם (שם ק"ט). וילחמו בי. תמלאמו נפשי (שמות ט"ו). תמלא מהם. פן תשבענו והקאתו (משלי ד"ה). פן תשבע ממנו. והשיבני דבר (ראשית ל"ז). והשב לי דבר. ולא יתכן לדבר כן בכל מקום כי לא יאמר דברתני ולא ספרתני ולא אמרתני ולא הלכתני והדומים להם. והטעם כי כן דרך לשון הקדש לקצר ולדבר הפך המנהג במקום שלא תקצר ההבנה כמו עשיתני קצר המלה בעבור שלא יתכן להבין ממנו שהוא עשה עצמו. אלא שעשה ותקן לו היאור ולא נצטרך אל אחר. וכן ארץ הנגב נתתני. אחר שאמר ארץ הנגב ידוע הוא כי הכנוי אינו נופל על גופו אלא במקום לי הוא אבל אם יאמר דברתני במקום דברת לי נוכל להבין ממנו דברת עלי והוא הפך הענין. ומה שאמר דברו לשלום (ראשית ל"ז). מובן הענין אחר שאמר לשלום ופירש דבר לו. וכן חזקתני ותוכל (ירמיה ד'). לא נוכל להבין ממנו אלא חזקת ממני. לפיכך באלה המקומות והדומה להם קצר הלשון ושם שתי מלות באחת והמבין יבין. וקשר לשון הקודש עמוק מאוד וצריך להתבונן בו לבל ישחית הלשון.

*) א"א שלפי מדרש רבותינו יתכן בו הפועל והפועל כי פירשו עשיתני עשיתי את עצמי. פי' שעשה עצמו אלוה.

*) א"א וי"ת נתתני יהבתני ר"ל שהכנוי שב על גופה והוא כמו נתת אותי וכן הוסיף למ"ד השמוש לארע' דרומא יהבתני:

בעדס. והמחבר לא כתב למה לא יתכן לחבר הכנוים האלה. ואפשר בעבור שמלתא דלא שכיח הוא לדבר בזה הענין שיפעול הפועל פעולה בעצמו והרואה הפעל מחובר בכנוי הזאת לא יפרש הכנוי על הפעול רק יאמר שהכנוי הזאת בא מהמלות. עמי. לי. ממני. והדומים אליו כאשר מצאנו פעמים רבים בפעלים העומדים לכן אם ירצה לדבר בענין הנ"ל נאמר הפעל בפני עצמו והכנוי בפני עצמו כמ"ש הבחור בהג"ה שאז אין לטעות:

פתוחי פקדו עשרה פקדוהו. ואבלהו ויכלהו (ירמיה ו'). ודקרהו אביהו ואמו (זכריה י"ג), והעי"ן קמוצה וכן בבלם. פקדוך פקדוני פקדום. פקדוכם. פקדונו. פקדוה. פקדוה. פקדון פקדוכן:

פתוחי פקדתם ששה. ובהתחברם עם הכנוים תסור המ"ם ותבוא ו"ו במקומה שגם הוא סימן הרבים כי כן מצאנוהו הצום צמתוני אני (זכריה ז'). למה העליתנו. (מדבר ך'). פקדתיהו העין פתוחה וכן בבלם. פקדתוני. פקדתום. פקדתוני. פקדתוה. פקדתון:

פתוחי פקדנו שמנה. פקדנוהו העין פתוחה. ולא חשבנוהו (ישעיה נ"ג). כי לא דרשנהו (ד"ה א' ט"ו). וכן בבלם פקדנוך כמו לא נגענוך (בראשי' כ"ו). פקדנים פקדנוכם כמו ברכנוכם (תלים קי"ח). מהדגוש פקדנוה. פקדנוך. פקדנון. פקדנוכן:

פתוחי פקדה עשרה ובהתחברם עם הכנוים תהפך הה"א סימן הנקבה לת"ו רפה וכן יקרה לכל ה"א שהיא סימן הנקבה בפעלים ובשמות פקדתהו העין קמוצה והלמ"ד פתוחה כמו גמלתהו טוב ולא רע (משלי ל"א) ואם בהפסק גם הלמ"ד קמוצה. חיה רעה אכלתהו (בראשי' ל"ז). וצדקתו היא סמכתהו (ישעי' נ"ט). ובא בפתח בסוף פסוק ומיכל בת שאול אהבתהו (ש"א י"ח). או פקדתו הלמ"ד פתוחה והתי"ו הנושה. גנבתו סופה (איוב כ"א). כאשר גמלתו (ש"א א'). ותחסר תי"ו הנקבה ותבלע בדגש והתי"ו הכתובה והו"ו סימן הנסתר כמו אותו והראוי גנבתהו. פקדתהו [עיין קו"א] ואם לא נמצא כן והוא במקום פקדתהו אלא שהוקלה המלה מפני כובד קריאת הה"א ואמר גנבתו גמלתו. פקדתך*] העי"ן קמוצה והלמ"ד פתוחה ואת אמך אשר ילדתך (ירמי' כ"ב). אבל חבלה ילדתך (שיר ח'). הלמ"ד קמוצה מפני ההפסק. פקדתני העין קמוצה והלמ"ד פתוחה ובהפסק, גם הלמ"ד קמוצה וחמתי היא סמכתני (ישעיה ס"ג).

*) א"א לא יוכל לומר שהדגש במקום ה"א והוא כמו פקדתהו כי אין דגש הת"ו מורה רק על ת"ו חברתה ולא תורה על ה"א לשלם:

פקדתם העין והלמ"ד קמוצה והתי"ו פתוחה ואכלתם חית השדה (הושע ד'

פתוחי פקדה (א) ר"ל שנקרא במהירות בעבור הנח נראה שאחריה ע"כ נקודה בת"ק (כי אף אם תהיה ת"ג לא תורגש הנח נסתר הנמשכת ממנה) (ב) ר"ל שהגיעה מלרע:

פתוחי

ד׳). ובקשתם ולא תמצא (שם ג׳). לפי שהמלה מלעיל [א] ותחטף קריאת התי״ו עם המ״ם על כן התי״ו פתוחה אבל כל שאר כנוי הפעלים התי״ו קמוצה [ב] לפי שתעמוד קריאת התי״ו עם המ״ם ולא תחטף. פקדתכם פקדתנו העין קמוצה והלמ״ד פתוחה. פקדתה כלו קמוץ וההא במפיק כן הוא על המשפט אלא שמצאנוהו במשקל פקדתה הלמ״ד פתוחה והתי״ו דגושה וההא רפה [עיין קו״א] והוא מלעיל כמו לו חיה רעה אעביר בארץ ושכלתה (יחזקאל י״ד). ככל אשר צותה חמותה (רות ג׳). וידו חלקתה להם בקו (ישעיה ל״ד). וכעסתה צרתה גם כעס (ש״א א׳). ותחסר תי״ו הפועלת ומשפטו פקדתתה והתי״ו האחרונה וההא סימן הפעולה כמו שכתבנו במלת פקדתו. פקדתך העין והלמ״ד קמוצים והתי״ו בצירי והכ״ף סימן הפעולה בשו״א. ואם המלה מלעיל התיו בסגול. כי כלתך אשר אהבתך (רות ד׳). חכמתך ודעתך היא שובבתך (ישעיה מ״ז).

פקדתן פקדתכן:

פתוחי פקדתי ששה ושמו חירק תחת השו״א בהתחברה עם הכנוים כי [א] כבד על הלשון לחבר ג׳ שואין שיקראו בכנוי הרבים והרבות, ותוציא מוצא הכנוי בה כמוצא פקדתי אלא [ב] שזה שמנה וזה ששה. פקדתיו פקדתני. פקדתים. פקדתיה. פקדתיך. פקדתין. לא במחתרת מצאתים (ירמיה ב׳). את נשאתים (יחזקאל י״ו). למה כבה רמיתני (ש״א י״ט). ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח (יחזקאל י״ו). הכרע הכרעתני (שופטי׳ י״א). כי ילדתני (ירמי׳ ט״ו). ובא בקמץ התי״ו שבכה השבעתני (שיר ה׳). אשר השבעתנו (יהושע ב׳). וי״א כי מפני ההפסק נשתנה התנועה, ובא בצירי תחת חירק. אשר הורדתני בו (יהושע ב׳). כי הצירי והחירק קרובים ויבא זה תחת זה במקומות רבים:

פתוחי פקדתן בדרך פקדתם: והבינונים על שני דרכים הפועל והפעול [א] והם שמונה. ויקרא גם הפעול בינוני כי אם תאמר פעול הוא

מורה

פתוחי פקדתי (א) כי אם לא תשתנה השו״א לתנועה יהיו כנוי הרבים בדרך זה פקדתתם ונמצא א״כ לקרות שלשה נחים רצופים ויכבד על הלשון:

(ב) כי יחסר מדבר בעדו ומדברים בעדם, ובעבור שבמ״ב שווים זכרים ונקבות לכן לא יחסרו רק שנים משא״כ בכנוי הנמצא שנחסרו הנמצא והנמצאים לזכרים וכן לנקבות ונחסרו א״כ ארבעה ונשארו ששה:

והבינוני׳

מורה שהוא פעול בזמן שהוא בין עבר ועתיד שהוא זמן ההוה עתה כמו שתאמר על דרך משל הגן הזה שָׁמוּר שתבין ממנו [ב] שהוא שמור עתה בזמן הזה. הפועל פוֹקֵד פּוֹקְדִים פּוֹקְדָה או פּוֹקֶדֶת פּוֹקְדוֹת. הפעול פָּקוּד פְּקוּדִים פְּקוּדָה פְּקוּדוֹת:

כנויי הבינונים ופתחת עליהם פתוחי עשרת הכנוים:

פתוחי פוֹקֵד עשרה פּוֹקְדִי או פּוֹקְדֵהוּ. הלמ"ד בצירי כמו וישכח ישראל את עֹשֵׂהוּ (הושע ח'). ונלוז דרכיו בּוֹזֵהוּ (משלי י"ד). מַשִּׂיגֵהוּ חרב בלי תקום (איוב מ"א). פּוֹקְדֵךְ בסגול עין הפעל ויֹצֶרְךָ מבטן (ישעי' מ"ד). אני חוֹתֶנְךָ יתרו (שמות י"ח). ובחיריק איש בשת בן שאול אֹיִבְךָ (ש"ב ד'). כי תפגע שור אֹיִבְךָ (שמות ך"ג). הנני אֹסִפְךָ על אבותיך (מ"ב ך"ב). ואם למ"ד הפעל גרונית העין בצירי. אשר אנכי שֹׁלֵחֲךָ (ש"א ך"א). או בפתח בֹּרַאֲךָ יעקב (ישעיה מ"ג). וכן אם עי"ן הפעל גרונית בפתח לזרע אברהם אֹהַבְךָ (ד"ה ב' ך'). ובהפסק ה' שֹׁמְרֶךָ (תלים קכ"א). וזכור את בּוֹרְאֶךָ (קהלת י"ב) הלמ"ד בסגול והכ"ף קמוצה רפה. וכן אשר לא תשמע את עבדך מְקַלְלֶךָ (קהלת ז'). ויש בדגש ה' אלהיך מְיַסְּרֶךָּ (דברים ח'). פּוֹקְדִי. גֹּאֲלִי חי (איוב י"ט). יֹצְרִי מבטן (ישעי' מ"ט). או פּוֹקְדֵנִי במעט ישאני עֹשֵׂנִי (איוב ל"ב). אמרת אין רֹאָנִי*] (ישעי' מ"ז). ופתח אל"ף רואני במקום צירי, פּוֹקְדָם. גֹּאֲלָם חזק יבא"ר. (משלי ך"ג). או פּוֹקְדֶהֶם בסגול עין הפעל או בפתח. ואם לא נמצא בן ביהוד בה"א מ"ם. הנה מצאנו. ישפטו אֹתְהֶם (יחזקאל ך"ג). כמו אֹתָם. וכן המתנבאות מִלִּבְּהֶן (שם). ואת

*] בספרי הדפוס בקמ"ץ.

חלבהן

הבינונים (א) ר"ל ארבעה פועלים וארבעה פעולים: (ב) ויהיה כאלו תאמר מקרה השמירה אשר חלה בו ע"י שומר ידוע אותה המקרה עדיין נמצאת בו בזמן הוה. ועתה תבין ההבדל שבין בינוני מבנין נפעל כי שם המובן הוא נִשְׁמָר שעתה ברגע הזאת נעשה בו פעולת השמירה:

פתוחי פוקדים (א) כי ראוי להיות שני יודין אחת לסימן המדבר ואחת לסימן הרבים כמו שומריו שבלא הכנוי יש יו"ד הרבים רק באשר שכבד על הלשון

לדבר

הלבהן (ויקרא ח'). ומחלבהן (ראשית ד'). ואפשר שיהיה. ומחלבהן. רבים*] ואע"פ שהוא חסר יו"ד הרבים⁰] נשארה במבטא התנועה. וכן ואכלו את פריהן (ירמיה ד"ע). כמו פרין. וכן וה' פתהן יערה (ישעיה ג'). כמו פותן אבל לפי שנמצא ה"א פתהן בצירי נאמר כי הה"א אינה מן הכנוי שאם היה כן היתה סגו"ל כמשפט ונאמר כי היא לנקבה כי יאמר פותה ליחידה ולרבות והפותות לדלתות הבית. (מ"א ז'). ובהתחבר עם נו"ן הכנוי היה המשפט שתהפך הה"א לתי"ו רפה כמשפט. אלא מפני פגישת שני תוי"ן רפין שהיה כבד על הקריאה נשארה הה"א במקומה. ובא תחתיה צירי במקום קמץ כמו צעיר רודם. וכן בה"א מ"ם כקוץ מנד כלהם (ש"ב ד"ג). אבל נשתנית התנועה להקל קריאת הה"א לפיכך היא בפתח מקום סגו"ל ועוד שהוא מלעיל. וכן פוקדכם בסגו"ל או בפתח גואלכם קדוש ישראל (ישעיה מ"ג). פוקדני. גואלנו מעולם (ישעיה ס"ג). ה' שופטני (שם ל"ג). פוקדה. אני ה' נוצרה (שם ד"ז). או פוקדה כמו הנה אנכי מפתה (הושע ב'). פוקדך. וגואלך אביר יעקב (ישעיה ס). פוקדן או פוקדהן. פוקדכן:

פתוחי פוקדים עשרה ובהתחברם עם הכנוים תסור המ"ם ותשאר היו"ד שגם היא סימן הרבים. פוקדיו למ"ד הפעל קמוצה אביו ואמו יולדיו (זכריה י"ג). כל אוכליו יאשמו (ירמיה ב'). פוקדיך למ"ד הפעל בסגו"ל כל עוזביך יבושו (ירמיה י"ז). וכן כל איך ביך גיך דיך בפעלים ובשמות ובמילים. פוקדי*] שונאי חנם (תלים ל"ה). [א] והיו"ד הכתובה סימן המדבר ויו"ד הרבים נחה נעלמת כיו"ד שומריו זוכריו. אך כי זאת נכתבה לכן הוא קמוץ וזאת לא נכתבה בעבור היו"ד האחרת לכן הוא פתח וזה המשפט בשמות ובפעלים ובמלות.

כי

*] כן הוא בודאי וע"כ רפי יבא"ר.

⁰) א"א כי המסורה לא תעיד על זה כי אם היתה חסרה היה נמסר עליו לית וחסר:

*) א"א בפעלים כמו כל עוזביך בשמות כמו דבריך במלים כמו בגלליך ידיך זולתיך:

לדבר שני יודין זא"ז המופיס לכך נחסרה אחת מהן והנכתבת היא נח נראה לכך בא פתח לפניו אבל שומריו שהיו"ד נח נסתר לכן בא לפני' קמץ:

פתוחי פוקדת (א) ר"ל שמשום זה בא התי"ו דגושה אבל תי"ו הבאה תמורת ה"א הנקבה

כי כל אָיו בָּיו גָיו דָיו קמוץ וכל אַי בַּי גַי דַי פתח. ואם באתנח וס"פ
קמץ וכן באו מהם בזקף קמץ. לא אוכל לעבור את פי ה' אֱלֹהָי
(מדבר כ"ב). הנה אני בונה בית לשם ה' אֱלֹהָי ד"ה ב' ב'). לא אוסף
לשמוע את קול ה' אֱלֹהָי (דברים י"ח). ה' אֱלֹהָי תשב נא נפש הילד
הזה (מ"א י"ז). שפטני כצדקך ה' אֱלֹהָי (תלים ל"ה). וזה רביעי אבל
נחשב עם הזקפין. שמעתי בקול ה' אֱלֹהָי (דברים כ"ו). ואתה ה' אֱלֹהָי
אתה המלכת את עבדך (מ"א ג'). אשיב נקם לצָרָי (דברים ל"ב). במנחה
ההולכת לְפָנָי (בראשית ל"ב). הגמול אתם משלמים עָלָי (יואל ד'). צמתו
בבור חַיָּי (איכה ג'). ויגרס בחצץ שִׁנָּי (איכה ג'). אל תגעו בִּמְשִׁיחָי
(תלים ק"ה). וקרע לו חַלּוֹנָי (ירמיה כ"ב). וכבר באו בקמץ זולתי אתנח
וס"פ וזקף. בְּאָזְנָי ה' צבאות אם לא בתים רבים (ישעי' ה'). ונגלה
בְאָזְנָי ה' צבאות (ישעיה כ"ב). אחלי יכונו דְרָכָי (תלים קי"ט). וגם באו
מהם בפתח באתנח וס"פ. ריבה ה' את יְרִיבַי (תלים ל"ה). שבתי בבית
ה' כל ימי חַיַּי (שם כ"ז). אליך נשאתי את עֵינַי (תלים קכ"ג). ראש
מְסִבַּי (שם ק"מ). בהוסדם יחד עָלַי (שם ל"א). כלו עֵינַי (שם ס"ט).
בחרתי הסתופף בבית אֱלֹהַי (תלים פ"ד). הושע עבדך אתה אֱלֹהַי (שם
פ"ו). רבת צררוני מִנְּעוּרַי (תלים קכ"ט). הראשון. ה' שִׁמְעָה תפלתי
האזינה אל תַּחֲנוּנַי (שם קמ"ג). אכן שמעת קול תַּחֲנוּנַי (תלים ל"א).
והקשיבה בקול תַּחֲנוּנוֹתַי (תלים פ"ו). דלותי מאוד הצילני מרדפי (תלים
קמ"ב). וכן בא זה סִינַי (שופטים ה'). פתח באתנח*) פּוֹקְדֵיהֶם פּוֹקְדֵיכֶם
בצירי ונוסף גם הוא על שׂנְאַי (שמות ח').

*) בספרים המדויקים הוא בזקף.

יבא"ר. פּוֹקְדֶיהָ הלמ"ד בסגו"ל צְפּוּנֶיהָ צפן רוח
(משלי כ"ז). וכן כל ה"א הנקבה הקמוצה מה שלפניה נקוד בסגו"ל.
פּוֹקְדַיִךְ הלמ"ד פתוחה והיו"ד בחירק והכ"ף בשו"א. כל אֹכְלַיִךְ יאכלו
(ירמיה ל'). וכן כל אַיִךְ בַּיִךְ גַּיִךְ דַּיִךְ בפתח אם לא יבוא בהפסק.

פּוֹקְדֵיהֶן. פּוֹקְדֵיכֶן:

פתוחי פּוֹקֶדֶת עשרה והחבור מן פּוֹקֶדֶת לא מן פּוֹקְדָה [א] לפיכך
לא נרפתה הת"ו כמו מן משמרת מִשְׁמַרְתּוֹ. מִלְחֶמֶת.
מלחמתו

הנקב' היא רפויה תמיד: (ג) ר"ל שמצאנוהו בפסוק מחובר בדרך הזה:
המקור

מִלְחַמְתּוֹ. ובן כלם שהם בתי"ו אבל אשר סופם ה"א בהתחברה תשוב תי"ו ותרפה כמו שכתבנו ועשו החבור מן פוקדת ולא כן פוקדה להקל על הקריאה [ג כמו שעשו החבור מן משמרת מלחמת ולא מן משמרה מלחמה להקל. פּוֹקַדְתּוֹ. ותשאהו אֹמַנְתּוֹ (ש"ב ד'). יוֹעַצְתּוֹ להרשיע (ד"ה ב' ך"ב). פּוֹקַדְתְּךָ. ואם בהפסק ותגל יוֹלַדְתֶּךָ (משלי ך"ג). פּוֹקַדְתִּי פּוֹקַדְתָּם. פּוֹקַדְתְּכֶם. חפרה יוֹלַדְתְּכֶם (ירמיה נ'). פּוֹקַדְתֵּנוּ פּוֹקַדְתָּהּ פּוֹקַדְתֵּךְ תרשיש סֹחַרְתֵּךְ (יחזקאל ך"ז). פּוֹקַדְתָּן פּוֹקַדְתְּכֶן בכלם פתוח העי"ן:

פתוחי פּוֹקְדוֹת עשרה. וכנוי הרבות יבואו בשני סימנים. ביו"ד ברבוי הזכרים. ובו"ו תי"ו ברבוי הנקבות. ובשער השמות נאריך בבאור זה. פּוֹקְדוֹתָיו. פּוֹקְדוֹתֶיךָ. פּוֹקְדוֹתַי. פּוֹקְדוֹתֵיהֶם. פּוֹקְדוֹתֵיכֶם. פּוֹקְדוֹתֵינוּ. פּוֹקְדוֹתֶיהָ. פּוֹקְדוֹתַיִךְ. פּוֹקְדוֹתֵיהֶן. פּוֹקְדוֹתֵיכֶן:

פתוחי פָּקוּד עשרה. פְּקוּדוֹ. פְּקוּדְךָ או פְּקוּדֶךָ. פְּקוּדִי. פְּקוּדָם. פְּקוּדְכֶם. פְּקוּדֵנוּ. פְּקוּדָהּ הה"א מפיק. פְּקוּדֵךְ. פְּקוּדָן. פְּקוּדְכֶן:

פתוחי פְּקוּדִים עשרה. פְּקוּדָיו. פְּקוּדֶיךָ. פְּקוּדַי. פְּקוּדֵיהֶם. פְּקוּדֵיכֶם. פְּקוּדֵינוּ. פְּקוּדֶיהָ. פְּקוּדַיִךְ. פְּקוּדֵיהֶן. פְּקוּדֵיכֶן:

פתוחי פְּקוּדָה עשרה. פְּקוּדָתוֹ פְּקוּדָתְךָ למ"ד הפעל בקמץ ואע"פ שיבא אחריה שו"א וכן[0] בשמות צִדְקָתְךָ בִּרְכָתְךָ ולא כן בעבר יְלָדַתְהוּ כמו שכתבנו. פְּקוּדָתִי פְּקוּדָתָם. פְּקוּדַתְכֶם. פְּקוּדָתֵנוּ. פְּקוּדָתָהּ. פְּקוּדָתֵךְ. פְּקוּדָתָן. פְּקוּדַתְכֶן:

[0]) ה"א פי' ודין השוא נח לבטל הקמץ כדי לעמותו שו"א נח:

פתוחי פְּקוּדוֹת עשרה. פְּקוּדוֹתָיו. פְּקוּדוֹתֶיךָ. פְּקוּדוֹתַי. פְּקוּדוֹתֵיהֶם. פְּקוּדוֹתֵיכֶם. פְּקוּדוֹתֵינוּ. פְּקוּדוֹתֶיהָ. פְּקוּדוֹתַיִךְ. פְּקוּדוֹתֵיהֶן. פְּקוּדוֹתֵיכֶן:

המקור. פָּקוֹד. והוא יתערב עם העוברים והבינונים והעתידים. כי הוא מקור הפעלים כלם. וממנו תוצאותם שלא תאמר לעולם עבר ובינוני ועתיד שלא יקדם המקור להם [א] כי הוא המחשבה. והמחשבה

טרם

המקור. (א) ר"ל שהוא מורה על החושב מחשבת הפעולה בשעת מעשה הפעולה. וזה הוא ההבדל בין המקור ובין השם המקרה (וקראו המחבר תמיד שם הפעולה) כי השם ההוא מורה על ענין הפעולה בלבד כמו שמירה זכירה פקידה, והעשרים

טרם המעשה, כי אם תאמר ראובן שמר. קודם עלה בלבו לשמור ואחר כך שמר. וכן אם תאמר ראובן שומר. קודם עלה בלבו לשמור ועתה הוא שומר. וכן אם תאמר ראובן ישמור. קודם יעלה בלבו לשמור ואח״כ ישמור, ובא פעמים במקום המחשבה והמעשה כמו לְהָרְגוֹ בערמה (שמות ד״א). וכן עשה שהרגו. תקחנו לָמוּת (שמות ד״א). וימות לִשְׁכַּב את בת יעקב (ראשי׳ ל״ד). ושכב. ויאמר לְבַקְּעָם אליו (ד״ה ב׳ ל״ב). ובקעם. כי תחל לִזְנוֹת (ויקרא ד״א). וזנתה. לָלֶכֶת בבקר לשוב אל ארץ פלשתים (ש״א ד״ט). והלך ושב. והדומים להם. ויבא במקום העוברים והבינונים והעתידים. כמו והחיות רָצוֹא וָשׁוֹב (יחזקאל א׳). כאלו אמר רצו ושבו. או רצים ושבים. ועם המקור רָצוֹ רָצוֹא. וְשָׁבוּ שׁוֹב. והמים היה הָלוֹךְ וְחָסוֹר (ראשית ח׳). כאלו אמר היה הולכים הלוך והוסרים חסור. ילדה וְעָזוֹב (ירמיה י״ד). כאלו אמר ילדה ועזבה. ואתכם הוֹצִיא מתוכה (יחזק׳ י״א). כאלו אמר אוציא כלומר זה גזרתי להוציא אתכם מתוכה. ביד דוד עבדי הוֹשִׁיעַ את עמי ישראל (ש״ב ג׳). כאלו אמר אושיע. כלומר אמרתי להושיע. ובעת קַבְּצִי אתכם (צפניה ג׳). כאלו אמר ובעת ההיא אקבץ אתכם. או הִשָּׁבַע שבועה (מדבר ל׳). כמו ישבע שבועה. כמו שאמר כי יהיה נדר לה׳. (שם) קולי אל אלקים וְהַאֲזִין אלי (תהלים ע״ז). כאלו אמר ויאזין אלי. ובמקום הצווי ברוב כמו זָכוֹר את יום השבת לקדשו (שמות ך׳). שָׁמוֹר את יום השבת (דברים ה׳). הָלוֹךְ וקראת (ירמיה ב׳). הָלוֹךְ וקנית בקבוק (ירמיה י״ט). והוא כדמות השם לפיכך יתערב עם כל הפעלים [ב] אע״פ שאינו מתבונת בנינו. כמו טָרֹף טֹרַף (ראשית ל״ז). אם טָרֹף יטרף (שמות ך״ב). עָרוֹם יערים (ש״א ך״ג). קַטֵּר יקטירון (שם ב׳). מוֹט התמוטטה (ישעי׳ ך״ד). פּוֹר התפוררה (ישעי׳ ך״ד). רוֹעַ התרועעה (שם). כָּשֹׁל יכשלו (שם מ׳). סָקֹל יסקל (שמו׳ ך״א). לו שָׁקוֹל ישקל (איוב ו׳). הָחֳרֵב נחרבו (מ״ב ג׳). וְהָפְדֵּה לא נפדתה (ויקר׳ י״ט). וְהַחְתֵּל לא חתלת (יחזקאל י״ו). וברוב יבוא המקור קודם הפועל כי הוא קודם לו כמו

ודומיהם· אבל המקור מלבד הוראתו על ענין הפעולה מורה ג״כ על המחשבה בשעת עשיית הפעולה: (ב) ר״ל שהמקור מבנין אחד יצורף אל פעל מבנין אחר כמו טָרֹף טֹרַף שהמקור הוא מבנין פָּקֹד (בחלוף השורק לחולם בעבור הרי״ש) אם טרף יטרף

המקור

כמו שכתבנו. ויבא עם הפעל לחזק הדבר. ופעמים יבוא באחרונה. כמו ויברך בָּרוֹךְ אתכם (יהושע ך"ד). אומרים אָמוֹר למאצי (ירמי' ך"ג). ובא בוא ושטף (דניאל י"א). ועם הצווי הוא באחרונה ברוב. כמו שמעו שָׁמוֹעַ ואל תבינו (ישעי' ו'). וראו רָאוֹ (שם). בכו בָּכוֹ (ירמי' ך"ב). אורו אָרוֹר (שופטים ה'). ובא המקור אחרון לחזק הדבר יותר. ובא יוצא [ג] אע"פ שבנינו עומד. כי הוא כדמות השם. עד תֻּמִּי אותם בידו (ירמיה ך"ז). ויבוא בלשון נקבה אע"פ שאינו בה"א [ד] כמו הלא זאת תעשה לך עָזְבֵךְ את ה' אלקיך (ירמיה ב'). וזכרו בלשון זכר כמשפט באמרו [ה] כי רע ומר עָזְבֵךְ את ה' אלקיך (שם). וכשזכרו בלשון נקבה ואמר עליו תעשה לך כאלו אמר תעשה עזיבתך. כי המקור כדמות שם. וכן הנקלה בעיניכם הִתְחַתֵּן במלך (ש"א י"ח). כי לא היתה מהמלך לְהָמִית את אבנר (ש"ב ג'). ולפי שהוא כדמות שם יבוא ביוד הרבוי כמו השם. ואמרו. בִּבְנוֹתַיִךְ גבך בראש כל דרך (יחזקאל י'). בַּהֲזְנוֹתֵיכֶם בארצות (שם י"ו). וכן עֲשֹׂה סטים שנאתי (תלים ק"א). הוא מקור מקום שם כמו מעשה סטים. וכן יבוא השם שהוא בתוספת מ"ם בתחלה בענין המקור כמו וּלְמַסַּע את המחנות (במדבר י"ד). שהוא כענין ולהסיע. וּמִשְׁלוֹחַ מנות (אסתר ט'), שהוא כמו ולשלוח וּמִסְפָּר את רובע ישראל (מדבר ט') כענין ולספור. כי הענין מורה עליו שהוא מקור ועוד מלת את ראי' כי הוא מקור [ו] ואיננה שם סמוך אל רֹבַע. ועוד ראי' כי הוא קמוץ כי אלו היה סמוך היה פתח. אע"פ שיצאו מעטים קמוצים סמוכים כמו שאנו עתידים לבאר. וכן לְמַשְּׂאוֹת אותה משרשיה (יחזקאל י"ו). בענין המקור כמו להשיא אותה. וכן ועשו אחיו בא מִצֵּידוֹ (ראשית כ"ז). הוא שם במקום מקור כמו מִצּוּדוֹ: ופתוחי האבן הזאת עשרה*). פָּקְדוֹ. וּמִשְׁמְרוֹ את השבועה (ראשית ך'). אחרי קָבְרוֹ

*) א"א וכן כלם הפ"א בקמץ חטף דהיינו בקמץ בלי פו"ח

את

המקור מהקל והפעל מבנין נפעל: (ג) והדמיון עד תֻּמִּי שהוא פעל עומד ונשתמש במקור ליוצא כי כתיב אחריו. אותם שמורה על הפעול: (ד) כאלו יאמר העזיבה הזאת היא תעשה לך זאת: (ה) כי אלו הי' לשון נקבה היה צריך לומר רעה ומרה: (ו) לולי המלה את הייתי מפרשים מספר של רובע ישראל ויהיה מספר סמוך אל רובע. אבל מלת. את. מורה על הפעול וא"כ יהיה מספר מורה על הפועל ויהי מקור ולא שם:

את אביו (בראשית ד'). או פקדהו. כמו לא תוכל עשוהו (בראשית ד'). פקדך. ובשכבך ובקומך (דברים ו'). בברחך מפני עשו אחיך (בראשית ד'). לעברך בברית ה' אלקיך (דברים ד"ט). ובשורק. פאת שדך בקצרה (ויקרא ד"ג). וסגו"ל הרי"ש מפני הזקף. או פקדך. לשמרך בדרך (שמות י"ג). ויקם אדם לרדפך (ש"א ד"ה). ואמר להרגך (שם ד"ד). ביום אכלך *) ביום עמדך (בראשית ב'). יען אמרך (עובדי' א'). וזה ההפרש יש בין המקור ובין שם דבר או שם הפעל מזה המשקל כי המקור בקמץ חטף.

ואיך הוא ניכר שאינו קמץ גדול אבאר בהגה"ה בשער השוא:

*) א"א היה לו לומר כאן ובתוספת ה"א כמו למען הראותכה. עד כואנה ודומיהם:

ושם הפעל ושם דבר בחולם לעולם. כמו חמורך בכורך שלומכם. לפיכך נאמר כי. יען המנכם מן הגוים (יחזקאל ה'). הוא מקור לא שם ושרשו המן. ויש ספרים מדויקים ביום עמדך (עובדיה א'). המ"ם מעומדת בגעיא. וכן ואמר להרגך לבן אשר. הרי"ש נקרא בקמץ רחב כי הגימ"ל נקודה בשוא ופתח, והוסב לקמץ בלמ"ד הפעל במלת למשחך למלך (ש"א ט"ו). לתפארת המלה. פקדי וביום פקדי (שמות ל"ב). באמרי לרשע (יחזקאל ד"ע). ונמשך הקמץ בטעם במלת. תחת רדופי טוב (תל' לח). וכן מירדי בור *) או פקדני. הלהרגני אתה אומר (שמו' ב'). פקדם. בשמרם עקב רב (תלים י"ט). או בצירי כמו הצווי פקדכם. בעברכם את הירדן (דברי' ד"ז). כתפשכם את העיר (יהושע ח'). ובשורק ובקצרכם את קציר ארצכם (ויקר' י"ט). ובאה מלת במצאכם אותו (ראשי' ל"ב). שלא כמנהג שהי' ראוי להיות במצאכם. כמו כשמעכם את הקול (דברים ה'). ובא כן להרחיב על האלף ולפאר המלה, או פקדכם. ביום אכלכם ממנו (בראשית ג'). באמרכם שלחן ה' (מלאכי ג'). באכלכם מלחם הארץ (מדבר ט"ו). ואם עי"ן הפעל אות גרונית תהי' בקמץ חטף ופ"א הפעל בקמץ רחב *) כמו (יען בושסכם*) יען מאסכם (ישעיה ל'). ביום בחרי בישראל (יחזקאל ד'). ויהיו שקוצים כאהבם (הושע ט'). על מאסם את תורת ה' (עמוס ב'). אם לא יחפוץ לגאלך (רות ג'). ובא כן גם בלא אות גרונית. והי' בקרבכם אל המלחמה *] (דברים

*] ומזה הוכחה ברורה כי גם הק"ח מוכרח לג"ע ועיין קו"א. יב"אר.

*) אינם כן רק הוא חטוף ועיין קו"א. יבא"ר.

*] הוא מיותר ואיננו בכ"י שד"ל. יבא"ר. *] איננו דומה להראשונים כי כאן בק"ח ונסהוא בח"ק. יבא"ר.

והי'

ד׳). והי׳ משפטו בקרבכם. כמו כתפשכם את העיר (יהושע ח׳). או בקרבכם כמו אכלכם, פקדני, עד עברנו (יהושע ד׳). פקדה לעבדה ולשמרה (ראשית ב׳). או פקדה או פקדנה, כמו ליחמנה (שם ל׳). ועוד נכתבנו בנחי פ״א בשרשיהם, פקדך, עזבך את ה׳ אלקיך (ירמיה ב׳). פקדן ובתוספת ה״א שמרו עת באנה (ירמיה ח׳). פקדכן. ופעמים יבוא הפ״א בחיריק והוא מן פעל בפתח כמו בשברי לכם מטה לחם (ויקר׳ כ״ו). בפתחי את קברותיכם (יחזקאל ל״ז). וכפתחו עמדו כל העם (נחמיה ח׳). אחרי נפלו (ש״ב א׳). או בסגול בחטאה בשגגה (מדבר ט״ו). ואם עין הפעל גרונית פ״א הפעל בפתח כמו ובשחטם את בניהם לגלוליהם (יחזקאל כ״ג). לפעמו במחנה דן (שופטי׳ יג). יען מחאך יד (יחזקאל כ״ה). ובא גם כן ורקעך ברגל (יחזקאל כ״ה). הרי״ש בפתח אע״פ שאין העי״ן גרונית [ז] ובא כן לזוג המלות°), ויאמר גם כן מן פעל בפתח עם הכנוים בשו״א הפ״א כמו הצווי ועל הדרך זה בא ולכן יחכה ה׳ לחננכם (ישעי׳ ל׳). בכל שאטך *] בנפש (יחזקאל כ״ה). הוא מקור וקמץ השי״ן היה משפטו להקרא חטף כמו שכבך [ח] ושב רחב להניח האלף°] והבנוים אשר על המקור פעמים על הפועל עצמו [ט] פעמים על הפעול [י] וישתוה בהם בבנוי המדבר, היוד לבדה, והנון עם היו״ד, אע״פ שהנון והיוד יבואו ברוב על הפעול, כמו הלהרגני אתה אומר (שמות ב׳). אל תאיצו לנחמני (ישעי׳ כ״ב). והדומים להם, והיו״ד לבדה תבוא על הפועל כמו ובדברי אותך (יחזקאל ג׳). בשלחי את חצי הרעב (שם ה׳). באמרי לרשע (שם ג׳). והדומים להם אע״פ כן הכל שוה כי הנה מצאנו הנון והיו״ד על הפועל, בשובני והנה על שפת הנחל (יחזקאל מ״ז). והיו״ד לבדה על הפעול, כי מאן ה׳ לתתי (מדבר כ״ב). לא אבה יבמי (דברי׳ כ״ה). לבלתי עצבי (ד״ה א׳

°) זהו להרחיב על הרי״ם כי גם ברי״ם נוהג דין ההרחבה יבא״ר.

*] עיין רש״י שם שהוא מנחי העי״ן ובא על משפטו. יבא״ר.

°] כן הוא גם עתה חטוף ועיין קו״א. יבא״ר.

[ז] ר״ל כדי להדמות ולהשוות השני תיבות מחאך ורקעך כי כן כתוב יען מחאך יד ורקעך ברגל: [ח] ר״ל שבא משום כך קמץ גדול כדי להמשיך את האל״ף: [ט] כבר בארתי שהכנוי הבא במקום המלה אותך אותה הכנוי נקרא מורה על הפעול. והכנוי הבא במקום המלה שלך היא מורה על הפועל כמו לשמרך כדרך במקום לשמור אותך. כשכבך ובקומך במקום שכב שלך: [י] כלומר אע״פ שמצאנו כנוי המדבר בעדו

א׳ ד׳). והנה מאן ה׳ לתתי על הפעול, טוב תתי אותה לך (ולא״י ד״ט). על הפועל, וזה הדרך כמו כן בשמות [יא] כמו ואני נסכתי מלכי (תלים ב׳). והפכו ואלקים מלכי מקדם (שם ע״ד). וכן הסר מעלי נגעך (תלים ל״ט). והפכו מנגד נגעי יעמודו (שם ל״ח). וכן ועמי תלואים למשובתי (הושע י״א). הפך ומשבותיך תוכיחך (ירמי׳ ב׳). עלי אלקים נדריך (תלים נ״ו). הפך נדרי לה׳ אשלם (שם קי״ו). ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נ״ו). הפך, שמעתי את תפלתך (שם ד׳). ותוכחתי לא אביתם (משלי א׳). הפך ומה אשיב על תוכחתי (חבקוק ב׳). ותוכחתי לבקרים (תלים ע״ג).

שם הפועל ישתנה*) על פנים רבים בתוספת בראש או בסוף ופעם בלי תוספת ויש בלשון זכר ויש בלשון נקבה, ומזה הפועל תאמר שם בלשון נקבה. פקדה, וכשתחברהו עם הכנוים העשרה תאמר פקדתנ, פקדתך, פקדתי, פקדתם, פקדתכם, פקדתנו, פקדתה, פקדתך, פקדתן, פקדתכן, וכן במשקל אחר פקידות וכל אחד ואחד לפי משקלו תחברהו עם הכנוים כאשר אודיעך בשער השמות בעזרת האל:

*) א״א הוא השם הנקרא אצל רוב המדקדקים שם דבר והוא אשר נגזר פעל ממנה או שהוא נגזר מן הפעל כמו שיתבאר בשער הפעלים:

העתידים והם שלשה עשר והם בשני דרכים הצווי והאותיות הנוספות שהם אית״ן:

הצווי פקוד, פקדו, פקדי, פקודנה, האית״ן, אפקוד, יפקוד, תפקוד, נפקוד, יפקדו, תפקדו, תפקד, תפקדי תפקודנה:

ופתחת עליהם פתוחי הכנוים:

פתוחי פקוד ששה הפ״א בקמץ חטף או בחיריק, כמו המקור, פקדהו או פקדו, אע״פ שלא נמצא עם הכנוי בוי״ו לבדה, כן דעת רבי יהודא החיוג, שאמר כי וקבנו לי משם (מדבר ד״ג). שרשו קבן ויהיה על משקל

פעמים ביו״ד לבדה ופעמים בנון יו״ד מ״מ אין הבדל ביניהם והוראתם שוה:

[יא] ר״ל ואני נסכתי מלכי הוא מאמר השם ויהיה כאומר המלך אשר המלכתי על ישראל. אבל אלקים מלכי פירושו מלך המולך עלי. וא״כ תורה היו״ד על שני דברים הפכיים וכן בכל אלה מתבאר:

משקל שמרו זכרו, ורבי משה הכהן תפש עליו ואמר כי לא יאמר שמרו מן שמור ולא זכרו מן זכר, כי אם שמרהו זכרהו, ואיננה תפיסה כי אחר שנמצא כן עם המקור למה לא יאמר גם כן עם הצווי? ויש לומר כי נו״ן וי״ו, וקבנו*) [א] כנוי נסתר, אע״פ שבאה הנו״ן רפה ובהולם שלא כמנהג, וכן בא כמוהו, עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה׳). וכן, ישנו עם אחד (אסתר ג׳). פקדני [ב] ונמשך הקמץ במלת שמרני אל כי חסיתי בך (תלים י״ו). כמו שנמשך במלת מיורדי בור (שם ל׳). וכן תחת רדופי טוב (תלים ל״ח). פקדם, ובא כנוי הנסתרים במ״ם וי״ו, שיתמו כגלגל (תלים פ״ג). הניעמו בחילך והורידמו (שם נ״ט). פקדנו, פקדה, בקמץ הה״א כמו נצרה כי היא חייך (משלי ד׳). או*) פקדה, בא כתבה על לוח אתם (ישעיה ל׳). או בנו״ן ה״א, פקדנה כמו וקראנה באזנינו (ירמיה ל״ו). שמענה ואתה דע לך (איוב ה׳). פקדן ואשר יבואו בפלם פעל כשנחברם עם הכנוים יעמד השו״א ונאמר רפאני ה׳ (ירמי׳ י״ז). שמעני אדני (דאניאל ד״ג). משחהו (ש״א י״ו). קראהו בהיותו קרוב (ישעיה נ״ה). וקראנה (ירמיה ל״ו). שמענה (איוב ה׳). אהבה (משלי ד׳) וכן כל הכנוים על זה הדרך, ואשר עי״ן הפעל גרונית מן פעל או מן פעול, כשנחברם עם הכנוים, נאמר הפ״א בשו״א והעין בקמץ, פעלהו פעלני, קרבה אל נפשי גאלה (תלים ס״ט). סעדני ואושע (שם קי״ט). בחנני ה׳ (תלי׳ ד״ו). בעלונו אדונים (ישעי׳ ד״ו). האותיות שאלוני (שם מ״ה). ואע״פ שהפעלים שעיניהם גרונית יבואו ברוב לגזרת פעל בפתח, צריך להודיע [ג] כי כן יאמר לעולם אפילו אותן שיהיו לגזרת פעול בחולם שלא לחטוף על האות הגרונית אם יהיה

בקמץ

*) א״א שהיה ראוי להיות וקבנו כדין כל נון וי״ו כנוי הנסתר כמו ישמרנו ודומיהם:

*) א״א וכתב רהב״ע על ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם. שהיהם זרים כי הדין להיות בשניה׳ בקמץ ומה שלפניה בסגו״ל פי׳ למדה שימה כמו נצרה כי היא חייך וא״א כי זה וזה יכשר:

פתוחי פקוד [א] ויהיה קבנו מן הכפולים ושרשו קבב ואח״כ היה ראוי וקבנו בדגש הבי״ת ומ״ם בהג״ה שהראוי וקבנו בקמץ הייתו אף לפי מה שנכתב בלא דגש (אשר בודאי יש טעם לדבר) מ״מ משקלו אינו על משקל הרגיל בחבור הכנוי׳ וראוי להיות עכ״פ סגו״ל במקום השו״א על משקל ישמרנו:

[ב] ר״ל שבאה מתג אצל הקמץ: [ג] ר״ל שאפשר תהיה העי״ן גרונית תהיה לעולם

הפ״א

בקמץ חטף, או הפ"א בפתח והעין בשוא ופתח, פַּעֲלֵהוּ, פַּעֲלֵנִי וכן כלם, וכן המקור בזה הדרך כמו שכתבנו כשיבא ה"א בתוס' ודרך אחד להם:

פתוחי פִּקְדוּ ששה, פִּקְדוּהוּ, פִּקְדוּנִי, פִּקְדוּם, פִּקְדוּנוּ, פִּקְדוּהָ פִּקְדוּן, בחירק או בקמץ חטף:

פתוחי פִּקְדִי ששה פִּקְדִיהוּ, פִּקְדִינִי, פִּקְדִים, פִּקְדִינוּ, פִּקְדִיהָ פִּקְדִין בחיריק או בקמץ חטף:

פתוחי פְּקֹדְנָה כפתוחי פִּקְדוּ:

פתוחי אֶפְקֹד שמנה, אֶפְקְדֵהוּ הלמ"ד בצירי או אֶפְקְדֶנּוּ, והלמד בסג"ול

בעבור כי הנו"ן בדגש, וכן כל נון ו"ו, כנוי הנסתר, ונון ו"ו כנוי המדברים היא רפה, לפיכך מה שלפניה בצירי, זולתי אם תהי' דגושה לחסרון אות, ואז מה שלפניה בסגו"ל, כמו איש מִמֶּנּוּ (בראשית ד"ג)*] אֶפְקְדֶךָּ, ובהפסק אֶפְקְדֶךָּ, למ"ד הפעל בסגול ופעמים הכף דגושה, יאר ה' פניו אליך ויחֻנֶּךָּ (במדבר ו'). אל הארץ אשר אַרְאֶךָּ (בראשית י"ב). וממערב אֲקַבְּצֶךָּ (ישעיה מ"ג). אֶפְקְדֵם ואפשר שיבא בה"א מ"ם כמו אַפְאֵיהֶם (דברים ל"ב). ואפקדם למ"ד הפעל בצירי וכן יפקדֵם תפקדם נפקדם, ובא כי אֲמִילַם (תלים קי"ח). בפתח מקום הצירי מפני ההפסק, אֶפְקְדֶכֶם, אֶפְקְדֶנָּה והלמ"ד הפעל בסג"ול והנון דגושה, וכן כל נון קמוצה עם ה"א הנקבה מה שלפניה בסגו"ל, ואם יִרְאֶנָּה הכהן (ויקרא י"ג). ואם גאל יִגְאָלֶנָּה (שם כ"ז). ישפילנה יְגִיעֶנָּה (ישעיה כ"ו). תְּשַׁמְּטֶנָּה (שמות כ"ג). וימנענה, יְכַחֲדֶנָּה (איוב כ'). וְקָרָאנָה באזנינו (ירמיה ל"ו). ויסגור בשר תַּחְתֶּנָּה (בראשי' ב'). ונמצא בספרים מדויקים לְיַחֲמֵנָה (בראשית ל'). המ"ם בצירי, ועוד נכתבנו בשורש יחם, ובא אחד הנון רפה תְּעַגְּבֶנָה לעיניהם (יחזקאל ד'). ומשפט כלם להיות הנון נחה

*) א"א כ"ל כי לא נמצא מלה אחרת רק. ממנו. שאין הפרש בין ממנו שהוא כנוי נסתר וכנוי המדברים כמו כי לא תאכל ממנו, את מִמֶּנּוּ בשניהם הנון דגושה. וזה לאנשי מערב. אבל לאנשי המזרח הנון רפה כמשפט נון המדברים:

והה"א

ספ"א בשו"א בין אם יהיה ממשקל פַּעַל או ממשקל פְּעוֹל. כי לולי זאת יקרה שיחטף האות הגרונית ולא ידבר אותו על נכון. או יהיה פתח בפ"א שגם הפתח מרחבת על האות גרון:

פתוחי

וההא קמוצה יראנה ישפילנה, כמו יסבבנהו יצרנהו (דברים ל"ב). כל היום יברכנהו (תלים ע"ב). ולהקל על הלשון עשו כן*] או יאמר אפקדה הה"א במפיק והלמ"ד קמוצה כמו ישפילה עד ארץ (ישעיה כ"ו). או ראה ויספרה (איוב כ"ח). ומצאה מלאך ה' (בראשי' ט"ז). ויוציאה מחיקו (שמות ד'). או אפקדה ולמ"ד הפעל בסגו"ל והה"א קמוצה, ויתקעה בבטנו (שופטים ג'). וישנאה אמנון (ש"ב י"ג). וכן לכל ה"א הנקבה בזה הדרך*] ונכתב הנח שאחרי הה"א במלת ואתיקיהא מפו ומפו (יחזק' מ"א). אפקדך אפקדן אפקדכן:

פתוחי יפקוד עשרה, יפקדהו או יפקדנו או יפקדו, כי כי מצאנו אויב ירדפו (הושע ח'). ואם יתקפו האחד (קהלת ד'). וזה שמו אשר יקראו (ירמיה כ"ג). ביום השמיני תתנו לי (שמו' כ"ב). ורשתו אשר טמן תלכדו (תלים ל"ה). ועל דרך הסברא נאמר גם כן אפקדו נפקדו, ורבי יונה כתב כי ו"ו ואם יתקפו נוספת כו"ו בנו בעור (במדב' כ"ד). וחיתו ארץ (בראשית א'). למעינו מים (תלים קי"ד). והנה הוא כמו יתקוף, ואין צריך לפירושו, רק פירושו, אם יתקף האחד [א] אחד מהשנים, השנים יעמדו בנגדו, כלומר הוא וחברו והנה הוא כנוי היחיד, יפקדך ונמשך הטעם במלת כי יפגשך (בראשית ל"ב). ובהפסק עי"ן הפעל בשו"א ולמ"ד הפע"ל בסגו"ל יפקדך, ובא עי"ן הפעל בקמץ חטף במלת ודם ירדפך (יחזקאל ל"ה). וכן אשר פי ה' יקבנו (ישעי' ס"ב). כמו באותי ואסרם (הושע י'). וזולתו, לטעם שכתבנו במלת אפעול, יפקדני למ"ד הפעל בצירי ובא פתח גדול תחת קמץ קטן במלת יאהבני אישי (בראשית כ"ט). וכן בא כמוהו פן תדבקני הרעה ומתי (שם י"ט). הבדל יבדילני (ישעיה נ"ו). כי ישביעני ממרורים (איוב ט'). חי ה' אשר הכינני ויושיבני על כסא דוד אבי (מ"א ב'). ותראני האתון (במדבר כ"ב). כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג). וכן אל תבעתני (איוב ט'). והנון דגושה ובא מי כמוני ומי יועדני (ירמיה מ"ט). בשני מקומות בסגול הדל"ת ובדגש הנון שלא כמנהג [ב] כי אין מנהג נון יוד המדבר להיות דגושה, אבל באה דגוש במקומות

*] עיין קי"א כי כן משפטו. יבא"ר.

*] אבל דק בפלס גרונית. יבא"ר.

פתוחי יפקוד [א] ר"ל האחד את אחד: [ב] רק באה נירי לפניה:

כי

במקומות כמו הנני בני (ראשית ד"כ). הנני מי אתה בני (שם ד"ז). חן בעודני חי עמכם היום (דברים ל"א). ולא אם עודני חי (ש"א ד'). יפקדם ובאה מלת ילבשם הכהן (שמות ד"ט). מחוברת על דרך כנוי העבר וכן לא ישימם בך (דברים ז'). קמץ גדול תחת קמץ קטן, ומלת ויחלקם דוד (ד"ה א' ד"ג). בא בפתח קטן תחת גדול [ג] ומפני סגול היו"ד*) היו"ד והחי"ת בפתח*) יפקדכם יפקדנו בצירי למ"ד הפעל ובא בקמץ באתנח וישראל לא יכירנו (ישעיה כ"ג). יפקדה יפקדך יפקדן ובא בפתח באתנח ושוד בהמות יחיתן (חבקוק ב'). יפקדכן. פתוחי תפקוד ששה. תפקדהו או תפקדנו. תפקדני תפקדם. תפקדנו תפקדה או תפקדנה תפקדן:

*) בספרי הדפוס היו"ד נגר"י. היתה החי"ת קמוצה ומשפטו ויחלקם דוד והוא מהנפעל. יבא"ר.

*) אם הוא מההפעיל היה ראוי להיות החי"ת בש"א ויחלקם ואם הוא מהדגוש היה ראוי ויחלקם היו"ד בש"א. יבא"ר.

פתוחי נפקוד שמנה נפקדהו, או נפקדנו נפקדך ובהפסק נפקדך, נפקדם, נפקדכם, נפקדה או נפקדנה, נפקדה, נפקדן, נפקדכן.

פתוחי יפקדו עשרה, יפקדוהו, ובא הבנוי הזה עם נון וי"ו שלא כמנהג עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ס'). וכן באה הנון רפה ובחולם שלא כמנהג*) וכן בא כמוהו וקבנו לי משם (מדבר ד"ג). וכן ישנו עם אחד (אסתר ג'). כמו שכתבנו ובא בתוספת נון עם הבנוי שלא כמנהג, והמו גליו ולא יעברנהו (ירמיה ה'). בהדשה ימצאונה (שם ב'). שפתי ישבחונך (תלים ס"ג). אילי נביות ישרתונך ומלכיהם ישרתונך (ישעיה ס'). שניהם הנו"ן בסגול לפי שהם מלעיל, כי האתנח בשניהם בתי"ו, אז יקראנני ולא אענה ישחרנני ולא ימצאונני (משלי א'). יפקדוך, יפקדוני, יפקדום, יפקדוכם, יפקדוה, יפקדוך, ובא יבעלוך בניך (ישעיה ס"ב). העי"ן קמוצה מפני שהיא גרונית, וכן בשאר הבנוים בהיות עי"ן הפעל גרונית כמו ואשאלם וישיבו דבר (ישעיה מ"א). אם לא יסחבום (ירמיה מ"ט). יסעדנו על ערש דוי (תלים מ"א). וימינך תסעדני (שם י"ח). שמע בקולי איעצך (שמות י"ח). ואמאסאך

*) וע"כ נ"ל כי הנו"ן והוא"ו נוספים וע"כ אחריו את. יבא"ר.

[ג] כי הכלל הוא שבכל מקום שראוי לבוא פתח לפני אות אהח"ע הקמוצה תשתנה הפתח

ואמאסאך מכהן לי (הושע ד׳). והאל״ף יתירה בין הסמך והב״ף, ובן שלמ״ד הפעל גרונית יבוא בקמץ שלא לחטוף על האות הגרונית, ישמעני אלקי (מיכה ז׳). ותתקעה בבטנו (שופטים ג׳). וימצאהו איש (בראשית ל״ז). וימצאה מלאך ה׳ (שם י״ו). וימצאך משקל ככר זהב (ד״ה א׳ כ׳). וישלחך ה׳ בדרך (ש״א ט״ו). ואשלחך אל פרעה (שמות ג׳). מה יקחך לבך (איוב ט״ו). ויסחך מאהל (תלים נ״ב). אם אשכחך ירושלים (שם קל״ז). וישנאה אמנון (ש״ב י״ג). ויקחהו וישליכו אותו (בראשית ל״ז). ותזבחים להם לאכול (יחזקאל י״ו). ובא עם הכנוי שהעי״ן שלהם גרונית בשו״א ואגעלך תחש (יחזקאל י״ו). בשו״א ופתח, הלא חבלים יאחזוך כמו אשת לדה (ירמיה י״ג). בשו״א וסגו״ל, או יהי׳ כל אלה קמוצים מפני שהם מגזרת אפעל יפעל בפתח לפיכך יעמדו עם הכנוים כמו שהם טרם הכנוים אלא שהם קמוצים מפני [א] נח השוכן כמו שזכרנו בצווי, ואשר אחר הקמץ שו״א הוא קמוץ מפני שהוא מלעיל, כי כן מצאנו מהם גם בלא אות גרונית איכבה אלבשנה (ש״ה ה׳). צדק לבשתי וילבשני (איוב כ״ט). ילבשם הכהן (שמות כ״ט). ואיש אחר ישכבנה (דברי׳ כ״ח). פן תדבקני הרעה (בראשית י״ט). לא יירשך זה (שם ט״ו). ואפשר שיהי׳ מזו הגזרה כי יפגשך עשו (בראשית ל״ב). ואע״פ שמצאנו ותפגש אותם (ש״א כ״ה). בחולם, ובן עם הכנוים בשו״א אפגשם (הושע י״ג). ויפגשהו (שמות ד׳). אולי נאמר ג״כ אפגש יפגש בפתח, ויוצא מדרך חביריו, וזה שמו אשר יקראו (ירמי׳ כ״ג). שהוא מן יקרא ובן בא יזעמוהו לאומים (משלי כ״ד). והוא מן ומה אזעם בחולם (מדבר כ״ג). אולי נאמר ג״כ אזעם יזעם בפתח, יפקדון, יפקדוכן, ובא במ״ם לנקבות, ויבואו הרועים ויגרשום

הפתח לסגול כמו ההרה ההשב אע״פ והדומה להם והטעם הוא להיות הפתח והקמץ ממוצא אחד לכן אם יבואו כצופים יקרה שלא ידוברו על נכון באותיות אחה״ע שמוצאן קשה לכן נשתנה לסגול וא״כ ממילא אם הדין נותן להיות סגו״ל אז תתנה הפתח הראוי לבוא אחריו לקמץ:

פתוחי יפקדו [א] ר״ל כיון שבלתי אפשר להוציא תנועה מבלתי נח נראה (ודגש הוא כמו נח נראה) או נח נסתר ובאלה כיון שאין נח נראה ולא דגש לכן באה ת״ג עם נח נסתר ואפשר באה שו״א כמו יירשך והדומה לו שאז היה אפשר להיות בפתח ויהיה נח נראה אחריו מ״מ באה קמץ בעבור הגעיה שבאה בה שהיא בלא״ה מוספת נח נסתר: [ב] ר״ל נו״ן המלויה להיות נוספה בעתיד כמו תעבדון

ויגרשום (שמות ג'). וכתב רבי אברהם אבן עזרא בשם רבי משה הכהן כי בא כן שלא [ב] להתערב עם הנון הנוסף, והנה מצאנו אשר קֹנֵיהֶן יַהַרְגֻן (זכריה י"א):

פתוחי תִּפְקְדוּ ששה תִּפְקְדוּהוּ, תִּפְקְדוּנִי, תִּפְקְדוּם תִּפְקְדוּנוּ תִּפְקְדוּהָ תִּפְקְדוּן:

פתוחי תִּפְקֹד כפתוחי תִּפְקֹד לזכר אלא שזה ששה וזה עשרה:

פתוחי תִּפְקְדִי ששה, תִּפְקְדִיהוּ תִּפְקְדִינִי תִּפְקְדִים, תִּפְקְדִינוּ תִּפְקְדִיהָ תִּפְקְדִין:

פתוחי תִּפְקֹדְנָה, כפתוחי תִּפְקְדוּ אלא שלנמצאות ששה ולנסתרות עשרה

ואשר פ"א הפעל אות גרונית תנקד האות הנוספת בפתח זולתי האלף שתנקד בסגול כמו אֶעֱמֹד יַעֲמֹד תַּעֲמֹד נַעֲמֹד, יַעַמְדוּ תַּעַמְדוּ, יַאַרְכוּ הימים (יחזקאל י"ב). וכן כלם, ואם בהפסק יַעֲמֹדוּ תַּעֲמֹדוּ וכן אֶהֱלֹךְ יַהֲלוֹךְ, אבל וַתִּהֲלַךְ אש ארצה (שמות ט'). ולשונם תִּהֲלַךְ בארץ (תהלים ע"ג). לא נשתנה תנועתם ונמשכת התי"ו בטעם להרחיב על הה"א, ובא גם האלף בפתח, וְאַהַרְגָה את יעקב אחי (בראשית כ"ז). וְאַחְדְּלָה מה מני יהלוך (איוב י"ו). וכן משפט חרפה שברה לבי וָאָנוּשָׁה (תהלים ס"ט). כשיהי' בתשלומו אֶאֱנוֹשָׁה, ובא בשורק כמו יִשְׁפּוּטוּ הם (שמות י"ח). לא תַעֲבוּרִי מזה (רות ב'). ואם לגזרת פִּעֵל האותיות הנוספות בסגו"ל כי כן תכון הקריאה, כי לא יְחַדֵּל אביון (דברים ט"ו). לא יֶעֱשַׁר (איוב ט"ו). לא תֶחְסַר כל בה (דברים ח'). ובאו בסגו"ל לגזרת פְּעוֹל, ויֶּחֱשׂף יערות (תהלים כ"ט). והות רשעים יֶהְדֹּף (משלי י'). וכן עם הכנוי ונראהו ולא מראה ונחמדהו (ישעיה נ"ג). יֶהְדְּפֻהוּ מאור אל חשך (איוב י"ח). ובא בפתח לגזרת פֶּעַל, וַתַּעְגְּבָה אליהם (יחזקאל כ"ג). אבל וַתַּעְגַּב על מאהביה (שם). בסגול האות הנוסף כמשפט כל אותיות הנוספות לגזרת פֶּעַל, שהם בסגול, ובא פ"א הפעל לפעמים בפתח כמו וַיַּעַבְרוּ אנשים מדינים (בראשית ל"ז). וַיַּחַלְמוּ חלום (בראשית מ'). יַאַרְכוּ הימים (יחזקאל י"ב). יַעַמְדוּ נא ויושיעך (ישעיה מ"ז). לא תַעַזְבֵנוּ (דברים י"ד). וְנַעַבְדָה את מצרים (שמות י"ד). כרת לנו

ברית

תעבדון את אלהים. אכד. תאבדון. והדומה להם. ועל זה הקשה המחבר הרי מלאנו קוניהן יהרגנן שהיה כנוי ולא תם הפסוק להחלוף הזה.

ועוד

ברית ונעבדך (ש"א י"א). ביום השבת יערכנו (ויקרא ך"ד). לכו ונהרגהו (בראשית ל"ז). ואהרגה את יעקב (שם ך"ז). ויהפכהו למעלה (שופטים ז'). והדומה להם ובאו מפוארים בקמץ חטף, ולא תעבדם (שמות ך'). אשר לא ידעתם ונעבדם (דברים י"ג). והאות הנוספת נקודה בקמץ מפני הקמץ חטף אשר אחריה, ובספר ירושלמי כי לא אעזבך (בראשית ך"ח). אעבדך שש שנים (שם ך"ט). בקמץ חטף פ"א הפעל, ויבוא ג"כ פ"א הפעל בסגול ולא יערבו לו (הושע ט'). ויארבו על שכם (שופטים ט'). למען תחזקו (דברי' י"א). יחרדו כצפור (הושע יא). יהלמני צדיק (תלים קמ"א). יהרסם ולא יבנם (שם ך"א). נארבה לדם (משלי א'). ופעמים פ"א הפעל בשו"א גם באות גרונית בהפתח האות הנוספת, למען יחסרו לחם ומים (יחזקאל ד'). אולי יחסרון (בראשית י"ח). ויחלקו להם את הארץ (מ"א י"ח). ויעזרו אחרי אדניה (מ"א א'). ואחדלה מה מני יהלוך (איוב י"ו). לכה ונעברה אל מצב פלשתים (ש"א י"ד). ויגידה ויערכה לי (ישעיה מ"ד). וכן מנחי הלמ"ד יהתך ויסתך (תלים כ"ב). וכן עם הסגול באות הנוספת פ"א הפעל בשו"א יחרדו האין (יחזקאל ך"ז). יחמרו מימיו (תלים מ"ו). פן יחזקו מוסריכם (ישעיה ך"ח). יחשכו כוכבי נשפו (איוב ג'). ונראהו ולא מראה ונחמדהו (ישעיה נ"ג). הנה אני קשרתי אל אדוני ואהרגהו (ש"ב ד'). ואחזה בו ואהרגהו בצקלג (מ"ב יו"ד):

עד הנה נשלמו העוברים והבינונים והעתידים עם כנוייהם:

והדע כי מנהג העוברים בלשון הקודש להשתמש בו עבר במקום עתיד שהן אותיות איתן, וזה בנבואות ברוב, כי הדבר ברור כמו אם עבר כי כבר נגזר, ועתיד במקום עבר, כמו אז, ועתיד ועבר במקום בינוני, כלומר שהיה עושה זה תמיד, ואינם צריכים להזכירם כי רבים הם ולפי הענין תכיר כל אחד מהם, ועם מלת אז, יבוא ברוב עתיד במקום עבר, כמו אז ישיר משה (שמות ט"ו). אז ישיר ישראל (מדבר ך"א). אז יבדיל משה (דברים ד'). אז ידבר יהושע (יהושע י'). אז יעלה חזאל (מ"ב י"ב). אז יבנה יהושע (יהושע ח'). וכתב החכם ראב"ע כי כן המשפט בלשון ישמעאל, וכתב כי כן יתכן לדבר בהם לזמן העומד והוא כדרך

יכסה

יפפה פניו (ישעיה ו'). וינ"עו אמות הספים (שם). בעבור כי אין בלשון סימן לזמן אמצעי, ידברו בו בלשון עבר ועתיד, והוא בלשון לעז (פריא"ה) והוא זמן עומד לעבר או (פריא"ה) והוא זמן עומד לעתיד, כמו איש הרגתי לפצעי (ראשית ד'). שהוא כמו אהרוג ר"ל אם יפצעני איש הייתי הורג אותו, וכן גפן ממצרים תסיע תגרש גוים (תלים פ'). שהוא כמו הסעת גרשת כלומר היית מסיע אותם מסע אחר מסע, וכן היית גורש גוים מפניהם גרוש אחר גרוש, אבל בינוני במקום עבר ועתיד לא מצאנוהו. ומה שאמר ר' יונה כי ופרעה חולם (ראשית מ"א). הוא בינוני במקום עבר אינו אלא בינוני בעצמו ופירושו היה חולם שהיה עומד על היאור, וכן השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה (סוף ישעיה). כי אע"פי שהבריאה היתה מאז, בכל יום הוא עושה אותה ומעמידה בכוחו, והצווי לא ימצא במקום העבר, ולא העבר במקום הצווי, אבל הצווי במקום העתיד שהוא אי"תן מצאנו, כמו עלה ומות בהר (דברים ל"ב). שהוא כמו תמות, וכן ואם בין כוכבים שים קנך (עובדי' א'). שהוא כמו תשים*] אשר תנה הודך על השמים (תלים ח'). שהוא כמו תתן, כי לא תבוא מלת אשר ומלת כי על הצווי, [ואע"פ שמלת כי תבוא על הצווי מעטים הם כמו כי עברו איי כתיים (ירמיה ב'). כי שמענה נשים (שם ט')] רחקי מעושק (ישעיה נ"ד). כמו תרחקי, וזולת אלה נמצאו מעוטים, אבל העתיד במקום הצווי רבים, ואין צריכין להזכירם ולפי הענין תכיר ותדע, וכן דרכם להשאל זה מזה הג' פנים שהזכרתי באבן הראשה שהם פעל פעול פעל, כי מן שמר תאמר בעתידים אשמור ישמור, הנה העבר לגזרת פעל, והעתידים לגזרת פעול, וכן חפץ שהוא מגזרת פעל תאמר גם בעוברים, כי חפצת בי (תלים מ"א). כי חפצתי צדקך (איוב ל"ג) לגזרת פעל, והעתידים לגזרת פעול, כי לא אחפוץ (יחזקאל י"ח). ואם לא יחפוץ (רות ג'). ולגזרת פעל ודרכו יחפץ (תלים ל"ז). וכן מן יכול שהוא לגזרת פעול תאמר העתידים לגזרת פעל כמו לא אוכל (מדבר כ"ב). לאו יוכל לראות (ש"א ג'):

*] נ"ל כי היו במלת תגביה מוסף אחר עמו. יבא"ר.

ועוד אודיעך כי האותיות המשמשות שהם חצי כל האותיות והם א"ב ה"ו יכ"ל מנש"ת מהם ישמשו בראש התיבה ובסוף. ומהם ישמשו

בראש

בראש ולא בסוף, וסימן האותיות המשמשות מסרו המדקדקים הראשונים להקל זכרונם בפי התלמידים, מהם רבי מנחם בן סרוק נתן סימנם, שמלאכת"ו בינ"ה, והחכם רבי שלמה בן גבירל נתן סימנם, אנ"י שלמ"ה כות"ב והמורה בן נאנה והוא הזכור תמיד בספר הזה רבי יונה ובן הוא נזכר בפי האנשים בשם רבי מרינוס גברה ידו במלאכת הדקדוק ונתן סימן האותיות המשמשות, שלומ"י א"ך תבנ"ה, והחכם רבי אברהם אבן עזרא נתן סימנם, כשתי"ל א"ב המו"ן או שי"ת לך א"ב המו"ן, ואהי רבי משה*) נתן סימנם מע"ה כת"ב אליג"ו והוא סימן נאה לענין ונכון לבנין והאותיות המשמשות האלה מהם ישמשו להוראת הפעולה [א] על הנדבר כמו אותם המשמשות בעוברים בסוף התיבות וסימנם מנ"ת הי"ו, ובבינונים בסוף התיבות סימנם תהימ"ו, ובעתידים בראש התיבות סימנם אית"ן וגם ישמשו בהם בסוף התיבות עם אותם שהם בראש, הו"ו לזכרים והיו"ד לנקבה, והנו"ן ה"א לנקבות וסימנם יונ"ה הכל כמו שזכרנו, ומהם ישמשו בראש התיבות לבאר ענין המלה ולא להורות על הנדבר ; ולא ישמשו בעוברים ובעתידים כי אם במקור ושם הפועל וסימנם במל"ך אלו לא ישמשו בעוברים ובעתידים כי אם במקור, ומה שאמר וְרֻבּוּ כמו רבו (זכריה י"ד). חסר שין השמוש, ר"ל כמו שרבו, והשי"ן תשמש בעוברים ובעתידים, ובבינונים ישמשו יותר אותיות בכל"ם, וככה ישמשו אלה על המקור, בִּפְקוֹד כִּפְקוֹד לִפְקוֹד מִפְּקֹד, ועוד הו"ו תשמש על המקור שתאמר וּפְקוֹד או וּפְקוֹד, וסימן המשמשות על המקור עם הו"ו מל"ך ב"ו, ובא דגש אחר המ"ם שלא בא כן אחר שאר האותיות לחסרון נו"ן מן כי המ"ם [ב] לא תשמש לבדה כאשר ישמשו בכל"ו לבדם, ולכן הדגישו הפ"א הפעל לחסרון נו"ן מן, ופעמים תבוא המ"ם בפתח כמו כי לְמַבָּרִאשׁוֹנָה לא אתם (ד"ה א'). כי הכהנים לא התקדשו לְמַדַּי חלקו מַחְמָאוֹת*) פיו ואם פ"א הפעל גרונית תנקד מ"ם השירות בקמץ קטן [ג] לתשלום הנון הנפקדת כמו מֵעֲבוֹר אל הארץ (מדבר ל"ב). מֵחֲדֹל להתפלל בעדכם

*) והמחבר הנמוקים נתן סימנם פ"ס א'ל'י'ה'ו' ל"כת"ב:

*) אינו כן רק הוא שם ע"מ מַפְעָלָה. יבא"ר.

ש"א

ועוד [א] כמו פָּקַדְתָּ שהתי"ו מורה שפלוני אלי מדבר אליו (והוא הנדבר) עשה

מעשה

(ש"א י"ב). כי אותיות הגרון לא יקבלו הדגש ושמו הנח במקומו כי במקומות רבים יבוא הדגש תמורת הנח והנח תמורת הדגש וכן על הרי"ש שלא תקבל דגש מֵרְדֹף אחר ישראל (ש"ב י"ח). ובכל"ו יבואו בפתח כשתהיה אות גרונית שו"א ופתח בַּעֲבוֹר כַּעֲבֹר לַעֲבוֹר וַעֲבוֹר, בֶּאֱכוֹל האש (מדבר ך"ו). בַּעֲזוּז עינות תהום (משלי ח'). אין גחלת לַחְמָם (ישעיה מ"ז). והוא בשו"א לבדו, וכשתהי' האות גרונית שו"א וסגול בכל"ו בסגול בֶּאֱמֹר להם] עם ה' אלה (יחזקאל ל"ו). ועם הלמ"ד נחה האל"ף לפי שנשתמשו הרבה במלת אֱמֹר עם הלמ"ד ואמרו לֵאמֹר בנות האל"ף לבן כֶּאֱכֹל קש (ישעיה ה'). ויהי כֶּאֱמֹר יהושע (יהושע ו'). ובא שלא כמנהג ויהי בֶּעְזוֹר האלהים את הלוים (ד"ה א' ט"ו). הבי"ת בפתח קטן והמנהג ברוב כי העי"ן שו"א ופתח ואע"פ שהעי"ן בשוא לבד וסגול הבי"ת יורה עליו כי נקודו הי' שו"א וסגו"ל לולי שרצו לחטוף אותו, וכן על שם הפועל. ובא שלא כמנהג בתוך הריפות בַּעֱלִי*) הבי"ת פתוח והעי"ן בשו"א וסגו"ל ועל שם הפעל ישמשו יותר אותיות וכן על שאר השמות וסימנה מש"ה וכל"ב ושם הפעל הוא אשר תבנה ממנו כל הפעולה כמו דָּבָר שהוא שם תבנה ממנו כל הפעולה אחר שמצאנו כן בנות צלפחד דוברות (מדבר ך"ז). כן מטה בני יוסף דוֹבְרִים (שם ל'). כי כן דעתי שלא לקרא שם הפעל כי אם אשר תבנה ממנו כל פעלת הטור עוברים ובינונים ועתידים ואחר שנמצא במקרא מלה אחת בבינונים או בעוברים. או בעתידים נבנה עליו כל הטור, וכן מן חרב אחר שמצאנו חָרְבוּ כל פריה (ירמיה ג'). הָרוֹב והחרם אחריהם (שם ג'). נבנה עליו כל הטור ונאמר עליו חרב חרבת וכן כלם, וכן נבנה ממנו בנין הפעיל והפעל ונפעל אחר שמצאנו החרב נחרבו המלכים (מ"ב ג'). שענינם ענין חֶרֶב וכן מן שלג אחר שמצאנו תַּשְׁלֵג בצלמון (תלים ס"ח). ומן גשם אחר שמצאנו היש בהבלי הגוים מַגְשִׁימִים (ירמיה י"ד). נבנה עליהם כל הטור וכן מן עשרה בנין הקל צאנכם יַעְשׂוֹר (ש"א ח'). ר"ל יקח מעשר, נבנה ממנו כל בנין הקל וכן בנין הפעיל מן כי תכלה לְעַשֵּׂר (דברים ך"ו). ר"ל לתת המעשר

*) פתח הבי"ת לידיעה.

מעשה הפקידה וכן כלם: [ב] ויהיה מְפַקֵּד כאלו תאמר מן פִּקֵּד: [ג] כ' הנח

המעשר, וכן פעל הדגוש מן עשר תְּעַשֵּׁר (שם פ״ו). וכן מן שָׂרִיד, והשרידים שָׂרְדוּ מהם (יהוש׳ י״ד). נבנה עליו כל בנין הקל וכן מן שֶׁכֶל בנין הקל שְׂכַל דוד (ש״א י״ח). ומבנין הפעיל נמצאו לרוב, וכן מן בָּרָד, וּבָרַד ברדת היער (ישעיה ל״ב). תבנה ממנו בנין הקל וכן מצאנו מן שְׁאָר בנין הקל עוד שְׁאַר הקטן (ש״א י״ו). נבנה עליו כל הטור, ואחר אשר נגזר הפועל מן השם כשיאמר הפעולה אינו צריך לזכור השם כי בפעולה הוא השם, כמו שתאמר שְׁמֹר אֱמֹר אין צריך לומר השמירה והמאמר, אלא שפעמים בא כן והוא תוספת באור או בא כן להזק הפעולה והוא האמת כמו שאנו עתידים לזכור זה הטעם בכפל האותיות במלה כמו יְרַקְרַק אֲדַמְדָּם (ויקרא י״ג). והדומה להם, וכן בכפל המילים כמו שאנו עתידים לבאר בבנין פעל הדגש ומה שבא כן לזכור השם עם הפועל כמו קצף ה׳ על אבותיכם קָצֶף (זכריה א׳). כי די היה לו בִּקְצֹף ובא השם אחריו להזק הקצף שהוא גדול וכן טבוח טֶבַח (יחזקאל ד״א). ומעלה מַעַל (ויקרא ה׳). מעל מַעַל בחרם (יהושע ד״ב). יצנפך צְנֵפָה (ישעי׳ ד״ב). למען בצע בָּצַע (יחז׳ ד״ב). ומלך מֶלֶךְ (ירמי׳ ד״ג). מהמטיר עליו מָטָר (ישעי׳ ה׳). שלו כל בוגדי בָגֶד (ירמיה י״ב). עשקו עושק וגזלו גָּזֵל (יחזק׳ ד״ב). ומלכיהם שערו שַׂעַר (שם ד״ז). יבושו בֹּשֶׁת (ישעי׳ מ״ב). ויצם דוד צום (ש״ב י״ב). התבוננו בה בִּינָה (ירמי׳ ד״ג). הלא ממשל מְשָׁלִים הוא (יחזק׳ ד״א). ומשול מָשָׁל (שם י׳). מזריע זָרַע (רא׳ א׳). מקרקר קִיר (ישעי ד״ב). ועפר בֶּעָפָר (ש״ב י״ו). ברוק בָּרָק (תלים קמ״ד). והדומים להם, וככה ישמשו מ״ש״ה וכל״ב על הבינונים כמו על שם הפועל, והו״ו והשי״ן ישמשו גם בעוברים, ובעתידים, וככה ישמשו מש״ה וכל״ב על שם הפעל מְדַבֵּר שֶׁדִּבֵּר הַדִּבֵּר וּדְבַר כִּדְבַר לִדְבַר בִּדְבַר, ופעמים הו״ו בקמץ על שם הפועל ועל הפעל ועל השם ועל המלה כמו חלב וָדְשַׁן תשבע נפשי (תלים ס״ג). וזולתם והוא כשהמלה מלעיל כמו דֶּשֶׁן חָלָב וזולתם או מלה זעירא כמו עם גדול ורב וָרָם (דברים ב׳). קח וָלֵךְ (ראשית י״ב). כל חלב שור וכשב וָעֵז (ויקרא ד׳). אתה וָהֵם ואהרן (מדבר י״ו). אני וָהוּא (ראשי׳ מ״א). אבל כשהמלה מלרע כמו זהב דָּבָר לא תבוא עליהם ו״ו קמוצה ופתוחה*) לרוב המשכת התנועות בין ותרע

*) א״א ו״ו פתוחה לא תבוא וכשיבא וכל״ב על תיבה שתחלתה שו״א לעול׳ בשמות רק על אותיות

ינקד כל״ב בחירק והו״ו בשורק [ד] מומרת אהה״ע הנקודות כה״ס או וי״ו באלף בקריאה כדי שלא יתחברו שני שואי״ן המתפסת העתיד לעבר והוק. נעי״ן באחד כמו שתאמר וּזְבוּלֻן כּזְבוּלֻן לִזְבוּלֻן בִּזְבוּלֻן ואם תחלת התיבה אחת מאותיות אהה״ע ותהיה האות גרונית שו״א ופתח או שו״א לבד, הו״ו בפתח, וַארֻבּוֹת השמים (בראשית ז׳). וַאֲנִי אקשה (שמות ד׳). לושי וַעֲשִׂי עגות (בראשית י״ח). וְהֶשִׁיבְךָ על כנך (בראשית מ׳). וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים (שם י״ב). ובשו״א לבדה וַעְיָרִים עשרה (שם ל״ב). וכן עֲצוֹר במילין (איוב ד׳). ואם האות גרונית בשו״א וסגו״ל או שו״א לבד הו״ו בסגול חסד וֶאֱמֶת (בראשית מ״ז). וֶעֱזוּזוֹ ונפלאותיו (תלים ע״ח). וְאֶחֱזֶה בזנבו (שמות ד׳). וֶאֱמוּנָה עניתני (תלי׳ קי״ט). וְהֶשִׁיבְךָ ה׳ מצרים באניות (דברים ך״ח). ובשו״א לבדו שמור מצותי וֶחְיֵה (משלי ד׳). ואם אלף תחלת התיבה ונחה, יהיו אותיות וכל״ב בצירי, וֵאלֹקִים זולתי לא תדע (הושע י״ג). אמרו לֵאלֹקִים מה נורא מעשיך (תלים ס״ג). בֵּאלֹקִים נעשה חיל (שם ס׳). והייתם כֵּאלֹקִים (בראשית ג׳). ואם האות גרונית בשו״א וקמץ תהי׳ הו״ו קמוצה, וָאֳנִי עשה המלך שלמה (מ״א ט׳). וָאֳנִיּוֹת תרשיש (ישעי׳ ס׳). וָחֳלָיִים רעים (דברים ך״ח). ואם תחלת התיבה יו״ד ונקודה בשו״א כשיבוא עלי׳ וכל״ב תנוח היו״ד, וכל״ב בחירק כמו וִיסַדְתִּיךְ בספירים (ישעיה י״ד). ראיתי בִּיהוּדָה (נחמי׳ י״ג). וכל ישראל וִיהוּדָה (ש״א י״ח). כִּיקַר כרים (תלים ל״ז). כִּיקוֹד אש (ישעיה י״ד). וזאת לִיהוּדָה (דברים ל״ג). וכן עם המ״ם מִידֵי אביר יעקב (בראשי׳ מ״ט). מִימִין הגלה (זכרי׳ ד׳). מִימֵי קדם (סוף מיכה). ושמחתים מִיגוֹנָם (ירמי׳ ל״א). ונמצאו שנים בנוע היו״ד ורבים מִישְׁנֵי אדמת עפר יקיצו (דניאל י״ב). מִירֻשָּׁתְךָ אשר הורשתנו (ד״ה ב׳ י״ט). ופעמים יניחו היו״ד אע״פ שאינה שואי״ת ויטילו תנועתה על אות השמוש, כמו בנות מלכים בִּיקְּרוֹתֶיךָ (תלים מ״ה). שמשפטו בִּיקְרוֹתֶיךָ בשו״א הבי״ת ובחירק היו״ד, וכן ותבוז

ליקהת

הגה נסתר המגמגמה מהגיהי הוא מקום הדגש כאשר מבואר שתבוא נח תמורת הדגש וכן דגש תמורת הנה: [ד] ר״ל השורק בתחלת התיבה נקראת כאלו תהיה אל״ף כתובה לפניה ויהיה. וּזְבוּלֻן כאלו כתיב אוּזְבוּלֻן וקראו המדקדקים לאל״ף הזאת אל״ף נגוהה: [א]

ליקחת אם (משלי ל׳). שמשפטו ליקהת, לי שמעו ויחלו (איוב ד״ט). ויללת אדירי הצאן (ירמיה ד״ה). לקריאת בן אשר שמשפטו יללת, וכן כיתרון האור מן החשך (קהלת ב׳). שמשפטו כיתרון, ואם תהלת התיבה אחת מאותיות א״ח ה״ע ונקודה שו״א ופתח ויבוא עליה כל״ב תהי׳ פתוחה, והיו לאחדים בידך (יחזקאל ל״ז). בעטרה שעטרה לו אמו (ש״ר ג׳). כעצמים בבטן המלאה (קהלת י״א). בעצלתים ימך המקרה (שם י׳). כרע שכב כארי (מדב׳ ד״ד). ובארי יתנשא (שם ד״ג). כאהלים נטע ה׳ (שם ד״ד). כארזים עלי מים (מדבר ד״ד). כערבים על יבלי מים (ישעיה מ״ד). זקן בא באנשים (ש״א ג׳). ושאר באנשים קמץ, וכל באבנים פתח (באפלה (דברי׳ ד״ח)*). פתח, וכן בנוח האל״ף כשתהי׳ תהלת התיבה יהיו אותיות וכל״ב עליה פתוחות כמו וארני אלקים אמת (ירמיה י׳). ואדני צוה בה׳ (מדבר ל״ו). לאדני אלקינו (דניאל ט׳). לאדני לעשו (ראשית ל״ב). אך בה׳ אל תמרודו (מדבר י״ד). כה׳ אלקינו (דברים ד׳). והדומים להם, והמסורת כל לשון ארנות ב״ו כ״ל לא מפיק אלף בר מן ז׳ וסימנם חטאו, האמרות, אלקים, הודו, הוד, מעזכם, ואדני האדונים, ועם מ״ש״ה מפיק בר מן הד האדני אין בציון (ירמיה ח׳). ואם הדבר ידוע יהיו אותיות כל״ב קטוצה כמו שתהיה הה״א על האלף ועל העי״ן, בין שתהיה תחלת התיבה שו״א ופתח בין שתהיה שו״א וסגול, כמו שויתי עד בקר כארי (ישעיה ל״ח). כארי ידי ורגלי (תלים ד״ב). בחור כארזים (ש״ה ה׳). מקננת בארזים (ירמיה ד״ב). ויתחפש באפר (מ״א כ). אין כמוך באלקים (תלים כ״ו). וזובח לאלקים (שמות ד״ב). לעגלים אשר עשה (מ״א י״ב). אשר עשה ישראל לאמורי (מדבר ד״ב). נוצר חסד לאלפים (שמות ל״ד). וכל שאר לאלפים פתח, רק לאנשים האל (ראשית י״ט). קמוץ, וכל שאר לאנשים פתח, כאשר ימשש העור באפלה (דברים ד״ח). כל באבנים קמץ, כל בערבה קמץ וכן בעלטה, ואם האות הראשון בקמץ חטף הנקוד עם השו״א יהיו

אותיות

*) באפלות (ישעי׳ נ״ט). כנ״ל. יבא״ר.

[א] ר״ל קמץ חטף שהוא תנועה קטנה. כי כאשר באה שו״א נע באותיות אהח״ע תצורף עליהם לפעמים פתח ולפעמים סגול ולפעמים קמץ והצירוף הזה אינה רק משום הרחבה ואין לה דין תנועה כלל רק היא כמאלו שו״א נע. אבל הקמץ חטף היא אחת מתנועות הקטנות ויצורף אליה שו״א בקצת ספרים להבדיל בינה ובין הקמץ גדול שהיא תנועה גדולה: ר״ל

אותיות כל"ב קמוצות אע"פ שאין הדבר ידוע כמו בעני אמתך (ש"א א').
כאניות סוחר (משלי ל"א). בחרי אף (שמו' י"א). לחדשיו יבכר (יחזקאל מז)
ובא שלא כמשפט מודיעים לחדשים (ישעיה מ'). הלמ"ד בסגול [עיין קו"א]
אבל אם תחלת התיבה קמץ חטף שאיננה עם השו"א [א] אלא היא לבדה
והוא כשיהי' אחריו שו"א או אות דגוש יהיו אותיות כל"ב עליה בשו"א
כמשפטם, כמו בחדשה ימצאונה (ירמיה ב'). מידי חדש בחדשו (ישעי' סו)
ארמת יהודה למצרים לחגא (שם י"ט). ובא מלת בהשמה מהם (ויקרא
ד"ו). הבי"ת בקמץ חטף, והקמץ היה משפטו להיות תחת הה"א והיה
משפט המלה בהשמה הבי"ת בשו"א והה"א בקמץ חטף כמו כל ימי השמה
(ויקרא ד"ו). ולהקל על הה"א הסבו הקמץ תחת הבי"ת כאשר הסבו במלת
להפרכם (שם ד"ו). שהיה משפט המלה להפירכם הלמ"ד פתוחה והה"א
בשו"א ופתח, וכאשר הקילו המלה הפילו היו"ד כמו שעשו במלת וידבקו
פלשתים (ש"א ל"א). והדומים לו שהיה ראוי וידביקו, ובהקלם המלה הסבו
שו"א הה"א תחת הלמ"ד ופתח הלמ"ד תחת הה"א, ומצאנו מלה אחת
נשתנו תנועתיה והיא הלה' תגמלו זאת (דברים ל"ב). בפתח הה"א והלמ"ד
בשו"א נע והיה משפט המלה הה"א בשו"א ופתח והלמ"ד בפתח והאל"ף
נחה ובאה המלה כן לענק מורה על סורה, ולענין זה יש בתיבה הזאת
שנוי אחר שלא נמצא בזולתה שהה"א נכתבה [ב] יחידה. ומ"ש"ה ו"כ"ל"ב
מ"ש"ה [ג] מפיק ו"ב"ל"ב לא מפיק [ד] ולא כטעם המ"ם טעם השי"ן
והה"א, כי טעם המ"ם לחסרון נון מן כמו שזכרנו, אך טעם השי"ן מפני
שאין דרך השי"ן להשתמש בשו"א לעולם כי אם שנים באו מהם שלא
כמשפט בשו"א על מלה זעירא שהם בהמה המה להם (קהלת ג'). שהוא
עמל תחת השמש (שם ב'). וגם הה"א לא תשמש בשו"א כי אם
לשאלה

[ב] ר"ל שהה"א נכתבת רחוק ממלת לה' כאלו תהיינה שתי תיבות ועיין בספר
אור תורה שחבר מו"ה מנחם די לונזאנו שהביא בענין זה מחלוקת
מדנחאי ומערבאי והעלה שם להלכה שנכתבה כשני תיבות: [ג] ר"ל אותיות
מש"ה מנוקדים בתנועות קטנות ונקרא עמהם נח נראה או דגש. אבל אותיות וכל"ב
מנוקדות בשו"א (ואף אם יבוא תנועה בהם באופנים הנזכרים למעלה מ"מ לעולם לא
יהיה אחריהם דגש): [ד] ר"ל דגש הבאה אחרי המ"ם היא מטעם אחר מטעם הדגש
הבאה אחר הה"א והשי"ן: [ה] ר"ל כאשר תבוא ה"א הידיעה אחר כל"ב נחסרה
לפעמים

אם לשאלה, ואחר שאין שמושה בשו"א כי אם במלך לא יתכן קריאתה מבלי דגש אם לא יוליד נח בינה ובין פ"א הפעל או האות אשר לאחריה ולכן תדגש האות כמו המלך, הדבר, המנאפת, והמענגה, המשגע הזה (מ"ב ט'). ופעמים כשתחלת התיבה שו"א תהי' רפה המכסה את הקרב, (ויקרא ג'). המתעבים משפט (מיכה ג'). המלקקים בידם (שופטים ז'). המרצח הזה (מ"ב ו'). המלמד ידי לקרב (תלים קמ"ד). המסכן תרומה (ישעיה מ'). המעשקה בתולת בת צידון (שם כ"ג). המדבר אליך (ש"ב י"ד) המבשרות צבא רב (תלים ס"ח). כלם רפוים המ"ם סמוכי הה"א בגעיא, וכן הצפרדעים כלם רפוים הצד"י, זולתי ותעל הצפרדע (שמות ח'). שהוא דגוש וכן כל הלוים שבמקרא רפוי הלמ"ד וכן הישועה היקום, הילדים, ומאשר פאיהם יו"ד כאשר תהיה עיניה"ם אות א"ח ה"ע[ס] היו"ד דגושה ברוב כמו היעפים, היעלים, ליעלים היהודי' ליהודים, היהודי, אבל היאור, ביאר היאורי' רפת היו"ד וכן כיענים (איכה ד'). והפילו היו"ד מהמכתב ושמו נח תחתיה וא כרוועלתה כאור כלה (עמוס ח'). כמו כיאור, ועם המ"ם באו רפוים שלא כמנ ג חביריהם, כמו מגבירתם בושים (יחזקאל ל"ב). מבציר אביעזר (שופטים ח'). שהיו ראוים להדגש, וכן ולאום מלאום יאמץ (ראשי' כ"ה).

[ס] בהל"ף לא מלאתו רק תמיד יבא"ר. סוא רפי.

[ד] ופעמים שכל"ב מפיק כאשר הדבר ידוע, ותורה עליו ה"א ידיעה, וכשתחסר, תחסר מפני כובד הקריאה כי במקומות הידיעה הראוהו עם אותיות כל"ב, כמו ה' בהשמים חסדך תלים ל"ו). ויבדילם אמציהו להגדוד אשר בא אליו (ד"ה ב' כ"ה). ויהי כהיום הזה (ראשי' ל"ט). כי אותו כהיום (ש"א ט'). לכם ולהגרים בתוככם (יחזקאל מ"ז). להנחותם בהדרך (נחמי' ט'). מעל להחומה (שם י"ב). בהחלונות האלה (יחזקאל מ'). אם תהי' לטוב להעם הזה (ד"ה ב' י'). מי כהחכם (קהלת ח'). הבן להלז את המראה (דניאל ח'). ומפני כובד הקריאה תחסר ה"א הידיעה ותשאר תנועתה באחת מאותיות כל"ב אשר עליה, ונאמר כדבר, לדבר, בדבר ופעמים יפול הדגש להקל בהיות תחלת התיבה שו"א אז יפילו הדגש פעמי'

ואות

לפעמים הה"א ותבוא פתח באות כל"ב ודגש אחרי' כמו כדבר לדבר במקום כהדבר להדבר כאשר מבאר המחבר והולך:

ואות השמוש [ה] מעומדת בגעיא, שיתי לבך לַמְסִלָּה (ירמי׳ ל״א). וחיתו לַמְמִתים (איוב ל״ג). לַמְאַחרים על היין (משלי ד״ג). בַּסְעָרָה השמים (מ״ב ב׳). הב״ית מעומדת בגעיא, והסמ״ך בקמץ חטף, ופעמים יפול ג״כ הגעיא כמו ומחית בשר חי בַּשְׂאֵת (ויקרא י״ב). ומאת הַמְעַט תמעיטו (מדבר ל״ה) כי אתם הַמְעַט (דברי׳ ז׳) [עיין קו״א] נבדלו אל דוד לַמְצַד (ד״ה א׳ י״ב). ויעט כַּמְעִיל קנאה (ישעיה נ״ט). ויעטו כַמְעִיל בשתם (תלים ק״ט). המלמד ידי לקרב (תלים קמ״ד). ולַשְׂאֵת ולספחת (ויקרא י״ד). והלוים בַּמְלאכת (ד״ה ב׳ י״ג). לַמְנִי ממסך (ישעיה ס״ה). ובא בקמץ הלמ״ד במלה זעירא היתה לָמַס (איכה א׳). בין עיניכם לָמֵת (דברי׳ י״ד). כי צו לָצָו קו לָקָו (ישעיה ד״ח). בין מים לָמָיִם (ראשית א׳). ובן לָנוּס אל עיר מקלטו (מדבר ל״ה). [ו] למי שפירשו תואר, או יהי׳ קמץ למ״ד של לָמַס לָמֵת לָנוּס [ז] זולתי שתורה על ה״א הידיעה, והם כמו לְמַס לְמֵת בשו״א כמו שדרך הקמץ לבוא מקום השו״א באות השמוש כמו וָשָׁב ורפא לו (ישעיה ו׳). שבע יפול צדיק וָקָם (משלי ד״ד). והדומים להם שהם מלות זעירות או מלות שהם מלעיל ואכלתם לָשׂוֹבַע (ויקרא ד״ה). היו עלי לָטֹרַח (ישעי׳ א). לא תשב לָנצח (ישעיה ל״ב). משער לָשַׁעַר (שמות ל״ב). ושרט לָנפש (ויקרא י״ט). ועל החי״ת פתח טפש כַּחֵלֶב לבם (תלים קי״ט). ועל הדרך הזה ישמשו אותיות השמוש ג״כ בבינונים ולמ״ד השמוש תהי׳ בקמץ על המקור מנחי עי״ן ומפעלי הכפל לפי שהם מלות זעירות כמו לָקוּם, לָשׁוּב, לָעוּז, לחוג, בין שתעמוד המלה [ח] בענינה בין שתסמוך בענין השמוש תהי׳ קמוצה בהם, אבל הו״ו תהי׳ קמוצה בם לעולם כשתעמוד המלה בענינה, אבל כשתסמך המלה בענין השמוש תהי׳ בשו״א כמו ושׁוּב אלי (ירמיה ג׳). והבי״ת והכ״ף בשו״א לעולם, ועל ענינים האלה ישמשו מש״ה וכל״ב:

המם תשמש במקום מן כי שמושה עם הנון כמו בלי נון כמו שכתבנו
ובענין שמושה ידוע, ויבוא שמושה פעמים במקום, יותר, כמו תבורך מנשים

[ו] וזה ג״כ כמשפט כי מכח הגעיא (מתג) נמשכת התנועה ויוליד נח נסתר ויהיה הגה במקום הדגש: [ז] בעבור שעשה או נעשה בו מעשה הגיסה נקראהו נוס ויהיה תואר מבינוני פעול מבה״ק מנחי העי״ן ואם פירושו כך יתכן לבוא בו ה״א הידיעה כמו בכל השמות. וא״כ יהיה הקמץ במקום ה״א

מִנָּשִׁים (שופטים ה׳). יותר מנשים, שמן ששון מֵחֲבֵרֶיךָ (תלים מ״ה). ודעת אלקים מֵעֹלוֹת (הושע ו׳). הנחמדים מִזָּהָב *] (תלים י״ט). והדומים להם, ויש מ״ם תשמש במקום בי״ת כמו מִסִּינַי בא (דברים ל״ג). כמו בסיני בא, בגדה אשה מֵרֵעָהּ (ירמי׳ ג׳). כמו ברעה. מֵהֵיכָלֶךָ על ירושלים (תלים ס״ח). כמו בהיכלך ויש לפרשם כמשמעם בשמוש מ״ם, כי פירש מסיני ר״ל כי מסיני נגלה כבודו ובא לישראל, ופירש מהיכלך כי משם תבוא להם היראה כמו שאמר נורא אלקים ממקדשיך (שם). מפני הכבוד השוכן במקדש׳ לפיכך לך יובילו מלכים שי, ונמצא מ״ם במקומות שיראה בתחלת העיון שהיא יתירה כמו ומִלְּפָנִים ונאמר צדיק (ישעי׳ מ״א). מִטֶּרֶם שום אבן אל אבן (חגי א׳). לא יהיה מִשָּׁם עוד עול ימים וזקן (ישעי׳ ס״ה). עד מִמָּחֳרַת השבת השביעית (ויקרא ד״ג). מֵאֵין כמוך (ירמי׳ י׳). מֵאֵין כמוהו (שם ל׳) ועוד נבאר הענין בחלק שני מזה הספר בשרש מן, ותשמש המ״ם עם הלמ״ד מִלְּפָנִים, מִלְּמַעְלָה, מִלְּמַטָּה, ובחלק הענין בשורש מן יתבאר שמושה עוד:

*] א״א וכן קראו להם המדקדקי׳ מ״ם היתרון:

והשין תשמש במקום אשר והיא נקודה בפתח קטן כמו שֶׁשְּׁזָפַתְנִי השמש (שיר א׳). שֶׁאָהֲבָה נפשי (שם ג׳). שֶׁכָּכָה השבעתנו (שיר ה׳). עד שֶׁתֶּחְפָּץ (שם). ויבא פתח גדול תחת פתח קטן *] עד שַׁקַּמְתִּי דבורה, שַׁקַּמְתִּי אם בישראל (שופטי׳ ה׳). שַׁלָּמָה אהיה כעוטיה (שיר א׳). למען תדעון שַׁדּוּן (איוב י״ט). בקמץ להרחיב שָׁאַתָּה מדבר עמי (שופטים ו׳). על האל״ף ויבא בשו״א *] שהוא עמל תחת השמש (קהלת ב׳). שְׁהֵם בהמה המה להם (שם ג׳). ונקשרה השין עם הלמ״ד והיתה מלה אחת, בְּשֶׁל אשר יעמול האדם לבקש ולא ימצא (קהלת ח׳). ורבותינו ז״ל הרגילו המלה הזאת בדבריהם

*] א״א זה נמצא לרוב בשיר השירים ובקהלת ותלים. ובשאר ספרים לא נמצאים [רק] מעט מזער:

*] א״א לא נמצאו לבד אלה השנים:

ה״א הידיעה. אבל אם הוא מקור כאשר נראה לפי הפשוט אז לא יתכן בו ה״א הידיעה: [ח] ר״ל שאינו מורה על ה״א הידיעה: [ט] ר״ל בין שתעמוד בפ״ע ובין שתסמוך אל ענין אחר אבל הו״ו לא תהיה קמוצה רק כשתעמוד המלה בענינה כמו ישא וָשׁוֹב. והדומה לו אבל כשנסמכת אל ענין אחר כמו וְשׁוּב אלי. אז הו״ו בשו״א:

בדבריהם באמרם של פלוני הם, של מעשר שני הם, וזולת זה הרבה ועם הכנוים קשורה הרבה ג"כ, וכן במקרא נקשרה עם כנוי היחיד, כי בשלי הסער הגדול הזה (יונה א'). וכן אמרו בשלמי, ובית השמוש משמשת על השי"ן ועל הלמ"ד, וענין המלה, באשר, ובעבור, בשל אשר יעמול האדם לבקש ולא ימצא (קהלת ח'):

וההא תשמש לידיעת הדבר, ויש שלא תודיע דבר מיוחד אלא יהיה מי שיהיה כמו ואם יתקפו האחד (קהלת ד'). האחד בא לגור (בראשית י"ט). ויפתח האחד את שקו (שם מ"ב). ויהי האחד מפיל הקורה (מ"ב ו'). [א] ותבוא לידיעת התואר והמתואר כמו ההר הטוב (דברים ג') הארץ הטובה (שם א'). הנער הלוי (שופטים י"ח). הנער הלז (זכריה ב'). העבד העברי (בראשית ל"ט). ורבים כמוהם, ופעמים בחסרון ידיעת התואר, סורי הגפן נכריה (ירמיה ב'). נותנים את העגלה חדשה (ש"ב ו'). וכל המלאכה נמבזה ונמס (שם א' ט"ו). על הארץ אחרת (ירמיה כ"ב). הכרוב אחד (יחזקאל י'). הראש אחד (ש"א י"ג). את הכבש אחד (מדבר ח'). דפרשת פינחס*], הדוד אחד (ירמיה כ"ד). האיש אחד (מדבר ו'). אחיכם אחד (בראשי' מב). בלילה הוא (שם ל'). ובחסרון ידיעת המתואר חצר החיצונה (יחז' מ'). אל חצר התיכונה (מ"ב כ'). באים מדרך שער העליון (יחזקאל ט). מעט דבש הזה (ש"א י"ד). יום ההיא יִרחק חק (מיכה ז'). הרים הגבוהים ליעלים (תלים ק"ד). הלל הגדול (יחזקאל י"ט). אל גוים המורדים (שם ב'). ויבא הלך לאיש העשיר (ש"ב י"ב). יום הששי (בראשית ב'). כהן המשנה (ירמי' נ"ב). הוא חדש התשיעי (עזרא י'). והרומים להם [ב] ולא תבוא ה"א ידיעה עם הכנוי כ"א במקומות מעוטים מצאנום בשתי ידיעות בתוך האהלי (יהושע ז'). והחציו אל מול הר עיבל (שם ח'). ונתן את הערכך (מדבר

*] א"א אבל בפרשת תצוה כתיב את הכבש האחד והתימה על פירש אבן עזרא שכתב בפרשת תצוה את הכבש אחד עיין שם:

והדא [א] ר"ל שתבוא ה"א הידיעה בשניהם בהתואר והמתואר כמו ההר הטוב שמלת טוב הוא תואר למלת הר. ומלת הר הוא המתואר. ופעמים לא באה ה"א הידיעה רק בענין המתואר ולא בהתואר כמו הגפן נכריה. וכן בהפוך כאשר מבאר המחבר: [ב] כי הכנוי הוא ג"כ ידיעה לענין שהיא נסמכת אליו ולא נצטרך שתי ידיעות לדבר אחד. [ג] ר"ל שלכך באה סגול בבי"ת להורות על הידיעה ויהיה בערינו כאלו

ד"ז) . את כל הרותיה בקע (מ"ב ט"ו) . ואת כל אשר בעריני (עזרא י').
[ג] כי הוא חסר ה"א ידיעה וכן כגברתה (ישעיה כ"ד) . אבל כשיבא
במלה כנוי הפעול עם הפועל תבוא ה"א ידיעה עם הפועל לרוב כמו
המעלך (תלים פ"א). והמודך מבית (דברים י"ג) . והעם לא שב עד המכהו
(ישעיה ט'). היא ומביאיה והילדה (דניאל י"א) . כמו שהי' בהפרד המעלה
אותנו (ירמיה ב') . המוליך אותנו (שם) . והדומים להם [ד] כי ה"א הידיעה
תפול על אחד, והכנוי על אחר, אבל השמות אשר עם הכנוים או התוארים
שלא יפרדו לא תבוא עליהם ה"א הידיעה כ"א במקומות מעוטים כמו
שהראיתיך והוא לרוב ההודעה כי ה"א הידיעה והכנוי שניהם יפלו על
אחד ודי באחד ולא תבוא ה"א הידיעה על מלה נמסכת, ומצאנו שבא
כן במקומות ואמרו כי חסר [ה] הנסמך, ולפי דעתי כי באו בשתי ידיעות
כי סמיכת המלה אל מלה אחרת היא ידיעה וה"א ידיעה אחרת, ובאו
המלות האלה בשתי ידיעות לרוב ההודעה כמו כל העם הארץ (יחזק' מ"ה)
אנכי האל בית אל (בראשית ל"א) . הארון הברית לפני העם (יהושע ג'). ועץ
הדעת טוב ורע (בראשי' ב'). שתי העבותת הזהב (שמו' ל"ט). ספר הזכרונות
דברי הימים (אסתר ו'). הלעג השאננים (תלי' קכ"ג). ואת כל הממלכות
הארץ (ירמיה כ"ה) . היין החמה הזאת מידי (שם) . את הספר המקנה
(ירמיה ל"ב). ואת המזבח הנחושת (מ"ב י"ו). על המזבח בית אל (שם כ"ג)
ככל התועבות הגוים (מ"א י"ד). מעל הבקר הנחשת (מ"ב י"ו) . קרוב
היום מהומה (יחזקאל ז') . והארץ הגבלי (יהושע י"ג) . האבן הבדיל
(זכרי' ד') . הלשכות הקודש היתר הארג (שופטים י"ו) . והדומים להם,
ואע"פ שיש בהם שאינם נקודים כדרך הסמוכים [ו] כמו העם הארץ
(יחזקאל מ"ה) . הארון הברית (יהוש' ג') . היין החמה (ירמיה כ"ה) . מפני
ה"א הידיעה באו כן, או יתכן שבהם חסר הנסמך, וכן לא תבוא ה"א

הידיעה

כתוב בהעריני כאשר מבואר כבר שם המשפט: [ד] ר"ל שעד כאן דברנו מענין
הכנוים המורים על הקנין כמו אהלו ביתו שפירושו אהל שלו בית שלו ולכן לא
יתכן לומר האהלו הביתו כי אם נאמר ביתו הרי נודע של מי הבית ושוב לא צריך
לה"א הידועה אבל הכנוים המורים על הפעול לא נודע מכוחם רק מי הוא הפעול
אבל עדין צריכין אנו לדעת מי הוא הפועל כמו המעלך שפירושו המעלה אותך.
וא"כ ה"א הידיעה מורה על פועל המעלה וכנוי אותך מורה על הפעול: [ה] כמו

ען

הידיעה על שם האדם לפי שהשם הוא הידיעה, ואין צריך ידיעה אחרת לא תאמר האברהם היצחק, ומה שאמר אמר הַקֹּהֶלֶת, הוא שם התואר לנפש שלמה המאספת החכמות, וכן לא יבואו עמו אותיות הכנוי מזה הטעם לא תאמר אברהמי יצחקי וכן לא יאמר מהם בלשון רבים אברהמים יצחקים והא הארונה היבוסי (ש"ב כ"ד) שהוא בה"א אפשר שהוא שם התאר ושבט המנשה הוא שם היחוס כמו המנשי וכן ארץ הַמָּגוֹג (יחז' לח) וכן קרית הָאַרְבַּע (נחמי' יא). הוא שם היחוס, או הוא שם התואר לענק גדול, לפי שהוא היה אדם גדול בענקים, והיו ארבעה הוא ושלשת בניו, ועל שם היחוס תבוא ה"א ידיעה ואע"פ שראש היחוס הי' שם אדם שלא תבוא עליו ה"א הידיעה, אחרי ששב השם ההוא יחוס תבוא עליו ה"א הידיעה, כמו לאברהם הָעִבְרִי (בראשית י"ד). המתיחס אל עבר, וכן אהרן אחיך הַלֵּוִי (שמות ז'). המתיחס אל לוי בן יעקב ויפתח הַגִּלְעָדִי (שופטים י"א). הַיִּחְצְאֵלִי, הַיִּשְׂרְאֵלִי, לפיכך יבוא בלשון רבים עברים לויים, שהוא מן עבר וּמן לוי, וכאשר מחובר משני מלים יבוא פעמים ה"א הידיעה על השני כמו אבי הָעֶזְרִי (שופטים ו'). שהוא מן אבי עזר, וכן ביחס המקום בית הָאֱלִי (מ"א י"ז). שהוא מן בית אל וכן בית הַלַּחְמִי (ש"א ו'). יהושע בית הַשִּׁמְשִׁי (ש"א ו'). מן בית לחם מן בית שמש, ושם מקום פעמים עם ה"א הידיעה כמו הָעַי (יהושע ז'). בַּקַּרְקֹר (שופטים ח'). בַּסֻּכּוֹת בַּשִּׁטִּים וישב דוד בַּחֹרְשָׁה (ש"א כ"ג). וכן לא יסמך שם מקום אלא מעוטים מצאנום סמוכים כמו עָר מואב (מדבר כ"א). צִיּוֹן קדוש ישראל (ישעיה ס'). ופעמים תשמש הה"א במקום אשר כמו את השוק והעליה (ש"א ט'). ר"ל אשר עליה, וכן הה"א שמצאנו בעוברים ובעתידים שלא תשמש בהם ה"א הידיעה כמו שכתבנו היא במקום אשר כמו כל הנפש לבית יעקב הַבָּאָה מצרימה (בראשית מ"ו). ועתה עמך הַנִּמְצְאוּ פה (ד"ה א' כ"ט). הַנִּרְאָה אליו פעמים (מ"א י"א). אחרי הַנִּרְאָה אלי בתחלה (דניאל ח'). כמו אשר באה, אשר נמצאו אשר נראה, וכן

ההלכוא

עץ הדעת טוב ורע. כאלו כתוב הדעת דעת טוב ורע. העבותות הזהב כאלו כתוב העבותות עבותות הזהב. וכל הדומה להם: [ו] כי היה ראוי הָעָם הארץ. הָאָרֹן הברית. הַיַּיִן החמה. כדרך הסמוכים:

ההלכוא אתו (יהושע י׳). ההושיבי נשים נכריות (עזרא י׳). וכל ההקדיש שמואל (ד״ה א׳ ד״ו). העיר ההללה (יחזקאל ד׳). בהכין לו דוד (ד״ה ב׳ א׳). על ההכין האלהים לעם (שם ד״ט). היוצא השדה (דברים י״ד). כמו אשר יוצא:

והוו תשמש לתוספת דבר, ופעמים איננה לתוספת ולא תשמש כלום אלא שהוא התחלת המלה כמו ואלה בני צבעון ואיה וענה (בראשית ל״ו). ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל (ויקרא ז׳). פירש הנותר מיום הזבח יאכל ממחרת ביום השני, ביום השלישי וישא אברהם את עיניו (בראשית כ״ב). ואחרים רבים כמוה, ויש ו״ו שהיא תחלת הדברים כמו ויהי בימי אחשורש (אסתר א׳). ויהי בשלשים שנה (יחזקאל א׳). והדומים להם, וכתב רבי אברהם אבן עזרא הווין הם כפא רפא בלשון ישמעאל שאינה משתמשת אלא שהיא תחלת הדבור, ואדוני אבי ז״ל כתב בספר הגלוי על כל ו״ו נוספת במקרא כי היא רמז על מלה חסרה כדמותה כמו ותשב תמר ושוממה (ש״ב י״ג). שפירשו עצובה ושוממה או דואגת והדומה לענין, וכן נרדם ורכב וסוס (תלים ע״ו). נרדם איש ורכב וסוס, וכן בנס וקצף שגיא ואמר להובדה לכל חכימי בבל (דניאל ב׳). פירושו קם ואמר, וכן ביום השלישי*) וישא אברהם את עיניו (בראשית כ״ב). פירושו השכים ביום השלישי ונשא עיניו וראה את המקום מרחוק וכן ואיה וענה (בראשית ל״ו). היו לו בנים אחרים ולא זכרם אולי בעבור שלא היתה תולדה להם, ופירש והנותר ממנו (ויקרא ז׳). כמו שפירשו רז״ל לפי שאמר ביום הקריבו את זבחו יאכל שתהא מצוה לאכלו לשני ימים תלמוד לומר והנותר אם הותיר מיום ראשון יאכל, וממחרת כלומר מה שאמרתי וממחרת לא אמרתי אלא על הנותר מיום ראשון וכן כל אחד מהם יתפרש לפי מקומו, ויש ו״ו במקום או כמו ומכה אביו ואמו (שמו׳ ד״א) או אמו, והי׳ לה׳ והעליתיהו עלה (שופטים י״א). או העליתיהו, ויש מקומות שתחסור הו״ו כמו ראובן שמעון (שמות א׳). שמש ירח (חבקוק ג׳). כסוס עגור (ישעיה ל״ח). והדומים להם כמו שאנו עתידים לבאר, ויש ו״ו שמורה הזמן שכבר עבר קודם הפעל אשר לפניו כמו הן אתה קצפת ונחטא (שם ס״ד). ר״ל וכבר

*) הוא״ו הזה ישמש להמשך המאמר כמו בל״ה אלס-דא. יבא״ר.

חטאנו על כן קצפת עלינו, וגבר ימות ויחלש (איוב י"ד). וכבר חלש, כי קודם שימות יחלש ויחלה, וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים (ויקרא ט'). וכבר ירד, כי אחר שירד מעשות העולה ברכם, והוא נרדם ויעף וימות (שופטים ד'. וכבר עף, כי אחר שהיה עיף ויגע נרדם מיגיעתו ולא הרגיש בהכותה אותו וימות, וירם תולעים ויבאש (שמות י"ג. וכבר באש, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (שם י"ד). וכבר נבקעו המים ואחר כך שם הים לחרבה שיבשתו הרוח, נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו (בראשית ז'). וכבר נפתחו, ויש ו"ו במקום כאשר אם לא ישבעו וילינו (תלים נ"ט). כאשר ילינו לא ישבעו, ושפתי רננות יהלל פי (שם ס"ג). כאשר שפתי רננות יהלל פי חלב ודשן תשבע נפשי. ותעשי הרעות ותוכל, (ירמיה ג'). כאשר יכולת, ויש ו"ו להשוות הדברים כמו מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק (משלי כ"ה). דלף טורד ביום סגריר ואשת מדונים נשתוה (שם כ"ז). וכמו ו"ו זה רבים בספר משלי שפירושם להשוות הדברים [זה] כמו זה וכמו ו"ו זה משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאמים (תלים ס"ה). כמו שמשבית שאון ימים כן ישביח המון לאמים, הלא אזן מלים תבחן וחך אוכל יטעם לו (איוב י"ב). והדומים להם, ויש ו"ו אחר במקום אם והוא מורה לתשובת התנאי וטענהו, כמו אם קהה הברזל (קהלת י"ו). התשובה והחילים יגבר, אם בחקתי תלכו (ויקרא כ"ו). הטענה ונתתי גשמיכם בעתם, אם את הדבר הזה תעשה (שמות י"ח). הטענה, ויכלת עמוד, ואם נקבה תלד (ויקרא י"ב). התשובה וטמאה שבעים, ואם שכב ישכב איש אותה (שם ט"ו). הטענה ותהי נדתה עליו, ואם עמדו בסודי וישמעו דברי את עמי (ירמיה כ"ג). הטענה וישיבום מדרכם הרע, ויש ו"ו במקום בי"ת העזר כמו ה' אלקים שלחני ורוחו, (ישעיה מ"ח). כמו ברוחו, וכבודו עליך יראה (שם ס'). כמו בכבודו, ה' וכלי זעמו (ישעיה י"ג). כמו בכלי, ויש ו"ו לשאלה על מלת לא והיא בקמץ כמו ולא יתן נא לעבדך (מ"ב ה'). ולא ילך נא אתנו אמנון אחי (ש"ב י"ג). והם כמו הלא, ויש ו"ו כמו, עם, כמו כי היה ארון האלקים ביום ההוא ובני ישראל (ש"א י"ד). כמו עם בני ישראל, וכן ויוסף היה במצרים (שמות א'). עם יוסף שהיה במצרים היו שבעים נפש, און ועצרה (ישעיה א'). כלומר לא אוכל לסבול און עם עצרה,

ויתפרשו כלם בענין, ו'ו, אבל יותר קרוב פירושם, עם. ויש ו'ו כמו אבל, כמו ויאמרו אליו לא ארוני וַעֲבָדֶיךָ באו, (ראשית מ"ב). פירושו לא כן כמו שאתה אומר אבל עבדיך באו לשבור אוכל, וָאֲחַלְּצָה צוררי ריקם (תלים ז'). אבל אחצלה צוררי ריקם כל שכן שלא גמלתי שולמי רע, כי אפילו מי שהיה צוררי לריקם הייתי מחלץ אותו:*)

*) ויסמם הוא"ו לבאור במקום „שהוא" כמו און ועצרה ישעי' א' ר"ל און שהוא העצרה ורבים כמוהו. והוא במקום מלת נעמליך בל"א. יבא"ד.

והכף תשמש לדמיון הדבר והוא הרוב, ופעמים יבואו שני כפ"י הדמיון זה אחר זה, והוא לקצר הלשון כמו כָּעָם כַּכֹּהֵן (ישעיה ד"ד). כאלו אמר העם ככהן והכהן כעם, שאין האחד עיקר שידמה לו אלא כל אחד כחברו ולקצר הלשון אמר כן, וכן כי כָמוֹךָ כפרעה (ראשית מ"ד). כָּמוֹךְ כמוהם (שופטים ח'). וכן כָּעֶבֶד כאדוניו כשפחה כגברתה כקונה כמוכר כמלוה כלוה כנושה כאשר נושא בו (ישעיה ך"ד). ופעמים יספיק בזה הענין בב"ף אחד כמו חלק כְּחֵלֶק יאכלו (דברים י"ח). שיהיה חלק זה כחלק זה, וכן ושרים כְּחֹלְלִים (תלים פ"ז). כלומר אלה כאלה, וכן זה הענין בבי"ת השמוש, כמו כי שלח בְּרֶשֶׁת ברגליו (איוב י"ח). כלומר רשת ברגליו, או ברשת רגליו, וכן כי בי בְּעֶזְרֶךָ (הושע י"ג). אני בעזרך, או כי בי עזרך, וכן יספיק בבי"ת אחד ועניינו שנים, בד בְּבַד יהיה (שמות ל'). כאלו אמר בבד בבד כלומר כל אחד ואחד במשקלו או כל אחד לבדו, ויש כ"ף לאמתת הדבר כמו כַּחֲצוֹת הלילה (שמות י"א). כַּאַלְפַּיִם אמה במדה (יהושע ג'). השבעה לי כַּיּוֹם (ראשית ך"ה). כי אותו כְּהַיּוֹם תמצאון אותו (ש"א ט'). ויהי העם כְּמִתְאֹנְנִים (מדבר י"א). היתה כְּאַלְמָנָה (איכה א'). לב רשעים כִּמְעָט (משלי י'). כְּמַסִּיגֵי גבול (הושע ה'). ויש אומרים כי כ"ף כחצות כ"ף השעור והקירוב כמו כְּשֵׁשׁ מאות אלף (שמות י"ב). כְּעֶשְׂרִים איש (ש"א י"ד). כְּאֵיפָה שעורים (רות ב'). וכן כְּבַחֲצִי מענה צמד שדה (ש"א י"ד). ואיננו הפוך כמ"ש רבי יונה שמשפטו היה בכחצי, אבל הוא כמשפטו כי על הודאי יאמר בחצי והוסיף עליו כ"ף השיעור ואמר כבחצי וכן דעת רז"ל כי כ"ף כחצות היא כ"ף השיעור, שאמרו כי לפיכך אמר משה כחצות ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בראי הוא, וכן ויהי כְּמִשְׁלֹשׁ חדשים (ראשית ל"ט). וכן

ויהי

ויהי כַּעֲשֶׂרֶת ימים (ש"א ך"ה). וכְעֵת מותה (ש"א ד'). וּכְמוֹ השחר עלה (בראשית י"ט). וקרוב לזה כְּמֵשִׁיב ידו (בראשית ל"ח). כלומר בשעה שהשיב ידו והנה יצא אחיו וכן כְּפֹרַחַת עלתה נצה (שם מ'). כלומר בשעה שפרחה עלת נצה והבשילו אשכלותיה, וקרוב לזה בהניח ספור הדברים קצתם או כלם וישימו הכ"ף סימן לזה, כמו ותדבר אליו כַּדְּבָרִים האלה לאמר (בראשית ל"ט). ר"ל כענין הדברים האלה פחות מהם או יותר עליהם וכן ותקראנה אותי כָּאֵלֶּה (ויקרא י'). כִּשְׁגָגָה שיוצא מלפני השליט (קהלת ז'). וכן ותשבו בקדש ימים רבים כַּיָּמִים אשר ישבתם (דברים א'). כלומר היו כמו שהיו והניח מספרם, ובסדר עולם מפרש כימים אשר ישבתם בכל המסעות, כי כל המסעות היו שמנה ושלשים כמו שאמר והַיָּמִים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמנה שנה (שם ב'). עשו מהם תשע עשרה בקדש וי"ט בשאר המסעות:

והלמ"ד תשמש על שני פנים האחד להבאת הדבר על העצם והוא הרוב, ויבוא זה אחר זה ויספיק באחד כמו לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב (בראשית ל"ב). לְעַם לְצִיִּים (תהלים ע"ב). ויש שמורה על העצם עצמו כמו מלת את, ויספיק הענין זולתה כמו הרגו לְאַבְנֵר (ש"ב ג'). והשלישי לְאַבְשָׁלוֹם (ד"ה א' ג'). והרב אויביך לְמִשְׁגַּת (שם ך"א). אנוש לְשַׁבְּרֵךְ (ירמיה ג'). וּלְשָׂרִים למשפט ישורו (ישעיה ל"ב). כנף האחד לְאַמּוֹת חמש (ד"ה ב' ג'). לְכָל כליו תעשה נחשת (שמות ך"ז). גגרה נא לְכָל עמו (תלים ק"ז). עד לְמִנְחַת הערב (עזרא ט'). בלוא לְשָׂבְעָה (ישעיה נ"ה). לְמָתַי אעתיר לך (שמו' ח'). לְמָחָר יהיה האות הזה (שם). בנתה לְרֵעִי (תלים קל"ט). לְמִן היום אשר יצאת (דברים ט'). לְמִן עולם ועד עולם (ירמיה ז'). שא נא לְפֶשַׁע עבדי אלקי אביך (בראשית נ'). וינשק לו (בראשית ך"ט). וינשק לְכָל אחיו (שם מ"ה). ויש שאינו מורה הבאת דבר אל דבר אלא הוא בעצמו, וזה עם אותיות הכנוי כמו שלח לְךָ אנשים (מדבר י"ג). לך לְךָ (בראשית י"ב). כאלו אמר לעצמך לצרכך, וילך לו (שמות י"ח). יטעם לו (איוב י"ב). אלכה לי (ירמ' ה'). וגם לו (ישעי' לא) הלך לְךָ (שיר ב'). עברו לָכֶם (יהושע ב'). שבו לָכֶם (דברי' ה'). קח לְךָ סמים (שמות ל'). סור לְךָ מאחרי (ש"ב ב'). נטה לְךָ ואחז לך (שם). ותבוא במקום בי"ת וישבו אתו לָאָרֶץ (איוב ב'). הרגתי לְפִצְעִי (בראשית ד').

לפניכם

לפניכם לחרב (ויקרא כ"ג). ישבת לכסא (תלים ט'). ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א י"ח). ועשב לעבודת האדם (תלים ק"ד). כי בוחר אתה לבן ישי (ש"א כ"א). והחזיק לו (ש"ב ט"ו). על אשר מריתם את פי למי מריבה (מדבר כ'). והדומים להם, אבל למ"ד, וישבו אתו לארץ (איוב ב'). דקדקו רז"ל ולא שמו אותה כמו בי"ת אלא כמו למ"ד בשמושה וסמכו מזה כפיית המטה לאבל, ואמרו מדכתיב לארץ ולא כתיב על הארץ ולא בארץ, רוצה לומר דבר הסמוך לארץ והיא המטה הכפויה ותהי הלמ"ד במקום על, כמו ויפול לאפיו (ש"א כ"א). כמו על אפיו, לפתח ביתה (משלי ט'). כמו על פתח ביתה והדומים להם, והשמושים האלה קרובים הלמ"ד והבי"ת ושמוש על, ונכנסה הלמ"ד עם מ"ם השמוש כענין בעבור, כמו למרחוק עיניו יביטו, (איוב ל"ט). ולמבית לפרוכת (מדבר י"ח). ועם המ"ם ועם הבי"ת למבראשונה (ד"ה א' ט"ו). ועוד תשמש הלמ"ד כענין בעבור כמו אמרי לי אחי הוא (ראשית כ'). וישאלו אנשי המקום לאשתו (ראשי' כ"ו). ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו (אסתר ז'). כי כן צוה לו המלך (שם ג'). ואחרים רבים זולת אלה, ולמ"ד הנכנסת על בלתי הוא כמוהו, לבלתי רום לבבו (דברים י"ז). בעבור שלא ירום לבו, ויש למ"ד שתבוא במקום ה"א הידיעה כמו השליש אשר למלך נשען על ידו (מ"ב ז'). עד לשמים הגיע (ד"ה ב' כ"ח). עד לדבר הזה (עזרא י'). שיר למעלות (תלים קכ"א). כמו המעלות כן דעת קצת מפרשים ויש לפרשם כלם כמשמעם, כי עד לשמים הגיע, עד לדבר הזה, באו בשתי ידיעות אע"פ שהאחד יספיק, וכן בא עד אליהם ולא שב (מ"ב ט'). ורבים כמוהם, ופירש השליש אשר למלך נשען על ידו, אשר למלך דבק עם השליש ולא עם נשען על ידו, ומלת אשר עומדת במקום שנים כלומר השליש אשר למלך אשר נשען על ידו, אבל והמשרתים ללוים (ד"ה ב' כ"ו). איננו נכון פירש הלמ"ד כי אם במקום ה"א הידיעה:

והבית תשמש להראות מקום הדבר או הזמן' וקורין לה בי"ת הכלי והוא הרוב, ופעמים תשמש במקום מ"ם, כמו והנותר בבשר ובלחם, (ויקרא ח'). שפירושו מהבשר ומהלחם, וכן ואם מעט נשאר בשנים, (ויקרא כ"ה). בקדשים לא יאכל, (שם כ"ב). אשר תאכל נבלה

ושרפה באזרח ובגר (ויקר׳ י״ז). בגר ובאזרח הארץ, (שמות י״ב) נפש החיה אשר אתכם בעוף ובבהמה, (בראשית ט׳). לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, (משלי ט׳). כי שבעה ברעות נפשי, (תלים פ״ח). ישבע בחרפה, (איכה ג׳). וכן וירעצו וירוצצו את בני ישראל בשנה ההיא שמנה עשרה שנה, (שופטים י׳). פירש מהשנה ההיא, והיה ביום השמיני והלאה, (יחזקאל מ״ג). מיום, ויש לפרשם כלם כמשמעם ובענין למ״ד. ושלח את השעיר במדבר, (ויקרא י״ו). רננו צדיקים בה׳, (תלים ל״ג). ואתה באלקיך תשוב*], (הושע י״ב). ויש בי״ת מורה התמדת הדבר זה אחר זה, כמו מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו, (ישעיה ס״ו). וכן יעשה שנה בשנה, (ש״א א׳). ותשמש הבי״ת במקום בעבור התשחית בחמשה, (בראשית י״ח). וזולת זה רבים ותשמש במקום עם וקוראים אותה בי״ת העזר בך צרינו ננח בשמך נבוס קמינו, (תלים מ״ד). וזולתם רבים ובמקום על כמו כן ינתן בו (ויקרא ד״ך). כי על עונש ממון הוא אמור, כי אם הבהמה אשר אני רוכב בה, (נחמיה ב׳) כמו עליו או עליה, ובמקום עד, כמו ה׳ בהשמים חסדך, (תלים ל״ו). כמו עד השמים, וכן בלא יוכלו יגעו בלבושיהם. (איכה ד׳). כלומר כל כך הם מגואלים בדם עד שלא יוכל אדם ליגע בלבושיהם:

*] ויש לפרשו מלשון בשובה ונחת ויהי׳ א״כ הבית בי״ת העזר יבא״ר.

והה״א, כשתנקד בשו״א ופתח תורה על שאלת הדבר או לתמה כמו הבוא נבוא, (בראשית ל״ז). השופט כל הארץ, (שם י״ח). הנמצא כזה, (שם מ״ג). הידוע נדע, (בראשית מ״ג). הזה אחיכם, (שם). המבלי אין קברים במצרים, (שמות י״ד). וכתב רבי יונה כי המבלי אין קברים הה״א בפתח לבדו והיתה ראוי׳ בשו״א ופתח כמו המבלי אין אלקים בישראל. (מ״ב א׳). הלמענך תעזב, (איוב י״ח). המעמך ישלמנה, (שם ל״ד). וזה תמיה בעיני אם השגתהו הקריאה לפי שהוא נקרא פתח לבדו*] מפני הגעיא אשר בו, והנה המעמך ישלמנה נקרא גם כן בגעיא ואולי מצא אותו כן בספר אשר סמך עליו, אבל אנחנו מצאנוהו בשו״א ופתח, בבל הספרים המדויקים, אחר כן ראיתי ספר הירושלמי אשר סמך עליו ומצאתי אותו כן כמו שכתב הה״א בפתח

*] ר״ל אף שכתוב בח״פ עיין לקמן מ״ש בתחלת שער השו״א. יבא״ר.

לבדו

לברו, ובאה מלת הַיִיטַב בעיני ה׳ (ויקרא י׳). הה״א בפתח לבד והיו״ד דגושה והיא ה״א התמה והיה משפטה בשו״א ופתח, ואם פ״א הפעל אות גרונית תנקד הה״א בפתח לבדו, כמו הַאֹרַח עולם תשמור, (איוב ך״ב). הַעֶצב נבזה, (ירמיה ך״ב). הַאִיש כמוני יברח, (נחמיה ו׳). הַעֵת לכם אתם, (חגי א׳)׳ הַעֶבד ישראל (ירמיה ב׳). הַעֵיט צבוע, (שם). הַחִיִּיתֶם כל נקבה, (מדבר ל״א). או בפתח קטן כאשר תחלת התיבה קמץ להקל, כמו הֶאָנֹכִי הריתי, (מדבר י״א). הֶאָנֹכִי לאדם שיחי, (איוב ך״א). הֶאָמֹר נשאתי, (שם ל״ד)׳ הֶהָיְתָה זאת בימיכם, (יואל א׳). הֶאָמֹר תאמר אלקים אני, (יחזקאל ך״ח). הֶהָשֵׁב, (ראשית ך״ד). ותבוא על מלת תמיהה והיא, אם, שהיא מלת שאלה ותמיה, ותבוא עליה ה״א התימה לרוב התמיה כמו הַאִם אין עזרתי בי, (איוב ו׳). הַאִם תמנו לגוע, (מדבר י״ז). ויש בשו״א ופתח והיא לאמתת הדבר, כמו הֲנִגְלֹה נגליתי אל בית אביך, (ש״א ב׳). הֲמִן הסלע הזה, (מדבר ך׳). הֲרָצַחְתָּ וגם ירשת, (מ״א ך״א). כן כתבם ארוני אבי ז״ל אלה ההה״ן לאמתת הדבר בשם המפרשים, אבל הוא פירשם לשון תמיהה, וכן פירש הנגלה נגליתי לבית אביך ובחור אותו לכהן ולשאת אפוד, כדי שתהיו בועטים בזבחי למה תבעטו בזבחי והוא מקרא קצר, והאחרים קלים לפרשם בלשון תמיהה, והנראה בעיני כי זאת הה״א תבוא לתחלת הדברים ואע״פ שידוע כי כן המנהג במלת השאלה גם כן, כמו אֵי הבל אחיך, (ראשית ד׳). מַה לך פה אליהו, (מ״א י״ט). מַה לך הים כי תנוס (תלים קי״ד). ויאמר לו אַיֶּכָּה, (ראשית ג׳.) מה זה בידך, (שמות ד׳). וכן ה״א הנגלה*] נגליתי, הֲמִן הסלע הזה, הֲרָצַחְתָּ וגם ירשת, הֲרָאִיתָ כי נכנע אחאב מלפני, (מ״א ך״א). ופעמים יחסרו ה״א השאלה או התמיה ויובן הדבר מהענין כי הוא לשאלה או לתמיהה, כמו אַף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן, (ראשית ג׳.) אֶרְדֹּף אחרי הגדוד הזה, (ש״א ך״ט). כי עתה לא רבתה מכה בפלשתים. (ש״א י״ד). אַתָּה זה בני עשו, (ראשית ך״ז). תַּרְקִיעַ עמו לשחקים (איוב ל״ז). תִּמְשֹׁךְ לויתן בחכה (שם מ׳). יְסֻכֻּהוּ צאלים צללו יסבהו ערבי נחל, (איוב מ׳). הוֹבִישׁוּ כי תועבה עשו, (ירמיה ו׳). שָׁלוֹם לנער לאבשלום, (ש״ב י״ח). אַתָּה אמרת ארניהו ימלוך אחרי, (מ״א א׳). לא

*] נ״ל שבא בשני סימני המקור בה״א ונו״ן ודו״ק. יבא״ר.

לבי הלך, (מ"ב ה'). על און פלט למו, (תלי' נ"ב). והדומים להם וה"א הידיעה כשתבוא על אות גרונית בקמץ כמו האדון, בחדש האביב, (שמו' י"ג). ואת יתר האמון, (ירמיה נ"ב). למנחת הערב, (עזרא ט'). האיש אחד יחטא, (מדבר י"ו). העם הזה (ישעיה ט'). העולה היא למעלה (קהלת ג'). האלקים, (שמות י"ח). האמנים עלי תולע (איכה ד'). וכן תבוא בקמץ על הרי"ש שאיננה מקבלת דגש הרודים בעם, (מ"א ה'). הראש אחד, (ש"א י"ג). והקמץ הוא תשלום הדגש, אבל על הה"א ועל החי"ת*] לא ישתלם הדגש ותנקד הה"א בפתח כמו ההולכת לפני (ראשית ל"ב). רביעית ההין (מדבר ך"ח). והחי"ת, והחמר היה להם לחומר (ראשית י"א) וזולתם, ועל הע"ין בפתח פעמים כמו העבטט והעורים*] הביטו לראות (ישעי מב). העורים והפסחים (ש"ב ה'). וכן עם הכף שתורה על ה"א הידיעה נגששה כעורים קיר (ישעי' נ"ט).

*] א"א פירש אין להם כח לגרש הדגש תחת הנקודה שלפניו:

*] א"א אבל העברים שהוא לשון יהודים הוא בקמץ כמו אלקי העברים, וסימנך יהודאין קמצין סמאין פתחין:

וכן בפתח העוזבים ארחות יושר (משלי ב'). העוזבת אלוף נעוריה (שם). העורכים לגד שלחן (ישעי' ס"ה). וכן עם הלמ"ד שתורה על ה"א הידיעה עינים הייתי לעור (איוב כ"ט). כי האדם יראה לעינים (ש"א י"ו). ומתוק האור וטוב לעינים (קהלת י"א). בפתח, וכי תאוה הוא לעינים (ראשית ג') וכעשן לעינים (משלי י"ד). בקמץ, ועל החי"ת מצאנו מעטים בקמץ שלא כמנהג, ומכל החי (ראשית ו'). והאשרים והחמנים (ישעיה י"ז). והמטפחות והחריטים (שם ג'). אבל ההר בהר להר נקמצה ה"א הידיעה עליהם לפי שה"א פ"א הפעל קמוצה נקמצה גם היא להרחיב, ופעמים הה"א בסג"ול והוא כאשר תבוא תחלת התיבה קמץ תבוא פעמים בסגול הפ"א להקל, כמו האמר בית יעקב (מיכה ב'). אבואה אל אשתי החדרה (שופטים ט"ו). גבורי החיל (יהוש' ו'). האיש הרך בך והענג (דברים ך"ח). ויסר הערב (שמות ח'). את מזבח ה' ההרוס (מ"א י"ח). וכן יבוא סגול עם אותיות כל"ב כשיורו על ה"א הידיעה הנפקדת, כמו נתתי בענן (ראשית ט'). כערים אשר הפך ה' (ירמיה ך'). כהולך בחליל (ישעי' ל'). ומי אוהב בהמון (קהלת ט'). מי בחצר (אסתר ו'). העביר אותו לערים (ראשית מ"ז). אבל אם המלה מלה זעירא תנקד הה"א בקמץ אע"פ שהמלה קמוצה כי נקל

הוא

הוא בלשון כמו העי, ההר, ההר, בהר, להר, ועם החי"ת בסגול גם במלה זעירא, את השעיר החי (ויקרא י"ו). לפי שהחי"ת קמוצה מפני ההפסק לפיכך הה"א בסגול וכשתהי' החי"ת פתוחה גם כן הה"א פתוחה, על ראש השעיר החי*) (שם י"ו). והה"א האמור בית יעקב (מיכה ב'). ה"א הקריאה וכן הקהל חקה אחת לכם (מדבר ט"ו). הדור אתם ראו דבר ה' (ירמיה ב'). האויב תמו חרבות לנצח (תלים ט'). היושבת בגנים (שיר ח'). הצבי ישראל (ש"ב א'). האזינו השמים (דברים ל"ב). עלו הסוסים (ירמיה יט). מארבע רוחות בואי הרוח (יחזקאל ל"ז). בן מי אתה הנער (ש"א י"ז). וכן הבי"ת והלמ"ד והכ"ף כשיורו על ה"א הידיעה הנפקדת ינקדו בקמץ גדול, כמו בארון במצרים (בראשית נ'). עד יום האחד ועשרים לחדש בערב (שמות י"ב). בערב תאכלו מצות (שם). ועל הה"א ועל החי"ת בפתח כמו כי בהבל בא ובחשך ילך (קהלת ו'). וכן כלם:

*] א"א ובמסורה גדולה נתנו בזה סימן קדמאה החי תנינא החי. וסימנך ההשב אשיב:

והמם בקמץ קטן על אות גרונית כמו מערב עד ערב (ויקרא כ"ג). הון מהבל ימעט (משלי י"ג). מהלך נפש (קהלת ו'). וכן על החי"ת בקמץ קטן כמו ממתים מחלד וזולתו (תלים י"ז). ופעמים על החי"ת בחירק ובמלה זעירא כמו אם מחוט (בראשית י"ד). מחוץ לפרוכת העדות (ויקרא כ"ד). וכן על הרי"ש בקמץ קטן כמו מרוח סועה (תלים נ"ה). מרשע חרבך (שם י"ז). וזולתם, זולתי אלה שנמלטו מחביריהם והם בחירק, מעצבך ומרגזך (ישעי' י"ד). מרדף אחרי דוד (ש"א כ"ג). וישב מרדף אחרי ישראל (ש"ב י"ח). וכן על הה"א בחירק כשהוא בשו"א לבדו מהיות כהן (מ"א ב'). מהיותם בא אל ערמת עשרים (חגי ב'). ותבוא הה"א שזכרנו שמשה בפתח לבדה לשאלה, גם בלא אות גרונית אם האות שאחריה נקודה בשו"א כדי שלא יפגשו שני שואין נעים ביחד ותהיה האות שאחריה פעמים דגושה כמו החרב בה יריב עמדי (איוב כ"ג). הדרכי לא יתכנו (יחזקאל יח). הכתנת בנך היא (בראשית ל"ז). ואפשר שהיה כן הנפשות תצודדנה לעמי (יחזקאל י"ג). או היא ה"א הידיעה, הראיתם אשר בחר בו ה' (ש"א י'). הראיתם כי שלח בן המרצח הזה (מ"ב ו' *). שניהם ברגש שלא כמנהג, ובגעיא הבמחנים אם במבצרים (במדבר י"ג) אלה דגושים ויש רפים ובגעיא הברכה אחת היא

*) א"א וכן יש ז' דסי"ן. דגושין וסימנין ע"פ המסורת:

לך אבי (ראשי' כ"ז). המערת פריצים (ירמיה ז'). ובלא געיא הבסוד אלוק תשמע (איוב ט"ו). המעט ממך תנחומות אל (שם). המשל בכם שבעים איש (שופטים ט'). הלהרגני אתה אומר (שמות ב'). הלעולמים יזנח ה' (תלים ע"ז). השכחתם את רעות אבותיכם (ירמיה מ"ד). הבעד ערפל ישפוט (איוב כ"ב). הכזונה יעשה (ראשית ל"ד). ובמקצת ספרים, השכחתם בגעיא. וה"א השאלה או התמיה תשמש על העוברים, והבינונים והמקור, והעתידים, כמו הרצחת וגם ירשת (מ"א כ"א). השומר אחי אנכי (ראשית ד'). המלך תמלך עלינו (ראשית ל"ז). התשמור מצותיו אם לא (דברי' ח'):

והוו גם כן תשמש בעוברים, ובבינונים, ובעתידים, וכשתוסף וי"ו השירות על העוברים תורה לעתיד כמו ושמר ה' אלקיך לך (דברי' ז'). ורבים כמוהו, ויש ו"ו על העוברים להוסיף הענין ואיננה מורה לעתיד כמו טי*) פעל ועשה (ישעי' מ"א). אביך הלא אכל ושתה (ירמיה כ"ב). וכן רבים ואין הפרש בעוברים בנקוד הוי"ו בין עבר ועתיד אלא לפי הענין תכיר, וכל העוברים ו"ו השירות נקודה בשו"א חוץ מהנמצאים והנמצאות שהו"ו נקודה בשורק כמו ושמרתם את המצות (שמות י"ב). וקראתם בשם אלקיכם (מ"א י"ח). לפי ששי"ן ושמרתם וקו"ף וקראתם שואות, לא יתכן לחבר שני שואין נעות כאחת, ואם פ"א הפעל גרונית ותהיה שו"א, הו"ו פתח, כמו ואכלהו ויכלהו (ירמיה י'). והקימותי עליהם רועים (שם כ"ג). והקימותי עליכם צופים הקשיבו לקול שפר (ירמיה ו'). ועבדתם את ה' אלקיכם (שמות כ"ג). ועברתם את הירדן (דברים י"ב). ואכלתם אותו (שמות י"ב). ואהבך וברכך (דברים ז'). ואספתו אל תוך ביתך (שם כ"ב). ואכלנהו ומתנו (שופטים י"ו). ואסרנוהו לענותו (מ"א י"ז). והקימותי*) את הדבר הטוב אשר דברתי (ירמיה ל"ג). ואם פ"א הפעל אחת מאותיות בומ"ף על כל העוברים תנקד הו"ו בשורק כמו ומלך מלך והשכיל (שם כ"ג). ופרו ורבו

*) א"א דוקא כשיקדום לו פעל עבר אחר כמו אלו שזכר וכן ועשה לו כתונת פסים שהוא לשון עבר לפי שכתב לפניו וישראל אהב את יוסף. אבל ועשה ה' להם כאשר עשה לסיחון. היא ו"ו ההיפוך כי אין לפניו פעל עבר אחר:

*] א"א זה דוקא כשתהיה פ"א הפעל בחטף פתח כמו אלו שזכר אבל אם תהיה פ"א הפעל בחטף סגו"ל תהי' דין הוי"ו להיות נקודה בחטף סגול כמו

ירמיה

(ירמיה ך"ג). וברכת את ה' אלקיך (דברים ח'). לפי שכבד על הלשון שתי אותיות בומ"ף בקריאה אחת, כי הו"ו מאותיות בומ"ף שהם אותיות השפה לכן לא הניעוה בשו"א

כמו הקיצותי הבינותי. ודומיהם אם תבוא עליהם וי"ו דינה להיות בסג"ל כמו והקיצותי, והבינותי:

מפני [א] תנועת האות האחרת, ונקודה בשורק וקריאת האל"ף כן היא קריאת הו"ו הואת אלף שרוקה, בקבלה כמו שכתב המורה*] רבי יהודה חיוג ז"ל, בן ירשנו מקדמונינו דור א"ר דור, ואל יקשה בעיניך מלת בפרך (שמות ה'). והדומה לה [ב] כי הראשונה דגושה והשנייה רפה, אבל כשתהיה הו"ו קמוצה [ג] תקרא ו"ו כי כן תכון הקריאה, כמו ראיתי רשעים קבורים ובאו (קהלת ח'). החצר הפנימית וביתה (יחזקאל מ"ד). יוצא ובא (ש"א י"ח). הקבצו ובאו (ישעיה מ"ח). גפרית ומלח (דברי' ך"ט). ומתי כל הצאן (ראשי' ל"ג). כפתור ופרח (שמות ך"ה). ובאותיות אית"ן כשתוסיף בהן ו"ו השירות כשתנקד בפתח תורה לעבר, ויאמר ה' (ראשית י"ג). ותאמר ברב רכבי אני עליתי (ישעיה ל"ז). ונאמר אליו (ראשית מ"ג). ועל האל"ף בקמץ ואומר להם (שמות ל"ב), ואדבר אליכם (ירמיה ז'). ואדבר אל העם בבקר (יחזקאל ך"ד), ואדברה ואומרה אל העומד לנגדי (דניאל י'). ואברך את ה' (ראשית ך"ד). ואחללך מהר אלקים ואבדך (יחזקאל ך"ח). ואשלחך בשמחה ובשירים (ראשי' ל"א). וכשתבוא על האל"ף בפתח והוא כשהאלף בשו"א ופתח הוא לעתיד כמו ואחלל שרי קדש (ישעיה מ"ג), ואני אסבול ואמלט (שם מ"ו), ואשלם נחומים לו ולאבליו (שם נ"ז). ואאלפך חכמה (איוב ל"ג). עמוד על רגליך ואדבר אותך (יחזקאל ב'). אבל מצאנו שנים הו"ו פתוחה והענין לעבר, ואעמוד עליו ואמותתהו (ש"ב א'). שענין הפסוק לעבר והי' משפט ו"ו ואמותתהו בקמץ, ואולי בא עתיד במקום עבר כמו שהוא

*] א"א הוא היה המדקדק הראשון:

[א] ר"ל בעבור שהאות המנוקדת בשו"א נקרא במהירות ובהיותו סמוך לאות אחר ממולא שלה נקל להבליע אות בחברתה. לכן נקדוהו בשורק והיא נקראת בראש התיבה כאלו אל"ף כתובה לפניה ויהיה ומשה כאלו כתוב אומשה וכך קבלנו מדורות שלפנינו: [ב] ר"ל אף שהם ממולא אחד מ"מ אפשר בהראשונה דגושה יתכן שפיר לקרותה כהוגן אף שמנוקדת בשו"א: [ג] ר"ל שתקרא כאשר ו"ו ולא תקרא באל"ף כאשר היא נקראת בהיותה שרוקה:

שהוא מנהג הלשון במקומות רבים, וכן ואכסך משי (יחזק׳ י״ו)*]. שהו״ו פתוחה והענין עבר, בטרם תבוא ואברכהו (ראשית ד״ז). קמץ, ואברכהו וארבהו (ישעיה נ״א). פתח, ואקוה לנוד (תלים ס״ט). קמץ, ואקוה שמך (שם נ״ב). פתח, ברוך ה׳ ואעשיר (זכרי׳ י״א). האל״ף נחה והוי״ו פתוחה, כי המשפט בתנועת האלף ואעשיר ובנוח האל״ף הוטלה תנועתה על הו״ו, ואענה את זרע דוד (מ״א י״א). האל״ף נחה והו״ו פתוחה כמו שהיתה בנע האל״ף כי הענין לעתיד וכשתהי׳ יו״ד אית״ן שוא״ת ותבוא עליה הו״ו תנוח היו״ד ותהיה הו״ו נקודה בחירק כשתורה לעתיד כמו ויהי מבדיל (ראשית א׳). ויהי עוד לנצח (תלים מ״ט). וישלח את בני ישראל (שמות ו׳). יפתח וישדד (ישעיה ד״ח). ויקטר למכמרתו (חבקוק א׳). וכן כשתהיה הו״ו פתוחה שתורה לעבר כמו כן תנוח היו״ד בשו״א ולא תדגש, כמו ויחבר את חמש היריעות (שמות ל״ו). וירקעו את פחי הזהב (שמות ל״ט). וימלאו בו (שם מ׳). וזולתם, ויש מהם הו״ו בגעיא, ויש בלא געיא, ובכלם לא תדגש היו״ד, והנגיד רב שמואל ז״ל כתב כי ויחיה ותגדל עמו (ש״ב י״ב). ויצוהו ה׳ לנגיד (ש״א י״ג). דגושי היו״ד, ולא מצאנו כן בספרים המדויקים, ות״ן, דגושים כשתבוא עליהם ו״ו פתוחה, והדבר מרים (מדבר י״ב). ותלקט בשדה (רות ב׳). ונספר לו (ראשית מ״א). וכשתורה לעתיד ויהיה אותיות ת״ן בשו״א תהי׳ הוי״ו בשורק כמו ותדבר ישראל (ישעיה מ׳). ונבקשנו עמך (שיר ו׳) והעמידו הו״ו [א] במאריך ונקדו התי״ו בשו״א ופתח לתפארת המלה ותבקשי ולא תמצאי עוד (יחזקאל ד״ו). וכן אמרו ושבה שביך (שופטים ה׳) הו״ו מעומדת בגעיא והשי״ן בשו״א ופתח וכן קום בלק ושמע (מדבר ד״ג) הו״ו מעומדת בגעיא והשי״ן בשו״א ופתח, וו״ו השירות לא תבוא על העוברים לא בפתח ולא בקמץ, שלא להרבות המשכת התנועת בין ותדע אבל[ס] בעוברים בנחי העי״ן ובכפולים שאין תנועתם רבות תבוא עליהם הו״ו קמץ כשתעמוד המלה בענינה, כמו וסקלתם אותם באבנים ומתו (דברים ד״ב). וסקלוה כל אנשי העיר באבנים ומתה (שם). [ב] וכן כשתעמוד המלה בטעם לבדו ומתו כל הצאן (ראשית ל״ג). ושב

*] א״א ויש אומרים לפי שהי׳ מכחש ואומר שקר והיה מטוהל לפיכך אמר עבר במקו׳ עתיד:

ס] א״א וזה דוקא כשפ״א הפעל אינה אות גרונית כמו שכתוב לעיל:

ורפא

ורפא לו (ישעיה מ"ו). וכן בהסמך המלה למלה זעירא כמו ומתנו שם (מ"ב ז'). וכשלא עמדה המלה בענינה ומתי גם שניהם (דברים ך"ב). בשורק שהוא במקום שו"א, וכן כי שבע יפול צדיק וקם (משלי ך"ד). לפי שעמדה המלה בענינה, וכשלא עמדה המלה בענינה, וקם העם הזה (דברים ל"א). וכן בכפולים, וימררהו ורבו (ראשית מ"ט). אבל בוקמתם ושבתם, לא תבוא עליהם הו"ו קמוצה ופתוחה לרוב המשכת התנועות, ואותיות השמוש שזכרנו פעמים יחסרו ממקומם בהיות הדבר מובן מהענין, וסמך הכתוב על המבין, כאשר יעשו גם כן במלים החסרים:

המם יחסר כמו אלחנן בן דודו בית לחם (ש"ב ך"ג). ר"ל מבית לחם עד יקום גוי אויביו (יהושע י'). מאויביו, השמרו לכם עלות בהר (שמות י"ט). מעלות בהר, ושמן על ראשך אל יחסר (קהלת ט'). מעל ראשך, והדומים להם:

והשין כמו והודעת להם את הדרך ילכו בה (שמות י"ח). שילכו בה או אשר ילכו בה, לעם עליה (ישעיה מ"ב). אשר עליה בעבור זה עשה ה' לי (שמות י"ג). שעשה ה' לי, לכל יבוא גבורותיך (תלים ע"א). לכל אשר יבוא, וכל יש לו נתן בידו (ראשית ל"ט). אשר יש לו, ומהם לא נבקש כן נעשה כאשר אתה אומר (נחמיה ה'). שנעשה ויש לפרשו כמשמעו, ומהם לא נבקש המשא וכן נעשה כאשר אתה אומר שנשיב להם שדותיהם, ויזבחו לה' ביום ההוא מן השלל הביאו (ד"ה ב' ט"ו). אשר הביאו, אל הבינותי לו (ד"ה א' ט"ו). ר"ל אל המקום אשר הבינותי לו, ונדעה נרדפה (הושע ו'). שנרדפה, כי לא ידעתי אכנה (איוב ל"ב). שאכנה, אל תרבו תדברו (ש"א ב'). שתדברו, מכל לבני ישראל (שמו' ט) אשר לבני ישראל, כי על כן לא נתתיה (ראשית ל"ח). שלא נתתיה לשלה בני עשתה זאת:

והה"א כבר זכרנו חסרונה [לעיל בדף מ"ז]:

והואו

[א] ר"ל במתג: [ב] ר"ל שיהי' בו אחד מהמפסיקים הגדולים כמו ומתו כל הצאן שהוא בטפחא:

והוו כמו חמק עבר (שיר ה׳). כרע נפל שכב (שופטים ה׳). אשובה ארעה צאנך אשמר (בראשית ל׳). ארדף אשיג אחלק שלל (שמות ט״ו). ראובן שמעון (שם א׳). שמש ירח (חבקוק ג׳). כמשא מלך שרים (הושע ח׳). ורבים כמוהם:

והכף כמו כי*] חטאת קסם מרי (ש״א ט״ו). כחטאת קסם, לב שמח ייטב גהה (משלי י״ז). כגהה, כדור אל ארץ רחבת ידים (ישעי׳ כ״ב). ככדור, נזם זהב באף חזיר (משלי י״א). כנזם זהב באף חזיר, עיר פרוצה אין חומה (שם כ״ה). כעיר פרוצה, גור אריה יהודה (בראשית מ״ט). כגור אריה, יששכר חמור גרם (שם). כחמור, כי*] אשר ראיתם את מצרים (שמות י״ד). כאשר ראיתם, תאכל מצות אשר צויתך (שמות ל״ד). כאשר צויתך:

*] ויתכן כי מלת „כי" תשמש גם במקום הכ״ף וימלא לו חברי׳ ודו״ק. יבא״ר.

*] א״א ובמסורה חמש כתיבן אשר וסבירן כאשר. וכן כתיבן כאשר וסבירן אשר:

והלמד כמו ויבוא ירושלים (מ״א ג) לירושלים ורבים כמוהו, ויעקב נסע סכותה, לסכות, והדומים לו רבים בתוספת ה״א בסוף שתחסר הלמ״ד ופעמים תבוא הלמ״ד על מלה נוספת ה״א כמו ישובו רשעים לשאולה תלים ט׳). לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים (ד״ה א׳ כ״ו). ובבראשית רבה וילך חרנה (בראשית כ״ח). תני רבי נחמיה כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה נותן לה ה״א בסופה, סדומה, שעירה, חרנה והא כתיב ישובו רשעים לשאולה (תלי׳ ט׳). רבי אבא בר זבדא אמר לדיוטא התחתונה של שאול, ושני אנשים שרי גדודי׳ היו בן שאול (ש״ב ד׳). לבן שאול, לא יטמא בעל בעמיו (ויקרא כ״א). לבעל בעמיו, לראות פני (ישעי׳ א׳). לפני, וכל הולך בשרירות לבו אמרו לא תבוא עליכם רעה (ירמי׳ כ״ג). ולכל הולך, ולמ״ד למנאצי שזכר הפסוק עומדת במקום שנים. ודוד הגיד לאמר אחיתופל בקושרים (ש״ב ט״ו). ולדוד, כל אלה בני מכיר אבי גלעד (ד״ה ב׳ ב׳). פירושו כל אלה הערים לבני מכיר אבי גלעד:

והבית אין אלקים כל מזימותיו (תלים י׳). בכל מזימותיו מראה ולא בחידות*] (מדבר י״ב). ובמראה ולא בחידות, משכתיך חסד (ירמי׳ ל״א). בחסד, או משכתי לך, זכרה ירושלים ימי עניה (איכה א׳). בימי עניה, הנמצא בית

*] בית של ובחידות משך אחר עמו וכן ימי עניה בית של

ה׳ (מ״ב י״ו). בבית ה׳, אך לא יעשה בית ה׳ (מ״ב י״ב). בבית ה׳, לזנות בית אביה (דברים כ״ב). בבית אביה, וימת יתר לא בנים (ד״ה א׳ ב׳). בלא בנים, ירחצו מים (שמות ל׳). במים, כתוא מכמר (ישעי׳ נ״א). במכמר, ויקברוהו ביתו (ד״ה ב׳ ל״ג). בביתו, כי ששת ימים עשה ה׳ (שמות ך׳). בששת ימים, מי אנחמך (ישעיה ך״א). במי אנחמך, ישבון חצריך (תלים ס״ו). בחצריך, ואני תפלה (שם ק״ט). בתפלה, כלומר עומד הייתי בתפלה לאל שיצילני, ויש שזכרו אות השמוש בסמוך ועומדת במקום שנים, כמו וכל הולך בשרירות (ירמיה ך״ג). בישישים חכמה וארך ימים תבונה (איוב י״ב). ובאורך ימים, והדומים להם:

וכן מחסרון המלים בזכור המלה בסמוך כמו, וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעיה מ״ב). ולא תהלתי, לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט (איוב ל״ב). ולא זקנים, כי לא לנצח ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד (תלים ט׳). ולא תקות ענוים, יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר (דברים ל״ג). ואל יהי ואשאלם וישיבו דבר (ישעי׳ ך״א). ולא ישיבו דבר כי זכר למעלה ואין איש ואין יועץ, ולא למדתי חכמה ודעת קדושים ארע (משלי ל׳). ולא דעת, מתיך בחרב יפולו וגבורתך במלחמה (ישעיה ג׳). ומתי גבורתך, ויש מהם נשים וישימו בנים (עזרא י׳). נשאו נשים כי זכר למעלה נשאו נשים נכריות, מרוע שובבה העם הזה ירושלים (ירמי׳ ח׳). עם ירושלים, הנה ארון ברית*] ארון כל הארץ (יהושע ג׳). ארון ברית אדון כל הארץ או ברית אדון כל הארץ לא אמוט רבה (תהלים ס״ב). מטה רבה, כסאך אלקים עולם ועד (שם מ״ה). כסאך כסא אלקים, כי טוב חסדך מחיים (תלים ס״ג). מחסד חיים:

וכן בחסרון המלים בהתבונן הענין מהמלה המסובה לה, זולתי זכר המלה החסרה בסמוך ואני תפלה (תלים ק״ט). איש תפלה, כי חמודות אתה (דניאל ט׳). איש חמודות, ופי מרמה (תלים קט״ו). איש מרמה, שקר מזין על לשון הות, (משלי י״ז). איש שקר, הנני אליך זדון (ירמיה נ׳). איש זדון, או הוא תואר, כי נפש הוא חובל (דברים ך״ד). חיי נפש, כי האדם עץ השדה, (דברי׳ ך׳). חיי האדם, מה אתם,

בימי קדם מוסף אחר עמו וכן ששת ימים כתוב אחריו וביום השביעי. יבא״ר.

*] בא סמוך על סמוך כמו נהרי נחלי דבש וחמאה. יבא״ר.

(שופטים י"ח). מה אתם אומרים, ימותו אנשים (ש"א ב'). אנשים בחורים, בא באנשים (ש"א י"ז). באנשים זקנים, מלבשים בגדים (מ"א ך"ב). בגדים חמודות, זרע אנשים (ש"א א'). אנשים כשרים וטובים, ומי מלא ימצו למו (תלים ע"ג). מי כוס מלא, פתח שער הפנימית, (יחזקאל מ'). שער החצר הפנימית, באוכלי שלחנך (מ"א ב'). באוכלי לחם שלחנך, בעצבון תאכלנה (בראשית ג'). תאכל לה, או פריה, אשישי ענבים (הושע ג'). יין ענבים, ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו (מ"ב י"ח). פרי גפנו ופרי תאנתו, ואני זאת בריתי (ישעיה נ"ט). אני הבטחתים, ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה (שם ס"ו). ואנכי מחשבתי באה או העת באה, ובן, הנה באה ונהייתה (יחזקאל ך"א). פירושו העת באה, ופירש, ואנכי מעשיהם, אהיה עם מעשיהם וידעתי מחשבותיהם והכנוי כנגד הגוי שזכר אחרי כן או, כנגד אותם שזכר, המתקדשים, אשר לתתי לו בשורה[0] (ש"ב ד'). אשר חשב שאתן לו שכר בשורה, ולחם אמר לו (מ"א י"א). אמר לתת לו, ותלבש אסתר מלכות (אסתר ה'). בגדי מלכות, שפטו יתום (ישעיה א'). משפט יתום ריבו אלמנה (שם). ריב אלמנה, הנה בטני כיין לא יפתח (איוב ל"ב). כנאד יין, והוא איש אחד לא גוע בעונו (יהושע ך"ב). לא גוע לבדו, לא אחת ולא שתים (מ"ב ו'). לא אחת לבדה ולא שתים לבדן, ומאכלו בריאה (חבקוק א'). שה בריאה בעדר הקצובות (שיר ד'). העזים הקצובות, כי כסלי מלאו נקלה (תלים ל"ח). נגע ונקלה, והמזלג שלש השנים (ש"א ב'). בעל שלש השנים, ושמח לבו כמו יין (זכריה י"ד). כמו אם שתו יין, לץ היין (משלי ך'). שותה היין, יושב אהל ומקנה (בראשית ד'). ורועה מקנה, כצמר יהיו (ישעיה א'). כצמר הלבן, ויש בעדרו זכר (מלאכי א'). זכר תמים, ויגז את ראשו (איוב א'). את שער ראשו, ויאכלו את המועד (ד"ה ב' ל'). זבחי המועד, היעזוב מצור שדי (ירמיה י"ח). היעזוב מים מצור שדי, ולא עליתם בהר לאמר (דברים ה'). כשירד בהר לאמר אנכי, למועד אשר שמואל (ש"א י"ג). אשר נתן לו שמואל או אשר יעדו, ואת רעבון בתיכם (בראשית מ"ב). ואת שבר רעבון בתיכם, חמור לחם (ש"א י"ו). נושא לחם או משא חמור לחם ונאד יין (ש"א י"ו). שיהיה בו היין,

[0]) ויתכן שנקרא השכר ג"כ בשורה. יבא"ר.

והמות

וְחֵמַת מַיִם (בראשית כ״א). שהיה בו מים וכן ואיפה אחת קמח וְנֵבֶל יין (ש״א א׳). ונבל אחת יין, סְאָה סלת וסל מצות (מ״ב ז׳). וזהו הסמיכות שסומכין הכלי אל מה שיש בו, והוא הרבה בלשון, וה׳ אֹתִי כגבור עריץ (ירמיה כ׳). נתן אותי, לא אוכל אָוֶן ועצרה°) (ישעיה א׳). נשוא און עם עצרה, חזק למלחמה יַכְשִׁילְךָ אלקים (ד״ה ב׳ כ״ה). פן יכשילך, בן חכם מוּסַר אב (משלי י״ג). יקח מוסר אב, עֲנָּתוֹת לך על שדך (מ״א ב׳). אִישׁ ענתות. דַּמֶּשֶׂק אלעזר (בראשית ט״ו). איש דמשק, תּוֹעֵבָה יבחר בכם (ישעיה מ״א). איש תועבה, ושנים חרשים בְּבֵיתוֹ (מ״א ה׳). איש בביתו, עִמּוֹ הראובני והגדי לקחו נחלתם (יהושע י״ג). פירושו עם חצי שבט מנשה האחר שזכר, ולפי שזכר לתשעת השבטים וחצי שבט המנשה וסמך ולא זכר חצי האחר ואמרו, עמו, כאלו זכרו, הבט יָמִין וראה (תלים קמ״ב). כמו הבט ימין ושמאל כי מהאחד יובן האחר והרי הוא כאלו זכרו. וערום אשוב שָׁמָּה (איוב א׳). אל המקום הידוע והוא הקבר, ועל כל המעשה שָׁם (קהלת ג׳). במקום הידוע והוא מקום המשפט ליום הדין, וַתְּכַל דוד, (ש״ב י״ג). נפש דוד, וַתָּחָס עליך (ש״א כ״ד). ותחס נפשי או עיני, וטמא ראש נזרו (מדבר ו׳). שער ראש נזרו, ויכשילום בדרכיהם שְׁבִילֵי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה (ירמיה י״ח). לעזוב שבילי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה, וכן ויכשילום חסר המכשילים, והם נביאי השקר, נגיד חסר תבונות ורב מעשקות שֹׂנֵא בצע יאריך ימים (משלי כ״ח). פירושו נגיד חסר תבונות ורב מעשקות ימות במהרה אבל נגיד שונא בצע יאריך ימים, וכן ובשנת חמש ליורם בן אחאב מלך ישראל וִיהוֹשָׁפָט מלך יהודה (מ״ב ח׳). פירושו ומת יהושפט, וַיֹּאמֶר ליוסף (בראשית מ״ח). האומר, וַיַּגֵּד ליעקב (שם). המגיד, כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יַקְרִיב ממנה אשה לה׳, (ויקרא ז׳). הכהן המקריב, אם יַחֲרוֹשׁ בבקרים (עמוס ו׳). החורש, כאשר יִשְׁבּוֹר את כלי היוצר (ירמי׳ י״ט). כאשר ישבור איש, וימד שֵׁשׁ שעורים (רות ג׳). שש מִדּוֹת שעורים*) מי לה׳ אֵלָי (שמות ל״ב). יבוא אלי, כי בה׳, נשבעתי כי אֵינְךָ יוצא אם ילין איש אתך הלילה (ש״ב י״ט). כי אם אינך יוצא, וצמית והלכת אל

°) עיין בדף מ״ה ע״א בהערה. יבא״ר.

*) ואולי הוא שם מדה אחת כמו בַּשָּׁלִישׁ. יבא״ר.

הכלים

הבלים (רות ב'). ואם צמית, ותמאן לשלחו (שמות ד'). ואם תמאן, ונתן לכם ה' לחם צר (ישעיה ל'). ואם נתן, נחלתך ונלאה אתה כוננת (תלי' ס"ח). ואם נלאה אתה כוננת, וכן מנהג העברים לדבר בלשון נקבה במקום שאין בו זכר לנקבה, אבל הוא [א] בחסרון העדה או האמירה או ההליכה, ותבונת הענין כמו שיזדמן בענין ויובן החסרון ההוא מהענין כמו ותהי ישראל, ותהי ארם (ש"ב ח'). ר"ל עדת ישראל עדת ארם, וכן ותעל הצפרדע (שמות ח'). וצפרדע ותשחיתם (תלים ע"ח). ותהי הכנם (שמות ח'). בזאת יבוא אהרן (ויקרא י"ו). בזאת תדע (שמות ז'). כזאת וכזאת דברה הנערה (מ"ב ה'). כי מרה תהיה באחרונה (ש"ב ב'). ר"ל אהבת המלחמה או אכילת החרב, הלא היא כתובה על ספר הישר (יהושע י'). כי תועבה היא למצרים (בראשית מ"ג). והיא לא תצלח (במדבר י"ד). ההליכה, וכן ותהי חק בישראל (שופטים י"א). הליכת בנות ישראל לתנות לבת יפתח, על כן היתה למשל (ש"א י'). כלומר האמירה הזאת ותצר לדוד מאוד (ש"א ל'). היתה צרה לדוד מאוד, לא אחת ולא שתים (מ"ב ו'). לא פעם אחת או אזהרה אחת, לעשות קטנה או גדולה (במדבר ך"ב). כי מי בז ליום קטנות (זכריה ד'). או מה יענך אביך קשה (ש"א ך'). אמירה קשה, וידבר אתם קשות (בראשית מ"ב), אמרות קשות, ועשיר יענה עזות (משלי י"ח). דברות עזות, וכן כל אחד ואחד יובן החסרון לפי מקומו, וכן בלא חסרון במקום שיש בו זכר לזכר ולנקבה, כמו כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם (ויקרא ך"ה). מלת היא שבה על אחוזתם [ב] לא על בתיו, ואע"פ שאינו מבואר הענין בלשון כל כך, כי מן הנהוג היה לו לומר הכנוי על בתי [ג] לא על אחזתם, כמו כי אחזת עולם היא להם (שם ך"ה). כי היא שב על השדה לא אל האחזה וכן המנהג ברוב כמו היא אחזתם (ויקרא ך"ה). וכן כי הוא חלקך בחיים (קהלת ט'). כי הוא מדבר על האשה ואמר הוא [ד] אבל נאמר

כי

[א] ר"ל כי המלות האלה והדומה להם הם לשון נקבה. ומפני מלות כאלה נכתב לפעמים לשון נקבה. והמלות חסרים כאשר מבאר המחבר והולך: [ב] כי מלת בית לשון זכר הוא כמו שכתב שם ואם לא יגאל, וקם הבית: [ג] כי מלת אחזתם הוא כענין תואר לבתים ודרך הכתוב לומר הכנוי על המתואר ולא על התואר: [ד] ר"ל

שבהכרח

כי הוא שב על חלקך, שהחלק לשון זכר. ואין כן אני חלקך (במדבר י"ח). ומפני זה צריך להתבונן מאוד בלשון, להושיבו על אופניו כפי היכולת, ולא לאמר לשון נקבה על זכר ולא לשון זכר על נקבה, וכן כשיהיה זכר ונקבה כאחד יפול הלשון על הקודם אם זכר אם נקבה, כמו תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי (אסתר ז'). ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי (שם ט'). ותדבר מרים ואהרן (במדבר י"ב). ותאכל היא והוא (מ"א י"ז). כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה (אסתר ט'). ומה שנאמר ונאסף שמחה וגיל (ישעיה י"ז). ענינו דבר שמחה, כמו כי יהיה נערה (דברים כ"ב). כמו שפירשנו במלת פעלה:

וכן כאשר הפעל באחרונה יפול על הדבק בו, כמו [ה] הנה אפי וחמתי נתכת אל המקום הזה (ירמיה ז'). את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה (יחזקאל ל"ה). גרי ביתי ואמהותי לזר תחשבוני (איוב י"ט). אבל, צרת וחבלים אחזתה כיולדה (ירמיה מ"ט). פירושו צרה עם חבלים, והוי"ו כמו הווי"ן שענינם, עם, כמו שכתבנו, והצרה הוא העיקר, לפיכך נפל הענין על הצרה ואמר אחזתה:

וכן בזכור שני דברים הנסמכים זה על זה הענין נופל על הקרוב, כמו קשת גברים חתים (ש"א ב'). חתים נופל על גבורים אע"פ שהענין היה מורה על קשת, וכן נגע צרעת כי תהיה באדם (ויקרא י"ג). קול נגידים נחבאו (איוב כ"ט). רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים ל"ב). וצפחת השמן לא חסר (מ"א י"ז). קול שמועה הנה באה (ירמיה י').

ומצאנו בטור הזה שהוא בנין הקל שזכרנו, מלה מורכבת מעבר ובינוני, (והיא יושבת (שופטים ד'). ישבתי בלבנון (ירמיה כ"ב).

שהיא

שבהכרח צריכין אנחנו לומר כך כי לא יתכן לשון זכר על נקבה ויהיה כאלו יאמר חלקך בחיים הוא האשה. ויהיה מלת חלק הנושא ולא אשה הנשוא מאח"כ אם נפרשהו כפשוטו יהיה ההפוך. וזה שכתב המחבר ואין כן אני חלקך. כי שם מלת אני הוא הנושא ומלת חלקך הוא הנשוא. (נושא הוא ענין אשר נשימהו לנגד עינינו לחקור פניו ומהותו והדומה לו. והנשוא הוא הענין אשר נתאר בו את הנושא ונגבילהו על ידו עד"מ בענין הנ"ל נחקור על החלק מה הוא והרי הוא הנושא. ואח"כ נאמר שהוא האשה הרי היא הנשוא): [ה] ר"ל שמלת נתכת הוא לשון נקבה והוא נופל על מלת חמתי הסמוך אליו ולא על אפי כי הוא לשון זכר כמו שכתוב אל יחר אפך. ולא כתיב אל תחר:

עיין

שהיא מורכבת מן יושבת וישבת, ר"ל שישבה ויושבת עדיין, וכמו מקננת בארזים (ירמיה כ"ב). שהיא כמו כן מורכבת ממקננת וקננת, ר"ל שקננה ומקננת עדין, וכן שכנתי על מים רבים (ירמיה נ"א). וכן וילדת בן (ראשית י"ו). כי ללשון שזכר הנך הרה יפול לשון ילדת, הנך הרה ויולדת בן, והרכיב בו לשון וילדת כי הלידה על העתיד כי עדיין לא ילדה, ויש אומרים כי אלה המלות שזכרנו אינם מורכבים אלא שהם פעל עבר מבנין פועל הכבד*) ורבי יונה המדקדק אמר כי השו"א להריץ המלה ואינם כי אם בינונים והיה ראוי להיות יושבת ויולדת ולהריץ המלה אל אשר לפניה החליפו הסגול בשו"א, וכן מקננת בארזים (ירמיה כ"ב). כמו שעשו באל תוסף על דבריו (משלי ל'). וישב ממנו שבי, (מדבר כ"א). וישת מן היין (ראשית ט'). שהיה ראוים תוסף וכן וישת, וישב על משקל ויבן ויקן*) וכן כתב רבי יהודה המדקדק כי השו"א השני אשר בוישב וישת, אל תוסף, ויפת, מתנועע, ואם [א] ואם כדבריהם היה בי"ת בן ובי"ת בלבנון ובי"ת בארזים ובי"ת בסתר, רפים, אם שו"א תי"ו ויולדת, יושבת, מקננת, ויפת, נעים, כדברי רבי יונה שאמר כי להריץ המלה אל אשר לפניה באו כן, ואם בן הם נעים, וכן לדברי רבי יהודה החיוג שאמר כי השו"א השני אשר בויפת מתנועע, ואם הם נעים כדבריהם, הבית"ן הם רפים כמשפט כל שו"א נע על אות בג"ד כפ"ת כמו שאנו עתידים לכתוב בג"ה ואינם כי אם דגושים, ומלת ואסערם*) על כל הגוים אשר לא ידעום (זכריה ז'). אמרו שהיא מורכבת מזה הטור ומטור השלישי שהוא פעל הדגש, והנכון מה שפירש א"א ז"ל בספר הזכרון, כי הוא כלו מהקל [ב] אע"פ שהוא בודד, פירושו ואסער עמם כמו ישישום*)

מדבר

*) אבל מה יענו על מקננת? יבא"ר.

*) ול"נ כי עקר המשקל הוא בשני שואי"ן רק להקל על הקורא החליפו אותם לשני סגולי"ן וכן הסכימו כל חכמי העמים ודו"ק כי הענין עמוק מאד. ועיין קו"א. יבא"ר.

*) ול"נ כי הוא מהדגוש וציר"י האל"ף תחת השו"א כמו במלת ותתצב. יבא"ר.

*) המ"ס נוסף. יבא"ר.

[א] עיין מדינים אלו לקמן בדיני התנועות: [ב] ר"ל שאין דומה, לו במקרא: [ג] כגון מ"ב לרבים אע"פ שמדבר על היחיד:

ועלו

מדבר וציה (ישעיה ל"א). שפירושו ישושו עמם ואמר ואסערם ולא אמר ואסערם כמשפט, כדי להרחיב על העי"ן ולהקל מעליה, ונקדו האל"ף בצי"רי והסמ"ך בקמ"ץ להאריך המלה ולהרחיבה עוד, וענין הפסוק אני אהיה מסתער עמם בגלות, כענין בכל צרתם לו צר (שם מ"ס). ומלת ונאשאר אני (יחזקאל פ'). אמרו שהוא מבנין נפעל והאל"ף נוסף ומשפטו ונשאר אני, ופירושו ונשאר עצמי, והנכון שיהיה מזה הטור ויהיה מורכב .[ג] בנון תפארת כגון נעשה אדם (בראשית א). ובאלף המדבר בעדו אע"פ שהאחד יספיק*).

*) ואולי חלופי גרסאות נגעו נו, וקימו שניהם. יבא"ר.

תמו עניני הקל:

הנה הודעתיך סבות העוברים והבינונים והעתידים ושמושם, ושמוש האותיות המשמשות, ופתוחי האבנים בטור הזה וממנו תלמד לכל הטורים:

ועליו הטור השני נקרא בנין נפעל והוא כלו פעול ואין בו פועל, כי הפועל הוא הטור הראשון וזה הטור הוא הפעול מפח הראשון כי אם תאמר על הפועל פקד, תאמר על הפעול נפקד, ואם תאמר על הפועל לעתיד יפקד תאמר על הפעול יפקד, אבל הבינוני שהוא גם הוא פעול הוא פעול בזמן הוה והוא בדמות תואר, והעוברים בתוספת נו"ן בראש האבנים לאות הבנין, וכן הבינונים, אבל בעתידים נגרעה נון הבנין, ושמו תחתיה ה"א*) בעתידי הצווי והדגישו פ"א הפעל למגרעת נון הבנין [א] ועשו כן בעבור שלא ידמה הצווי לעבר, ובאו מהם כמשפטם באו ונלוו אל ה' (ירמי' נ'). ונקבצו שמה (יואל ג'). והם צווי לרבי', שניהם, נלוו ונקבצו, ובאו על תכונתם להורות כי כן היה המשפט בכלם לולי דמיונם אל העוברים, וכן המקור בא כמשפטו בנון נשאול נשאל

*] א"א כי העיקר שעשו הה"א לפני פ"א הפעל לעשות הדגש שבפ"א הפעל חזק כי לולי הה"א שלפניו לא היה הדגש חזק, כי אין דגש חזק בראש המלה רק דגש קל שאינו ממלא על חסרון:

ועליו [א] כלומר לכך הוסיפו הה"א ובאשר שעתה תבוא הנון באמצע התיבה לכך השמיטוה:

נשאל דוד (ש"א כ"א). ונשלוח ספרים (אסתר ג'). אם נלחם נלחם בם (שופטים י"א). אך נגוף נגף (שמות כ'). אלו באו על תבונתם, ונמצא גם בחסרון הה"א בהתחבר עליו בי"ת השמוש ובכשלו אל יגל לבך (משלי כ"ד). שהיה ראוי ובהכשלו, וכן בבוא כל ישראל לראות (דברים ל"א). משפטו להראות, לענות מפני (שמות י'). להענות, בעטף עולל וינק (איכה ב'). בהעטף, בהרג הרג בתוכך (יחזקאל כ"ו). בהרג, ונמצא עם התי"ו בחולם הנתן תנתן העיר הזאת (ירמיה ל"ח). כי הנתן ינתן ביד מלך בבל (שם). ואם האכל יאכל (ויקרא י"ט). האסף יאסף עליך כל ישראל (ש"ב י"ז) האדרש אדרש (יחזקאל י"ד). ונכתבה האל"ף במקום הה"א כי כבד על הלשון לקרוא שני ההי"ן באחת, אבל רבי יהודה המדקדק כתב כי האלף למדבר בעדו ואמר כי הוא מבנין התפעל ומשפטו אתדרש וכן אדרש, ובא כפול כמו האכה אכה אבי (מ"ב ו'). וכן העתידים עתידי אית"ן באו בחסרון נו"ן הבנין להקל מפני אותיות אית"ן הנוספת ונדגשה פ"א הפעל בהם גם כן לחסרון נו"ן הבנין:

והאבן הראשה שבטור הזה נמצאת בפסוק אחד על שני הפנים בקמץ ובחולם נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך (אסתר ח'). וכן בחולם ונהפוך הוא (שם ט'). ונעתור להם (ד"ה א' ה'). נמול אברהם (בראשית י"ז). ויתבן *] היות ונהפוך הוא, בינותי, ובא הבינוני ביוד נוסף נאדרי בכח (שמו' ט"ו). או תחסר תי"ו הנקבה ומשפטו נאדרית:

ומתקני הנקוד שמו הפרש בין האבן הראשה והבינוני היחיד כי קריאתם אחת ונקדו עי"ן הפעל [ב] באבן הראשה בפתח גדול זולתי אם הוא בהפסק, ובא בזקף, קמץ, עד אחד לא נעדר (ש"ב י"ז). משפטו יתן לאור לא נעדר (צפניה ג'). ובאו מעוטים גם בלא הפסק קמוצים כמו שבא גם כן, פעל, קמץ במקומות כמו שכתבנו, והוא לבדו נשאר (שמות מ"ב). נכתב ונחתם בטבעת המלך (אסתר ג'). וחבר הקני נפרד מקין (שופטי ד'). כי כתב אשר נכתב בשם

המלך

*] א"א ובשרשים כתב שהוא בינוני ויותר נכון הוא בעבור נכתב שלפניו שהוא בינוני כי הוא בקמץ. אבל בשם המלך נכתב דהמן הוא קמוץ בעבור הזקף:

[ב] ר"ל העבר ליחיד נסתר. נקדו בפתח והבינוני בקמץ: [ג] בלא דגש. כי נדחי הוא

המלך ונחתום (אסתר ח׳). ונקדש בכבודי (שמות כ״ט). חיה יחיה כי נזהר ולא נזהר (יחזקאל ג׳). והעם לא נזהר (ל״ג). והוא נזהר נפשו מלט (שם) נצב ימינו בצר (איכה ב׳). אל מקדשי כי נחל (יחזקאל כ״ה). נולד רש (קהלת ד׳). הוא בעונו נלקח (יחזקאל ל״ג). ואפשר שיהי׳ אלו בינונים אבל קרוב ענינם הוא לעבר ונקדו עי״ן הפעל בבינוני בקמץ זולתי אם הוא נסמך כמו*] ונאמן רוח (משלי י״א). נלעג לשון (ישעיה ל״ג). בן נעות המרדות (ש״א כ׳) ששרשה עות מן עותה ושתי המלכה (אסת׳ א). מעות לא יוכל לתקן (קהל׳ א) את אשר עותו. (שם ז׳). ורוצה לומר בן מעות בעבור המרדות שאתה מורד,*] ויש אומרים כי נעות לנקבה ושרשו עוה, ובן, הוא סמוך לנעות, ואמרו זה בעבור שמצאו בן נקוד בסגול כדרך הסמוכים אע״פ שאינו במקף כמו בן הישראלית (ויקרא כ״ד). מבן עשרים שנה (מדבר א׳). והנקבה הנסתרת שתאמר עליה בעבר נפקדה אם בהפסק תאמר נפקדה, וכן הבינונית נפקדה בהפסק ובלא הפסק אבל מתקני הטעמים שמו הפרש ביניהם כי בנפקדה שהוא עבר, הטעם בעי״ן הפעל והוא מלעיל, כמו אחת מהנה לא נשברה (תלים ל״ד). וכן בלא הפסק בהעמדת טעם ונקתה לארץ תשב (ישעיה ג׳). בטרחא, ובינוני הטעם בל״מד הפעל והוא מלרע כמו רוח נשברה (תלים ל״א). והרבים נפקדים בקמץ זולתי מעוטים בשו״א*) הבדרך אבותיכם אתם נטמאים (יחזקאל כ׳) הנמצאים בשושן (אסתר ח׳). נחבאים במערה (יהושע י׳). הנבאים בשמי (ירמי׳ י״ד). וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי אלה שהם בשו״א הנפרד מהם בצירי, נטמא, נחבא, נמצא, ואשר הם בקמץ הנפרד מהם בקמץ, נטמא, נחבא, נמצא, כי זה המשפט גם כן בשמות כמו מן מופת, מופתים, מוקש, מוקשים, מועד, מועדים, ומן מולד, מושב, מוצא, מולדים, מושבים, מוצאים, וכן הכנוים והסמוכים מזה הבינוני, יש בשו״א עיני בנאמני ארץ (תלים ק״א). נדחי עילם (ירמיה מ״ט). לבלתי השיב המלך את נדחו (ש״ב י״ד). [ג] ובא קל, נדחי ישראל יכנס (תלים

*] א״א אם תאמר. למה לא שמו הפרש בין העבר ובין הבינוני כשהוא נסמך שניהם בפתח יש לומר כי תשבה מועטת היא ובטלי׳ במיעוטם:

*] ואינו נראה. כי אם היה שרשו מרד היה הדלי״ת רפ״י ע״מ מלכות אבל הוא דגש וא״כ שרשו רדה ומשקלו כשלמות מרדה־ית והוא מענין מלוכה ודו״ק. יבא״ר.

*] כל אלה לה״פ שלהם אל״ף. יבא״ר.

קמ"ו). והראוי בדגש להסרון נו"ן פ"א הפעל, ונבברידים כבבלי ברזל (שם קמ"ח). ובקמץ אקבץ עליו לנקבציו (ישעיה נ"ו). כל נמצאיך אסרו יחדיו (שם כ"ב). יגורו בך נדחי (שם ט"ז). [ד] תבנם הקמץ בדגש באין מעינות נכבדי מים (משלי ח'). להקל כל נכבדי ארץ (ישעיה כ"ג). ואפשר שיהיה [ה] מזה הדגוש אם יהיה נדחך [דברים ל']. לפיכך הוא פתח:

והעתידים הפקד בצירי, ואם מלעיל בסגו"ל, השמר לך (בראשית כ"ד) השמר מעבור המקום הזה (מ"ב ו'). וכן המקור בצירי השמד תשמדון (דברים ד'). ומלעיל בסגול, וכן עם כנוי הנמצא עד השמדך (דברי' כ"ח). ובמשקלו, ביום הבראך כוננו (יחזקאל כ"ח). אלא שנפתחה הרי"ש מפני תנועת האלף בשו"א ופתח להרחיב עליה, וכן יען הזכרכם בכף תתפשו (יחזקאל כ"א):

אי"תן אפקד האלף בסגול ברוב [א] כדי שלא יתערב עם היו"ד ופעמים בחיריק אילד בו (איוב ג'). אנבי אשבע (בראשית כ"א). כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים (ש"א כ"ז). האדרש אדרש (יחזקאל י"ד). ומן אויבי אושע (תלים י"ח). איעד לך שמה (שמות ל'). כן אשפט אתכם (יחזקאל כ'). ואשפטה אתכם (ש"א י"ב). עמם אכברה (ש"ב ו'). אקרה כה (במדבר כ'). אמלאה החרבה (יחזקאל כ"ו). ואנקמה נקם אחת משתי עיני (שופטי' ט"ז). אמלטה נא ואראה את אחי (ש"א כ"ו). ובא מרע אמלטה נא שמה (בראשית י"ט). ויתי"ן בחירק יפקד, תפקד, נפקד, בצירי כלם, וישובו סגול אולד בו (איוב ג'). ותשבר כד על המבוע (קהלת י"ב). ויאסף אל עמיו ראשית

הוא בנפרד נדחים בינוני מבנין נפעל. וא"כ הנו"ן היא מ"ן הבנין ונחסרה נו"ן השורש וא"כ ראוי לבוא דגש תמורתה: [ד] ר"ל שבאה דגש תמורת הנח הנמשך מקמץ ובמקום נכבדי בקמץ נכתב נכבדי בפתח ודגש: [ה] ר"ל שיהיה מלת נדחך ממשקל נכבדי מים שהוא בנפרד נכבדים בפתח ודגש גם זה יהיה ממשקל הדגש נדחים. (אף שהחי"ת אינה מקבלת דגש מ"מ לא ישתנה משום זה המשקל כאשר מבואר כמה פעמים שמשפט זה הוא בחי"ת וה"א) לכן בא ג"כ בכנוי בפתח כמו נכבדי שבא בסמיכות בפתח:

איתן [א] ר"ל ע"י מהירות הלשון ישמע כאלו אמר יפקד ביו"ד: *] ור"ל כי בבוא על אלף חירק יטנו אל קול היוצא מן החך וע"כ נוטה ליו"ד ולא כדברי החכם שד"ל כי קריאת יו"ד הנוקה הוא i ולא ji כמו שהשיבותיהו במכתבי אליו. יבא"ר.]

ר"ל

(ראשית ד"ה). ובא פתח גדול תחת פתח קטן*) במלת הלמענך תעזב הארץ (איוב י"ח) וכן בא בפתח, ומלרע וייעץ המלך רחבעם (מ"א י"ב). וכל מקנך תזכר (שמות ל"ד). ותעצר המגפה (מדב' ד'). ויאמר למלך יריחו (יהושע ב'). תשבר ותשבב (יחזקאל ל"ב). ובא בהפסק ובפתח והם מאשר באים בלא הפסק בצירי, ויגדל הילד ויגמל (ראשית ד"א). שבת וינפש (שמות ל"א). ויצו אל ביתו ויחנק (ש"ב י"ז). ויחזק בכנף מעילו ויקרע (ש"א ט"ו). אשר ילדה אשת אוריה לדוד ויאנש (ש"ב י"ב). וישכב וירדם (יונה א') *]. ואם למ"ד הפעל גרונית בצירי [ב] עם הולד נח בקריאה, ביום השבת יפתח (יחזקאל מ"א). או בפתח כשאינו בהפסק, בטרם אלקח מעמך (מ"ב ב'). ותבקע העיר (מ"ב ד"ח). ולרבות תפקדנה בפתח ובהפסק בקמץ, ובאו בהפסק בפתח, והם מאשר בלא הפסק בצירי, ואזני חרשים תפתחנה (ישעיה ל"ה). ברגלים תרמסנה (שם ד"ח). בחרב תהרגנה (יחז' ד"ו). ונשיהם תשכבנה (ישעיה י"ג). והנשים תשכבנה (זכריה י"ד). וקשתותם תשברנה (תלים ל"ז). רק ביאור תשארנה (שמות ח'). על צד תאמנה [ג] (ישעיה ס'). והיתה הנו"ן ראויה להדגש לחסרון נו"ן השורש, ובגדיו לא תשרפנה (משלי ו'). זרועות רשעים תשברנה (תלים ל"ז). וידי עם הארץ תבהלנה (יחזקאל ז'). ומלת נגאלו*] בדם (איכה ד'). הורכבו משני טורים [ד] מהטור הזה ומהטור הרביעי ועשו כן כי כן יתכן במלה סבת שני הטורים סבת הטור הזה [ה] שנגואלו בדם מעצמם מבלתי פועל זולתם, וסבת הטור הרביעי שיתכן שגאלו אותם אויביהם בדם, והנה הם גואלו על ידם, וכן כי כפיהם נגואלו בדם, (ישעי' נ"ט). חרב איש ברעהו, כל אחד שופך דם

חביר

*] א"א כן יאמ שהם מלעיל אבל נמלאו רק ב' מלרע וסמנך משה כל אים ישראל:

*] א"א ויחנק וירדם שניהם בקמץ [?] בעבור ההפסק:

*] ול"נ כי כמו שיבאו פעלי הכפל נגלו כן המשפט בשלמים נפקדו ומלעיל וכשע"פ גרונית יבא בח"פ, ואם יבא מלרע ישתנה קמץ הנון לשוא כדין וזה לא לזר יחשב כמו שבכפולים עלמם יבא לנוי בבה"ק רנו מלרע ודוק. יבא"ר.

[ב] ר"ל שבאה פתח אחר הצירי ונקרא כאלו כתוב אל"ף אחריה יפתאח כאשר כבר באהרתי: [ג] כי השורש אמן: [ד] ר"ל מבנין נפעל ובנין פקד: [ה] כי בנין

נפעל

חבירו, והנה כל אחד מהם נגאל בדם עצמו וגואל בדם חבירו, וכן ונכפר להם הדם (דברים ך"א). שראוי להיות ונתכפר כי דגש הכ"ף לחסרון תי"ו התפעל, והנה הוא מורכב מזה הטור ומטור השמיני שהוא התפעל, וכן ונוסרו כל הנשים (יחזקאל ך"ג). שהיה ראוי ונתוסרו, וכן ואשת מדנים נשתוה (משלי ך"ז). והו"ו היתה ראויה להדגש, וא"א ז"ל כתב כי [ו] נמשך לנפעל ברפיונו, והטור הזה אם פ"א הפעל אות גרונית תאמר בעוברים נו"ן נפעל בסגול, מלך לשדה נעבד (קהלת ה׳). נאחז בסבך (בראשי׳ ך"ב). ונאכל גדיש (שמות ך"ב). הנו"ן בסגול ופ"א הפעל בשו"א וסגול או בשו"א לבדו, כמו ובאבי נעכר (תלים ל"ט). ונאמן ביתך (ש"ב ז׳). וכן הרבים פ"א הפעל בשו"א לבדו כמו לקש נהפכו לו אבני קלע (איוב מ"א). וזה אהבתי נהפכו בי (שם י"ט). נחמסו עקביך (ירמיה י"ג). ויש שינקד פ"א הפעל סגול ועי"ן הפעל שו"א נח כמו כי נהפכו עליה ציריה (ש"א ד׳). החרב נחרבו המלכים (מ"ב ג׳). נערמו מים (שמות ט"ו). נהרסו ממגורות (יואל א׳). וכן לנקבה, נחלתינו נהפכה לזרים (איכה ה׳). ולא נאמנה אל אל רוחו (תלים ע"ח). ובא פ"א הפעל בשו"א וסגו"ל במלת כנף רעננים נעלסה (איוב ל"ט). מפני ההפסק ופעמים תנקד נו"ן נפעל בפתח כמו ונחבתם שמה (יהושע ב׳). למה נחבאת לברוח (בראשית ל"א). וכן בבינונים אם פ"א הפעל גרונית נו"ן נפעל בסגו"ל ופ"א הפעל בשו"א וסגו"ל כמו בכל ביתי נאמן הוא (במדבר י"ב). טימיו נאמנים (ישעיה ל"ג). ובשו"א לבדו נאזר בגבורה (תלים ס"ה). נאדר בקודש (שמות ט"ו). וכן יתכן וכאבי נעכר (תלים ל"ט). בינוני אע"פ שזכרנו אותו עבר, וכן מלך לשדה נעבד (קהלת ה׳). ובפתח הנון ונעתרות נשיקות שונא (משלי ך"ז). ובעתידים כאשר פ"א הפעל גרונית, האות הנוספת בצירי תשלום הדגש, אשר היה ראוי בפ"א הפעל, והאסף אל עמך (דברים ל"ב). האספו ונבואה (ירמיה ד׳). האספי אל תערך (שם מ"ז). יאסף אהרן (במדבר ך׳). והמקור שתבוא עליו אות השמוש ותפקד ה"א

הבנין

נפעל מורה לפעמים על ענין עשיית הפעולה בעצמו. ובנין פֻקד מורה תמיד על קבלת הפעולה מפועל אחר: [ו] ר"ל באשר שאין דגש בעי"ן הפעל לכן הוראתו הוא כאלו יהיה מבנין נפעל ממש:

ר"ל

הבנין, האות המשמשת, בצירי. כמו שהיתה הה"א אם לא נפקדה, כהרג הרג (יחזקאל ד"ו). בעטף עולל ויונק (איכה ב'). וכן תאמר כל האית"ן כי הנח הבא אחר הצירי תשלום הדגש, שלא יקבלו אותיות הגרון דגש והם א"ח ה"ע, וכן הרי"ש לא תקבל דגש כמוהם לפיכך יבואו אותיות אית"ן על הרי"ש בזה הטור בצירי, במו בתוך רחובות ארצה (משלי ה"כ). וישכב וירדם (יונה א'). ונמצאת הרי"ש דגושה במקומות מעוטים לא כרת שרך (יחזקאל י"ו) הראיתם אשר בחר בו ה' (ש"א י') הראיתם האיש העולה (ש"א י"ז). הראיתם*] כי שלח בן המרצח הזה (מ"ב ו'). בעבור הרעימה (ש"א א'). שראשי נמלא טל (שיר ה'). מרת נפשו (משלי י"ד). וכן מלה זעירא בבוא עליה מלה מלעיל כמו מענה רך (שם ט'). ואל תעש לו מאומה רע (ירמיה ל"ט). יד ליד לא ינקה רע (משלי י"א). אהבת רע מטוב (תלים נ"ב). מחצת ראש (חבקוק ג'). וכן האלף נמצאת דגושה בארבעה מקומות תביאו לחם תנופה (ויקרא ד"ג). ויביאו לו את המנחה (בראשית מ"ג). ויביאו לנו כיד אלקינו הטובה עלינו (עזרא ח'). עצמותיו לא ראו (איוב ל"ג). [ז] לפיכך יבוא תשלום הדגש על הרי"ש ועל האל"ף ברוב לפי שידגשו פעמים ולא כן הע"ן והחי"ת וה"א לפיכך יבוא עליהם פעמים תשלום הדגש ופעמים לא יבוא במו שהראיתך באותיות השמוש וכמו שאראך עוד בבנין הדגוש:

*] א"א מלאתי במסורת ישנה כי ז' רישין דגושין והם אלו שזכר זולת מלות זעירות:

ואלה שמות האבנים העוברים:

נפקד, נפקדת, נפקדתי, נפקדו, ובהפסק בקמץ נבהלו נחפזו (תלים מ"ח). ונשאר*] עם השו"א, כי הנה המלכים נועדו (שם מ"ח). נפקדתם, נפקדנו, נפקדה, והומרה בתי"ו במלת ונשכחת*] צר (ישעיה ד"ג). וכלו פתח, וכן ונוכחת (רא' ר'). אבל הכ"ף בו קמוצה מפני ההפסק נפקדת ואם למ"ד הפעל גרונית

*] א"א וזה לפי סדר טעמי תהלים משלי איוב שהאתנחתא בהם אין לה כח רק כח הזקף שבשאר ספרים שלפעמים הוא מפסיק ולפעמים אינו מפסיק:

*] וכמוהו התגזרת. יבא"ר.

תפתח

[ז] ר"ל שיבוא בהם על פי הרוב ת"ג במקום תנועה קטנה ודגש.

תפתח נִלְקַחַת נִשְׁכַּחַת בדגש התי"ו, והנסתרת כשתבוא בתי"ו היא רפה וזה ההפרש ביניהן, נִפְקַדְתְּ, הבינוני נִפְקָד, נִפְקָדִים, נִפְקָדָה או נִפְקֶדֶת, ואם למ"ד הפעל גרונית יפתח כלו בפתח גדול, נִשְׁכַּחַת נִלְקַחַת, משובה נִצַּחַת (ירמיה ח'). הצד"יק בפתח גם בהפסק, וההפרש אשר בין העבר לנקבה נמצאת ובין הבינוני, דגשות הת"יו וקלותה, אבל בין העבר לנקבה נסתרת כשתבוא בתי"ו, ובין הבינוני לנקבה כשתבוא בתי"ו אין הפרש, נִפְקָדוֹת, המקור הִפָּקֵד, שם הפעל בפלס נִפְקָד, מעין מי נֶפְתּוֹחַ (יהושע ט"ו) [*]. העתידים והם שני דרכים, הצווי, והאותיות הנוספות שהן אית"ן, הצווי הִפָּקֵד, הִפָּקְדוּ, ובהפסק בצירי, איש מרעהו הִשָּׁמֵרוּ (ירמיה ט'). הִפָּקְדִי, ובהפסק בצירי הִפָּקֵדִי, הִפָּקַדְנָה, אית"ן אֶפָּקֵד, יִפָּקֵד, תִּפָּקֵד, נִפָּקֵד, יִפָּקְדוּ, תִּפָּקְדוּ, ובהפסק בצירי כהני ה' תִּקָּרֵאוּ (ישעיה ס"א). תשלח רוחך יִבָּרֵאוּן (תלים ק"ד). ונשארו עם השו"א, ובדעת חדרים יִמָּלְאוּ (משלי כ"ד). לעד בצור יֵחָצְבוּן (איוב י"ט). תִּפָּקֵד, תִּפָּקְדִי, ובהפסק בצירי, שכרון ויגון תִּמָּלֵאִי (יחזקאל כ"ג). תִּפָּקַדְנָה:

[*] א"א שאע"פ שהגון בסגול בהרבה מקומות נשתוו זה לזה עיין בבינוני בבנין פיעל:

והטור השלישי נקרא בנין:

פִּעֵל הדגש:

זה הטור לעולם דגוש העי"ן זולתי מקומות מעוטים, ואמרו כי הדגש תשלום הנח, שהיה ראוי להיות בין פ"א הפעל לעין הפעל כמו שהוא הנח במלת זָכַר שָׁמַר, כי היה ראוי להיות דִּיבֵּר שִׁימֵּר, ולהבדיל בינו ובין הקל שנשתנה סבתו ממנו ואע"פ שאינו במשקלו שמו הבדל ביניהם, והסירו הנח ושמו דגש תמורתו, והנה המקומות אשר נפקד מהם הדגש יוכיחו כי כן המשפט לולי שעשו כן להפריש בינו ובין הקל, ואביכן הֵתֵל[*] בי (בראשית ל"א). אל יוסף פרעה הָתֵל (שמות ח'). בַּשֵּׁל מבשל (שם). קמץ, ויש אומרים יבא"ר. כי בָּשֵׁל תואר בפלס זָקֵן, כָּבֵד, ובפתח וַיְהַלְלוּ (שופטים י"ז). הַלְלוּיָהּ, הַלְלוּ הַלְלוּהוּ אֲהַלְלָה את ה' (תלים

[*] עיין במאור שם.

קמ"ה

קמ"ה). כי מאספיו יאבלהו (ישעיה ס"ב). במקצת ספרים בקמץ האל"ף ובמקצתם בפתח, ובמסרת פליגין עליה יש שקורין בגעיא מאספיו, ויש שקורין בחטף מאספיו, תהומות יכסימו (שמות ט"ו). ומפלטי לי (תלים י"ח. בקנאו (מדבר ך"ה). ויקנאו בו (ראשית ל"ז). ויקנאו אותו פלשתים (שם ך"ו). מידי תבקשנו (ראשית מ"ג). וימלאום עפר (שם ך"ו). ומלאו את החצרות חללים צאו (יחזקאל ט'). כי לא מלאי אחרי (מדבר ל"ב). עובר ים מלאוך (ישעיה ך"ג). שלחו באש מקדשך (תלים ע"ד). ואחרים *) [א] קלים זולתי אלה°] ועי"ן הפעל בצירי ואזן וחקר (קהלת י"ב). ואת כל עץ השדה שבר (שמות ט'). בקש קהלת (קהלת י"ב). ואם במקף בסגול בקש לץ חכמה ואין (משלי י"ד). ובאו מהם בסגול זולתי מקף דבר, כפר, כבס, ובא כבס בצירי בשני מקומות כבס ביין לבושו (ראשית מ"ט). ואת בגדיו לא כבס (ש"ב י"ט). וכאשר יבוא, דבר, באתנח וסוף פסוק הוא בצירי, וכן בא בסגולה שהיא אחר זרקא, בצירי, ועתה הנה החיה ה' אותי כאשר דבר (יהושע י"ד). והמסורת עליו לית כוותיה צירי וכל אתנח וס"פ צירי כוותיה, ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש יפול הדגש וישתנה כמו כי מאן ה' (מדבר ך"ב). ולא אחר הנער (ראשית ל"ד). באר את התורה (דברים א'). נהלת בעזך (שמות ט"ו). נארת ברית עבדך (תלים פ"ט). וברך ולא אשיבנו (מדבר ך"ג). וה' ברך את אחרית איוב (איוב מ"ב). כי מאנו ידיו לעשות (משלי ך"א). אבל, מדוע אחרו פעמי מרכבותיו (שופטים ה'). האלף בסגול מפני החי"ת שהיא בחטף סגול, וכן יו"ד יחמתני אמי (תלים נ"א). ויש שלא ישתנה כמו נאר מקדשו (איכה ב'). נאץ ה' (תלים י'). בער יאשיהו (מ"ב ך"ג). כי נחם ה' ציון (ישעיה נ"א). מהרו בניך (שם מ"ט). וטהר הכהן את הבית (ויקרא י"ד). ולהט אותם היום הבא (מלאכי ג'). אשר כהן בבית אשר בנה שלמה (דה"א ו'). וכהנו לי (שמות מ'). שחת מבצריו (איכה ד'). שתתו כרמי

*) ועל פי רוב הקלים הם אם ל"פ גרונית כמו אלה שהבאתי או שע"פ קו"ף ול"פ שי"ן. יבא"ר.

*] א"א אלה קראו לכן המדקדקים מלין ומוקלין וא"א כי לא יבוא זה הקלות באותיות בג"ד כפ"ת לעולם ואף בזולתי בג"ד כפ"ת לא יבוא לעולם רק באותיות הנקודו' בשו"א כמו שנכתב כבר:

זה [א] כל אלה מחשב מן הללויה עד שלחו באש כלם הם רפוים: ר"ל

כרמי (ירמיה י"ב). והאבן הראשה אשר בטור הזה בצירי או בפתח, בצירי כמו שזכרנו וכן יבוא בפתח וְשִׁבַּר את המצבות (מ"ב י"ח). אִבַּד וְשִׁבַּר בריחיה (איכה ב׳). וּמִלַּט הוא את העיר (קהלת ט׳). עוד לִמַּד דעת (שם י"ב). וכן באלה שזכרנו שעיניהם גרונית יש בצירי ויש בפתח, ואם למ"ד הפעל גרונית יהא גם כן בפתח כמו שִׁלַּח את העם (מ"א ח׳). פִּתַּח הסמדר (ש"ה ז׳). או בצירי עם הולד נח בין עי"ן הפעל ובין למ"ד הפעל כמו, מוסר מלכים פִּתֵּחַ (איוב י"ב):

ומצאנו המקור ושם הפעל בפלס האבן הראשה, המקור נַאֵץ נאצת, (ש"ב י"ב). אחר חַלֵּץ את האבנים, (ויקרא י"ד).

ושם הפעל לי נקם וְשִׁלֵּם, (דברים ל"ב). וכשוכב בראש חִבֵּל, (משלי כ"ג.) וְהַדִּבֵּר אין בהם (ירמיה ה׳). הלא את הַקִּטֵּר, (שם מ"ד)· ומלת, תחלת דִּבֶּר ה׳ בהושע, (הושע א׳). לפי דעתי שגם הוא שם הפעל, ופירושו תחלת דבר ה׳ שהיה בהושע זה היה שאמר לו קח לך אשת זנונים וגומר, וגם שם התואר בא על משקל האבן הראשה, אבל הוא קמוץ כמשפט התואר, אלא שמצאנו הנני יִסַּד בציון (ישעיה כ"ח). בפתח, וכן הוא תואר, בנים כֶּחָשִׁים, (שם ל׳). הַמֵּאֲנִים לשמוע את דברי, (ירמיה י"ג). שהאחד מהן כַּחַשׁ, מֵאֵן, ואפשר שיהיה זה התואר כַּחָשׁ קמוץ העי"ן כי העבר פתח, וחי"ת כֶּחָשִׁים קמץ לפי [א] שהאחד ממנו כַּחָשׁ בקמץ כי לא ישתנה בקבוץ כמו מן כִּכַּר כִּכָּרִים, ואל"ף הַמֵּאֲנִים בשו"א ופתח, לפי שהאחד ממנו מֵאֵן בצירי לפיכך הקבוץ בשו"א כמו מן חֵרֵשׁ, חֵרְשִׁים. **והבינונים** בתוספת מ"ם מְדַבֵּר מְשַׁבֵּר עי"ן הפעל בצירי הַמְדַבֵּר אליך, (ש"ב י"ד). ומשבר סלעים, (מ"א י"ט). ואם במקף בסגול, ואיש דעת מְאַמֶּץ-כֹּחַ, (משלי כ"ד). ואם למ"ד הפעל גרונית מְזַבֵּחַ, (מ"א ג׳). חגר כִּמְפַתֵּחַ, (שם כ׳). וְשַׁבֵּחַ אני את המתים (קהל׳ ד׳). הוא תואר במקום פועל, ואם עי"ן הפעל אות גרונית או רי"ש פ"א הפעל בקמץ מְפָרֵק הרים, (מ"א י"ט). מְבָרֵךְ און, (ישעיה ס"ו). מְתָאֵב אנכי את גאון יעקב, (עמוס ו׳). האשה הַמְנָאֶפֶת, (יחזקאל ט"ז). כי כלם מְנָאֲפִים, (ירמיה ט׳). ועל הרי"ש ועל האל"ף מצאנו תשלום הדגש, ועל הה"א ועל החי"ת ועל העי"ן לא

יבוא

[א] ר"ל היחיד.

יבוא תשלום הדגש אלא ינקדו בפתח כמשפטם עם הדגש, אשרי אדם מפחד תמיד, (משלי כ"ח). מנהג, מטהר, ממהר, מבער, כי מרחמם ינהגם (ישעיה מ"ט). והייתי עד ממהר, (מלאכי ג'). ואמהותיה מנהגות, (נחום ב'). והאבות מבערים את האש, (ירמיה ז'). ובא אחד על העי"ן בקמץ למתעב גוי, (ישעיה מ"ט). והוא תואר במקום פעל, וכן במשקלו ממלא על כל גדותיו, (דה"א י"ב). תיאר, ואם מאן אתה לשלח, (שמות ח').

] תואר במקום פועל, וכן כלם עי"ן הפעל בצירי, ובא בחירק בהתחבר עם הכנוי, הנה נא רוח אלקים רעה מבעתך (ש"א י"ו). והדגש לתפארת, ויש לומר כי הדגש לחסרון תי"ו למ"ד הפעל ומשפטו מבעתתך), והוא לשון: נקבה, והנפרד מבעתת, אותך, וחירק מבעתך תחת סגול מבעתת, להקל הקריאה, וכן מן מינקת (ראשית ל"ה). ואת מנקתה (שם כ"ד). בחירק, וכן מן גברת, שרי גברתי, (שם י"ו). וכן בחירק בהתחבר עם הכנוי, אני ה' מקדשכם (ויקרא כ') ומאספכם אלקי ישראל, (ישעיה נ"ב). וכן אאמצכם במו פי, (איוב י"ו). ובסגול אנכי הוא מנחמכם, (ישעי' נ"א). אאורך ולא ידעתני (שם מ"ה). והוא על המשפט:

*] א"א והנה מה שפירש"י שם מאן כמו ממאן ע"ש:

*] איני נראה רק היה משפטו מבעתתך: יבא"ר.

והפעול והוא קמוץ מדבר בך, (תלים פ"ז). כתער מלטש, (שם נ"ב). קן משלח, (ישעיה י"ו). המחלל בגוים, (יחזקאל ל"ו). והנקבה, מקטרת מור ולבונה, (שיר ג'). מעלפת ספירים, (שם ה'). מקבצת מעמים, (יחזקאל ל"ח). המעשקה בתולת בת צידון, (ישעיה כ"ג). כלם בשורק, או בקמץ חטף, מגן גבורהו מאדם, (נחום ב'). ועורות אילים מאדמים, (שמות כ"ה). ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש ישתנה ויבוא חולם תמורת הדגש כמו כי מבורכיו יירשו ארץ, (תלים ל"ז). ואת האח לפניו מבוערת, (ירמיה ל"ו). נחלה מבוהלת. (משלי כ'). והמקור דבר שבר בצירי ובמקף בסגול דבר שקר, (ירמיה ט') לדבר-לך, (מ"ב ד'). ובתוספת ה"א תשוב עי"ן הפעל שואית, כי טוב זמרה אלקינו (תלים קמ"ז) ויספתי ליסרה אתכם, (ויקרא כ"ו). וכן עם הכנוים דברו לשלום, (ראשית ל"ז). וכן כלם, וכן עם כנוי הנמצא בהפסק ובסגול למ"ד הפעל דברך, לא אוכל

*] א"א אבל את עבדך מקללך רפה. והמסורת נתנו

כבדך (מדבר ך"ב). והכף רפה, ובדגש, ארם נהרים לקללך (דברי' כ"ג*] את קולו ליסרך (מדבר ד'). ובלא הפסק עין הפעל בסגול תחת הצירי [א] מפני חטיפת המלה, מאז דברך (שמות ד'). כמו שבא גם כן בעבר שהוא צירי, ובהתחבר עם הכנוים ישוב לסגול כמו שחתך ישראל (הושע י"ג). או פתח כמו ורחמך והרבך (דברים י"ג). וכן המקור עם הכנוי הנמצאים לעולם או בחירק או בסגול כמו בכזבכם לעמי (יחזקאל י"ג). דברכם שוא (שם). ולכן ירום לרחמכם (ישעיה ל'). ובחירק ובפרשכם כפיכם (שם א'). ומצאנוהו העי"ן הפעל בחולם, יסר יסרני יה (תלים קי"ח). קנא קנאתי (מ"א י"ט). ורפא ירפא (שמות כ"א). ובחירק פ"א הפעל, הרב עם שדי יסור (איוב מ"ב). לדעת רבים שהוא מקור, אבל דעתנו בו שהוא שם כמו מוסר, וכן בחירק, החלו הערמות ליסוד (ד"ה ב' ל"א). שהלמ"ד בחירק והיו"ד נחה, והיה ראוי בנוע היוד ליסוד, הלמ"ד בשו"א והיוד בחירק ובנוח היו"ד הוטלה תנועתה על הלמ"ד כמשפט, ואפשר שיהי' ליסוד מקור מהקל כמו וליסוד ארץ (ישעי' נ"א). ודגש הסמ"ך לתשלום היו"ד הנחה, ואע"פ שנכתבה מצאנו אות נחה נכתבה עם הדגש כמו שאנו עתידים לבאר, ושם התואר בא על משקלו אל קנא ונוקם ה' (נחום א'). ויברך ברוך אתכם (יהושע כ"ד). שאול ישאלו באבל (ש"ב כ'). שניהם מקור מזה הטור, ויש אומרים שהם מקור מהטור הראשון, ויבא המקור בתוספת תיו בצדקתך אחיותך (יחז' ט"ז):

הצווי דבר שבר בצירי, ובמקף בסגול בהסמכו אל מלה זעירא או אל מלה מלעיל כמו דבר נא (ישעיה ל"ו). והמקור דבר שקר (ירמיה ט') ומצאנו הצווי בפתח פלג לשונם (תלים נ"ה). וקרב*] אותם (יחזקאל ל"ז) כתר לי (איוב ל"ו). ואם למ"ד הפעל גרונית בצירי עם הולד נח בקריאה בין העין והלמד שמח נפש עבדך (תלים פ"ו). וכן המקור פתח חרצבות רשע (ישעיה נ"ח) או בפתח להקל שלח מעל פני (ירמיה ט"ו). חכם בני ושמח לבי (משלי כ"ז). והמקור כי שנא שלח (מלאכי ב'). לשלח איש את עבדו (ירמיה ל"ד)

כהס סימן בכה פירש הר"ף הראשונה דגושה והשנייה רפויה כן לקללך שהוא בתורה היא בדגש מקללך שהוא בקהלת רפויה והתורה היא קודם קהלת ודוק:

*] א"ה הוא צווי והקוף קמוצה בעבור הרי"ש שאינו מקבלת דגש:

[א] ר"ל באשר שבא שו"א אחריה:

ד'). והצווי בתוספת הה"א ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע (מ"ב ח'). ואם עי"ן הפעל אות גרונית או רי"ש ברך ה' חילו (דברי' ל"ג) ברכו את ה' (תלים קל"ה). לברך את אדונינו (מ"א ך"ה). בקמץ, וכן על האלף לפאר מקום מקדשי (ישעיה ס'). ועל העי"ן ועל הה"א ועל החי"ת בפתח ברוח משפט וברוח בער*] (שם ד'). מהר קח את הלבוש (אסתר ו'). מהרי שלש סאים (בראשית י"ח). נחמו*] נחמו (ישעיה מ'):

*] בספרים שלנו קמוץ. יבא"ר.

והאותיות הנוספות שהם אית"ן אדבר, אשבר בצירי ובמקף בסגול ידבר־נא עבדך (בראשית מ"ד). ונספר־לו (שם מ"א). וכן בהיות המלה מלעיל אע"פ שאיננה במקף כמו ויגרש את האדם (בראשית ג'). וכן בהתחבר עם הכנוים בהחטף בסגול כמו ואברכך (שם י"ב). אמגנך (הושע א'). ואם לא יחטף יהי' בצירי כמו תכבדך כי תחבקנה (משלי ד'). כי הטעם בבי"ת, וכן שאל אביך ויגדך (דברים ל"ב). ובא בפתח, ה' אל תאחר (תלים ע'). והוא סוף פסוק, ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש כמו אברכה את ה' (שם י"ו). וימאן ויאמר (בראשית ל"ט). ובית תפארתי אפאר (ישעיה ס'). כה תברכו (מדבר ו'). שאול ישאלו באבל (ש"ב ך'). ואם תמאנו (ישעיה א'). בקמץ, ובאו עם האל"ף בפתח, לא תפאר אחריך, (דברים ך"ה). ינאץ אויב שמך (תלים ע"ד). עד אנה ינאצוני (מדב' י"ד). ויִנאפו את נשי רעיהם (ירמיה ט'). ליאש את לבי (קהלת ב'). ועל הה"א ועל החי"ת בפתח, ותנהג את בנותי (בראשית ל"א) ועל מבועי מים ינהלם (ישעיה מ"ט). עד מתי אתה לא תרחם (זכרי' א'). כי ירחם ה' (ישעיה י"ד). וכן על העי"ן בפתח, ואתה תבער דם הנקי (דברים ך"א). כאשר יבער הגלל (מ"א י"ד). ובאו עם העי"ן בקמץ איש דמים ומרמה יתעב ה' (תלים ה'). ויתעב את נחלתו (שם ק"ו). ודובר תמים יתעבו (עמוס ה'). והשאר פתחין, ואם למ"ד הפעל גרונית יבוא עי"ן הפעל בצירי עם תולד נח כמו והרותיהם תבקע (מ"ב ח'). ואת הנתק לא יגלח (ויקרא י"ג). בצירי מפני ההפסק, ופעמים בלא הפסק כמו ויזבח ויקטר בבמות (מ"ב י"ו). על כן יזבח לחרמו (חבקוק א'). ובפתח להקל ישלח ה' בתער השכירה (ישעיה ז'). ישבח מעשיך (תלים קמ"ה). וישלח

*] א"א לא יתכן להיות מן הקל על משקל פעלו שאלו. כי לא יבוא לשון נחמה בקל רק בפיעל:

את

את בני ישראל (שמות ו׳). ולרבות, אם תדברנה שפתי עולה (איוב ך״ז). הלהן תשברנה (רות א׳). בצירי, וכן כשתחסר למ״ד הפעל הכפולה גם כן בצירי, תרננה שפתי (תלים ע״א. ובאו בהפסק בפתח, וברגליהם תעכסנה (ישעיה ג׳). ילדיהן תפלחנה חבליהם תשלחנה איוב ל״ט). ועל בלותיהם כי תנאפנה (הושע ד׳). וקשתות נערים תרטשנה ישעיה י״ג. וידיו תבצענה (זכריה ד׳):

ומצאנו בטור הזה מלה מורכבת מן העבר ובינוני פעול, מקננת בארזים (ירמיה ך״ב. שהוא מן קננת שהוא פועל עבר מטור הרביעי שלא נזכר פועלו, ומן מקוננת [א] שהיא פעולה מזה הטור, וטעם ההרכבה הזאת ר״ל כי קננת מקדם וגם עתה את מקוננת, ורבי יונה אמר שאינה מורכבת רק היא בינונית לבדה, ולהריץ המלה אל אשר לפניה החליפו הסגול בשו״א וכבר כתבנו שבר דבריו *] ויש מלה מורכבת מן רבים נסתרים ונמצאים, בעותיך צמתתוני (תלים פ״ח). אלו היה מן הנסתרים לבדם היה צמתוני, וכן הנמצאים לבדם צמתתיני *], ואפשר כי הכפל בא לחזק הענין ואינו מורכב וכן צמתתוני הכפל לחזק הענין°] זה הנכון בעיני כי לא מצאתי טעם לזאת ההרכבה, וכן דרך העברים לכפול המלים לחזק הענין כמו כל הקרב הקרב (מדבר י״ח). נחמו נחמו עמי (ישעיה מ׳). ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה׳ (ירמיה ך״ב). היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳ המה (שם ז׳). עוה עוה עוה אשימנה (יחזקאל ך״א). כי אבלו את יעקב ואבלהו ויכלהו (ירמיה י׳). את ה׳ צבאות אותו תקדישו (ישעיה ח׳). ומפלטי לי (תלים קמ״ד). ופניתי אני וראיתי אני (קהלת ב). ובאחיכם בני ישראל איש באחיו (ויקרא ך״ה). ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (ראשית ב׳). אשר נשבענו שנינו אנחנו (ש״א ך׳). אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם (ויקרא ך״א). האכה אבה אבי (מ״ב ו׳). האדרש אדרש (יחזקאל י״ד). בדרך בדרך אלך

*] עיין לעיל בדף נ״ג ע״ב ומה שכתבתי בהערה שם יבא״ר.

*] היה ראוי להיות צמתוני כי כן דרך העברים כמו ירקרק או אדמדם בדגש ת׳ התי״ו לה״פ כדינו. (ויקר׳ י״ג). שחרחורת (שיר א׳). יבא״ר.

°] א״א כן הוא לפי פירש״י אבל רהב״ע פירש שהם למעט:

ומצאנו [א] ר״ל בינוני פעולה מבנין פקד.

(דברים כ׳). מעלה מעלה מטה מטה (שם כ״ח). ואמרה האשה אמן אמן (במדבר ה׳). אבל רז״ל דרשו זה הכפל לצורך ואמרו אמן מאיש זה אמן מאיש אחר, כי כל העדה כלם קדושים (במדבר י״ו). כל מלכי הגוים כלם (ישעיה י״ד. כל בית ישראל כלו (יחזקאל ך׳). וכל צריך כלם בשבי ילכו (ירמיה ל׳). אבל ויאמר המלך אחשורש, ויאמר לאסתר המלכה (אסתר ז). אינו מזה, אבל ר״ל שאמר לה פעם אחר פעם מרוב כעסו על הצר ההוא, וכן ויאמר אל מלך ישראל ויאמר (מ״א ך׳). וכן יתבן אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם (ויקרא כ״א). אמור להם פעם אחר פעם כדי שיזהרו מן הטומאה, ורז״ל דרשו אמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים, וכן ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי (בראשית כב) שאמר לו פעם אחר פעם לתמהו על הכינו דברי העולה ולא היתה שם עולה, וכן וילכו שלשת בני ישי הגדולים הלכו אחרי שאול (ש״א י״ז). לפי שהיו רגילים ללכת אחריו, וכן קריאת הכפל לצורך שהיה קורא פעם אחר פעם לזרז הנקרא, אברהם אברהם (בראשית כ״ב). משה משה (שמות ג) שמואל שמואל (ש״א ג׳). וכן ארץ ארץ ארץ (ירמיה כ״ב). שכתבנו למעלה כי הם לקריאה, ויאמר*) אלקים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב (בראשית מ״ו). וכן בקריאת הנהי או הכאב מעי מעי אוחילה (ירמיה ד׳). ראשי ראשי (מ״ב ד׳). חרב חרב (יחזקאל כ״א). כי כן דרך הנוהים והכואבים לכפול דבריהם, אבל שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נ״ז). אינו כפל, כי פירושו שלום לרחוק ושלום לקרוב ויש שיכפלו לארך הדברים באמצע כמו ועתה אם באמת ובתמים עשיתם (שופטים ט׳). וגומר, וחזר ואמר ואם באמת ובתמים וגומר. וכן ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פושטים בגדינו (נחמיה ד׳). והדומים להם, ויש מלה מורכבת מזה הטור משנים שרשים והוא, כלה מקללוני (ירמיה ט״ו). אמרו שהוא שנים פעלים מהנסתר ומהמדבר בעדו, כי על הנסתר היה אומר מקללו ועל המדבר בעדו מקללני, והנכון בעיני שהוא מורכב מן שנים שרשים מן קלל, וקלה כי הם שנים ענינים, הקללה היא הפוך הברכה והקלון הוא הפוך הכבוד, וכן אמר הנביא, מקללני ומקלני, והרכיבו שניהם באחד

*) ה״א אין לשאול למה לא הזכיר יעקב יעקב כמו שנמצא במסורת ארבע שמות מוכפלים הם. כי אחר כך מביאם בפסוק שכתב בו שני פעמים ויאמר:

ואמרו במלה אחת שני ענינים לקצר הלשון ולצחותו, והומרה הא׳ קלה בו״ו, כמנהג התחלפה במקומות ולולי*], שהחליפוה והראו למ״ד הפעל בקריאה לא היה נכר במלה ענין קלה:

*] א״א כגון לא סלותי מן שלה. וכן קצוי חגוי מן קצה וחגה:

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים, והם שלשה על שלשה, פִּקֵּד, פִּקַּדְתָּ, פִּקַּדְתִּי, פִּקְּדוּ, ובהפסק בצירי, היטיבו כל אשר דִּבֵּרוּ (דברי׳ ה׳). פִּקַּדְתֶּם, פִּקַּדְנוּ, פִּקְּדָה, ובהפסק בצירי את אשר לִקֵּטָה (רות ב׳). פִּקַּדְתְּ, פִּקַּדְתֶּן:

הבינונים על שני דרכים הפועל והפעול והם שמונה:

הפועל, מְפַקֵּד, מְפַקְּדִים, מְפַקְּדָה או מְפַקֶּדֶת, ומפקדה בהפסק מְפַקֵּדָה, בצירי כמו ומרכבה מְרַקֵּדָה (נחום ג׳). ויבא גם כן בלא הפסק, מְשַׁכֵּלָה ועקרה (שמות כ״ג). כמו שבא גם כן בבנין הקל, מְפַקְּדוֹת:

הפעול, מְפֻקָּד, מְפֻקָּדִים, מְפֻקָּדָה, או מְפֻקֶּדֶת מְפֻקָּדוֹת:

המקור, פַּקֵּד, שם הפעל פִּקָּדֹן:

העתידים והם י״ג הצווי והאותיות הנוספות שהם איתן:

הצווי פַּקֵּד, פַּקְּדוּ, ובהפסק בצירי זמרו לאלקינו זַמֵּרוּ (תלים מ״ז). וכן פעמים עם הפרהא, ויאמר שַׁלֵּחוּ (מ״א י״ח). פַּקְּדִי ובהפסק פַּקֵּדִי, בצירי, ויאמר דַּבֵּרִי (ש״ב י״ד). פַּקֵּדְנָה:

איתן, אֲפַקֵּד, יְפַקֵּד, תְּפַקֵּד, נְפַקֵּד, יְפַקְּדוּ, ובהפסק בצירי עיני כל אליך יְשַׂבֵּרוּ (תלים קמ״ה). וכן עם הנו״ן הנוספת וילדיהם יְרַקֵּדוּן (איוב כ״א). תְּפַקְּדוּ, תְּפַקֵּד, תְּפַקְּדִי, ובהפסק בצירי מארץ תְּדַבֵּרִי (ישעיה כ״ט). תְּפַקֵּדְנָה:

ועליו הטור הרביעי נקרא בנין פֻּעַל שלא נזכר פועלו:

והוא כלו פעול ואין בו פועל, כי הפועל הוא הטור השלישי וזה הטור הוא פעול מכח הראשון, כי אם תאמר על הפועל לעבר שִׁבֵּר תאמר על הפעול שֻׁבַּר, ואם תאמר על הפועל לעתיד יְשַׁבֵּר תאמר על הפעול

הפעול יִשָּׁבֵר, אבל הבינוני שהוא פעול גם הוא בזמן הוה כדמות התואר ופעמים פ"א הפעל בקמץ חטף, כמו שֳׁדְּדָה נִנְוֵה (נחום ג'). לא כָּרַת שרך (יחזקאל י"ו). כָּלוּ תפלות דוד בן ישי (תהלים ע"ב). כָּסּוּ הרים צלה (שם פ'). והעבר בפתח עין הפעל כמו לֻקַּח עמי חנם (ישעיה נ"ב). ואם בהפסק בקמץ, ובאו בזקף קמץ וציר בגוים שֻׁלָּח (עובדי' א'). כי ארמון נֻטָּשׁ (ישעיה ל"ב). והבינוני בקמץ כמו, אם תראה אותי לֻקָּח מאתך (מ"ב ב') ילד יֻלַּד לנו (ישעיה ט'). שהוא עבר בפתח, לנער הַיּוּלָּד (שופטים י"ג). שהוא בינוני בקמץ, וכן וכל עצי השדה עליו עֻלְפֶּה (יחז' ל"א) [בפסה"ד עֻלָּפֶּר] תואר מזה הטור, והיה ראוי להיות עֻלָּף מבלי תוספת ה"א ובא בתוספת ה"א ומלרע כמו והמונו צִחֵה צמא (ישעיה ה'). אִשֶּׁה לה' (ויקרא ב'). כי ערוך מאתמול תָּפְתֶּה (ישעיה ל'). שהוא מן וְתֹפֶת לפנים אהיה (איוב י"ז) וכן, מתימן וְדְדָנֶה בחרב יפלו (יחזקאל כ"ה). אבל הוא מלעיל, וזה הטור דגוש העין כמו הטור השלישי שהוא קרטון לו וגם נרפה במקומות כמוהו כמו יוּקָשִׁים בני האדם (קהלת ט'). שהוא בינוני תואר לרבים, שתאמר לתואר היחיד יוּקָשׁ, בפלס והסבה איננו אֻכָּל (שמות ג'). אם תראה אותי לֻקָּח מאתך (מ"ב ב'). לנער הַיּוּלָּד (שופטים י"ג). שתאמר מהם לרבים אֻכָּלִים, לֻקָּחִים, יֻלָּדִים, כך תאמר לרבים מן יֻקָּשׁ יֻקָּשִׁים, אבל זה יוּקָשִׁים בני האדם יצא ברפיון שלא כדרך חביריו, מטעם אשר הראיתיך בטור השלישי, וכן לב הוּתַל (ישעיה מ"ב). שהוא תואר אע"פ שהוא פתוח הוקל והיה ראוי להרגש, ואפשר שהוא עבר, וטעמו לב שהותל, אבל המדקדקים הסכימו עליו שהוא תואר, וכן ורגל מוּעֶדֶת (משלי כ"ה). בינוני תואר לנקבה שתאמר מוּעָדָה או מוּעֶדֶת, לֻקָּחָה או לֻקַּחַת, או יֻלָּדָה או יֻלֶּדֶת ומפני ההפסק בא עין מוּעֶדֶת בקמץ. כאשר תאמר על לשון נקבה שׁוֹמְרָה או שׁוֹמֶרֶת, ובהפסק שׁוֹמָרֶת, וכתב החכם רבי אברהם אבן עזרא בשם רבי משה הכהן כי השורק מקום חולם והוא כמו פּוֹעֶלֶת מבנין הקל, ויפה דקדק אע"פ שלא מצאנו לֻקַּח אֻכַּל יֻלַּד יֻקַּשׁ מֻעַד, נאמר אותם מדרך סברא כי לא יתכן פֻּעַל מבלי פּוּעַל, וכן אחר שמצאנו טֻבְּעוּ בים סוף (שמות ט"ו). נאמר בנין פיעל טִבַּע טִבְעָה, כן שמשו בו רז"ל בתקנם בברכות ק"ש וזדים טִבַּעְתָּ, בתהומות טִבַּע *] וכן אחר שמצאנו וכי יֻתַּן מים על זרע (ויקרא י"א). הֻיּקַּח מגבור מלקוח

*] א"א בנוסחאות האשכנזים

(ישעי׳ מ״ט). שהם מבנין הפעל נאמר הנִתִּין*] לא נמלא טיבע רק טַבְּעוּ:
] הִתִּין ע״מ הִגִּישׁ. הִלְקִיתַ אע״פ שלא נמצאו כי מהם לֻקְּחוּ, יבא״ר. והנגיד רבי שמואל כתב כי אלה לֻקְּחוּ מבנין הקל, ואם עי״ן הפעל גרונית או רי״ש תנקד פ״א הפעל בחולם, כמו ומֹרַק ושטף במים (ויקרא ו׳). טרף טֹרַף יוסף (ראשית ל״ז). כי לא פֹּרַשׁ (מדבר ט׳). כי גֹרְשׁוּ ממצרים (שמות י״ב). זֹרְמוּ מים עבות (תלים ע״ז). ויחסר הנסמך ופירשו כי העבים זרמו מים וכן תאמר תֹּעַב, בֹּאַר, בֹּעַר, נֹאַץ, בחולם, מֹעֲכוּ שדיהן (יחזקאל כ״ג). דֹּעֲכוּ כאש קוצים (תלים קי״ח). וכן יתֹעב יבֹאר ינֹאץ, ובכרמים לא ירנן ולא ירֹעע (ישעי׳ י״ו). וכן כמין יסֹער מגורן (הושע י״ג). כי הצירי בו במקום הפתח, ומשפטו יסֹער בפתח ועם החי״ת לא ישתנה כמו, את לא רחמה (הושע א׳). עניה סוערה לא נחמה (ישעיה נ״ד). ירחם יתום (הושע י״ד). ובמים לא רחצת למשעי (יחז׳ י״ו). ומלת היחברך כסא הוות (תלים צ״ד). מזה הטור ופירושו] היִחֻבַּר עמך ובהתחברו נפל הרגש להקל והקמץ חטף כמו השורק כמו שהראיתיך, ויש מלה מורכבת מזה הטור והטור השמיני שהוא התפעל, שמי מִנֹּאָץ (ישעי׳ נ״ב): שהדגש בו לחסרון תי״ו התפעל והראוי מתנאץ והוא מורכב מבינוני מהטור השמיני שהוא מִתְנָאֵץ ומהבינוני בטור הזה שהוא נֹאָץ, וסבת השני הטורים האלה בפירש המלה הזאת רוצה לומר השם יתברך סבב להיות שמו נֹאָץ בגוים, שהגוים ינאצוהו ויחללוהו, והוא יסבב זה בהגלות עמו ביניהם והם יעבדו אותו בגלות ויחדו את שמו, והגוים יהרגום וישללום על ייחוד השם, וזה שאמר בראש הפסוק ועתה מה לי פה נאם ה׳, ר״ל מה לי בגלות כי שמי מחולל ומנואץ ועמי לוקח לא בכסף ולא במחיר ויעבידום ויחללו את שמי עליהם הנה שמי מתנאץ ונואץ, ומלת אלה נֻלְּדוּ להרפה בגת (ד״ה א׳ ד׳). קצת המדקדקים אמרו שהיא מורכבת מזה הטור ומהטור השני והי׳ ראוי להיות נִילְדוּ, ולפי דעתי כי אין צריך רק הוא כלו מבנין נפעל ובא הדגש תמורת הנח, אשר במלת נוֹלְדוּ נוֹדְעוּ, ואע״פ שנכתב בו הנח שהוא הו״ו הנבלע בדגש ובא הדגש תמורתו כאשר אבאר לך בשער נחי הפא אם יעזרני צורי:

*] א״א פירש לפי שהוא מבנין פעל שלא יתחברו עמו הכנוי כי אם בזה הדרך כמו שמבוא׳ בשער הכנוי׳:

ואלה

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים, פִּקֵּד, פִּקַּדְתָּ, פִּקַּדְתְּ, פִּקַּדְתִּי, פִּקְּדוּ, פִּקַּדְתֶּם, פִּקַּדְנוּ, פִּקְּדָה, פִּקַּדְתֶּן:

הבינונים, פִּקֵּד, פִּקְּדִים, פִּקְּדָה, פִּקְּדוֹת:

המקור, פַּקֵּד, וכן מצאנוהו, כי גַּנֹּב גנבתי (בראשית מ׳). שם הפעל פִּקֵּד, כמו ויתנהו בַסּוּגַר (יחזקאל י״ט). ואע״פ שהיה ראוי להדגש הלא הראיתיך כמוהו, לב הוּתַל (ישעי׳ מ״ד). יוּקָשִׁים בני האדם (קהלת ט׳). או פֻּקֹּד בדגש ובחולם כי כן מצאנוהו, את עול סֻבֳּלוֹ (ישעיה ט׳). שהנפרד ממנו סֹבֶל:

העתידים, ואינם אלא על דרך אחת כי הצווי איננו בטור הזה, כי פעולתו ע״י אחר לא ע״י עצמו, כאשר פירשתי למעלה בסדר הטורים:

האותיות הנוספות שהן אית״ן, אֲפֻקַּד, יְפֻקַּד, ובא, לא יְרֻנָּן (ישעיה י״ו). בקמץ אע״פי שאיננו בהפסק, תְּפֻקַּד, נְפֻקַּד, יְפֻקְּדוּ, תְּפֻקְּדוּ, תְּפֻקַּד, תְּפֻקְּדִי, תְּפֻקַּדְנָה:

והטור החמישי נקרא בנין הפעיל הנוסף:

זה הבנין כלו נוסף, בעוברים נוסף בה״א בראש המלה נקודה בחירק וביו״ד נחה בין עי״ן הפעל ללמ״ד בנסתרים, הִפְקִיד, הִשְׁמִיד, הִבְדִּיל, וכן הנקבה הִפְקִידָה, הִשְׁמִידָה, הִבְדִּילָה, וקריאתם מלעיל, זולתי אלה שנמצאו מלרע, והִבְדִּילָה הפרוכת לכם (שמות כ״ו). והֵבִיאָה אל*) הכהן (ויקרא ה׳). וכן רבים הִפְקִידוּ, הִשְׁמִידוּ, הִבְדִּילוּ, מלעיל כלם, ובנמצאים ובמדברים בעדם נעדרה היוד הנחה, הִפְקַדְתִּי, הִשְׁמַדְתִּי, הִפְקַדְנוּ, הִפְקַדְתָּ, הִפְקַדְתֶּם, הִבְדַּלְתֶּם, ונקודם וקריאתם בארנו בטור הראשון במלת פעלת ופעלתי ופעלתם ופעלנו, וכן בהתחברם עם הכנוים תעדר גם כן היו״ד הנחה ותהיה עי״ן הפעל נקודה בפתח, אשר הִפְקַדְתּוֹ שם (ס״א ד״ע). והשכרתים למען יעלוזו (ירמי׳ נ״א) והמעטתים לבלתי רדות בגוים (יחזקאל כ״ט). ובא עי״ן הפעל נקודה בחירק כאשר בנסתרים וגם אנכי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לה׳ (ש״א א׳). או בא לגזרת פִּעֵל, כמו שְׁאֵלְתִּיהוּ

*) א״א אין להביא ראיה מן והביאה כי הה״א במפיק לפיכך הוא מלרע כדין כל מלה בכנוי ה״א הנסתרה:

שופטים

(צופ׳ יג). כמו שכתבנו בטור הראשון, ואם פ״א הפעל גרונית [א] נרחיב עליה ונאמר האריך, כי החריש לה (מדבר ל׳). והעמיד את הבהמה, (ויקרא ך״ז)׳ העמדתה להררי עוז (תלים ל׳). את ה׳ האמרת (דברים ך״ו). האריכו למעניתם (תלים קכ״ט). ה״א הפעיל נקודה בסגול ופ״א הפעל בחטף סגול, ובאה מלה אחת משונה מחברותיה, למה העברת העביר (יהושע ז׳). שהעי״ן נקודה בשו״א ופתח, ולפי שנקדו העי״ן בשו״א ופתח נקדו הה״א בצירי להרחיב התנועה כמו שנקדוהו בפתח כשהוסיפו ו״ו השירות בעוברים בנמצא ונמצאים, והעמדת להם כל מתנים (יחזקאל ך״ט). והעברת שופר תרועה (ויקרא ך״ד). והעברתם את נחלתו (מדבר ך״ז). לפי שהעי״ן בשו״א ופתח נקדו הה״א בפתח להאריך התנועה בתחלת המלה לפי שהוא מלרע, ופעמים פ״א הפעל בשו״א לבדו, וה׳ העלים *) ממנו (הושע ה׳). ושחטה סטים העמיקו (הושע ה׳). העמיקו שחתו (שם ט׳). והדומים להם, ובאה מלה אחת הה״א בסגול לא הכלמנום (ש״א ך״ה). ומשפטו בחירק על המנהג בשלמים ואם למ״ד הפעל גרונית יוליד נח בקריאה בין עי״ן הפעל ללמ״ד הפעל, וה׳ הפגיע בו (ישעיה נ״ג). השמיע את מחנה ארם (מ״א ז׳). ומלת תרגלתי *) לאפרים (הושע י״א). רוב המדקדקים אמרו שהוא כמו הרגלתי בחלוף תי״ו בה״א כמו שנהגו העברים ברוב בנחי הלמ״ד ובהרבה מקומות ואע״פי כן בתחלת המלה לא מצאנו חלוף תי״ו בה״א ועל כן יתכן לומר שהוא שם הפעל, והיה ראוי להיות מלרע בפלס תפארתי, ונאמר ממנו תרגלת בפלס תפארת, וכן פירשו אחי רבי משה עליו השלום בספר תחבושת, והוא הישר, ומלת החדלתי את מתקי, החדלתי את תירושי, החדלתי את דשני (שופ׳ ט׳) [עיין קו״א] אמרו שהם [ב] מפוארים כי הראוי בהם החדלתי בפלס העמדתי, והנכון שהם מבנין הפעל ולולי החי״ת שהיא גרונית היה החדלתי, כמו השברתי,

ובגלל

*) א״א כן כל לשון העלמה בשו״א לבדו כמבו״ר במסורת:

*) ול״נ כי עוד ימלא בנין תפעל בתי״ו לסימן ולעיו מתחרה ותתצב ועיין קו״א. יבא״ר.

[א] ר״ל שהה״א נקודה בסגול המרחבת את קריאת אות הגרון: [ב] ר״ל שבאה בהם קמץ חטף לתפארת הקריאה:

הפועלים

ובגלל החי"ת הוסב הקמץ להיות תחת החי"ת כמנהג כמו הֶחֱלֵיתִי (מ"א ד"כ). ואע"פ שה"א החליתי בקמץ וה"א החדלתי בסגול, אין לחוש על זה, כי תנועת הה"א אינה אלא להאריך ולהרחיב קריאת החי"ת ואם תאריך ותרחיב קריאת החי"ת מה לנו אם הוא מפני תנועת קמץ אם מפני תנועת סגול, ומלת וְהִשְׁלַכְתֶּנָה ההרמונה (עמוס ד'). מלה מורכבת מן עבר ועתיד, כי אם היתה עבר כלו היינו אומרים וְהִשְׁלַכְתֶּן ואם עתיד כלו וְתַשְׁלֵכְנָה, או הוא כלו עבר והוא הנכון ונוספה הַ"א אחר נו"ן הנקבות שלא כמשפט העוברים אבל מנהג הלשון בעתידים מן הפעלים, ובשמות ובמלים כמו קִרְבֶּנָה (ראשי' מ"א). כְּסְתוֹתֵיכֶנָה (יחזקאל י"ג). אוֹתָנָה (שמות ל"ה). וְאַתֵּנָה (ראשית ל"ה). כֻּלְּנָה (שם מ"ב).

והבינונים בתוספת מ"ם ותעדר ה"א הנוספת על העוברים לפי שיכבד על הלשון שתי אותיות נוספות כאחת, ופעם תראה כמו, לארבעתם מְהֻקְצָעוֹת (יחזקאל מ"ו). וכלם היו ראוים להיות על זה הדרך, הפועלים מְהִפְעִיל, מְהִפְעִילִים כו', והפעולים מְהֻפְעָל, מְהֻפְעָלִים, וכולי, וכשנעדרה הה"א הוטלה תנועת הה"א במ"ם, ואמרו מַפְעִיל, מַרְבִּיץ בפוך אבניך (ישעיה כ"ד). ויתכן לומר מַפְעֵל בצירי, כמו מוֹצֵא רוח רוח מאוצרותיו (תלים קל"ה). שהוא כמו מוציא, מַפְעִילִים, וכולי:

הפעולים, מֻפְעָל, מֻפְעָלִים, וכו' והמ"ם בשורק כמו הנה ראשו מֻשְׁלָךְ אליך (ש"ב ך'). מֻשְׁבָּב על מטתו (מ"ב ד'). כל ראש מֻקְרָח (יחזקאל ד"ט). הַמֻּפְקָדִים בית ה' (מ"ב י"ב). ויהיו מְבֻשָּׁלִים לפניך (ירמי' י"ח). מֻשְׁלֶכֶת בדרך (מ"א י"ג). או בקמץ חטף, מָשְׁזָר (שמות ד"ו). וזובח מָשְׁחָת (מלאכי א'). ומופעל קמוץ זולתי אם הוא סמוך, ובא, לשוני מֻדְבָּק מלקוחי (תלים ד"כ). קמוץ ואעפ"י שהוא סמוך, ויתכן שיהיה חסר למ"ד השמוש ודינו מדבק למלקוחי, ואם פ"א הפעל אות גרונית תאמר בפעלים, מַאֲרִיךְ, מַחֲרִיד, מַעֲמִיד, ובפעולים תשוב קבוץ המ"ם קמוצה בקמץ רחב ופ"א הפעל בקמץ חטף כמו מָעֳמָד במרכבה (מ"א ד"כ). בתוך ערים מָחֳרָבוֹת (יחזקאל כ"ט). וכבש בזהב לכסא מָאֳחָזִים (ד"ה ב' ט'). ומלת ואין מָעֳמָד (תלים ס"ט). קצת מדקדקים אמרו שהוא שם הפעל [א] והוא מפואר

הפעולים [א] ר"ל נקודה בקמץ חטף לתפארת הקריאה:

כי

טפואר כי היה ראוי להיות מעמד כפלם מחשב, מערב, כי אם היה פעול היה אומר ואינני מעמד [ב] כי אמר בראש הפסק טבעתי ביון מצולה, ויתכן לומר שהוא פעול כמשפטו ופירושו ואין אחד מאיברי שהיה מעמד כי כלי טבעתי, אשר אתם מחלמים (ירמי' ך"ט). הם מעזרים אותם (ד"ה ב' ך"ח). משפטם על המנהג מחלימים מעזירים, ומלת מבליגיתי עלי יגון (ירמי' ח'). אמרו כי היא מורכבת מפועל ומפועלת עם כנוי המדבר בעדו, כי מהפועל יאמר מבליגי, ומהפועלת מבלגתי, והנכון שהוא שם הפעל מבליגית בפלם מרבית שהיא ראויה להיות מרביית וכן במשקלו מבליגית, ובהתחברו עם מדבר בעדו יאמר מבליגיתי, והוא מלשון ואבליגה מעט (איוב י'). וכן כתב רבי אחי רבי משה ז"ל בספר תחבושת והוא הישר, כן משחת מאיש מראהו (ישעיה נ"ג). החירק מקום הקמץ או יהיה תואר, וכן, והערים המבדלות (יהושע י"ו). כי עתליה המרשעת (ד"ה ב' ך"ד). ומלת והאזניחו נהרות (שם י"ט). האלף נוספת כי משפטו והזניחו כן דעת המדקדקים, אבל דעתי כי הה"א נוספת והאל"ף תמורת הה"א כאל"ף וכל מלבושי אגאלתי (ישעיה ס"ג). ואחרי כן אתחבר יהושפט (ד"ה ב' ך'). וסגול האל"ף מפני כובד קריאת האל"ף בחירק כי אלו היה ה"א היה חירק כי לא מצאנו אות נוספת נעה כי אם בראש המלה או בסופה זולתי מלת לדרוש הדבר (עזרא י'). והוא לבדו בא כן וכבר כתבנו שאפשר שהיא מלה מורכבת ואנחנו לא ידענו, ויש אומרים כי נהגו באל"ף והאזניחו מנהג לשון ארמית שמוסיפין אל"ף בראש המלה כמו אשתיו חמרא (דניאל ה'). וזולתו, ונכתבה בו אל"ף על לשון ארמית והה"א על לשון הקודש, ורבי אחי רבי משה ע"ה כתב כי הה"א היא ה"א השאלה במקום אם, כה"א ההשב אשיב (ראשית ך"ד). ומפני פגישת שני החירק בתנועה אחת החליפו ה"א הבנין באלף, כי החירק והסגול הרי הם כתנועה אחת ותכבד קריאתם כאחת, אבל הסגול עם הקמץ קריאתה נכונה [ג] כי הסגול קריאתה למטה והקמץ למעלה לפיכך תכן קריאתם

באחת

[ב] כי באמר שהוא מדבר בעדו ראוי לומר אינני שהוא ג"כ מ"ב ולא אין שהוא לשון נסתר: [ג] ר"ל שברת הסגו"ל הוא בענין אחר מהברת הקמץ ומובדל ממנה הרבה

באתת, וזה אנחנו זוכרם תמיד בזה הספר שיבוא סגול קודם הקמץ לתקן הקריאה וזה הנכון מכל מה ששמעתי שנאמר במלה הזאת [ועיין קו א]:

והצווי והמקור, בתוספת ה"א, הה"א בפתח והעי"ן בחירק כמו העברת העביר את העם (יהושע ז'). ולהכחיד *) ולהשמיד (מ"א י"ג). עת להשליך אבנים (קהלת ג'). ובהקהיל את הקהל (מדבר י'). ובהאריך הענן (מדבר ט'). או בצירי והשלך אל האש אשר אל האח (ירמיה ל"ו). אדם תועה מדרך השכל (משלי כ"א). מוסר השכל (שם א'). העמד המצפה (ישעי' כ"א). החזק מגן וצנה (תלים ל"ה). העמק שאלה (ישעי' ז'). ואם במקף בסגול העבר־נא את עון עבדך כי נסכלתי (ש"ב כ"ד). ויבא בפתח הנחת ה' גבוריך (יואל ד'). הישר לפני דרכך (תלי' ה') ובא גם בהפסק בפתח, כפך מעלי הרחק (איוב י"ג). בפתח באתנח, וכן, ומתניהם תמיד המעד (תלים ס"ט). בפתח בסוף פסוק, ואון ותרפים הפצר (ש"א ט"ו). מקור והוא בפתח באתנח, וכן יען הזכרכם עונכם (יחזקאל כ"א) בפתח, ואלה שיבואו בצירי או בפתח, לא יבואו כן כי אם היחיד או הרבות שיאמר הפקדנה לעולם בצירי, אבל היחידה והרבים בחירק לעולם החזיקי, החזיקו, העמיקי, העמיקו, והם מלעיל ובהתחברם עם הכנוים לעולם כלם בחירק:

*] א"א שאין להביא ראיה מן ולהכחיד ולהשמיד ולהשליך וכו' לפי שהם עם אותיות בכל"ם שדרכם תמיד לבוא בחירק וגם מן האחרים שהם בצירי אין להביא ראיה לפי שהם זולת בכל"ם שדרכם לבוא בצירי:

והמקור, כשיבוא באותיות בכל"ם, בהרחיק, כהרחיק, להרחיק, מהרחיק, ויבא בהעדר הה"א ולנפיל ירך (מדבר ה'). לעביר את בית המלך (ש"ב י"ט). בשו"א ופתח, להלך משם בתוך העם (ירמי' ל"ז) בשו"א לבדו, ולשבית עניי ארץ (עמוס ח'). לראותכם בדרך אשר תלכו בה (דברי' א'). בגלותו את יכניה בן יהויקים מלך יהודה (ירמי' כ"ז). ויאמר מהחל התרומה לביא בית ה' (ד"ה ב' ל"א). לביא *]

אותו

*] א"א כן במסורת לביא ב' בלשון הרבה באופן שתכון קריאתם ביחד. והברת הסגו"ל מורכב מפתח וצירי ולכך קראו לסגו"ל פתח קטן. והפתח והקמץ הן שניהם מן הגרון רק שהברת הפתח יוצאת למטה יותר מן הקמץ ובאשר שהסגל משותפת בהברתה לפתח לכך אמר עלי' ג"כ שהיא למטה:

אותו בבלה (ירמי׳ לט) להטיא את בשרך (קהל׳ ה׳). וכן לגיד ביזרעאל (מ״ב ט׳). בכתיב, וקרי להגיד, לשמיע בקול תודה (תלים כ״ו). לנחותם הדרך (שמות י״ג). למרות עיני כבודו (ישעי׳ ג׳). לעלות על מזבחי (ש״א ב׳). ולברר וללבן (דניאל יא). לשמיד מעוניה (ישעי׳ כ״ג). כי תכלה לעשר (דברים כ״ו). בעשר הלוים (נחמיה י׳). ויש שיבוא ה״א המקור בחירק כמו (העביר) [העבר] גנון והציל פסוח והמליט (הושע ז׳). למען הרגיע את הארץ (ירמיה נ׳). והרגיז ליושבי בבל (שם כ״א). ואפשר שיהי׳ הרגיע עבר במקום עתיד כאלו אמר למען ירגיע את הארץ והרגיז ליושבי בבל כגורן עת הדריכה, עד השמידם אותם (יהושע י״א). אבל, עד השמידך אותכם (שם כ״ג). פתח, עד השליכו אותם מעל פניו (מ״ב כד) ובסגול עם אות גרונית כמו (העביר) (ראש׳ מז) [העבר] ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים (ירמי׳ ל״א). שכל אדם האריך אפו (משלי י״ט). ומלת כהנדוף עשן (תלים ס״ח). וכן מלת כהתוך כסף (יחזקאל כ״ב). יש אומרים שהן מקור מזה הבנין, ויש אומרים שהם מקור מבנין נפעל, והראוי כהנדוף כהנתוך ולפי דעתי כי שניהם שמות הפעל מזה הבנין, ואם זה בחולם וזה בשורק שניהם שוים:

כיאה וכל אריך דכותה:

והאותיות הנוספת שהם אית״ן תעדר מהם ה״א הבנין תאמר אגדיל יגדיל, והראוי אהגדיל יהגדיל, ובהעדר הה״א נשאר פתח הה״א באותיות הנוספות:

ומצאנו, הה״א במקומות מעוטים מנהי הפ״א, דלותי ולי יהושיע (תלי׳ קי״ו) יהושיע ה׳ (ש״א י״ז). מושלו יהילילו (ישעי׳ נ״ב). ומשירי אהודנו (תלי׳ כ״ח). על בן עמים יהודך (שם מ״ה) יהודה לתפלה (נחמיה י״א). ופעמים יבא [א] האית״ן בצירי וישכם אברהם (ראשית כ״ב). או יחזק במעזי*] (ישעי׳ כ״ז). בשו״א ופתח ואחזק בידך (שם מ״ב). בשו״א לבדו, ואם במקף בסגול וישלך־שם מלח (מ״ב ב׳) ותחזק־בו לאכול לחם (מ״ב ד׳) אשכים ודבר (ירמי׳ ז׳). ויקראו לפניו אברך (ראשי׳ מ״א). יש אומרים כי שניהם מקור בחלוף ה״א באל״ף (וכן הכביד את עלכם (מ״א י״ב)). ויש לומר שהאל״ף בהם

*] א״א דוקא עם וי״ו ההפוך יבא בצירי ולא בחירק ובלא הוי״ו יבא על הרוב בצירי:

בהם

ומצאנו. [א] ר״ל ע״ן הפעל בעתיד יבא לפעמים בצירי:

בהם למדבר, ונכתבה יו"ד המשך באשכים אעפ"י שהוא בצירי לפי שאחר הוא בחירק ובצירי, וכן הַעֲנֵיק תעניק לו (דברים ט"ו). וכן וַתַּגֵּיד לבני ישראל (שמות י"ט). ובעל כנפים יַגֵּיד דבר (קהלת ז'). הַגֵּיד נגיד למלך (ירמי' ל"ו). ר"ל הַגֵּד, הַקֵּיף את העיר (יהושע ו'). וכן הַסֵּבֵיב אליו (מ"ב ח'). אני יְשֵׁנָה ולבי ער (שיר ה'). הַבֵּיט ימין וראה (תלים קמ"ב). וְהוֹלֵיד און*) ואם למ"ד הפעל אות גרונית יוליד נח בקריאה בין העי"ן והלמ"ד. כי לא יַצְמִיחַ (ש"ב כ"ג). יריע אף יַצְרִיחַ (ישעי' מ"ב). ובחבל תַּשְׁקִיעַ לשונו (איוב מ'). ופעמים יבוא בפתח כמו וַיַּצְמַח ה' אלקים (ראשית ב'). אל תַּשְׁמַע קולך (שופטים י"ח). ואל יַבְטַח אתכם חוקיהו (ישעי' ל"ו). ובא גם כן בהפסק תחת דוד אביו וַיַּצְלַח (ד"ה א' כ"ט):

*) א"א כל אלה היודין הם יתירים כי אין דין לבוא יו"ד נחה אחר צירי רק כשהיא פרשית או שתורה על לשון רבים כמו שבארתי בפ' שירה בשיר ג':

ומצאנו עה"פ ברבים בשו"א וַיַּדְרְכוּ את לשונם (ירמי' ט') וַיַּדְבְּקוּ גם המה (ש"א י"ד). וַיַּדְבְּקוּ פלשתים את שאול (ש"א ל'). והיה ראוים להיות וידריכו, וַיַּדְבִּיקוּ, ופתחות היו"ד תורה עליהם שהם מבנין הפעיל, וכן רבת תַּעְשְׁרֶנָּה (תלים ס"ה). יַעְשְׁרֶנּוּ המלך (ש"א י"ז). ראוים תַּעֲשִׁירֶנָּה, יַעֲשִׁירֶנּוּ, אע"פ שלא תורה עליהם פתחות אות אית"ן כי גם בבנין הקל יפתח אות אית"ן בגלל אות גרון כמו המה יַעַמְדוּ למשפט (יחזקאל מ"ד). וזולתו אעפ"כ יורה עליו לפי שהוא פעל עובר לאחר, ומהקל הוא עומד כמו לא יֶעְשַׁר ולא יקום חילו (איוב ט"ו). ואע"פ שמצאנוהו עומד בבנין הפעיל והוא ברוך ה' וַאעְשִׁיר (זכרי' י"א). מבנין הקל לא מצאנוהו עובר:

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים והם ג' על ג', הִפְקִיד, הִפְקַדְתָּ, הִפְקַדְתִּי, הִפְקִידוּ, הִפְקַדְתֶּם, הִפְקַדְנוּ, הִפְקִידָה, הִפְקַדְתְּ, ואם למ"ד הפעל גרונית כלו פתח הִשְׁבַּעַתְּ עמים רבים (יחזקאל כ"ו). הִפְקַדְתֶּן:

הבינונים על שני דרכים הפועל והפעול והם שמנה:

הפועל מַפְקִיר מַפְקִידִים, מַפְקִידָה או מַפְקֶדֶת, מַפְקִידוֹת:

הפעול מֻפְקָר, מֻפְקָדִים, מֻפְקָדָה או מֻפְקֶדֶת, מֻפְקָדוֹת:

המקור הַפְקֵר, שם הפעל בזה השורש לא מצאנוהו אבל מצאנוהו בשורש

אחר על פנים רבים יש שהוא בפלס הבינוני פועל, וכטל משכים הולך (הושע ו׳). סוסים מיוזנים משכים היו (ירמי׳ ה׳). כלומר בהשכמה, וכמו כן, יתן אוכל למכביר (איוב ל״ו). כלומר לרוב, ומשקל אחר, ודבריו לא בהשכיל (שם ל״ד). במטאטי השמד (ישעי׳ י״ד). בהשקט ובבטחה (שם ל׳) ומשקל אחר והצלה, הראוי הנצלה, וכן הכרה, ומשקל אחר כהנדוף עשן (תלי׳ ס״ח). כהתוך כסף (יחזקאל כ״ב). ובתוספות ו״ו תי״ו בסוף להשמעות אזנים (שם כ״ח). ומשקל אחר משכן, מבחר, ומשקל אחר מזמור, מבחור, ומשקל אחר מסכן, והוא תואר, ומשקל אחר ממשלה, ומשקל אחר משקולת מחגורת:

העתידים והם שלשה עשר הצווי והאותיות הנוספות שהן אית״ן:

הצווי הפקד, הפקידו, הפקידי, הפקדנה בצירי:

האיתן, אפקיד, יפקיד, תפקיד, נפקיד, יפקידו, תפקידו, תפקיד, תפקידי בחיריק, תפקדנה בצירי:

ועליו הטור הששי נקרא בנין הפעל שלא נזכר שם פועלו:

גם הוא בתוספת ה״א והוא כלו פעול ואין בו פועל כי הפועל הוא הטור החמישי וזה הטור הוא הפעול מבת הראשון, כי אם תאמר על הפועל לעבר הפקיד, תאמר על הפעול הפקד הה״א בשורק כמו והשלך מכון מקדשו (דניאל ח׳). לארץ השלכה (יחזקאל י״ט). לא המלחת (שם י״ו). ונפתחה החי״ת מפני שהיא גרונית והשכב בתוך ערלים (יחזקאל ל״ב). או בקמץ חטף הכרת מנחה ונסך (יואל א׳). השכבתי קדרתי (ירמיה ה׳). הנחלתי לי ירחי שוא (איוב ז׳). ולעתיד אם תאמר על הפועל יפקיד תאמר על הפעול יפקד, אבל הבינוני שהוא גם הוא פעול בזמן הוה ואע״פי שלא מצאנוהו נאמר אותו מדרך הסברא כמו שמצאנוהו בבנין פועל הבינוני בקמץ כן נאמר בינוני מזה הטור בקמץ הפקד:

והמקור הפקד הה״א בקמץ חטף והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת (יחזקאל י״ו). ובתוספת ה״א רדה והשכבה (שם ל״ח):

והעבר אם פ״א הפעל גרונית ישתנה הקמץ חטף תחת אות גרון והה״א

בקמץ רחב°) העמד העמדת, אמלאה החרבה (יחזקאל כ״ו). וכן הבינוני

°) ולי נראה כי הוא חסוף. והאיתן אעמד, יעמד חי (ויקרא י״ו). יחרם כל רכושו (עזרא י׳): ועיין קו״ה. יבאר.

והמקור החרב נחרבו המלכים (מ״ב ג׳). ויש שלא ישתנה והחתל לא חתלת (יחזקאל י״ו):

ונמצאו מלות מורכבות מזה הבנין ובנין התפעל לא התפקדו בתוכם (במדבר א׳). התפקדו וכלכלו (מ״א כ׳). וכן אחרי הכבס (ויקרא י״ג). הראוי התכבס, הנה אם היה כלו מבנין התפעל היה התכבס. הה״א בחירק, וכן אחרי אשר הטמאה (דברים כ״ד). הראוי התטמאה, הנו מורכב מהפעל והתפעל, וכן הדשנה מחלב (ישעיה ל״ד). מורכב מהפעל והתפעל ואיננו זר כאשר חשבו רבים, ועוד נזכירנו בבנין התפעל:

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים הפקד, הפקדת, הפקדתי, הפקדו, הפקדתם הפקדנו, הפקדה, הפקדת, הפקדתן:

הבינונים, הפקד, הפקדים, הפקדה או הפקדת, הפקדות:

המקור הפקד, וכן שם הפעל:

העתידים ואינם אלא על דרך אחת כי הצווי איננו בטור הזה כי פעלתו על ידי אחר לא ע״י עצמו:

האותיות הנוספות שהם אית״ן אפקד, יפקד, תפקד, נפקד, יפקדו, תפקדו תפקד, תפקדי, תפקדנה:

האותיות הנוספות בשורק כמו יכת שער (ישעיה כ״ד). על כמון יסב (שם כ״ח). והלליהם ישלכו (ישעיה ל״ד). ותשלכי אל פני השדה (יחזקאל י״ו). או בקמץ חטף כמו כליל תקטר (ויקרא י״ו):

והטור השביעי נקרא בנין פועל הנוסף:

דע כי זה הבנין לא ימצא בשלמים כי אם מעט מזער רק בנחי ע״ן ימצא ברוב והוא בנחי ע״ן בן ארבע אותיות, כי כונן וקומם הו״ו בהם

דע [א] כי בנחי הע״ן תהיה הו״ו מן השורש ויהיה א״כ הפ״א והע״ן (שהיא הוי״ו) וגלמ״ד

בהם שורש הנעלמת כמשפטה, ומשקלם פּוֹעֲלֵל*] כי מצאנו פּוֹעַל בשלמים כפול הלמ"ד ונפלל חלל (יחזק' ד"ח). כי אֻמְלַל אני (תלים ו'). כמו שאנו עתידים לבאר, ובפעלי הכפל נמצא זה הבנין ברוב כאשר אמרו מן מָדַד, עמד וַיְמֹדֵד ארץ (חבקוק ג'). [א] ואיננו כי אם בן שלשה אותיות כי משקל יְמוֹדֵד יְפוֹעֵל: והעבר מפעלי הכפל, שמש זרחה ונוֹדַד (נחום ג'). שהוא מן נדד והוא בפתח, וכן אשר עוֹלַל לי (איכה א'). שהוא מן עלילות דברים, או בצירי כמו בל שֹׁרֵשׁ*] בארץ גזעם (ישעיה מ'). ומשקלם פּוֹעֵל, ובנחי העי"ן הוא בצירי כאשר כּוֹנֵן להשחית, ומשקלו פועלל, וכן כלם כאשר אזכירם על מקומם בעזרת המלמד לאדם דעת:

*] א"א כבר הוכחתי כי זה הבנין הוא בטל ומבוטל ואין לשום עליו לב כי לא נמצא ממנו רק ג' מלות כאשר הוא מביא אח"כ עיין בספר הבחור:

*) הוא מבנין פֻּקַּד והחלם הוא תשלום הדגש. יבא"ר.

והנמצאים מזה הבנין מאלה הפעלים השלמים, ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (ש"א ד"א). על דעת קצת המדקדקים ויש אומרים כי היו"ד תמורת ה"א הודעתי*] ומן שָׁפַט מצאנו לִמְשׁוֹפְטִי אתחנן (איוב ט'). וכן והיא שׁוֹפְטָה את ישראל (שופטים ד'). על דעת קצת המדקדקים, וכן מזה הבנין [ב] תְּאָכְלֵהוּ אש לא נפח (איוב כ'). מְלוֹשְׁנִי בסתר רעהו (תלים ק"א). ונבנה בנין הזה בפעל שופט הנמצא כן, והנחצב ממנו בלי ספק.

*) ול"נ כי הוא מן הקל ויבא העבר בו גם ע"מ פּוֹעֵל ומזה יוכל להיות גם ויוֹלֶדֶת ובמלת תאבלהו יתכן כי נתחלפו התנועות ובא הק"ת תחת הקל"ף ת' חולם הת"ו. יבא"ר.

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים שׁוֹפַט בפתח כמו אשר עוֹלַל לי (איכה א'). או בצירי כמו בל שֹׁרֵשׁ בארץ גזעם (ישעיה מ'). שׁוֹפַטְתָּ, שׁוֹפַטְתִּי, שׁוֹפַטְנוּ, ובהפסק בקמץ נטעתם גם שׁוֹרָשׁוּ (ירמיה י"ג). שׁוֹפַטְתֶּם שׁוֹפַטְנוּ, שׁוֹפְטָה, שׁוֹפַטְתְּ, שׁוֹפַטְתֶּן:

הבינונים

והלמ"ד כפול. יחד ארבעה אותיות. אבל הכפולים הוי"ו אינה אלא למשך וא"כ המלה אינו רק שלש אותיות שרשיות: [ב] הנפרד תְּאוּכַל ובכנוים הוקלה המלה ובאה קמץ חטף תמורת החולם כמנהג. וכן במלת מלשני:

וכמלהו

הבינונים הפועל מְשׁוֹפֵט עי"ן הפעל בצירי, מְשׁוֹפְטִים, מְשׁוֹפְטָה, מְשׁוֹפְטוֹת, כלם עי"ן הפעל בשו"א:

הפעול מְשׁוֹפָט, מְשׁוֹפָטִים, מְשׁוֹפָטָה, מְשׁוֹפָטוֹת, כלם עי"ן הפעול בקמץ:

המקור שׁוֹפֵט, שם הפעל שׁוֹפֵט, כי מצאנוהו בן בזה המשקל בנחי העי"ן, וּלְשׁוֹטֵט בצדיכם (יהושע ך"ג). שהוא שם הפועל כמו שׁוּט, אעפ"י שלא נמצא שאר הבנין מענינו הנה נמצא מענין אחר שׁוֹטְטוּ בחוצות ירושלים (ירמיה ה'). מְשׁוֹטְטִים בכל הארץ (זכריה ד'). ואחרים מלבד זה:

העתידים הצווי והאית"ן:

הצווי שׁוֹפֵט, שׁוֹפְטוּ, שׁוֹפְטִי, שׁוֹפֵטְנָה:

האיתן, אֲשׁוֹפֵט, יְשׁוֹפֵט, תְּשׁוֹפֵט, נְשׁוֹפֵט, יְשׁוֹפְטוּ, תְּשׁוֹפְטוּ, תְּשׁוֹפֵט, תְּשׁוֹפְטִי, תְּשׁוֹפֵטְנָה:

ועליו הטור השמיני נקרא בנין התפעל נוסף וכבד:

זה הבנין בשתי תוספות הה"א והתי"ו ובדגש עין הפעל ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש, פ"א הפעל בקמץ, וְהִתְבָּרֵךְ בלבבו (דברים ך"ט). פן יִתְפָּאֵר עלי (שופטים ז'). וְיִתְגָּעֲשׁוּ ולא יוכלו (ירמי' ה'). כנהרות יִתְגָּעֲשׁוּ מימיו (ירמיה מ"ו). ועל הה"א ועל התי"ו בפתח, וְהִטַּהֲרוּ והחליפו שמלותיכם (בראשית ל"ה). וימאן לְהִתְנַחֵם (שם ל"ז). והה"א נוספה בו בעבר ובצווי, אבל בבינוני ובאותיות אית"ן נגרעה הה"א ונשארה התי"ו, לפי שהבינונים נוספת בהם מ"ם הבינונים כמשפט הנוספים, ובאית"ן נוספו בו אותיות אית"ן, ויכבד על הלשון להוציא שלש אותיות נוספות כאחת ודי לנו בשתים:

ופעמים נפקד התי"ו *) בעבר ובבינוני ובעתיד ונבלעה בדגש כמו, המעט לנו את עון פעור אשר לא הִטַּהַרְנוּ ממנו (יהושע ך"ב). משפטו הִתְטַהַרְנוּ, וישמע את הקול מִדַּבֵּר אליו (מדבר ז'). ולקח לַמִּטַּהֵר (ויקרא י"ד). ואחרים זולתם, ומשפטם מתדבר מִתְטַהֵר, ומנחי אל"ף למ"ד הפעל, לא יִטַּמָּא (ויקרא ך"א). ולא

*) כל זה באותיות דט"ת לפי שדומים לו בהברתם. ומלת וְתִנַּשֵּׂא יוצא מזה. ואולי בא דגש השין ת' הנח והוא נפעל. או הוא מרכב. יבא"ר.

תִטַמְאוּ (שם י"ח). ומשפטם יִתְטַמֵא הִתְטַמְאוּ, ונבלעה התי"ו בטי"ת הדגושה, ודגש המ"ם עי"ן הפעל לאות הבנין, וכן וְתִנַּשֵּׂא מלכותו (מדבר כ"ד). ומשפטו ותתנשא.

ומצאנו בבנין הזה עי"ן הפעל רפה אשר לא כדת, להקל, וַיִּתְיַלְדוּ על משפחותם (מדבר א'). בפתח פ"א הפעל, וכן הֻדַּשְּׁנָה מחלב (ישעי' ל"ד). קל ובפתח פ"א הפעל, לא הָתְפָּקְדוּ בתוכם (במדבר א'). קל ובקמץ פ"א הפעל, וכן כל לשון פקד בהתפעל המוקל, קמץ פ"א הפעל, ואחרי כן אֶתְחַבַּר יהושפט מלך יהודה עם אחזיה מלך ישראל (ד"ה ב' ך'). האל"ף במקום ה"א, וכן וכל מלבושי אֶגְאָלְתִּי (ישעיה ס"ג). כמו הִגְאַלְתִּי אִשְׁתּוֹלְלוּ אבירי לב (תהלים ע"ו). כמו השתוללו, והתמורה הזאת נוהגת בלשון ארמי בהתפעל אֶתְכְּרִיַּת רוחי (דניאל ז'). וצלם אנפוהי אִשְׁתַּנִּי (שם ג'). אֶשְׁתּוֹמַם כשעה חדא (שם ד'). אִתְיַעֲטוּ כל סרכי מלכותא (שם ו'). ונמצאו מלות מורכבת מזה הטור ומבנין הָפְעַל, לא הָתְפָּקְדוּ בתוכם (מדבר א'). הָתְפָּקְדוּ וכלכלו (מ"א ך'). אחרי אשר הֻטַּמָּאָה (דברים ך"ד). אחרי הֻכַּבֵּס (ויקרא י"ג). הֻדַּשְּׁנָה מחלב (ישעיה ל"ד). ונפקדה תי"ו התפעל מהם, והראוי הִתְטַמְּאָה, הִתְכַּבֵּס, הִתְדַשְּׁנָה, והוקל הדשנה כמו הָתְפָּקְדוּ לבד מבנימין (שופטים ך'). הָתְפָּקְדוּ וכלכלו (מ"א ך'). וַיִּתְפָּקְדוּ בני בנימין, לבד מיושבי הגבעה הָתְפָּקְדוּ (שופטים ך'). וַיִּתְפָּקֵד העם והנה אין שם איש מיושבי יבש גלעד (שם ך"א). ועם עקש תִּתְפַּתָּל (ש"ב כ"ב). עקרו תִתְפַּתָּל, ומשפטו תִתְפַּתֵּל, ונהפכה עי"ן הפעל בפ"א [א] כמו אם*] ישב ישיבני (ש"ב מ"ו). כַּבֵּשׁ, וכשב (ויקרא ה'). שמלה שַׂלְמָה (שמות ך"ב).

והעבר הִתְפָּקַד בפתח כמו הִתְחַזֵּק יהוידע, (דה"ב ך"ג). ובא בזקף, קטוץ, וְהִתְגַּלָּח ואת הנתק לא יגלח (ויקרא י"ג). או בצירי הִתְמַכֵּר לעשות הרע (מ"א ך"א). הִתְאַמֵּץ לעלות במרכבה (מ"א י"ב). הִתְהַלֶּךְ נח (בראשית ו'). בסגול מפני סמיכתו במקף אל מלה שהיא מלעיל, וכתב רבי יעקב בן אליעזר כי

*] א"א פירש שהיה לאויה להיות שיב, והפכה הו"ו ליו"ד והוסמה לפני עי"ן הפעל ואמרו ישב במקום שוב:

[א] כי הפעל ישיבני הוא מנחי עי"ן וא"כ גם המקור הקודם לו הוא ג"כ מנחי עי"ן והיה לאוי שִׁיב ע"ד השלמים וכמ"ש בהג"ה ע"ש: [ט"ס נפל בהג"ה וצ"ל שוב במקו' שיב. יבא"ר].

כי והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח) . והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י"א) . שהעי"ן שלהם בחירק מן התגדל התקדש בצירי כי מן התגדל התקדש בפתח יאמר התגדלתי התקדשתי בפתח:

וכן הצווי בצירי התהלך לפני (בראשית י"ז) . או בפתח כמו, לך התחזק ודע וראה את אשר תעשה (מ"א ך') . והתענג על ה' (תלים ל"ז) . והעבר לרבים התפקדו וכן הצווי, אבל בהפסק העבר בקמץ והצווי בצירי, ובא העבר פ"א הפעל בסגול, וכבסו בגדיהם והטהרו (מדבר ח') . והסגול מקום פתח כי הה"א היתה ראויה להדגש לולי שהיא גרונית, והטי"ת בפתח כמו שבא בצווי והטהרו והחליפו שמלותיכם (בראשית ל"ה) . וכשנקמצה הה"א מפני ההפסק שמו הסגול תחת הטי"ת מקום פתח לתקון הקריאה כמו שעשו גם במלות אחרות, ובן אדם ויתנחם (מדבר ך"ג . ועל עבדיו יתנחם (תלים קל"ה) . זכרתי משפטיך מעולם ה' ואתנחם (שם קי"ט) . למטות אבותיכם תתנחלו (מדבר ל"ג) . והניחותי חמתי בם והנחמתי (יחזקאל ה') . הראוי והתנחמתי, ומלת ירדף אויב נפשי (תלים ז') .] אמרו כי הוא מזה הבנין והראוי יתרדף והוא לגזרת פעול, ועל דעתי אינו כן כי לא מצאנו בבנין התפעל [א] כי אם בודד במעדיו לא יצא אל בלעדיו, ואילו היה כן היה יוצא וכבר פירשנו והתנחלתם אותם (ויקרא ך"ה) . שידמה יוצא, כי הוא עומד, כי פירוש, אותם, מהם, וכן וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו (מדבר ל"א) . פירושו עם הבגדים והכלים תתחטאו כי לא תהיה טהרתכם שלמה אם לא יהיו הכלים גם כן טהורים, אבל עקר המלה שהיא מורכבת מבנין הקל ומבנין פעל הדגש, כי אם היה כלו מהקל היה אומר ירדוף, ואם מהדגוש ירדף, הנה כשאמרנו ירדף הרכבנוהו מהשנים, וטעם ההרכבה הזאת כי דברי הנביא שהאויב רודפו ומרדפו לאחרים כי ירדוף עובר לשני, האויב רדוף והנביא רודף וירדף עובר לשלישי, כי האויב מרדף ועוזריו רודפים והנביא רדוף, ולעולם בזה הבנין יקדם התי"ו לפ"א הפעל זולתי ז"ס ש"ץ, שתקדום הפ"א לתי"ו כמו ויסתבל החגב (קהלת י"ב) .

וישתמר

וכן [א] ר"ל ההתפעל יורה תמיד על ענין עשיית הפועל הפעולה בעצמו ולא יורה על הוצאות הפעולה לזולתו :

ר"ל

וישתמר חקות עמרי (מיכה ו׳). ואשת מדנים נשתוה (משלי ד״ז). מה נדבר ומה נצטדק (ראשית מ״ד). רחצו הזכו (ישעיה א׳). שהיא ראויה הזדכו והדל״ת נבלעת בדגש ואע״פ שנדגש הכ״ף לאות הבנין, אעפ״י כן אחר שנפקדה הדל״ת יצא טעם הדגש לשנים*] לכבדות הבנין ולחסרון הדלי״ת, ודגש הזי״ן לא בא לחסרון אות, אבל לא תתכן קריאת הזי״ן מבלי דגש [ב] מפני חטיפת המלה על הכ״ף מפני הדגש ולא נוכל לומר כי דגשות הזי״ן לחסרון תי״ו או דל״ת והראוי התזכו או הדזכו כי תי״ו התפעל לא מצאנוהו עם הזי״ן, והדלת שמצאו עמה לא מצאנוה לפניה כי אם לאחריה כמו שמצאנו בלשון ארמי הזדמנתון למאמר קדמי, (דניאל ב׳). ובדברי רז״ל נזדמן לו, נזדכך הדין ואם*) יאמר האומר כי אין דרך לשון הקודש להבליע הדל״ת כי אם בחברתה אם לא מצאנו בלשון הקודש במה שנמצא אצלינו, הנה נמצא בלשון ארמי הקרוב אליו, אמרו גפוהי כמו גדפוהי, וקמוהי הוא כמו קדמוהי ובלשון הקודש מצאנו וכל אגפיך (יחזקאל ל״ה). וכתב אדוני אבי ז״ל שהוא כמו כנפיך, מלשון ארמי, ודינו אגדפיך והאל״ף נוסף, וגם לא נוכל לומר שמלת הזכו מפעלי הכפל מבנין נפעל ודגשות הזי״ן לחסרון נון נפעל ודגשות הכ״ף לחסרון הכפל לפי שהמלה מלרע כמשפט נחי הלמ״ד, ואם היה מפעלי הכפל היה מלעיל הזכו כמו הברו נושאי כלי ה׳ (ישעיה נ״ב). ומה שקרה לאותיות זסש״ץ שנקדמו לתי״ו התפעל, כי לא תתכן קריאת התי״ו רפה עם אחת מהן ומה שהחליפו עם הצדי״ק הטית תחת התי״ו לפי שקריאת התי״ו הדגושה נוטה לקריאת הצד״י, ואם היתה התי״ו הדגושה עמה

*] א״א זה נגד כלל הדקדוק שאין דגש אחד משמש לב׳ דברים כמו שאין ב״ דגשים באות אחת:

] א״א בלשון עברי לא נמצאהו כי אין שרש שתחלתו זי״ן שיכנס עליו בנין התפעל כמו שמבואר בספר הבחור בענין זה]:

*[וע״כ נ״ל כי אין ללמוד בזה מלשון ארמית. ודגוש הזי״ן יורה על תי״ו התפעל החסרה ולא יתכן לכתוב עם התי״ו כמו אם פ״פ דע״ת. יבא״ר.

תשוב

[ב] ר״ל כי הזי״ן היה ראוי להיות בשו״א נח כמו זי״ן הזדמינתון שבאה ג״כ ת״ק בה״א ונח נראה אחריה אבל באה כאן הזי״ן בתנועה ובדגש אחרי הת״ק בעבור שהכ״ף צריכה להדגש בדגש חזק וזה לא יתכן אחר שו״א לכך באה הזי״ן בתנועה וממילא צריכה להדגש בעבור הת״ק שלפניה:

וכאשר

תשוב קריאת שתי אותיות לאחת, ושמו הטי"ת תחתיה לפי שהן ממוצא אחד, כי כל האותיות נחלקות לחמש מוצאות א"ח ה"ע הם מוצא הגרון, גיכ"ק הם מוצא החיך, דטלנ"ת הם אותיות הלשון הפונה נגד השנים, זסשר"ץ הם אותיות השנים, בומ"ף הם אותיות השפתים, ויש בהם אותיות שתים תעזור קריאתן בנחירים והן מ"ן, וראה ונסה כי לא תכון קריאתם בסגירת החוטם, וכן עם הזי"ן לא תתכן קריאת התי"ו והטי"ת ושמו תחת התי"ו דל"ת כי נכונה קריאתה עם הזי"ן, והדל"ת ממוצא התי"ו וממשפחתה וגאל את גאולתה. לפיכך אמרו רז"ל בק"ש צריך להתיז זי"ן של תזכרו שאם לא תחזק קריאתה תדמה קריאת הזי"ן לקריאת הסמך כי כן תכון קריאת הסמ"ך עם התי"ו הדגושה, ועוד כי הזי"ן הנחה ואחריה כ"ף תדמה לקריאת הסמ"ך והזהירו *] על תזכרו ולא הזהירו על וזכרתם, מפני כי תזכרו יש בו שתי עילות לדמות הזי"ן לסמך מפני התי"ו שלפניה והכ"ף שלאחריה, לפיכך צריך להזהר בו יותר, וזכרתם אין בו כי אם עילה אחת, ועוד יש לומר כי הזהירו על תזכרו והוא הדין על וזכרתם, וכן אמרו צריך להתיז סמ"ך של כי לעולם חסדו, שאם לא יחזק אותה תדמה קריאת הסמ"ך הנחה ואחריה דל"ת לקריאת הזי"ן כי כן נכונה קריאת הזי"ן הנחה עם הדל"ת הדגושה וכן עם הגימ"ל הדגושה, לפיכך צריך להתיז שי"ן כי נִשְׂגַּב שמו (תלים קמ"ח). והדומים לו, ונמלט מלה אחת שקדמה התי"ו לשי"ן פ"א הפעל והיא וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בגדרות (ירמיה מ"ט). והיה כן להרחיק התי"ו הדגושה משני הטית"ן:

*] א"א שלא ידמה שקרא תשכרו מלשון שכר ויהיה אז נסכרו בסמ"ך מלשון סתימה. וכן צריך להתיז סמך של חסדו. שלא ידמה שקרא חז דו. אז לשון ראיה ודו לשון שנים והיה משמע ראה שתי רשויות כביכול:

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲבָנִים עַל הַסֵּדֶר:

העוברים, הִתְפַּקֵּד, הִתְפַּקְּדָה, הִתְפַּקְּדוּ, הִתְפַּקַּדְתִּי, הִתְפַּקַּדְתָּ, הִתְפַּקַּדְתֶּם, הִתְפַּקַּדְנוּ, הִתְפַּקַּדְתְּ, הִתְפַּקַּדְתֶּן:

הבינונים מִתְפַּקֵּד, מִתְפַּקְּדִים, מִתְפַּקְּדָה, ובהפסק והיא מִתְגַּבָּרָה (מ"א י"ח). או מִתְפַּקֶּדֶת, מִתְפַּקְּדוֹת:

המקור, הִתְפַּקֵּד, שם הפעל מזה השרש לא מצאנו בזה הבנין, אבל

מצאנו משורש אחר, תבערה (במדבר י"א). ומשקל אחר תפארת (שמות ד"ח). כי נוספה בהם ת"יו כת"יו התפעל[ס] ועם תוספת הה"א והת"יו ומן התחברות אליו (דניאל י"א). וכן אמרו בדברי הארמית עם התנדבות עמא וכהניא (עזרא ז'). והארמי שוה עם העברי בזה הבנין בשרש הזה, כמו שאמרו די כל מתנדב במלכותי (שם). ונאמר מדרך הסברא גם כן בזה המשקל התפקדות, התפארות:

ס] אינו כן רק הם מבנין תפעל כמ"ש בקו"א. יבא"ר.

העתידים הצווי והאותיות הנוספות שהם אית"ן:

הצווי התפקד, התפקדו, התפקדי, התפקדנה:

איתן, אתפקד, יתפקד, התפקד, נתפקד, יתפקדו, התפקדו, התפקד, התפקדי, התפקדנה, כלם בצירי או בפתח, בצירי כמו וישתמר חקות עמרי (מיכה ו'). ויסתבל החגב (קהלת י"ב). בפתח כמו אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה). ויתרומם ויתגדל (דניאל י"א). ואשר הם בפתח ובהפסק בקמץ, כי על כל יתגדל (שם י"א). בקדוש ישראל תתהלל (ישעיה מ"א). ובאו קמץ בזק"ף, ותכם בצעיף ותתעלף (בראשית ל"ח). והוא במלכים יתקלס (חבקוק א'). במראה אליו אתודע (במדבר י"ב):

כלו הטורים שמונה שלמים בעזרת רם על כל רמים:

ואלה האבנים אבני גזית:

אמר דוד בן יוסף בן קמחי ז"ל דע ישכילך האלקים כי רוב פא"י הפעלים הנבלעות הן נונין כמו נו"ן הנבלעת כהגיש, הביט, ורעיהם, ופעמים היו"ד נבלעת כמו מן יצב הציב, ומן *] יצק הציק, והלמ"ד מצאנוהו נבלעת בשרש לקח, ולפי שנשתמשו בו העברים הרבה, חסרו פ"א הפעל והבליעוהו בדגש להקל מעליהם, וברוב הפילו גם הדגש להקל*] יקחו (תהלים י"ד). תקחו (שם ל"ד). וכן בחסרי נו"ן מצאנו רפים להקל ישאו יסעו, נסעה ונלכה (תהלים ל"ג). יתתצו הבתים (ישעיה כ"ב).

*] א"א אין זה רק בפעל שעי"י פעליהם לדי"ק כמו יצע יצר. יצב. יצג. ודומיהם ובספר הבחור כתבתי הטעם למה באו כן עם הצדיק ולא עם שאר אותיות ע"ש:

*] כל זה אם ל"ס גרונים ג"ו"א ע"פ סוף נח ועיין קו"א. יבא"ר.

וכתב

וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי בספר הִלְּלִי אשר בטולידולא מצא, וכל מבחר נדריכם אשר תִּדְּרוּ-לה׳ (דברים י״ב). הדלת רפה, ויש מהפעלים האלה חסרי פ״א הפעלים שאין לעמוד על בירורם ועל אמתת פאיהם, אם הוא נו״ן או יו״ד כמו הִצִּיג, הִגִּיד, הִשִּׂיג, הִגִּיד, הִנִּיחַ, הִסִּיג, הִזָּה, ונגזר עליהם על הקרוב והישר אליהם, כמו:

הניח כי קרוב הוא להיות שרשו ינח מלהיות שרשו נוח לפי שלא נשתמשו בפעלים כפולי הפ״א והעי״ן כי אם מעט מזער, ועוד כי כבר הוא על המבטא, ולכן הקרוב והישר ששרשו ינח:

הציג אם נשקלהו במאזני הִצִּיב וְהִצִּיק ששניהם עייני״הם נ״ב צדיק נאמר ששרשו יצג, ויכול לומר האומר שהוא מבעלי הנו״ן:

הגיד נגזר עליו ששרשו נגד לפי שמצאנו שרש נגד בשני ענינים ואע״פי שאינם מענינו כמו נֶגֶד ה׳ (ש״א י״ו). לִנְגִיד לעמו (ש״א י״ג). ויתכן לומר ששניהם קרובים בענין כמו שאנו עתידים לפרש בחלק הענין בשרשו בעזרת האל, ולא מצאנו שרש יגד בשום ענין בעולם:

השיג שרשו נשג שחסרי הנו״ן הם רבים:

הגיר שרשו נגר ואע״פי שלא מצאנו במקרא לא נגר ולא יגר יותר קרוב הוא להיותו מחסרי הנו״ן כי הם הרבים:

הסיג שרשו נסג, וממנו לדעת רבי יונה וְנָסוֹג מאחר אלקינו (ישעיה נ״ט). על משקל וְנָתוֹן הלבוש והסוס (אסתר ו׳). והנכון אצלי שהוא מנחי העי״ן והנו״ן לבנין נפעל בפלס נָבוֹן תָּבוֹן, כי זה הענין הוא משרש סוג, יִסּוֹגוּ אחור (תלים ל״ה). לא נָסוֹג אחור לבנו (שם מ״ד):

הזה שרשו נזה, כי חסרי נו״ן הם רבים, ויש פעלים חסרי למ״ד והם נו״ן כמו אָזַן, אָמַן, שָׁכֵן, טָמַן, לָן, והחביריהם, כשיתחברו עם נו״ן הרבים או הרבות, תחסר הנ״ן למ״ד הפעל ותבלע בדגש בנו״ן הרבים או הרבות, כמו האזנה אמרתי (דאשית ד׳). שמשפטו האזננה, וְלָנוּ בגבעה (שופטים י״ט). היה ראוי ולננו במשקל וקמנו, בצל דליותיו תִּשְׁכֹּנָּה (יחזקאל י״ז). היה ראוי תִּשְׁכֹּנְנָה, ובא על צד תֵּאָמַנָּה (ישעיה ס׳). רפה הנו״ן ועיקרה להדגש לחסרון נו״ן השורש*] וכן בפעלים שלמדי״הם תי״ו כמו שָׁחַת, שָׁרַת, שָׁת, מֵת, צָמַת, בָּעַת, כשיתחברו עם תי״ו הנמצא

*] ויתכן שהה״א נוסף ליחידה ור״ל כל אחת ואחת. יבא״ר.

או הנמצאים או המדבר בעדו תחסר התי"ו למ"ד הפעל ותבלע בדגש בתי"ו השמוש, כמו ושחת דבריך הנעימים (משלי כ"ג). ושחתם לכל העם הזה (מדבר ל"ב). כי לא נצמתי מפני חשך (איוב כ"ג). ובבאו נבעתי (דניאל ח'). ומתי (ראשית י"ט). שתה עונותינו לנגדך (תלים צ'). ובמלת אנכי מותתי את משיח ה' (ש"א א'). נפלה התי"ו הכפולה ונבלעה בדגש כי המלה מן המרובע, ואע"פי שאין דרך שתפול אות המרובעת, נפלה זאת לפי שהיו במלה שלשה תוי"ן כאחת, וכן יאמר מן שרת, שרתי, שרתם, וכן חסרה התי"ו בלא הבלע במלת משרת את המלך (מ"א א'). שהוא כמו משרתת*] וכן יאמר משחת כמו משחתת:

*] ומזה ג"כ ראיה שמשפט בעלי שם נקודות בשני שואי"ן וע"כ יחסר תי"ו האחד. כמו סב מן סבב ועיין קו"א. יבא"ר.

וכן מן הפעלים שהעי"ן והלמ"ד שלהם דומות זו לזו נמצא בהם ברוב ההבלע כמו שאנחנו עתידים לפרש והם הנקראים בעלי הכפל ואע"פ שיש בהם מבלי הבלע, הרוב נבלעות:

וכאשר נכתבו בתיבה שתי אותיות הדומות אם תקדם להם תנועה גדולה ינוחו שתיהן כמו סבבו את העיר (יהושע ו'). כוננו ידיך (שמות ט"ו). מדוע שובבה (ירמיה ח'). והדומים להם, וכשתקדם להם תנועה קטנה יבליעו האחת*] ולא יבארו קריאת שתיהן אלא יקראו שתיהן כאחת בחטיפות [א] כמו רבבות אפרים (דברים ל"ג). כי קללת אלקים תלוי (שם כ"א). כי רננת רשעים מקרוב (איוב כ'). הנני אתאנו לך (ירמיה ג'). חקקי און (ישעיה י'). וכן בארמית לבבה ולבבך (דניאל ד'). ופעמים יבארו שתיהן אע"פ שתקדם להם תנועה קטנה, אבל ישימו [ב] מאריך עם התנועה

*] אינו כן רק מלות רבבות קללת רננת. חקקי. לבבה לבבך שהביא השו"א נע כדינו אחרי תב"ע וקצת מהמנקדים נקדו כלם בח"פ זולת הנזו ועיין קו"א. יבא"ר.

ובאשר [א] ר"ל אחר הת"ג תהיה השו"א שו"א נע ואחר תנועה קטנה יהיה השו"א שו"א נח ותמוה על המדקדקים שהגיהו ליסוד קיים שבאפשר יהיו שתי אותיות דומות והראשונה בשו"א אותה השו"א היא שו"א נע והנה ראינו שהרד"ק הסכים לנחים ולמה לא הביא אחד מן המדקדקים האחרונים את דברי הרד"ק האלה וכן מוכח מדברים האלה שהרד"ק אין לו חלק בהמצאות התנועה קלה שהמציא המדקדק ר' זלמן הענא ז"ל כי החירק של רבבות יהיה תנועה קלה לדעת המדקדק ההוא. ויהיה א"כ לדעתו

התנועה הקטנה ובאות הראשונה מן הדומות שו"א ופתח, כמו צללי (ירמי' ו'). מללי*], גללי (נחמי' יב) המלקקים בידם (שופטים ז'). קול יללת הרועים (זכרי' י"א). רבבות אלפי ישראל (מדבר יו"ד). ברבבות נחלי שמן (מיכה ו'). קללת יותם בן ירובעל (שופטים ט'). כן קללת חנם (משלי ד"ו). ופעמים לא ישתתפו עם השו"א פתח אחר התנועה הגדולה, כמו, בצר להם ישחרונני (הושע ו'). או יקראונני (משלי א'). ישחרונני ולא ימצאונני (שם). וכן אחר התנועה הקטנה, זובח תודה יכבדנני*] (תלים נ'). ופעמים יהיו שתי אותיות הדומות סמוכות ויקראו הראשונה ולא השניה כלל כמו מחצצרים בחצוצרות (ד"ה א' ט"ו). ומחייאל ילד את מתושאל (ראשי' ד)*] יראייה בן שלמיה, וכן יששכר (ראשי' ל'). לקריאת בן אשר:

*] א"א זה הוא טעות המחוקקים שחשבו שצללי וחללי וגללי הם נמצאים בירמיה ו' וכ"א ויחזקאל ד' ואינם אלא שני שמות של בני אדם בספר נחמיה בסימן י"ב שנאמר ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי ועליהם דבר המחבר שהם בחטף פתח אבל חללי איננו מן המנין:

*] ובדפוס בקמץ. יבא"ר.

*] א"א אין להביא ראיה מן מחייאל ומן יראייה שכן דרך אותיות יהו"א לפעמים לנוח ולא נמצאו בשלמים רק מחצצרים ויששכר:

ובאשר נפגשות שתי אותיות הדומות זו בסוף המלה וזו בראשית המלה אשר בצדה כתב הגאון רב סעדיה ז"ל יש מן העברים שקוראים אותם בהבלע, ויש שקוראים אותם בלא הבלע כמו בן־נון (שמות ל"ג). בו ירוץ צדיק ונשגב (משלי י"ח). ואזל לו (שם ך'). זה שבתה הבית מעט (רות ב'). צרר רוח אותה בכנפיה (הושע ד'). שלח חשך ויחשיך (תלי' ק"ה). ישׂשום מדבר וציה (ישעיה ל"ה). הביטו אליו ונהרו (תלים ל"ד). והדומים להם, ויש אומרים כי לכן שמו שני טעמים בואזל ובצרר ובשלח, להפריש ביניהם, ואין זה טעם נכון כי לא ימנע בעבור זה ההבלע, ושני הטעמים מצאנו גם בלא אותיות דומות כמו ערף כלב (ישעיה ס"ו). גרש לץ (משלי ך"ב). פוטר מים (שם י"ז). יקח לב (הושע

ד'

לדעתו שו"א הבי"ת שו"א נע והנה ראינו שהרד"ק הסבה לנח הרי שלא עלה המלאה היא ע"ד הרד"ק אע"פ שהמחבר הנ"ל רצה לומר שגם הרד"ק הסכים לדבריו ועוד כמה וכמה פעמים מראים דברי הרד"ק ענין הזה והמעיין יראה: [ב] ר"ל מתג:

שהיא

ד'). הַנַּח לו (שם). מי חכם וְיָבֵן אלה*] (הושע י"ד). וזולתם הרבה,

*] והנראה כי הדבר הזה בספק אם הוא מלעיל ואז הוא במונח או מלרע במרכא, ונחלקו הספרים ואיתו בניסם. יבא"ר.

וכתב רבי יונה ז"ל כי יתבן ההבלע וחזק דבריו בזה בעבור כי רבותינו ז"ל הזהירו בקריאת שמע על האותיות הדומות לבארם ולהפסיק ביניהם כמו עַל־לְבָבֶךָ (דברים ו'). עַל־לְבַבְכֶם (שם י"א). בְּכָל לְבַבְכֶם (שם). דומה כי בזולת זה יכשר ההבלע, וכתב כי גם כן יתבן שתי אותיות שהן ממוצא אחת אעפ"י שאינן דומות אחר שהן קרובות במוצא יתבן ההבלע ביניהן כמו וְיִתֶּן לִי את מערת המכפלה (בראשית כ"ג) יתבן להבליע נ"ן ויתן בלמ"ד לי אם ירצה וכן לְךָ אֶל נְמָלָה (משלי ו'). אַל נָא (במדבר י"ב). יתבן להבליע הלמ"ד בנון אם ירצה וכן יַחְפֹּץ זְנָבוֹ (איוב מ'). מֵאֶרֶץ זְכָרָם (תהלים ל"ד). יתבן להבליע הצדי"ק בזי"ן ובן בְּכֶסֶף וזהב (שם ק"ה). והדומים להם, וכן בתוך התיבה כמו וְהַמַּעֲטִיקִים לבלתי רדות בגוים (יחזקאל כ"ט). וְהֶעֱבַטְתָּ גוים רבים (דברים טו). וְשִׁחַתֶּם בזה (ש"א י"ד). והנראה בעיני בכל זה כי הבאור הוא הטוב וההבלע לא יכשר ומה שהביא רבי יונה ראיה מדברי רז"ל בהזהרתם על קריאת שמע איננה ראיה, שמותר ההבלע בזולתו, אבל אזהרתם בכל עת שיקרא האדם בתורה ובנביאים ובכתובים, אבל הזהירו בק"ש והוא הדין בכל קריאה, כי הקריאה בתורה ובנביאים ובכתובים היא חובה עלינו, ואחר שהיא חובה ומצוה עלינו יש לדקדק באותיות ולבאר קריאתם, ומה שהזהירו בק"ש הוא לשתי עלות האחת מפני שיש באותן הפרשיות יחוד השם וקבלת עול מצות, והאחרת שכל ישראל קוראים אותם פעמים ביום חכמים ועמי הארץ לפיכך היו צריכין להזהר עליהם מפני עמי הארץ שאינם רגילים בקריאה, והנה עוד הזהירו בבאור האותיות שלא תדמה אות לאחרת כמו שאמרו צריך להתיז זי"ן של תזכרו שלא תדמה סמך היאמר האומר כי התירו לקרוא בתורה בקריאה אחרת זולתי ק"ש שיקרא האדם תסכרו וישחי' התיב' ועניגה, חלילה ועוד כי גם כן הזהירו בזולתי ק"ש כשיקרא אדם שאמרו צריך להתיז סמך כי לעולם חַסְדּוֹ (תהלים ק"ו). שלא תדמה לזי"ן, וכן הזהירו בק"ש שצריך לבאר עי"ן אשר נִשְׁבַּע ה' לאבותיכם (דברים י"א). שלא ידמה אשר נשבה, היאמר האומר שהתירו בזולת ק"ש שלא לבאר, חלילה, ועוד הלא ראינו כמה תיבות נשתנו מהמנהג לתקן

הקריאה

הקריאה כמו שכתבנו, אבל הנראה בעיני בקריאה שצריך האדם להזהר על כל פנים בעוד שיקרא בתנ"ך לבאר התיבות והאותיות ולהפריש בין הדומות אע"פי שיהיו הדומות בתיבה אחת ותנוע' קטנה לפניהם כמו שהקדמנו, או שיהיו שתי תיבות עם מקף אע"פי שנקראת בחטיפה צריך לבאר כדי שידמה ששתי אותיות קרא אע"פי שנקראת כאחת, כי גם רז"ל כשאמרו צריך ליתן ריוח בין הדבקים כגון על לבבך בכל לבבכם, לא אמרו להפסיק שלא לתת מקף בין שני הלמד"ין כאשר הוא אלא אע"פי שיקראם במקף יתן ריוח והבדל ביניהם בלשון שידמה כי שני למדי"ן קרא, כי הנה בְּכָל־לְבַבְכֶם, בכל הוא נקוד בקמץ מפני המקף ואם יקרא אותו בלא מקף יהי' נקוד בחולם, ווה לא אמרו רז"ל להחליף התנועות אשר נתנו למשה מסיני, וכן עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ (דברי' י"א). הַכָּנָף פְּתִיל (מדב' ט"ו). אע"פי שהאחת רפה והשנית דגושה צריך לתת הבדל ביניהם בלשון שאם לא יעשה*] כן ידמה שלא קרא אלא אחת כי הרפה נבלעת בדגוש' וכן צריך להזהר בכל קריאה שיקרא האדם פסוק בכל עת שיקרא, אבל בדבריו בדברו לשון הקודש גם בזוכרו פסוק על פה שלא בתפל' אפשר שיותר לו זה להבליע אות באות מן הדומית ולדבר בהן כאשר ירצה ואע"פי כן הביאור בכל יותר טוב ושירגיל אדם על לשונו הביאור וכל שכן קריאת האותיות שצריך להזהר בהן שלא תדמה הזי"ן סמ"ך והסמ"ך זי"ן כמו שבארנו, ולא אלפי"ן עיינין ולא עיינין אלפי"ן ולא ההי"ן חית"ן ולא חית"ן ההי"ן כי אם לא יבאר ולא יפריד בלשונו ביניהם פעמים יבוא לידי חרוף וגדוף, כמו שאמר ר' חייא לר' שמעון ברבי שהי' עלג בלשונו ואמר לו כשאתה מגיע אצל וְחִכִּיתִי לה' (ישעיה ח'). לא נמצא מחרף ומגדף כמוך, שהי' עוש' מן החי"ת ה"א ואע"פי כן העלג אע"פי שהוא אנוס צריך להזהר בכל כחו, ושימעט בדבורו בדברים שהוא עלג באותיותיהן, וכן צריך אדם להזהר ולהבדיל בין ו"ו ובי"ת רפה, ובין סמ"ך לצד"י ובין כ"ף לקו"ף, ובין תי"ו דגוש' לטי"ת שקריאתם קרוב', והארכתי כל זה בענין הזה לפי שראיתי רבים נכשלים בקריאה ואינם קפדים בקריאתם על דמות האותיות זו לזו ועל (הבלעם) הבליעם אותם במקום שאינו ראוי:

*] א"א לפי זה המאמר נראה להפוך ממה שכתב למעלה מבנין נפעל מהשלמים באמרו. ומתקני הנקוד וכו' נמצא שדבריו סותרים זה את זה ע"ש:

ועתה אבאר לך חסרי הפא על הסדר כפי מחלקותם איש על דגלו באותות לבית אבותם:

חזה לך האות בשרש נגש:

העברים, נִגַּשׁ, נִגַּשְׁתָּ, נִגַּשְׁתִּי, נִגְּשׁוּ, נִגַּשְׁתֶּם, נִגַּשְׁנוּ, נִגְּשָׁה, נִגַּשְׁתְּ, נִגַּשְׁתֶּן:

הבינתים נוֹגֵשׁ, נוֹגְשִׁים, נוֹגְשָׁה, או נוֹגֶשֶׁת, נוֹגְשׁוֹת. ואין בו פעול כי הוא מהפעלים העומדים והפועל הוא הפעול אבל בנוגש בשין יש בו פועל:

המקור גְּשׁ, ובהפקד פ"א הפעל ותוספת תי"ו באחרתה גֶּשֶׁת, וכן יבוא בחסרים ובנחים בחסרון פ"א הפעל ותוספת תי"ו באחרונה, ועם אותיות בוכל"ם בְּגֶשֶׁת כְּגֶשֶׁת הבית והכ"ף בשו"א וכן הו"ו, ויתכן הו"ו בקמץ אם תעמוד המלה כמו שכתבנו בשער אותיות השמוש בטור הראשון, והלמ"ד בקמץ לָגֶשֶׁת, ותבוא הלמ"ד בשו"א בהסמך הענין לְשֶׁבֶת אברם (בראשית י"ו). לְשֶׁבֶת עד (במדבר ד"ה). וכן יאמר לָגֶשֶׁת, ואם למ"ד הפעל גרונית יהיו פתחין הע"ין והלמ"ד כמו לָגַעַת בך (ש"ב י"ח). עת לִטַּעַת (קהלת ג'). וכתב רבי יונה כי מצא בספר דמשקי מדויק לְטַעַת ברגש הטי"ת. והמ"ם בחירק והגימ"ל ברגש להסרון נ"ן מן כמו שכתבנו בשמוש המ"ם מִגֶּשֶׁת, ובכלם ע"ין הפעל ול"מד הפעל בסגול, ובהפסק ע"ין הפעל בקמץ, לבוא לָרָשֶׁת (נחמיה ט'). יישר לָכֶת (משלי ט"ו). שם הם שבים לָלָכֶת (קהלת א'). המגביהי לָשָׁבֶת (תלים קי"ג). ונשארו עם הסגו"ל, ויסב שמואל לָלֶכֶת (ש"א ט"ו). ואם ירא אתה לָרֶדֶת (שופטים ז'). וימלאו ימיה לָלֶדֶת (בראשית ד"ה. ובא ותלך לָקַחַת (מ"א י"ז). בפתח באתנח, ועם הכנוים בְּגִשְׁתּוֹ, לְגִשְׁתּוֹ, כְּגִשְׁתְּךָ, וּגְשְׁתֶּם, מִגִּשְׁתּוֹ, אותיות השמוש בשו"א זולתי המ"ם שהיא בחירק, וע"ין הפעל בחירק, ונשאר בסגו"ל וּבְלֶכְתְּךָ בדרך (דברים ג'). ובלכתם (ד"ס ב' ד"ד). לֶכְתֵּךְ אחרי (ירמי' ב') ונגו"ש בהתחבר עם בוכל"ם בשו"א כמו שכתבנו בשלמים דחה דחיתני לִנְפּוֹל (תלים קי"ח). בִּנְקוֹר לכם כל עין ימין (ש"א י"א). ועם הלמ"ד מצאנו רז"ל שנשתמשו בחסרון פ"א הפעל באמרם לִטּוֹל, לִמּוֹל, לִפּוֹל וזולתם:

העתידים הצווי והאותיות הנוספות שהם אית"ן ותפקד פ"א הפעל מהם ואמרו: הצווי גַּשׁ פגע בו (ש"ב א'). בפתח והוא לגזרת פַּעַל, וכן שַׁל נעלך (יהושע ה'). או בצירי גֵּשׁ, ובמקף בסגול גֶּשׁ־הלאה (בראשית י"ט). והוא לגזרת פֶּעַל או הסגול מקום הפתח, ובתוספת ה"א גְּשָׁה־נָּא ושקה־לי (שם כ"ז) גְּשִׁי גְּשׁוּ גֵּשְׁנָה או בחולם גְּשִׁי הלום גְּשׁוּ הנה וכן גֹּשְׁנָה בחולם:
אית"ן אֶגַּשׁ, יִגַּשׁ, תִּגַּשׁ, נִגַּשׁ, יִגְּשׁוּ, תִּגְּשִׁי, תִּגַּשׁ, תִּגְּשִׁי, תִּגַּשְׁנָה:
והנפעל [א] ואיננו ממנו אבל הוא כמוהו כמו הָלַךְ ונֶהֱלָךְ כאשר הודעתיך בביאור סבת הטור השני:
העוברים נִגַּשׁ, נִגַּשְׁתָּ, נִגַּשְׁתִּי, נִגְּשׁוּ, נִגַּשְׁתֶּם, נִגַּשְׁנוּ, נִגְּשָׁה, נִגַּשְׁתְּ, נִגַּשְׁתֶּן:
הבינונים, נִגָּשׁ, נִגָּשִׁים, נִגָּשָׁה או נִגֶּשֶׁת, הנה אפי וחמתי נִתֶּכֶת (ירמיה ז'). ואם למ"ד הפעל גרונית בפתח, ואת הַנִּדַּחַת לא השיבותם (יחזקאל ל"ד). משובה נִצַּחַת (ירמיה ה'). פתח באתנח, נִגָּשׁוֹת:
המקור הִגָּשׁ, ובתשלום נו"ן הבנין וחסרון פ"א הפעל בחולם נִגּוֹשׁ, כמו אך נִגּוֹף נגף (שופטים ד'):
העתידים הצווי הִנָּגֵשׁ, הִנָּגְשׁוּ, הִנָּגְשִׁי, הִנָּגַשְׁנָה:
אי"תן אִנָּגֵשׁ, יִנָּגֵשׁ, תִּנָּגֵשׁ, נִנָּגֵשׁ, יִנָּגְשׁוּ, תִּנָּגְשׁוּ, תִּנָּגֵשׁ, תִּנָּגְשִׁי, תִּנָּגַשְׁנָה, ובא מזה הבנין לגזרת פָּעוֹל, נִמּוֹל אתו (בראשית י"ז). כאשר הם נִמּוֹלִים (שם ל"ד):
הפעיל, הִגִּישׁ, הִגַּשְׁתָּ, הִגַּשְׁתִּי, הִגִּישׁוּ, הִגַּשְׁתֶּם, הִגַּשְׁנוּ, הִגִּישָׁה, הִגַּשְׁתְּ, הִגַּשְׁתֶּן:
הבינונים הפועל מַגִּישׁ, מַגִּישִׁים, מַגִּישָׁה או מַגֶּשֶׁת, מַגִּישׁוֹת:
הפעול מֻגָּשׁ, מֻגָּשִׁים, מֻגָּשָׁה או מֻגֶּשֶׁת מֻגָּשׁוֹת:
המקור הַגִּישׁ*] לְהַפִּיל אותם במדבר (תהלים ק"ו). מֵהַבִּיט אל האלקים (שמות ג'). ובא המקור שלם פ"א הפעל וחסר ה"א הבנין ולנפיל ירך (במדבר ה'). משפטו עם הה"א ולהנפיל, ובצירי הַשֵּׂג תשיג (ש"א ל'). וכן הצווי וְהַטֵּף אל דרום (יחזקאל כ"א):

*] א"א צריך להיות הג' בצירי כפתוח זולת בכ"ולם. וכן הצווי בצירי ליחיד:

העתידים

והנפעל [א] כי נגש הוא פעל עומד ולא שייך בו נפעל ואם נאמ"נו יהיה פירושו כמו הקל:

העתידים הצווי הַגֵּשׁ, הַגִּישׁוּ, הַגִּישִׁי, הַגֵּשְׁנָה:
אית"ן אַגִּישׁ, יַגִּישׁ, תַּגִּישׁ, נַגִּישׁ, יַגִּישׁוּ, תַּגִּישׁוּ, תַּגִּישׁ, תַּגִּישִׁי, תַּגֵּשְׁנָה, או בצירי הַגֵּשׁ, אַגֵּשׁ, יַגֵּשׁ כולי, ובא בפתח בסוף פסוק ויתצא אליו אל תחת האלה וַיַּגַּשׁ (שופטים ו׳). ואם למ"ד הפעל גרונית אַבִּיעַ יַבִּיעַ, יום ליום יַבִּיעַ אומר (תלים י"ט). או בפתח אַבַּע יַבַּע וכולי יַסַּע קדים (שם ע"ח). וַיַּסַּע משה (שמות ט"ו). והנקבות לעולם בפתח כמו שהוא בזולת אות גרונית בצירי לעולם, ומפני האות הגרונית יהי׳ פתח מקום הצירי כמו תַּבַּעְנָה שפתי תהלה (תלים קי"ט). ובא גם כן באתנח בפתח, מקומך על תַּנַּח (קהלת י׳):
הפעל, הֻגַּשׁ, הֻגַּשְׁתָּ, הֻגַּשְׁתִּי, הֻגְּשׁוּ, הֻגַּשְׁתֶּם, הֻגַּשְׁנוּ, הֻגְּשָׁה, הֻגַּשְׁתְּ, הֻגַּשְׁתֶּן:
הבינוני°] הֻגָּשׁ, הֻגָּשִׁים, הֻגָּשָׁה או הֻגֶּשֶׁת, הֻגָּשׁוֹת:

°] א"א שלא נמצא בינוני בבנין הפעל:

המקור הֻגֵּשׁ בצירי כמו הֻגֵּד הֻגַּד לי (רות ב׳):
העתידים אֻגַּשׁ, יֻגַּשׁ, תֻּגַּשׁ, נֻגַּשׁ, יֻגְּשׁוּ, תֻּגְּשׁוּ, תֻּגַּשׁ, תֻּגְּשִׁי, תֻּגַּשְׁנָה, תנור וכירים יֻתָּץ (ויקרא י"א). וַתֻּתַּשׁ בחמה (יחזקאל י"ט). וכן, תֻּתְּכוּ בתוכה (שם כ"ב). בשו"א, וכנוי חסרי פ"א ילכו אחר השלמים, כי אשר הם לגזרת יפעול בחולם, יהיו בהתחברם עם הכנוים העין בשו"א כמו שיהי׳ השלם, יאמר מן אֱקוֹב (במדבר ד"ג). יִקְּבֻהוּ אוררי יום (איוב ג׳) ומן יִצֹּר, ובמקבות יִצְּרֵהוּ (ישעיה מ"ד). וכן יאמר הצווי קָבְהוּ, קָבוּהוּ, צְרֵהוּ, צְרוּהוּ, וכן כלם, וכן הלכו עתידי נתן שהם בצירי על דרך יפעול בחולם, ואמרו מן תֵּן, וּתְנֵהוּ לרחמים (נחמיה א׳). ומן יִתֵּן, לא יִתְּנֵנִי השב רוחי (איוב ט׳). ואשר הם לגזרת יפעל בפתח יאמר ג"כ הצווי והאיתן כמו שיהי׳ שלם, יאמר מן קַח אֶקַּח יִקַּח, קָחֵנִי ובואה (מ"א ד׳). וַיִּקָּחֻהוּ וישליכו אותו (בראשית ל"ז). ומן נָשָׂא, שָׂא, שָׂאֵהוּ בחיקך (במדבר י"א). שָׂאוּנִי ואנכי ארבר (איוב ד"א). וכן כלם על הדרך זה, ומן יָדַע, דַּע בכל דרכיך דָעֵהוּ (משלי ג׳):
ועתה אזכיר לך שאר הפעלים שפאיה"ם נו"ן הבאים בחסרון והשלמים אין צריכין להזכיר, נאם, נאף, נאץ, נאק, נאר, שלמים הם ארתנו, והנפעל נאר בחסרון מן נֵאַר*], נֵאַרְתָּ, נֵאַרְתִּי

*] א"א זה לפי שהעין הפעל במארה

במארה אתם נֵאָרִים (מלאכי ג׳). הצירי תמורת גרונית ולא תקבל דגש:
הרגש בנִגֵּשׂ, נִגַּשְׁתָּ, נִגָּשִׁים:

נבח, העתידים אֶנְבַּח יִנְבַּח, או בחסרון אֶבַּח יִבַּח, תִּבַּח נִבַּח:
הצווי אחר שלא מצאנוהו ורוב חסרי הנו״ן לא יבוא הצווי מהם בחסרון,
אין הדבר ברור אם נאמר אותו בחסרון ואפשר שנאמר אותו בחסרון
בַּח בַּחוּ, כי הנה השרש, נפל, הצווי ממנו לא מצאנוהו במקרא חסרים,
ורז״ל נשתמשו בו בחסרון באמרם פול תחתי לאוצר, וכן משרש נדר
אמרו דור לי בחיי ראשך, וכן יתכן לכל הדומים, אחר שנמצאו שאר
העתידים בחסרון נאמר גם הצווי בחסרון, אבל המקור בחסרון נו״ן ותוספת
ת״ו לא נאמר אם לא נמצאהו, לא נאמר מן נָפַל פֶּלֶת ומן נָדַר דֶּרֶת,
וכן השאר שאינם נמצאים, והמקור מזה נָבוֹחַ ובאות השמוש, לא יכלו
לִנְבּוֹחַ (ישעי׳ נ״ו). נבט, אין בו בנין הקל, וההפעיל ממנו הִבִּיט כמו הִגִּישׁ.
נבל, כמו נגש, והנפעל ממנו מצאנו מלה קשה מעט והיא וְנָבֵל בעלה
כלנו*) (ישעיה ס״ד). ונפלה ממנו נו״ן השורש ומשפטו וַנִּנְבֶּל, ובהעדרה
הוטלה תנועתה על נו״ן הנוספת כמשפט יבא״ר. ויש אומרים כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו
וַנִּבֶּל בדגש, ובא הנח תמורתו כמו, ויזד יעקב נזיד (בראשית כ״ה).

*) ויתכן שפרשו בול.

נבע נגה נגח כמו נגש, והמקור נָבוֹעַ, נָגוֹהַּ, נָגוֹחַ:
נגע כמו נגש והמקור נָגוֹעַ וְנָגוֹעַ בקצהו (שמות י״ט) או גַּעַת לָגַעַת בך (ש״ב י״ד).
נגף כמו נגש והמקור נָגוֹף ורפוא (ישעיה י״ט).
נגד אין בו בנין הקל, והנפעל והכבד בו כמו נגש:
נגש כבר בארנוהו וכן נִגַּשׂ כמוהו, ובא באית״ן ממנו שלם, וכל עצביכם
תִּנְגּוֹשׂוּ (שם נ״ח).
נדד נדב נדח נדר, כמו נגש והמקור נָדוֹר, נָדוֹב, נָדוֹחַ, וכי תחדול
לִנְדּוֹר (דברים כ״ג). לִנְדּוֹחַ עליו גרזן (שם כ׳).
נדן כמו נגש, והמקור נדון, ומלת לא יָדוֹן רוחי (בראשית ו׳). הנח תמורת
הדגש, ויש אומרים שהוא מנחי עי״ן:
נדף כמו נגש והמקור נָדוֹף, ובא ממנו אית״ן שלם, ושם הפעל מן
הכבד כְּהִנְדּוֹף עשן תנדוף (תהלים ס״ח).
נזד אין בנין הקל ממנו וההפעיל ממנו בא*] ויזד*] יעקב נזיד (בראשית
כ״ה

*) שרשו זוד. יבא״ר. ד״ס) הנה תמורת הרגש:

*) א״א היה לאוי להיות היו״ד פתוחה והזי״ן דגושה ויזד על משקל ויגש ויפל:

נזל נזר כמו נגש, והמקור נָזוֹל נָזוֹר:

נחם הנפעל נִחַם נִחַמְתִּי:

נחת המקור נָחוֹת, העתידים אֵחַת יֵחַת וכו׳ ומי יֵחַת עלינו (ירמיה ד״א).

ואפשר שיהיה, וברגע שאול יֵחָתּוּ (איוב ד״א). מזה ונדגש התי״ו מפני ההפסק, ובא ממנו אית״ן שלם וַתִּנְחַת עלי ידך (תהלים ל״ח). והנפעל נִחַת, כי חציך נִחֲתוּ בי (שם).

נטל כמו נגש והמקור נָטוֹל:

נטע כמו נגש והמקור נָטוֹעַ, לִנְטוֹעַ שמים (ישעיה נ״א). או טַעַת עת לָטַעַת (קהלת ג׳).

נטף כמו נגש והמקור נָטוֹף:

נטר נטש, כמו נגש והמקור נָטוֹר נָטוֹשׁ ובא אית״ן שלם מן נטר הֲיִנְטוֹר לעולם (ירמיה ג׳).

נכל כמו נגש והמקור נָכוֹל והאית״ן אֶנְכֹּל יִנְכֹּל או בחסרון אֶכּוֹל יִכּוֹל.

נכר הנפעל נִכַּר כמו נִגַּשׁ:

נכת אפשר שיהיה מעיקר זה וָאֶכֹּת אותו טחון (דברים ט׳). וכן יִכּוֹת תִּכּוֹת וכולי והמקור נָכוֹת:

נמל כמו נגש והמקור נָמוֹל והעתידים אָמוֹל יִמּוֹל בחולם, אשר לא יִמּוֹל את בשר ערלתו (בראשית י״ז). או בפתח וממעל יִמַּל קצירו (איוב י״ח). והנפעל בו לגזרת פָּעוֹל, נִמּוֹלוּ אתו (בראשית י״ז). כאשר הם נְמוֹלִים (שם ל״ד).

נסג כמו נגש והמקור נָסוֹג:

נסח כמו נגש והמקור נָסוֹחַ והנפעל נִסַּח כמו נִגַּשׁ:

נסך כמו נגש והמקור נָסוֹךְ, וְלִנְסוֹךְ מסכה ולא רוחי (ישעיה ל׳).

נסע כמו נגש והמקור נָסוֹעַ, הלוך וְנָסוֹעַ הנגבה (בראשית י״ב). והעתידים בפתח העי״ן סַע סְעִי וכולי אֶסַּע יִסַּע וכולי:

נסק כמו נגש והמקור נָסוֹק:

נפח כמו נגש והמקור נָפוֹחַ או פַּחַת, לָפַחַת עליו (יחזקאל ד״כ).

נפל כמו נגש והמקור נָפוֹל, לִנְפֹּל בחרב (מדבר י״ד).

נפץ

נפץ כמו נגש והמקור ונפוץ הכדים (שופטים ז׳).
נפש הנפעל ממנו נִפַּש נִפְשַׁת וכולי, שבת וינפש (שמות ל״א).
נצג הנפעל ממנו נִצַּב נִצַּבְתְּ *] ואין בו הכרע:
נצב ההפעיל ממנו הִצִּיגַנִי כלי ריק (ירמיה נ״א)
אַצִּיגָה נא עמך (בר׳ לג) וַיַּצֵּג את המקלות (שם ל׳)
נצל הנפעל ממנו נִצַּל נִצַּלְתְּ וכולי:

*] א״א לפסר פסרשו יג מחסרי פ״א יו״ד וכן נגג לפסר פסרשו יג כמו שכתבתי בחסרי פ״א יו״ד למעלה:

נצר כמו נגש והמקור נָצוֹר ובא איתן ממנו שלם, ובריתך יִנְצוֹרוּ (דברי׳ ל״ג). מאיש חמסים תִּנְצְּרֵנִי (תלים ק״ח). תבונה תִּנְצְּרֶכָּה (משלי ב׳).
ונכתב בו הנח אשר אחר כ״ף הכנוי, כמו ולא יעצרכה הגשם (מ״א י״ח).
נצת הקל ממנו וַתִּצַּת בסבכי היער (ישעיה ט׳). באש יִצַּתּוּ (שם ל״ג).
ודגש התי״ו מפני ההפסק, והנפעל וְנִצְּתָה חמתי (מ״ב ך״ב). והכבד למה הִצִּיתוּ (ש״ב י״ד).
נקב נקם, נקף, נקש, כלם כמו נגש והמקור בהם שלם לגזרת פעול:
נשב כמו נגש והמקור נָשׁוֹב:
נשג ההפעיל ממנו השיג כמו הגיש.
נשך, נשל, נשף, נשק כמו נגש והמקור בהם שלם לגזרת פָּעוֹל:
נשק הנפעל ממנו נִשַּׁק כמו נִגַּשׁ:
נשר וישר במגרה (ד״ה א׳ ך׳). בא הנח תמורת הדגש כמו שבא ג״כ וַיָּזֶד יעקב נזיד (בראשית ך״ה). לפי שעיקר המלה מחסרי הנון מענין נסרים כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין במקומו בעזרת האל:
נתך כמו נגש והמקור נָתוֹךְ ובבנין הפעיל ממנו בא המקור שלם, לפחת עליו אש לְהַנְתִּיךְ (יחזקאל ך״ב), והשם כְּהִתּוּךְ כסף (שם):
נתם נתץ, נתק, נתר, נתש, כמו נגש, והמקור בהם לגזרת פעול:

חסרי הפא ונחי הלמד. נכתבם על עיקרם בשער נחי הלמד בע״ה:

חסרי הקצוות, נָתַן, נָתַתָּ, נָתַתִּי, נָתְנוּ, נְתַתֶּם, נָתַנּוּ, או בחסרון, מצרים נָתַנּוּ יד (איכה ה׳). נתנה, נָתַתּ, נְתַתֶּן, ובא בחסרון הקצוות, ואויבי תַּתָּה לי עורף (ש״ב ך״ב).
הבינונים הפועל נותן, נוֹתְנִים, נוֹתְנָה או נוֹתֶנֶת, נוֹתְנוֹת:

הפעול

הפעול נתון, נתונים, נתונה, נתונות:

המקור נתון [א] או תת בחסרון הקצוות והוא בצירי, ואם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול לתת־לה (אסתר ג'). לתת־לך (ראשית ט"ו). לתת־לנו (דברים ד"ו). ומצאנוהו בתוספת נו"ן בסוף לתתן שם את ארון ברית ה' (מ"א ו'). ובהתחברו לאותיות הקנין למען תתך בידך (דברים ג'). טוב תתי אותה לך (ראשית ד"ט). תתך, תתם, תתכם, תתנו*) תתה, תתך, תתן, תתכן:

העתידים, הצווי תן בצירי, ובמקף בסגול תן־לי הנפש (ראשית י"ד). אבל אם אינו סמוך למלה זעירא ומלה שהיא מלעיל הוא בצירי כמו תן־להם מה תתן תן־להם רחם משביל (הושע ט'). וגומר, אבל נמצא אחד בסגול תן־להם כפעלם (תלים ד"ח). והמסורת עליו לית כוותיה סגול, והד, ותן־עליה אש (מדבר י"ז). ובתוספת ה"א תנה אותו על ידי (ראשית מ"ב). תנו, תני, ובהפסק אומר לצפון תני (ישעיה מ"ג). תננה או תנה בדגש, אית"ן אתן, יתן, תתן, נתן בצירי, ואם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול ותתן־לנו (מדבר י"ו). תתן־לו (דברים ט"ו). ומצאנו בפתח לגזרת פעל ואנחנו*) נתן לך (שופטים י"ו). יתנו, תתנו, תתן, תתני, תתננה או תתנה:

נפעל, נתן, נתת, נתתי, נתנה, נתתם, נתננו או נתנו, נתנה, נתת, נתתן:

*) ה"א הוא טעות המחוקק ועקרו תתנו הנון דגושה להורות הנו"ן הנשרשית:

*) ה"א הוא על משפטו בפתח כמו אגש יגש:

הבינונים נתן, נתנים, נתנה או נתנת, נתנות:

המקור הנתן או הנתון בחולם, הנתון תנתן העיר הזאת (ירמיה ל"ח). כי הנתון ינתן ביד מלך בבל (שם ל"ב).

העתידים הצווי הנתן, הנתנו, הנתני, הנתננה או הנתנה, אית"ן אנתן, ינתן, תנתן, ננתן, ינתנו, תנתנו, תנתן, תנתני תנתננה או תנתנה:

ואשר

המקור [א] כי הראוי תנת על משקל גשת שנחסרה ג"כ פ"א הפעל ובא ת"יו בסוף ונפלה הנו"ן כמנהג והיה ראוי להיות דגש לחסרון הנו"ן ובאשר שאות נחה לא יקבל דגש חזק לכן באה צירי בתי"ו. המשכת נח נסתר מקום הדגש. כמו שבאה צירי במלת ויט ויז במקום הדגש יטה יזה:

ואשר פאיהם לנזר מחסרי פא:

לַקַח או בחסרון קָח כי כן מצאנו, קָח על מים רבים (יחזקאל י״ז). והוא קמוץ כמו אריה שָׁאָג (עמוס ג׳), או בא כן להפריד בינו ובין הצווי, ובא הצווי קמוץ בזקף, אם אותה תקח לך קָח (ש״א ד״א). ויתכן לומר כי כן נעשה בכל החסרים וכן נהגו הפייטים, ואמר בעל השירים בקרובה גָשׁ ויפגע באבן השתיה את כל התפלה והתחנה הזאת, לָקַחְתָּ, לָקַחְתִּי, לָקְחוּ, לְקַחְתֶּם, לָקַחְנוּ וכולי:

הבינונים לוֹקֵחַ וכולי, הפעול לָקוּחַ וכולי, כשלמים. המקור לָקוֹחַ את ספר התורה הזה (דברים ל״א). או קַחַת ולבלתי קַחַת מוסר (ירמי׳ י״ז). ובא, לבלתי קְחָת־כסף (מ״ב י״ב). בשו״א הקו״ף להריץ המלה אל כסף שהוא מלעיל, וְלָקַחַת גם את דודאי בני (בראשית ל׳). הלמ״ד לשמוש, וכן וְלָקַחַת רצון מידכם (מלאכי ג׳). ורבי יונה כתב כי שניהם מקור שלם והלמ״ד פ״א הפעל והנכון מה שכתבנו כי הלמ״ד בשניהם לשמוש כי לא מצאנו מקור שלם בתוספות ה״א או תי״ו אלא אם כן הפ״א בקמץ חטף או בשו״א או בחירק או בפתח אם יהיה עינ״ו גרונית כמו שכתבנו אבל בקמץ רחב לא מצאנו, ובהתחברו עם הכנוים בְּקַחְתּוֹ את רבקה (בראשית ד״ה). המעט קַחְתֵּךְ את אשי (שם ל׳). וכן כלם, או קָח, וכן קָחָם על זרועותי (הושע י״א). מקור, כי בתשלום לְקָחָם ובהעדר הלמ״ד הוטל הקמץ על הקוף ושב לקמץ רחב, והשלם עם למ״ד השמוש לְלָקְחָם בפלם לזכרם, או הוא פעל עבר מן קָח על מים רבים (יחזקאל י״ז). והוא הנכון:

העתידים הצווי לְקַח פר אחד בן בקר (שמות ד״ט). לִקְחוּ, לִקְחִי לְקַחְנָה, או בחסרון קַח, קְחוּ, ובהפסק, ואת אחיכם קָחוּ (בראשית מ״ג). קְחִי, קַחְנָה אית״ן אֶקַּח, יִקַּח, תִּקַּח, נִקַּח, יִקְחוּ, תִּקְחוּ, תִּקַּח, תִּקְחִי, תִּקַּחְנָה, וטרוב השתמשם בזה השורש*] הפילו הדגש ברוב בעתידי הרבים שנקראים בשו״א, ויפילו הדגש להקל כמו יבא״ר. וַיִּקְחוּ לי תרומה (שמות ד״ה). וַיִּקְחוּ אליך (שם ד״ז). תִּקְחִי מוסר (צפניה ג׳). וזולתם, וכן בעתידי היחיד הפילו הדגש כמו וְאֶקְחָה פת לחם (בראשית ח׳). אתיו אֶקְחָה יין (ישעיה נ״ו). וכן בשרש נָסַע, וַיִּסְעוּ, מַסְעֵי, מַסְעֵיהֶם, תפול הדגש להקל:

*] כל זה רק אם ל״פ גרונית ועיין קו״א.

וחנפעל

והנפעל נִקַּח, נִקַּחְתָּ, נִקַּחְתִּי וכולי, ובשלמים הוא בעונו נִלְקָח (יחזק׳ ל״ג).
והוא קמוץ בזקף וארון האלקים נִלְקָחָה (ש״א ד׳).

לתע הנפעל נִתַּע, נִתַּעְתִּי, נִתְּעוּ וכולי כי מצאנו ושני כפירים נִתָּעוּ (איוב ד׳). שהוא מן מַלְתְּעוֹת כפירים (תלים נ״ח). וכן כתבו רבי יהודה המדקדק ז״ל, ויש אומרים שהוא מן תעה והיה משפטו נִתְעוּ, במשקל נִרְאוּ ראשי ההרים (בראשית ח׳). ובא בקמץ התי״ו מפני ההפסק והדגש לתפארת, ויש אומרים שהוא מורכב מן עבר ועתיד, ורבי אחי רבי משה כתב כי הוא מורכב מן נפעל והתפעל כמו וְנִכַּפֵּר להם הדם (דברים כ״א). ומשפטו נִתְתָּעוּ:

ואשר פאיהם יוד מחסרי הפא:

יצב אין בנפעל ובהפעיל ממנו הכרע אם הם חסרי היוד או הנו״ן:

יצג אפשר שיהיה הִצִּיגַנִי כלי ריק (ירמיה נ״א). וַיַּצֵּג את המקלות (בראשית ל׳). שרשם יצג וכבר כתבנו כי יכשר שרשם נָצַג כי חסרי נון הרבים:

יצק יָצַקְתָּ, יָצַקְתִּי וכולי המקור יָצוֹק או צֶקֶת:
העתידים הצווי יְצוֹק בחולם, וגם יְצוֹק בו מים (יחזקאל כ״ד). או יְצַק בפתח ובחסרון צַק לעם (מ״ב ד׳). צְקוּ צְקִי צְקְנָה, אית״ן אֶצּוֹק, יִצּוֹק, תִּצֹּק, נִצֹּק וכולי, בדגש כי אֶצָּק מים (ישעיה מ״ד). אֶצּוֹק רוחי (שם). וברוב נפל הדגש להקל, לא יִצוֹק עליו שמן (מדבר ה׳). וַיִּצֹק עליה שמן (בראשית ל״ה). וַתִּצֹק לפניו (ש״ב י״ג).

יצר העתידים יִצּוֹר, החסרים ממנו אֶצֹּר, יִצֹּר, תִּצֹּר, נִצֹּר, בדגש כי מצאנו, ובמקבות יִצְּרֵהוּ (ישעיה מ״). בטרם אֶצָּרְךָ בבטן (ירמיה א׳).
וכן יָצַת המקור יָצוֹת, ובבופל״ם בְּיָצוֹת, וְיָצוֹת, כְּיָצוֹת וכולי, העתידים, הצווי בחסרון צַת, צְתוּ, וכולי, אית״ן אֶצַּת, יִצַּת, תִּצַּת, נִצַּת, בדגש, וַתִּצַּת בסבכי היער (ישעיה ט׳).

הנפעל נִצַּת, נִצַּתָּ, נִצַּתִּי, נִצְּתוּ, נִצַּתֶּם, נִצַּתְנוּ, נִצְּתָה נִצַּתְּ, נִצַּתֶּן, ונִצְּתָה חמתי (מ״ב כ״ב).

הפעיל הִצִּית, הִצַּתָּ, הִצַּתִּי, הִצִּיתוּ, הִצַּתֶּם, הִצַּתְנוּ, הִצִּיתָה, הִצַּתְּ,

הַצַּתֵּן, למה הַצִּיתִי עבדיך (ש"ב י"ד). וכבר כתבנו בכל אלה ששרשם נצת, אבל רבי יונה הכשיר בכל אלה שיהיה שרשם יצת בעבור שמצאנו אציתנה יחד (ישעיה כ"ז). ויהיה הפוך מן יצת כמו שנמצא ברבים מנחי פ"א ונחי ע"ן וענינים אחד:

ינח גם כן מחסרי פ"א, לא הִנִּיחַ לאיש לעשקם (ד"ה א' י"ו). וַיַּנַּח משה (במדבר י"ז). והִנִּיחָם שם (ויקרא י"ז). ועוד נכתבנו בנחי הפ"א תמו החסרים, ועתה נחל בנחים, והם נחי הפ"א ונחי הע"ן ונחי הלמ"ד ואלה הם נחי הפ"א, ונקדים שער אחד לאו"י כי ממנו תוצאותם:

שער אותיות או"י:

דע ישכילך האלקים כי אותיות או"י הם אִמּוֹת לכל האותיות וכן קראם בעל ספר יצירה ואמר, שלש אִמּוֹת או"י, ומה שאמר שלש אמות אמ"ש הם אמות בעולם, אבל אמות הספר הם או"י ונקראו אמות בעבור כי לא תוכל להוציא לא תיבה ולא אות בעולם מבלתי אחת מהן והן אותיות הנשימה, כי הם פעמים בלא הרגשת אחת המוצאות וזה לך האות בתנועת חמשת המלכים כי הם בלל כל התנועות שיוכל האדם להגיע ולהוציא, אָא הנה אל"ף נחה אחר התנועה אֵי הנה יו"ד נחה וגם כן אִי, אוֹ הנה ו"ו נחה וגם כן אוּ, ואלה הנחים פעמים בכתב ופעמים בלא כתב רק בנשימה לבד, בכתב כמו שנכתבה אל"ף צַוָּאר (ש"ב י"א). לעת צֵאת המלכים (ראשית י'). ו"ו גִּבּוֹר, ויו"ד שָׂרִיד (מדבר ד"א). ו"ו עוּגָב (ראשית י"ד). יו"ד עֵילָם (שם ד'). ויו"ד, ויאמרו אֵלֵינוּ זְקֵנֵינוּ (יהושע י'). היו"ד אשר בי"ן הקו"ף והנו"ן, וגם נתחברו ב' נחים בכתב באחרית המלה האחד לצורך והאחד שלא לצורך כמו אלה שזכרנו שאינם אלא למשך הנח ההלבוא אתו (יהושע ט'). ולא אָבִיא שמוע (ישעיה ד"ח). נְשׂוּא לשוא עריך (תלים קל"ט). נָשׂוֹא ינשאו כי לא יצעדו (ירמיה י'). הוו"ן סימן רבים והאלפ"ין נוספות, וכן הוּא וְהִיא, וכן, אף כי לוּא אבל אכל היום העם (ש"א י"ד). לוּא הקשבת למצותי (ישעיה מ"ח). לוּא קרעת שמים (שם סד) וכן כל לוּא הֲלוֹא"] המלאים [א] ורוב המקומות יוציאם האדם בנשימה

שאינם

דע [א] ר"ל אותיות או"י נמשכות ממילא עם התנועה הגדולה אף אם אינם נכתבות

וגם

שאינם נכתבות ואין צריכין להזכיר כי הם בכל תיבה שיוציא האדם בלשונו והה"א עמהם בזה הדרך כי היא בתנועות האל"ף ולא כללוהו עם אוי"י לטעם שנזכיר עוד [ב] ופעמי' נכתבות אפילו בנשימה לא נוציאם והיא מלה זעירא בהסמכה אל אשר אחריה, כי יבוא אחרי כן דגש חזק ולא יבוא זה הדגש אלא א"כ תקדמנו תנועה קטנה באמצע ובסוף המלה נח נסתר, כי אחר הנח נראה לא יוכל להיות הדגש חזק לפיכך למ"ד, אל מֹשֶׁה לֵּאמֹר רגושה*] ולמ"ד אל משה ואל אהרן לֵאמֹר איננה

*] ה"א במסורת לוא ולוא כ"ב וג' מנהון מלאים והם ג' אלו שזכר וכן לוא במסורה ל"ס מלאים ב' מנהון בתורה והשאר שביאו המסורת וכן הלוא הביאו המסורת בכל ספר וספר איזה הם מלאים ואיזה הם חסרים:

*] אף שמלת משה מלרע ויולא דגושה, ופעמים נחטוף אותה ולא נחוש על מכל הכללים. יבא"ר.

הנה [ג] כמו מַה זֶּה מהרת למצוא בני (בראש' כ"ז). מַה בְּרִי (משלי ל'). מַה־בֶּצַע (בראשית ל"ז). מַה־תְּאֲרוֹ (ש"א כ"ח). מַה־תֹּאמַר נפשך (שם כ'). מַה־פָּרַצְתָּ (בראשית ל"ח). ובאה הה"א הזאת חסרה מהמכתב במלת מַלָּכֶם תדכאו עמי (ישעיה ג'). וכן מַזֶּה בידך (שמות ד'). הרואה אתה מֵהֶם עושים (יחזקאל ח'). וכן בהיות מלה זעירא אחריה כמו נַכֶּה־בּוֹ וזולתו (מדבר כ"ב). וכן במלה אחת פעמים נכתבות ונבלעות שלא נוציאם בנשימה כמו [ד] בנות מלכים בִּיקְּרוֹתֶיךָ (תלי' מ"ה) שנכתב ביו"ד והבי"ת בחירק לקריאת בן נפתלי, וכן לִיקְּהַת אם (משלי ל'). וכן והביתיו והמִיתִיו (ש"א י"ז). שנכתב ביו"ד ואחרים זולתם שנכתבו ביו"ד, אשר יוּלַּד לישראל (שופטים י"ח). אדם לעמל יוּלָּד (איוב ה'). לנער הַיּוּלָּד (שופטים י"ג). ובתולותיו לא הוּלָּלוּ (תלים ע"ח). על מטה כְּבוּדָּה (יחזקאל כ"ג). כל כְּבוּדָּה בת מלך (תלים מ"ה). ואת הַכְּבוּדָּה לפניהם (שופטים י"ח). שמעתי את תְּלוּנּוֹת בני ישראל (שמות י"ו). ויהיו שניהם עֲרוּמִּים (בראשית ב'). ובגדי עֲרוּמִּים תפשיט (איוב כ"ב). אל נוּלְּדוּ

להרפא

וגם הה"א היא נח נסתר ונמשכת בנשימה כאלו תהיה אל"ף:

[ב] ר"ל שהה"א נכתבת לפעמים ויהיה כאלו אינה כתובה כמו באלה שהביא המחבר מַה־זֶּה מַה־בְּרִי, שבאה דגש חזק בזי"ן מה זה ובבי"ת מה ברי אף שידוע שאחר נח נסתר לא יבוא דגש א"כ ראינו שהנח נסתר הזאת נחשבת כאלו אינה ונשאר תנועה קטנה ודגש חזק אחריה ומטעם זה יהיה הלמ"ד אל משה לֵּאמר דגש בעבור התנועה הקטנה שבשי"ן והה"א נחשבת באלה כאלו אינה: [ג] אלה הם בכלל דחיק

ויבואו

לְהרפא (דה"א ד'). ואלה נִולְדוּ לו בירושלים (שם ג'). כי כֻלָּם ידעו אותי (ירמיה ל"א). הוּכָּה כעשב (תלים ק"ב). ואחרים זולתם שנכתבו בו"ו וכן נְבוּכַדְנֶאצַּר, נְבוּכַדְרֶאצַּר (מ"א ד"ח). שנכתב באל"ף, וכן ואוריד כַּאַבִּיר (ישעיה י'). וכן בְּסַאסְּאָה (שם ד"ו). כי הסמך השני דגושה, וכן צַוְּארֵי (ראשית מ"ה). צַוְּארֵיכֶם (ירמיה ד"ז). שנכתב באל"ף ואבד הנח אף מהנשימה כי הו"ו בשו"א, ופעמים לא נחשוף אותה ויהיה הנח קיים וגם האות אשר אחריה רפה כמו מִי כָּמֹכָה באלים (שמות ט"ו). וכן ויאמר יְהוּדָה לְתָמָר כלתו (ראשית ל"ח). לפי [ה] שמתגלגל שעליו אינו מפרידו, וכן וַיֹּאמְרוּ לו חכמיו (אסתר ו'). וכן אע"פי שאין המלה זעירא יאבד הנח [ו] כשיהיה הטעם באמצע המלה וישאר אחריו כמו מלה זעירא כמו וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף (ראשית מ"ג). קִימוּ צְּאוּ (שמות מ"ג). וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו*] (שם ד"ה). וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו (שמות ד"ז). אל מי דָּמִיתָ בְּכֹה (יחזקאל ל"א). וְעָשִׂיתָ צִּיץ (שמו' ד"ח). וְעָשִׂיתָ פֶּסַח (דברים י"ו). עֵינַי תִּרְאֶנָּה בָּהּ (מיכה ז'). אֲצִיתֶנָּה יַחַד (ישעיה ד"ז). תִּקְחֶנָּה לָּךְ (ש"א ד"א). תִּתְּנֶה לִּי (יחזקאל ס'). וּשְׁקֵה־לִּי (ראשית ד"ו). או מי נָטָה עָלֶיהָ קָּו (איוב לח) והוא כשתהי' המלה הסמוכה מלעיל או מלה זעירא כי קומו צְאוּ הוא כמו מלה זעירא כי השו"א אינו נחשב, וכן קְעָרוֹתָיו כי השו"א איננו נחשב והנה היא כמו מלעיל והנה העין קריאתה מלעיל כמו סמ"ך סִּירֹתָיו, אבל

*] המתג דינו כנגינה לענין זה בכמה סבות וצ"ע ועין קו"א יבא"ר.

ועשית

ויבוארו להבא: [ד] כי בִּיקָרוֹתֶיךָ הקו"ף דגושה בדגש חזק וידוע שנח נסתר ודגש חזק לא יקראו כאחד וכן בכל אלה שהובאו פה: [ה] ר"ל התלישא קטנה שעליו איננה טעם מפסיק כי הכלל הוא שבתחלת התיבה יהיה אותיות בג"ד כפ"ת דגושים בדגש קל חוץ מאם יהיה נח נסתר בסוף התיבה שאז האות שבתחלת התיבה שאחריה איננה דגושה כמו היתה תֹהוּ, פני תְהוֹם ודומיהם. אבל אם יהיה מפסיק בתיבה הראשונה אז באה דגש באות שבתחלת התיבה שאחריה אף אחר אותיות אהו"י כמו הָיָה בְּדֹרֹתָיו (ראשית ו'). וכהל בתו בָּאָה (שם ד"ט) ודומיהם. וזה שאמר המחבר שלכן באה הלמ"ד לתמר רפה אחר הה"א באשר שהתלישא קטנה שבמלת יהודה איננה טעם מפסיק כי אלו היה טעם מפסיק היתה הלמ"ד דגושה ועיין לקמן בבאורי בענין רפוים בשאר אותיות: [ו] הכלל בכל אלה שתהיה הנגינות בשני התיבות סמוכים באופן שלא יהיה ביניהם רק תנועה אחת כמו דָּמִיתָ בְּכֹה וְעָשִׂיתָ צִּיץ ודומיהם שבמלת דמית ככה באה הנגינה במ"ם דמית ובכ"ף ככה ואין ביניהם רק התי"ו

הקמוצה

ועשית בריחים (שמות כ"ו). הוא רפה לפי שהטעם רחוק בחי"ת, אך אם הנח שאחר הקמץ גדול או הקטן נכתב לא תדגש המלה אשר אחריה ברוב כמו וילדה לו (שמות כ"א). מצאה בית (תלים פ"ד). מלאה גת (יואל ג'). נוססה בו (ישעי' נ"ט). משלה לו (ישעיה מ'). עשה לי (דברים ט'). חרה לך (יונה ד'). נירא נא (ירמיה ה') ובקמץ קטן כמו ועשה שם (ראשית ל"ה). ועשה לי (שם כ"ז). ועשה־כן (אסתר ו'). בנה־לי (במדבר כ"ג). רפה הלמד"ין, ומעטים נמצא בדגש בקמץ גדול כמו שעטרה לו אמו (שיר ג'). והיתה זאת לכם (ויקרא י"ו). ושנתי ערבה לי (ירמיה ל"א). שלחה לו (יחזקאל י"ז). נשבה בו (ישעיה מ'). והחזיקה בו (משלי ז'). ונשקה לו (שם). למה באתי (ש"ב י"ד). וכן נמצא בספרים מדויקים כי מלאה גת (יואל ג'). בדגש, אבל בן נפתלי כתב שהוא רפה, אבל אחר הצירי לא נמצא אחר דגוש, כי אחר הצירי הנח נכתב לעולם בסוף המלה, אך באשר המלה נקודה בפתח גדול או קטן ויהי' הגדול באמצע המלה והקטן אף בסוף המלה תדגש המלה אשר אחריה כמו יצוה לך (תלים ל"א). ואעשה כן (דברים י"ב). ואעשה שם מזבח (ראשי' ל"ה). אבנה לי בית מדות (ירמי' כ"ב). ואם הה"א איננה שרשית אלא שהיא נוספת בסוף המלה אע"פי שהיא נקודה בקמץ, האות אשר אחריה תדגש כמו ונדמה־שם (שם ח'). קבה־לי (במדבר כ"ב). הניחה־לי (שמות ל"ב). השבעה־לי (ראשי' כ"ה). הבה־לי (שם ל'). אך כאשר תהיה מלה שיש בה אחת מאותיות או"י נכתבת או איננה נכתבת באמציעתה, או בסופה וסמך לה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת תרפה להניע הנח מאותיות או"י ולהוציאו בנשימה באמצע התיבה שלא נכתב כמו דגים שבים וכן כל הדומה להם זולתי מלת בתים שנדגש התי"ו קל מעט ואעפ"כ הנח קיים ולא אבד מהנשימה מהכל ובסוף התיבה כשנכתב כמו אתא בקר (ישעי' כ"א). וזולתו, וכאשר לא נכתב כמו והבית בציר (שמות י"ז). וזולתו והיה זה הדגש במלת בתים להפריד בינו, ובין ואשיתהו בתה (ישעיה ה) שהוא ענין שממה לפיכך לא אמרו בתים בתי"ו רפה:

והכלל

הקמולה וכן ועשית לין ובכל אלה שהביא המחבר ולפעמים יש ג"כ סו"א ביניהם כמו במלת קערותיו אמנם הסו"א אינה נחשבת בענין הזה לכלום כמו שמבאר והולך:

והכלל

והכלל כל בג"ד כפ"ת [א] דסמיך לאהו"י רפה בר ממפיק וממפסיק ודחיק ואתי מרחיק [ב] מפיק כמו אליו פי קראתי (תהלים ס"ו). ארני שפתי תפתח (שם נ"א). נראה אלי בלוז (בראשית מ"ח). בצדקה תשים (שם ו'). ועתדה בשדה לך (משלי כ"ד). ובאו מהם שלשה רפים ונטה עליה קו תהו (ישעיה ל"ד). וקול המון שלו בה (יחזקאל כ"ג). אדני בם סיני בקודש (תהלים ס"ח). מפסיק, עשו | כלה (בראשית י"ח). ואשרוף אותו | באש (דברי' ט'). וכן כשהוא מפסיק באחד מהטעמים המפסיקים והם הטעמים שיש להם נעימה או העמדה [ג] וידועים הם, והיתיב מפסיק כי יש לו העמדה כמו הפשט, והתלשא, כמו, בימיו עלה פרעה נכה (מ"ב כ"ג). [ד] והוא שבסוף התיבה אינו מפסיק אע"פ שיש לו נעימה לפי שנקשר ומתגלגל הוא בנעימתו עם התיבה אשר אחריו, ובמסורת כל כהוציאם כשומעם ודומיהם סמוך לתלשא לבן אשר רפה, ודגש לבן נפתלי, [ה] והרין חוטרין אינו מפסיק אע"פ שיש לו נעימה כמו התביר אלא שזה מתגלגל עם התיבה אשר אחריו כמו, למה תעשה כה לעבדיך (שמות ה'). נענית לך בה (יחזקאל י"ד). ובשלשת הספרים*] הטרחא שהוא בראש התיבה מפסיק כמו ואני ברוב חסדך (תהלים ה'). והאחר אינו מפסיק, דחיק [ו] כמו מה־פרצת (בראשי' ל"ח). מה־תארך (ש"א כ"ח). מה־בצע (בראשי' ל"ז). מה־ברי (משלי ל'). אתי מרחוק כמו אל מי דמית ככה (יחזקאל ל"א). וזבחת פסח (דברי' י"ו). עליך פרץ (בראשי' ל"ח). ועבדיך באו (שם מ"ב). ארצה כנען (שם י"ב). אנכי ה' עשה כל (ישעיה מ"ד). אנפת בי (שם

ל"ז

*] ת"א הם איוב משלי תהלים שהם משונים בטעמיהם:

והבלל [א] אף שלדעת המחבר באה דגש קל גם בשאר האותיות זולת בגד כפ"ת לדעת המדקדקים מ"מ באשר שבאותיות בג"ד כפ"ת יש הבדל בהברה בין דגש לרפה משא"כ בשאר האותיות לכן כתב הדיני' האלה באותיו' בג"ד כפ"ת אבל באמת דעת המחבר בשאר האותיות כמבואר בענין הקודם: [ב] ר"ל כאשר תהיה אותיות הו"י נח נראה: [ג] וכתבו המדקדקים סימן קד"ם תמ"ים ר"ל קדמא דרגא מרכא תלישא קטנה מהפך ירח בן יומו. מנח. אלה הם טעמים המשרתים ויש עוד משרת הנקרא מאיילא והוא דומה בצורתו לטפחא. וכל הטעמים שאינם מאלה השמונה הם טעמים מפסיקים: [ד] התלישא קטנה והתלישא גדולה צורתם שוה ולכן שמו התלישא קטנה תמיד בסוף התיבה והתלישא גדולה בתחל' התיבה כדי להבדיל ביניהם. והתלישא גדולה הוא טעם מפסיק והתלישא קטנה טעם משרת: [ה] ר"ל מרכא כפולה: [ו] נקרא דחיק לדעת המחבר אם תהיה תיבה סמוכה לתיבה שאחריה במקף ותבוא ה"א נח נסתר בסוף התיבה הראשונה כמו

אלה

י"ב). ומשנה־כסף (בראשי' מ"ג). עשה פרי (שם כ'). תעשה־פלא (תלים פ"ח). אשר יבנה־בית (ד"ה ב' ב'). חקרנוה כן־היא (איוב ה'). גאלת בזרוע עמך (תלים ע"ז). ואם נקוד צירי הוא רפה [ז] אעפ"י שהמלה מלעיל כמו עשה פלא שמות ט"ו). והדומים לו, והטעם לפי שנקוד צירי והנח כתוב, אבל אשר הם קמוצים שיבא אחריהם דגש אין הנח כתוב, אף על פי שיש טעותים עם הנח כתוב, אבל עם הצירי אין אחד דגוש כמו שכתבנו למעלה, וכן אחר הקמץ רפה אעפ"י שהוא אתי מרחוק אם אין הטעם באות הראשונה מן התיבה אשר אחריה כמו, ועשית הרכת (שם ד"ז). ביתה פרעה (בראשית מ"ז). מברכיך ברוך (מדב' ד"ד). אבל גאלת בזרוע עמך (תלים ע"ז). אינו על המנהג כי אין הטעם באות הראשונה, במלת בזרוע וכן חקרניה כן־היא (איוב ה"). אעפ"י שמלת כן היא מלה זעירא, אחר שהיא סמוכה למלת היא לא היה לה להיות משפטה כמשפט מלה זעירא אלא שכן מצאנו אותם *] ואם בי"ת בזרוע משובח בגעיא הוא יפה, וכן עבית בשית (דברי' ל"ב). אינו על המנהג כי נרגשה הכ"ף ואין הטעם בה:

*] בספרי הדפוס הם לפוייס. יבא"ר.

ועוד כלל אחר כשיהיו שתי אותיות מבג"ד כפ"ת בתחלת התיבה והשנית רפה תרגש הראשונה אע"פי שסמוכה לאה"וי והוא שתהיה האות הראשונה בשו"א ויהיו שתי אותיות בי"ת ובית או כ"ף וכ"ף או בי"ת ופ"א או כ"ף ובי"ת או כ"ף ופ"א, כמו נשכבה בבשתינו (ירמיה ג'). בהכבדי בפרעה (שמו' י"ד). לא ירדני בפרך (ויקר' ד"ה). קטנה ככף איש (מ"א י"ח). הלא ככרכמיש כלנו (ישעיה י'). ובאו שלשה מהם רפים, ויהי כבואך שם העיר (שמואל א' י"). משליך קרחו כפתים (תלי' קמ"ז). הן אני כפיך לאל (איוב ל"ג). ועוד אחד אבל לא הביא אותו בעל המסורת, והיא כפורחת (ראשית מ'). וכ"ף וגימ"ל פליגין עליה כמו הלא כגעת בה (יחזקאל י"ז). אזר נא כגבר חלציך (איוב ל"ח). יש שקוראין רפה

והיא

אלה שתביא פה. ואתי מרחוק הוא אם תהיינה השני נגינות בשתי תיבות סמוכים זל"ז באופן שלא יהיה ביניהם רק תנועה אחת ואותה התנועה תהיה קמן כמו שבארתי לעיל: [ז] כי אם תהיה תנועה קטנה והנגינה מלעיל אז יהי' ג"כ בכלל אתי מרחיק כמו אקרה כה (מדבר ך"ג) עושה כל (ישעיה מ"ה) שהנגינה מלעיל מכח נסוג

אחור

והיא קריאת בן אשר, ויש שקוראין דגש והיא קריאת בן נפתלי, אבל בי"ת ודל"ת או כ"ף ודל"ת או בי"ת וכ"ף רפה, כמו אוֹ בַדַל אזן (עמו' ג'). גם עַתָּה כִדבריכם (ראשי' מ"ד). כִּסְבָבָה בִבְרָם (ישעי' א') וְעָפוּ בְכָתֵף פלשתים (שם י"א). שִׁכְבוּ בִכְבוֹד (שם י"ד). וכן אם חצי התיבה [ח][*]

*] ר"ל השניה. יבא"ר.

רפה אע"פי שהאות הראשונה שורש במלה הוא דגש כמו וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד (ישעי' נ"ד).[*] נִלְאֵתִי כַּלְכֵּל (ירמי' ך) ובאו ברפה בשתי אותיות דומות או אינם דומות והם שהאות הראשונה תשמש במלך[*] כמו והוא אשה בִבְתוּלֶיהָ יקח (ויקרא ך"א). והיתה בָבֶל (ישעי' י"ג). אולו בִבְהִילוּ (עזרא ד'). והיה בְכָזִיב (ראשי' ל"ח). הנה בִדְבַר ה' מאסו (ירמי' ח'). אם לא כַדָּבָר (שופטים י"א). כי כִּגְבֹהַּ שמים (תלי' ק"ג) פליגין עליה. ומעטים נמצאים בדגש זולתי הכלל שכתבנו, אשירה לה' כי גָאֹה גָּאָה (שמו' ט"ו) מי כָּמֹכָה נאדר בקדש, עם זו גָּאָלְתָּ, ידמו כָּאָבֶן, שירו לה' כי גָאֹה גָּאָה (שם). קתרום שַׂבְּכָא פְּסַנְתֵּרִין (דניאל ג'). גדבריא דְּתָבְרַיָּא (שם ג') וחכמה כְּחָכְמַת אלהין (דניאל ה') ובמקצת נוסחאות מספרי המסרה כתוב עמהם גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עמך (תלים ע"ז). אבל דתבריא אפשר שהוא מהכלל שזכרנו שהם שתי אותיות בגד"ך כפ"ת בתחלת התיבה, אבל לא זכרנו אותו בתוך הכלל לפי שאין אות הראשונה אות שמוש כמו אותם שזכרנו

*] א"א ובעלי המסורת מנו אותו בכלל הזרים.[o]

[o]] וי"א כי הראשון רפי והשני דגש. יבא"ר.

*] א"א פירש לאפוקי בשו"א כי כל שאר הנקודות נקראים מלכים:]

ועוד

אחור ונשאר' הה"א אחר תנועה קטנה בלא נגינה ונחשבת כאלו איננה ובאה דגש חזק באות שאחריה: [ח] הכונה בזה שמלאנו שאותם התיבות שחלם השני דומה לחציו הראשון כמו כדכד כלכל באו דגושים אחר אהו"י. והלשון חצי התיבה רפה שאמר המחבר קשה *] לבאר כוונתו בזה ונראה משום שכל המרובעים והמכופלים הנמצאים בתנ"ך אמרו המדקדקים שהם מבנין פעל הדגש והנה כדכד כלכל גלגל ודומיהם הם מגזרת נחי עי"ן וכ"כ המחבר לקמן ובמקום שהיה העי"ן ראוי להיות דגושה השמיטו הדגש וגם ו' עי"ן הפעל עצמו נפלה ותמורת זה נכפלה בהם הפ"א והלמ"ד ואפשר שלסבה הזאת קרא המחבר את התיבות האלה חצי תיבה רפה כלומר שבמקום הדגש באה התיבה שני חצאין מחוברין ורפה:

*] הוא פשוט אם החצי התבה האחרונה הדומה לראשונה רפי אז הראשונה דגושה כמו כלכל כדכד. ועיין מהלך שבילי הדעת לרמ"ק, יבא"ר.

ומה

ועוד כי אינו בכל שתי אותיות בג"ד כפ"ת כמו שכתבנו, ואע"פי כן קשה הוא קריאת הדל"ת רפה סמוך לתי"ו לפיכך הדגישו הדל"ת וכן כחכמת אלהין היה דגוש מפני כובד קריאת הכ"ף רפה על החי"ת והנשארים הם חמשה עד יבוא ויורה צדק, ואם אותיות או"י אינם אחר תנועה אלא אחר שו"א כמו חטא שוא וירא לא תרפה אות בג"ד כפ"ת הבאה אחריה לפי שלא תקרא האות נחה אלא אם כן היא אחר התנועה אבל אם היא אחר שו"א איננה נחה ואיננה יוצאת בנשימה כלל והרי היא כמו שאינה, לכן תדגש אות בג"ד כפ"ת הבא אחריה כמו וירא געל (שופטים ט'). וירא פרעה (שמות ט'). וירא דוד (ש"א ך"ג):

ומה שזכרנו אלה שש אותיות בג"ד כפ"ת לפי שהם דגושות ורפות [א] מה שאין כן בשאר אותיות, ובעל ספר היצירה כתב הרי"ש עמהם שאמר שבע כפולות בג"ד כפר"ת, וקריאת הרי"ש רפה ודגושה לא שמענו, אבל מצאתי במחברת עלי בן יהודא הנזיר זה סימן רי"ש הדגוש והרך לבני מעזיה היא טבריה בלבד כי הם מדברים וקוראים במקרא ובדבריהם והוא בפי האנשים ונשים וטף לא יזוז ולא יתחלף, קוראים בו במקרא ומדברים בו בדבריהם במקום דגש דגש ובמקום רפה רפה, וסימן רי"ש הרך שבמקרא אשר איננו דגש, נצב וסמוך לשמונה אותיות זד"ט סצ"ת נ"ל [ב] כמו מזרק, מזרקות, מדרך, הדריכני, דרכים, מטרות, עטרות, לטרוף, הטריפני, ישראל, סרני פלשתים, מצרים, יצרו, יצרו, מצרף, ואצרף, יתרן, יתרי, הבתרון, נר, נדר, לרוץ, אלה שמונה אותיות כאשר תהיה אחת מהם סמוכה לרי"ש וקודמת לו כאשר פירשנו, ויהיה ניקודו

בשו"א

ומה [א] ר"ל שנכר ההבדל בין דגש לרפה בקריאה משא"כ בשאר האותיות אבל באמת גם בשאר אותיות בא דגש קל לדעת המדקדקים האחרונים. אמנם העיקר נראה בדעת הרד"ק החלוק שבין בג"ד כפ"ת לשאר האותיות הוא שהאות בג"ד כפ"ת או שהוא רפה או דגוש ולא נמצא אמצעי בענין הזה אבל האותיות האחרות זולת בג"ד כפ"ת נקראים תמיד חזקים אף אם אין דגש רק שלא יהיה רפה עליהם חוץ מן היו"ד שנקראת תמיד קלה אף בלא רפה חוץ מאם תהיה בו דגש כאשר באר המחבר כל זה בסמוך ותמהני על כל המדקדקים האחרונים שלא הביא אחד מהם דברי הרד"ק האלה ויש מהם שהביאו קצת מדבריו וחשבו עליו דברים אשר לא עלו על דעתו: [ב] הכוונה בכל הדברים האלה בענין דגשות הרי"ש הוא זה. האותיות נ"ל בין אם באה רי"ש אחריהם והן נקודים בשו"א ובין אם באה הרי"ש לפניהם והרי"ש עצמה נקודה בשו"א. הרי"ש רפויה אבל אותיות זד"ט סצ"ת אינה רפויה הרי"ש

רק

בשו"א, תהיה קריאתו בלשון רך, כמו מזרח (דברי' ד'). מזרק (מדבר י') ואם יהיה רי"ש הסמוך לשש אותיות ונקודן בשו"א יצא בלשון רך, ואם אין שו"א תחת זט"ד סצ"ת אז תחת רי"ש דגש, וכן שתי אותיות נ"ל הסמוכות לרי"ש [ג] מלפניו כמו ערלי, קרנו, מר לי מר (ישעיה ל"ח). ערלות (ש"א י"ח). קרנות (ויקרא ד'). גרנות (יהושע ט'). ברננה (תלים ק') על דרך זד"ט סצ"ת יצאו השנים ושמושם בלא שו"א, ושאר הרי"ש שבמקרא דגש סמוכים לעד לעולם, וכן בשאר האותיות שאינם בג"ד כפ"ת נקראות חזקות וקלות כשיבואו עליהם אותיות אהו"י, כמו מפר מחשבות (איו' ה) [ד] אע"פי שהמ"ם אינה דגושה קריאתה קלה כמו, הנה אנכי יוצא מעמך (שמות ח'). וכן מהעוף למינהו (בראשית ו'). חזקה הלמ"ד, עשה לי (דברים ח'). רפה הלמ"ד וכן, ויאמר יהודה לתמר (בראשית ל"ח). לפי שמתגלגל עליו אינו מפסיקו, וכן ויאמרו לו חכמיו (אסתר ו'). וכן שלום שלום (ישעיה כ"ז). השי"ן חזקה, דברי שלום (אסת' ט'). רפה, וכן נירא נא (ירמיה ה'). נו"ן נירא חזקה ונו"ן נא רפה, וכן נו"ן עלינו ידינו, רגלינו, וכן דרך שאר האותיות זולתי היו"ד שהיא קלה לעולם, זולתי אם תדגש וההא עם אותיות או"י בזה הדרך כמו שהראיתיך כי היא גם היא מהנחות ולא כללוה עם או"י כי היא כתנועת האל"ף ואחר [ה] שזכרו האל"ף הנה זכרו אותו, ועוד כי אין נחותה כמו האל"ף כי האל"ף נחה כשהיא פ"א הפעל ברוב כמו שתראה בנחי האל"ף ולא כן הה"א, כי מן הלך ומן הרג אהלך יהלך אהרג יהרג ולא תהיה נחה לעולם, וכן באמצע התיבה לא תמצאנה נחה כמו האל"ף אבל נחותה בסוף התיבה פעמי' תראה גם בסוף התבה כמו ה"א כנוי הנקבה המפיק, [ו] וכן בשרש, תראה פעמים כמה תמה גבה*], והאל"ף לא תראה לעולם בסוף התיבה, ולכן לא יקראו אמות כי אם או"י, ופעמים רבות תבוא הה"א תמורת האל"ף כמו התיו לאכלה (ירמיה כ"ב כמו אתיו אקחה יין (ישעיה נ"ו). וההראל ארבע אמות (יחזקאל מ"ג) כמו

*] א"א והם ד' ההי"ן והרביעית היא נגה. ותימה למה לא הביאם המחבר וסימנם ה"ג כ"ך.

והאריאל

רק אם באו לפני רי"ש והם נקודים בשו"א ולא בענין אחר: [ג] ר"ל הרי"ש תהיה לפני האותיות נ"ל: [ד] זהו שכתבתי לעיל ההבדל שבין בג"ד כפ"ת לשאר אותיות שאר האותיות נקראים חזקים תמיד אף בלא דגש חוץ מאם יבואו אחר אותיות אהו"י שבאה רפה אחריהם משא"כ בג"ד כפ"ת שבאים תמיד או בדגש או ברפה: [ה] ר"ל

כאשר

האריאל, והיך יוכל (דניאל י'). כמו ואיך יוכל, הלה היא ברבת בני עמון (דברים ג'). בה"א כמו באל"ף, בלהטיהם (שמות ז'). כמו בלאטיהם, מן לאט את פניו (ש"ב י"ט). ובנחי הלמ"ד רבים כמו שאנו עתידים לבאר, ותבוא הה"א תמורת הו"ו אהלה (בראשית י"ב). בה"א כמו אהלו בו"ו, וכן, אשר סביבותיו עזרה (יחזקאל י"ב). בה"א כמו בו"ו, פרעה וכל המונה (שם ל"א). את קול העם ברעה (שמות ל"ב). והזהירה ונשמר (מ"ב ו'). כי פרעה אהרן (שמות ל"ב). אסרי לגפן עירה (בראשית מ"ט). ובדם ענבים סותה (שם). והדומים להם בתנועת החולם, ובתנועת השורק, כאין שפכה אשורי (תלים ע"ג). ידינו לא שפכה (דברים כ"א). לאמר שממה (יחזקאל ל"ה). ערים לא נושבה (ירמיה כ"ב). והדומים להם*] והאל"ף תבוא תמורת הה"א כמו ואת יתר האמון (שם כב) אנאלתי (ישעי' ס"ג). אשתוללו (תלים ע"ו). אתחבר יהושפט (ד"הב' כ'). אשכים (ירמי' כ"ה). כמו שכתבנו, וכן ושנא את בגדי כלאו (סוף מלכי'). דמלכים, על כן גבהא קומתו (יחזקאל לא). כן יתן לידידו שנא (תלי' קכ"ו). על שארית הגוים ועל אדום כלא (יחזקאל ל"ו). והיה לכם לזרא (מדב' י"א). ויצא בחמא גדולה (דניאל י"א). והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא (ישעי' י"ט) כמטרא לחץ (איכה ג'). בעגלה דשא (ירמיה נ'). קראן לי מרא (רות א') וכן הו"ו תמורת היו"ד במלת הוא, והם רבים כתובים בו ו ונקראים בחירק, וכן היו"ד תמורת הו"ו במלת הוא, כמו עמל היא בעיני (תלים ע"ג). שנכתב ביו"ד ונקרא בתנועת הו"ו בשורק, וכן, ותאכל היא והוא (מ"א י"ז) והיא עון פלילים (איוב ל"א). נכתבים ביו"ד ונקראים בשורק:

וכמו*] שנוציא אותיות או"י בנשימה לבד אע"פ שאינן נכתבות כך נוציאם פעמים בהרגשת המוצאות אע"פ שאינם נכתבו' כמו כח, [א] ריח הניחוח (בראשית ח'). שומע, נוסע, ירושלם, נח דנאל

*] א"א ובמסורת שיטה אחת מן ד"ת מלין דכתיבין ה"א וקרין ו"ו שורק:

*) א"א כמו כל היא שבתורה כתבין הוא בו"ו בר מן י"א דכתיבין היא עם היו"ד:

כאשר תהיה ה"א נחה אחר תנועה גדולה נמשכת בנשימה כמו האל"ף ולכך לא זכרו אותה המדקדקים בתוך אותיות או"י כי אחר שזכרו דין האל"ף ממילא נכללה בתוכם ג"כ הה"א כי הברתן שוים בנשימה: [ב] ר"ל כאשר נעשה פעל מהשם שסופו ה"א באותן השרשים אשר מבאר והולך:

דנאל (יחזקאל י"ד) הנה חכם אתה מדנאל (שם כ"ח). ונח דנאל (שם י"ד) שלשה דניאל אלה כתובים בלא יו"ד, והיו"ד נקראת בהם בתנועות הצירי אע"פ שאינה נכתבת, ואשר אחר החולם ואחר השורק נקרא ו"ו, ואחר הצירי או החירק נקרא יו"ד, וכן נשאלות זו לזו בהנעתן האל"ף בתנועת היו"ד שהוא בחירק כמו ורצאתי אתכם (יחזקאל מ"ג). אתה דכאת כחלל רהב (תלי' פ"ט). רפאני את בבל (ירמיה נ"א). ראשון, ראשונה כלאתי רגלי (תלים קי"ט). רפאתי למים האלה (מ"ב ב'). כל הבאיש על עם לא יועילו למו (ישעיה ל'). ונכתב הבאיש בשני נחים כמו, כי להם היה הגורל ראישונה (יהושע כ"א). ההלכיא אתו (שם י'). ולא אביא שמוע (ישעי' כ"ח). נשוא לשוא עריך (תלים קל"ט). ובתנועת היו"ד שהוא הצירי, לעת צאת השואבות (בראשית כ"ד). וזולתו, ובתנועת הו"ו שהוא חולם, ראש, והיו שאסיך למשיסה (ירמיה ל). בצאתיו וגבאיו (יחזקאל מ"ז). ובתנועת הו"ו שהוא השורק מסעף פארה (ישעיה י') וכן היו"ד בתנועת האל"ף שהיא קמץ, עליו, ידיו, רגליו, וכן באה יו"ד נעלמת מהמכתב בתנועת הקמץ, ועלתה כאור כלה (עמוס ח'). שהוא כמו כיאור, ואחר שאלו האותיות הם נחות ודרכם להסתר ברוב הסתירו והפילו אותם מהמכתב ומהמבטא בפעלים שאחת מאותיותיהם האל"ף או היוד, פ"א הפעל או עי"ן הפעל או למ"ד הפעל, והאל"ף תמצא פ"א הפעל ועי"ן הפעל ולמ"ד הפעל, והיו"ד תמצא פ"א הפעל ועי"ן הפעל אבל למ"ד הפעל לא נמצא כי אם השרש חיי, והו"ו לא תמצא פ"א הפעל ולמ"ד הפעל כי אם עי"ן הפעל, שהו"ו, אין לה ולד (בראשית י"א). היא תמורת יו"ד ילד, ווי"ו שלו הייתי (איוב י"ו) . לא שלותי (שם ג'). איננה למ"ד הפעל כי היא תמורת ה"א שלה, וכן ו"ו אחו (שם ח'). שחו (יחזקאל מ"ז). הנסתרות הם תמורת אחה שחה, והה"א כשתהיה למ"ד הפעל תסתר ותנוח ברוב כמו האל"ף, אבל ה"א פ"א הפעל ועי"ן הפעל יבואו העוברים והבינונים והצווי ממנה בשלמים.

ואלה

וכמו [א] ונקרא כאלו כתוב כאח ריאח וכולי. באלה אין כאן תנועה המוספת אותם רק כן נקראות כאלו יהיו כתובות:

אבר [א] ר"ל שנקראים בלא חסרון אות ובלא אות נחה כמו השלמים:

ר"ל

ואלה הפעלים שפאיהם אלף נחה:

אבד העוברים והבינונים [א] כשלמים וכן הצווי, אבל אותיות אית"ן הונחה בהן האל"ף והאות הנוספת [ב] מונעת בחולם, והאל"ף תכתב או לא תכתב [ג] ועם האל"ף לא תכתב אובד יאבד תאבד נאבד יאבדו תאבדו תאבד תאבדי תאבדנה:

הפעיל העוברים והבינונים והצווי כשלמים וכן האית"ן פעמים אאביד°] יאביד וכולי, ואפשר שעם האל"ף תנוח האל"ף פ"א הפעל שלא יפגשו שני אלפין כאחד ותאמר אוביד כי כן נכתבה אובידה עיר (ירמיה מ"ו). וכולי ואולי ג"ב נאמר עם ית"ן יוביד תוביד נוביד:

°] א"א לא מלאתי זה המשקל בפסוק אך הפייטן אומר אאביד מלאון ויתאבכו גאות עשן:

והפיעל הרגש בו כשלמים, ובאה מלת, ואהללך מהר אלקים ואבדך (יחזקאל ד"ח). שלא נכתב בו אל"ף השורש והאל"ף הכתובה היא אל"ף המדבר ומשפטו ואאבדך כמו ואאלפך חכמה, (איוב ל"ג). מפני כובד קריאת שני אלפי"ן *] ביחד חסרה אל"ף השורש, והוטלה תנועתה על אל"ף המדבר, ורבי יהודה המדקדק כתב בהפך זה, והנכון מה שכתבנו כי לא מצאנו אחת מאותיות אית"ן נעדרת מהמכתב ואעפ"י שפעמים נחה ואיננה יוצא במבטא כמו, ברוך ה' ואעשיר (זכריה י"א). ואענה את זרע דוד למען זאת (מ"א י"א). ואע"פ כן לא תעדר מהמכתב לעולם, ואדוני אבי ז"ל כתב כי ואבדך מבנין הפעיל כמו ואבידך בשקל ואציבך ואפילך ומשפטו ואאבידך ונבלעה האל"ף בדגש, וכן מכלת לביתו (מ"א ה'). נבלעה האל"ף בדגש ומשפטו מאכולת, וראייתו כי [ד] לא תחסר לעולם פ"א הפעל ועי"ן הפעל בבנין°] הדגש כי בחסרי פ"א ונחי פ"א והעיי"ן,] לעולם בנין הדגש מהם כשלמים:

*] והראשון בסו"א כדין כל אות גרונית אחרי אות שואית שתסרה והוא הנכון. יבא"ר.

°] א"א והטעם כי כבר נדגשה העי"ן ואין לשום שני דגשים באות אחת כמו שאין דגש אחד מורה על שני ענינים°]:

אהב

אינו

[ב] ר"ל שאותיות אית"ן מנוקדות בחולם והאל"ף נמשכת עם החולם: [ג] ר"ל עם אל"ף אית"ן לא נכתבה אל"ף השורש כמו במלת אובד: [ד] ע"כ לא יכול להיות

ואבדך

אהב, העוברים והבינונים בשלמים וכן הצווי אהב, אהבו, אהבי, בפתח, או בסגול כמו אהבו את ה׳ (תלים ל״א). וכן אחוז לנו שועלים (ש״ר ב). אהבת, ויתן יאהב תאהב נאהב, בתנועת האל״ף ועם האל״ף אהב בצירי אני אוהבי אהב (משלי ח׳). או בחולם ואהב את יעקב (מלאכי א׳). יאהבו תאהבו בסגול, ומלת תאהבו פתי (משלי א׳). משפטו היה תאהבו, בשו״א האל״ף והה״א כמו יחרדו (ש״א י״ו). יאשמו (תלים ל״ד). ותכבד פגישת שני אותיות הגרון עם שני שואי״ן, או אפילו היה האל״ף בסגול כמו יחרדו כצפור (הושע י״א). ולא יערבו לו (שם ט׳). היתה הה״א [ה] חטופה ולהרחיב על הה״א נתחלפה תנועתם השו״א תחת התי״ו וצירי תחת האל״ף ושו״א ופתח תחת הה״א, ורבי יונה כתב כי הוא מהדגוש ובא הצירי מקום הפתח:

*] אינו כן כי הדגש לא יורה על חסרון האלף. כמו שלא יבא דגש במלת יושיע שמשפטו יהושיע ודו״ק.
יבא״ר.

אהל, העתידים אאהל יאהל, ויאהל עד סדום (בראשית י״ג). או אהל כמו אהב ועתידי בנין הפעיל ממנו אהל יהל וכולי, ולא יהל*] שם ערבי (ישעיה י״ג). והיו״ד פתוחה להבדיל בינו ובין אם אראה אור כי יהל (איוב ל״א). שהוא שרש אחר וענין אחר:

*] ויתכן כי הוא מן הכבד ומשפטו יאהל ונשמט האל״ף כדינו אחרי אות שואית.
יבא״ר.

אזל, כי הלחם אזל מכלינו (ש״א ט׳). העתידים אזל יזל תזל נזל, וכולי, מה תזלי מאוד (ירמיה ב׳). הנח אשר בין התי״ו והזי״ן מקום אל״ף אזל, ולכן תי״ו תזלי בצירי להעמידה ולהוליד נח בינה ובין הזי״ן:

אזן נמצא ממנו בנין הפעיל, ולא האזין אליכם (דברים א׳). והצווי האזינו השמים (שם ל״ב). והבינוני והעתיד ממנו מצאנו בהסתר, הבינת׳ שקר מזין (משלי י״ז). משפטו מאזין, וכן העתיד אזין עד תבונותיכם (איוב ל״ב). משפטו אאזין, ובפעל הדגש ממנו הנאמר בו ואזן וחקר (קהלת י״ב). תאמר אאזן יאזן, ולהקל על האל״ף תאמר אזן כמו שנאמר ואבדך (יחזקאל כ״ח). על דעת המדקדקים:

אזר, נמצא בפעל הדגש ממנו ותזרני חיל (ש״ב כ״ב). שהוא מן אאזרך ולא ידעתני (ישעיה מ״ה). ותאזרני שמחה (תלים ל׳). וכן היה משפט ותזרני

ואבדך מפעל הדגש בחסרון פ״א הפעל: [ה] ר״ל שו״א נח אחר הת״ק:

וגם

וַתְּזְרֵנִי וַתְּאַזְּרֵנִי, ואדוני אבי ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל משרש זרה: אחד, העתידים אֵחַד יְחַד וכולי, אל תֵּחַד כבודי (בראשית מ"ט). ואפשר שיהיה שרשו יחד, וכן אל יִחַד*] בימי שנה (איוב ג'). ובא דגש הדל"ת לתקן הקריאה לפי שהמלה מלעיל, ואלו היתה מלרע היתה כמו ולא יֵחַם לו (מ"א א').

*] אינו כן רק הוא מגל"ה ומלשון חדוה ולכן דגש הדלת ומלעיל כמו ויִחַד יתרו. יבא"ר.

אחז העתידים אוֹחֵז יֹאחֵז תֹּאחֵז, כמו וָאֹחֵז בפילגשי (שופטים כ'). וַתֹּאחֶז יד ימין יואב (ש"ב כ'). יֹאחֵז בעקב פח (איוב י"ח). והוא נכתב באל"ף, וכן, צירים והבלים יֹאחֵזוּן (ישעיה י"ג). הלא חבלים יֹאחֱזוּךָ (ירמי' י"ג). והי"ת יאחזוך בשו"א ובסגו"ל, והנפעל נאחז נאחזת וכולי ובא ברפיון וְנֵאחֲזוּ*] בתוככם (במדבר ל"ב). להקל:

*] משפטו היה נֵאָחֵזוּ כמו נגאלו ועיין מ"ש בדף ל"ו ע"א בהערה. יבא"ר.

אחר העתידים אֵחַר יְחַר תְּחַר וכולי, כמו ואחר עד עתה (בראשית ל"ב). ובנין הפעיל העתידים אוֹחֵר יוֹחֵר, וַיּוֹחֶר מן המועד (ש"ב כ'). ולא נגזור עליו שהוא מן הכבד כי יוכל להיותו מן הקל כמו וַתֹּאחֶז יד ימין יואב (שם). וַיֹּסֶף עוד דוד (ש"ב ו'). אך לפי שמצאנו עתידי הקל במשקל אחר, וָאֵחַר*] עד עתה (בראשית ל"ב). נאמר על זה שהוא מן הכבד ואע"פ שמצאנו בשרש אהב עתידי הקל בשני המשקלים זה הוא יותר קרוב היותו מן הכבד:

*] א"א אבל ולא אחר הנער הוא עבר מבנין פִּעֵל:

אכל העתידים אוֹכַל יֹאכַל, תֹּאכַל, וכולי, האותיות הנוספות בחולם ועי"ן הפעל בפתח, ופעמים כשתבוא בהפסק בצירי כמו, מכל עץ הגן אכל תֹּאכֵל (בראשית ב'). מפרי עץ הגן נֹאכֵל (שם ג'). לחמנו נֹאכֵל (ישעיה ד'). וכולי, וכן מן אמר, אמריה תֹּאמֵר (משלי א'). ומפני זה כתב רבינו יונה כי כל ויאמר ויאכל פתח באתנח וסוף פסוק לזה הטעם לפי שהם מעותקים מצירי ואע"פ שהצווי בחולם אֱכוֹל אֱמוֹר ומנהג הלשון להיות הצווי והאית"ן שוים, פְּעַל יִפְעַל, פְּעוֹל יִפְעוֹל, אבל נהגו זה המנהג באוכל אומר לפי שהניחו בהם פ"א הפעל והניעו אותיות אית"ן בחולם, והיה כבד עליהם שני קבוצין כאחד אלו היה אומר יֹאכֹל יֹאמֹר, ולכן הניעו עי"ן הפעל בהם בפתח ואע"פ שנשתמשו

שני

שני קבוצין כאחד כאשר אמרו הי'ה: והוגן (ישעיה ל"ט). לרוב השתמשם ביאמר יאכל וחביריהם היה כבד עליהם, ויש שיכתב בו"ו במקום אל"ף, כי יוכלו אתיקים מהנה (יחזקאל מ"ב). ויש בלא ו"ו *] ואֲכַל פתי לבדי (איוב ל"א). ואכלה מציד בני (ראשית ד"ז). והמרובע מזה תאכלהו אש לא נפח (איו' כ"א). כי הנפרד תֹּאכַל בחולם, ובהתחברו אל הכנוי שב לקמץ חטף כמשפט כמו מְלָשְׁנִי (תלי' ק"א). מן מְלוֹשֵׁן, ומבנין הפעיל, ואט אליו אוכיל (הושע י"א. כמו אאכיל, והשם הזה בהתבלע האל"ף ברגש מַכֹּלֶת לביתו (מ"א ה'). וכתב אדוני אבי ז"ל מבנין הפעיל ממנו, להכיל למען ברק (יחזקאל כ"א) משפטו להאכיל:

*] א"א כי החולם מורה על הו"ו אלא שהיא חסרה עפ"י המסורה:

אכף כי אָכַף עליו פיהו (משלי י"ו). העתידים כעתידי אכל אוכף יאכף:

אלף, פן תֶּאֱלַף אורחותיו (שם כ"ב). וכן שאר העתידים אאלף יאלף וכולי וברפיון לא מצאנו אך נאמר אותו כאחד מחביריו, ובפעל הדגש ממנו מַלְּפֵנוּ מבהמות ארץ (איוב ל"ה). משפטו מְאַלְּפֵנוּ, ובהעדר האל"ף הוטלה תנועתה על המ"ם, וארוני אבי ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל *] דינו מַאֲלִיפֵנוּ, וחסרה יו"ד המשך כמו במלת וידרכו את לשונם (ירמיה ט'). וַיַּדְבִּקוּ גם המה (ש"א י"ד). וכן אמר במלת וַיַּבִּשֵׁהוּ (נחום א'). וַיַּגָּה בני א"יש (איכה ג'). וַיַּכְּתוּם (מדבר י"ד). שהם מבנין הפעיל לטעם שזכרנו במלת וָאַבֵדְךָ (יחזקאל כ"ח).

*] אבל מה יענה על דגש הלמ"ד? יבא"ר.

אמר, העתידים אוֹמַר יֹאמַר וכולי, ובאו בצירי בהפסק לגזרת פֵּעֵל, בעיר אמריה תֹּאמֵר (משלי א'). ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תֹּאמֵר (מ"א ה'). וכשהמלה מלעיל ישוב הצירי לסגול כמשפט, ויֹּאמֶר ותֹּאמֶר ונֹּאמֶר, ובא בפתח גדול ומלעיל, העזה פניה ותֹּאמַר לו (משלי ז') *]. וכן בהפסק, ויען איוב ויֹּאמַר (איוב ג'). וחביריו, ונכתבו בלא אל"ף ובלא ו"ו אֹמַר אל אלוה אל תרשיעני (שם י'). ואמרה להם (נחמיה ה'). אשר יֹמְרוּךָ למזמה (תלים קל"ט). ולעמשא תֹּמְרוּ. (ש"ב י"ט).

*] א"א ותאמר נחטב להפסק בעבור מלת לו. וכן כל שהוא בהפסק הוא ויאמַר בפתח וכן נ"א וכל ויען ויוסף דאיוב דכוותיה:

והנפעל

והנפעל נאמר, נאמרה, אאמר, יאמר, תאמר, וכולי, כעת יאמר ליעקב (מדב' כ"ג). לא יאמר לך עוד עזובה (ישעיה ס"ב). ועתידי הפעיל אאמיר יאמיר וכולי, את ה' האמרת (דברים כ"ו):

אנש חרפה שברה לבי ואנושה (תלים ס"ט). משפטו ואאנושה, ובא בשורק כמו ישפוטו הם (שמו' י"ח). לא תעבורי מזה (רות ב'):

אסף נמצא בעתידיו כעתידי אחז, ויוסף עוד דוד (ש"ב ו'). משפטו ויאסף כמו שבא רוב עתידיו בהנעת האל"ף, ויאסוף כחול שבי (חבקוק א'). ולא נאסוף את תבואותינו (ויקרא כ"ה). וזולתם וכן אוספה הצולעה (מיכה ד'). משפטו אאספה, וכן תוסף רוחם יגועון (תלי' ק"ד). כמו תאסוף ובבנין הפעיל ממנו, פן אוסיפך עמו (ש"א ט"ו). ובא על דרך אובידה עיר (ירמיה מ"ו):

אסר, העתידים כשלמים אאסור, יאסור, ויאסר אותו לעיניהם (בראשית מ"ב). פ"א הפעל בשו"א וסגול, ופעמים נחה האל"ף בשו"א לבדו, ויאסר יוסף מרכבתו (בראשית מ"ו). ויאסר את רכבו (שמות י"ד). ונגרעה גם מהמכתב במלת, כי מבית הסורים (קהלת ד'). במסורת הברית (יחז' כ')‏:

אצל, בשלמים, ובבנין הפעיל ממנו, ויאצל מן הרוח (במדב' יא). נחה האל"ף:

אצר מצאנו בעתידים ואוצרה על אוצרות (נחמיה י"ג). בפלס ואומרה, ויתכן היותו מבנין הפעיל ומשפטו ואוצירה, ובא בשו"א כמו וידרכו וידבקו, ואמרו זה בעבור כי הוא פועל יוצא כי פירושו שמתי אוצרים ופקידים על האוצרות:

ארב מצאנו בעתידי הפעיל ממנו, וירב בנחל (ש"א ט"ו). משפטו ויארב בנחל, ובאה היו"ד קמוצה תמורת האל"ף הנופלת או יהיה מהדגש ומשפטו ויארב, ובהעדר האל"ף הוטלה תנועתה על היו"ד:

אשם שם רבי יהודה בזה השרש והאדמה לא תשם (בראשית מז'). ותשם ארץ ומלואה (יחזקאל י"ט). ומשפטם תאשם בהנעת האל"ף בשו"א וסגול, או בשו"א לבדו תאשם שמרון (הושע י"ד). ויאשם בבעל וימות (שם י"ג). ואשמו יושבי בה (ישעיה כ"ד). וכן הנפעל, גם עדרי הצאן נאשמו (יואל א') האל"ף בשו"א לבדו וכן כתב רבי יהודה מעקר זה ישום וישרוק (ירמיה יט). בהבלעת פ"א הפעל בדגש, ואמר כי נהפכה האל"ף ביו"ד במלת, והבמות תישמנה (יחזקאל ו'). וכן בבנין הפעיל ונשים עד

נפח (מדבר ך״א). אם לא יָשִׁים עליהם נויהם (ירמיה מ״ט). משפטו ונאֹשִׁים יאֹשִׁים, ויתכן לומר על אלה כלם כי הם מפעלי הכפל או מנחי פ״א מהיו״ה, והרגשים מחסרי פ״א מהיו״ד:

ואלה הם נחי הקצוות שפאיהם אלף ולמדיהם ה״א:

אבה העתידים הצווי אֱבֵה אֱבוּ אֱבִי אֱבֶינָה, או האל״ף בצירי להרחיב אֵבִי אֵבוּ:

האיתן אוֹבֶה יֹאבֶה תֹּאבֶה נֹאבֶה ונפלה האל״ף גם מהמכתב במלת אם יפתוך חטאים אל תֹּבֵא (משלי א׳). והאל״ף תמורת ה״א:

אפה, הצווי אֱפֵה, אֱפוּ, אֱפִי, אֱפֶינָה, או האל״ף בצירי את אשר תאפו אֵפוּ (שמו׳ י״ו). וַתֹּפֵהוּ מצות (ש״א ך״ח). אל״ף אפה היא ו״ו הנסתרת במלת ותופהו כמשפט, וכן תאמר העתידים אוֹפֶה, יֹאפֶה, תֹּאפֶה, נֹאפֶה וכולי, בהעלם האל״ף:

אתה, הצווי אֱתֵה כחביריו ושאר העתידים אֶאֱתֶה, יֶאֱתֶה, תֶּאֱתֶה, נֶאֱתֶה, באל״ף נחה כמו, עדיך תֵּאתֶה (מיכה ד׳). או באל״ף נעה בשו״א וסגו״ל כמו, מצפון זהב יֶאֱתֶה (איוב ל״ז). כסופה יֶאֱתֶה (משלי א׳). קרבו ויֶאֱתָיוּן (ישעיה מ״א). יֶאֱתָיוּ חשמנים (תלים ס״ח). ונפלה גם מהמכתב במלת וַיֵּתֶא ראשי עם (דברים ל״ג). והה״א למ״ד הפעל נהפכה לאל״ף ומחלוקות בקריאת המלה הזאת בן אשר קורא אותה מלעיל בשני פשטין ובן נפתלי מלרע בפשט אחד לבד, ויש ספרים בפשט אחד לבד ולא מחלפין, העירותי מצפון וַיָּאת (ישעיה מ״א). נכתבנו בנחי הלמ״ד במקומו בעזרת האל:

אלה, אנה, ארה, אחר שלא מצאנו העתידים באל״ף נחה נאמר העתידים באלף נעה אֶאֱלֶה יֶאֱלֶה וכולי, אֶאֱנֶה יֶאֱנֶה וכולי, אֶאֱרֶה יֶאֱרֶה:

הפעלים שפאיהם יוד נחה:

תנוח בפעל הקל ובנפעל והפעיל והפעל והשאר בשלמים:

הקל תנות בו באית״ן ותחסר מן הצווי ותאמר מן ידע אֵדַע יֵדַע הנה היו״ד פ״א הפעל אעפ״י שנעדרה מן המכתב הנה היא קימת בנשימה כי

אחר

אחר צירי לעולם יו"ד נחה כמו שכתבנו, ופעמים היו"ד כתובה והאות הנוספת בחירק כמו איבש ייבש וכולי, איטב ייטב וכולי, ועם הצירי נכתבה היו"ד במלת אילכה שולל וערום (מיכה א'). והצווי והאיתן לגזרת פעל, רד, שב בצירי, ובמקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול לך־נא (בראשי' ך"ז). ושב־שם (שם ל"ה). ובתוספת ה"א רדה אלי (בראשית מ"ה). קום נא שבה (שם ך"ז). לכה אתנו (דברים י'). ונגרעה הה"א מהמכתב בשלש מקומות, לך נא אתי אל מקום אחר (מדב' ך"ג). לך ונקרבה באחד המקומות (שופטים י"ט) לך נתראה פנים (דה"ב ך"ה) ובהפסק בצירי כמו, מהרה רדה (מ"ב א'). מהרה ולכה (ש"א ך"ג). רדו שבו (בראשית מ"ב). ובהפסק או בזקף בצירי, ההרה לכו (יהושע ב'). השפילו שבו (ירמיה י"ג). וזה ההפרש בינם ובין נחי למ"ד שהם בנו קנו, שלא ישתנו בהפסק ולנקבה ג"כ בצירי לכי (שמות ב'). ולרבות לכנה (רות א') הלמ"ד בסגו"ל לפי שהיה בתשלומו ילכנה הלמ"ד בפתח כמו שמענה נשים (ירמיה מ"ט). ויש ספרים מדויקים לכנה הלמ"ד בצירי והוא על העיקר כמו קה, ונגרעה ה"א הנקבה מהמכתב, שובנה בנותי לכן (רות א) ארד, אשב, בצירי, זולתי אם למ"ד הפעל גרונית שנפתח להרחיב על האות כמו דע אדע, וכן כשלא תהיה הלמ"ד גרונית פעמים בפתח כמו למען תשם ארצה (יחזקאל י"ב). יקד יקוד (ישעיה י'). לא יצר צעדך (משלי ד'). וכשיבוא עליהם וי"ו החיבור ישובו מלעיל ויהיו האותיות הנוספות בצירי כמו שהיו, ועין הפעל בסגול וירד משה (שמו' י"ט). וישב יעקב (בראשי' ל"ז). וילך לו (שמו' י"ח). ואם בהפסק בפתח ומלרע, ויקם וילך (בראשית ך"ה). ויט שמים וירד (תלים י"ח). וכן כל וילך וירד בהפסק בפתח כמו שבא כל ויאמר פתח לפי שהוא תחת סגו"ל ויאמר ויבא בהם פתח גדול תחת פתח קטן בהפסק, ורבי יונה כתב כי כל אלה הפתחין בהפסק הם נעתקים מצירי:

המקור רדת שבת כלו בסגול נוספה בהם תי"ו לחסרון היו"ד פ"א הפעל כמו שנוספה בחסרי פ"א גשת כמו שכתבנו, ובא שלם עם התי"ו יבשת המים (בראשית ח'). מבלתי יכלת (מדבר י"ד). ואם למ"ד הפעל גרונית בפתח להרחיב על האות כמו לדעת את ה' (הושע י'):

נפעל היו"ד נחה בעוברים ובינונים ונהפכה לוי"ו נעלמת ואמרו נודע ה'

(תלים מ"ט). לא נודעתי וכולי (שמות ו'). ולא אמרו נֵדַע בקיום היוד בנשימה, להפריש בינו ובין אית"ן הקל ועוד כי נכון בעיניהם הפוך היוד לו"ו כדי להראות בעתידים והיא קלה להראות מן היו"ד הֵדַע, אֵדַע, יֵדַע בגוים (תלים מ"ט). פן תּוֹרֵשׁ (בראשי' מ"ה). וכן כלם, ויש שיבוא ביו"ד בשרשו וַיֵּיחֶל עוד (שם ח'). או ירה יִיָּרֶה (שמות ע'). ויתבן כי בא כן יירה להפריש בינו ובין יִוָּרֵא, למען תִּירָא, שהוא לשון יראה, וא"א ז"ל כתב כי וַיֵּיחֶל מבנין התפעל ומשפטו ויתיחל וכן יירה משפטו יתירה, כי אמר כי הנפעל מנחי פ"א לא יבוא העתיד כי אם בוי"ו אבל התפעל יבוא פעם בוי"ו כמו במראה אליו אֶתְוַדָּע (דברים י"ג). והוא קמוץ בזקף ועם ישראל יִתְוַכָּח (מיכה ו'). והתודה אשר חטא (ויקרא ה'). ופעם ביו"ד כמו וַיִּתְיַצְּבוּ (שמות י"ט). וַיִּתְיַלְדוּ (מדבר א'). וַיִּתְיָעֲצוּ (תלים פ"ג):

הפעיל גם כן נהפכה היו"ד לוי"ו נחה בכל הבנין ברוב הפעלים כמו הוֹדִיעַ ה' (תלים צ"ח). הוֹדַעְתָּ בעמים עזך (שם ע"ז). וכן הוֹשִׁיב הוֹרִיד, וחביריהם, והנבון בהם בתשלומם הידיע היריד, והונחה היו"ד כמשפטה ונהפכה לו"ו נחה וכן הצווי הוֹדַע, הוֹרֵד*], הוֹדִיעוּ בעמים (דה"א י"ו). או בצירי הוֹרֵד אותם אל המים (שופטי' ז'). בא בצירי וביו"ד המשך וְהוֹלֵיד און (ישעיה נ"ט). ומן הודיע בפתח הוֹדַע, למנות ימינו כן הוֹדַע (תלי' צ'). בפתח באתנח, וכן האיתן אוֹדִיעַ יוֹדִיעַ, אוֹרִיד יוֹרִיד וכולי, תּוֹרִדִי, תּוֹסִיפִי מלעיל, ובאו שנים מלרע כי לא תוֹסִיפִי יקראו לך גברת ממלכות (ישעיה מ"ז). כי לא תוֹסִיפִי יקראו לך רכה וענגה (שם). שניהם בפשט אחד לבד, והמסורת עליהם שנים בטעם מלרע, או בצירי אוֹרֵד יוֹרֵד, אוֹשֵׁב יוֹשֵׁב וכולי, וַיּוֹשֵׁב*] יוסף (בראשית מ"ז) ואם הוא מלעיל בסגול וַיּוֹשֶׁב אותם (מ"ב י"ז). וכשלמ"ד הפעל גרונית בפתח בקר וְיוֹדַע ה' את אשר לו (מדבר י"ז). וַיּוֹדַע בהם (שופטי' ח'). וַיּוֹכַח אמש (בראשי' ל"א). ופעמים בפתח אע"פ שאין הלמ"ד גרונית כמו זכור מלחמה על תּוֹסַף (איוב מ'). ותאכל ותשבע ותותר

*] א"א לא יתכן הצווי ליחיד בחירק כמו שלא יתכן בשלמים הַפְקִיד רק הַפְקֵד כמו שכתבתי שם:

*] א"א לא יתכנו בצירי זולת וי"ו ההפוך כמו שכתבתי כבר:

וַתּוֹתַר (רות ב'). אל תּוֹתַר (ראשית מ"ט). ואף על פי שהם בהפסק הם פתחין והיה משפטם להיותם בקמץ מפני ההפסק [א] אלא שהיה מבלי הפסק בצירי, לפיכך באו בהפסק בפתח כמו שכתבנו, ומשפטם עם ה"א הפעיל אֲהוֹדִיעַ יְהוֹדִיעַ כמו יְהוֹשִׁיעַ ה' (שמואל א' י"ב). דלותי ולי יְהוֹשִׁיעַ (תלים קי"ו). ובהעדר הה"א מבובר הקריאה הוטלה תנועתה על האות הנוספת וכן נהגו בשמות להעלים הה"א ולהטיל תנועתה על האות אשר לפניה להורות עליה, ואמרו יְהוֹנָתָן ואמרו יוֹנָתָן להקל, יְהוֹנָדָב, יוֹנָדָב, יְהוֹחָנָן, יוֹחָנָן, יְהוֹאָשׁ יוֹאָשׁ, יְהוֹרָם יוֹרָם, והדומים להם, ויש פעלים שהיו"ד קיימת ולא נהפכה לוי"ו והם המעט כדי שלא יתערב בקריאה עם [ב] אית"ן הקל כשיבא בצירי אֵיטִיב, יֵיטִיב [ג] במלעיל ובסגול כמשפט וַתֵּיטֶב את ראשה (מ"ב ט'). וַתֵּינֶק את בנה, (ש"א א'). ובא הצווי בהראות היו"ד הֵיַשַׁר לפני דרכך (תלים ה'). הֵיצֵא *] אתך (ראשית ח'). ובן האית"ן יֵישִׁירוּ נגדך (משלי ד')· אֵיסִירֵם בשמע לעדתם (הושע ז'). הפעל בשורק וְהוּרַד המשכן (דברים י'). וְהוּשַׁבְתֶּם לבדכם (ישעיה ה'). או בחולם, או הוֹדַע אליו חטאתו (ויקרא ד'). כי גם הוא בשלמים בשורק או בקמץ חטף שהוא מקום החולם והו"ו הוא פ"א הפעל והנכון בהם הידע הירד וכן כלם:

והעתידים אוֹרַד יוּרַד, יוּבַל שי (ישעיה י"ח). אך אל שאול תּוּרָד (שם י"ד). תּוּקַד בו (ויקרא י'). פתוחין, תּוּבַלְנָה בשמחות וגיל (תלים מ"ה).

*] ר"ל היצא אתך כן הם בקריאה אבל בכתיבה הם עם הוא"ו על דרך אחר ההפעיל כמו הושב הודע:

גם

הפעיל [א] וכבר הכלל מונח שאותן השרשים שהם בלא הפסק בצירי באו בהפסק בפתח: [ב] ר"ל שעפ"י הרוב נשתנה היוד לו"ו ולא באה בצירי כדי שלא יתחלף עם אותן השרשים הבאים בבנין הקל שהם ג"כ בצירי רק מעטים נמצאים בבנין הזה בצירי והם איטיב ייטיב איניק תינק והנה באלה יש לומר שמשום כך באים בבנין הזה בצירי בהיות שאין לטעות בהם בבה"ק כי בבנין הקל באים בחירק אִיטַב תִּיטַב אִינַק תִּינַק וכן כתוב בספר הבחור ע"ש: [ג] ר"ל אף שלכאורה אי אפשר לטעות בזה כי בבנין הקל יהיה עי"ן הפעל בפתח או בסגול אֵיטֶב תֵּינֶק (חוץ ממשקלי' מעטי' שבאו בקל בצירי אשב אחד והדומה להם) ובהפעיל בצירי לכך אמר שעכ"פ יתכן לטעות בהם כאשר יבואו מלעיל שאז יבואו בסגו"ל. או יש לפרש כפשוטו שבא המחבר בזה להורות רק הדין שכאשר יהיו מלעיל יבואו בסגו"ל אמנם אם כן יהיה הלשון מגומגם:

ובפיעל

גם אותו לאשור יובָל (הושע י'). קמץ בזקף, האומר לירושלם תּוּשָׁב (ישעיה מ"ד). קמץ ברביעי:

ואלה ראשי הפעלים.

יאב למצותיך יָאַבְתִּי (תה' קי"ט).

העתידים אחר שלא מצאנום נאמר אותם על דרך השלם בהם וכן בכלם לא נפיל מהם היו"ד אם לא מצאנוהו ונאמר אותו אל הקרוב והישר:

הצווי יְאַב יַאֲבוּ יַאֲבִי יְאַבְנָה, וכן המקור יְאַב או יְאוֹב, ובאותיות בכל"ם בנוח היו"ד בִּיהַב כִּיאַב לְיַאַב מִיַאַב, בפתח או בחולם כמו בִּיבֹ֫שׁ קצירה (ישעיה כ"ז). וכן כלם שהמקור בהם שלם ואיננה בתוספת תי"ו, והאית"ן אִיאַב יִיאַב תִּיאַב נִיאַב, יִיאֲבוּ תִּיאֲבוּ, תִּיאַב תִּיאֲבִי תִּיאַבְנָה, ופעמים תחסר פ"א הפעל מכתיבה ולא יבוא החסרון כי אם עם יו"ד האית"ן שתחסר פ"א הפעל פעמים כמו שנבאר עוד:

יאל, הנפעל ממנו נוֹאַל, נוֹאַלְתָּ, נוֹאַלְתִּי, נוֹאֲלוּ, נוֹאֲלוּ שרי צוען (ישעיה י"ט). נוֹאַלְתֶּם, אשר נוֹאַלְנוּ (במדבר י"ב). וכולי:

הבינונים נוֹאָל נוֹאָלִים נוֹאָלָה או נוֹאֶלֶת נוֹאָלוֹת:

העתידים הצווי הִוָּאֵל, הִוָּאֲלוּ, הִוָּאֲלִי הִוָּאַלְנָה:

איתן אִוָּאֵל, יִוָּאֵל, תִּוָּאֵל, נִוָּאֵל, יִוָּאֲלוּ, תִּוָּאֲלוּ, תִּוָּאֵל, תִּוָּאֲלִי, תִּוָּאַלְנָה:

יאש, הנפעל נוֹאָשׁ, נוֹאַשְׁתְּ וכולי:

יאת כי לך יָאָתָה (ירמיה י'). העתידים לגזרת פָּעוּל, יֵאוֹתוּ לנו האנשים (בראשית ל"ד). נֵאוֹת לכם (שם ל"ד). בתשלומו על משקל יִפְעוֹל, נִפְעוֹל, וכן הצווי אוֹת, אוֹתוּ, אוֹתִי, אוֹתְנָה:

יבל, הפעל הכבד נמצא ממנו הוֹבִיל, הוֹבַלְתָּ, הוֹבַלְתִּי, הוֹבִילוּ, הוֹבַלְתֶּם, הוֹבַלְנוּ, הוֹבִילָה, הוֹבַלְתְּ, הוֹבַלְתֶּן:

הבינונים מוֹבִיל, מוֹבִילִים, מוֹבִילָה או מוֹבֶלֶת, מוֹבִילוֹת:

הפעול מוּבָל, מוּבָלִים, מוּבָלָה או מוּבֶלֶת, מוּבָלוֹת:

העתידים, הוֹבִיל, הוֹבִילוּ, הוֹבִילִי, הוֹבֵלְנָה:

איתן אוֹבִיל, יוֹבִיל, תּוֹבִיל, נוֹבִיל, יוֹבִילוּ, תּוֹבִילוּ, תּוֹבִיל, תּוֹבִילִי, תּוֹבֵלְנָה:

יבש הצווי יְבַשׁ יִבְשׁוּ יִבְשִׁי יְבַשְׁנָה, כי לא נמצאנו חסרים וכן המקור
יָבוֹשׁ ובאות השמוש בִּיבֹשׁ קצירה (ישעיה כ"ז).

אית"ן אִיבַשׁ יִיבַשׁ תִּיבַשׁ נִיבַשׁ, יִיבְשׁוּ תִּיבְשׁוּ וכולי, הן יעצור במים
וְיִבָשׁוּ (איוב י"ב). ביו"ד אית"ן לבד, ורבי יונה כתב כי וִיבָשׁוּ
בחירק הוי"ו ונוח היו"ד, ולא כן מצאנוהו אנחנו בספרים מדויקים, וגם
נשף בהם וַיִּבָשׁוּ (ישעיה מ'). ביו"ד אית"ן לבד, ובא עתיד ממנו לגזרת
פְּעוֹל וי"ו אית"ן בצירי וֵיבוֹשׁ*] מקורו (הושע י"ג). ושם הפעל ממנו, עד יְבֹשֶׁת המים (בראשית ח'). נוספת בו התי"ו אע"פ שהיו"ד כתובה, וכן מבלתי יְכֹלֶת ה' (במדבר
י"ד). מה שלא נוספה כן בשאר נחי פ"א אלא אם כן תעדר היו"ד, ויש
אומרים כי שניהם מקור והפעיל ממנו הוֹבִישׁ ה' את מי ים סוף (יהושע
ב'). הוֹבַשְׁתָּ, הוֹבַשְׁתִּי וכולי:

*] א"א יתכן אלו שהאית"ן הם בצירי והב' בחולם הם מורכבי' משני שרשים בוש ויבש כאשר אבאר היטב בנימוק שרש יבש בחלק הענין:

ובפיעל הדגש נמצאת מלה אחת והיא, גוער בים וַיְבַּשְׁהוּ (נחום א').
יו"ד השרש נגרעה והוטלה תנועתה על היו"ד הנוספת, ומשפטה
וַיְיַבְּשֵׁהוּ, כמו שכתבנו במלת ואבדך (יחזקאל כ"ח). וא"א ז"ל כתב כי
הוא מבנין הפעיל ומשפטו וַיְיַבִּישֵׁהוּ*] ומענין בושת בא הקל ממנו
גם בוש לא יֵבוֹשׁוּ (ירמיה
ו'). על משקל יֵאוֹת יֵאוֹתוּ אע"פ שרוב הענין הזה הוא מנחי העי"ן
משרש בוש הצירי שתחת היו"ד יורה עליהם שהם מנחי פ"א שאם היו
מנחי העי"ן כחביריהם היה יָבוֹשׁ יָבוֹשׁוּ בקמץ היו"ד כמו יָקוּם יָקוּמוּ,
ואע"פ שיש נח ג"כ אחר הקמץ לא יורה הקמץ על היו"ד כמו שיורה
הצירי, כי הצירי תנועה שמורה על היו"ד כמו אֵי בֵּי גֵּי דֵּי כמו שהראיתיך
לכן לא יתכן היות שרש יֵבוֹשׁ יֵבוֹשׁוּ כי אם יבש, ויהיה יָבֵשׁ ובוש
בענין אחד, וכן מבנין הפעיל הוֹבַשְׁתָּ היום את פני כל עבדיך (ש"ב
י"ט). וכן כל הִבְאִישׁ (ישעיה ל'). ונכתב בשני נחים וכבר כתבנוהו בשער
שלפני זה, ויהיה יָבֵשׁ ובוש כי כן דרך העברים לאמר בענין אחד הפעל
שידמו אותיותיו לאותיות פעל אחר אע"פ שהם הפוכים בסדר אותיותיהם
יאמרו שניהם בענין אחד יָבֵשׁ בוש, יָטַב טוב, יָגַד גוד, יָצַר צור,
ירע

*] ומה יענה גם כאן על העתידים לגזרת פְּעוֹל, לא עתה יֵבוֹשׁ יעקב (ישעיה כ"ט). הדגש? יבא"ר.

יָרַע רוע, יָקַץ קוץ, יָרַב רוב, יָרַשׁ רוש, יָשַׁב שוב, יָשַׂם שים, יָסַר סור, יָסַךְ סוך, יָזַן זון, יָעַף עוף, יָאַל אול, יָבַל בול, יָנַח נוח, יָדַע דוע, שנאמר ממנו מַדּוּעַ, יָחַל חול, יָנַק נוק, יָסַף סוף, יָפַח פוח, יָצָא צוא, יָשַׁע שוע, יָקַשׁ קוש, וכן סוף סוּפָה, עוד עֵדָה, בוז בּוּזָה, דוך דּוּכָה, חוץ חוּצָה, רוד רְדָה, רוץ רְצָה, שוא שְׁאָה, שוף שְׁפָה, הום הֵמָה, און אֲנָה, קון קָנָה, [א] קַיִן מן קָנִיתִי איש את ה׳ (ראשי׳ ד׳). זוע זְעָה זְוָעָה לְזַעֲוָה (רמיה ט״ו). עול עָלָה, עוֹלָה עַוְלָה, שוע שָׁעָה, נוה נָהָה, נוח נָחָה, רוע רָעָה, עון עָנָה, בְּעֵנֵי אִמְּךָ (ש״א א׳). בְּעֵנַיִי (לאסית ד״ט). סוח סָחָה, דוג דָּגָה, שוט שָׁטָה, מוח מָחָה, חוג חָגָה, חוג הָאָרֶץ (ישעיה מ׳). בחגוי הסלע (ש״ר ב׳). אור אָרָה, מאירות אותה (ישעיה ד״ז). אָרִיתִי מורי (ש״ר ה׳). וכן ועדרים לאֻרוֹת (דה״ב ל״ב). אֻרוֹת סוסים (מ״א ד׳). חוש חָשָׁה, וַתָּחַשׁ על מרמה רגלי (איוב ל״א). לפי שהתי״ו פתוחה, דום דָּמָה דָּמָם, שוג מְשׁוּגָתִי (שם י״ט). שנה שָׁנַג שׂוּר שָׂרָה שָׂרָר, מִיץ מָצָה מָצַץ חִית חָתָה חָתַת, שוח שָׁחָה שָׁחַח:

אלה הם בנחים ובכפולים:

וגם כן נהגו בשלמים כמו כֶּשֶׂב כֶּבֶשׂ, שַׂלְמָה שִׂמְלָה, כי בְלֹעֲגֵי שפה (ישעיה ד״ח). נִלְעַג לשון (שם ל״ג). ולשון עִלְּגִים (שם ל״ב). תמנת חֶרֶס (שופטים ב׳). תמנת סֶרַח (יהוש׳ י״ט). ובבלי גֹמֶא (ישעי׳ י״ח). ואת האגמים שרפו באש (ירמיה נ״א). הלכוף כְּאַגְמֹן ראשו (ישעיה נ״ב). למען תִּמְחַץ רגלך (תלי׳ ס״ח). חֲמוּץ בגדים (ישעיה ס״ג). וַיַּחֲלֹשׁ יהושע (שמו׳ י״ז), כל הַנֶּחֱשָׁלִים אחריך (דברים ד״ה). ומתלעות לביא לו (יואל ח׳). מַלְתְּעוֹת כפירים (תלים נ״א). ויחרד האיש וַיִּלָּפֵת (רות ג׳). נפתולי אלקים נִפְתַּלְתִּי (ראשי׳ ל׳). לִפְרוֹשׁ להם על פי ה׳ (ויקרא ד״ד). פֵּשֶׁר דבר (קהלת ז׳). לַהֲקַת הנביאים (ש״א י״ט). קְהִלַּת יעקב (דברים ל״ג). סָחִישׁ (מ״ב י״ט). שָׁחִיס (ישעיה ל״ז). תשטף סְפִיחֶיהָ (איוב י״ד). מטר סוֹחֵף (משלי ד״ט). אַיֵּה האנשים (ראשי׳ י״ד). אֱהִי מלכך (הושע י״ג).

קרבם

ובפיעל [א] והוא ג״כ ספוק כי קניתי באה היו״ד אחר הנו״ן במקום ה״א השורש ובמלת קין באה היו״ד לפני הנו״ן]. וכן כלם:

קרבם בתימו לעולם (תלים מ"ט). כמו קברם, וסרני נחשת (מ"א ע'). כמו ונסרי, מן המשנה מסכבין בנסרים, גוער בים (נחום א'). רוגע הים (ישעיה ל"א). עם יושבי חדל (שם ל"ח). כל יושבי חלד (תלים מ"ט). יחדיו נאלחו (שם י"ד). סיר אשר הלאתה בה (יחזקאל ך"ד). אנקת אסיר (תלי' ע"ט). נאקת בני ישראל (שמות י'). נגרזתי מנגד עיניך (תלים ל"א). אמרתי נגזרתי (איכה ג'). ויפצר בם מאד (ראשית י"ט). ויפרץ בו (מ"ב ה'). עצי אלגמים (דה"ב ט'). עצי אלמגים (מ"א י'). וערפל חתלתו (איוב ל"ח. לאשר על המלתחה (מ"ב י'). ויחגרו ממסגרותם (ש"ב י'). ויחרגו ממסגרותיהם (תלים י"א) חרות על הלחות (שמות ל"א) חתר לך בקיר (יחזק' י"ב):

הנה כתבתי לך מה שנהגו העבריים בהפוך סדרי האותיות בין בנחים בין בכפולים ובין בשלמים, אע"פ שיש לומר במקצתם סברא אחרת כאשר אני עתיד לזכור כל אחד ואחד בשרשו בחלק הענין מזה הספר בעזרת האל:

וכן לא הקפידו העברים בסדור התיבות זו לפני זו והכניסו אות השמוש או מלת ענין זו בזו אע"פ שהמלה הראשונה או אות השמוש ענינה היותה באחרונה, וזה עשו בדבר שאין לטעות בו ולומר הפוך הסברא הנכונה כמו, ותשקמו בדמעות שליש (תלים כ'). שהוא כמו ותשקמו דמעות בשליש, אעפ"י שי"ל בזה פירש זולתו שלא יהיה הפוך כלומר השקתמו בדמעות שלש פעמים והוא רמז לשלש גליות, ויהיה [א] שליש תואר לשני, כן פירשו א"א ז"ל, ותשם בפוך עיניה (מ"ב ט'). ותשם פוך בעיניה, וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף (ראשית מ"א). באו מצרימה אל יוסף לשבור, ואת העיר שלחו באש (שופטים א'). שלחו באש

וכן [א] לפירש זה יהיה שליש כמו שלישים והוא ממספר המצטרף ראשון שני שלישי רביעי וכולי. וכל אחד ממספר הזה הוא תואר לענין אחר המתואר בו עד"מ ויהי ערב ויהי בקר יום שני כולי. יום שלישי כולי. יה"ה שני או שלישי התואר ומלת יום יהיה המתואר וכן המחבר בסוף הספר כשמדבר בענין המספרים קרא להמספר הזה תמיד תואר. והנה ותשקמו בדמעות שליש יהיה פירושו ותשקמו בדמעות בגלות השלישי. ויהיה שליש התואר וגלות המתואר. וא"כ תחסר לכאורה המתואר אמנם בענין שלמעלה מהפסוק הזה מדבר בגלות השני כמו שנאמר שם. אלקים השיבנו והאר פניך ונושעה שמדבר בקבוץ ישראל מגלות השני כמו שפרש"י שם ויחזור א"כ מלת בשליש על ענין הגלות השני הנזכר למעלה וזה שכתב המחבר ויהיה שליש תואר לשני כלומר

באש מקדשך (תלים ע"ד). כמו שלחו אש בעיר שלחו אש במקדשך, יש לאל ידי (ראשית ל"א). יש אל לידי, וכן הוא התרגום אית חילא בידי, על הרים יעמדו מים (תלים ק"ד). כמו על מים יעמדו הרים על דרך לרוקע ארץ על המים, והחכם ראב"ע ז"ל פירשו כמשמעו על הסדר, בירקרק חרוץ (שם ס"ח). כמו בחרוץ ירקרק כי התואר [ב] בא אחר המתואר ברוב חוץ מתארי הבורא יתעלה ויתברך שהם פעם בראשונה ופעם באחרונה כמו, כי צדיק ה' (תלים י"א). ה' צדיק (שם). והדומים להם והם כמו בירקרק חרוץ, עבטיט (חבקוק ב'). שהוא כמו טיט עב, יבן, כל רבים עמים (תלי' פ"ט). אחד נפש (מדבר ל"א). אחד קדוש (דניאל ח'). וכן בתאר המספר ומשנה כסף (ראשית מ"ג). ומשנה שברון (ירמי' י"ז). שהוא כמו כסף שני שברון שני, והעד שהם תואר ולא שם סמוך [ג] שהם נקודים בסגו"ל, וקראו אכר אל אבל ומספד אל יודעי נהי (עמוס ה'). כמו ויודעי נהי אל מספד, מקום שם קבר (יחזקאל ל"ט). מקום קבר שם, יעלו על רצון מזבחי (ישעי' ס'). יעלו על מזבחי לרצון תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל (שמות ך"ח). תפתח את שמות בני ישראל על שתי האבנים, ואפשר לפרשו כמשמעו ויהי' על במקום בי"ת השמוש כמו, ונתת אותם על סל אחד (שמות ך"ט). והדומים לו, לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל (הושע ח'). לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך, אף אש צריך תאכלם (ישעיה ך"ו). אף צריך תאכלם אש, כל*] הרע אויב בקדש (תלים ע"ד). כל אויב הרע בקדש, כל תשא עון (הושע י"ד). כל עון תשא, את חקיך אשמור אל תעזבני עד מאד (תלים קי"ט). את חקיך אשמור עד מאוד אל תעזבני, ודעת שפתי ברור מללו (איוב ל"ג). ודעת ברור שפתי מללו, כי הגדלת על כל שמך אמרתך (תלים קי"ח). כי הגדלת על כל אמרתך שמך, ולא עליתם בהר לאמר (דברים ח'). לאמר

*] יתכן שהוא כמו כל אשר הרע אויב בקדש. יבא"ר.

דבוק

כלומר לגלות השני הנזכר למעלה: [ב] כי האחרון הוא המתואר וירקרק הוא התואר כאלו תאמר החרוץ הוא ירקרק: [ג] כי השמות הבאים נפרדי' בסגול יהיה בסמיכות בצירי כמו שנאמר מן מקנה מקנה, מקנה אביכם (ראשית ל"א) מחנה מחנה יהודה (מדבר ד') ודומיהם

דבוק עם להגיד לכם את דבר ה׳ שזכר, וכבר כתבנו בו פירש אחר בזכר חסרון המלים, ואשר נתן כתר מלכות בראשו (אסתר ו׳). וכתר מלכות אשר נתן בראשו, ויש מפרשים אותו על הסדר ויהיה פירושו על חסום, ידעת כי אז תולד (איו׳ ל״ח). כמו הידעת אז כי תולד, מתים אבל לא תעשה (יחזקאל ך״ד). כמו אבל מתים, שר חמשים שלשים והמשיו (מ״כ א׳). שר המשים והמשיו שלשים, כי כבר שלח פעמים ואלה החמשים היו שלשים, וזבחו זבחי שלמים לה׳ אותם (ויקרא י״ז). וזבחו אותם זבחי שלמים לה׳, כי לא הרבה יזכור את ימי חייו (קהלת ה׳). יזכור כי לא הרבה ימי חייו, היא הוחדה חרב (יחזקאל כ״א). היא חרב הוחדה, אנכי עד אעבור (תלים קמ״א). עד אעבור אנכי, ויפעלהו בזרוע כחו (ישעיה מ״ד). בכח זרועו, בגדול זרועך (שמות ט״ו). בזרועך הגדול, ויתכן לפרש בגדול שם והוא כמו בגודל זרועך (עבטיט (חבקוק ב׳). טיט עב, כל רבים עמים (תלים פ״ט). כל עמים רבים) רבות עתים (נחמיה ט׳). עתים רבות, ותולעת שני (שמות ך״ה). שני תולעת, ועוד נפרשנו בחלק הענין בלא הפוך, אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם (דברים י״ב). את אלהיהם שב אל אשר עבדו שם הגוים, ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה׳ (ש״א ג׳). ונר אלקים טרם יכבה בהיכל ה׳ ושמואל שוכב, כי לא היה שוכב בהיכל ה׳, וכן ת״י ושמואל שכיב בעזרת לואי, חציך שנונים עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך (תלים ל״ד). בלב אויבי המלך שב אל חציך שנונים, וכן בסרור הפסוקים, צעקי וה׳ שמע (תלים ל״ג). אין ענינו דבק אל הפסוק הסמוך לו למעלה ממנו, והוא פני ה׳ בעושי רע, אלא על הפסוק שלמעלה ממנו עוד והוא עיני ה׳ אל צדיקים, ואף לאמתך תעשה כן (דברי׳ ט״ו). אין ענינו על הרציעה שזכר בסמוך אלא על הענקה שזכר קודם, וכן ואם שלש אלה לא יעשה לה (שמות ך״א). אינו אומר על שארה כסותה ועונתה שזכר בסמוך אלא על הייעוד הוא אומר הוא או בנו הנזכר או תפדה, ופירש ואם שלש אלה לא יעשה לה, ואם אחת משלש אלה, וכן, ויקבר בערי גלעד (שופטים י״ב). באחת מערי הגלעד והדומים להם, וכן כי שמי בקרבו (שמות ך״ג). דבק עם, אל ותמרדו, לא עם, כי לא ישא לפשעיכם, וירא אשה רוחצת

מעל

מעל הגג (ש"ב י"א). וירא מעל הגג אשה רוחצת, ונתתיה חרבה מתימן (יחזקאל כ"ה). מתימן דבק עם, והכרתי ממנה אדם ובהמה, אמר על דרך כלל מאדום ואמר אח"כ על דרך פרט וזכר תימן ודדנה, ואפשר שיהיה דבק עם ונתתיה חרבה, ופירושו אתן אדום חרבה מצד תימן שיהיה חרב, על דרך כאלה נובלת עליה (ישעיה א'). והדומים לו כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בעזרת האל, וכן מאשר יבואו עליך (ישעיה מ"ז). דבק עם ויושיעך שזכר ולדעת רז"ל דבק בסמוך לו עם, מודיעים לחדשים, שאמרו מאשר ולא כל אשר, כלומר כי אינם מודיעים בחכמתם כל העתידות כי אם מקצתם, והקימו את המשכן עד באם (במדבר י'). אינו אומר והקימו על הקהתים הסמוך אלא על בני גרשון ובני מררי אשר זכר, אבל עד בואם אמר על בני קהת:

הנה מאשר כתבתי לך תבין לאשר תמצא עוד:

יגב לכורמים וליוגבים (ירמי' נב) העתידים יגב, יגבו וכולי איגב, יגב וכולי: יגע העתידים יגע, איגע ייגע וכולי, ויעפו נערים ויגעו (ישעיה מ'). ביוד האית"ן לבדו, וכן ויגעו*] עמים בדי ריק (ירמיה נ"א). דכה אמר ה', לא יגעו לריק (ישעיה ס"ה):

*] במאריך היו"ד להורות על יו"ד הנסמך שהוא פה"פ, אבל ויעפו נערים ויגעו שהביא בלי מאריך מפני שהוא מלעיל מפני ההפסק ועי' לקמן ד' נ"ג ע"א. יבא"ר.

יגר, אשר יגרת מפניהם (דברים כ"ח). אחר שלא מצאנו העתידים כבר הראיתיך האיך תבנה אותם:

ידע המקור ידוע או דעת או דעה, לדעה מה יעשה לו (שמות ב'). דעה את ה' (ישעיה י"א). ובאותיות הכנוי דעתו דעתך דעתי וכולי וכן שם הפעל:

והצווי דע, ובתוספת ה"א דעה כמו רדה אלי (בראשית מ"ה). ובהפסק, מהרה רדה (ש"א ט'). וכן המקור בתוספת ה"א מרדה מצרימה (בראשית מ"ו). ובא, כן דעה חכמה לנפשך (משלי כ"ד). בפתח קטן תחת קמץ גדול, וכן בא, ואשעה*] בחקיך תמיד (תלים קי"ט). בקמץ ומשפטו ואשעה בסגול, כי התנועות מתחלפות זו בזו, ובא דעה בפתח קטן ולא בא בקמץ

*] ול"נ כי הה"א נוספת ע"כ לפניה קמ"ץ. ומשפטו אשעהה

קטן

ובמפטה הה"א ונעתקה התנועה קטן להפריש בינו ובין ראה בנה צווי מנחי לפניה כדינה. יבא"ר. למ"ד ה"א, דעו דעי דענה, בפתח מפני העין

איתן ארע, ירע, תרע, נרע וכולי*]:

והנפעל נודע, נודעת וכולי:

והכבד הודיע הודיעו, וכולי:

מודיע, מודיעים וכולי, מודע, מודעים, מודעה או מודעת, מודעת זאת (ישעיה י"ב). ומלת את הנערים יודעתי (ש"א ך"א). אמרו כי היו"ד תמורת ה"א הודעתי, וטוב הוא שתהיה היו"ד שורש ותהיה המלה מבנין פועל הנוסף על משקל שופטתי, מן למשופטי אתחנן (איוב ט'):

יהב, יהבת, יהבתי וכולי:

העתידים הצווי הב בפתח ובתוספת ה"א הבה נרדה (בראשית י"א). הבה נא (שם ל"ח). בקמץ ומלעיל ובאה מלרע*] הבה את אשתי*] הבו, (שם כ"ט). הבו, הבי, הבנה, ולא נאמר אותם בשו"א כמו דעו דעי, וחביריהם שלא לחטוף הה"א שהיא גרונית ונאמר הבו בצירי לגזרת פעל, אהבו הבו קלון מגניה (הושע ד'). איתן אהב, יהב, תהב, נהב:

יזע, שם הפעל ממנו מצאנו במקרא, לא יחגרו ביזע (יחזקאל מ"ד). ובלא יו"ד בזעת אפך (בראשית ג'). זעה על משקל דעה, מן ידע, ובהסמכו נשארה המלה על תנועתה ולא נשתנית כמו מן עצה עצת, ומן שנה שנת [א] מפני העי"ן שלא לחטוף עליה ונבנה ממנו כל הבנין אע"פ שלא מצאנוה במקרא נאמר אותו על דרך סברא אחר שמצאנו השם וידענו כי הוא שם שיש לו פעולה, ורז"ל נשתמשו בו בפעולה, ובנין הפעיל הוא שנבנה ממנו כי כן מצאנוהו להם בדבריהם ז"ל באמרם להזיע וקודם גזרה ואמרו

*] ה"א הבינוני פועל ופעול כמו בשלמים:

*] יזכן שבא מלרע מפני האל"ף הבא אחריו כמו מלת למה. יבא"ר.

*] ה"א וסימך אשתי מלמטה ונמלא הבה נא אבוא אליך שלא יתכן להיותו צווי שהיה לו לומר הבי בלשון נקבה כמו הבי המטפחת:

יזע [א] ר"ל כי מלת בזעת היה ראוי להשתנות הצירי לשו"א ולומר בזעת על משקל עצת שנת ונשאר בתנועה מפני העי"ן שלא לחטוף עליה להיותה אות גרונית:

ואמרו, מֵזִיעִין אנחנו, ויש לומר לְהָזִיעַ בצירי תחת הה"א בפלס לְהֵטִיב מן יָטַב, וכן מֵזִיעִין בצירי תחת המ"ם בפלס מֵטִיבִים, ופירש להזיע להוציא זיע, ותאמר כל הבנין הֵזִיעַ, הֵזַעְתָּ וכולי, מֵזִיעַ, מְזִיעִים, הָזִיעַ, הֵזִיעַ, אָזִיעַ, יָזִיעַ וכולי:

יחל הנפעל ממנו נוֹחַל, נוֹחַלְתָּ, נוֹחַלְתִּי וכולי, ומלת וַיִּחֶל עוד (בראשית ח) יתכן היותו מן הדגש ונפל פ"א הפעל כמו שזכרנו בוַיְּבַשֵּׁהוּ (נחום א'). אבל אחר שמצאנו היו"ד קמוצה יותר טוב היותו מבנין נפעל, ובא על דרך וְנִבַּל כעלה כלנו (ישעי' סד) כמו שזכרנו כי בפעל הדגש אין האותיו' הנוספו' על החי"ת קמוצי' כמו שזכרנו בשלמים, ויותר נכון הוא היותו מנחי העי"ן מבנין הפעיל והוא דבור על אופניו, וכן כתב א"א ז"ל בספר הזכרון וכתב כי וַיָּחֶל עוד (בראשית ח'). מבנין התפעל עקרו וַיִּתְיַחֵל, ואלו היה מבנין נפעל כאשר כתבוהו רבי יהודה ורבי יונה היה וַיִּוָּחֶל בו"ו כי בבנין נפעל תהפך היו"ד פ"א הפעל לוי"ו נראית בעתידים לעולם, ובהתפעל פעם בוי"ו פעם ביו"ד כמו וַיִּתְיַצְּבוּ וַיִּתְיַלְדוּ (שמות ל"ד). וטוב מה שאמר אם היו"ד היתה פתוחה אבל מצאנוהו קמוצה כמשפט האית"ן מבנין נפעל כמו שכתבנו:

יחם העתידים אֵחַם, יֵחַם, ויֶחֱמֵי הצאן (שמות ל'). בפלס וַיֵּרְדוּ, אבל ויחמו בסג"ול היו"ד בעבור שהחי"ת נקודה בחטף סג"ל, וכן יו"ד יֶחֱמַתְנִי אמי (תלים נ"א). שהוא מן הדגוש, וַיֵּחַמְנָה בבואן לשתות (בראשית ל'). בא בסימן נקבה אחד לבד, או יאמר האי"תן בחירק אִיחַם, יִיחַם, תִּיחַם, נִיחַם, כי כן מצאנוהו, ולא יֵחַם לו (מ"א א'). ונפלה יו"ד פ"א הפעל מהמכתב כמו שנפלה במלת וַיִּטַב בעיניהם (יהושע כ"ב). דבני גד ובני ראובן, וכן *] ויגדו לשאול וַיִּשַׁר הדבר בעיניו (ש"א י"ח). וַיִּרָא שאול מלפני דוד (שם). ובמקצת ספרים ויישר הדבר בעיניו מלא, אבל וַיִּשַׁר הדבר בעיני דוד (ש"א י"ח). חסר, והצווי יְחַם, יַחֲמוּ, יַחֲמִי, יַחֲמְנָה או חַם חַמּוּ חַמִּי, חַמְנָה:

*] א"א אבל היה צריך להיות יו"ד האית"ן במתג להורות על יו"ד השורש *] :

*] המתג מקומו רק בתנועה הג' לפני הג"ע וא"כ אין מקום למתג כאן. יבא"ד.

והנפעל ממנו בא על דרך חסרי יו"ד הדגושים הַנֵּחָמִים באלים (ישעיה נ"ז). בפלס הַנִּצָּבִים (שם נ"ז). לולי החי"ת שאינה מקבלת דגש, ותאמר נֵחַם נֵחַמְתָּ, בצירי או בחירק:

והעתידים

והעתידים, הוחם. הוחמי. אוחם, יוחם וכולי, גם יתכן שבא הנחמים על דרך נחי היו"ד כחביריו, ויבא הנפעל על שני פנים האחד בחולם והוא הרוב כמו נולד, נודע, ובהם הומרה היו"ד בוי"ו, והשני עמדה היו"ד נחה אחר קמץ קטן כמשפט ולא הומרה בו"ו והיו"ד לא נכתבה אך עמדה בנשימה, ועל הדרך הזה בא הנחמים באלים (ישעיה נ"ז). והוא הנכון, וזה הדרך גם כן בבנין הפעיל מאלה הנחים כי רבים בחולם בתמורת יו"ד בוי"ו כמו הודיע הוריד ובצירי כמו היטיב, ליחמנה במקלות (בראשית ל'). מקור מן הדגוש, ונו"ן ה"א סימן הנקבה [א] הפעולה כמו נו"ן ה"א תשמטנה ונטשת (שמות כ"ג). יראנה (ויקרא י"ג). ואע"פ שמ"ם ליחמנה צרי ואינו כן מנהג האות אשר על נו"ן ה"א הנקבה כי אם בסגו"ל ואע"פ שאין המנהג לבא [ב] כי אם באותיות אית"ן, או יהיה נו"ן ה"א ליחמנה סימן הנקבות הפעולות רוצה לומר ליחם אותן [ג] ונוספה הה"א כמו אותנה בחכמה (ויקרא ל"ס). ובא המ"ם בצירי כמו שהיה בלי תוספת ה"א ליחמן, כמו לשמרם לזכרם, ואע"פי שהמקור בא בקמץ כמו בשמרם עקב רב (תלים י"ט) אחר שהצווי בא בצירי יבא גם המקור בצירי, או בא בצירי ומשפטו בקמץ כי התנועות משתנות, כי הנה בא צעיר רודם (תלים ס"ח) בצירי ומשפטו בקמץ כמו ילבשם הכהן (שמות כ"ט). בקמץ ומשפטו בצירי ונדגשה הנו"ן שלא כמשפט כמו תראנה בה (מיכ' ז') שלא היה משפטה להדגש ובא כן לתפארת הקריאה:

יטב העתידים יטב, יטבו, איטב, ייטב, תיטב וכולי, כמו וייטבו, תיטבו, בהעמדת היו"ד והתי"ו בגעיא, כמו וייטבו דבריהם (בראשית ל"ד). מעומדת היו"ד הנוספת בגעיא [ד] להורות על יו"ד פ"א הפעל הנחה, וייטב בעיניהם (יהושע כ"ב) דבני גד ובני ראובן נעדרה היו"ד פ"א הפעל מהמכתב, במו, ויגידו לשאול ויישר הדבר בעיניו (ש"א י"ח). ויירש זרעך את שער אויביו

והעתידים [א] ויהיה כאלו כתוב ליחם אותה [ב] ר"ל שהמלה זאת מב' טעמים ראשון באשר שהמ"ם בצירי שלא כמנהג לפני נו"ן ה"א הנקבה. שנית שאין דרך לבוא נון ה"א נקבה רק באית"ן ר"ל בעתיד אבל במקור לא נמצא כזה: [ג] כי לפי זה היה ראוי לכתוב ליחמן או בצירי ליחמן כאשר מבאר והולך: [ד] ר"ל שע"י הגעיא (המתג) נארכת ונמשכת התנועה כדי שיורגש היו"ד הנחה שאחריה ויטב:

אויביו (דהי״ב ך״ד). ויעפו נערים ויגעו (ישעיה מ׳). וירשו את שומרון (מ״ב י״ז). ירשו את ערי הנגב (עובדיה א׳). ויבואו וירשו אותה (ירמיה ל״ב). והם על פי המסורת ארבעה חסרים:

והפעל הכבד היטב, היטבת. לראות (שם א׳). היטבתי וכולי, וכן העתידים הצווי היטב, היטיבו, בשוה עם העבר, או בצירי היטיב*] כמו, זעק והילל בן אדם (יחזקאל ך״א) וכן המקור, למדו היטב (ישעיה א׳). וגם היטב אין אותם (ירמיה י׳) בצירי, בהיטיבו את הנרות (שמות ל׳). להיטבך באחריתך (דברים ח׳). בחיריק:

*] א״א המקור והצווי בצירי והאית״ן בחירק והמשל היטב, איטיב עמך:

איתן איטיב, ייטיב, לא ייטיב ה׳ (צפני׳ א׳). הלא דברי ייטיבו (מיכה ב׳). מה תיטיבי דרכך (ירמיה ב׳). האות הנוספת בהם בצירי ופ״א הפעל נחה או בצירי עי״ן הפעל איטיב, ייטיב, ייטיב אלקים את שם שלמה (מ״א א׳). ואם מלעיל בסגו״ל וייטב אלקים (שמות א׳). ותיטב את ראשה (מ״ב ט׳). והנכון בתשלומם היטיב, איטב, ייטב, תייטיב וכולי, ובאו, ואלמנה לא ייטיב (איוב ך״ד). וגבוה ממרחק יידע (תלים קי״ח). בהנעת היודי״ן לפי שהנכון בהם יהיטיב, יהידיע, בהראות ה״א הבנין ונוח יו״ד פ״א הפעל כמו, מושלו יהילילו (ישעיה נ״ב). וכמו שנראית הה״א במעט מהם כאשר הראיתיך בטור החמישי בשלמים, ובהעדר ה״א הבנין להקל הוטלה תנועתה על היו״ד השורש:

יכל העתידים הונעו האותיות הנוספות בשורק אוכל, יוכל, ולא הונעו בחולם שלא יתערב עם אוכל לשון אכילה, וגם לא הונעו בצירי כשאר נחי היו״ד ארד אשב, כדי שלא יתערב עם ותכל כל עבודת משכן אהל מועד (שמות ל״ט). וחביריו לשון כלה*]:

והמקור, מבלתי יכלת ה׳ (מדבר י״ד). עם התי״ו הנוספת אע״פ שכתובה היו״ד וכן עד יבשת המים (בראשית ח׳). או יהי׳ שם הפעל, והמקור בחסרון יו״ד בלי תוספת תי״ו, ידעתי כי כל תוכל (איוב מ״ב). עיקרו יכול:

*] א״א אין זה טענה מספקת כי למה לא נאמר אשר האיתן אכל יכל נכל:

יכת כתב רבי יונה בזה השרש, ויכום ויכתום (במדבר י״ד). והנכון בו וייכתום מהדגוש, וא״א ז״ל כתב כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו ויכיתום,

שרשו

שרשו נכת, ודעתי במלה הזאת להיות שרשה כתת, ורבי יונה הביא אותה גם כן בשרש נכת ובשרש כתת:

ילד העתידים אלד, ילד, תלד, נלד וכולי, ונמצא בזה השרש, אל נולדו להרפה בגת (דה"א כ'). ואלה נולדו לו בירושלים (שם א' ג') נקראים בשורק והלמ"ד דגושה, והדגש תמורת הנח אשר בנולד נולדו בחולם, ואע"פ שנכתב הוי"ו עם הדגש [א] אבד מהנשימה, וכן יום הולדת את פרעה (ראשית מ'). ביום הולדת אותך (יחזקאל י"ז). הדגש תמורת הנח והוא מקור מבנין הפעל:

ילך העתידים לך, לכו, לכי, לכנה שובנה, ונגרעה ה"א הנקבה מהמכתב שובנה בנותי לכן (רות א'). וצווי הרבים בהפסק בצירי כמו שכתבנו, הרה לכו (יהושע ב'). הפעל הזה מצאנו ענינו בשני שרשים הלך וילך ובשורש ילך לא נשתמשו בעוברים רק בעתידים נשתמשו בו ברוב, ומעט נשתמשו בעתידים בשורש הלך, והפעל הכבד הוליך, הולכת וכולי, וכן העתידים הצווי הוליך, או בצירי והולך מהרה (מדבר י"ז). ובא מבלי תמורת היו"ד בו"ו היליכי את הילד (שמות ב'):

איתן אוליך, יוליך, תוליך, נוליך, אוליכם אל נחלי מים (ירמיה ל"א). או בצירי אולך, יולך ה' אותך (דברי' ך"ח). ואם מלעיל בסג"ול ויולך ה' את הים (שמות י"ד):

ילל כתב רבי אחי רבי משה ז"ל כי מקור מזה השרש, הרה ללת (ש"א ד'). משפטו ללת*] בפלם לרדת, ולפגישת שלשה למדי"ן כאחת עם למ"ד השמוש נפלה האחת ובא כמו לתת שעקרו בחסרון הפ"א לתנת, ופירש הרה ללת הגיעה אל הלילה וחבלי יולדה:

*] והנכון שמשפטו ללדת משרש ילד. ומשפטו כמ"ש בקו"א ללדת. ומפגישת דל"ת ותי"ו הדומים בהברתם בשני שואין נחים לגופים חסרה הדל"ת. כמו משרת. יבא"ר.

והפעל הכבד ביוד נח מבלי תמורה הילל, היללת, היללתי, הילילו וכולי, וכן הצווי:

הילי*] או הילל וכולי, הילל ברוש (זכרי' יא):

*] א"א לא בא כן הצווי בחירק כמו שבארתי כבר פעם ופעמים:

והאיתן איליל, ייליל, ובאו, בתנועות שני היודי"ן, לכן ייליל מואב למואב כלה ייליל (ישעיה י"ג). וכן כי יילילו על משכבותם (הושע ז'). לקריאת בן

אשר

אשר, ולקריאת בן נפתלי היו"ד פ"א הפעל נחה ויו"ד איתן בצירי, וכן ומשבר רוח תיילילו (ישעיה ס"ה). בהנעת התי"ו בשו"א והיו"ד בצירי, אלה באו בתנועת יו"ד פ"א הפעל לטעם שהראיתיך בשרש ידע, וגבה ממרחק יידע (תהלים קל"ח). ורבי יהודה כתב, לכן ייליל מואב (ישעיה ט"ז). נח היו"ד השני והצירי הראשונה, ורבי יונה חשב במלה שלשה יודי"ן כי חשב יו"ד נחה אחר יו"ד השורש המונעת בצירי ואמר כי הוא פ"א הפעל כפול ואין זה כי אין אחר הצירי אות נחה, כי הצירי אשר ביו"ד השורש הוא סימן לה"א הפעיל הנופלת אשר, במושלו יהילילו (ישעיה נ"ב) ובנפול הה"א שמו הצירי ביו"ד השרש להורות על ה"א הנופלת כי כן המנהג כמו שכתבנו בהרבה מקומות:

ימן, הימין, הימנת וכולי, כמו מן יטב וילל, אם השמאל ואימנה (בראשי' י"ג). בשקל ואיטיבה*] עמך (שם ל"ב):

ינח, לא הניח לאיש לעשקם (דה"א ט"ז). כל בנינו הוא כדרך שאר חסרי יו"ד יצב יצק, ומלת והניחה שם על מכונתה (זכרי' ה). מורכבת מן הניחה והנחה:

*] א"א תמהתי למה לא הביא המקור להימין ולהשמיל (ש"ב י"ד):

ינק העתידים ינק, ינקי כולי, אינק, יינק, ראש פתנים יינק (איוב ד'). כי שפע ימים ינקו (דברים ל"ג). וכן הפעיל היניק, היניקת וכולי, העתידים היניק, והיניקיהו לי (שמות ב') איניק, ייניק, ותיניק לך את הילד:

יסד העתידים יסד, יסדו וכולי, איסד, ייסד וכולי:

והמקור יסוד ובאות השמוש וליסוד ארץ (ישעיה נ"א). ובא בדגש, ההלו הערמות ליסוד (דה"ב ל"א). והיו"ד כתובה כמו שבא ג"כ גודלו (דה"א ג'). בדגש עם הו"ו כמו שכתבנו:

והפעול מן הכבד הנוסף מוסד מוסד (ישעיה כ"ח)*] הראשון רפה והוא שם והשני דגוש והוא פעול, או יהיה הראשון פעול והשני הדגוש שם ונבלע הנח השוכן בדגש ואע"פ שנכתב כמו שהראיתיך בדומים לו, ומשפטו על דרך השלם מיסד בפלם משלך (ש"ב ד'):

*] א"א ורש"י פירש הראשון פתח והשני קמץ. ולפי דעתו שניהם שמות:

יסך, על בשר אדם לא ייסך (שמות ל'). [א] והוא חסר הפועל, פירושו
לא

ינח [א] ויהיה כאלו כתוב בלא וי"ו: יסך [א] הענין הוא לא יהיה כפשוטו
יהיה

לֹא יִסַּךְ הַסָּךְ, או יהיה ייסך מן סוך, וסוך לא סָכְתִּי (דניאל י׳). שנמצא בענינו ברוב, ויהי׳ החריק תחת שורק והוי״ו מומרת ביו״ד וכן וַיִּשֶׂם בארון (ראשית נ׳). ושני הפנים נכונים בו:

יסף העתידים יֹסֵף, יֹסְפִי וכולי, אֹסֵף, יִיסַף וכולי, או אִיסוֹף, ייסוף וכולי,

והכבד העתידים הוֹסִיף או הוֹסֵף, אוֹסִיף או אוֹסֵף בצירי, ובא בפתח בהפסק, זכור מלחמה אל תּוֹסַף (איוב מ׳). כמו ותאכל ותשבע וַתּוֹתַר (רות ב׳). ונכתבה אל״ף במקום ו״ו במלת, לא תֹאסִיפוּן לתת תבן לעם (שמות ה). וַיֹּאסֶף שאול לרא מפני דוד (ש״א י״ח). אל תּוֹסְף (משלי ל׳). הנכון בו אל תּוֹסֶף כמו ויוסֶף שאול (ש״א י״ט). ולהריץ המלה אל אשר לפניה אמרו כן, וכן וַיֵּשְׁתְּ מן היין (ראשית ט׳). על דעת רבי יונה כמו שכתבנו, וכתבנו ג״כ שבר דבריו במלות האלה ובדומיהן:

יסר, יֹסֵר לץ (משלי ט׳):

העתידים, יֹסֵר וכולי, אֹסֵר, יִיסַר וכולי, או איסור וכולי, ובא על דרך חסרי היו״ד, וְיִסְּרֵנִי מלכת בדרך העם הזה (ישעי׳ ח׳). וכן, באותי ואֶסֳּרֵם (הושע ז׳). ועל דרך זה נאמר העתידים אֹסוֹר, יסיר בדגש, ויתכן לומר כי וְיִסְּרֵנִי מן הדגוש ובא צירי תחת פתח כי הראוי וְיַסְּרֵנִי, ובא בפעל הכבד ממנו האית״ן שלם אַיְסִירֵם כשמע לעדתם (הושע ז).

יעד, העתידים יֹעַד, אִיעַד וכולי, ואם לבנו יִיעָדֶנָּה (שמות כ״א). והכבד הוֹעִיד, אוֹעִיד, ואם למשפט מי יוֹעִידֵנִי (איוב ט׳). יעז, הנפעל, את עם נוֹעָז (ישעיה ל״ג).

יעט, מעיל צדקה יְעָטָנִי (שם ס״א). העתידים יַעַט, אִיעַט:

יעל, הפעל הכבד, מה הוֹעִיל פסל (חבקוק ב׳). ואין בם מוֹעִיל (ירמיה י״ו). מה אוֹעִיל מחטאתי (איוב ל״ד).

עף, העתידים יִעַף, אִיעַף, לא יִיעַף (ישעיה מ׳). ובא, וְיִעֲפוּ נערים (שם). ביו״ד האית״ן לבד, וכן ולאמים בדי ריק יִעָפוּ (חבקוק ב׳). והפעול מן הכבד בענין אחר מוּעָף ביעף (דניאל ט׳). ונאמר הבנין ממנו

הועיף

יהיה ייסך פעל ולא נזכר מי הוא הפועל אבל אם היו״ד מומרת בוי״ו ויהיה כאלו כתוב יוּסַךְ והוא עתיד מבנין הפעל אז לא חסר מידי ובא כדרך הלשון:

יתר

הוֹעִיף, אוֹעִיף, או הֵעִיף, אֵעִיף, ואפשר להיות מועף משורש עוף והוא הנכון:

יעץ, העתידים יָעַץ, אִיעַץ וכולי, ובא צווי הרבים ממנו בחסרון יו״ד ובשורק עוּצו עצה ותופר (ישעיה ח׳). עצו ודברו (שופטים י״ט). והשורק תחת חולם. כמו ישפוּטו הם (שמות י״ח). לא תַעֲבוּרִי מזה (רות ב׳). ומשפטו בתשלומו יְעוֹצוּ בפלם עמדו עֲמוֹדוּ (נחום ב׳). אשר הוא בחולם מפני העמדת הטרחא, ואלה הארבעה אשר הם בשורק אינם בהעמדה, כי תַעֲבוּרִי אע״פ שהוא בהעמדה הטרחא הוא ברי״ש.

יפח, וַיִּפַּח לקץ (חבקוק ב׳). וִיפֵחַ חמס (תלים ך״ז). תואר ואפשר שיאמר ממנו בנין הקל כלו, והעתידים יִפַח, אִיפַח וכולי, וההתפעל תִּתְיַפֵּחַ תפרש כפיה (ירמיה ד׳).

יפע, וחללו יִפְעָתֵךְ (יחזקאל ך״ח). שם הפעל, והפעל הכבד הוֹפִיעַ מהר פארן (דברים ל״ג). אוֹפִיעַ יוֹפִיעַ וכולי:

יצב, בא השורש הזה על דרך חסרי יו״ד, הפעל הכבד הִצִּיב, הִצַּבְתָּ הִצַּבְתִּי וכולי, וכן הנפעל נִצַּב, נִצַּבְתָּ וכולי, ובאה מלה אחת בזה השרש קשה מעט בבנין התפעל ממנו והיא וַתֵּתַצַּב אחותו [0] (שמות ב׳). ודע כי נחי הפ״א לא תמצא נחותם בפעל הדגוש ובהתפעל מפני דגש עי״ן הפעל שלא יתכן דגש חזק באות אם לא תקדמנה אות אחרת מונעת באחד המלכים, וכשרצו לחסר היו״ד מן וַתֵּתַצַּב שהיה משפטו וַתִּתְיַצֵּב הקדימו הנח שהיא מקום היו״ד בין שני התוי״ן ודגש הצד״י לא היה מורה על היו״ד כי הוא להוראת הבנין וגם נח לא יתכן בין התי״ו והצד״י מפני דגש הצד״י לכן הקדימו הנח ושניהם קיימים הנח ודגש הבנין, והנה משקל ותתצב ותתפעל:

[0] עיין קו״א. יבא״ר.

יצג יצע חסרי*] היו״ד:

יצק, צָקוּן לחש (ישעיה ך״ו). חסר פ״א הפעל וכן והיום רַד מאוד (שופטי׳ י״ט). שמשפטו יָרַד כן משפטו יָצוּק, והנון נוספת כנו״ן, לא יָדְעוּן אבותיך׳] (דברים ח׳). ורבי יונה כתב בשם רבי יצחק בן גיקטילא כי הוא מנחי העי״ן אבל לפי ענינו יותר הוא טוב להיות מנחי הפ״א ויתכן להיות שנים שרשים והענין אחד ויהי׳

*] א״א וזה דוקא כשהעי״ן הפעל לד״י כמו שבארתי כבר:

׳] א״א וכן כתב רא״בע אבל רש״י פירש לקון בפסק עשה ממנו שם דבר:

משרש

משרש צוק כמו ינק נוק, זולתם כמו שכתבנו, ויהי׳ משורש צוק ג״כ, וצור יצ׳ק עמדי פלגי שמן (איוב ך״ט). ואבן יצוק נחושה (איוב ך״ט). והעתידים יִצַק או יִצוֹק וגם יצוק בו מים (יחזקאל ך״ד). ובחסרון היו״ד צַק לעם ויאכלו (מ״ב ד׳). צְקִי, צְקִי, צַקְנָה, והאית״ן אִיצַק, יִיצַק, תִיצַק, נִיצַק בפתח, וממנו וַיִּצֶק דם המכה (מ״א ך״ב). ביו״ד האית״ן לבד, ובא מן יַצַק וַיִּצֹק כמו יִקַץ וַיִּקֶץ שלמה (מ״א ג׳). וַיִּקֶץ נח (ראשית ט׳). או בחולם וַיִּצֹק עליה שמן (שם ל״ה). לא יִצֹק עליה שמן (מדבר ה׳). והיו״ד פ״א הפעל בהם נעלמת מהמכתב וכן וַיִּצְקוּ על העולה (מ״א י״ח). ובא היו״ד הנוספת מעומדת בגעיא להורות יו״ד השורש הנעלמת מהמכתב כמו שכתב רבי יהודה או יהי׳ צווי ובא מועמד כמו מְשְׁכִי (שמות י״ב). וכן כתב רבי יונה ובאו עתידי השרש הזה עוד בדגש בדרך חסרי יו״ד, כי אֶצָק מים (ישעיה מ״ד). אֶצֹק רוחי (שם). והפעל הכבד הִצִּיק, הִצַּקְנָה, והבינונים מוּצִיק, מוּצִיקִים, מוּצִיקָה או מוּצֶקֶת, הם מגישים אליה והיא מוּצֶקֶת (מ״ב ד׳). נהפך לקמץ בסוף הפסוק, ויתכן להיות מן השורש הזה וַיַּצִיקֻם לפני ה׳ (יהושע ז׳). בפלס וַיַּצִיבֻם:

יצר העתידים אִיצַר, יִיצַר, וַיִּיצֶר ה׳ אלקים את האדם (ראשית ב׳). בשני יודי״ן, וַיִּצֶר ה׳ אלקים מן האדמה (שם). ביו״ד האית״ן לבד והיו״ד פ״א הפעל נעלמת מהמכתב, או בדגש אֶצּוֹר, יִצֹּר, בטרם אֶצָּרְךָ בבטן (ירמיה א׳). ובמקבות יִצְּרֵהוּ (ישעי׳ מ״ד). ובענין אחר בא זה השורש בהעלמת היו״ד ותאמר אֵצַר, יֵצַר, בלכתך לא יֵצַר צעדך (משלי ד׳) וַיֵּצֶר לו (ראשית ל״ב). יֵצְרוּ צעדי אונו (איוב י״ח):

יצת כתבנו אותו בחסרי היו״ד:

יקד העתידים יֵקַד, יֵקְדוּ וכולי, אִיקַד, יִיקַד, תִיקַד, נִיקַד, וַתִּיקַד עד שאול תחתית (דברים ל״ב). או בהעלמת היו״ד על דרך שאר נחי הפ״א, אֵקַד, יֵקַד, יֵקַד יקוד כיקוד אש (ישעיה י׳):

יקע, העתידים יֵקַע, יֵקְעוּ, יֵקְעִי, יֵקַעְנָה, והמקור קַעַת, אית״ן אֵקַע, יֵקַע, תֵּקַע, נֵקַע, פן תֵּקַע נפשי ממך (ירמיה ו׳). וַתֵּקַע כף ירך יעקב (ראשית ל״ב). ואפשר שיהי׳ שורש אחד קעע או נקע, כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בע״ה וכן דעת רבי יהודה כי לא זכר בזה השורש כי

אם

אם הפעל הכבד והוקענום לה' (ש"ב כ"א). והצווי והוקע אותם (במדבר כ"ה)
איתן אוקיע, יוקיע וכולי, ויקיעם בהר (ש"ב כ"א):

יקץ העתידים איקץ, ייקץ, וייקץ יעקב (בראשית כ"ח). וייקץ פרעה (שם מ"א). וייקץ נח (שם ט'). ובאו*] ויקץ יעקב משנתו (בראשית כ"ח). ויקץ שלמה (מ"א ג'). ויקץ כישן ה' (תלים ע"ח). אולי ישן הוא ויקץ (מ"א י"ח). ביו"ד האיתן לבד⁰] וכן ויקצו מזעזעיך (חבקוק ב'). והיו"ד בו מועמדת בגעיא להורות היו"ד פ"א הפעל כמו ויצקו על העולה (מ"א י"ח):

*] א"א כאן טעות כי היה לו להביא ויקץ משנתו הנזכרת דשמשון (שופטים י"ו). כי הם ג' על פי המסורה:

⁰] עיין מ"ש לעיל ד' ל"ב ע"א.

יקר העתידים איקר, ייקר, וייקר שמו מאוד (ש"א י"ח). תיקר נא נפשי (מ"ב א'). או בהעלמת היו"ד כשאר נחי הפ"א אקר, יקר, תקר, נקר, ויקר פדיון נפשם (תלים מ"ט). יו"ד השורש נעלמת מהמכתב כמנהג נחי הפ"א אשר על זה הדרך, ויקר דמם בעיניו (שם ע"ב). נכתבה בו יו"ד השורש כמו שנכתבה באילכה שולל וערום (מיכה א'). כמו שכתבנו והפעל הכבד הוקיר, הוקרת, הצווי הוקיר או הוקר, ובא בפתח הוקר רגלך (משלי כ"ה). כי הרי"ש נכונה קריאתה עם הפתח אשר לפניה כמו ויקר שזכרנו, לא יצר צעדך (שם ד'). שהיה על המנהג בצירי כמו אשב ישב ארד ירד, וחביריהם רבים על זה הדרך, וכן בנחי העי"ן הצר הפר בפתח מפני הרי"ש:

איתן אוקיר, יוקיר וכולי, אוקיר אנוש מפז (ישעיה י"ג).

יקש, יקשתי לך (ירמיה נ'). בפלס יכלתי (בראשית ל'). קטנתי (שם ל"ב). העתידים יקש וכולי, איקש ייקש וכולי:

ירד, והיום רד מאוד (שופטים י"ט). פתח וחסר פ"א הפעל, ומשפטו ירד ואין המנהג הזה בשאר נחי פ"א לגרוע פ"א הפעל מהעוברים וגם בזה השורש לא מצאנו כי אם בזאת המלה ואלו היה קמץ היינו אומרים שהוא מנחי העי"ן כמו, עוד רד עם אל (הושע י"ב). שהוא קמץ והוא מנחי העי"ן מענין, והיה כאשר תריד (בראשית כ"ז). לשון ממשלה, כן אם היה זה קמץ היינו אומרים שהוא מנחי העי"ן ויהיה ירד ורוד בענין אחד, העתידים רד, רדו, רדי, רדנה, ארד, ירד וכולי:

ירט העתידים ירט, אירט וכולי, או ארט, ירט, ובא ועל ידי רשעים

ירטני

יְרָטַנִי (איוב י"ו). שלא בהעמדת היו"ד כי בא על דרך הנבלעים פא"י הפעלים בדגש כמו יִצְּרֵהוּ (ישעיה מ"ד). וַיִּסְּרֵנִי (שם ח'). ולולי הרי"ש היה דגוש, או יהיה משקל יְרָטֵנִי יְרָאֵנִי ויהיה שרשו רטה:

ירע, נפשו יִרְעָה לו (ישעיה ט"ו). העתידים רַע, רְעוּ אֵרַע יֵרַע, ולא יֵרַע לבבך (דבר' ט"ו). מדוע לא יֵרְעוּ פני (נחמיה ב'):

ירק, ואביה ירק יָרַק בפניה (מדבר י"ב). העתידים אִירַק, יִירַק:

ירש, העתידים יֵרַשׁ יִרְשׁוּ, ובתוספת ה"א, ים ודרום יְרָשָׁה (דברים ל"ג). ובחסרון בצירי, עלה רֵשׁ (שם א'). או בפתח, החל רַשׁ (שם ב'). אלא שנקמץ מפני הזקף, רְשׁוּ, רְשִׁי, רְשְׁנָה, באו וּרְשׁוּ את הארץ (דברים א'). אִירַשׁ יִירַשׁ וכולי, ובחסרון פ"א הפעל וַיִּרַשׁ זרעך (ראשי' כ"ד). יִרְשׁוּ את ערי הנגב (עובדי' א'). וְיִרְשׁוּ את שמרון (מ"ב י"ז). ויבואו וַיִּרְשׁוּ אותה (ירמיה ל"ב). והם על פי המסורת ארבעה חסרים, והפעל הכבד הוֹרִישׁ, הוֹרַשְׁתָּ וכולי, אוֹרִישׁ, יוֹרִישׁ וכולי:

ישב, העתידים והצווי שֵׁב, ובתוספת ה"א קום נא שְׁבָה (ראשית כ"ז). שְׁבִי, שְׁבוּ, ובהפסק, השפילו שֵׁבוּ (ירמיה י"ג). שֵׁבִי, שֵׁבְנָה, אֵשֵׁב, יֵשֵׁב וכולי, אם שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בארץ הזאת (שם מ"ב). אמר רבי יהודה כי נהפך פ"א הפעל לעי"ן הפעל כי יהיה משפטו יְשׁוֹב, והנכון כי הוא כמשפטו והו"ו הכתובה בשוב היא ו"ו המשך כו"ו שָׁמוֹר (דברים ה'). זָכוֹר (שמות כ'). ויו"ד פ"א הפעל נגרעת ואע"פ שאין המנהג כן במקור, הנה מצאנו, ידעתי כי כֹל תוכל (איוב מ"ב). שהוא מקור כמו יָכֹל, ומלת וְהוֹשְׁבוֹתִים כי רחמתים (זכריה יו"ד). הורכבה מן וְהוֹשַׁבְתִּים מן יָשַׁב ומן וַהֲשִׁבוֹתִים מן שׁוּב, ושני הענינים נכונים בו לפיכך הורכב בהם, ומלת בְּשִׁבְתּוֹ במחנים (ש"ב י"ט). אפרשנה בשורש שוב, וכן, אם יָשׁב ישיבני ה' (שם ט"ו):

ישח, על דעת רבי יונה שכתב כי מן השורש הזה וְיֶשְׁחֲךָ בקרבך (מיכה ו'). וכן שְׁחִי ונעבורה (ישעיה נ"א). נאמר העתידים שַׁח, שְׁחִי, שַׁחְנָה, אֵשַׁח, יֵשַׁח וכולי, וַיֶּשְׁחַךָ שם בפלם וַיֶּשְׁעֲךָ רתתן לי (תלים פ"ה). גם יש לומר שהוא משרש שחה כמו שנכתבנו במקומו בעזרת האל:

ישם, והבמות תִּישַׁמְנָה (יחזקאל ו'). ובבנין הפעיל בהבלע פ"א הפעל

בדגש

ברגש, וַנַּשִׁים עד נפח (מדבר ך״א). אם לא יָשִׂים*] עליהם נויהם (ירמ׳ מ״ט) ישם, וַיִּישֶׂם בארון (ראשי׳ נ׳). אמרו ששרשו ישם בפלס וַיִּיצֶק דם (מ״א ך״ב). מן יצק, והנכון מה שאמרו בו עוד כי החירק תחת שורק ומשפטו וַיּוּשַׂם, וכן על בשר אדם לא יִיסָךְ (שמות ל׳):

*] א״א יותר נכון מה שפירש רש״י כי הוא משרש שמם. ויהיה החירק במקום ניד על משקל כי תֵּתַּם: (איוב כ״ב).

ישן המקור יְשׁוֹן, ובאות השמוש, איננו מניח לו לִישׁוֹן (קהל׳ה) העתידים יִשַׁן, יִשְׁנוּ, יִשְׁנִי, יְשַׁנֶּנָּה, אִישַׁן, יִישַׁן, תִּישַׁן וכולי, כי לא יִשְׁנוּ אם לא ירעו (משלי ד׳). נעלמה יו״ד פ״א הפעל מהמכתב ויו״ד אית״ן מועמד בגעיא להורות עליה:

ישע הנפעל עם נוֹשַׁע בה׳ (דברי׳ ל״ג). ישראל נוֹשַׁע בה׳ תשועת עולמים (ישעיה מ״ה). שניהם פתח, אין המלך נוֹשָׁע ברב חיל (תלים ל״ג). קמץ, והפעל הכבד הוֹשִׁיעַ, הוֹשִׁיעוּ וכולי, העתידים הוֹשִׁיעַ או הוֹשַׁע, אוֹשִׁיעַ יוֹשִׁיעַ או אוֹשַׁע יוֹשַׁע, וַיּוֹשַׁע מחרב מפיהם (איוב ה׳):

ישר, לאשר יָשַׁר בעיני (ירמיה ך״ז). המקור יְשׁוֹר, העתידים יִשַׁר, אִישַׁר, יִישַׁר וכולי, ובא היו״ד נבלע בדגש במלת וַיִּשַּׁרְנָה הפרות (ש״א ו׳) ובלא הבלעה, ויגידו לשאול וַיִּישַׁר הדבר בעיניו (שם י״ח). ביו״ד האית״ן לבד, וַיְיַשְּׁרֵם למטה מערבה (דה״ב ל״ב) משפטו וַיְיַשְּׁרֵם בהגעת שני היוד״ין ובנוח הפ״א הפעל הוטלה תנועתה על יו״ד האית״ן, והפעל הכבד בזה השרש בהראות היו״ד בקריאה הַיְשַׁר לפני דרכך (תלים ה׳). יְיַשְּׁרוּ נגדך (משלי ד׳):

יתר על דעת רבי יהודה נאמר הפעל הקל ממנו יָתַר, יָתַרְתָּ וכולי, העתידים יִתַר, יִתְרוּ, אִיתַר, יִיתַר, והנמצא ממנו שם התואר בשקל פּוֹעֵל, וְיוֹתֵר מהמה בני הזהר (קהלת י״ב). וְיֹתֵר לראי השמש (שם ז׳). ויתכן שהם שם הפעל, ואע״פ שרוב השמות [א] במשקל הזה מלעיל באו אלו מלרע, ומשקל אחר יָתֵר מרעהו צדיק (משלי י״ב). ושם הפעל יֶתֶר שאת (ראשי׳ מ״ט). ומשקל אחר מה יתרון לאדם (קהלת א׳). ומשקל אחר ומוֹתַר האדם (שם ג׳). הכבד הוֹתֵר בני תמותה (תלי׳ ע״ט). וכן אל תּוֹתַר ראשי׳

יתר [א] ר״ל שבאו מלעיל ובפגול עין הפעל:

(ישעי' מ"ט). או יהיה אל תותר משלא נזכר פועלו ממנו והחולם מקום השורק, ויש בשרש הזה גם כן ענין אחר תאמר ממנו לדעת רבי יהודה יתר יתרת, ושם הפעל ממנו יתר הפלטה (שמות י'). יתר הגזם (יואל א') יתר השמן (ויקרא י"ד). והתואר, ואת היותר החרמנו (ש"א ט"ו). והנפעל לא יותר דבר (מ"ב ך') והבבד הותיד הברד (שמו' י') אותיר, יותיר וכולי:

והפעלים שפאיה"ם יו"ד ולמדיה"ם ה"א נזכירם סער בפני עצמו עם כתי הקצוות אחר כתי הלמ"ד בעזרת האל.

הפעלים שפאיהם יוד ולמדיהם אלף נחה:

יצא יצאת, יצאתי, ובא חסר אלף וערום יצתי מבטן אמי (איוב א').
יצאו, יצאתם, יצאנו, יצאה, יצאת, יצאתן:

הבינונים, יוצא, יוצאים, יוצאה או יוצאת, יוצאות, כשגגה שיוצא (קהלת י'). משפטו שיוצאה ולהקל על האלף נפלה הה"א והוטלה תנועת האל"ף על הצדי"י להורות עליה, היוצת מבין רגליה (דברים ך"ח).
חסר האל"ף מהכתיבה, המקור יצוא*] או צאת:

העתידים, צא ובתוספת ה"א צאה, ובהפסק, רבה צבאיך וצאה (שופטי' ט'), צאו, ובהפסק, ומלאה את החצרות חללים צאו (יחזקאל ט'). לאמר לאסורים צאו (ישעי' מ"ט). צאי צאנה או צאנה בהעלם האל"ף, ובא צאנה וראנה (שיר ג'). עי"ן הפעל בשו"א שלא כמנהג, ובא כן [א] לזוג המלות כמו שבא גם כן את מוצאך ואת מובאך (ש"ב ג'). לזווג המלות, אבל להפריש מעט ביניהם שהם שנים שרשים אל"ף צאנה בסגו"ל ואל"ף ראנה בצירי אצא, יצא, תצא, נצא כלו בצירי, וכן כשיבוא מלעיל גם כן הצדי"ק בצירי

*] א"א יצא כשיחובר אל הפעלים וצאת כשאינו מחובר:

העתידים [א] ר"ל להיות דומה למלת ראנה שהוא מנחי למ"ד ה"א והרי"ש פ"א הפעל לכך נקודה בשו"א ואלו היה נאנה בא בשלמות היה גם בו פ"א הפעל בשו"א והיה בא יצאנה ובחסרון יו"ד כאשר צאנה רק בעבור הדמיון בא שלא כמנהג. וכן מובאך הוא מגזרת נחי עי"ן והיה ראוי מבואך ובא כאן שלא כמנהג בעבור מלת מוצאך שהוא מנחי פ"א יו"ד:

ר"ל

בצירי ויצא נח (ראשית ח׳) יצאו, תצאו, תצא, תצאי, תצאנה בנוח האל״ף שלא ידמה לנחי הלמ״ד, ובא הצווי בפעל הכבד מזה בהראות היו״ד היצא אתך (שם ח׳):

ירא העוברים לגזרת פעל, ירא; יראת, יראתי, יראו, יראתם, חרב יראתם (יחזקאל י״א) ובא לגזרת פעל, למען יראתם את ה׳ אלקיכם כל הימים (יהוש׳ ד׳). בקמץ, יראנו, כי לא יראנו את ה׳ (הושע י׳). יראה ואם בהפסק, כי יראה (ראשית י״ח). יראת, יראתן:

הבינונים ירא, יראים, יראה, יראות, והוא במשקל תואר ואין בו פעול כי אם הנפעל לפי שהוא פועל עומד, והנפעל הוא מי שתבוא היראה ממנו:

המקור ירוא, ובאותיות בוכל״ם בירוא, וירוא, כירוא, לירוא, מירוא בנוח היו״ד, ונעלמה גם מהמכתב ונשארה ראייתה בנחות הצירי בלמ״ד השמוש לירא מפני דוד (ש״א י״ח):

העתידים ירא, יראו, ואמרו הצווי לרבים בהעלם האל״ף שלא להתחלף עם יראו מן ראה, ואמרו, אך יראו את ה׳ (ש״א י״ב). יראי, יראנה או יראנה בהעלם האל״ף:

איתן אירא, יירא, ויירא שאול מלפני דוד (שם י״ח). ביוד איתן לבד, וכן וייראו מפני פלשתים (ש״א ז׳). למען ייראך כל הימים (מ״א ח׳) וחביריהם, והמה ידועים עפ״י המסורת, תירא, נירא, ייראו, תיראו, תירא תיראי, תיראנה, ותיראן המילדות (שמות א׳). בנו״ן הנקבות לבד וכבר כתבנו הדומים לו, וצריך להמשיך האותיות הנוספות בייראו תיראו להורות על היו״ד פ״א הפעל תהי׳ כתובה או לא כתובה צריך להורות עליה בקריאה והנקבות לא נאמר בהראות האל״ף תיראנה, לפי שאין למ״ד הפעל הזה בנקבות במלת תפעלנה נעה בתנועה ואע״פ שמצאנוה במקומות נעה כמו ותגבהינה (יחזקאל י״ו). תבואנה (תלים מ״ס). תהימנה (מיכה ב׳) תסבינה (ראשית ל״ו). ברוב לא נמצא כן שלא להחליף עם תראנה מן ראה בקריאה [ב] ואע״פ שתמשך הת״ו אין הפרש אם לא תנוח האלף:

הנפעל

[ב] ר״ל כי אע״פ שיש בלאו הכי חילוק בין שני השרשים האלה כי אותו שהוא מנחי פ״א יו״ד באה התי״ו בתנועה גדולה מוסכת עמה יו״ד השורש תיראנה. ואותו שהשורש

הנפעל נורא, נוראת, נוראתי, נורא', נוראתם, נוראנו, נוראה, נוראת, נוראתן:

הבינונים נורא, נוראים, נראה, נוראות:

העתידים, הורא, הוראו, הוראי, הוראנה:

איתן אורא, יורא, תורא, נורא, יוראו, תורא, תוראי, תוראנה:

ואלה הפעלים שעיניהם יוד או וו נחה:

הפעלים שעיניהם יו"ד*] או ו"ו נחה תנוח בקל ובנפעל ובהפעיל ובהפעל, אבל בפעל הדגוש [א] ובפועל הדבק בו יבואו בשלמים בהראות עין הפעל כדי שיראה בו הדגש, ובפועל המרובע ובהתפעל תכפל הלמ"ד, והיה זה כי לא יכולנו לומר אותם בהסתר, כי אם נאמר קום ידמה לבנין הקל הבא לגזרת פעול הבקר אור (בראשית מ"ד). אורו עיני (ש"א י"ד). מה טובו אהליך (מדבר כ"ד) ושלם לא אמרו אותו בהראות עי"ן הפעל כי כן דרכם להסתיר האותיות האלה כמו שזכרנו בשער אר"י, לכן כפלו עי"ן הפעל להורות כי עי"ן הפעל נחה, ואמרו כונן, התכונן, ועוד כפלו בדרך אחרת שאבדו עי"ן הפעל אפילו מתנשימה וכפלו הפ"א והלמ"ד כמו מן חיל חלחלה (ישעי' כ"א). ותתחלחל המלכה (אסתר ד'). ומן טיל ויטיל, את הכלים (יונה א'). אמרו מטלטלך טלטלה גבר (ישעי' כ"ב). ומן עור ערער תתערער (ירמי' נ"א). ומן פגר התפוררה (ישעיה כ"ד). ויפרפרני (איוב י"ו). ומן פוץ, פצו בעם (ש"א י"ד). אמרו ויפצפצני (איוב י"ו). ופעמים כפלו הלמ"ד בבנין שלא נזכר פועלו מן הדגוש*] ולא רצו להראות העי"ן כמנהגם להסתירה ואמרו באין תהומות חוללתי (משלי ח'). לפני גבעות חוללתי (שם). הרפאים יחוללו (איוב כ"ו). עמודי שמים ירופפו (שם). ביום הבראך כוננו

*] א"א לא נמצא פעל מנחי ע"ן יו"ד רק והיבתי כאשר מבאר המחבר גם הוא בסוף הענין מה שנמצא קים היו"ד במקום וי"ו ע"ן הפעל:

*] א"א כל זה הענין יפה מפורש בספר הבחור במאמר ה' ואין כאן מקום להאריך:

יחזקאל

מנחי למ"ד ה"א באה התי"ו בתנועה קטנה וגם נראה אחריה תראנה, מ"מ יוכל לטעות בהם אלו לא שמו ג"כ ההבדל הנ"ל בניהם:

הפעלים [א] ר"ל הפקד והפקד:

(יחזקאל ד"ח). וכן כתב א"א ז"ל שמש זרחה ונודד (נחום ג'). פועל שלא נזכר פועלו מנחי העי"ן והוא פתח במקצת ספרים ובמקצתם קמץ והמסרה פליגין ביה, ובהתפעל גם כן נהגו בו זה המנהג כי התפעל אינו דגושה ופעמים תראה כמו הצטידנו (יהושע ט'). ויצטירו (שם). ובדברי רז"ל מתקיים מתגייר, וברוב הפעלים לא הראו היו"ד כמנהגם להסתיר היא ואחיותיה, וכפלו למ"ד הפעל כמו שעשו בפועל מרובע כי התפעל דבק במרובע ונחצב ממנו כמו מן קומם התקומם, וכן מן כונן התכונן, וכן כלם, ויש פעלים שהעי"ן שלהם ו"ו שלא תנוח אבל הם בשלמים בכל דרכיהם, כי גוע אהרן (במדבר כ"ח). הן גוענו (שם י"ז). עני אני וגוע מנוער (תלים פ"ח). אגוע ועין לא תראני (איוב י'). ויש שלא נמצא ממנו כי אם פעל הדגוש, ונראית בו העי"ן במשפט, ישועו ואין מושיע (תלים י"ח). שועתי אליך (תלים ל'). וכן שם הפעל הקל לרוחתי לשועתי (איכה ג'). וכן שהעי"ן שלו יו"ד ואיבתי את איביך (שמות כ"ג). אך בשם הפעל נעלם ואיבה אשית (בראשית ג'). איבת עולם (יחזקאל כ"ה). ואשר למ"ד הפעל נחה לא תנוח העין לעולם אע"פ שהיא ו"ו כמו אוה דוה רוה:

הקל הונח בעוברים כן:

קם קמת, קמתי, הנח שאחר הקמץ בקם היא האלף הכתובה במלת וקאם שאון (הושע י'). והיא נחה שהיא מומרת מיו"ד עי"ן הפעל לקים את ימי הפורים (אסתר ט'). קימו וקבלו היהודים (שם). וכן רם, רמת, רמתי, רמו, רמתם, רמנו, רמה, רמת, רמתן, הנח שאחרי הקמץ ברמה היא האל"ף הנראית במלת וראמה (זכריה י"ד). והיא נעה, וקמת, קמתי, קמנו נקודי' בפתח והטעם שנקודי' פתח אע"פ שעיקרם להיו' קמץ, כמו פ"א פעלת, פעלתי, נאמר כי בנפול מהם עיין הפעל שהוא בפתח נשארה תנועתה על פ"א הפעל והתנועה מורה על הנופל, כי שרש קמתי קימתי, ואם תאמר קם למה נקמץ והלא עי"ן הפעל הנופל ממנו פתח שעיקרו קים, ובנפול ממנו עי"ן הפעל היה הדין להשאר תנועתה בפ"א הפעל להורות על הנופל [א] נאמר כי אחרי שעינ"ם אותיות או"י ואותיות

או"י

קם [א] בקושייתו בעבור שהקדים שמשום כך באלה פתח בקמת קמתי קמנו להורות

על

או"י דרכם לבוא זו תמורת זו, כשנאמר קם, שב אלף נחה בניהם והיא עי"ן הפעל והעד הנאמן וְקָאם שאון (הושע י'). [ב] הנה במלת וקאם אותיות השרש שלשתן ועי"ן הפעל נחה כמנהגת והקוף קמץ ובן המשפט בקָמָה וקָמו לפי שהנח בהם אבל בקמת וקמתי וקמנו לא יתכן בהם כי אין אחריהם מלך כי אם שו"א ואע"פ שקריאתה [ג] בהעמדה [ד] פעמים תשפל קריאתם כמו שיתבאר [ה] אבל קַמְנו לא תשפל קריאתה כמו פעלנו בשלמים כמו שבארנו [ו] אע"פ שאחר הקוף נח נראה שהוא השו"א לפיכך הקו"ף פתח, ועוד על הטעם שכתבנו שמורה על האות הנופלת

ואתה דע לך*) ס) וקם רם ס) שָב לעולם קמוץ מנחי העי"ן, ומפעלי הכפל בפתח זולתי מעטים נמצאו בנחי העי"ן בפתח, כי מי בַז ליום קטנות (זכריה ד'). טַח מראות עיניהם (ישעיה מ"ד) ומפעלי הכפל מצאנו אחד בקמץ, ומָך אחיך עמך (ויקרא כ"ה). כמו שאנו עתידים לבאר, וכשנוסיף ו"ו החבור על קַמְתָּ קַמְתִּי, ויורה על העתיד [ז] יפול הנח ותשוב המלה מלרע כמו וְשַׁבְתָּ עד ה' אלקיך (דברים ל'). וְקַמְתָּ ועלית (שופטים ז'). וְשַׁבְתִּי בשלום (ראשית כ"ח). וגלתי בירושלים

ס) א"א ואני נתתי בהם סבה אחרת בספר הבחור:

*] דע שמשפט פ"פ בנע"ו כמשפט ע"פ בשלמים. וע"כ ממשקל פעל שבת בפתח וממשקל פעל לנים בצי"רי וממשקל פָעל הבקר אור בחולם ובנסתרים יבא בפתח לגזרת פעל. כמו בַז טַח ובקמץ לגזרת פָעל. ודו"ק. יבא"ר.

ישעיה

על העי"ן שנחסרה א"כ במלת קם היה ראוי להיות פתח קַם במקום קָם להורות על חסרון עי"ן הפעל. ועל זה תירץ שאין צריכין להוראה הזאת שהרי הקמץ מוספת אל"ף שהיא עי"ן הפעל עצמה (מומרת ביו"ד) וא"כ הרי היא כאלו כתובה ממש ועל זה הקשה שא"כ ינקד גם קמת קמתי כו' בקמץ ויהיה ג"כ העי"ן כאלו היא כתובה ותירץ שגם באלה נח נראה אחר הקו"ף כי המ"ם בשו"א נח ולא יתכן נח נראה להיות אחר תנועה גדולה ואע"פ שבנחי העי"ן באה הנגינה מלעיל וא"כ שפיר אפשר להיות נח נראה אחר תנועה גדולה מ"מ בעבור שפעמים באה הנגינה מלרע והוא בקמתם וקמתן ובהם אי אפשר להיות הפ"א הפעל בתנועה גדולה לכן נקדו גם חלקי העבר האחרים פ"א הפעל בפתח למען ישוו כל החלקים (אשר למדיהם נח נראה) זה לזה זה כוונת המחבר דרך כלל ועתה אפרש דבריו דרך פרט: [ב] ר"ל שא"כ שוב אין צריך לסימן הוראת עי"ן הפעל: [ג] ר"ל שבאה נגינה בפ"א הפעל ויתכן שפיר להיות נח נראה אחר ת"ג: [ד] ר"ל שפעמים תהיה הנגינה מלרע כמו שבארתי לעיל: [ה] יה"ה קמת וקמתי: [ו] ר"ל אע"פ שאחר הקו"ף נח נראה ואם יהיה בקמץ בלא נגינה יהיה נגד מנהגי הלשון לכן באה בפתח: [ז] כי כל נגינה מוספת נח נסתר בעבור

ההמשכה

(ישעיה ס"ה). וששתי בעמי (שם). ומשתי את עון הארץ ההיא (זכריה ג'). ובא בלא ו"ו מלרע שתה עונותינו לנגדך (תלים צ'). והוא שלא כמנהג אולי בא כן מפני הדגש ולא היה מלעיל עם הדגש כמו ומתה ממותי חלל (יחזקאל ד"ח). פן תדבקני הרעה ומתי (בראשית י"ט). כי יש בהם הפסק או העמדת טעם לפיכך הם מלעיל ושתה הוא [ח] בשופר הולך שאינו טעם מעמיד והוא שאם היה מלעיל עם השופר [ט] היה חטוף על מלת עונותינו והיתה דחוקה הע"ן*] ובקמתם וקמתן [י] נפל הנת להקל מפני רוב תגועתם בין עם ו"ו ובין בלא ו"ו לעולם מלרע והנה קמתם (מדבר ל"ב). וסרתם מן הדרך (דברי' י"א). ולא שבתם עדי (עמוס ד')

*] כן הוא גם במלת למה אם אחריה אות גרונית היא מלרע. יבא"ר.

ובא בחירק מקום הפתח, ויצאתם ופשתם (מלאכי ג'). והוא כמו וירשתם אותה (דברי' י"א) כי בתשלומו ופישתם וקמו ושבו מלעיל*] מנחי הע"ן להוליד נח בין הקו"ף והמ"ם לתשלום ע"ן הפעל, ומנחי הלמ"ד מלרע, ונמצא מעטים מנחי עי"ן מלרע, כי שמו אותי בבור (בראשית מ'). ושמו בדיו (מדב' ד'). ושמו להם ראש אחד (הושע ב'). ושמו את שמי (מדבר ו'). אשר תרו אותה (שם י"ג). צדו צעדינו (איכה ד'). כפירים רשו ורעבו (תלי' ל"ד). נמו רעיך (נחום ג'). נמו שנתם (תלים ע"ו). ונסו מנסת חרב (ויקר' ך"ו). פקו פלילה (ישעי' ך"ח). וסרו הצפרדעים (שמו' ח'). ולא רמו עיני (תלים ק"ל). נעו עורים (איכה ד'). נעו מעגלותיה (משלי ה'). ונעו מים עד ים (עמוס ח'). ונעו אלילי מצרים מפניו (ישעיה י"ט). ולא רבו עליה (בראשית ך"ו). ורצו לפני מרכבתו (ש"א ח'). אם גנבים באו לך (עובדי' א'). ותובן אלו הפעלים בתשלומם קים קימת, ובן דים דימת. גיל גילת, ובן כלם, ובאו העוברים באלה הנחים פעמים לגזרת פעול, הבקר אור (בראשית מ"ד). ראו נא כי אורו עיני (ש"א י"ד). מה טבו אהליך

*] כמו בשלמים הטעם בע"פ אם היא בתנועה וכאן הוא בפ"פ. יבאר.

מדבר

המסכתה: [ח] ר"ל טעם מונח: [ט] ר"ל כי אלו היה מלעיל היה עיקר ההמשכה בשי"ן והתי"ו הדגושה היה נקרא בחטיפות ומהירות אל המלה שאחריו באופן שלא היה נקראים שני תוי"ן (מכח הדגש כראוי) אחת לעין הפעל ואחת ללמד הפעל והיה מחקת השי"ן הפעל שלא תבטא כראוי: [י] ר"ל שבאה בהם הנגינה מלרע להקל על הקריאה בעבור שיש בו תנועות הרבה:

הבינונים

(מדבר ד״ד). לבלתי בֹאוּ הכלים הנותרים (ירמיה ד״ז). בָּשְׁנוּ מאוד (שם ט׳). למען תזכרי ובֹשְׁתְּ (יחזקאל י״י). בֹּשָׁה וחפרה (ירמי׳ ט״ו). כלם מלעיל, ובא מלרע ובֹשָׁה*] החמה (ישעיה ד״ד). ותאמר אור, אוֹרָתְ, אוֹרְתִּי, טוֹב, טוֹבְתְּ, טוֹבְתִּי, בּוֹשׁ, בּוֹשְׁתִּי משפטם איזר, טוֹב, בּיוֹשׁ בשקל ולא יכול יוסף (ראשית מ״ה). וכן לגזרת פֵּעל בצירי, כי מֵת הילד (ש״ב י״ב). משפטו מֵית, וכן מֵתָה, מֵתוּ, אבל שאר העוברים לא באו

*] הוא מפני אות גרונית שאחריה וגם מאלה אשר הסב לפני זה הם רבים אשר אחריהם אות גרונית או למ״ד. וכן רבים עם וא״ו ההפוך ומעטים נשארו. יבא״ר.

בצירי, וּמֵתְנוּ (מ״ב ז׳). וּמֵתִּי, (ראשית י״ט). בדגש וכן יאמר מֵתֹּם מֵתֵּן בדגש להבלעת התי״ו למ״ד הפעל, וכן הבינונים והם תואר ברוב לכן באו במשקל התואר הקמוץ חָכָם רָשָׁע, כי משפט קָם קָיָם, קָמִים קָמָה קָמוֹת, בתשלומם קְיָמִים, קְיָמָה קְיָמוֹת, ובאו מהם בפתח שלא כמשפט, כל עץ לַח (יחזקאל ד״א). מקל לבנה לַח (ראשית ל׳). לַחִים ויבשים (מדבר ו׳). אבל הובשתי עץ לָח (יחזקאל י״ז). קמוץ בזקף מפיקים מָן אל זָן (תלים קמ״ד). סַר וזעף (מ״א ך׳). והרבה מהן פתחין°] והן ידועים על פי המסורת ועוד נזכרם בשער השמות, וְקָמָה בבינונים טעמה מלרע ובעוברים טעמה מלעיל נחה ארם (ישעיה ז׳). וסרה קנאת אפרים (שם י״א). וכן רבים בעוברים טעמם מלעיל, ובאו בעוברים טעמם מלרע מעטים*] בּזָה לך לעגה לך (ישעיה ל״ז). ובאה הממשלה הראשונה (מיכה ד׳). ובאה הרב במצרים (יחזקאל ל׳). ושבה אל בית אביה בנעיריה (ויקר׳ ד״ב). ושבה לאתננה (ישעיה ד״ג). ורעה עינך (דברים ט״ו). ורעה לך זאת (ש״ב י״א). ונחה עליו רוח ה׳ (ישעיה י״א). וכן במשקל אחר לגזרת פָּעוֹל:

°] הם לגזרת פָּעַל והקמוצים לגזרת פָּעֵל. יבא״ר.

*] אם אחריהם אות גרונית או למ״ד וכן כהקודמים ודוק. יבא״ר.

הבינונים טוֹב טוֹבִים טוֹבָה טוֹבוֹת [א] תואר בפלס גָדוֹל קָרוֹב כי משפטם

טיוב

הבינונים [א] אלה ודומיהן נקראים פעלים לא עומדים ולא יוצאים כי הם אינם פועלים שום דבר רק הענין המובן מהם הוא מציאת המקרה בנושא בזמן מן הזמנים כמו טוב טובים ר״ל שנמצא בענין מן הענינים מקרה ההטבה ובעבור המקרה הזה נתארהו בתואר טוב וכן גדול קטן ודומיהם ולכן לא נמצא בהם הבינוני

כמו

טֹוב טְוֹבִים ומזה המשקל, אתה גֹחִי (תלים כ"ב). אתה גוזי (שם ע"א). שׁן רֹוָעה (משלי כ"ה). וכן, הולך וָאֹור עד נכון היום (שם ד'). מכה מלך ארם ומכה מלך ישראל הַקֹּמִים עלי (מ"ב י"ו). וכן באו בשורק*] כי השורק והחולם מתחלפים, נחלץ חֻשִׁים (מדבר ל"ב). גולה וסירה (ישעי' מ"ט). וסירי בארץ בארץ יכתבו (ירמיה י"ז). סורי הגפן נכריה (שם ב'). שבנה דוּמה נפשי (תלי' צ"ד). כדֻמה בתוך הים (יחזקאל כ"ז). ותבט עיני בשורי (תלים צ"ב). שׁוּבי מלחמה (מיכה ב'). כמו שנמצא ג"כ תוארים בשלמים בשורק, שׂרוע וקלוט (ויקרא כ"ב). עצום ברוך, השכיני באהלים (שופטים ח'). שבעי שבועות להם (יחזקאל כ"א). והו"ו שבין פ"א הפעל ולמ"ד הפעל אינה*] עין הפעל אך היא ו"ו המשך כמו שתהי' ג"כ בשלמים גדול קרוב וכן בעוברים ולכן לא יכתבו הוי"ו ברוב המקומות [ב] וכן לגזרת פֵּעֵל, רֵק, עֵד, מֵת, כֵּן, כֵּנים, בֵּנה, בֵּנות, לֵן, מדוע אתם לֵנים נגד החומה (נחמיה י"ג). וכן הפעול מהפעלים היוצאים, שום, שׂומים, שׂומה, שׂומות, ובא בחולם, הלוט הלוט, הראשון שם [ג] והשני פעול והוי"ו בהם אינם עין הפעל כי אם וו"י המשך הכתובים בשלמים פָּעוֹל זָכור שָׁמור, וכשנפלה עין הפעל נשארה תנועתה על פ"א הפעל וכן לכלם כמו שזכרנו:

המקור בחולם, וְשׁוֹב אלי (ירמיה ג'). מות ישרים (מדבר כ"ג). עד יום מותה (מ"ב י'). ונוח מאויביהם (אסתר ט'). צור תעודה (ישעיה ח'). כי קום יקומו דברי עליכם לרעה (ירמיה מ"ד). או בשורק, לא יאמין שׁוב מני חשך (איוב ט"ו). ולא יכלו קום (תלים י"ח). על מית לבן (שם ט'). ובעת מיתה (ש"א ד'). ועם הלמ"ד מאותיות השמוש רובם בשורק לשוב לקום, ובתוספת ה"א בבואה רגליך (מ"א י"ד). רועה התרועעה (ישעיה כ"ד). ומלת בבואה מלרע ורועה מלעיל:

העתידים כלם לגזרת פָּעוֹל*] והומר החולם בשורק ברוב המקומות שוב שיבו שובי, ובחולם מול את בני ישראל (יהושע ה'). וכן צור תעודה (ישעיה ח'). כי

יתכן

*] הם לגזרת פעול בשו"רק כמו ישפוטו. יבא"ה.

*] מ"א ועוד ידבר מזה בעתידי' מזה הבנין:

*] איני כן רק הם לגזרת פעול. יבאר.

כמו במאמר הפעלים רק הם האותיות לבד וכבר כתבתי מזה לעיל: [ב] ר"ל שגם הם

היה

יתבן שהוא צווי מנחי העי"ן, קומי ודשי (מיכה ד׳). והרבות בחולם שבנה בנותי (רות א׳). אשיב, ישיב, תשיב, נשיב, והווי"ן וו"י המשך ואינם עי"ן הפעל:

והצווי בתוספת ה"א שובה ישראל (הושע י"ד). באה אתי הביתה (מ"א י"ג). חוסה ה׳ על עמך (יואל ב׳). חושה לעזרתי (תלים ל"ח). מלעיל וכבר באה מהם מלרע עורה הנבל וכנור (שם נ"ז). שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל (מדבר י׳). קומה ה׳ למנוחתיך (תלים קל"ב). קומה ה׳ ויפוצו אויביך (מדבר י׳). קומה ה׳ אלקים לנוחיך (דה"ב ו׳). וכל קומה דתהלי׳ *] מלרע בר מן חד וקומה בעזרתי (תלי׳ ל"ה). סורה אדני סורה אלי אל תירא (שופטי׳ ד׳). שובה אלי כי גאלתיך (ישעי׳ מד) ואמר הנגיד כי, הרואה אתה שבה העיר בשלום, (ש"ב ט"ו). מלעיל, ואנחנו לא מצאנוהו כן בספרים המדויקים, וכן בספר אבלה ואבלה שובה מלרע, שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל (מדבר י׳). שובה אלי כי גאלתיך (ישעיה מ"ד). שובה ה׳ את שבותינו (תלים קכ"ו). שובה ה׳ חלצה נפשי (שם ו׳) שובה ה׳ עד מתי (שם). שובי שובי (ש"ך ז׳). מלעיל וכבר באו מלרע עורי עורי דבורה (שופטים ה׳). שובי נפשי למנוחייכי (תלים קי"ט). עורי עורי לבשי עוז (ישעיה נ"א). עלי עילם צורי מדי (שם ך"א). ומבנין הפעיל גילי מאוד בת ציון (זכריה ט׳). מלרע, ובחולם לגזרת פעול, קומי אורי (ישעיה ס׳). היה בתשלומי אזורי על משקל בתיים קומי עבורי (שם ך"ג): האיתן אקום, יקום, תקום, נקום, יקומו, תקימו, תקום, תקומי, תקומנה, או בחולם ותארנה עיניו (ש"א י"ד). ועריך לא תשובנה (יחזקאל ל"ח) או במשקל אחר תשבינה לקדמתכן (שם י"ו). תפוצנה ערי מטוב (זכרי׳ א׳). [א] האותיות הנוספות בקמץ, ופעם בצירי כמו אבוש, יבוש, לא עתה יבוש יעקב (ישעיה ך"ט). אשר לא יבושו קוי (שם מ"ט) וכבר כתבנו ששרשם יבש, והצירי שתחת אותיות הנוספת יורה עליהם, והוא הנכון,

והנה

*] כלס אות נרונית אחריהם ופס הוי"ס נקרא בחדני. יבא"ר.

סיה ראוי בשלמות ריק עיד ע"מ פעל: [ג] וסיה ראוי הליוט במלאפוס ובשלמות הליוט:

האיתן [א] ר"ל אותיות איתן [ב] חוזר על דבריו לעיל בענין נחי עי"ן. וכלל

הצולה

והנח [ב] שבין אותיות הנוספות ופ"א הפעל הוא תשלום ע"ן הפעל והוו"ין שבהם וו"י המשך כו"ו ישפוט ישמור, הכתובים פעמים בו"ו, ולא חסרו הו"ו ביקום ישוב כמו שעשו בישמר ישפט ברוב המקומות לפי שהמירו החולם בשורק להקל על הקריאה לרוב השתמשם בהם והשורק אינו מבלי ו"ו כי אם על הדגש [ג] או על שו"א נח כמו שיתבאר, אלא במקומות מעטים יבוא מבלי ו"ו במקום שהי' מקומו ו"ו, וכן באו ג"כ יקם, ישב, ישבו, יקמו חסרי ו"ו המשך במקומות ידועים, על פי המסורת וכן כשיבואו בחולם תחסר ו"ו המשך כמו וישב העפר (קהלת י"ב) ישב אפך (ישעי' י"ו). אל ישב דך נכלם (תלים ע"ד). תרם ידך (מיכה ה'). לא ידן רוחי (בראשית ו'). ותחסר מהם ו"ו המשך כמו שתחסר בישפט ישמר, וזו שהיא קיימת ביקומו ישובו מה שאינה קיימת כן בישמרו, ישפטו, נאמר כי גם בישמרו ישפטו פעמים ו"ו המשך קיימת כשיבוא בהפסק ובהעמדה ופעמים בלא הפסק והעמדה כמו ישפוטו הם (שמות י"ח). אבל מה שחסרו אותה ברוב לרוב תנועות האותיות להקל מעליהם, אבל ביקומו ישובו אין בהם אותיות נעות כמו שיש בישמרו ישפטו, הלא תראה הנח אשר בקם [ד] קמת, קמו, קמנו*] נפל בקמתם לתנועת המ"ם יותר, וכן בשלמים בנח שאיננו עקרי נהגו זה המנהג שמר, שמרתי וכולי, הנח שבין התי"ו והמ"ם לא נפל כי אם בשמרתם לתנועת המ"ם יותר על חבריו וראיה עוד כי הנח שאחרי הנוספת הוא תשלום אות השורש, הכפולים שבא גם כן בהם זה הנח יחן, יסב ולרבים יסבו ואע"פ שהדגש יספיק להוראות האות הנעדרת אע"פ כן נשאר הנח כמו שהי'

*] א"א יש כאן טעות וראוי לומר הנח אשר בקם קמו קמה נפל בקמתם קמתן בתנוע' המ"ם והנון יותר:

העולה מדברי המחבר בענין הזה הוא שלכן באה קמץ באותיות איתן בנחי העי"ן להמשיך עמה נח נסתר תמורת העי"ן שנחסרה בעתיד ואף שמצאנו שנכתבה ו"ו בין הפ"א והלמ"ד אותה הו"ו היא למשך כדרך המלאפום המושכת ו"ו כי גם בשלמים לולי שיכבד על הלשון בעבור רוב התנועות היתה גם שם ו"ו המשך. כאשר הוא מבאר והולך: [ג] שאז באה קבוץ שאנו קורין שורק: [ד] אף שבקמת קמנו אין בהם נח מכח התנועה כי באה פתח בפ"א הפעל מ"מ בעבור שהנגינה מלעיל נמשכת התנועה מכח הנגינה ונמשכת ממילא נח נסתר והרי היא כמו ת"ג אבל בקמתם קמתן שבאה הנגינה מלרע וא"כ נחסר הנח דוקא באלו. ואיני צריך למה שכתב הבחור בהג"ה וז"ל יש כאן טעות כו' כי לפי הנ"ל אין כאן טעות. ורא"ה לדברי מה שכתב המחבר

שהי׳ היחיד כי פעמים יפול הדגש כמו שאנו עתידים לבאר במקומו בעזרת האל והנה יוקמו ישיבו כשתרבה תנועתם יסור הנח כמשפט שלא להרבות בתנועו׳ יקומון (דברי׳ ל״ג) ישיבון (מ״א ה׳) וכן לרבו׳ כשיבוא במשקל אחר תבואנה בהיכל מלך (תלים מ״ה). תשבינה לקדמתכן (יחזקאל י״ו). עוד תפוצנה ערי (זכריה א׳). כעב תעופינה (ישעיה ו׳). תעוגנה לעיניהם (יחזקאל ד׳). פירוש הנשים תעוגנה, והגבעות תמוטינה (ישעיה כ״ד). וכן בבנוים, אל תבואני רגל גאוה (תלים ל״ו). יצודנו למדחפות (שם ק״מ) ישופך ראש (בראשית ג׳). וחית השדה תדישה (איוב ל״ט). כי רגל תזורה (שם). לא אכזר כי יעורנו (איו׳ מ״א). אדוש ידושנו (ישעיה ך״ח). והנה יקום משפטו בתשלומו יקוום כמו ישמר ישפט וכשהסתירו היו״ד כמנהגם הטילו תנועתה על הקו״ף והוסיפו נח בין היו״ד והקו״ף הנופל והנה תנועת היו״ד ביקום שהוא קמץ בתנועות יקוום, אלא שביקוום יותר אותיות נראות בלשון אבל בתנועות ובנחים הם שוים, כי תנועת היו״ד ביקום שהיא קמץ כנגד תנועות יו״ד יקוום ישמור שהוא חיריק והנח השוכן שבין היו״ד והקו״ף ביקום כנגד קו״ף יקוום ושי״ן ישמר שהם גם כן נחות אלא*] שזה נח נסתר וזה נח נראה ותנועת הקוף אשר ביקום כנגד תנועת יו״ד יקוום ומ״ם ישמר, וטעם התמורה שהמירו ביקום ישוב החולם בשורק ברוב בעבור שלא יתערב עם פעלי הכפל שהם בחולם יסב, יחן, יעז או להקל הקריאה מרב השתמשם בהם, וכשנוספה ו״ו תוספת ענין על יקום ישוב יהיה בחולם בהפסק, ושלשים שנה וימת (בראשית ה׳). הנוגע בארץ ותמוג (עמוס ט״ו) כי הלך שמעי מירושלם גת וישב (מ״א ב׳). וישם שק על בשרו ויצום (מ״א ך״א). וירכב על כרוב ויעף (תלים י״ח). וכן עם הטרחא כי הוא בהעמדה וימת רוצח הוא (במדבר ל״ה). וכשהמלה בלא העמדה כלל תסור הו״ו וישוב לקמץ חטף שהוא במקום חולם בכל המקומות

וישב

*] א״א פירש הנסתר נקרא הו״ו הנחה בלי נקודה ונח נראה הוא השוא הנח שתחת הקו״ף והשי״ן:

המחבר לעיל בדבור המתחיל קָם וז״ל וכשנוספה ו״ו החבור על קמת קמתי ויורה על העתיד יפול הנח כו׳ ועוד כתב שם ובקמתם וקמתן נפל הנח להקל כו׳ הרי לפניכו שדקדק המחבר לכנות התנועה אשר שם מושב הנגינה בשם נח. באשר שגם היא מושכת

נח

וישב לקמץ חטף בעבור חטיפות המלה אל אשר אחריה כמו ויקם יעקב (בראשית ל"א). וישב אברהם (שם ך"ב). וזולתם, כמו שישוב ג"כ בשלמים החולם בישמור ישפוט לקמץ חטף עם ו"ו התוספת, ובלא ו"ו התוספת כשתחטוף המלה כמו יעבר־נא אדוני (בראשית ל"ג). אכתוב־לו רבי תורתי (הושע ח'). וכן באלה הנחי' בלא ו"ו התוספת אחר שהמלה מלעיל תשב־נפש הילד (מ"א י"ז). ופעמים גם כן בהעמדה, אל תצר את מואב (דברים ב'). אלא שהצדי פתוחה, ויקם שדה עפרון (בראשית ך"ג). וכשתהיה פ"א הפעל או למ"ד הפעל אות גרונית או רי"ש יכבד על הלשון לקמוץ פ"א הפעל והשיבוהו פתח כמו, והוא נרדם ויעף וימת (שופטים ד'). ויעף העם מאוד (ש"א י"ד). ויעף דוד (ש"ב ך"א'. אבל ויעף אלי אחד מן השרפים (ישעיה ו'). קמוץ להבדיל בינו ובין ויעף דוד, שהם שני ענינים, ויעט בהם (ש"א ך"ה). ותחש על מרמה רגלי (איוב ל"א). אבל ותחס עליך (ש"א ך"ד). ותחס עיני עליהם (יחזקאל ך'). תנועתם בקמץ ותנח התיבה (בראשית ח'). וינע לבבו (ישעיה ז'). ויסר אליה (שופטים ד'). ויצר עליה (דניאל א'). אל תצר את מואב (דברים ב'). וכלם קמוצים האותיות הנוספות כמו שהיו טרם החטפם, תניע, ינוע, יסור, תסור, אבל ותחש על. מרמה רגלי (איוב ל"א). פתח, אולי הוא מנחי הלמ"ד אע"פ שאין [ה] העי"ן מורה עליו יהיו שני שרשים בענין אחד כי רבים נמצאים כן כמו שכתבנו בשרש יבש, ומנחי הלמ"ד כלם האותיות הנוספות על זה הדרך פתח, ופעם אע"פ שהלמ"ד רי"ש פ"א הפעל בקמץ כמו ויגר אברהם (בראשית ך"א). אבל ביקומו ישובו תעמוד הו"ו במקומה ויקומו וישובו:

הנפעל, נכון, ויתכן שנאמר בו הסברא שאמרנו בעתידי הקל שיהיה הנח תשלום עי"ן הפעל והו"ו ו"ו המשך, ויבוא לגזרת פעול

כמו

נה נסתר: [ה] יש כאן טעות וצ"ל שאין הענין מורה עליו. וכוונת המחבר הוא שכפי הוראות הענין יהיה מנחי העי"ן שמורה על ענין מהירות או חפש כמו שפירשו המפרשים בזה הפסוק ותחש על מרמה. ומצאתי לו דמיון מזה השורש מי יחוש חוץ ממני. (קהלת ב'). אבל השרשים שמצאנו בנחי הלמ"ד הוראתם לשון שתיקה הוא כמו. לא אחשה (ישעיה ס"ב). ובודאי הפסוק ותחש על מרמה לא נוכל לפרש על זה הענין לכן צ"ל שהם שני שרשים בענין אחד כמו לעיל בשורש יבש:
ר"ל

כמו ונחתּוֹם (אסתר ח׳). ונשלוֹח ספרים (שם ג׳). אלא לפי שבא כל הבנין לעולם כן בחולם ולא נמלט אחד מהם לבא לגזרת פָּעַל או פָּעֵל, טוב היא שנאמר כי הוו״ן בהם עיין הפעל כמו שכתב החכם רבי יהודה בכולם ומשפט נָבוֹן להיות נָבֹן ואע״פ שנאמר הו״ו עי״ן הפעל נאמר כי הנח שבין נו״ן נפעל ופ״א הפעל יורה עליו לפי שהיא נעלמת, ובא הנון בצירי, כי נֵעוֹר ממעון קדשו (זכריה ב׳). כי הצירי והקמץ אחד לבא הנח אחריהם, וכתבו רבי יהודה ורבי יונה ושאר המדקדקים כי נון נֵעוֹר בצירי מפני העי״ן אלא שלא הושוו בבנין המלה כי רבי יהודה כתבה בנין נפעל מנחי העי״ן ורבי יונה כתב הנו״ן שורש מן נֵעֲרוּ כגורי אריות (ירמיה נ״א). אבל שניהם אמרו כי הצירי מקום הקמץ מפני העי״ן ולא ידעתי טעם לזה כי האלף גם היא גרונית ובא עליה הנו״ן בקמץ נָאוֹר אתה אדיר (תהלים ע״ו). אולי כי תקל קריאת העי״ן עם הצירי אשר עליה יותר כשתהיה קמץ, וכמו שתאמר נכון כך תאמר נְכוֹנָה. והממלכה נְכוֹנָה ביד שלמה (מ״א ב׳). נָכוֹנוּ, נָכוֹנוּ ללצים שפטים (משלי י״ט). והנח קיים, אבל שאר העוברים נפל הנח לרוב תנועות האותיות בהם נבונות, נְבוּנוֹתִי, ובחכמתי כי נְבוּנוֹתִי (ישעיה י׳). נְפוּגוֹתִי ונדכיתי (תהלים ל״ח). בשורק, נְבוּנֹתֶם, נְבוּנוֹנוּ, והומר במקצתם החולם בשורק להיות הו״ו קיימת בהם שהוא עי״ן הפעל אע״פ שתחסר פעמים, ועוד לטעם אחר הומר בהם החולם בשורק כי יותר קלה תנועת השורק עם החולם מקריאת שני חולמים יחד, ויבא גם כן בחולם כמו אשר נְפוֹצֹתֶם בהם (יחזקאל י״א). אשר נְפוֹצוֹתֶם בם (שם ך׳). ונקוטתֶם בפניכם (שם). והבינוני נָבוֹן, ובסמוך הנו״ן בשו״א, עד נְכוֹן היום (משלי ד׳). ונבון דבר (ש״א י״ו). נְבוֹנִים, חכמים וּנְבוֹנִים (דברי א׳). היו נְכוֹנִים (שמות י״ט). נְכוֹנָה, כי לא דברתם אלי נְכוֹנָה (איוב מ״ב). נְבוֹנוֹת, וכלם בחולם, ובא בשורק נְבֻכִים הם בארץ (שמות י״ד). וכן, והנשאר והנָּצוּר (יחזקאל ו׳). לדעת המתרגם, וכן כעיר נְצוּרָה (ישעיה א׳). ומה שנפל הנח בנכונה אע״פ שלא רבו התנועות ולא נפל כן בנָכוֹנָה העבר לפי שצריך מלת נְכוֹנָה הבינוני להיות מלרע כמו שהוא גם כן בשלמים רוח נִשְׁבָּרָה (תהלים נ״א). להפריש בין העבר והבינוני ולפי שצריך היותה מלרע כבד על הלשון לקרותה בקמץ נָכוֹנָה לקבוץ שלשה נחים בהרחבה,

וכן

וכן בכל השמות אם תאמר לזכר חכם תאמר לנקבה חכמה ולא תאמר חכמה וכן בכלם להקל על הלשון בין ותרע, לפיכך כשתבא הנקבה הבינונית בתי״ו שהיא מלעיל בא כמו בשלמים, נשברת מימים (יחזקאל כ״ז). כן תאמר נכונת, ואז תהיה בקמץ הנו״ן לפי שהמלה מלעיל כמו ותהי שם המלחמה נפוצת (ש״ב י״ח):

העתידים הצווי הכון, הכון והכן לך (יחזקאל ל״ח). וכן המקור הסול (ראשית י״ז). ימול משפט הכון הכון בפלם השמר.

איתן אכון, יכון, לא יכון אדם ברשע (משלי י״ב). תכון, לא תכון אתה ומלכותך (משלי ד״כ). נכון, יכונו, יכונו יחדו על שפתיך (משלי ד״כ). ועם אות הגרון בצירי יעור, ויעלו הגוים (יואל ג׳). תכונו, תכון, תכוני, תכוננה, או תכונה, משפטם אכון יכון וכולי, ואם פ״א הפעל גרונית או רי״ש ינקדו האותיות הנוספות כלם בצירי לתשלום הדגש כמשפט, ויאור להם בחברון (ש״ב ב׳). יעורו ויעלו (יואל ג׳). בתפשם בך בכף תרוץ (יחזקאל ד״ט). וכן המקור לאור באור החיים (איוב ל״ג). משפטו להאור ובהפקד הה״א הוטלה תנועתה בלמ״ד השמוש וכן תאמר בשאר אותיות בכל״ם עם המקור:

הפעיל, הבין, אלקים הבין דרכה (איוב ד״ח). הפיר עצת גוים (תלים ל״ג). ולו הבין כלי מות (שם ז׳). וכי הקים ה׳ להם (שופטים ב׳). והיו״ד יו״ד המשך בהם כיו״ד השליך השמיד, והנה שאחרי ה״א הבנין הוא תשלום עי״ן הפעל, ואם למ״ד הפעל אות גרונית או רי״ש פעמים פ״א הפעל בפתח כמו הרע לעם הזה (שמות ה׳). את בריתי הפר (ראשי׳ י״). והצר לך בכל שעריך (דברים ד״ח). והרבים מהם בצירי, הרעו (ירמי׳ ז״). הפרו (תלים קי״ט) וכן בנקבה הרעה הפרה, כן הקרה רעתה (ירמיה ז״) הבינו, הבינה, הבנתי, והמלתי אתכם (שם י״ו). הכנת, והמתה את העם הזה (מדבר י״ד). והפרת לי (ש״ב י״ו). הכנתם, הכננו או הכנו, הכנו והקדשנו (דה״ב כ״ט). בכלם הנח קיים ויו״ד המשך נפל כמנהג השלמים וכן עם הכנוים הכנתיו, הכנתיך וכן כלם, וכשרצו להאריך המלה ולשנות משקלה הפילו הנח כמנהג ונקדו הה״א בשו״א ופתח או בשו״א וסגו״ל ואמרו הבינות, הטיבות כי היה עם לבבך (דה״ב ו׳). אשר הבינותי (שם ה׳ כ״ט) הקיצותי ועודי עמך (תלים קל״ט) הה״א בשו״א וסגו״ל, אם הניפותי

על יתום ידי (איוב ל״א). בשו״א ופתח, הביניתם, הלא הבינותם (ישעי׳ מ׳) הה״א בשו״א ופתח ופ״א הפעל בחירק אשר השיבותם לו אשם (ש״א ו׳). הה״א בשו״א ופתח ופ״א הפעל בצירי הבינונו, השיבונו אליך (ירמי׳ מ״ד) הה״א בשו״א וסגו״ל, הבינותם וכן עם הכנוים בשו״א ופתח הבינותיו או הבינותיהו, הבינותיה וכן כלם, אם לא הביאותיו אליך (שם מ״ג) והשימותיהו לאות ולמשלים (יחזקאל י״ד). ומזה המשקל, אתם המתם (מדבר י״ז) והמתם אותו (ש״ב י״ב) והמתן אותו (שמו א׳. והביתיו והמתיו (ש״א י״ז). והמתיה בצמא (הושע ב׳). משפטם אם היו שלמים עם התי״ו למ״ד הפעל הנופלת, אתם המיתותם, המיתותיו, המיתותיה. ורבי יונה כתב כי הם ממשקל המתי המתם אלא ששבה תנועת הה״א [א] כמו המשקל האחר מפני התחבר המלה אל הכנוי, וכן והבאתה אל תוך ביתך (דברי׳ כא) והבאתו אלי (ש״ב י״ד). עתה הבאתיה (ישעי׳ ל״ז) פן תשבענו והקאתו (משלי כ״ה) הנה אלה מהמשקל הראשון אלא שנשתנה תנועת הה״א בעבור הכנוי אבל אתם המתם (מדבר י״ד) הוא מהמשקל השני כי אלו היה מהמשקל הראשון היה המתם, ובא בשני משקלים כאחד, והטיבתי מראשותיכם (יחזקאל ל״ו). ואפשר כי אמרו כן לפי שיטב וטוב בענין אחד הרכיבו במלה שני שרשים כאחה, ויש שנפלה מהם ה״א הבנין מרוע אליו רבות*] (איוב לג) בינתי בספרים (דניאל ט׳). וכאשר פ״א הפעל אות גרונית תפתח ה״א הבנין להרחיב העידותי בכם היום (דברי׳ ד׳). העירותי מצפון ויאת (ישעי׳ מ״א). העירותיהו בצדק (שם מ״ה). וכן בכפולים ההתות כיום מדין (ישעי׳ ט׳). היום החלותי (ש״א כ״ב). וכן ה״א השאלה כשתבוא על אות גרונית כמו שכתבנו, וכן תאמר כנוי העוברים כשפ״א הפעל גרונית מן העיר העירהו העירני בצירי וכן בכנוי הרבים העירו העירוך העירוהו בצירי הה״א ומן העירות העידותי שהם בפתח הה״א כן עם הכנוים בפתח הה״א וכן הצווי שהוא בקמץ הה״א כשתבוא על אות גרונית עם הכנוי תהיה הה״א בפתח לבד שהיתה בשו״א ופתח אם לא היתה גרונית ותאמר העירהו העירני בפתח הה״א כי לא תבוא הה״א בשו״א וסמוך לה אחת מאותיות הגרוניות לעולם:

*] א״א ולא נמצא רק אלו השנים:

והבינונים

הפעיל [א] ר״ל שבא שו״א במקום הצירי בעבור רוב התנועות מכח הכנוי.
ר״ל

והבינונים, מֵבין, מְבינים, מְבינה, מְבינות, מוּבָן, מוּבָנִים, מוּבָנָה או מוּבֶנֶת, מוּבָנוֹת, כלם קמוצים, ומבנות בשש נקודות וכשלמד הפעל רי״ש פעמים פ״א הפעל בצירי, מֵפֵר אותות בדים (ישעי׳ מ״ד) מֵצֵר מְצֵרָה, מְצֵרוֹת, כלב אשה מְצֵרָה (ירמיה מ״ט). ואם למ״ד גרונית פעמים בפתח, כי כלו חנף ומֵרַע (ישעיה ט׳). כי מְרֵעִים יכרתון (תלים ל״ז) בצירי: המקור הָבִין או הָבֵן, ובא בתוספת ה״א לְהֲנָפָה גוים בנפת שוא (ישעי׳ ל׳): העתידים הָאִיר או הָאֵר, הָבִין או הָבֵן, הָבִינִי, הָבִינָנָה, או הָבֵנָּה או בפתח הָשֵׁב אל תערה (יחזקאל כ״א). ואם הלמ״ד אות גרונית, ועיניו הָשַׁע (ישעי׳ ו׳). פתח באתנח, הָשַׁע ממני ואבליגה (תלים ל״ט). וחסרה מהם ה״א הבנין ברוב שִׂים כה (ראשית ל״א). לִין פה (שופטי׳ י״ט) בִּינוּ בוערים (תלים צ״ד). שִׂישׂוּ אתה משוש (ישעי׳ ס״ו). נִירוּ לכם ניר (ירמי׳ ד׳). שִׁירוּ לה׳ (שמות ט״ו). שִׁיתִי לבבם לחילה (תלים מ״ח). דִּינוּ לבקר משפט (ירמי׳ כ״א). לִינִי הלילה (רות ג). כלם מלעיל, ובא מלרע, גִּילִי מאוד בת ציון (זכריה ט׳). ועקרם*] הָשִׂים, הָלִין, הָבִינוּ, הָשִׂישׂוּ, הָנִירוּ וכן כלם, וכן המקור, מקום לנו לָלִין (ראשית כ״ד). כמו לְהָלִין, וכן, נצב לָרִיב ה׳ ועומד לָדִין עמים (ישעי׳ ג׳). עקרו לְהָדִין, לְהָרִיב, ואלו היה שם היה לָדִין הלמ״ד בשו״א, ועם הכנוים הה״א בשו״א ופתח או בשו״א וסגו״ל כמו שכתבנו בעבר, וכן במקור, כי אם הֲפִירְךָ (ש״ב ה׳). בשו״א וסגו״ל והוא מקור, וכן, כי אם לפני הֲבִיאֲךָ (שם ג׳). אבל, ועד הֲקִימוֹ מזימות לבו (ירמיה כ״ג). בשו״א ופתח, ועם בכ״ל בשו״א ופתח לעולם, בַּהֲבִינוֹ שמים (משלי ח׳). בַּהֲבִיאִי שברך (יחזקאל ל״ז) כַּהֲרִימִי קולי (ראשית ל״ט). ולהביאך אל המקום (שמות כ״ג). לְהָפִרְכֶם את בריתי (ויקרא כ״ו). הוסב פתח הלמ״ד בה״א ושו״א הה״א בלמ״ד להקל כי משפטו לְהֲפִירְכֶם והעבר רבו בשו״א וסגו״ל, והביאך אל האמורי (שמות כ״ג). והשיבך ה׳ מצרים (דברים כ״ח). והמיתך אדני (ישעי׳ ט׳) אם ה׳ הֲסִיתְךָ בי (ש״א כ״ו). וכן בשו״א ופתח והשיבך על כניך (ראשית מ׳) ואף הֲסִיתְךָ מפי צר*] (איוב ל״ו):

איתן, אָבִין, יָבִין או אָבֵן, יָבֵן וכן כלם,

*] א״א זה רק בפעלים שלא נמלא מהם הקל כי [אם] רק מעט כמו אשר שר לה׳ כי שת לי אלקים וכל אותם שלא נמלא בהם הגזרה הקל ושאין הפרש בין הקל והפעיל כמו אותם שהביא המחבר:

*] א״א במסורת קדמא דאורייתא

יָגֵל יעקב (תלים י"ד). ומלעיל בסגול, מה וַהֲשִׁיבֹךְ תגייה והשיבך יָגֵל מאוד (שם כ"א). ויבא מלרע בפתח, וסימנו"י העמודים והמשכיל יבין:
ובהמרותם תָּלַן עיני (איוב י"ז). ועם אות גרונית בפתח, עתה נֵרַע לך מהם (בראשית י"ט). כי לא אֵרַע לך עוד (ש"א כ"ו). איש אל יָנַע עצמותיו (מ"ב כ"ג). יָלַע קדש (משלי ך'). וכמו שכתבנו בעוברים על הנח והיו"ד בן הוא בבינונים ובעתידים תְּשַׁבְּנָה אותו (איוב ך'). בצירי או בחיריק תְּקִימְנָה את נדריכם (ירמיה מ"ד). וכשרצו להרבות תנועות המלה או לחברו עם הכנוים נפל הנח כמו תְּהִימֶנָה מאדם (מיכה ג'). וכן עם הכנוים, יְשִׁיבֶנּוּ יְקִימֶנּוּ, או בצירי אישה יְפִירֶנּוּ (מדבר ל'). וכשתוסיף ו"ו תוספת ענין על העתידים תנקד פ"א הפעל בסגו"ל [א] בהחטף המלה אל אשר אחריה וַיָּקָם ה' (מ"א ח'). וַיָּטַל שאול (ש"א ך'). וכן אע"פ שלא תחטוף המלה אחר שהמלה מלעיל תנקד פ"א הפעל בסגו"ל כמו וַיֶּשֶׁב את כל הרכש (בראשית י"ד). וכבר באה מהם מלה אחת בחיריק וַתֶּרֶץ את גלגלתו (שופטי' ט'). אך יו"ד המשך נפלה מפני שהמלה מלעיל, וכאשר למ"ד הפעל או פ"א הפעל גרונית או למ"ד הפעל רי"ש תנקד פ"א הפעל בפתח, וַיָּעַד מלאך ה' (זכריה ג'). וַיָּעַד ה' בישראל וביהודה (מ"ב י"ז). אבל וַיָּחֶל מאוד מהמורים (ש"א ל"א). בסגול החי"ת, וַתָּגַח בנהרותיך (יחזקאל ל"ב). וַיָּנַח ה' להם (יהושע כ"א). וַתָּסַר בגדי אלמנותה (בראשית ל"ח). ואע"פי שעתידי הקל באו כן תפריש בהם כפי ענין פעל עומד ויוצא כי הפעלים העומדים הם מהקל והיוצאים מהכבד ברוב:

הפעל הוּקַם את דברי יהונדב (ירמיה ל"ה) הוּשַׁב בכספי (בראשית מ"ג). והוּכַן בחסד כסא (ישעי' י"ו). הנכון בהם בתשלומם הֻקַם, הֻשַׁב, הֻכַן, והוקם העבר פתח להפריש בינו ובין הבינוני שהוא קמץ הוּקָם כאשר בארנו בשלמים, הוּכַן, הוּכַנְתָּ, הוּכַנְתִּי הוּכְנוּ, מדוע הוּטְלוּ (ירמיה כ"ב) הוּכַנְתֶּם, הוּכַנּוּ או הוּכְּנוּ ברגש, הוּכָנָה, הוּכַנְתְּ, הוּכַנְתֶּן:
הבינונים אעפ"י שלא מצאנום יתכן שנאמר אותם בקמץ, הוּכָן, הוּכָנִים, הוּכָנָה, הוּכָנוֹת, או נסמוך אל הפעול מהפעיל מוּכָן, מוּכָנִים, מוּכָנָה, מוּכָנוֹת, ומצאתי בספרים מדויקים, גם היא לְמֶלֶךְ הוּכָן (ישעי' ל')

קמץ

[א] כלומר כשהמלה מחוברת בטעם משרת אל המלה שאחריה:

בספר

קמץ והיא בינוני בענין כמו שאמר, כי עָרִיךְ מאתמול תפתה (שם). ואם כן נאמר כן הבינונים:

איתן אוּכַן, יוּכַן, בחיק יוּטַל את הגורל (משלי י"ו). תּוּכַן, נוּכַן ובא האומר לירושלים תּוּשַׁב (ישעיה מ"ד). בקמץ בלא הפסק [ב] יוּכְנוּ, תּוּכְנוּ, תּוּכַן, תּוּכְנִי, תּוּכַנָּה או תּוּכַנּוּ בדגש:

פועל מרובע כּוֹנֵן, בּוֹנֵן, קוֹמֵם, שׁוֹבֵב, הוי"ו בהם עי"ן הפעל ומשקלם פּוֹעֲלֵל*] כלם שהם מנחי עי"ן בצירי ומפעלי הכפל בפתח וְרוֹמַם תחת לשוני (תלים ס"ו). אשר עוֹלַל לי (איכה א'). והוי"ו בהם למשך ומשקלם פּוֹעֵל, כּוֹנֵן, כּוֹנַנְתָּ, כּוֹנַנְתִּי, כּוֹנְנוּ, כּוֹנַנְתֶּם, כּוֹנְנוּ או כּוֹנַנּוּ בדגש, כּוֹנְנָה, כּוֹנַנְתְּ, כּוֹנַנְתֶּן:

*] א"א זה הבנין הוא בנין פעל הדגש והיה ראוי להיות בִּין בינת כו' ולפי שהוי"ו דרכה לנוח ולא תוכל לקבל הדגש כפלו למ"ד הפעל ואמרו בונן בוננת וכו' כמבואר בספר הבחור:

הבינונים הַפּוֹעֵל מְכוֹנֵן בצירי מְכוֹנְנִים, מְכוֹנְנָה בשוא, או מְכוֹנֶנֶת בסגול, מְחוֹלֶלֶת תנין (ישעיה נ"א). מְכוֹנֶנֶת והתואר ממנו, כי כפרה סוֹרֵרָה סרה ישראל (הושע ד'). ונפשו שׁוֹקֵקָה (ישעיה ך"ט). ימין ה' רוֹמֵמָה ימין ה' עושה חיל (תלים קי"ח):

הפעול מְכוֹנָן, מְחוֹלָל מפשעינו, מְכוֹנָנִים, מְכוֹנָנָה, מְכוֹנָנוֹת כלם קמוצים:

העתידים הצווי כּוֹנֵן בצירי, כּוֹנְנוּ, כּוֹנְנִי כּוֹנֵנָּה או כּוֹנֶנָּה בדגש:

איתן בצירי אֲכוֹנֵן, יְכוֹנֵן, תְּכוֹנֵן, נְכוֹנֵן, יְכוֹנְנוּ, תְּכוֹנְנוּ, תְּכוֹנֵן, תְּכוֹנְנִי, תְּכוֹנֵנָּה או תְּכוֹנֶנָּה:

התפעל הדבק בו ומורכב ממנו הִתְכּוֹנֵן או הִתְכּוֹנָן, התכּוֹננת, התכּוֹננתי התכּוֹננו, התכּוֹננתם התכּוֹננו או התכּוֹננּוּ בדגש, הִתְכּוֹנְנָה, התכּוֹננת התכּוֹננתן:

הבינונים מִתְכּוֹנֵן, מִתְכּוֹנְנִים, מִתְכּוֹנְנָה או מִתְכּוֹנֶנֶת מתכּוֹננות:

העתידים הצווי הִתְכּוֹנֵן, הִתְכּוֹנְנוּ, הִתְכּוֹנְנִי, הִתְכּוֹנֵנָּה או הִתְכּוֹנֶנָּה בדגש:

איתן אֶתְכּוֹנֵן, יִתְכּוֹנֵן, תִּתְכּוֹנֵן, נִתְכּוֹנֵן, ובבלוע התי"ו, תבנה וְתִכּוֹנֵן מדבר

[ב] בספר המכלול שהועתק זה ממנו נדפס יוּכַנוּ, תּוּכַנוּ, תּוּכַנִי, כלם בפתח הכ"ף וטעות גמור הוא והראוי להיות בשו"א כאשר בספר הזה:

(במדבר ד"א). ובסוף פסוק בקמץ גדול, עדותיך אתבונן (תלים קי"ט). מפקודיך אתבונן (שם). עמי לא התבונן (ישעיה א'). יתבונני התבונני התבונן, התבונני, התבוננה או התבוננה ברגש, ובהפסק, וכל הגבעות התמוגגנה (עמוס ט'). ויש שיפול העי"ן ויכפל הפ"א והלמ"ד השתעשעו ושועו (ישעיה ד"ע). וזה הדרך בכפולים גם כן:

וזה מחברתם בכנויים והמשל לך בשרש שם:

שם, שמי, שמו ארון לביתו (תלים ק"ה). או שמהו, תצבי עדיו לגאון שמהו (יחזקאל ז'). שמך, מי שמך (קהלת מ"ה). [א] שמני, שמני אלקים (שמות ג') שמם, שמכם, שמנו, שמה, שמך, שמן, שמכן:
שמת, שמתו או שמתהו, שמתני, שמתם, שמתנו, שמתה, שמתן:
שמתי, שמתיו או שמתיהו, שמתיך, שמתים, שמתיכם שמתיה, שמתיך, שמתין, שמתיכן, ואם הוא הפועל והפעל שמתיני, וכן הנמצא עם הנמצא כמו שכתבנו בשלמים:
שמו, שמוהו, שמוך, שמוני, שמום, שמוכם, שמונו, שמוה, שמוך, שמון, שמוכן:
שמתם, שמתוהו, שמתוני, שמתום שמתונו, שמתוה שמתון:
שמנו, שמנוהו, שמנוך, שמנום, שמנוכם, שמנוה, שמנוך, שמנון, שמנוכן:
שמה, שמתהו או שמתו, שמתך, שמתני, נפשי שמתני (שיר ו'). שמתם, שמתכם, שמתנו, שמתתה או שמתה שמתך, שמתן, שמתכן:
שמת חבורו כחבור שמתי ואם*] למ"ד הפעל *]. א"א אבל הכמים של גרונית יפתח למ"ד הפעל כי כבד לקרוא שני שמת הם י' ואלו הם שמה: שוא"ן עם אות הגרון ונאמר מן נח נע לנקבה הנמצאת נחת נעת כמו שזכרנו בשלמים על דרך הזה, חבור שמתן כחבור שמתם:

הבינוני

שם [א] בספר המכלול שהועתק זה ממנו נמצא שמני, שמני אלקים בקמץ המ"ם אמנם בספרים שלנו נמצא שמני אלקים בתתח ולכן כפבתיו ג"כ בפתח והוא הישר בעיני כי בכל הספרים באה פתח לפני כנוי ני וכן נמצא שם בכנוי שמת שמתני בקמץ התי"ו. וגם זה ראוי להיות בפתח מטעם הנ"ל. וקרוב בעיני שטעות סופר הוא:

דות

הבינוני הפועל שם, שמו או שמהו, בצירי המ"ם, שמך, שמי או
שמני בצירי, שמם שמכם, שמנו בצירי שמה, שמך, שמן, שמכן:
שמים, שמיו, שמיך, שמי, שמיהם, שמיכם, שמינו, שמיה, שמיך,
שמיהן, שמיכן:
שמה כחבור שמה העבר אלא שבנקוד יתחלף כי בעוברים ינקד למ"ד
הפעל בפתח כמנהג השלמים ובבינוני בקמץ, שמתך, ארץ צפתך
(יחזקאל ל"כ). וכן בשמות צדקתך (תלים ל"ז). רעתך (איוב ך"ב):
שמות, שמותיו, שמותיך, שמותי, שמותיהם, שמותיכם, שמותינו,
שמותיה, שמותיך, שמותיהן, שמותיכן:
הפעול שים, שומו, שומך, שומי, שומם, שומכם, שומנו, שומה,
שומך, שומן, שומכן:
שומים, שומיו, שומיך וכולי:
שומה, שומתו, שומתך, וכולי:
שומות, שומותיו, שומותינו, שומותיך וכולי:
המקור שום חבורו כחבור שום הפעול:
העתידים הצווי שום, שימו או שומהו, שומי או שימני שימם וכולי:
שומו, שומוהו וכולי:
שומי, שומיהו, שומיני, שומיה וכולי:
שומנה כפיתוחי שומו:
איתן אשים אשומו או אשימהו או אשומנו, אשומך, אשימם, אשומכם,
אשומה או אשומה או אשומנה, אשומך, אשומן, אשומכן, וכן
ישום, ישומנו, יצודנו למדחפות (תלים קמ"א). ויכננו ברחם אחד (איוב
ל"א). וכן תשום, נשום, תתחברם על זה הדרך:
ואלה ראשי הפעלים אשר אתה צריך להורותך עליהם כי אשר בא מהם
עיניהם נראות כמו:
איב שלא נעלמה כי אם בשם ואיבה אשית (בראשית ג'). בפלס אימה
מן אים וכן *) גוע שוע כאשר כתבנו
אין צריך להזכירם ואשר עינם נחה כבר
הקדמתי לך הדרך הכללי, ואשר בהם דרך נוטה מן הכלל אודיעך ואלה הם:
דוג מצאנו בשרשו מלה אחת והיא, לדיגים רבים נאם ה' ודיגום (ירמי'
ה'

*) א"א ר"ל מנזרת נחי עי"ן וא"ו:

ה׳). ודקדוקה על שני פנים האחד שתהיה מן הפעל הכבד תוספת ותחסר ממנו ה״א הבנין כמו, מדוע אליו רִבוֹתָ (איוב ל״ג). שמשפטו הֲרִיבּוֹתָ, כן דִיגוּם משפטו הֲדִיגוּם, והשני שיהי׳ מן הדגש ומשפטו וְדִיּגוּם בתראות היו״ד דגושה וכמו שהראיתיך בשלמים רבים שנרפו להקל כן נרפה זה:

דוה לדעת החכם רבי יהודה דחוי ולא יכלו קום (תלים ל״ו). מזה השרש מבנין הקל לגזרת פָעוֹל בפלס טוֹבוּ (מדבר ך״ד). דומה שמצא אותו בספר שקרא בו מלעיל, והחכם רבי יונה כתב כי מצא אותו בספר מדויק מלרע, ואנחנו מצאנו אותו גם כן בספר מדויק מלרע, ואם כן יהיה משרש [א] דחה מבנין שלא נזכר פועלו והוא הנכון:

דום אמר רבי יהודה בזה השרש כי יתכן שיהיה מזה השרש, גם מדמן תִדּוֹמִי (ירמיה מ״ח). משפטו תִתְדּוֹמְמִי, והנכון היותו מפעלי הכפל מבנין נפעל או התפעל כי לא תפול האות הכפולה בנחי העי״ן אחר שהיא לתשלום עי״ן הפעל הנופלת:

דון, לא יָדוֹן רוחי באדם (בראשית ו׳) אע״פ שזכרנו אותו מחסרי פ״א בשרש נדן, אפשר שיהי׳ מזה השרש ומענינו:

דוש נאמר בו אָדוֹשׁ ידושנו (ישעיה ך״ח). האל״ף בו נוספות והוא מקור, ונאמר בו בבנין נפעל כְּהִדּוֹשׁ מתבן (שם ך״ה). בשורק מקום חולם כי השורק והחולם מתחלפים בכמה מקומות:

זול נאמר בשורש הזה מלה רחוקה מדרך הכלל, והיא כל מכבדיה הִזִילוּהָ (איכה א׳). כי על דרך כלל הֵזִילוּהָ בפלס הֱקִימוּהָ הֱשִׁיבוּהָ, ולפי שטרם התחבר המלה עם כנוי הנקבה היתה הֵזִילוּ כמו הֵקִימוּ הֵשִׁיבוּ, בקיום הנח המורה על עי״ן הפעל כאשר הודעתיך, וכשחברו המלה הפילו הנח מפני רוב התנועות בהרבות המלה, ובהזלוה בא דגש תמורת הנח והמלה נכונה על הלשון שלא נאריך בקריאת הה״א אך נחטוף אותה על הזי״ן עם הרגש, וכן עשו במלת הַסִּיתוּךָ ויכלו לך (ירמיה ל״ח). שהוא מן

דוח [א] כי מקום הנגינה הוא בעי״ן הפעל ובנחי העי״ן שנחסרה העי״ן באה הנגינה בפ״א וא״כ אם יהיה מלת דוחו מלעיל הוא מנחי העי״ן ואם היא מלרע הוא מנחי למ״ד ה״א:

כי

מן סית ושמו הרגש תמורת הנח הנופל, וכן, פן יְסִית אתכם חזקיה (ישעיה ל"ו). הדגש תמורת הנח הנופל, וכן וַיַּלִּינוּ עליו (מדבר י"ד):

זון נאמר בשרש הזה כל בנין הקל, זָן, זַנתָּ, זַנְתִּי וכולי, אזון, יָזון וכולי כי מצאנו הבינוני, מפיקים מָזוֹן אל זָן (תלים קמ"ד) ואע"פ שהן פתחין שלא כמשפט:

זור וְהַזּוּרֶה תבקע אפעה (ישעיה נ"ט). בא הסגול תמורת הקמץ כי משפטו וְהַזּוּרָה בפלס, כי על פי אבשלום היתה שׂוּמָה (ש"ב י"ג). וכן בא ולנה בתוך ביתו (זכריה ה'). כמו וְלָנָה בקמץ, ובא פעל עבר מזה לגזרת פֻּעוֹל, לא זוֹרוּ ולא חבשה (ישעיה א'). והוא פעל עומד אע"פ שהרוב בזה הבנין פעל יוצא, כמו וַיָּזֶר את הגזה (שופטי' ו'). ותשכח כי רגל תְּזוּרֶהָ (איוב ל"ט). זה פעל עומד כי נמצא בבנין אחד עומד ויוצא כמו, אז הָלְמוּ עקבי סוס (שופטים ה'). פעל עומד הֲלָמוּנִי בל ידעתי (משלי כ"ג). פעל יוצא ואחרים זולתם:

חור הבנים רבי יהודה בזה השורש וחרה נחשתה (יחזקאל כ"ד). ועצמי חָרָה מני חורב (איוב ל'). והנכון אצלי לשומם מפעלי הכפל:

לוט בא הפעול בזה השורש בחולם תמורת השורק פני הַלּוֹט הַלּוֹט (ישעי' כ"ה). הראשון שם והשני פעול ולזווג המלות היה בחולם כי כן מנהג הלשון במקומות:

לון וְלָנָה בתוך ביתו (זכריה ה'). כמו וְלָנָה בקמץ, הסגול תמורת הקמץ, וכן וְהַזּוּרֶה תבקע אפעה (ישעיה נ"ט). ונמצא*] בזה השרש בפעל הכבד פ"א הפעל בדגש תמורת הנח*] וַיַּלִּינוּ *] אבל הוא מענין אחר:

*] ג' פרסים הם לון נלן עליו את כל העדה (מדבר י"ג). אשר אתם מַלִּינִים עליו (שמות י"ו). והשם, את תְּלֻנּוֹת לון והכן. יבא"ר.

בני ישראל (שם י"ו). הדגש בו תמורת [א] הנח בפלס תְּבוּנוֹת:

לוע, ושתו וְלָעוּ (עובדיה א'). ומזה השרש, ואפרוחיו יְעַלְעוּ דם (איוב ל"ט). ונקדמה למ"ד הפעל לפ"א הפעל שלא לחבר שְׁנֵי עיינין כאחד שמשפטו יְלוּעֲעוּ בפלס יְכוֹנְנוּ [א] ומשקלו יְלַפְעֲלוּ, אם היתה בו עי"ן הפעל

[א] כי הו"ו היא ו"ו המשך כאשר כבר מבואר לעיל:
לוע [א] המדקדקים שקלו כל הפעלים והשמות באותיות פ"א עי"ן למ"ד ממלת פעל ואם

הפעל אך נפלה ממנו עי"ן הפעל גם מהנשימה, ומשקלו יְלַפְלוּ:

לוץ, משך ידו את לוֹצְצִים (הושע ז'). המלה הזאת תואר היא, ואלו היתה פועלים היתה מפעלי הכפל מהקל ועתה הוא תואר מזה השורש מן המרובע נאמר התואר לוֹצֵץ לוצצים ועוד יש לומר שתהיה המלה פועלים מזה השורש מן המרובע ומשפטו מְלוֹצְצִים, ונפלה מ"ם הבינונים להקל המלה כמו שנפלה ג"כ במלת וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אתקוטט *]

*] הוא כפלם בנין תִּפְעַל (תלים קל"ט). ויש אומרים כי וּבִתְקוֹמְמֶיךָ מן העבר. יבא"ר. תואר וכן, ואל שרה תְּחוֹלֶלְכֶם (ישעיה נ"א). עם תי"ו הנוספת ואיננו נכון שתהיה תחוללכם תואר כי היה לו לומר תְּחוֹלַלְתְּכֶם עם תי"ו הנקבה, והנכון שהוא פעל עתיד במקום עבר והתי"ו תי"ו הנקבה תְּחוֹלֵל אֶתְכֶם, רוצה לומר אשר חוללה אתכם:

מוך וּמָךְ אחיך עמו ונמכר לגר תושב (ויקרא כ"ה). וכי יָמוּךְ אחיך עמך ונמכר לך (שם). כתבם רבי יונה בנחי העי"ן והנכון לשומם מפעלי הכפל ושם נכתבם בעזרת האל:

נוה אמרו כי מזה השרש, ולא נֹהַּ בהם (יחזקאל ז'). וכן, ונשאו אליך בְּנִיהֶם קינה (שם כ"ז). והנכון אצלי ששרשו נהה ובשרשו נכתבם בעזרת האל:

נוח השם מזה השורש בהכפל הלמ"ד נִיחוֹחַ (שמות כ"ט). בפלם נִיצוֹץ (ישעי' א'). מן נוץ:

נוץ וַיָּנֵאץ השקד (קהלת י"ב). האל"ף נחה נכתבת תמורת עי"ן הפעל, וְנוֹצְצִים כעין נחושת קלל (יחזקאל א'). יתבנו בו הפנים שכתבנו בלוצצים

ואם השם הוא מן השלמים עד"מ חֹדֶשׁ קֹדֶשׁ סֵפֶר והדומה לשם נאמר משקל חדש קדש הוא ע"מ פֹּעֶל, ספר ע"מ פֵּעֶל, ואם הוא מהחסרים או מהנחים אז אותו האות שחסר בהשם ההוא אם פ"א או עי"ן או למ"ד הפעל תחסר האות ההוא ג"כ במלת פעל עד"מ השמות דֵּעָה עֵצָה שהם מנחי היו"ד וחסרה הפ"א בהם נאמר שהם על משקל עֵלָה, ונחסרה הפ"א מאותיות פעל כמו שנחסרה בגוף השם. ובשמות מָקוֹם מָלוֹן שהם מנחי העי"ן נאמר שהם על משקל מָפוֹל וכן בכל המשקלים. וא"כ יעלעו דם שנקדמה למ"ד הפעל לפ"א הפעל נקדים ג"כ הלמ"ד מאותיות פעל קודם הפ"א ונאמר שהוא על משקל ילפעלו אם לא היה מנחי העי"ן אמנם באשר שנחסרה העי"ן נאמר שהוא על משקל ילפלו:

כלומר

בלוצצים בשרש לוץ, והשם ממנו, ופועלו לניצוץ (ישעיה א'). בפלס ניחוח (שמות ד"ט).

סוג והסג אחור משפט (ישעיה נ"ט. הדגש תמורת הנח בהוקם (שמות מ'). הושב (בראשית מ"ז). אע"פ שהנח בהם אינה יסודי ויתכן היות נפעל ממנו ונסוג מאחר אלקינו (ישעיה נ"ט). פירושו ונסוג לבנו:

סות, אשר הסתה אותו אזבל אשתו (מ"א ך"א). הדגש בתי"ו הסתה שלא לצורך כי משפטו ברפיון הסת הסתה כמו הפר הפרה הנץ הנצה, וכן כתב רבי יהודה גם רבי יונה כתב כי דגש התי"ו לתי"ו אחרת תי"ו השרש והתי"ו הכתובה סימן הנקבה וכן הה"א והוא בשני סמני נקבה כמו החבאתה (יהושע ו'). וכן כתב ארוני אבי ז"ל, ויתכן שהדגש תמורת הנח בהסתה או הסיתה הסיתוך, פן יסית אתכם חזקיהו (ישעיה ל"ו). כתבנו בשרש זול:

עור, פשוטה ועורה (שם ל"ב). מקור בתוספת ה"א, זעקת שבר יעוערו (שם ט"ו). מן המרובע, אבל בזה נכפלה הפ"א במקום שנכפלה בזולתו הלמ"ד שהם על משקלו:

פוץ נאמר בשרש הזה מלה אחת קשה והיא, ותפוצותיכם,*] ונפלתם

*] היא מבנין תפעל כמ"ש ככלי המדה (ירמיה ך"ה) והתי"ו בחירק בקו"א. יבא"ר.

ומשפטו בצירי והוא שם בפלס ותשובותיכם נשאר מעל (איוב ך"א). ובא התי"ו בחירק כמו, אם לא שריתך לטוב (ירמיה ט"ו). ומשפטה בצירי והיה ראוי גם כן הפ"א בשורק אלא שבא כן [א] לזווג התנועות כמו, תהומות יכסימו (שמות ט"ו). הורו*] והוגו (ישעיה נ"ט). ונאמר מן הנפעל ממנו, ותהי שם המלחמה נפוצת (ש"ב י"ח). ויאמר עם הה"א נפוצה (ירמיה יו"ד). נכונה ועם התי"ו נפוצת (מ"א ג'). ולפי שהיא מלעיל כמשפט נשארה הנו"ן בקמץ כמו שהיה ביחיד נפוץ (שופטים ז').

*] א"א שהיה ראוי להיות בחולם כמו שכתבתי לעיל בשרש יגא ע"ש:

רוב, ריבה ה' את יריבי (תהלים ל"ה). כתב רבי יהודה כי עי"ן הפעל [א] נהפכה בו לפא הפעל וכן, ואת יריבך אנכי אריב (ישעיה מ"ט). ועוד

אמר

[א] כלומר בעבור שהתנועה שאחריה היא חולם לכן גם התנועה הזאת היא חולם: ר"ל

אמר שיתכן שיהיו שני עיקרים יָרֵב ורוב כמו יָטַב וטוב, והנכון שהיו"ד נוספת כיו"ד יעקב ויפתח וכיו"ד יקום את כל היקום (בראשית ז׳). ששרשו קום, וכן יבול ביתו (איוב ד׳). יתור הרים (שם ל"ט).

רום, עתה ארומם (ישעיה ל"ג). כתב רבי יהודה בזה השרשן ואמר כי [ב] משפט הרי"ש להדגש, ועקרו אתרומם בפלס אתבונן, ור׳ יונה כתבו מפעלי הכפל מבנין נפעל בהשלמת אותיותיו, ושתי הדעות נכונות בו, גם יתכן לומר שיהיה מבנין התפעל מפעלי הכפל גם כן כתב רבי יהודה מזה וירומו הכרובים (יחזקאל י׳). הרומו מתוך העדה (במדבר י"ז). והנכון בהם היותם מפעלי הכפל או מבנין נפעל או מבנין התפעל כי אין דרך האות המרובעת בנחי העי"ן [ג] להיותה נופלת כמו שזכרנו בתדומי (ירמיה מ"ח). אלא אם כן היא נו"ן ותהיה עם נו"ן הרבות שיכבד על הלשון לקרוא שלשה נוני"ן כאחת, ואז תפול כמו, בנות הגוים תקוננה אותה (יחזקאל ל"ב).

רוע הפליא רבי יהודה בזה השורש לשום ממנו, ולא ירע לבבך (דברי׳ ט"ו). מדוע לא ירעו פני (נחמיה ב׳). על דרך הזרות, וכן כתב בלא יצר צעדך (משלי ד׳) ויצר לו (בראשית ל"ב) והנכון מה שכתבנו בהם שהם מנחי הפ"א:

שוב אם ישוב ישיבני (ש"ב ט"ו). כתב רבי יהודה כמו שכתב בירבי (תלי׳ ל"ה) כי נהפך עי"ן הפעל לפ"א הפעל, גם יתכן לומר שהיו"ד נוספת אע"פ שלא מצאנו יו"ד נוספת במקור תהי׳ זאת נוספת כמו שנוספה על השטות כמו שכתבנו, אם שוב תשבו בארץ הזאת (ירמיה מ"ג). כתבנו בשרש ישב, בשיבתו במחנים (ש"ב י"ט). כתבו רבי יהודה בשרש הזה בענין שני, וא"א ז"ל כתב כי נפל פ"א הפעל ומשפטו בישיבתו, ויתכן שבא על שני הדרכים כי המקור מן ישב, שבת שבתו, והשם עם פ"א הפעל ישיבה, ישיבתו, ונפל פ"א הפעל על דרך המקור ועמד על עקרו:

שות

רוב [א] ר"ל שפרשו ריב ובלא היו"ד עי"ן הפעל קודם הרי"ש. פ"א הפעל: [ב] ר"ל שמשפט זה בלא האל"ף בגזרי: [ג] ואם היה מבנין המרובע היה ראוי התרוממו מתוך העדה. ובמספרון תי"ו הרוממו:

הגיונים

שות באו בזה שני מלות נשתנו מן הכלל והם, כצאן לשאול שַׁתּוּ (תהלים מ״ט). שַׁתּוּ בשמים פיהם (שם ע״ג). והדגש בהם תמורת הנח במלת אשר סביב שָׁתוּ עלי (תהלים ג׳). ויש אומרים שהם מפעלי הכפל:

הפעלים שעייניהם נחה ולמדיהם אלף נחה נכתבת:

בוא בָּא, בָּאת, בָּאתִי, בָּאוּ, בָּאתֶם, בָּאנוּ, ונפל האל״ף מהמכתב, כי על יום טוב בָּנוּ*) (ש״א ך״ה). בָּאָה, בָּאת, בָּאתֶן:

הבינונים, בָּא, בָּאִים, בָּאָה, בָּאוֹת:

העתידים הצווי בּוֹא, בּוֹאוּ, בּוֹאִי, בּוֹאנָה: איתן אָבוֹא, יָבוֹא, תָּבוֹא, נָבוֹא, יָבוֹאוּ,

*) ה״א והוא אחד מן לסגה ביא׳ החסרי׳ אלף כמבואר במסורת:

תָּבוֹאוּ, תָּבוֹא, תָּבוֹאִי, תְּבוֹאנָה או תְּבוֹאֶינָה, עד בֹּאֲנָה בית לחם (רות א׳). מקור עם כנוי הרבות והיה על מנהגו, בֹּאָן כמו בְּבֹאָן לשתות (בראשית ל׳). ונוספה בו הה״א כמנהג במקומות להיות ה״א נוספת אחר נו״ן הנקבות כמו לְבֹהֵנָה (בראשי׳ ך״א). כַּלָּנָה (שם מ״ב). אל קִרְבֶּנָה (שם מ״א). לבלתי בֹּאוּ הכלים (ירמי׳ ך״ז). לגזרת פָּעוֹל כמו בָּאוּ*) והוא במשקל, כי אורו עיני (ש״א י״ד). מה טובו אוהליך (מדבר ך״ד). והנני עתיד לבאר ענינו היטב בחלק הענין בשרשו, תְּבוֹאתָה לראש יוסף (דברים ל״ג). תוכן המלה תבוא והתי״ו סימן הנקבה הנסתרת ר״ל כל ברכה וברכה תבוא לראש יוסף, והה״א נוספת בסוף המלה כה״א, ותקרב ותבואה (ישעיה ה׳). אשמרה דרכי (תהלים ל״ט). והתי״ו נוספת כתי״ו נפלאתה אהבתך לי (ש״ב א׳). כי החבאתה (יהושע ו׳). ובשמות ישועתה (תהלים ג׳). עזרתה (שם מ״ד). ולפי דעתי כי כל תוספת לכפול הענין וכשאמר ישועתה עזרתה ר״ל רוב ישועה רוב עזרה וכן נפלאתה להגדיל האהבה ולהפליאה נכפלה בו התוספת וכן כי החבאתה לפי שהחביאה אותם יפה יפה שלא יכירו מקומם אם יחפשו אותם בגג, וכן תבאתה ר״ל תבוא ותבוא לרוב, וְהַבֵאתִי לקראתי (ש״א ך״ה). הורכבה המלה בשני סימני הנקב׳ עבר ועתיד כי אם היתה כלה

*) אבל מלשון לבלתי נראה כי הוא מקור ובחלוף האותיות ופעולו כמו בוא. יבא״ר.

לעתיד

לעתיד היה תבאי כי כן כתוב והבאתי ביו"ד, ואם לעבר באת ולרוב זריזותה לבא אמר בן, וכן תבואתך טובה (איוב ד"ג). הורכבה מן תבא ובאה או תהי' ת"ו תמורת ה"א נוספת במלת, ותקרב ותבאתה (ישעיה ס'). כמו שדרכה להיות נוספת באשמרה (תלי' ל"ט). אזברה (שם מ"ו). וזולתם והוא הנכון ורבי יונה כתב כי ת"ו והבאתי מקום ותבאי ומה יעשה ביו"ד הכתובה את מוצאך ואת מבואך (ש"ב ג'). אין מוצאך כמו מבואך כי מוצאך הוי"ו נחה שורש, ומבואך הוי"ו נוספת או היא שרש והוסבה, לזווג המלות מוצאך מבואך, וכן ומצאיו ומבאיו (יחזקאל מ"ג). בא כן לזווג המלת כמו צאנה וראינה (ש"ר ג'). שבא כן לזווג המלות כמו שכתבנו, והכתיב הוא כמשפטו מבואך אבל הקרי הוא מבאך:

קא, קאת, קאתי, קאו, קאתם וכולי:

הבינונים קא, קאים, קאה, קאות, כאשר קאה את הגוי (ויקרא י"ח):

העתידים קוא, קואו, קואי, קואנה או קאנה:

איתן אקא, יקא, תקא, נקא וכולי, ובא שלא כדת, שתו ושכרו וקיו (ירמיה כ"ה). והי' משפטו וקאו בפלס באו ונפלה עין הפעל ובא היו"ד תמורת אלף קאו ויותר נבון מזה להיות שרש קיו קאה או קיה ובא על דרך נחי הלמ"ד כמשפטו וגם כן, באשר קאה (ויקרא י"ח). אפשר שיהי' מנחי הלמ"ד בשקל עשה כי מצאנו ארץ בלשון זכר כמו, ולא נשא אותם הארץ (בראשית י"ג). וזולתו:

הפעיל, הביא, הבאת ובאו מהם מלאים בעי"ן הפעל נחה, והביאת אותו חדר בחדר (מ"ב ט'). לא הביאת לי שה עולתך (ישעיה מ"ג). והביאתי אותם (מדבר י"ד). דמרגלים, וכן, עד שהביאתיו (ש"ר ג') עתה הבאתיה (ישעיה ל"ז). הבאת או הביאותה, הבאתי או הביאותי, הביאו, הביאתם, והבאתם גזול (מלאכי א'). או הביאותם, והבאתו אלי (ש"ב י"ד) הבאנו או הביאונו, הביאה, הבאת או הביאות, הבאתן או הביאותן:

הבינונים מביא, מביאים, מביאה, מביאות, מובא, מובאים, מובאה, מובאות, הנני מבי (ירמיה י"ט). דפרשת ויבא ירמיהו מהתופת, חסר אל"ף בכתוב:

העתידים הביא או הבא, הביאו או הביאו, הביאי או הביאי, הבאנה, או הביאנה:

איתן

איתן אָבִיא, יָבִיא, תָּבִיא, נָבִיא, עוד היורש אָבִי לך (מיכה א׳) בחסרון אל״ף בכתוב או אבא יָבֵא*), תָּבֵא, נָבֵא, יְבִיאוּ, תְּבִיאוּ, תָּבִיא, תְּבִיאִי, תְּבֵאנָה או תְּבִיאֶנָה, ידיו תְּבִיאֶנָה (ויקר׳ ז׳) שמן ראש על יָנִי ראשי (תלי׳ קמ״א) בחסרון אל״ף כי הוא עתיד מן כי הֵנִיא אביה (מדבר ל׳). ובא חסר אל״ף כמו, וה׳ חפץ דכאו החלי (ישעי׳ נ״ג). שבא גם כן בחסרון אל״ף, וכן אשר הֶחֱטִיא את ישראל (מ״ב י״ג). ואך לא סרו, למען הַחֲטִי את יהודה (ירמיה ל״ב) וכן יַשִּׁי מות עלימו (תלים נ״ה):

*) מ״א לא נמצא זה בכל המקרא רק עם וי״ו המהפך והם נ״א וַיָּבֵא וה׳ וַיָּבִיא עזרא הכהן:

הפעַל, הוּבָא הובאתה הנה (יחזקאל מ׳). הוּבָאתִי הוּבָאוּ, כי הוּבְאוּ בית יוסף (בראשית מ״ג). הוּבָאתֶם, הוּבָאנִי, הוּבאה, הוּבָאת, הוּבָאתֶן, ובא אשר הוּבָאת לך (שם ל״ג). בתי״ו במקום ה״א הוּבָאָה, וכן וקראת אתכם (שם ל״א) ואחרים זולת אלה כמו שכתבנו בטור הראשון במלת פֻּעֲלָה: העתידים אוּבָא, יוּבָא, תּוּבָא, נוּבָא, יוּבָאוּ, תּוּבָאוּ, תּוּבָא, תּוּבָאִי, תּוּבָאנָה:

ואלה הפעלים שלמדיהם הא נחה:

הפעלים שלמדיהם ה״א נחה היא נחה בכל הבנין פעם נחה נכתבת פעם איננה נכתבת

הקל בָּנָה, בָּנִית, בָּנִיתִי, היו״ד בהם למ״ד הפעל תמורת הה״א כי כן המשפט לבוא אותיות אהו״י זו תמורת זו בכל המקרא ועקרם בהראות היו״ד בקריאה בָּנִית, בָּנִיתִי, בפלס שָׁמַרְתָּ, שָׁמַרְתִּי, זכרת, זכרתי ופעמי׳ תחסר היו״ד מהמכתב כמו, והבית אשר בָּנִתִי לשמך (מ״א ח׳). והית עלי למשא (מ״ב ט״ו) והיתה לי לישועה (ש״ב י׳). ראיתה כי אתה עמל וכעס תביט (תלים כ׳). וכן בְּנִיתֶם, בָּנִינוּ, עיקרם בְּנִיתֶם, בָּנִינוּ בראות היו״ד בפלס זכרתם, זכרנו והרבים נסתרים בָּנוּ מלרע, ובאו מהם מלעיל תָּעוּ מדבר (ישעיה י״ו). כלו בעשן כָּלוּ (תלים ל״ז). ר״ל כלו השני, ווודעיו לא חָזוּ ימיו (איוב כ״ד). ומשפט בָּנוּ בָּנְיוּ, וכן מצאנוהו שלם צור חָסִיוּ בו (דברי׳ ל״ב. כמעט נָטָיוּ רגלי (תלי׳ ע״ג). ואמרו אותם במשקל פעלו

הבא [א] בהפסק להקל קריאת היו"ד והנקבה בנתה באה התיו תמורת*) ה"א למ"ד הפעל כי היו צריכים להראותם כי אם היו מסתירים למ"ד הפעל בנקבה כמו שעשו בקנו בנו תרמה הנקבה לזכר כי היינו אומרים בנה לנקבה כמו בנה לזכר ולא היה בהם הפרש שה"א בנה שהיא לנקבה וה"א בנה שהיא לזכר היא למ"ד הפעל לכן היו צריכין על כל פנים להראות בנקבה למ"ד הפעל וה"א קשה להראותה, לכן היו צריכין להמירה בתי"ו ואמרו בנתה ופעמים נעדרה ה"א ונשארת התי"ו ועשת את התבואה (ויקרא כ"ה). משפטו ועשתה או התי"ו הוא במקום ה"א הנקבה ולמ"ד הפעל נפלה והוא הנכון ולכן כשהפילו למ"ד הפעל היו צריכין להמיר ה"א הנקבה בתי"ו להבדיל בינה ובין עשה לזכר, וכן תאנים הלאת (יחזקאל כ"ד). הגלת שלומים (ירמיה י"ג). הגלת יהודה כלה (שם). והומרה למ"ד הפעל בנקבה ביו"ד הנראית כמשפט, בך חסיה נפשי (תלים נ"ז). ובא במשקל ההפסק להקל קריאת היו"ד כמו שכתבנו בחסיו ונטיו:

*) אינו נראה רק היא תי"ו הנקבה ובא בשני סימני הנקבה כמו התגלתה שהביא המחבר לעיל. יבא"ר.

הבינוני בונה קונה, רובם בסגול להפריש ביניהם ובין פעלי האלף, שהם בצירי קורא שונא מוצא, והמעט מהם בצירי עושה פלא (שמו' ט"ו). את שש ועושה צדק (ישעי' מ"ד). והם על פי המסורת עשה שמונה קמצין, וכל איוב משלי°) תהלים דברי הימים תרי עשר קהלת עזרא, דכוותהון בר מן כ"ב פתחין, וכן בצירי, יתגודדו כל ראה בם (תלי' ד"ד) בונה ירושלים ה' (שם קמ"ז). קונה שמים (בראשית י"ד). והמסורה כל קונה בשתי נקודות אבל מצאתי קונה־לב בדגש הלמ"ד (משלי ט"ו). אם כן הוא בשלש נקודות מפני הדגש, במצות דוד וגד חוזה המלך (דה"ב ד"ט) רועה ישראל האזינה (תלים פ'). ויהי הבל רועה צאן (ראשי' מ"ו) רועה צאן עבדיך (שם מ"ז): כי תועבת מצרים כל רועה צאן (ראשי' מ"ו) מקול פרש ורמה קשת (ירמי' ד') ואמרו כי אלה שהם בצירי הם סמוכים, ובאו עם האלף בסגול

°) א"א ובעלי המסורת נתנו סימן באלה הספרים אמ"ת דתק"ע

הקל [א] ר"ל במשקל פעלו, את משמרת ה' שמרו, והראוי חסיו על משקל פעלו, ובא כן להקל קריאת היו"ד:

ר"ל

הנני רופא לך (מ"ב ך'). ומוצא אני (קהלת ז'). ולחוטא נתן ענין (שם ב'). אשר חוטא עושה רע (שם ח'). כטוב כחוטא (שם ט') וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט'). והחוטא*] בן מאה שנה (ישעיה ס"ה). וכן כל איש אשר לו נושא (ש"א ך"ב). ובא ביו"ד תמורת ה"א כאהל רעי (ישעיה ל"ח). הוי רעי האליל (זכרי' י"א) בונים, בונה ובתי"ו תמורת ה"א, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין (בראשי' מ"ט). והוא קמוץ, בונות, ומשפטים בוניים, בוניה, בוניות, ובא לשון הנקבה שלם, שלמה אהיה כעוטיה (ש"ה א'). ובא בחירק צופיה הליכות ביתה (משלי ל"א). לך דמיה תהלה (תהי' ס"ה). עיר הומיה (ישעי' ך"ב). פוריה וענפה (יחזקאל י"ט). על אלה אני בוכיה (איכה א'). וכן לרבות האותיות שאלוני (ישעיה מ"ה). ודמיה בשורק פ"א הפעל מקום החולם, ובאו על דרך פועיל תומיך גורלי (תלים י"ו). הנני יוסיף על ימיך (ישעי' ל"ח). כמו שזכרנו בשלמים, ויש אומרים כי היודין ליחס כיו"ד תחתיה (תלי' פ"ח). שלישיה (ישעי' ט"ו). תרומיה (יחזקאל מ"ח). פליליה (ישעי' ך"ח) שעוריה (הושע ו'). והפעול כלו שלם בהראות היו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל בנוי, בנוים, בנויה, בנויות:

*] א"א כן במסורת על והחוטא בן מאה שנה לית בכל קהלת דכוותה בר מן אחד וחוטא יאבד בה בלידי:

המקור בנת בניתי (מ"א ח') ואחרי שתה (ש"א א') עשה יעשה לו (משלי ך"ג) הרה עמל (איוב ט"ו). ובאו מהם בו"ו, בכו בכו (ירמיה ך"ב). בכו לא תבכה (ישעי' ל'). הלוך ובכו ילכו (ירמיה נ'). בכו אל תבכו (מיכה א'). הרו עמל (ישעיה נ"ט). כי מרו מריתי (איכה א'). עשו אלה לך (יחזקאל ך"ג). ראו ראינו (בראשי' ך"ו). וראו ראו (ישעי' ו'). ובשו"א עשת צדקה ומשפט (משלי ך"א). קנה חכמה מה טוב (שם ט"ז). ראה פניך לא פללתי (בראשית מ"ח). ואפשר שיהיה כמוהם, לבזה נפש (ישעיה מ"ט). וכמשקל הצווי למען היה לה ברק (יחזקאל ך"א). הבט ימין וראה (תלים קמ"ב). ובא מקור שלם בתמורת למ"ד הפעל בו"ו נחה [א] לראוה בך (יחזקאל ך"ח). בפלס לאהבה (דברי' י"א). ויבא בתמורת למ"ד הפעל

בו"ו

המקור [א] נ"ל בו"ו נעה כנ"ל: [ב] ופירש הפסוק הוא כאלו כתב הפיכות אפך מחרון כאשר כבר פרשתי לעיל, בד"ה והאמם ועשרים:

איתן

בו"ו נחה ובתי"ו נוספת, ביום עשות ה', (ראשית ב'). היות אהיה כמוך (תלים נ'). בנות בתים (ירמי' כ"ט). בלא ראות (מדב' ל"ה). או*] בקמץ אלות שוא (הושע י'). ראות רבות (ישעיה מ"ב). ויש אומרים כי התוי"ן למד"י הפעל והווי"ן למשך כו"ג שמור, זכור, ובא המקור ביו"ד הרבי' בבנותיך גבך בראש כל דרך (יחזקאל י"ו). וכן בהזרותיכם בארצות (שם ו'). ולפי שהמקור והשם קרובים יבוא המקור בדרך השם וכן השם יבא בענין המקור, ולמסע את המחנות (מדבר י'). קום לך למסע לפני העם (דברים י'). שהוא כענין להסיע, ומספר את רובע ישראל (מדבר כ"ג). שהוא כענין ולספור, למשאות אתה משרשיה (יחזקאל י"ז). שהוא כענין להשיא, ומשלוח מנות (אסתר ט'). כענין ולשלוח, הכל כמו שכתבנו בשלמים, ובא המקור בתוספת נו"ן, השיבות מחרון אפך (תלים פ"ה). והוצרכנו לזה בעבור כי השיבות פעל יוצא ואפך [בו] הוא הפעול אם כן יהיה מחרון מקור, ואם היה שם היה לו לומר מחרון בקמץ החי"ת כי אינגו סמוך:

*] א"א וזהו על הרוב אבל היות אהיה כמוך אין כמוהו בכל המקרא שפ"א הפעל של המקור סמך לעבר ולעתיד ונקוד בשו"א ר"ל שלא נוכל לומר שמור אשמור או שמור שמרתי:

העתידים הצווי בנה בצירי, ובא אחד בסגול, שמור מצותי וחיה ותורתי כאישון עיניך (משלי ז'). בנו, בני, בננה, ואם פ"א הפעל אות גרונית פ"א הפעל בשו"א ופתח כמו עלה אלי ההרה (שמות כ"ד). עלו אלינו (ש"א י"ד). עשי לה הטוב בעיניך (ראשית י"ו). בדמיך חיי (יחזקאל י"ו). אחותינו את היי (ראשית כ"ד. או בשו"א וסגול הוא ארץ (איוב ל"ז). והיה שם (שמו' כ"ד). היו לפני ה' (מדבר י"ו). ענו לה (שם כ"א). ענו לה' (תלים קמ"ז). אלי כבתולה חגורת שק (יואל א'). ופעמים עם האל"ף בצירי, כמו אשר תאפו אפו (שמות י"ו). ובא שלם, אם תבעיון בעיו שבו אתיו*] (ישעיה כ"א). והיו אתיו ראוי להיות אתיו בחטף כמו בעיו, ולהרחיב על האלף נקודה בצירי כמו אשר תאפו אפו:

*] היה לו להביא הפסוק אכלו בשר שאינו כהפסק. יבא"ר.

איתן אבנה, יבנה, תבנה, גבנה, יבנו, תבנו, תבנה, ובאת מלת ותזני שם (ירמי' י'). היו"ד מקום ה"א ותזנה, תבני, תבנינה, ובאו, עיני תראינה בה (מיכה ז'). הנו"ן דגושה שלא כמשפט כי אין

משפט נו"ן הנקבות להרגש לעולם אלא תהיה נו"ן הנקבה [א] פעולה כגון ישפילנה, יגיענה (ישעיה ד"). אבל נו"ן הרבות לעולם קלה כמו תראינה ירושלים (שם ד"ז). וזולתו וכבר כתבנו כל זה בשלמים, ורוב האית"ן מנחי הלמ"ד בסגו"ל, ובא, ואשעה*] בחקיך (תלים קי"ט). בקמץ מקום סגו"ל, ובאה מהם בצירי כמשפט יעשה למחכה לו (ישעי' ס"ד). ומה תעשה לשמך הגדול (יהושע ז'). אם תעשה עמנו רעה (ראשי' ד"ו). אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דובר (ירמיה מ'). אל תעשה את הנבלה הזאת (ש"א י"ג). ונירא מאד לנפשותינו מפניכם ונעשה את הדבר הזה (יהושע ט') אל תהיה לי למחתה (ירמיה י"ז). וכאשר תראה עשה עם עבדיך (דניאל א'). וכשחסרו הה"א למ"ד הפעל מן [ב] האית"ן הטילו תנועת עי"ן הפעל בפ"א הפעל והעמידו האותיות הנוספות בגעיא להשלים החסרון, ואמרו ויקן את חלקת השדה (ראשית ל"ג). ויקש דבר איש יהודה (ש"ב י"ט). אבן **], יבן, תבן, נבן בחיריק או בצירי ואפן וארד (דברי' ט'). אל תפן אל מנחתם (מדבר י"ו). ואם פ"א הפעל או עי"ן הפעל גרונית תפתח פ"א הפעל מקום הסגו"ל והאות הנוספת בצירי או בחיריק כמו תחת גערה במבין (משלי י"ז). בצירי, ויחר למשה (מדבר י"ו). ויחן שם ישראל בחיריק (שמו' י"ט). ותלך ותתע (ראשי' כ"א). ותכה מכעס עיני (איוב י"ז). ותלא ארץ מצרים בצירי (ראשית מ"ו). וישע ה' (שם ד'). ויפח את כל היקום (שם ז'). בחירק, ובא עם החי"ת האות הנוספת פעמים בפתח ותחז בציון עינינו (מיכה ד'). ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו (משלי כ"ז). ונקמץ יחד הראשון מפני ההפסק, וכן ויחץ את הילדים (ראשית ל"ג). שמאל בעשותו ולא אחז (איוב כ"ג). נקמץ מפני ההפסק, וכן בעליתו אשר בשמרון

ויחל

*] יתכן שהה"א נוספת ובהשלומו אשעהה והיה לו להביא הפסוק כד הקמח לא תכלה בקמץ וגם שם היא נוספת כמו ותענבה. יבא"ר.

**] א"א לא נכון בעיני רק שהטעם מהמלה תבוא באות הנוספת במקום געיא והיה געיא כמו ויבן ויקן ודומיהם זולת ו"ו ההפוך לא נמלא רק מעטים גם הגוי ליחיד דרכה לבוא בחסרון ה"א:

איתן [א] ר"ל שהיא לכנוי נקבה יחידית כמו ישפילנה שפירושו ישפיל אותה:
[ב] ר"ל מן העתיד:

והחל (מ"ב א'). נקמץ מפני ההפסק, אבל עם העי"ן לא בא בצירי ובחיריק כי אם בפתח לעולם, ויעל, ויען, ויעש, וכן עם הה"א ותהר (בראשית ד'). ובא ויבא אל הגר ותהר (שם י"ו). פתח באתנח ואית"ן השלם עם אות גרונית האות הנוספת בפתח או בסגול, בפתח, אם תחנה עלי מחנה (תלים כ"ז). בסגול, ואתה תחזה (שמו' י"ח). הנה נהגה (ישעי' ל"ט). נהמה כדברים (שם). אבל עם העי"ן לעולם פתח יעלה, יעשה, תעשה, תעלה, נעלה, נעשה, אבל האלף בסגול בכלם אעלה, אענה, אעשה, אהיה, אחיה, אהמה, אבל אעלה אכסה ארץ (ירמיה מ"ו). אענה אף אני חלקי (איוב ל"ב). שהם בפתח אומרים כי הם מבנין הפעיל אע"פ שידמה בהם שהם פעלים עומדים, ונכון הוא שיהיו מבנין הקל כי הם פעלים עומדים ואיננו רחוק שתהיינה אלו פתח מן הקל כמו ית"ן אע"פ שאין כן המנהג, וכן עם הבנוים מן הקל האל"ף בסגול, אענך בסתר רעם (תלים פ"א). ומן הכבד אעלך גם עלה (בראשי' מ"ו). אבל ית"ן שוים הקל והכבד, יענך ה' (תלים כ'). מן הקל, וכן יאמר מן הכבד יעלך, אם כן נאמר כי יחתך ויסחך (שם נ"ב) יתכן היותו מן הקל או מן הכבד ובא בשו"א החי"ת כמו ויעזרו אחרי אדוניה (מ"א א'). והדומים לו שכתבנו בטור הראשון בשלמים ועם החי"ת והה"א פעמים *] בחירק, יהיה, תהיה, נהיה, יחיה, תחיה, נחיה, והרבים יבנו, תבנו, ומצאנום שלמים, בצל כנפיך יחסיון (תלים ל"ו). רמה ירך בל יחזיון (ישעי' כ"ו). ונוזליהם בל ישתיון (תלים ע"ח). כהמות ימים יהמיון (ישעיה י"ז). ירויון מדשן ביתך (תלים ל"ו). אם תבעיון בעיו (ישעיה כ"א). ובקרך וצאנך ירביון (דברים ח'). ומן הדגש, ואל מי תדמיון (ישעיה מ'). והנו"ן בהם נוספת כנו"ן ישמעון, ישמרון, אזכרה אלקים ואהמיה (תלים ע"ז). היו"ד למ"ד הפעל והה"א נוספת כה"א אשמרה דרכי (שם ל"ט). ובאו פעלים מהם שבאו העתידים חסרים בדרך אחרת ונפל הסגול מן פ"א הפעל והגעיא מן האותיות הנוספות וישב ישמעאל (ירמיה מ"א). כי שרשו שבה, וכן ויפת בסתר לבי (איוב ל"ו). ובצירי וירד מיעקב (מדבר כ"ד). אל ישט אל דרכיה לבך (משלי ז'). וישת מן היין (בראשית ט') ⁰]. וכתב רבי יונה כי באו כן להריץ המלה

*] בשני הספרים היה היה לעולם בחירק ופ"פ בשו"א פשוט ולפניו מלכיך ועיין קו"א. יבא"ר.

אל

אל אשר אחריה כמו שבא גם כן יֹשַׁבְתְּ בלבנון (ירמיה כ"ב). וילדת בן (שופטים י"ג). מקננת בארזים (ירמי' כ"ב). כמו שהזכרנו בשלמים דעת רבי יונה באלה ובבר כתבנו גם אנחנו דעתנו בהם, והנה מצאנו בהם בהפסק כן ואין המלה סמוכה אליהם כמו, ויבא לו יין וישת (בראשי' כ"ז). וישא עשו קולו ויבך (שם כ"ז). ואולי הלך המעם אחר הרוב ואע"פ כן נפלאו בעיני כי בפעלים אשר מצאנום כן לא מצאנו אחד בא במשקל הראשון לא מצאנו וַיֵּשֶׁת וַיֵּבְךְּ ולא וַיֵּרֶד וַיֵּשֶׁב מן ירדה שבה, ובפעלים אשר באו במשקל הראשון כמו יִפֶן יִקֶן לא מצאנו אחד מהן בא על משקל השני, ואם הדבר כן כמו שכתב רבי יונה כי להריץ המלה אל אשר אחריה באי כן איך לא נמלט אחד מאלה הפעלים לבוא במשקל אלה ומאלה לבוא במשקל אלה אך יש לנו לומר טעם במקצתם, נאמר כי מן שבה שאמרו וַיֵּשְׁבְּ ישמעאל וַיִּשְׁבְּ ממנו שבי (מדבר כ"א). אם היינו אומרים וַיֵּשֶׁב או וַיֵּשֶׁב ידמה שהוא מהפעלים שפאיה"ם יוד נחה ונאמר ששרשו ישב, אבל וַיִּפֶן וַיִּקֶן ויבן לא מצאנו שורש מן יפן יקן יבן שנוכל לטעות וכן וַיֵּרְדְּ מיעקב, אלו היינו אומרים וירד ידמה ששרשו ירד, אך טעם האחרים וַיֵּפְתְּ אל ישם, וַיֵּבְךְּ, וַיֵּשְׁתְּ לא נתברר אצלינו טעמם כראוי ונאמר כי הטעם שלא באו בזה המשקל הפעלים שבאו במשקל הראשון כמו יִבֶן יִקֶן יִפֶן כי לא תכון קריאתם מפני הנוני"ן, וכתב רבי יונה כי וַיִּחַדְּ יתרו (שמות י"ח). הוא ממשקל וַיִּשְׁבְּ ישמעאל, ומפני שהחי"ת גרונית נפתחה והראיה כי הדל"ת דגושה ושוא"ת, ונאמר כי הטעם שנראית הלמ"ד הפעל במקומות כמו, כי בך חסיה נפשי (תלים נ"ז). צור חסיו בו (דברי' ל"ב). ובבינונים בנקבה כֹּעֲשִׂיָּה (שיר א'). ובצווי הזכרים בְּעוּ אתיו (ישעיה כ"א). ובצווי הדגש, דַּלִּיוּ שוקים מפסח (משלי כ"ו). וכן בעתידים ברבים יֶהֱמָיוּן (ישעיה י"ז). תִּבְעָיוּן (שם כ"א). כמו שזכרנו נאמר כי הראו אותה באלה להודיע ולגלות על למ"ד הפעל כי נסתרה מהם באותם שלא באו שלמים כמו בְּנוּ חֲסוּ, יִבְנוּ תִּבְנוּ, שלא נראתה בהם הלמ"ד כל עיקר, לפיכך הראו אותה במקומות לגלות כי כן המשפט בכלם, ובחסיה נפשי, הראו אותה ביו"ד להודיע כי נכון הראותה בחלוף הה"א ביו"ד

*] א"א וזה דוקא שעין הפעל בג"ד כפ"ת וג' יצאו מן הכלל שאין עי"ן הפעל מן בג"ד כפ"ת והם בשוא בסוף התיבה והם ישע ויפק קשט ואין עוד זולתם:

כמו בחלוף הה"א בתי"ו כמו עשתה בנתה קנתה אלא שברוב הראו אותה בתי"ו [ג] כי לקח קריאתה מקריאת היו"ד, אבל בבנית, בניתי, בניתם, בנינו, וכן השאר שנראתה בהם הלמ"ד או ביו"ד או בה"א אעפ"י שהיא נחה לא חשו לגלותה בקריאה ולאמר באחת המקומות בנית בניתי בניתם בנינו וכולי שהרי גלויה היא לעינים בכתיבה אע"פ שהיא נחה:

נפעל נבנה, נבנית, נבניתי, נבנו, נבניתם, נבנינו, ונגלינו אליהם (ש"א י"ד). נבנתה, נבנית בחיריק או בצירי נלאית ברוב עצתיך (ישעיה מ"ז). עוד אבנך ונבנית (ירמי' ל"א). נבניתן:

הבינונים נבנה בסגול לזכר, לאל הנראה אליך (בראשית ל"ה). לבית הנבנה לשם ה' (דה"ב ד"ב). ולנקבה נבנה בקמץ, אין אבן נראה (מ"א ו'). וכל נעשה במרחשת (ויקרא ו'). מכה נחלה מאוד (ירמיה ד'). או בתי"ו נבנית כמו שבא בתי"ו בנחי האל"ף, כי נשאת למעלה מלכותו (דה"א י"ד) כמו שבא בשלמים נפקדה או נפקדת ובא בקמץ לזכר הנלוה אל ה' (ישעיה נ"ג). כי היום ה' נראה אליכם (ויקרא ט'). נראה אתה ה' (מדבר י"ד). הנראה אליו פעמים (מ"א י"א). הנראה אלי בתחלה (דניאל ח'). ויתכן לומר שיהיו כל אלה פעלי עבר ולא בינוני [א] ואם בעבור ה"א הנלוה וה"א הנבנה וה"א הנראה נאמר כי הה"א בהם במקום אשר כמו שכתבנו בזכרנו שמוש האותיות ואם בעבור נראה אתה ה' נראה הוא נסתר והוא רמז אל הכבוד ופירושו אתה ה' נראה, נבנים, נבנות:

המקור הבנה בצירי או בחולם לתראה אל מנוח (שופטים י"ג). לתראה בשילה (ש"א ג'). ועם התי"ו, וביום הראות בו (ויקרא י"ג). ולפי העלות הענן (מדבר ט'). כהתעות שכור (ישעיה י"ט). כהגלות נגלות (ש"ב ו'). שניהם*] מקור האחד מהם חסר נו"ן הבנין והאחד שלם, ובא שלם עם הה"א הנגלה נגליתי (ש"א ב'). נדמה נדמה מלך ישראל (הושע י"ח):

*] א"א כשהמקור עם בכל"ם אז הוא תמיד בתי"ו וזולת בכל"ם לא נמצא דבוק עם הפעול רק במקום אחד היות אהיה:

העתידים הצווי הבנה בצירי תבנו, הבני, הבנינה, אית"ן אבנה, יבנה, תבנה, נבנה, בסגול ובא תבנה ותכונן (מדבר ך"א). בצירי על העיקר

[ג] כל"ל כי קלא קריאתה כנ"ל: הבינונים [א] כי בעבר לא יתכן להיות ה"א הידיעה:

כפה

העיקר וכן ימצה אל יסוד המזבח (ויקרא ה׳) וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי בספר הללי אשר בטוליטולא, לא תאפה חמץ (ויקרא ו׳). בצירי ולא מצאנוהו אנחנו כן בספרים המדויקים, יבנו עוד יקנו בתים (ירמי׳ ל״ב). תבנו תבנה, תבנה ותכונן, תבני, תבנינה, ולערי יהודה תבנינה (ישעי׳ מ״ד). בסגול וכן כל אשר במשקלו בסגו״ל, תעשינה (ויקרא ד׳). תאפינה (שם ג׳). ובא, הלהן תעגנה (רות א׳). בצירי לפיכך אני אומר ששרשו ענן *] ובחסרון הבן אית״ן אבן, יבן, תבן, נבן וכלם פ״א הפעל בקמץ מנחי הלמ״ד תגל ערותך (ישעיה מ״ז). ויקר אלקים (מדבר ד״ג). פתיתני ה׳ ואפת (ירמי׳ ד׳). אבל ויגל כמים משפט (עמוס ה׳). הוא בפתח שהוא מפעלי הכפל מענין גלות מים (יהושע ט״ו). אבל נמצאו מנחי הלמ״ד עם שהעי״ן שלו חי״ת פתח, יחדי ונפלו בה (ירמי׳ ד״ז). בדור אחר ימח שמם (תלי׳ ק״ט) ובא יהחו מלעיל °] שלא כמנהג, ואם פ״א הפעל גרונית, נו״ן נפעל בפתח ונעלה הענן (מדבר ט׳). אשר לא נעשה כן (מ״א י׳). מאוד נעלית (תלים צ״ז). נעניתי לו בה (יחזקאל י״ד). הנעשות בתוכה (שם ט׳). ואת הנחלות לא חזקתם (שם ל״ד). או בסגול הנחרים בך (ישעיה מ״א). נהייתי ונחליתי (דניאל ח׳). נחלו ולא יועילו (ירמיה י״ב). ובא בחיריק נחרו בי (שיר א׳). הנהיה כדבר (דברים ד׳). נהייתי, נהיית לעם (דברי׳ כז) והעתידים הנוספות בצירי העלו מסביב (מדב׳ יו) וכן לא יעשה (ראשי׳ ל״ד). עד חצי המלכות ותעש (אסתר ו׳). ויעלו מסביב (מדבר י״ו) ובא ותעלו *] על שפת לשון (יחז׳ ל״ו) העין בשוא ופתח: הפעיל הגלה, הגלית, הגליתי, עי״ן הפעל בצירי כמו כי שחת עמך אשר העלית (שמו׳ ל״א) או בחירק, אתה והעם אשר העלית (שמות ל״ג). כי העלית בכחך (מדב׳ י״ד). הקשית לשאול (מ״ב ב׳). הראית עמך קשה (תלים ס׳). הגלו, הגליתם בחירק, והקריתם לכם ערים (מדבר ל״ה). או בצירי, כי התעיתם בנפשותיכם (ירמי׳ מ״ב). הרביתם חלליכם בעיר הזאת (יחזקאל י״א). הגלתה, הפנתה לנוס, ובתי״ו תמורת ה״א הנקבה ונפלה למ״ד הפעל תאנים הלאת (יחז׳ ך״ד) והרצת את שבתותיה

*] אבל היה צריך להיות הנו״ן בדגש. יבא״ר.

°] ואולי הוא מהכפולים וכמוהו דחו ולא יכלו קום לעדות ר׳ יהודה עיין לעיל דף ק״ז. ע״כ. יבא״ר.

*] הוא משקל רק תי״ו אית״ן בצי״רי ויש לו אחים רבים. יבא״ר.

(ויקרא ד"ו). קמוצים ואם פ"א הפעל גרונית הה"א בפתח וכן פ"א הפעל והעלתה לו (ש"א ב'). וקריאתו מלרע כי הטעם בתי"ו, הגלית, הגליתן בכלם ה"א הפעיל בחירק, או בסגול, בחירק כמו, הרבה אשתה (דה"ב ל"ג). כי הקרחה ה' אלקיך לפני (ראשי' ד"ז). הקנני מנעורי (זכרי' י"ג). כי המרו את רוחו (תלים ק"ו). אשר הגלה אותו (ירמיה ד"ב). אשר הנחני (ראשית ד"ד). והראני ה' (מ"ב ח'). והראני אותו ואת נוהו (ש"ב ט"ו). כה הראני (עמוס ז'). הראית עמך קשה (תלים ס'). והשקית את העדה (מדבר ד'). והדומים להם או בסגול אשר הגלה נבוכדנאצר (אסתר ב') הן הראנו ה' (דברים ה') הראך את אשו הגדולה (שם ד'). את כל דברי ה' אשר הראני (יחזקאל י"א) והמסורת עליו לית סגול וקמץ, הראיתיך בעינך (דברי' ל"ד). הה"א בסגול והאל"ף בחירק, ומה הלאתיך (מיכה ו'). הה"א בסגול והאל"ף בצירי, ובא בפתח והראתי גוים מערך (נחום ג'). שלא כמנהג, ואם פ"א הפעל גרונית העלה, העלה נרותיה (מדבר ח'). העלית, העליתי הה"א בסגול ופעמים בפתח בהתחבר עליהם ו"ו החבור *), והעלית את נרותיה (שמות מ'). והעליתי עליכם בשר (יחזקאל ל"ז) ובאה מלה אחת משונה מחברותיה כלה בחבה העלה *) (חבקוק א') הה"א נקוד' בצירי והעי"ן בשו"א ופתח כמו שבא גם כן למה העברת העביר (יהושע ז") כמו שכתבנו בשלמים בבנין הפעיל:

*) א"א אבל לא נמצא כן רק עם ו"ו ההפך:

*) ועיין מ"ש מע"ל על מלת נתעלו. יבא"ר.

הבינונים מגלה בסגול, ככל אשר אני מראה אותך (שמות ד"ה) עמדו עמדו ואין מפנה (נחום ב') ובסמוך בצירי, עד כל מרבה רגלים (ויקרא י"א). משקה מלך מצרים (ראשי' מ'). משקה רעהו (משלי י"ט). מלוה ה' (חבקוק ב'). למרבה המשרה (ישעיה ט'). ומזה מי הנדה (מדבר י"ט). משה ידו (דברים ט"ו) מעלה מנחה (ישעיה ס"ו). בצירי, ויש לפרש למרבה המשרה שם סמוך בשקל ומשקה צמא (שם ל"ב). מכה, חמשה מהם בסגול וסימן מכה איש עברי (שמות ב'). האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה (מ"ב ו'). מכה עמים (ישעיה י"ד). כי אני ה' מכה (יחזקאל ז'). הנה אנכי מכה במטה (שמות ז') והשאר בצירי, מגלים, מגלה, מגלות:

הפעול מגלה, מגלים, מגלה, מגלות, בשורק או בקמץ חטף, אשר אתה

מַרְאֶה בהר (שמות כ״ה). אשר מִפְנֶה צפונה (יחזקאל מ׳). ובא חולם תחת קמץ חטף, הוי מֹרָאָה*] ונגאלה (צפניה ג׳):

*] ואולי להרחיב על הרי״ם. יבא״ר.

המקור מצאנוהו בשלשה משקלים הַרְבֵּה ארבה (בראשית ג׳). הַרְבּוֹת גנותיכם (עמוס ד׳). מֵהַרְבַּת גואל הדם (ש״ב י״ד). ובחירק הה״א, אחרי הִקְצוֹת את הבית (ויקרא י״ד). וכן הצווי בצירי כמו הַזְנֵה הזנו (הושע ד׳). זאת נעשה להם והחיה אותם (יהוש׳ ט׳). והרבה המכשולים (יחזקאל כ״א): העתידים הצווי הַגְלֵה בצירי הַגְלוּ, הַגְלִי, הַגְלֶינָה:

איתן אגלה, יגלה, תגלה, נגלה בסגול, יגלו, תגלו, תגלה, תגלי, תגלינה, ואם פ״א הפעל גרונית ינקדו האותיות הנוספת בפתח גם כן, אעלה אתכם, (שמות ג׳). יעלה, תעלה, נעלה, ובית״ן אין הפרש בין הקל ובין הכבד, אבל באלף יש הפרש כי בקל הוא בסגול אעלה אענה, ובאו מן הקל בפתח אַעֲנֶה אף אני חלקי, (איוב ל״ב). אַעֲלֶה אכסה ארץ, (ירמי׳ מ״ו). ויש אומרים שאף הם מהכבד אע״פ שהם עומדים, ובחסרון למ״ד הפעל כלם בסגול הֶגֶל, הֶרֶף ממני, (דברים ט׳). הֶרֶב כבסני (תלים נ״א). ואם פ״א הפעל גרונית כלו פתח והַעַל את הצפרדע, (שמות ח׳). והאית״ן אֶגֶל, יֶגֶל, תֶּגֶל, נֶגֶל, ושמו הסגול תחת אותיות הנוספות תמורת הפתח אשר תחתיהם כאשר הם שלמים אגלה יגלה, וזה ההפרש יש בין עתידי הקל החסרים הבאים בזה המשקל ובין אלו העתידים מן הכבד, כי עתידי הקל האותיות הנוספות בצירי כמו, אל תֵּפֶן אל מנחתם, (מדבר ט״ז) שמשפטו תִּפְנֶה מן הקל, וַיִּפֶן זנב אל זנב,*] (שופטים ט״ו). האות הנוספת בסגול משפטו יַפְנֶה, ואם פ״א הפעל גרונית האות הנוספת בפתח וכן הקל, אין הפרש ביניהם אלא לפי הענין, וַיַּעַל משה (דברים ל״ד). מן הקל וַיַּעַל עולות (בראשית ח׳). מן הכבד, אבל עם החי״ת יש הפרש כי מן הקל הוא בחירק וַיִּחַר למשה (מדבר ט״ז). וַיִּחַר עלי אפו (איוב י״ט). מן הכבד בפתח וכן מן ראה שניהם בפתח וַיַּרְא אותה (בראשי׳ ל״ד). מן הקל, וַיַּרְא אותם את בן המלך (מ״ב י״א). מן הכבד, ואם עי״ן הפעל גרונית פ״א הפעל בפתח כמו, וַיֶּתַע מנשה (דה״ב ל״ג) ובמו שבאו עתידי

] א״א ותימא על רש״י ז״ל שכתב ויפן בצירי עיין בפי׳ בפרשת שמות]:

*] מהלאיות שהביא עוד כגון וירב נראה כי ר״ל גם הסג״ל תולדת הצי״רי. יבא״ר.

עתידי הקל במשקל אחר שזכרנו וַיֵּשֶׁב וַיִּפְתְּ, כן באו עתידי זה הבנין בזה המשקל על גזרתם האות הנוספת בפתח וַיַּשְׁקְ את צאן לבן (בראשית ד"ט). יַפְתְּ אלקים ליפת (שם ט'). ומלכים יֵרְדְּ (ישעי' מ"א) משפטם יַשְׁקֶה יַפְתֶּה, יֵרְדֶה:

הפעל הֻגְלָה בקמץ חטף, אשר הָגְלָה מירושלים (אסתר ב'). ובא הֻעֲלָה על המזבח הבנוי, (שופטים ו'). בחולם מקום הקמץ להרחיב על העי"ן וכן, והוצב גלתה הֹעֲלָתָה (נחום ב'). כמו חולם אשר בְּזוֹעֲמָה ישראל (מדבר ד"ג). שהוא מקום הקמץ חטף בזכרה לי אלקי לטובה (עזרא ה'). הָגְלֵית, הָגְלֵיתִי, ובא, כי הָחֳלֵיתִי (מ"א א'). מוסב הקמץ חטף אל החי"ת להקל מפני שהיא גרונית, וכן יאמר הָחֳלָה תָחֳלִית או כמו הֹעֲלָה על המזבח הבנוי (שופטים ו'). הָגְלוּ, הָגְלֵיתֶם, הָגְלֵינוּ, הָגְלְתָה, ובתי"ו תמורת ה"א הנקבה ונפלה למ"ד הפעל הָגְלַת יהודה כלה הָגְלַת שלומים (ירמיה י"ג). והם קמוצים, הָגְלֵית, הָגְלֵיתֶן:

המקור הָגְלֵה בצירי כמו והפדה לא נפדתה (ויקרא י"ט):

איתן אָגְלֶה, יָגְלֶה, תָּגְלֶה, נָגְלֶה, יָגְלוּ, תָּגְלוּ, תָּגְלֶה, תָּגְלִי, תָּגְלֶינָה:

פיעל הדגוש גִּלָּה, גִּלִּיתָ, גִּלִּיתִי, אתה צִוִּיתָה פקודיך (תלים קי"ט). וְצִוֵּיתִי את ברכתי (ויקרא ד"ס). אם כִּסִּיתִי באדם פשעי (איוב ל"א). אליך כִּסִּיתִי (תלים קמ"ג). וְחִכִּיתִי לה' (ישעיה ח'). ולא כִלִּיתִי את בני ישראל (מדבר ד"ס) או בצירי, אני צִוֵּיתִי למקדשי (ישעיה י"ג) מדוע קִוִּיתִי לעשות ענבים (שם ה'). וְקִוֵּיתִי לו (ישעי' ח'). גִּלֵּיתִי את מסתריו (ירמי' מ"ט) האבלתי כִּסֵּיתִי עליו את תהום (יחזקאל ל"א) וְכִסֵּיתִי בכבותך שמים (שם ל"ב). וְרִוֵּיתִי נפש הכהנים דשן (ירמיה ל"א). כחי כִלֵּיתִי (ישעי' מ"ט) שני הדרכים נכונים בהם, גִּלּוּ, גִּלִּיתֶם, גִּלִּינוּ, גִּלְּתָה, גִּלִּית גִּלִּיתֶן:

הבינוני מְגַלֶּה בסגול, ובא בצירי, נגיד וּמְצַוֵּה לאמים (ישעיה נ"ה). וכן מְזָרֵה ישראל יקבצנו (ירמיה ל"א). לְמְחַכֵּה לו (ישעיה ס"ד) מְגַלִּים, מְגַלָּה, מְגַלּוֹת:

הפעול מְגֻלֶּה בסגול מְגֻלִּים, מְגֻלָּה, מְגֻלּוֹת:

המקור גַּלֵּה בצירי, אם עַנֵּה תענה (שמות ד"ו). וְנַקֵּה לא אנקך (ירמיה ל'). באפס עד כַּלֵּה (מ"ב י"ג) ובחולם קַוֹּה קויתי ה' (תלים מ'). או גַּלּוֹת יום עַנּוֹת אדם נפשו (ישעיה נ"א). ביום צַוֹּתוֹ (ויקרא ז'). ואומר

הלותו

חַלּוֹתִי היא*] (תלים ע"ז). ובא מלעיל מפני המלה זעירא אשר בצדו ויתכן שהוא מפעלי הכפל בשקל חַנּוֹת (תלים ע"ז). לְכַלֵּא פשע (דניאל ט'). האלף תמורת ה"א, וּכְחַכֵּי איש גדודים (הושע ו'). היו"ד תמורת ה"א:

*] א"א ולפי פירש"י הוא שם דבר כמו תולת בלי ולא יתכן בדקדוק:

העתידים הצווי גַּלֵּה בצירי, ובא, רַבֵּה צבאך וצאה (שופטים ט') בסגול גַּלּוּ, מלרע, ובאו מלעיל עָרוּ עָרוּ עד היסוד בה (תלים קל"ז). לאמר הַסּוּ (נחמיה ח'). ומשפטם מלרע כמו כַּלּוּ מעשיכם (שמות ה'). אלא שבאו כן מפני ההעמדה וערו הראשון בא מלעיל מפני השני, ובא שלם ביו"ד נראית הִלְיוּ שוקים מפסח (משלי כ"ו). ולא נרגשה הלמ"ד וכבר כתבנו בשלמים רבים שנרפו להקל. גַּלִּי, גַּלֶּינָה:
אותו אֲגַלֶּה האל"ף בשו"א ופתח ובא האל"ף בשו"א וסגול, ואתכם אֱזָרֶה בגוים (ויקרא כו). וכל אגפיו אזרה לכל רוח (יחזקאל י"ב). והשלישית לכל רוח אזרה (שם ה'). יְגַלֶּה, תְּגַלֶּה. נְגַלֶּה בסגול וכן לא תְגַלֵּה (ויקרא י"ח). שבא בהפסק הוא בצירי*] יְגַלּוּ, תְּגַלּוּ, תְּגַלֶּה, תְּגַלִּי תְּגַלֶּינָה ובחסרון גַּל עיני ואביטה (תלי' קיט) חַל נא את פני ה' אלקיך (מ"א י"ג). וַיְגַל את מסך יהודה (ישעיה כ"ב). וַיְחַל משה את פני ה' (שמות ל"ב). וסוד אחר אל תְּגַל (משלי כ"ד). וַתְּכַל להשקותו (בראשי' כ"ד). וַתְּקַשׁ בלדתה (שם ל"ה). יְצַו ה' אתך (דברי' כ"ח). וַיְקוּ למשפט (ישעי' ה) כלם פתחין כמשפט ובא וַיְתוּ על דלתות השער (ש"א כ"א). קמץ ובא מלת אֲרַיֶּוךְ דמעתי (ישעיה ט"ז) בהראות למ"ד הפעל והיא הו"ו שהיא תמורת הה"א והיו"ד תמורת הו"ו עי"ן הפעל והיה ראוי על המנהג היו"ד בשו"א אלא שבא כן לפאר הקריאה והוא מלעיל בשני פשטין:

*] א"א וכן במסורת כל סתמ"א דעבריות בצירי וכס"א כל חספ"א פי' אתנחתא:

ושלא נזכר פעלו ממנו:

גֻּלָּה, גֻּלֵּית, גֻּלֵּיתִי, גֻּלּוּ, גֻּלֵּיתֶם, גֻּלֵּינוּ, גֻּלְּתָה, גֻּלֵּית, גֻּלֵּיתֶן: והבינוני ממנו מְגֻלֶּה בסגול כמו, אשר זורה ברחת (ישעיה ל'). כן תאמר מְגֻלָּה, מְגֻלִּים, מְגֻלָּה, מְגֻלּוֹת, כמו שהוא בבנין נפעל, העבר נִגְלָה בקמץ והבינוני נִגְלֶה בסגול:

והמקור או שם הפעל ממנו גלות, את כל ענותו תלים קל״ב:
איתן אגלה, יגלה, תגלה נגלה, יגלו, תגלו, תגלה, תגלי, תגלינה, ומצאנו *] בנחי הלמ״ד פועל אשר על דרך המרובע, ועתידותיהם שושתי*] (ישעיה י׳). ותאמר ממנו כל הבנין שושה, שוששת, שוששתי, שוששתם וכולי:

*] א״א ולא בא לשלם בחסרון הה״א אגל יגל:

*] הוא מהקל על משקל פועל ועיין קו״א. יבא״ר.

הבינוני, משושה, משוששים וכולי, והפועל והפעול שוים בו לבד היחיד שהפועל בצירי והפעול בקמץ והצווי שושה, והאיתן אשושה, ישושה וכולי, וכתב א״א ז״ל שלא נזכר פועלו ממנו כאשר הוגה מן המסלה (ש״ב ד׳). ועוד נכתבנו בשורש יגה°]:

°] עיין בהערה שם. יבא״ר.

התפעל, התגלה, התגלית, התגליתי, התגלו, התגליתם, התגלינו, התגלתה, התגלית, התגליתן:

הבינונים, מתגלה, בסגול, ובא, והאיש משתאה לה (בראשית כ״ד) בצירי מתגלים, מתגלה, מתגלות:

המקור התגלה בצירי או התגלות כי אם בהתגלות לבו (משלי י״ח). ובהתפלל עזרא ובהתודותו (עזרא י׳):

העתידים הצווי התגלה בצירי, התגלו, התגלי, התגלינה או בחסרון התגל בפתח ובהפסק בקמץ, שכב על משכבך והתחל (ש״ב י״ג):
איתן אתגלה, יתגלה, תתגלה, נתגלה, יתגלו, תתגלו, תתגלה תתגלי, תתגלינה, ובא ונשתעה *] ונראה (ישעיה מ״א). בקמץ העי״ן ומשפטו בסגול וכן בא ואשעה בחקיך (תלים קי״ט) כמו ואשעה ואשת מדנים נשתוה*] (משלי ד״ז). מורכב מן נפעל והתפעל והוא פעל עבר לזכר והוא על דלף טורד שזכר אומר כי דלף טורד ואשת מדנים, נשתוה, או יהי׳ בינוני לנקבה אע״פ שהוא מלעיל אומר כי אשת מדנים נשתוה עם דלף טורד, ונקדמה השי״ן פ״א הפעל לתי״ו התפעל במשפט אותיות ז״ס ש״צ כמו שכתבנו והו״ו היתה ראוי להדגש והוקלה כמו שהוקלו אחרים מזה הבנין כמו שכתבנו בשלמים ובחסרון אתגל, יתגל, תתגל נתגל פ״א הפעל

*] הה״א נוספת ועיין מ״ש לעיל בדף קי״ג ע״א. יבא״ר.

*] והנראה כי הוא משקל מהוחר ומורגל בתלמוד ומשנה והבן. יבא״ר.

בפתח

בפתח ואם בהפסק בקמץ, וישבב אמנון ויתחל (ש"ב י"ג) וכבר באו מהם בקמץ זולתי הפסק ויתאו המלך יפיך (תלי' מ"ה). אל תתאו למטעמותיו (משלי ך"ג). ואל תתגר בם, והתגר בו (דברי' ב') אל תשתע (ישעי' מ"א) והטעם כי בא אל תתאו ויתאו קמוצים *] בעבור שיצאו על משקל ידיו רגליו, שומריו, זוכריו, וכן כל יו"ד הרבים עם וי"ו הנסתר שהם קמוצים בעבור הנח השוכן בהם וכן ויתאו, תתאו, שבאו על משקלם, נקמצו, וטעם ואל תתגר והתגר, בעבור שהיו כמו כן בהיותם שלמים קמוצים לתשלום הרגש בהם תתגרה התגרה באו גם כן בהיותם חסרים קמוצים, וכן אל תשתע שהיה ראוי תשתעה, אבל, אל תתחר במרעים (תלים ל"ז). שהוא בפתח איננו התפעל אך הוא בשקל תבחר, תשמע, ויהי' שרשו תחר והוא שלישי ובפעל הכבד יבוא רביעי, כי אתה מתחרה *] בארז (ירמיה ך"ב). ואיך תתחרה את הסוסים (שם). יאמר העבר תחרה או יהי' תתחר גם כן רביעי מן הקל, ואם היה שלם היה התחרה החי"ת בשו"א ופתח, ונפלה האות הרביעית כמנהג כי היא מהנחות, ונפתח תתחר לפי שהוא בשקל תבחר:

*] יתכן שהוא בעבור האל"ף. יבא"ר.

*] אינו נראה רק הוא בנין אחר תפעל והעבר תרגלתי לאפריס והבינוני מתחרה והעתיד תתחרה ובמסרון ה"א היה ראוי להיות תתחר ונתחלפו הסגולו' מפני קושי שתי תוי"ן וכא אל תתחר ודו"ק. ועיין קו"א. יבא"ר.

וזה מחברתם עם הכנוים:

גלה, גלהו, והוא עשהו (תלים נ"ה). לאשר קנהו (ויקרא ך"ז). ולא נאמר גלן להפריש בינו ובין נהי העי"ן, ואע"פ שנאמר גם כן בנחי העי"ן עם ה"א או עם ו"ו, אחר שלא מצאנו בנחי הלמ"ד בלא ה"א, במה שנוכל להפריש נפריש, גלך, הוא עשך (דברים ל"ב). ונחך ה' תמיד (ישעיה נ"ח). ובהפסק, אביך קנך (דברי' ל"ב). גלני, גלם, פן תאמר עצבי עשם (ישעי' מ"ח). גלכם, גלנו, הוא עשנו (תלים ק'). גלה, גלך, גלן, גלכן:

גלית, גליתו או גליתהו, גליתני, כי בזיתני, גליתם, (ש"ב י"ב). גליתנו, גליתה, גליתן:

גליתי, גליתיו או גליתיהו, גליתיך, ואם הוא הפועל והפעול גליתני,
גליתיני, גליתים, גליתיכם, גליתיה, גליתיך, גליתין, גליתיכן:
גלו, גלוהו, את אשר כבר עשוהו (קהלת ב׳). גלוה, גלוני, גלום, גלוכם,
גלונו, גלוה, גלוך, גלון, גלוכן: גליתם, גליתוהו, גליתוני,
גליתים, גליתוני, גליתוה גליתון, גלינו, גלינוהו, גלינוך, גלינים,
גלינוכם, גלינוה, גלינוך, גלינון, גלינוכן:

גלתה, גלתהו או גלתו, כמו וכלתו ואת עציו ואת אבניו (זכרי׳ ה׳).
גלתך, גלתני, גלתם, גלתכם, גלתנו, גלתה, גלתך,
גלתן, גלתכן:

גלית בחבור גליתי: גליתן בחבור גליתם:

הבינונים גולה, גולו, העושו יגש חרבו (איוב מ׳). או גולהו, וישכח
ישראל את עושהו (הושע ח׳). ונלוז דרכיו בוזהו (משלי י"ד).
גולך, והפודך (דברי׳ י"ג). ובהפסק, ה׳ עושך (ישעיה נ"א). גולי, אחרי
רואי (בראשית ט"ז). ה׳ רועי (תלים כ"ג). או גולני, הלא בבטן עושני
(איוב ל"א). ובא פתח גדול תחת קמץ קטן במלת, אמרת אין ראני
(ישעיה מ"ז). כמו להוציאנו ממצרים (שמות י"ד). שהראוי להוציאנו, ואלף
ראני פתח°) כמו כל אני בני גני כנוי היחיד כמו שכתבנו בכנוי השלמים,
ואל"ף להוציאנו קמוץ כמו כל אנו בנו גנו
יבא"ר. כנוי המדברים כמו שכתבנו, וכתב רבי
יונה כי ראני קמץ ובאתנח ואני מצאתיו פתח ובזקף בספרים המדויקים,
אבל מה שכתב הוא באתנח אומר אני כי הוא שגגת הסופר כי במקום
אחר בזכרו שנוי התנועות כתב, וממנו עוד אין ראני אלא שהוא קמוץ
בעבור הזקף אך בשני המקומות כתב שהוא קמץ וכן נמצא במקצת
ספרים מדויקים, גולם ובא קמץ קטן תחת גדול במלת, שם בנימן
צעיר רודם (תלים ס"ח). ומשפטו רודם בקמץ, כמו וכי יעלו עולה ומנחה
אינני רוצם (ירמיה י"ד). וכן בשלמים זוכרם שוטרם בקמץ וכן המעלם
מים (ישעיה ס"ג). בצירי משפטם מעלם בקמץ, גולכם גולנו, גולה,
כה אמר ה׳ עושה (ירמיה ל"ג). או גולה בלא יו"ד ובא אחד מן הדגוש
כתוב ביו"ד מקום למ"ד הפעל, הנה אנכי מפתיה (הושע ב׳) גולך, גולן גולכן:

°) בס"הד קמץ בז"ק.

גולים

גּוֹלִים, גּוֹלָיו, גּוֹלֶיךָ, גּוֹלַי, גּוֹלֵיהֶם, בּוֹרֵא שָׁמַיִם וְנֹטֵיהֶם*] (ישעיה מ״ב). והוא לשון רבים ליחיד בלשון תפארת כבאורו. גּוֹלֵיכֶם, גּוֹלֵינוּ, גּוֹלֶיהָ, גּוֹלַיִךְ, גּוֹלֵיהֶן, גּוֹלֵיכֶן, גּוֹלָה, גּוֹלָתוֹ, גּוֹלָתְךָ, גּוֹלָתִי, גּוֹלָתָם, הוֹבִישָׁה הוֹרָתָם (הושע ב׳). גּוֹלַתְכֶם, גּוֹלָתֵנוּ, גּוֹלָתָהּ, גּוֹלָתֵךְ, גּוֹלָתָן, גּוֹלַתְכֶן:

גּוֹלוֹת. גּוֹלוֹתָיו, גּוֹלוֹתֶיךָ, גּוֹלוֹתַי, גּוֹלוֹתֵיהֶם, גּוֹלוֹתֵיכֶם, גּוֹלוֹתֵינוּ, גּוֹלוֹתֶיהָ, גּוֹלוֹתַיִךְ גּוֹלוֹתֵיהֶן, גּוֹלוֹתֵיכֶן:

גָּלוּי גָּלוּיוֹ, גְּלוּיְךָ, גְּלוּיִם, גְּלוּיֵנוּ, גְּלוּיְכֶם, גְּלוּיָהּ, גְּלוּיֵךְ, גְּלוּיָן, גְּלוּיְכֶן: גְּלוּיִם, גְּלוּיָיו, גְּלוּיֶיךָ, גְּלוּיַי, גְּלוּיֵיהֶם, גְּלוּיֵיכֶם, גְּלוּיֵינוּ, גְּלוּיֶיהָ, גְּלוּיַיִךְ, גְּלוּיֵיהֶן, גְּלוּיֵיכֶם:

גְּלוּיָה, גְּלוּיָתוֹ, גְּלוּיָתְךָ, גְּלוּיָתִי, גְּלוּיָתָם, גְּלוּיַתְכֶם, גְּלוּיָתֵנוּ, גְּלוּיָתָהּ, גְּלוּיָתֵךְ, גְּלוּיָתָן, גְּלוּיַתְכֶן:

גְּלוּיוֹת, גְּלוּיוֹתָיו, גְּלוּיוֹתֶיךָ, גְּלוּיוֹתַי, גְּלוּיוֹתֵיהֶם, גְּלוּיוֹתֵיכֶם, גְּלוּיוֹתֵינוּ, גְּלוּיוֹתֶיהָ, גְּלוּיוֹתַיִךְ, גְּלוּיוֹתֵיהֶן, גְּלוּיוֹתֵיכֶן:

המקור גְּלוֹת, גְּלוֹתוֹ, ובא מבלי תי״ו עם ה״א ו״ו הכנוי, לא תוכל עֲשׂוֹהוּ (שמות י״ח). גְּלוֹתְךָ, גְּלוֹתִי או גְּלוֹתֵנִי, ובא בבנין הדגש בפתח מקום הצירי, ואם לְרַמּוֹתַנִי לצרי (ד״ה א׳ י״ב). גְּלוֹתָם, גְּלוֹתְכֶם, גְּלוֹתֵנוּ, גְּלוֹתָהּ, גְּלוֹתֵךְ, גְּלוֹתָן, גְּלוֹתְכֶן:

העתידים הצווי גְּלֵה, גְּלֵהוּ, גְּלֵנִי, ובא מן הכבד כתוב ביו״ד מקום למ״ד הפעל, בדבר ה׳ הַכֵּינִי נא (מ״א ך׳). גְּלֵם, גְּלֵנוּ, גְּלֵהָ, גְּלֵן:

גְּלוּ, גְּלוּהוּ, גְּלוּנִי, גְּלוּם, גְּלוּנוּ, גְּלוּהָ, גְּלוּן וכן גְּלִי, גְּלִיהוּ וכולי, גְּלֶינָה בחבור גְּלוּ:

איתן אֶגְלֶה, אֶגְלֵהוּ או אֶגְלֶנּוּ, אֶגְלְךָ, אֶגְלֵם או בה״א ומ״ם כמו אַפְאֵיהֶם (דברים ל״ב). מן הכבד, אֶגְלְכֶם, אֶגְלֵהָ, אֶגְלֵךְ, אֶגְלֵן, אֶגְלְכֶן: יִגְלֶה יִגְלֵהוּ או יִגְלֶנּוּ, יִגְלְךָ, יִגְלֵנִי ובא פתח תחת צירי במלת, כי לא יִרְאַנִי האדם וחי (שמות ל״ג). ובא שלם כי פחד פחדתי וַיֶּאֱתָיֵנִי*] על זה הדרך:

*] והתי״ו בקמץ מפני היו״ד יִגְלֵם, יִגְלְכֶם וכולי וכן תִּגְלֶה, נִגְלֶה, וכלם וכן אֶתְיוֹ יֶאֱתָיוּ. יבא״ר.

ואלה ראשי הפעלים אשר אתה צריך להורותך עליהם:

אתה, ואתה מרבבות קדש (דברים ל"ג). אתה בקר (ישעי' ד"ח). ובא הננו אתנו לך (ירמיה ג'). נקרא בקמץ כבעלי אל"ף, ובאו העתידים מזה השורש בהראות למ"ד הפעל אתיו אקחה יין (ישעי' נ"ו). אתיו לאכול (שם). יאתיו חשמנים (תלים ס"ח). בפרין רחב יאתיו (איוב ל') כי שנות מספר יאתיו (שם י'). קרבו ויאתיין (ישעי' מ"א) והותרה האל"ף בה"א התיו*) מים (שם ד"א). התיו לאכלה (ירמיה י"ב). ונקדו אל"ף אתיו וה"א התיו בצירי והיה משפטם בשו"א כמו בעיו (ישעי' ד"א) מפני שהן אותיו' הגרון:

*) ואולי היא מהפעיל. יבא"ר.

והעתידים בחסרון בנוח פ"א הפעל אאת. יאת תאת, נאת, העירותי מצפון ויאת[θ] (שם מ"א). כי כבד על הלשון להניע האל"ף בפלס יפן יקן:

*) בספרי הדפוס בפתח היו"ד והוא הנכון ע"מ ויעל מסקל אבל בדפים רע"ה בקמץ. והוא מפני הזקף. יבא"ר.

דוה אחרי שמצאנו שם הפעל ממנו, כימי נדת דותה (ויקרא י"ב). ומשקל אחר, על ערש דוי (תלים מ"א). והתואר על זה היה דוה לבנו (איכה ה'). ומשקל אחר עלי לבי דוי (ירמיה ח'). נאמר ממנו פעל הקל דוה דויתי, דוית ובולי ארוה, ידוה ובילי, המה כדוי לחמי (איוב ו') שם לרבים מן דוי יאמר לרבים דויים, ובסמיך דויי הפ"א בחירק ובנפול למ"ד הפעל שב הפ"א לשו"א:

היה לפי שפ"א הפעל ועי"ן הפעל ממנו גם כן מאותיות אהו"י נשתנה מנהגו בחסרון מחביריו ואמרו בהפסק אהי, יהי, בהסתר *) היו"ד כמנהגה ומשפטם אהי, יהי על משקל אפן יפן, ובתשלומם אהיה יהיה, והקלו המלה עוד ואמרו ברוב אהי יהי הנה נתחלפה תנועת היו"ד הנוספת בה"א ותנועת הה"א ביו"ד ונשתמשו עוד בפעל הזה בחלוף היו"ד בו"ו, ואתה הוה להם למלך (נחמי' י'). הוה על הוה (יחזקאל ז'). הוה גביר לאחיך (בראשי' ד"ז). הוא ארץ (איוב ל"ז). בחלוף ה"א באל"ף ולנקבה הוי סתר למו מפני שודד (ישעיה

*) א"א לפי שכבד על הלשון שהרי לא תבוא היו"ד נעה אחר הסגול לעולם לפיכך שמו הסגול תחת אית"ן והחירק תחת הס"א:

י"ו). ויש בפעל הזה מלה יוצאה מן הכלל, מקום שיפול העץ שם יְהוּא (קהלת י"א). כי משפטו יהיו, ונפלה עי"ן הפעל ממנו כמו שנפלה במלת, גם את תשכרי תְּהִי נעלמה (נחום ג'). שמשפטה תִּהְיֶה, והאל"ף הכתובה כאל"ף ולא אבוא שמוע (ישעיה ד"ח). ורבי יהודה כתב כי יְהוּא לשון יחיד וכמו שאמרו מן היה בחסרון יְהִי כן תאמר מן הוה יְהוּא שמשפטו יהוא:
זכה, רחצו הִזַּכּוּ (ישעי' א'). כבר הזכרנו דקדוקו בשלמים בבנין התפעל:

חיה, חָיוּ מן האנשים (מדבר י"ד). וחיתה נפשי (ראשית י"ב). וחיית ורבית (דברים ל'). וכתב רבי יהודה כי מרוב השתמש בשרש הזה הפילו הה"א ברוב ואמרו, כל ימי אדם אשר חַי (ראשי' ה'). וְחַי בהם (ויקרא י"ח) משפטם חיה, וכן הפילו הה"א בנקבה ואמרו, ואם בת היא וחיה (שמות א'). שמשפטה וחיתה *] והתואר העורנו חי (ראשית מ"ג). אם עודני חי
*] עיין קו"א. יבא"ר. (ש"א ך'). אם כל חי (ראשית ג'). והיה משפטו חיה בפלס כלה דוה, וכן יש לומר לרבים חיים ברפיון כמו בלים דוים, כמו שנאמר לנקבות, כי חָיוֹת תנה (שמות א'). אבל מה שנדגש חַיִּים כלכם היום (דברים ד'). וזולתו, להסרון יו"ד אחרת במקום ה"א למ"ד הפעל כמו שנדגש גם בן חיה (ראשית א'). חַיּוֹת (תלים ק"ד). ויש לומר כי חַי העבר וכן התואר חַי, וְחַיִּים שרשם חיי מפעלי הכפל ונפל הכפל כמשפט ומלת וחיה נרפית שהיתה ראוי להדגש, וכן, כי חָיוֹת הנה (שמו' א'). נרפה שלא להתערב עם חיות השדה ונרפו אלה כמו שנרפו בכפולים זי"ן העזה פניה (משלי ז'). וזולתו מן הכפולים, והשם, מות וְחַיִּים (שם י"ח). והוא בלשון רבים לעולם ולא יתפרד, ורבי יהודה כתב כי חֵי פרעה (ראשית מ"ב). הוא יחיד מן מות וחיים והנכון שהוא לשון רבים בסמך והינ"ד יו"ד הרבים ויו"ד השורש נעלמת והראוי חַיֵּי, וְחַי אחיך עמך (ויקרא מ"ה). הוא לגזרת פָּעֵל או נח הלמ"ד ומשפטו חָיֵה או חסר הכפל ומשפטו חַיי ועתידי השורש הזה כעתידי היה שכתבנו:

חפה בא ממנו בפעל הכבד כבעלי האל"ף*] וַיְחַפְּאוּ בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלקיהם (מ"ב י"ז):

*] א"א לא ידעתי למה לא יהיה השרש חפא ויהיה ויחפאו על משקל וירפאו:

כלה, כד הקמח לא תִכְלָה (מ"א י"ז). היה ראוי תִּכְלֶה בסגול ובא הקמץ

תמורתו

*) כבר כתבתי כי הה"א נוספת כמו במלת ותעגבה. יבא"ר.

תמורתו *] כמו שבא גם כן ואשעה בחקיך (תלים קי"ט). שהוא כמו ואשעה, פן אכלך בדרך (שמות ל"ג). בא פתח קטן תחת פתח גדול ומשפטו אכלך והוקל כמו אחוך שמע לי (איוב ט"ו):

כפה כתב רבי יהודה בזה השורש אכף לאלקי מרום (מיכה ו'). ואולי מצאו בספרו [א] קמוץ, ורבי יונה אמר שהוא מפעלי הכפל כי מצאו פתוח, וכן מצאנוהו אנחנו פתח:

כרה ואכרה לי (הושע ג') דגש הכ"ף לתפארת כדגש קו"ף מקדש ה' (שמות ט"ו):

מחה והמאתם מלפניך אל תמחי (ירמיה י"ח). הה"א למ"ד הפעל הומרה ביו"ד ומשפטו תמחה, וכתב רבי יהודה ורוב שאר מדקדקים שהוא מן הקל אע"פ שתחתי"ו בסגו"ל, הסגו"ל [ב] מקום הצירי וכן אמרו באל תמח חסדי (נחמיה י"ג). שהוא בסגול, והנכון היותם מן הפעל הנוסף על המנהג לבוא סגו"ל באותיות אית"ן וכן כתב רבי יעקב בן אלעזר, וכן ותזני שם (ירמיה ג'). כמו ותזנה הה"א למ"ד הפעל מומרת ביו"ד או הוא מדבר לנוכח הנקבה ואע"פ שתחלת הפסוק שלא לנוכח, שאפר הלכה היא, הרבה ימצא כזה בכתוב שידבר בפסוק אחד לנוכח ושלא לנוכח כמו ראית רבות ולא תשמר פקח אזנים ולא ישמע (ישעיה מ"ב). ואם לא יגאל הגידה לי (רות ד'). ובאשת נעוריך אל יבגוד (מלאכי ב'). כי יבושו מאלים אשר חמדתם (ישעיה א'). גם אתם כושים חללי חרבי המה (צפניה ב'). ואולם כלם תשובו ובאו נא (איוב י"ז). שמעו עמים כלם (מ"א כ"ב). לכלם ולסרניכם (ש"א ו'). כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז'). היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה (ישעיה ל"ג). יכבוש עונותינו ותשליך במצלות ים כל חטאתם (מיכה ז') ורבים כמוהם. מסה

כפה [א] ויהיה א"כ מבנין נפעל ובשלמות אכפה ובחסרון הה"א אכף: [ב] לא הבנתי את דבריו בזה כי גם צירי אינה ראוי באות אית"ן בנחי למ"ד ה"א חוץ מאם נחסרה הה"א *) כמו אל תפן אל מנחתם (מדבר ט"ז) אבל בנדון דידן שבאה היו"ד במקום הה"א א"כ ראוי להיות חירק באית"ן כשאר נחי למ"ד ה"א. ואפשר שטעות סופר הוא וצ"ל הסגו"ל במקום החירק כאשר כתב כמה פעמים שהסגו"ל והחירק קרובים זה לזה ומתחלפים:

*) גם כאן נחסרה הה"א והיו"ד נוספת. יבא"ר

נח

מסה ואחי אשר עלו עמו המסיו את לב העם (יהושע י״ד) כתב רבי יהודה*]

כי המסיו בא על דרך לשון ארמי אשתיו חמרא (דניאל ה׳) ורמיו לגו אתון נורא (שם ג׳). היתיו מאני דהבא (שם ה׳). וכן עשו בכל תגמילוהי עלי (תלים קי״י). שנהגו בו על דרך ידוהי ורגלוהי, ורבי אחי רבי משה ז״ל כתב כי המסיו לשון יחיד והוא על משקל הפקיד השמיד והו״ו תמורת הה״א למ״ד הפעל והיו״ד למשך:

*] מ״א ברוב הספרים כל אלו הווי״ן הם שרוקים במשפט ודאוין להיות בלי נקודה המסיו אשתיו וגומר:

נהה, מזה השורש לפי דעתי, ולא נה בהם (יחזקאל ז׳). והוא בפלס שד מן שדד כי זה השורש אע״פ שהוא מנחי הלמ״ד הנה הוא כפול העי״ן או הלמ״ד כשאר הכפולים, ונהגו [א] בשם מנהג שלמדיהם ה״א נראית נהה בפלס נגה (משלי י״ד). גבה (איוב ד״א). ומפני שזה כפול הפילו אחת מהן להקל כמנהג הכפולים ואמרו נה, ואמרו במשקל אחר מזה השורש בחסרון למ״ד הפעל ותמורת עי״ן הפעל ביו״ד, ונשאו אליך בניהם קינה (יחזקאל ד״ז) הנפרד ני בפלס אף ברי יטריח עב (איוב ח׳) צי אדיר (ישעי׳ ל״ג). יושבי אי, (שם ד״ג). וכן כי תחת יופי (שם ג׳). משרש כוה לדעת קצת המפרשים, וה״א מ״ם בניהם הם לכנוי כה״א מ״ם פריהם כי הנה מצאנו, ואכלו את פריהם (עמוס ט׳). וכן בפיהם ירצו סלה (תלים מ״ט) בשקל בניהם, ואלו היה שורש בניהם ניה והיה השם ניה בפלס שיר קיר היה בניהם [ב] הה״א בקמץ ניהם בפלס שירם:

נלה יצא מעיקר זה מקור בבנין הפעיל, כנלותך לבגוד (ישעיה ל״ג) משפטו כהנלותך בפלס כהגלותך ובהעדר הה״א הוטלה תנועתה על הכ״ף השמוש ונדגש הנו״ן°] לחסרונה:

°] כדגש ק״וף יקרך. יבא״ר.

קרה אם יקרך עון (ש״א ד״ח) דגש הקוף לתפארת כדגש ואכרה לי (הושע ג׳). ויש אומרים כי הוא מבנין נפעל והיתה הקו״ף ראויה להקמץ ונפל כמו שנפל במלת ויתמו (דברים ל״ד) שהיה ראוי ויתמו:

ראה

נהה [א] נ״ל שטעות סופר הוא מלת בשם והראוי ונהגו בהם מנהג כו׳: [ב] כי אם הה״א ממלת בניהם ג״כ כנוי אז משפטו בסגול כמו כל הם רק אבל אם הה״א מן השורש אז הוא ראוי להיות בקמץ:

ראה העתידים בחסרון אֵרֶא, יֵרָא, תֵּרָא, נֵרָא מלעיל והאות הנוספת בצירי והרי"ש בסגו"ל ואֵרָא בחלומי (ראשית מ"א). יֵרֶא ה' עליכם (שמות ה') יֵרֶא אלקי אבותינו ויוכח (דה"א י"ב). יֵרֶא ה' וידרוש (שם ב' ך"ו). אל יֵרֵא בפלגות (איוב ך'). ובאו מהם מלרע שלא כמשפט, ועתה יֵרֶא פרעה (ראשית מ"א). ותֵרֶא אויבתי ותכסה בושה (מיכה ז') תֵּרֶא אשקלון ותירא (זכריה ט'). ולפי שנשתמשו ביו"ד האית"ן יותר מן השאר שנו תנועתו להקל בהתחבר עמו ו"ו החבור ואמרו וַיַּרְא אותה (ראשית ל"ט). וַיַּרְא ה' (שם ו'). וכתב רבי יהודה כי בא במשקל, וַיֵּשְׁתְּ, וַיִּפְתְּ, וַיִּשְׁבְּ, ולא אמרו וַיִּרְא בחירק שלא יתחלף בקריאה עם וַיִּר מן יָרָה] ואמרו קצת מדקדקים] כי לא נאמר וָאֵרְא, וַתֵּרְא, וַנֵּרְא, כי אם הנמצא וַיַּרְא ואדוני אבי ז"ל כתב כי כן נאמר כל האית"ן וכן כתב במלת עֲמַדִי בבנוים אע"פ שלא נמצא כי אם עם יו"ד המדבר כי כן נאמר כל הבנוים:

שאה, באה מלה אחת בזה השורש משונה לְהַשּׁוֹת גלים נצים (מ"ב י"). הכתוב במלכים הלמ"ד פתוחה והה"א בשוא והיה משפטו עם האל"ף לְהַשְׁאוֹת כמו שכתוב בישעיה, וכשחסרו האל"ף היה צריך להחליף התנועות כי הולם האל"ף נשאר [א] בשי"ן ואחר זה לא תוכל להפתח הה"א אם לא תדגש השי"ן או שתהיה קמוצה ונקל בעיניהם להחליף התנועות מלקרוא הה"א בקמ"ץ. וכן נשתנו התנועות במלת לְהָפֵרְכֶם את בריתי (ויקרא ך"ו) בשו"א הלמ"ד ופתח הה"א והיה משפטו בהפוך בפתח הלמ"ד ושו"א הה"א כמו שכתבנו בשמוש האותיות ובנחי העי"ן:

שחה הפעל הקל שְׁחִי ונעבורה (ישעיה נ"א). בפלם עֲשִׂי, קְנִי, בְּנִי, וא"א ז"ל כתב מזה כי שָׁחָה אל מות ביתה (משלי ב')*] בשקל בָּנָה, קָנָה ואע"פ שהוא מלעיל, וההפעיל ממנו, דאגה בלב איש יַשְׁחֶנָּה (משלי י"ב). בפלם יְגַלֶּנָּה, וכן וְיֶשְׁחֲךָ בקרבך (מיכה ו'). ובא פתח קטן תחת פתח גדול

שאה [א] כדין כל אות אחה"ע הנופלת כמו יונתן במקום יהונתן:
שחה [א] כי הכאוי השתחה ובא ו"ו מקום הס"א והיא נראית ע"י הקמץ המנוקדת בה וה"א הפניה נסתרת:

*] הוא רק להרחיב על הכ"ים. יבא"ר.
*] הוא בהכרח מן שחח והה"א לנקבה וע"כ יתכן קמץ באות גרונית אחרי קמ"ץ מוטעס, ועיין קו"א יבא"ר.

גדול ומשפטו וישחף והתפעל ממנו אמרו אותו בהכפל [א] למ"ד הפעל הראשונה נראית והשנית נחה השתחוה, השתחוית, השתחויתי, השתחוו, השתחויתם, השתחוינו, השתחותה, או השתחויה, מלעיל כי מלרע הוא שם בהשתחויתי בית רמון (מ"ב ה'). השתחויה, השתחויות, וכן אמרו במשנה ושלש עשרה השתחויות היו במקדש, השתחוית, השתחויתן:

הבינונים משתחוה, משתחוים, משתחוה, משתחוות:

העתידים הצווי השתחוה, השתחו, השתחוי, השתחוינה:

איתן אשתחוה, ישתחוה, תשתחוה, נשתחוה, ישתחוו, תשתחוו, תשתחוה, תשתחוי, תשתחוינה, ובנפול אות הכפל נשארה הו"ו נחה שהיא למ"ד הפעל וישתחו ארצה (בראשית ך"ד). ותשתחו למלך (מ"א א') ולא נמצא אלא עם יו"ד ועם תי"ו איתן *] אולי נאמר כן בכל האי"תן ומלת, והמה משתחויתם (יחז' ח') הורכבה°]

*] א"א כי לא נוכל לומר אשתחו ישתחו:

°] ואולי הורכבה מן משתחוים ממשתחוים אתם. יבא"ר.

והשתחויתם, וטעם ההרכבה אמר הנביא כי מצא אותם האנשים משתחוים קדמה לשמש ואמר לנכנסים דרך שאלה השתחויתם והורכבה המלה משתי מלות לקצר הענין וא"א ז"ל כתב בספר חבור הלקט כי התי"ו היא הה"א הנוספת בהשתחוה משתחוה ובא ה"א הנוספת נראית במשתחויתם כה"א צנה ואלפים כלם (תלים ה'). בצנאכם (במדבר ל"ב). ונקדמה פ"א הפעל לתי"ו התפעל בבנין הזה כמשפט אותיות ז"ס ש"ץ כמו שכתבנו:

תאה נאמר כי מעקר הזה תתאו בפלם תגלו (שם ל"ד). או יהיה שרשו תוה מן והתוית תיו (יחזקאל ט'). ובאה האל"ף תמורת הו"ו:

ואשר פאיהם חסר ולמדיהם ה"א נחה אלה הם:

נזה אמרו בפעל הקל ממנו, ואשר יזה מדמם (ויקרא ו'). וכשנפלה הה"א למ"ד הפעל כמנהג נחי הלמ"ד נפל גם הדגש כי לא יתכן דגש חזק באות שתהיה בסוף המלה ולא תהיה מונעת באחד המלכים, ואמרו ויז מדמה אל הקיר (מ"ב ט') בחירק, ובצירי ויז נצחם על בגדי (ישעיה ס"ג): והכבד ממנו הזה, הזית, הזיתם, הבינוני מזה, מזים ופולי:

המקור הַזֵה או הַזוֹת:
הצווי הַזֵה, הַזוּ וכולי, אית"ן אַזֶה, יַזֶה וכולי ובחסרון אַז, יַז, וַיַז ממנו (ויקרא ח'). וכולי:

נטה העתידים בחסרון אֵט, יֵט, בצירי, ומהכבד אַט, יַט, פתחין ואף באתנח וסוף פסוק משפטם להיות פתחין לפי שעקרם להיות הטי"ת דגושה אַטֶה, יַטֶה, ובא, דרכי שמרתי ולא אָט (איוב כ"ג). קמוץ בסוף פסוק שלא כמשפט, ובא כן כדי שלא יתחלף עם, ויהלך אַט (מ"א כ"א). שהוא ענין אחר:

והנפעל נִטָה, נִטֵית וכולי, ובא שלם בלמ"ד הפעל, כנחלים נִטָיוּ (במדבר כ"ד):

העתידים הצווי הִנָטֵה ובחסרון הִנָט, אית"ן אֶנָטֶה, יִנָטֶה, ובחסרון אֶנָט, יִנָט:

נכה הכבד ממנו הִכָה, הִכֵית, הִכֵיתִי, העתידים בחסרון אַךְ, יַךְ, תַךְ, נַךְ, פתחין וכן באתנח, כי לא פתח וַיַךְ (מ"ב ט"ו). ושלא נזכר פועלו הֻכָה, הֻכֵית וכולי, ונכתב בו"ו עם הדגש הוּכָּה כעשב (תלי' ק"ב)*]:

נצה בא בבנין הקל ממנו כי נָצֹא תֵצֵא (ירמיה מ"ח). האל"ף במקום ה"א ותֵצֵא היה ראויה תִצֶה בדגש בשקל תִטֶה ובא הנח תמורתו כמו שכתבנו במלת וַיָזֶד יעקב נָזִיד (בראשית כ"ה). וענין אחר אשר הִצוּ על משה ועל אהרן (במדבר כ'). אע"פ שלא מצאנו העתידים ממנו חסרים נאמר אותם כחביריהם הַץ, הַצוּ, וכולי, אַץ, יַץ, תַץ, נַץ:

נשה נָשִׁיתִי טובה (איכה ג'). ונכתב באל"ף תִשָׁא בו אלה (ד"ה ב' ו'). כאשר נֹשֶׁא בו (ישעיה כ"ד) וכן אשר לו נוֹשֶׁא (ש"א כ"ג). והוא בסגו"ל: העתידים אֶשֶׁה, יִשֶׁה, ובחסרון אֵשׁ, יֵשׁ, תֵשׁ, נֵשׁ, ובא יו"ד תמורת הה"א למ"ד הפעל, צור ילדך תֶשִׁי (דברים ל"ב). והתי"ו בסגו"ל כי משפטו בתשלום פ"א הפעל תֶנְשִׁי בפלס תֶמְחִי (ירמיה י"ח). ולדעת רוב המדקדקים הוא מן הקל והסגול מקום הצירי כמו תֶמְחִי, ונכון הוא לפי שאינו פועל יוצא לשלישי כמו, כי הִשָׁה אלוק חכמה (איוב ל"ט). ויש לומר כי מעיקר זה מהדגוש כי נַשַׁנִי אלקים (בראשית מ"א). ומשפטו נִשַׁנִי, בחירק ובא הפתח תמורתו ועוד יש לומר ששרשו נַשַׁשׁ והוא בפלס

*] ר"ל לא נמצא רק בהפעיל והפעל:

חנני

חָנֵּנִי אלקים (שם ל"ג). ומן נָשָׂא באל"ף בנין הפעיל הִשִּׁיא, הַשֵּׁא הִשֵּׁאתָ לעם הזה (ירמיה ד') והעתיד ממנו בא בחסרון אל"ף יַשִּׁי מות עלימו (תלים נ"ה):

ואלה הם נחי הקצוות שפאיהם יוד ולמדיהם הא:

יגה נאמר מעקר הזה פעל הכבד, אשר הוֹגָה ה' (איכה א'). הוֹגֵית, הוֹגֵיתִי וכולי, כי ה' הוֹגָהּ (שם). במפיק הה"א לנקבה ומשפט הוֹגָה בתשלום הֵיגָה בפלס הִגְלָה (מ"ב י"ז).

הבינונים מוֹגֶה, מוֹגִים וכולי:

המקור הֹגוֹת או הוֹגוֹ בפלס הֹרוֹ וְהֹגוֹ (ישעיה נ"ט). לדעת אדוני אבי ז"ל שפירש הרו משרש יָרָה מענין וּלְהוֹרוֹת את בני ישראל (ויקרא י'). אבל וְהוֹגוֹ שרשו הָגָה:

העתידים הוֹגֶה, הוֹגוּ, הוֹגִי, הוֹגֶינָה, אוֹגֶה, יוֹגֶה, וכולי ובחסרון אוֹג, יוֹג וכולו, ובא שלם, עד אנה תּוֹגְיוּן נפשי (איוב י"ט). ומשפטם בתשלומם אֵיגֶה, תֵּיגֶה בפלס אַגְלֶה תַּגְלֶה:

הנפעל נוֹגָה, נוֹגֵית, נוֹגֵיתִי וכולי:

הבינונים נוֹגֶה, נוֹגִים, נוֹגָה, נוֹגוֹת כלם בשורק או בחולם, אבל מה שמצאנו מהם מצאנום בשורק, בתולותיה נוּגוֹת (איכה א'). נוּגֵי ממועד (צפניה ג'). מפני הסמיכות נפל המ"ם כמשפט כי מבלי הסמיכות נוּגִים, ומשפטם בתשלומם נִיגֵי, נִיגִים:

העתידים הִוָּגֶה, הִוָּגוּ, אִוָּגֶה יִוָּגֶה וכולי ובחסרון הִוָּג, אִוָּג, יִוָּג וכולי, וכתב א"א ז"ל כי, או יָרֹה יִיָּרֶה (שמות י"ט). אינו מבנין נפעל כי היה לו לומר יִוָּרֶה כי כל נפעל מנחי הפ"א יהיה ו"ו [תמירת] פ"א הפעל, אבל הוא מבנין התפעל ומשפטו יִתְיָרֶה, ועתיד מבנין פעל הדגש בזה וַיַּגֶּה בני איש (איכה ג'). נפלה יו"ד השורש והוטלה תנועתה על היו"ד הנוספת ומשפטו וַיְיַגֶּה וא"א ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל משפטו וַיֵּיגֶה ונמצא גם כן מזה השורש ענין אחר שלא נזכר פועלו מן ההפעיל, כאשר הוֹגָה*] מן המסלה (ש"ב כ'). משפטו הֵיגָה בפלס הִגְלָה (אסתר ב'):

*] ויתכן כי יהיה שרשו הגה ומן הקל כמו ווֹלַדְתְּ שהוא ידה נאמר הקל מזה יָדוּ אליה (ירמיה נ'). ותאמר העתידים ממנו אִידֶה, יִידֶה וכולי.

כמו וילדת בקמץ הפ"א. ועיין וכולי, ובחסרון איד, ייד, תיד, ניד, ונאמר קו"א. יבא"ר. מן הדגש, לידות את קרנות הגוים (זכריה א'). וממנו, ידו גורל (עובדי' א') משפטו יידו, כמו שכתבנו בויגה בני איש (איכה ג'). וא"א ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו יידו וכן וידו אבן בי (שם ג'). והפעל הכבד ממנו בענין אחר הודה, הודית וכולי:

המקור הודות, ובא שלם עם פ"א הפעל בשורק הה"א מקום החולם, על הידות הוא ואחיו (נחמיה י"ב). ודגש היו"ד להרגיש ולפאר קריאתה כי לא היתה קריאתה ניכרת על הביאור אם לא נרגשה:

העתידים הודה, הודו, הודי, הודינה, אודה, יודה, תודה, נודה, יודה, תודו וכולי ובאו מהם עם ה"א הבנין, ומשרי אהודנו (תלים כ"ח). על כן עמים יהודוך (שם מ"ה). יהודה לתפלה (נחמיה י"א).

ותאמר העתידים בחסרון אוד, יוד, תוד, נוד:

ינה נאמר הקל ממנו, העיר היונה (צפניה ג'). מפני חרב היונה (ירמיה י"ו). חרון היונה (שם כ"ה). אמרו בלבם נינם יחד (תלי' ע"ד). בפלס וגידם (מדבר כ"א) והראוי נינם, נירם בצירי, ובחסרון אין, יין, תין, נין: והכבד ממנו הונו בך (יחזקאל כ"ב). ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא כ"ה). הונה, הונית, הוניתי וכולי:

והעתידים הונה, אונה, יונה, וכולי, ובחסרון און, יון, תון, נון:

יעה נאמר הקל ממנו ויעה ברד (ישעיה כ"ח).

העתידים יעה, יעו, איעה, ייעה, ואולי נאמר אותם גם כן בחסרון איע, ייע, תיע, ניע:

יפה, מה יפית ומה נעמת (שיר ז'). מה יפו פעמיך (שם):

העתידים איפה, ייפה, תיפה, ניפה, ובחסרון איף, ייף, תיף, ניף, וייף בגדלו (יחזקאל ל"א). היו"ד הנח שבין היו"ד המונעת והפ"א הוא פ"א הפעל ומשפטו להיות וייף בהנעת שתי היודי"ן בפלס וישב ישמעאל (ירמיה מ"א). וכן מצאתי בספר מדויק כי בקריאת בן אשר הוא בהנעת שתי היודין על זה הסדר, הראשונה בחירק והשנייה בשו"א כמו וישב ישמעאל, אבל רבי יונה כתב כי לקריאת בן אשר הראשונה בשו"א והשנייה בחיריק, וכן מצאתי ברוב הספרים לקריאת בן אשר ולקריאת בן נפתלי בחירק הראשונה ונח השנייה, וכן ותיפי במאוד מאוד

יחזקאל

(יחזקאל י"ו). הונחה היו"ד כמשפטה ולולי שהיא יו"ד היה פ"א הפעל מונע כמו וַתִּבְנִי (שם י"ו). ומשפט המלה בתשלומה וַתִּיפִיִי, בפלס וַתִּגְדְּלִי (שם י"ו). והוא לקריאת בן אשר וַתִּיפִי מלעיל בשני פשטין, ולקריאת בן נפתלי מלרע בפשט אחד:

ירה נאמר הקל ממנו, אשר יָרִיתִי (בראשית ל"א). והמקור לִירוֹת במו אופל (תלים י"א).

העתידים אִירֶה, יִירֶה, ובחסרון אִיר, יִיר, תִּיר, נִיר, והכבד תּוֹרֵנִי*] לחומר (איוב ל'). וַיֹּורוּ המורים (דה"ב ל"ה). וענין אחר, אשר הוֹרָהוּ יהוידע (מ"ב י"ב). והמקור וּלְהוֹרֹת את בני ישראל (ויקרא א'). וכתב א"א ז"ל מזה הֹרוֹ והגו (ישעיה נ"ט). מקור והעתידים אוֹרֶה, יוֹרֶה, ובחסרון אוֹר, יוֹר, ויאמר אלישע ירה וַיּוֹר (מ"ב י"ג). והוא מהענין הראשון:

*] בספרי הדפוס בפתח הרי"ש. יבא"ר.

ואשר למדיהם אלף מנחי הלמד אלה הם:

דע כי אלה הפעלים מתערבים עם שלמדיהם ה"א מנחי הלמ"ד כי קרובים הם כמו שתראה באלה שאני זוכר לך:

חבא הנפעל ממנו נחבא, כי נֶחְבָּא (שופטים ט'). פעל עבר, הנה הוא נֶחְבָּא אל הכלים (ש"א י"ו). [א] פועל עומד אין הפרש ביניהם אלא לפי הענין, למה נַחְבֵּאתָ (בראשית ל"א) ולנקבה נַחְבֵּאת, במקום אשר נִבְרֵאת (יחזקאל ד"א). וְנַחְבֵּאתֶם שמה (יהושע ב') אל"ף נחבא נעלמה ובא על דרך נחי הה"א ונכתב בה"א וְנֶחְבָּה לא יוכל (ירמיה מ"ט). והוא מקור נבנה על תשלומו כי נמצא מקור בבנין נפעל שבא שוה עם העבר, וכן לְהֵחָבֵה בשדה (מ"ב ז'). חדר בחדר לְהֵחָבֵה (מ"א ד"כ) נכתבו בה"א והיה איש כְּמַחֲבֵא רוח (ישעיה ל"ב). נכתב באל"ף ונקרא כבעלי ה"א בשקל מַעֲשֵׂה (בראשית מ') מַחֲנֵה (שמות י"ד) ואילו היה כבעלי האל"ף היה מַחְבָּא בשקל מִקְרָא (ויקרא ד"ג). ומפני החי"ת יהיה המ"ם בסגו"ל כמו הַמֶּחֱצָה (מדבר ל"א). או בפתח כמו מַחְתָּה (ויקרא י"ו):

והבינונים תאמר נֶחְבָּא, נֶחְבָּאִים בקמץ או בשו"א נֶחְבְּאִים במערה (יהושע י'

חבא [א] ר"ל בינוני ופירושו פועל עומד בזמן הוה:

י׳). כמו שכתבנו בשלמים, נחבאה או נחבאת, נחבאות, כלם בהראות למ״ד הפעל בקריאה אבל בנחבאת נחה להקל על האל״ף כי היה משפטה בהראות נחבאת בפלס נשכחת או נחבאת בפלס נשברת מיטים (יחזקאל ד״ז):

והפעל הנוסף החביא, החבאת, החבאתי, החביאו, החבאתם, החבאנו, החביאה, החבאת, החבאתן, כי החביאה (יהושע ו׳). בצל ידו החביאני (ישעי׳ מ״ט). ובא מלת, החבאתה (יהושע ו׳), בשני סימני נקבה כמו שכתבנו בתבאתה לראש יוסף (דברים ל״ג). וכן בשמות ישועתה, עזרתה ושם כתבנו טעם הכפל, ובהאריך התנועות במלת החבאתה מפני הכפל שבה תנועת הבי״ת לשו״א להקל כי משפטה בחירק כמנהג בעלי האל״ף ואל״ף החבאתה בפתח*] והמסורת עליו לית כוותיה ונקרו האל״ף בפתח כמו שהי׳ עם התי״ו בחסרון הה״א החבאת*] מפני נח נראה שאחר האל״ף:

*] בספרי הדפוס בקמ״ץ, והוא הנכון. יבא״ר.

חטא תאמר חטאת, חטאתי, חטאו, חטאתם, חטאנו, חטאה, חטאת, חטאתן:

והבינונים חוטא, חוטאים, חוטאה או חוטאת חוטאות, ובא חוטאים לה׳ (ש״א י״ד) כתוב על דרך בעלי האל״ף ונקרא כדרך בעלי הה״א כי האל״ף נחה*], ובא מרטו לי (ראשית ד׳). בו״ו תמורת האל״ף למ״ד הפעל ונאמר כי וחטאת עמך (שמות ה׳). כמו וחטאה והומרה הה״א בתי״ו והונחה האל״ף ובא במשקל ועשת את התבוא׳ (ויקרא ד״ס). ובבנין הפעיל ממנו, אשר החטי את ישראל בה הלך (מ״ב י״ג). דאך לא סרו, חסר האל״ף למ״ד הפעל, וכן, למען החטי את יהודה (ירמיה ל״ב). וכן אנכי אחטנה (ראשית ל״א):

*] א״א בכל הבנין החי״ת בשו״א פשוט ולא בחטף פתח חס בעבור הדגש שבכ׳ כמבואר בפרק שירה:

*] א״א וכן בקוראים לה׳ הא׳ נחה:

והפעל הדגוש בבעלי האל״ף בצירי ברוב כמו וחטא את הבית (ויקרא י״ד). מלא אותם (שמו׳ ל״ה). מלא ציון (ישעי׳ ל״ג). אשר קנא לאלקיו (מדבר ד״ה) וכי נשא ממלכתו (ש״ב ה׳) ובאו בקמץ כדרך בעלי הה״א נשא את שלמה בעצי ארזים (מ״א ס׳). אם נשאת נשא לנו (ש״ב י״ט). דכא לארץ חיתי (תלים קמ״ג). מלא כרשו (ירמיה ל״א) ורבי יעקב בן אלעזר כתב מלא כרשו בצירי אבל אנחנו מצאנוהו בקמץ בכל הספרים

המדויקים

המדויקים והמסורת עליו שנים בתרי לישנא אין מלה קדמאה°] כתוב באל״ף בתראה כתוב בה״א ויבא היחיד העבר בצירי או בקמץ ושאר העוברים לעולם בפעל הדגש בצירי כמו ומלאת בו (שמות ד״ח).

°] א״א פירש קדמאה בירמיה תגינה בתלים כי ירמיה קודם תלים:

וחטאת אותו (יחזקאל מ״ג). ובראת לך שם (יהוש׳ י״ז) ואת החולה לא רפאתם (יחזקאל ל״ד). ובידכם מלאתם (ירמיה מ״ד). וששאתיך (יחזקאל ל״ט):

חלה נכתב באל״ף ויחלא אסא (דה״ב י״ו)). אבל נקרא כבעלי ה״א ובא ממנו שם כבעלי האל״ף, וימת בתחלואים רעים (דה״ב ך״א). ואת תחלאיה (דברים ך״ט). והתואר תחלואי רעב (ירמי׳ י״ד):

ובבנין הפעיל, וה׳ חפץ דכאו החלי (ישעיה נ״ג) נקרא כבעלי האל״ף והסרה האל״ף מהמכתב:

כלא, כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה (חגי א׳). והפעול כלוא ולא אצא (תלי׳ פ״ח) בפלס, אני קרוא לה (אסתר ה׳) והצווי ממנו אדני משה כלאם (מדבר י״א). ובאו כדרך בעלי הה״א, ואת בניהם כל בבית (ש״א ו׳). כלאתי רגלי (תלים קי״ט). לא יכלה ממך (ראשית ך״ג). וכלאתי נכתב באל״ף ונקרא כבעלי הה״א:

מלא נאמר הקל ממנו לגזרת פעל מלא, מלאת, מלאתי, כי מלתי מלים (איוב ל״ב). והוא חסר אל״ף וכן הבינוני ממנו שהם על דרך התואר מלא, מלאים, מלאה, מלאות, ובא ממנו כדרך בעלי הה״א מלו תוכך חמס (יחזקאל ך״ח). ומן הכבד, עד ימלה שחוק פיך (איוב ח׳). וכתבוהו בה״א ונקדוהו בצירי כדרך בעלי האל״ף וכן אמרו המקור מורכב משתי הלשונות, ובמלאות הימים האלה (אסתר א׳). נכתב בו״ו ובאל״ף, עד יום מלאת ימי מלאיכם (ויקרא ח׳). נכתב באל״ף ונקראו בתי״ו כדרך בעלי הה״א, עד גלות ירושלים (ירמיה א׳) ונכתבו עם האל״ף כי בקריאת האל״ף היה אומר מלאת כמו עד יבשת המים (ראשית ח׳) או מלאת כמו בשנאת ה׳ אותנו (דברים א׳) וכן, ביום חטאתו (יחזקאל ל״ג). נכתב כבעלי האל״ף ונקרא כבעלי הה״א:

מצא, מצא עבדך חן (ראשית י״ט). ומצא חן (משלי ג׳). ובפעל הכבד ממנו נכתב ונקרא כבעלי הה״א*], ולא המציתיך ביד דוד (ש״ב ג׳):

והנפעל יאמר מן בעלי האל״ף כן, נמצא, נמצאו

*] א״א נפלאתי למה לא הביא

נמצָאו, והמדברים בעדם והנמצאים בצירי הבית. אין בשורה מוצֵאת, נמצֵאת, נמצֵאתי, נמצֵאנו, נמצֵאתם: בנח האל״ף. כמוצֵאת שלום. והבינונים נמצא, נמצָאים בקמץ, ובא בשו״א בנוע הא׳ והביאם אח״כ בפרש הַנִּמְצְאִים בשושן (אסתר א׳): נשא וסיה מקומם פה:

והעתידים המָּצא, אמָּצא, ימָּצא בצירי:

נבא נאמר בנפעל ממנו המקור בתוספת ו״ו ותי״ו כמנהג נחי הלמ״ד מבעלי הה״א, איש מחזיונו בהנבאותו (זכרי׳ י״ג). ודומה לו נמצא במשנה והלא במאמר אחד יכול להבראות:

נשא, נשׂאת, נשׂאתי, נשׂאו, נשׂאתם, נשׂאנו, נשׂאה, נשׂאת, נשׂאתן, ובא ונשׂו את כלימתם (יחזקאל ל״ט). כדרך בעלי הה״א, וכן נשוא לשוא עריך (תלים קל״ט). והאל״ף נוספת, וכן נשׂוא ינשׂוא (ירמיה י׳) ויש אומרים [א] כי הם הפוכים ויש אומרים כי נשׂוא פעול:

הבינונים נושא, נושאים, נושאה או נושׂאת בנוח האל״ף נושׂאת חן (אסתר ב׳). או נושׂאת בהראות האל״ף בקריאה נושׂאת זהב וכסף (מ״א י׳). וכן, אין בשור׳ מוצאת (ש״ב י״ח). כמוצאת שלום (שיר ח׳). בנוע האל״ף, נושאות:

הפעול נשוא, נשואים, נשׂאה, נשואות, ובא כבעלי הה״א, אשרי נשׂוי פשע (תלים ל״ב:

העתידים הצווי נשא, נשאו, נשאי, נשאינה. ונכתב, נסה עלינו אור פניך ה׳ (תלים ד׳). בה״א כבעלי הה״א ונקרא בקמץ כבעלי האל״ף, וכן, רפה שבריה כי מטה (שם ס׳) וסמך נסה מקום שי״ן ובנפול פ״א הפעל שׂא, שׂאו, שׂאי, שׂאינה, ועם הכנוים, שׂאהו בחיקך (מדבר י״א). שׂאוני ואנכי אדבר (איוב ך״א). כמו שהיה שלם נשׂאהו, נשׂאוני כמו שכתבנו בטור הראשון וכן בא המקור בנפול פ״א הפעל בשׂוא גליו (תלים פ״ט). ובתוספת תי״ו כמשפט שאר חסרי נו״ן, יתר שׂאת (ראשית מ״ט). בשׂאת אותו, (שמות ך״ז). ובא שׂאת בשׂאת בשו״א להקל על קריאת

נשא [א] ר״ל שהיה ראוי במקום ינשׂוא, ינשׂאו האל״ף בתחלה ואח״כ הו״ו רק שנכתב בהפוך כמו שמצאנו הרבה בתנ״ך וכן נשוא לשוא עריך היה ראוי נשאו, ויש אומרים כי נשוא הוא בינוני פעול:

כי

קריאת האל״ף כי משפטו על משקל האחרים חסרי פ״א שאת על משקל גשת, וכן עם הכנוי שאתי בחקי (תלים פ״ט). אך משאתו יעצו להדיח (שם ס״ד) ונפל האל״ף גם מהמכתב והשי״ן בצירי, משתו יגורו אילי׳ (שם מ״א):

איתן אשא, ישא, תשא, נשא, ישאו, תשאו, תשא, תשאי, תשאנה בנוח האל״ף כמו ותשאנה קולן ותבכנה (רות א׳) והסרה גם מהמכתב ותשנה קולן ותבכינה עוד (שם). ותשנה עלינו נהי (ירמיה ט׳). ובא בהראות האל״ף בקריאה, וחטאי גלוליכן תשאינה (יחזקאל כ״ג). והיו״ד למשך, ושם הפעל מזה, ואם נשאת נשא לנו (ש״ב י״ט). בפלס. יושבת על מלאת (שיר ה׳). ועוד שם הפעל ממנו בנפול פ״א הפעל, אם יעלה לשמים שיאו (איוב כ׳). שם, ושרשו נשא*] בפלס, כי שיח וכי שיג לו (מ״א י״ח). מן השיג ששרשו נשג: פלא הכבד ממנו, כי הפליא חסדו לי (תלי׳ ל״א). ומפליא לעשות (שופטי׳ י״ג). ועל דרך בעלי הה״א והפלא ה׳ את מכותך (דברי׳ כ״ח) כתוב באל״ף ונקרא כבעלי ה״א, והפלה ה׳ בין מקנה ישראל (שמות ט׳). כתוב בה״א, והפליתי ביום ההוא (שם ח׳). הפלה חסדיך (תלים י״ז): בנפעל ונפלינו אני ועמך (שמות ל״ג). נוראות נפליתי (תלים קל״ט). ואפשר שיהיה אלה ענין אחר ושרשם פלה בה״א ובא בנפעל ממנו מלה בשני סימני נקב׳ נפלאתה אהבתך לי (ש״ב א׳). והאל״ף בפתח כמו שכתבנו בהחבאתה וכתבנו טעם הכפל, היא נפלאת בעינינו (תלים קי״ח). עיקרו נפלאה, והומר׳ הה״א בתי״ו והונחה האל״ף כמו וחטאת עבך (שמו׳ ה):

קרא, קראת, קראתי, קראו, קראתם, קראנו, קראה או קראת, וקראת אתכם הרעה (דברים ל״א). כמו וחטאת עמך, קראת, קראתן:

הבינונים קורא בצירי, וכן כל בעלי האל״ף לבד מעטים שנמצאו מפעלי האל״ף בסגו״ל*] ומוצא אני מר ממות (קהלת ז׳). ולחוטא נתן ענין (שם ב׳) אשר חוטא עושה רע (שם ח׳) וחוטא אחד (שם ט׳) והחוטא בן מאה שנה יקולל (ישעיה ס״ה). קוראים, קוראה או קוראת, קוראות, הפעול קרוא, קרואים, קרואה, קרואות, קוראים אל ה׳ והוא יענם (תלים צ״ט). נכתב

*] ויהיה משקלו א״כ כתשלומו נשיא ע״מ גביר. יבא״ר.

*] א״א כבר הביא כל אלה הבינונים מנחי למ״ד ה״א:

בבעלי האל"ף ונקרא כבעלי הה"א, וכן המקור, לבלתי קְרֹאת לנו (שופטים א') כמו מלֹאת ימי מלאיכם (ויקרא א') שְׂנֹאת רע (משלי א'): הצווי קְרָא, קִרְאוּ, קִרְאִי, קְרֶאנָה, קְרֶאןָ לי מרא (רות א'). נגרעה ה"א הנקבה מהמכתב והאל"ף נחה והרי"ש בצירי*] וכן וּמְצֶאןָ מנוחה (רות א'). אבל קְרֶאןָ לו (שמות ב). נראית האל"ף והיא בסגו"ל והיא בסימן נקבה אחת לבד, וכן קְרֶאןָ לי מרא (רות א'). בסימן אחד לבד אלא שנשארה הה"א במבטא ודברו בשרש הזה ענין שעקרו שלמדיו ה"א, ונכתב במקומות באל"ף והוא ענין מקרה כי ה"א הלמ"ד שלו ברוב, ונכתב באלף במקומות כמו וּקְרָאָהוּ אסון (בראשי' מ"ב). את אשר יִקְרָה לעמך (דניאל יו"ד). נכתב בה"א ונקרא כבעלי האל"ף, כי יִקָּרֵא קן צפור (דברים ך"ב). נִקְרֹא נִקְרֵאתִי בהר הגלבוע (ש"ב א'). [א] ונִקְרֹא מקור שלם כמו שכתבנו הדומים לו בשלמים, שתים הנה קֹרְאֹתַיִךְ (ישעיה נ"א). בנוע האל"ף וַתִּקְרֶאנָה אותי כאלה (ויקרא י'). האל"ף נחה להקל, והושם עם אל"ף נחה לעולם לִקְרַאת האלקים (שמות י"ט). הנה הוא יוצא לִקְרָאתֶךָ (שם ד'): רפה רְפָאֵנִי ה' (ירמיה י"ז). ונכתב בה"א ונקרא כבעלי האל"ף רְפָה שבריה כי מטה (תלים ס'). וכן, שובו בנים שובבים אֶרְפָּה משובותיכם (ירמיה ג'). וכבעלי הה"א, ימחץ וידיו תִּרְפֶּינָה (איוב ה'): והנפעל נִרְפָּה נגע הצרעת (ויקר' י"ד). וכבעלי הה"א, ולא נִרְפְּתָה (ירמי' נ"א). וַיֵּרָפוּ המים (מ"ב ב'). אשר לא תוכל לְהֵרָפֵה (דברים ך"ח). והשם, לעת מַרְפֵּה והנה בעתה (ירמיה א'). ומן הדגוש נקרא כן כדרך בעלי הה"א בחירק רִפִּאנוּ את בבל (ירמיה נ"א). רִפֵּאתִי למים האלה (מ"ב ב'). וכן נכתב ונקרא כבעלי הה"א וַיְרַפּוּ את שבר בת עמי על נקלה (ירמיה י"ד). וכן מהענין האחר שהוא בה"א בא באל"ף, על כן הוא מְרַפֵּא את ידי אנשי המלחמה (ירמיה ל"ח).

רצה בשורש הזה מלה אחת כתובה באל"ף מקום ה"א, והחיות רָצוֹא ושוב (יחזק' א')*]. כי יש בענין מרוצה בשורש הזה, אם ראית גנב וַתִּרֶץ עמו

תלים

*] בספרי הדפוס בסג"ל ועיין מנח"י שם. יבא"ר.

*] א"א לפ"ז יהיה בענין מרוצה ב' פרשים רוץ ורצה וכן התרגום והסיעת:

[א] ר"ל מקור שלם בלא ... נון כי מן הראוי היה הִקָּרֵא:

כי

(תלים ל'). [ב] שעיקרו והרצה, וכן ורצאתי אתכם (יחזק' מ"ג). נכתב באל"ף אבל נקרא כבעלי הה"א:

שנה נכתב באל"ף ישנא הכתם הטוב (איכה ד'). אבל נקרא כבעלי הה"א, ושנא את בגדי כלאו (מ"ב ך"ה). דמלכים נכתב באל"ף, וכן, ועוז פניו ישנא (קהלת ח'). נכתב באל"ף ונקרא כבעלי הה"א:

תלה נאמר בעיקר זה כבעלי האל"ף, והיו חייך תלואים לך מנגד (דברים ך"ח). ועמי תלואים למשובתי (הושע י"א). אשר תלאים שמה (ש"ב ך"א).

ואלה הפעלים פעלי הכפל והם שהעין הפעל ולמד הפעל דומות זו לזו:

אלה הפעלים מפני הכפלם*] בשתי אותיות דומות זו לזו*] הפילו אחת מהן והיא עי"ן הפעל, אך למ"ד הפעל נשארה, והפילוה ברוב כמנהג העברים להקל בלשונם ברוב דבריהם, והפעלים שהם כן כמו וסבב בית אל (ש"א ז'). ושלל שללה (יחזקאל ך"ט). ובזו בזה (שם). בזזנו לנו (דברים ב'): והמם גלגל עגלתו (ישעיה ך"ח). דללו וחרבו (שם י"ט). וגללו את האבן (ראשי' ך"ט). וזקנים לא חננו (איכה ה'). שבתי זממתי (זכריה ה'). והחתתי את עילם (ירמי' מ"ט). הרנינו גוים עמו (דברים ל"ב). אוכלים ושותים וחוגגים (ש"א ל'). לגזוז את צאנו (ראשית ל"א). בעזוז עינות תהום (משלי ח'). לשדוד את כל פלשתים (ירמיה מ"ז). ושדדו את בני קדם (ירמיה מ"ט). אזן גחלת לחמם (ישעיה מ"ז). אלה הפעלים ודומיהם במעט מקומות*] הם שלמים וברוב הם חסרים, ושמו אל"ף במקום אות הכפל, אשר בזאו נהרים ארצו (ישעיה ח'). כמו בזזו ימאסו כמו מים (תלים נ"ח). כמו ימססו, וכן אמרו כי הנו"ן בא במקום אות הכפל במלת, חסדי ה' כי לא תמנו (איכה ג'). כמו תממו, וכן

*] א"א אבל כשפ"א הפעל ועי"ן הפעל דומות זו לזו לא נמצאו רק ב' או ג' והולכין כדרך השלמים:

*] עיין קו"א כי הם ע"מ פעל וע"כ חסרו האחד. יבא"ר.

*] א"א ודוקא בעוברים אבל לא בשאר הבנינים.

יחפשו

[ב] כי כן דרך נחי למ"ד ה"א שתתחסר הה"א בבוא ו' ההפוך:

יחפשו עולות תמנו (תלים ס"ד). וכן, לשמיד את מעזניה (ישעיה ד"ג). כמו מעזזיה, כמו ששמוהו במקום ה"א נחה מפני שכבר להגיעה עם היו"ד היחש ושמו תחתיה נו"ן כמו מן פוה [ג] פוני, ומן שלה, שלני (מדבר ד"ו). ומן שילה, שילוני (מ"א י"א). ומן גילה, גילוני (ש"ב ט"ג). וכן עשו לנו"ן, לכל זונות יתנו נדה ואת נתת את נדניך (יחזקאל ד"ו). לפי שקשה להגיע הה"א בקבוץ:

וחסרון אלה הפעלים דקל ובנפעל ובהפעיל ובהפעל כמו שכתבנו בנחי העי"ן:

הקל בא היחיד העבר ממנו לגזרת פעל, תם עונך בת ציון (איכה ה'). חת מרודך (ירמיה נ'). עד אשר דק לעפר (דברים ט'). ורב שלום בניך (ישעיה נ"ח). וברקים רב*] (תלים י"ח) והם פתחין כי בהעדר עי"ן הפעל שהוא בעקרם תמם, חתת, דקק, נשארה תנועתה על פ"א הפעל לפיכך הן פתחין, זולתי אחד נמצא קמץ ומך אחיך (ויקרא ד"ה). לפיכך כתב רבי יונה כי הוא מנחי העי"ן. וכן על פי מקצת מסורת, וברקים רב (תלים י"ח). קמץ, ואם כן הוא תואר, והנקבה הנסתרת תמה, בפתח פ"א הפעל ומלעיל להפריש בינו ובין הבינוני כמו שזכרנו בנחי העי"ן ובא מלרע ורבה עליך חית השדה*] (שמו' ד"ג) מפני הו"ו והרבים הנסתרים תמו בפתח פעמים מלעיל כמו, כאשר תמו (דברי' ב'). כי פסו אמונים (תלים י"ב). מעת דגנם ותירושם רבו (תלים ד'). ומלרע, רכו דבריו משמן (פס נ"ה). חתו ולא ענו עוד (איוב ל"ב). רבו משערות ראשי (תלים ס"ט). זכו נזיריה (איכה ד'). וקלו מנמרים סוסיו וחדו מזאבי ערב ערב (חבקוק א'). משפטם בתשלומם רבבו, תממו, פססו, זכבו, רכבו, קללו, חדדו, ולגזרת פעול, רמו מעט (איוב ד"ד). וימררהו ורבו (ראשית מ"ט). משפטם בתשלומם, רממו רבבו, כמו, להוציא את הבנים ולא יבולו

*] בסה"ד בקמץ מפני הזקף וכן הוא ברע"ת. יבא"ר.

*] מפני וא"ו ההפוך וסמכו לאות גרונית. יבא"ר.

[ג] כי היה ראוי פוהי שלהי ובאשר שקשה להגיע הה"א כו' שמו נו"ן תחתיה:

והיה

יְכֻלוּ (שמות ח׳) . ורבי יהודה כתב כי ורבּוּ מִפֹּעֵל הכבד המרובע ומשפטו רִבְּבוּ, והמדברים בעדם לגזרת פֹּעוֹל תְּמוֹנוּ כמו, כי דַלּוֹנוּ מאוד (תלי׳ ע״ט). בַּזּוֹנוּ לנו (דברים ג׳). והם מלעיל: ובאו בדרך זר, האם תַּמְנוּ לגוע (מדבר י״ז). חסדי ה׳ כי לא תַמְנוּ (איכה ג׳). ורבי יונה כתב בחסדי ה׳ כי לא תמנו [א] שהנון תמורת אות הכפל, וכן תַּמְנוּ חפש מחפש (תלי׳ פ״ד) ואדוני אבי ז״ל כתב, האם תַּמְנוּ, חסדי ה׳ כי לא תָמְנוּ, מנחי העין בשקל קַמְנוּ וכן מבנין הפעיל כַּהֲתִימְךָ שודד תושד (ישעיה ל״ג). מנחי עי״ן. והמדבר בעדו תַּמּוֹתִי, ויש מלעיל וְסַבּוֹתִי אני (קהלת ב׳). היום גַּלּוֹתִי (יהושע ה׳) ויש מלרע וְחַנּוֹתִי לבני בטני (איוב י״ט). וְחַנּוֹתִי את אשר אחון (שמות ל״ב). חַמּוֹתִי ראיתי אור (ישעיה מ״ד). דַּלּוֹתִי ולי יהושיע (תלים קי״ו). והיחיד הנמצא תַּמּוֹת מלעיל, כי אתה שַׁלּוֹתָ גוים רבים (חבקוק ב׳). והנמצאים תַּמּוֹתֶם, ולנקבה תַּמּוֹת, ולרבות תַּמּוֹתֶן:

הבינונים תָּם, הוא ואשר במשקלו קמוצים ברוב להפריש בינו ובין העבר

ועוד כי התואר השלם במשקל זה קמוץ חָכָם (תָּמִים) [תָּמָם] תַּמָּה, תַּמּוֹת, ויש לגזרת פָּעוֹל, גֹּל אל ה׳ יפלטהו (תלים כ״ב). כמו שהוא*] חם (ס״א כ״א). מעוז לַתֹּם דרך ה׳ (משלי י׳) המבליג שֹׁד על עז (עמוס ה׳). הֲרֹב דברים לא יענה (איוב י״א). ובקמץ חטף עם המקף, צדקה תצר תָּם־דרך (משלי י״ג):

*] אבל בכפולים לעולם חסר בנחי העי״ן גם כן טוב, וכן, לשום לחם וא״ו. יבא״ר.

המקור תֹּם, רב לכם סֹב (דברים ב׳). עד תֹּום כל הדור (שם). ובא בשורק, וְלָבוּר את כל זה (קהלת ט׳). ובפתח לגזרת פְּעַל כמו לְשַׁכַּב את בת יעקב (בראשית ל״ד) לְרַד לפניו גוים (ישעיה מ״ה). כְּשַׁךְ יקושים (ירמיה ה׳). ובתוספת תי״ו שַׁמּוֹת ושאוף אתכם (יחזקאל ל״ו) ואמר חַלּוֹתִי היא (תלי׳ ע״ז). השכח חַנּוֹת אל (שם):

העתידים הצווי תֹּם, תֹּמּוּ, כמו סֹב דמה לך (שיר ב׳). ובתוספת ה״א בשורק עוּזָּה אלקים (תלי׳ ס״ח). ולרבים שֹׁמּוּ שמים (ירמיה ב׳) סֹבּוּ ציון (תלים מ״ח). התקוששו וָקוֹשׁוּ (צפניה ב׳). בֹּזּוּ כסף בֹּזּוּ זהב (נחום ב׳). או בקמץ החטף מקום החולם*] רָנּוּ ליעקב שמחה (ירמי׳ ל״א)

רנו

[א] והיה ראוי תַּמְנוּ:

*] מפני שהוא מלרע. יבא"ר.

רָנּוּ שמים (ישעי' מ"ד). ולנקבה תֹּמִּי כמו קומי רֹנִּי (איכה ב'). צהלי וָרֹנִּי (ישעיה י"ב) הרגעי וְדֹמִּי (ירמיה מ"ז). קרחי וָגֹזִּי (מיכה א') או בקמץ חטף רָנִּי ושמחי (זכריה ב'). גָּזִּי נזרך (ירמיה ז"). ולנקבות תְּמֶּנָה בשורק או בחטף: איתן אָתוּם, יָתוּם, תָּתוּם, נָתוּם, יָסוּב אותו (מ"א ז'). אף יָהוּם (ישעי' מ"ד). תָּבֹז לך (שופטי' ד'). וְתָרוֹן לשון אלם (ישעי' ל"ה). האותיות הנוספת קמוצות והנח שאחריהן תשלום אות הכפל כמו שכתבנו בנחי העי"ן, יְתֻמּוּ, תְּתֻמּוּ ברגש, יָרֹנּוּ יושבי סלע (שם מ"ב) תָּסֹבּוּ את העיר (יהושע ו'). ואע"פ שיש בהן דגש הנח קיים כי פעמים יפול הדגש כמו וְנָבֹזָּה בהם (ש"א י"ד) ובנקבות יפול הנח לרוב התנועות תְּתֻמֶּינָה, והנה תסבינה (ראשית ל"ז). וכשנוספה ו"ו על האותיות הנוספות ותהיה המלה מלעיל ישוב החולם לקמץ חטף כמו וַיָּחָם בשר הילד (מ"ב ד') ויקח מהם וַיָּחָם (ישעיה מ"ד). וַנָּסָב את הר שעיר (דברים ב'). וַיָּבָל לחמורים (שופטים י"ט) וַיָּהָם את סיסרא (שם ד'). וַיָּחָן ה' אותם (מ"ב י"ג). וַתָּעָז ידו (שופטים ג') ואם בהפסק ישוב לחולם, ברק וַיָּהֹם (ש"ב ך"ב). אבל ויקח מהם וַיָּחֹם (ישעיה מ"ד). אע"פי שהוא בזקף הוא בקמץ חטף ומלעיל וכן וַיָּהָם את מחנה מצרים (שמות י"ד) שהוא מועמד בזקף גדול, ובא יָרוֹן ושמח (משלי ך"ט). בשורק תחת חולם, וכן יָשׁוּד צהרים (תלי' צ"א). וכן בא עם הו"ו הנוספת בשורק שהוא קבוץ שפתים וַיָּרֻם תולעים ויבאש (שמות י"ו) והי' משפטו קמץ חטף על המנהג ובא כן להבדיל בינו ובין וַיָּרָם כבוד ה' (יחזקאל י') שהוא ענין אחר, ועקר המלות האלה בתשלומם אֶסְבּוֹב, יִסְבּוֹב אֶתְמוֹם, יִתְמוֹם, אֶרְנוֹן, יִרְנוֹן, וכן כלם, ובא במשקל אחר האית"ן, מה אֶקֹּב (מדבר ך"ג). ודגש הקו"ף לתשלום אות הכפל ומשפטו אֶקְבּוֹב וכן וְאֶבּוֹת אותו טחון (דברים ט'). וכן כתב רבי יונה, אז איתם (תלים י"ט). שהוא מבנין הקל, וכן יֵמַר שכר לשותיו (ישעי' כ"ד) וְאֵקַל בעיניה (ראשית י"ו). וַתֵּקַל גברתה (שם). כל אלו שבאו מבלי דגש וכן יֵשֹׁם וישרוק (ירמי' מ"ט). שהוא דגש וכן וַתֵּתֹּם השנה ההיא (ראשי' י"ז). שהן מן הקל ויתכן שיהיו אלו הקלים, וכן הדגושים כמו יֵשֹׁם, וַתִּתֹּם מבנין נפעל, אבל אֶקֹּב, אֶכּוֹת לפי [ב] שהם יוצאים לא יתכנו אלא מן הקל, וא"א

ז"ל

ב] כי פירושם אכות את דבר פלוני אקב את דבר פלוני א"כ דבר פלוני הוא הנפעל

ז"ל כתב מהקל מה אקב ואבית אותו, ישם וישרוק, ותתם השנה ההיא ויתמו ימי בכי אבל משה (דברי' ל"ד). ידמו כאבן (שמו' ט"ו). וידמו למו עצתי (איוב כ"ט). ונדמה שם (ירמיה ח'). שרשם נקב, נכת, נשם, נתם, נדם, ולא ימס את לבב אחיו (דברים כ'). לפי שהוא יוצא מפני מלת [ג] את נאמר שהוא מבנין הקל על דרך, מה אקב אלא שהוא לגזרת אפעול בחולם וזה לגזרת יפעל בפתח ולדעת א"א ז"ל יהי' שרשם נמם ויהי' מן הקל גם כן, ואפשר שיהי' מבנין נפעל כמשפטו ומלת את היא לתוספת ביאור כמו יחלק את הארץ (מדבר ד"ו):

נפעל, בא הנפעל מהם בשלשה דרכים הראשון נאמר נתם לגזרת פעל כמו ונקל זאת בעיני ה' (מ"ב ג'). נחר מפוח (ירמיה ו'). ונסב נעתה (שם ל"א) משפטם בתשלומם נקלל, נסבב, נחרר, ובהעדר הכפל הוסב תנועתה שהוא הפתח על פ"א הפעל, וכן, וחם השמש ונמס (שמות י"ו) אלא שהוא קמץ מפני ההפסק, ובא הנו"ן בחירק נחר גרוני (תלי' ס"ט). ומפני שמי נחת הוא (מלאכי כ'). אל מקדשי כי נחל*] (יחזקאל כ"ה). והוא קמץ בלא הפסק, וכבר כתבנו בשלמים כי נפעל עבר מצאנו קמצין בלא הפסק ויהי' זה כמו הם, ואפשר שהוא תואר, אבל ואל אדמת ישראל כי נשמה, (יחזקאל ך"ה) הבא אחריו יורה שהוא נפעל עבר, והתאר קמוץ, עם נבר תתבר, (ש"ב ך"ב. כמו שמשפטו להיות קמץ אם היה שלם נברר בפלם נאסף אל עמי, (ראשית מ"ט). וכן ותוכו נחר, (יחזקאל ט"ו). ואפשר שהוא נפעל עבר וקמצותו מפני הזקף, ולרבים העבר ונמקו כל צבא השמים, (ישעיה ל"ד). ונמסו ההרים (מיכה א'). והדרך השנית לגזרת פעל, נמס בתוך מעי, (ליס ך"ב). הנקל לכתו, (מ"א י"ו). וכן התואר, ולב נמס, (נחום ב'). נקל מהיותך לי עבד, (ישעיה מ"ט). ולנקבה בזה הדרך נסבה אלי (יחזקאל כ'). [א] גבאו מהם מוקלים, ורחבה ונסבה, (שם מ"א).

*] א"א כן היה דינו בקמץ אבל הוא בפתח והוא אחד מן פתחין דספרא:

ונבקה

ומלות אקב הם הפועלים: [ג] ר"ל שמלת את המורה על הפעול יורה עליו שהוא פועל יוצא לדבר אחר ויהיה ימס הפועל ומלת לבב הנפעל וכבר בארתי ענין הוראת מלת את:

נפעל [א] ר"ל בלא דגש: [ב] ר"ל שלפי מה שכתב למעלה יהיה הנו"ן ונבלה נו"ן

נפעל

ונבקה רוח מצרים, (ישעי' י"ט). ונבלה שם שפתם, (בראשית י"א). משפטם נסבה, נבלה, נבקה, ויש אומרים שהוא שרש אחר שפאיהם נו"ן בפלס תפלה (במדבר ה') ויתכן ונבלה מבנין הפעיל [ב] והנו"ן כנו"ן נרדה, (בראשית י"א). הדרך השלישית לגזרת פעול, וכן נגזו ועבר, (נחום א'). ונגלו כספר השמים, (ישעיה ל"ד). ונקטו בפניהם, (יחזקאל ו'). היחיד מהם נגול, נגוז, נקוט. נתמות, נתמותי, ונקלותי עד מואת, (ש"ב ו'). נתומו בחולם, ובא מוקל ונחלו מקדשיהם, (יחזקאל ז'). משפטו ונחלו ברגש, וכן ונחלת בך, (שם כ'). משפטו נחלות, נתמתם, נתמנו, ובא בשורק, שדוד נשדנו (מיכה ב'). והחכם רבי יהודה כתב כי הנו"ן והו"ו סימני הפועלים, ופירושו נשדו ממני כמו בני יצאוני (ירמיה י'). יצאו ממני, נתמה, נתמות, ובא מוקל, מה נחנת בבא לך חבלים (שם כ"ב). ובא בדרך תשלומו, שהי' בתשלומו נחננת וצירי הנו"ן תשלום הדגש כי פעמים יבוא נח תמורת דגש, ומן נחל נחת שהנו"ן בחירק יאמר על דרך הקלות כמו ונחתה*] קשת נחושה זרועותי (תהלים י"ח). כן יאמר על זה

*] הוא משרש נחת ומהדגש. הדרך נחתי, נחתם, נחתנו, ויאמר על הדרך הדגש נחתותם, נחתותני, נחתותן: יבא"ר.

הבינונים, נתם, נתמים, נתמה, נתמות, ובם אנחנו נמקים (יחזקאל ל"ג). והארץ הנשמה (שם ל"ו). בפתח, ובחירק, כי היתה נסבה מעם האלקים (דה"ב י'):

המקור התם בחולם, או בצירי כהמס דונג (תהלים ס"ח):

העתידים הצווי הגז, התם הגל בחולם, או בפתח הגזו, התמו מלעיל הברו נושאי כלי ה' (ישעיה נ"ב). והנפעל מנחי הלמ"ד מלרע, לאשר בחשך הגלו (שם מ"ט).

איתן אתם, יתם, ולא יתם פריו (יחזקאל מ"ז). ותתם השנה ההיא (בראשי' מ"ז). ובא בשורק תחת חולם תתם חלאתה (יחזקאל ך"ד). ולגזרת פעל, אשר לא ימד (הושע א'). ולשונו תמק (זכריה י"ד). יהל

כבוד

נפעל ויהיה ונבלה נפעל עבר עם ו"ו המהפכת את העבר לעתיד כאלו כתוב ותבלל או ותבל, אבל עתה שכתב שיתכן להיות ונבלה מבנין הפעיל והיינו העתיד מבנין הזה ותהיה הנו"ן נו"ן הרבים המדברים אעפ"י שהקב"ה אמר כן על עצמו

יהיה

כבוד יעקב ומשמן (ישעיה י"ז). ויגל במים משפט (עמוס ה'). תמקנה בחוריהם (זכריה י"ד). תצלנה אזניו (ירמיה י"ט). וכלם פתחין להפריש ביניהם ובין עתידי נפעל מנחי הלמ"ד שהם קמוצים כמו שכתבנו, ואם בהפסק קמוצים, ובא בזקף קמוץ, ומפניהם אל תחת (יחזקאל ב'). והם שני זקפין קמוצים, אל תירא ואל תחת (יהושע ח') דיהושע ודין, המס ימס (ש"ב י"ז). קמץ באתנח ומשפטם על עיקרם אמסם, ימסם, ימדד, ידלל, ימקק, ויש שבאו בלי דגש ובא נח הצירי תמורתו, ואקל בעיניה (ראשי' י"ו). ותקל גברתה בעיניה (שם י"ו). ימר שכר לשותיו (ישעיה ד"ד). ובוזי יקלו (ש"א ב'). ובא בחירק היו"ד ובדגש הקו"ף, על כן יקלו רודפיכם (ישעיה ל'). ונשתנה לפי שהוא ענין אחר, אז איתם (תלים י"ט). נכתב אחר האל"ף הנח שהוא היו"ד שלא כמנהג, ועם אות גרונית יחת אפרים מעם (ישעיה ז'). אל תירא ואל תחת (יהושע ח'). ואל אחתה אני (ירמיה י"ז). והעצמות יחרו (יחזקאל ד"ד). יתמו, תתמו, אל תדמו בעונה (ירמי' נ"א). או בחולם לגזרת פעול, גם מרמן תדמי (שם מ"ח). והקלו המלה ואמרו, ויתמו ימי בכי אבל משה (דברי' ל"ד). ידמו כאבן (שמות ט"ו). וידמו למו עצתי (איוב ד"ט). ונדמה שם (ירמיה ח') כי הדגש שהוא בפ"א הפעל להכרה כי הוא לשון נפעל ולכן סמכו על המבין והקלו המלים במנהגם, ויש אומרים כי ויתמו, וידמו שרשם נתם נדם והם כענין תמם דמם וכן דעת א"א ז"ל ובא האל"ף במקום אות הכפל, עורי רגע וימאס (איוב ז'). כמו וימסם, ימאסו, כמו מים (תלים נ"ח). כמו ימססו, וכן אמרו, בלא יומו תמלא (איוב ט"ו). כמו תמלל:

הפעיל הסב, התם, והסב לב מלך אשור עליהם (עזרא ו'). החל תנגף (מדבר י"ז). בצירי, והנח שאחרי ה"א הבנין תשלום הכפל, או בפתח הקל ארצה זבולן (ישעיה ט'). המר שדי (רות א'). חרק לעפר

פ"ב

יהיה פירושו כמו שפירשו המפרשים ג"כ מלת נרדם. והנה לפי פירש זה תהיה הה"א מן ונבלה ה"א נוספת והיה לאוי ונבל כדרך הכפולים בבנין הזה בעתיד ומטעם זה אפשר לא באה דגש בלמ"ד אף שכתוב בה"א מ"מ נשאר על ענינו ומקומו כאלו בא בלא ה"א באפשר שהיא רק נוספת:

(מ"ב ד"ג). שבר והֵדק (דה"ב ל"ד). הסיר הֵתז (ישעי' י"ח). ויתכן הֵתז מנחי העי"ן כמו, את בריתי הֵפר (ראשי' י"ז). הֵסבה, הֵתמה, והמשאת הֵחִלָה (שופטי' ד'). ובא רפה הֵעֵזה פניה (משלי ז'). הֵסבו אותו (ש"א ה'). הֵסבו אלי (שם). בפתח, וכן בהפסק בפתח, ואת נוהו הֵשמו (תלים ע"ט). וכן הֵתמו (שופטים ד'). הֵחל להכות (ש"ב ד'). בצירי, ובשאר נפל הנח והאריכו המלה, ואתה הֲסִבֹּתָ את לבם אחורנית (מ"א י"ח). השמות כל עדתי (איוב י"ו). והדקות עמים (מיכה ד'). הקלותי, התמותי, והתמותי טומאתך ממך (יחזקאל ד"ג). והשמותי גפנה ותאנתה (הושע ב'). ואם פ"א הפעל גרונית תפתח הה"א להרחיב, החלותי תת לפניך (דברים ב'). החתות כיום מדין (ישעיה ט'). וכן המקור עם הבנוי, וזה החלם (ראשית י"א). וכן יאמר הצווי:

והבינונים מֵתם, מתמים, מתמה, מתמות, כלם פ"א הפעל מונעת בחירק, ראש מסבי (תלים ק"מ). והוא מסבות (איוב ל"ז). שלא להתחלף עם הדגש מנחי הלמ"ד מגלים, מגלות, הנני מֵסב את כלי המלחמה (ירמי' ד"א). מֵחל להרע (שם ד"ה). בצירי, ובפתח וחרש מֵצַל (יחזקאל ל"א). מֵסב קלע (מ"א ז").

הפעול מוּתם, מותמים, מותמה, מותמות, מוסבות שם (מדבר ל"ב):

המקור הָתֵם הבשר (יחזקאל ד"ד). הָחֵל וכלה (ש"א ג'). כַּהֲתִימְךָ שודד (ישעיה ל"ג). קל המ"ם:

העתידים הצווי הָתֵם, התמו, הָתֵמִי, התמינה, הָסֵבִּי עיניך מנגדי (שיר ו'): איתן אָתֵם, יָתֵם, תָּתֵם, נָתֵם, אָחֵל תת פחדך (דברים ב'). אָחֵל גדלך (יהושע ג'). יָקֵל את ידו (ש"א ו'). אשר יָחֵל (שופטים י"). והוא יָחֵל (שם י"ג). וְנָסֵב חומה ומגדלים (עזר' ז'). האות הנוספת קמוצה ופ"א הפעל בצירי, ובא, לא יַחֵל דברו (מדבר ל'). היו"ד פתוחה, וכן, ולא אַחֵל את שם קדשי (יחזקאל ל"ט). האל"ף בפתח והם מהדגושים, לפיכך באו בפתח, [א] או להפריד הענין באו פתחין, ובא קמץ קטן תחת קמץ גדול במלת, כי תָחֵל לזנות (ויקרא ד"א). משפטו תָחֵל, וכן, והפסילים כתת לְהָדֵק (דה"ב ל"ד). כמו לְהָדֵק, ויש אומרים כי הם מבנין נפעל

איתן [א] ר"ל שמלות אחל יחל בקמץ הם לשון התחלה כמו שהביא למעלה אָחֵל גדלך

נפעל והצירי שתחת החי"ת במלת תחל]ב] מקום הפתח, וכן, לבלתי החל לעיני הגוים (יחזקאל כ'). או בדגש*] אתם, יתם, ויתם את הכסף (מ"ב כ"ב). ואם בצע כי תתם דרכיך (איוב כ"ב). ויסב אלקים (שמות י"ג). ובחירק פ"א הפעל ונשים עד נופח (מדבר כ"א). אם לא ישים עליהם נויהם (ירמי' מ"ט). יתמו, ובא ויסבו את ארון אלקי ישראל (ש"א ה'). בדגש הסמ"ך והבי"ת, וכן ויסבו פניהם דמיכה, ויסבו פניהם ממשכן ה' (דה"ב כ"ט). אע"פ שדגש הסמ"ך לא היה צריך נשאר עם הרבים כמו שהיא עם היחיד, תתם. תתמי. תתם, תתמי, תתמינה, ותחלינה שבע שני הרעב (בראשית מ"א). תצלינה שתי אזניו (ש"א ג'). וכשנוספה עליהם ו"ו החבור הם מלעיל ויסך בדלתים ים (איוב ל"ח). ויגל את האבן (בראשית כ"ט). וידק לעפר (מ"ב כ"ג)*] ומפני שהמלה מלעיל פ"א הפעל נקודה בסגו"ל, ובא מוקל ונבלה שם שפתם (בראשית י"א). ויתכן היותו מן הקל והיה משפטו בשקל ונבזה בהם (ש"א י"ד). והה"א נוספת כה"א של נרדה (בראשית י"א). ובהתחברם עם הכנוים כי ה' אלקינו הדימנו (ירמיה ח'). בשו"א ופתח, או בשו"א וסגו"ל ומדוע הקלתני (ש"ב י"ט). והאית"ן, כטיט חצות אדקם (ש"ב כ"ב). פן אחתך (ירמיה א'). וישמם ה' (ש"א ה'). ומתבל ינדוהו (איוב י"ח). ושד בהמות יחיתן (חבקוק ב'). בא הנח תמורת הדגש ויש אומרים כי שרשו חית, בכלם פ"א הפעל בחירק שלא להתחלף עם עתידי הדגוש מנחי הלמ"ד: הפעל הותם, הודק, הוסב, הוסבה, הוסבות, הוסבותי, הוסבו, הוסבותם הוסבוני, (הוסבה חית השדה)*] (לא נמצא) חרב הוחדה (יחזקאל כ"א) איתן, אוסב, יוסב, תוסב, נוסב רפה כמו, לחם יודק (ישעיה כ"ח). או בדגש, על כמון יוסב (שם) והוא כתוב בו"ו עם הדגש [א] (ופליג)*] עליה יוסב רפה, וכן כתוב בו"ו עם הדגש, שודד תושד (ישעיה ל"ג) וכל מבצריך יושד

*] ויתכן כי הם מחפ"כ. יבא"ר.

*] א"א אין הפרש בין אלו ובין אותם שהם מגזרת נתי ע"ן ו"ו כמו ויקם וישב ודומיהם אלא לפי הענין תכיר:

*] בכ"י שד"ל איננו וגם חרב הוחדה. יבא"ר. הוסבות. הוסבותן:

*] בכ"י שד"ל „ופליג". יבא"ר.

הושע

גדלך וט' אבל לא יחל דברו וכו' הם לשון חלול לכן נקדנו אלה וכאו בפתח: איתן [א] כ"ל שד"ל

(הושע י׳) ובמקצת ספרים יושד קמץ בזקף, יבת שער (ישעיה כ״ד) ולרבים
יוסבו, תסבו, תוסבי תוסבינה, ובא מוקל מי יתן בספר ויוחקו (איוב י״ט):
פועל אשר על דרך המרובע סובב בפתח, ורומם תחת לשוני (תהלים ס״ו)
אשר עולל לי (איכה א׳). כאשר עוללת לי (שם). סובבת, סובבתי,
סובבו, סובבתם, סבבני, סבבה, סובבת, סובבתן:
הבינונים מסובב בצירי, מקושש עצים (מדבר י״ט). מעונן ומנחש (דברי׳
י״ח). ומחונן ענוים (משלי י״ד). במחוקק במשענותם (מדבר כ״א).
נוגשיו מעולל (ישעיה ג׳). מסובבים, ומעוננים לא יהיו לך (מיכה ה׳).
ירדו מחוקקים (שופטים ה׳). מסובבה או מסובבת, מקוששת שנים עצים
(מ״א י״ז). מסובבות, מתופפות על לבבהן (נחום ב׳):
הפעול מסובב בקמץ, והוא מחולל מפשעינו (ישעיה נ״ג). ואפשר שהוא
מנחי העי״ן, מסובבים, מגוללה בדמים (ישעיה ט׳) מסובבות:
המקור סובב, עולל יעוללו כגפן (ירמיה ו׳):
העתידים הצווי סובב, ועולל למו (איכה א׳). סובבי, סובבי, סובבנה:
איתן אסובב, יסובב, תסובב, יסובבו, תסובבו, תסובב, תסובבי,
תסובבנה, עד אנה תהותתו (תהלים ס״ב). שרשו התת בשקל תסובבו,
ויש אומרים ששרשו הות בשקל תבוננו, ודע כי רוב פעלי הכפל ההתפעל
דבק עם המרובע כמו שהוא בנחי העי״ן כמו שכתבנו כמו שתאמר המרובע
מן הכפולים רוצץ, וירעצו וירוצצו (שופטים י׳):
ותהתפעל התרוצץ כמו ויתרוצצו הבנים (בראשית כ״ה). מגוללה בדמים
(ישעיה ט׳). מתגולל בדם (ש״ב כ׳). ירושש ערי מבצריך (ירמי׳
ה׳). מתרושש והון רב (משלי י״ג). מקושש עצים (מדבר י״ט) התקוששו
וקשו (צפניה ב׳) וזולתם שבאו כן, אשתוללו אבירי לב (תהלים ע״ו). כמו
השתוללו, ובא האל״ף במקום ה״א וכן כל מלבושי אגאלתי (ישעי׳ ס״ג)
ואחרי כן אתחבר יהושפט (ד״הב כ׳). כמו שכתבנו. ויש שיבוא ההתפעל
מהם בדרך השלמים כמו ואתפלל אל ה׳ (דברים ט׳) מתפלל ומתודה
(דניאל ט׳). אשר התעללתי במצרים (שמות י׳). ואתחנן אל ה׳ (דברים
ג׳

פר״ל שבעלי המסורה פליגין על המלה הזאת אם הוא דגש או רפה: [ב] והאירי
שבאיתן להמלים חסרון הדגש במקום נון נפעל:

והעתידים

ג׳). וזולתו כמו שבאו גם כן בנחי העי״ן ההתפעל כדרך השלמים כמו שכתבנו ויש מאלה הפעלים פעלי הכפל שיכפל בהם גם פ״א הפעל כמו וגלגלתיך מן הסלעים (ירמיה נ״א). וההתפעל, תחת שואה התגלגלו (איוב ל׳). ישתקשקון ברחובות (נחום ב׳) ויתמרמר אליו (דניאל ח׳). ומחברת הקל עם הכנוים תאמר מן סבב סבהו או סבו, לא קבה אל (מדבר ך״ג) וה״א מקום ו״ו הכנוי כמו ה״א אהלה (ראשי ט׳). והדומים לו, סבך או סבך, סבני, כי חנני אלקים (שם ל״ג) וכן כלם, ומן סבו, סבוני כדבורים (תלים קי״ח). עקרם בתשלומם סבבהו או סבבו, סבבוה, סבבוני סבבוני וכן כלם:

והעתידים ופרשיו לא ידקנו (ישעיה ך״ח). יסבהו צאלים צללו (איוב מ׳). יסבהו ערבי נחל (שם). ויהמם ה׳ (יהושע י׳). ויחנך (מדבר ו׳) והוט שתים עשרה אמה יסבנו (ירמיה נ״ב). אלה בשורק, ובקמץ חטף*] שארית עמי יבזום (צפניה ב׳). וסלף בוגדים ישדם (משלי י״א). זאב ערבות ישדדם (ירמי׳ ה׳) בא נקוד על דרך החסר אע״פ שהוא שלם כי נקוד השלם היה ישדדם כמו ישמרם [א] ואפשר שהוא מבנין פועל המרובע מן ישודד מצבותם (הושע י׳). אלקים יחננו (תלים ס״ז). וכן הצווי בשורק, על ספר חקה (ישעיה ל׳). ובקמץ חטף סלוה כמו ערמים (ירמיה נ׳) חנוני חנוני אתם רעי (איוב י״ט). וכן המקור בשורק, עד תמם (דברי׳ ל״א). בחמם אשית את משתיהם (ירמיה נ״א). עד תמי אותם (שם ך״ז). והוקלו בחקו חוג (משלי ח׳). בחוקו מוסדי ארץ (שם). ובא בחירק בהלו נרו עלי ראשי (איוב כ״ט). על דרך השלם כי בתשלומו בהללו בפלם ובפתחו עמדו כל העם (נחמיה ח׳):

*] אם הנגינה מלרע מתוספת אותיות. יבא״ר.

ואלה ראשי הפעלים שאתה צריך להורותך עליהם:

אפף כי אפפו עלי רעות (תלים מ׳). אפפוני מים (יונה ב׳). אע״פ שלא מצאנו

והעתידים [א] ונתחלף החולם מן ישודד לק״מ כדרך החולם להתחלות לק״מ כשנתרבה המלה בתנועות:

מצאנו ממנו חסר נאמר העתידים בחסרון אף, אפי, אאף יאף וכולי:

ארר, כתב רבי יהודה כי ארה לי (מדבר ך"ג). מהדגוש ומשפטו אררה לי ויתכן להיותו מן הקל והי' מבלי תוספת הה"א אור בפלס סב וכשתוסיף ה"א על סב תאמר סבה בחטף ומפני שלא היתה הרי"ש ראוי להדגש הרחיבו תנועת האל"ף והוסבה לקמץ רחב תחת קמץ חטף וכן קבה לי (מדבר ך"ג). כשהפילו הדגש אע"פ שהבי"ת איננה גרונית הרחיבו הקמץ והי' נח תמורת הדגש כי משפטו קבה בדגש ובחטף, וכתב עוד רבי יהודה כי, במארה אתם נארים (מלאכי ג'). איננו מעקר הזה כי אם מעקר נאר בפלס נגשים לולי האל"ף ונכון הוא, גם יתכן מה שכתב בו רבי יונה שמשפטו היה נארים בשו"א הנו"ן בפלס, ובם אנחנו נמקים (יחזקאל ל"ג). אלא שהרפו הרי"ש והניעו הנו"ן בצירי מפני האל"ף:

ברר יש מלה קשה בזה השרש והיא, עם נבר תתבר (ש"ב ך"ב). ומשפטו תתברר, ובנפול אות הכפל אלו היינו אומרים התבר היה דומה ששרשו ברה כמו ויתגל בתוך אהלה (בראשית ט'). מן גלה, לפיכך הטילו תנועות תתברר בתתבר, והדגש בתי"ו להורות כי חסר מן התיבה חסרון הכפל, ומלת לברם האלקים (קהלת ג') הראוי לברם הבי"ת חטופה והרי"ש דגושה בפלס להמם (אסתר ט'). כי השורק והקמץ חטף אחדים כמו שהראיתיך, ובעבור כי הרי"ש איננה ראויה להדגש נמשך הקמץ והונעה הבי"ת בקמץ רחב תחת קמץ חטף כמו שכתבנו במלת ארה לי (מדבר ך"ג):

חנן אלקים יחנך בני (בראשי' מ"ג). חנון יחנך לקול זעקך (ישעי' ל'). היה ראוי להיות יחנך, אך הניחו החי"ת ונפל הדגש מן הנו"ן והוטלה תנועת החי"ת על היו"ד, וכתב רבי יהודה כי חנני ה' (תלים ט') הוא מן הדגוש והרפו הנו"ן כמו בהתחננו אלינו (בראשית מ"ב). גם היה נכון לומר שהוא מן הקל כמו שמרני אל (תלים י"ו). לולי החי"ת שהיא פתוחה, וזה הטעם הצריכו לרבי יהודה לומר שהוא מן הדגוש, ונמצא במקצת ספרי' בקמץ, כי עת לחננה כי בא מועד (תלים ק"ב) בא פתח קטן תחת פתח גדול ומשפטו לחננה כי המלה מפעל הדגוש והוקלה כמו שהוקלו רבים מן הדגוש כמו שכתבנו:

מכך ומך אחיך עמו (ויקרא ך"ה). אע"פ שהוא קמוץ כמשפט נחי העי"ן טוב הוא לשומו מפעלי הכפל לפי שמצאנו וימכו בעונם (תלים ק"ו).

שהוא

שהוא באמת מפעלי הכפל, וכן הנפעל ימך המקרה (קהלת י'). בפלס, וכל לבב אנוש ימס (ישעיה י"ג). ואחרי שיש לו חברים מפעלי הכפל ואין לו חבר מנחי העי"ן טוב הוא שנאמר שהוא מפעלי הכפל ובא הקמץ תמורת הכפל, וכן, וכי ימוך אחיך (ויקרא כ"ה). בא בשורק כמו ירון ושמח (משלי כ"ט). ישוד צהרים (תלים צ"א). והמכו ככל יקפצון (איוב כ"ד). משפטו והומכו ברגש בפלס והומקו והוסבו, והוקל כמו ויתמו ימי בכי אבל משה (דברים ל"ד). וידמו למו עצתי (איוב כ"ט) שכתבנו. ויש אומרים כי שרשו נמך לפי שמצאנו בדברי רז"ל במקום נמוך בפלס רחוק קרוב, ועל דעתי כי נמוך הנזכר בדבר רז"ל הוא נפעל כמו שתאמר נגוז מן נגוזו ועבר (נחום א'). נגול מן ונגלו כספר השמים (ישעיה ל"ד):

פתת והפתית בשפתיך (משלי כ"ד). אמרו כי היו"ד תמורת וי"ו ומשפטו הפתות בפלס הסבות את לבם (מ"א י"ח). ורבי אחי רבי משה כתב כי הה"א לתמיהה במקום אם כאלו אמר אם פתית והוא מן הדגש משרש פתה:

קבב באה מלה זרה בשורש הזה וקבנו לי משם (במדבר כ"ג). ורבי יהודה כתב ששרשו קבן *) [א] ואין זה נכון אחר שלא מצאנו זה השרש, ויותר נכון שתהיה הנו"ן נוספת כמו שכתבנו בשלמים בטור הראשון, או שתהיה הנו"ן במקום אות הכפל כמו, לשמיד מעזניה (ישעיה כ"ג). כי לא תמנו (איכה ג'). גם יתכן לומר שהנו"ן והו"ו כנוי הפעול כמו שהוא באית"ן ישמרנו יזכרנו וכן הוא בהצווי והיה משפטו בהדגש קבנו, והוקלה המלה ונפל הדגש מן הכפל ומן הנו"ן ובא בחולם כמו, עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה'):

*) א"א זה לא יתכן בעבור כף השמוש כאשר באהרתי בנימוקי בשמוש אות הה"א.

רכך, כתב רבי יהודה, אך, והבאתי מורך בלבבם (ויקרא כ"ו). אינו מעיקר זה והנכון והישר להיותו מעיקר זה בפלס במועל ידיהם (נחמיה ח'). ששרשו עלל משפטם בתשלומם מרכך מעלל, בפלס וזובח משחת לה' (מלאכי א'). משחתם בהם (ויקרא כ"ב):

שמם

קבב [א] כתב בהג"ה לר"א בחור: בעבור כף השמוש כו' וג"ל שט"ס הוא וצ"ל בעבור וי"ו השמוש כי היה ראוי בה"א וי"ו קבנהו כדרך הצווי עם הכנוים כמו שכתוב במקומו ע"ש:

שמם

שמם, למה תשומם (קהלת ז׳). כתב רבי יהודה שהוא מבנין התפעל ונכון הוא אע״פ שתי״ו התפעל לא תבוא על אותיות ז״ס ש״צ לפניהם כי אם לאחריהם אע״פ כן הדגש שיש בשי״ן מורה עליה כי כאן היה מקומה לולי קריאת האותיות שלא יתכן כן כמו שכתבנו בשלמים, גם יתכן לומר שיהיה מבנין נפעל, ואל תתמה לפי שבא בחולם ולא אמר תשמם בפלס תשמר תזכר כי הכל אחד כי בחסרונם באו כן, ישם וישרוק (ירמיה מ״ט). וידם אהרן (ויקרא י׳). ותהם (ראשית מ״ז). ואם בתשלומם יהיו ישומם ידומם, תהומם, וכן העוברים מנפעל באלה הפעלים יש מהן בחולם ויש מהן בפתח ויש מהם בצירי כמו שזכרנו כי הכל אחד ואין לחוש על זה, ואם יאמר אומר כי ישום וידום משפטם בתשלומם ישמום, ידמום כי בבנין הקל שהוא יסוד הפעלים [א] גזרת פעול מצאנו ולא גזרת פועל*, נאמר לו אע״פ כן אחר שמצאנו גזרת פועל [ב] בבנין פועל הכבד נאמר כי לקחו בכפולים גזרתו כמו שעשו בהתפעל בכפולים כן נהגו זה המנהג בנפעל במקצת מקומות, והנה רבי יונה כתב, כי, עתה ארומם (ישעיה ל״ג). מבנין נפעל משורש רמם וכן כתב בהרומו מתוך העדה, (מדבר י״ח). ורבי אברהם אבן עזרא ז״ל כתב גם כן, למה תשומם מבנין נפעל, בהשמה מהם, (ויקרא כ״ו). בלא בי״ת השמוש היה אומר השמה וכשנכנסה עליו בי״ת השמוש נהפך הקמץ חטף בבית השמוש להקל על הה״א ומשפטו בהשמה, כמו שבא גם כן להפרכם את בריתי, (ויקרא כ״ו). שהיה ראוי להפירכם כמו שכתבנו בשמוש האותיות כל ימי השמה הוא מקור וטרם הסמכו אל הכנוי יאמר השם, כמו המקור מהפעל בחסרון הפ״א הגד הגד לי (רות ב׳). ובהסמכו עם הכנוים שב הדגש במ״ם לחסרון אות הכפל כמשפט ונשאר הדגש בשי״ן כמו שהיה טרם הסמכ

*] אבל בכפולים דין פ״פ כמו ע״פ בשלמים ובנוסח כפול הלמ״ד נשאר על משפטו. ועיין קו״ח. יבא״ר.

פנו

שומם [א] ר״ל שבבנין הקל מצאנו אפעל יפעול כו׳ העי״ן בחולם (ומשקל הזה נקרא בפי המחבר תמיד גזרת פעול) א״כ מסתבר לומר שגם בנפעל תולדת הקל תהיה העי״ן בחולם. אבל לא מצאנו בבה״ק בעתיד פ״א הפעל בחולם לכן גם בנפעל לא תהיה הפ״א בחולם: (ב) ר״ל בנין המרובע אכונן אשובב והדומה להם:

ר״ל

פנו אלי והִשָּׁמּוּ, (איוב כ"א). נמצא במקצת ספרים בדגש השי"ן, וההא"א אם כן תקרא בקמץ חטף *] ואם הוא כן נצטרך לומר כי הוא פעל עבר מוסב לעתיד מפני הו"ו, כי אין צווי בבנין שלא נזכר פועלו כאשר כתבנו, ויש ספרים מדויקים שאין השי"ן דגושה וההא"א אם כן תקרא בקמץ רחב והיא הקריאה הנכונה, ויהיה צווי מבנין הפעיל כמו הָשֵׁמּוּ השי"ן בצירי כמו שבא הָשַׁב אל תערה בפתח והוא כמו הָשֵׁב בצירי:

*] א"א אין דגש אחר קמץ רק כשהוא חטף:

כלו פעלי הכפל בני שלש אותיות:

ויש פעלים בני ארבע אותיות:

יש בלא כפל אות כמו כִּרְבֵּל, כִּרְבַּלְתָּ, כִּרְבַּלְתִּי,*] וכולי:

הפועל מְכַרְבֵּל, מְכַרְבְּלִים, מְכַרְבְּלָה או מְכַרְבֶּלֶת מְכַרְבְּלוֹת, והפעול, ודוד מְכֻרְבָּל במעיל בוץ (ד"ה א' ט"ו). העתידים הצווי כַּרְבֵּל:

*] מוסף הלמ"ד ושרשו כרב. וטעמו עטיפה ולבישה, והמלאכים הממוני' על שמירת דברי' אלוהים נקראו כרובים. יבא"ר.

איתן אֲכַרְבֵּל וכולי, וכן כִּרְסֵם*] מן יְכַרְסְמֶנָּה חזיר מיער, (תלים פ'). כִּרְסֵם, כִּרְסַמְתָּ, כִּרְסַמְתִּי וכול:

*] נוסף המ"ם ושרשו כרס וה"ל מלא כרסו. יבא"ר.

הפועל מְכַרְסֵם וכולי:

העתידים הצווי כַּרְסֵם וכולי, אית"ן אֲכַרְסֵם וכולי:

רֻטְפַשׁ*] בשרו מנוער (איוב ל"ג). והוא נבנה על בנין פֻּעַל תאמר ממנו גם כן בנין פִּעֵל, רִטְפֵּשׁ, רִטְפַּשְׁתָּ כולי, כי אין פֻּעַל מבלתי פִּעֵל:

*] נוסף הרי"ש ושרשו טפש כחלב. יבא"ר.

פַּרְשֵׁז°] עליו עננו (איוב כ"ו). אפשר כי הפתח מקום חירק והוא נבנה על בנין פִּעֵל כמו וְקַרְקַר כל בני שת (מדבר כ"ד). שהפתח מקום חירק, ואפשר שיהיה פרשז מקור מבנין פִּעֵל, ויש אומרים כי היא מלה מורכבת משלש תיבות פֵּרֵשׂ שדי זיו, על כל פנים תבנה כל בנין פִּעֵל ממנו:

°] נוסף הז"ן. יבא"ר.

ואשר נכפלה בו הפ"א לְחַרְחֵר ריב (משלי כ"ו). והוא מקור מן הדגש

ותבנה

ותבנה כל בנין פִּעֵל ממנו והיה ראוי לְהַרְהֵר, בצירי אלא שהתנועות משתנות, וכן מְקַרְקַר (ישעיה כ"ב). בפתח ומשפטו בצירי:

ואשר נכפלה בו הלמ"ד אמלל אני (תלים ו'). ואמלל כל יושב בה (הושע ד'). והוא בנין פֻּעַל תבנה ממנו כל הבנין ובנין פִּעֵל:

ויש שתהיה אות הרביעית כחס:

תַּחֲרֶה מן, כי אתה מְתַחֲרֶה*] בארז (ירמיה כ"ב). ואיך תְּתַחֲרֶה את הסוסים (שם י"ב). והוא בנין פִּעֵל ותאמר ממנו כל הבנין, ויש אומרים כי כמוהו [א] ברוחו שמים שִׁפְרָה (איוב כ"ו). ויש אומרים כי בית ברוחו נוספת והה"א לנקבה והיה משפט הפ"א להדגש, וכן מן כִּמְטַחֲוֵי קשת (ראשית כ"א). תאמר טִחְוָה:

*] הוא מבנין תִּפְעַל ועיין קו"א. יבא"ר.

ואשר יכפל בהם הפ"א והלמ"ד כִּלְכֵּל וכן כִּרְכֵּר, וכן סִכְסֵךְ וכן צִפְצֵף וכן קִרְקֵר כי שרשם כִּיל, כִּיר, סִיךְ, צִיף, קִיר, וכולי, והוא כִּלְכֵּל את המלך (ש"ב י"ט). ובבנין פִּעֵל מענין אחר, התפקדו וְכִלְכְּלוּ (מ"א כ'). ומכל אחד משניהם תבנה בנין פִּעֵל ופֻעַל:

כרכר מן מְכַרְכֵּר בכל עז (ש"ב ו'). כִּרְכֵּר, כִּרְכַּרְתָּ וכולי:

סכסך מן וְסִכְסַכְתִּי מצרים במצרים (ישעיה י"ט). סִכְסֵךְ סִכְסַכְתָּ וכולי:

צפצף מן הַמְצַפְצְפִים והמהגים (ישעיה ח'):

קַרְקַר וְקַרְקַר כל בני שת (מדב' כ'). מְקַרְקַר קיר (ישעיה כ"ב). אבל הוא כפול הפ"א והלמ"ד כי שרשו קיר, וקרקר פ"א הפעל פתוחה ומשפטה בחירק אבל התנועות משתנות, וכן מְקַרְקַר קיר משפטו מְקַרְקֵר בצירי:

שִׂגְשֵׂג מן, ביום נטעך תְּשַׂגְשֵׂגִי (ישעיה י"ז). והוא כפול הפ"א והעי"ן כי שרשו שָׂגָה, וכן:

תחרה [א] ר"ל שמלת שפרה שרשו ארבע אותיות ונאמר ממנו שפרה שפרית שפרתי כו' ויהיה א"כ מלת שפרה עבר ליחיד נסתר. ופירושו שהקב"ה שפרה את השמים ברוחו אבל לדעת הי"א תהיה שורש שפרה שפר והה"א לנקבה והיתה ראוי הפ"א שהיא עין הפעל להדגש שִׁפֵּר שִׁפְּרָה כו' שִׁפְּרָה כו' כדרך בנין הכבד. לפ"ז לא נוכל לומר כנ"ל שמפרה חוזר על הקב"ה להיות שמפרה הוא לשון נקבה וע"כ

שַׁעְשַׁע, וְשִׁעֲשַׁע יונק על חור פתן (שם י"א). שרשו שָׁעָה והוא כפול הפ"א והעי"ן, אֲשַׁעְשַׁע, יְשַׁעֲשַׁע, תנחומיך יְשַׁעַשְׁעוּ נפשי (תלים צ"ד). בפתח העי"ן להרחיב, וכן:

תִּעְתַּע בכפול הפ"א והעי"ן כי שרשו תָּעָה, והייתי בעיניו כִּמְתַעְתֵּעַ (ראשית כ"ז). והתפעל ממנו וּמִתַּעְתְּעִים בנביאיו (דה"ב ל"ו). משפטו מִתְעַתְּעִים, וכן:

יָפְיָפִיתָ מבני אדם (תלים מ"ה). ופ"א הפעל נקרא בקמץ חטף והוא פעל שלא נזכר שם פועלו ויש שהעי"ן שלו נחה וכפולה:

טֵאטֵא מן וְטֵאטֵאתִיהָ במטאטי השמד (ישעיה י"ד). טֵאטֵא, טֵאטֵאתָ, טֵאטֵאתִי, טֵאטְאוּ, טֵאטֵאתֶם, טֵאטֵאנוּ, טֵאטְאָה או טֵאטֵאת, טֵאטֵאתֶן:

הפועל מְטַאטֵא, מְטַאטְאִים, מְטַאטְאָה, או מְטַאטֵאת, מְטַאטְאוֹת:

הפעול מְטוּאטָא, מְטוּאטָאִים וכולי:

העתידים טַאטֵא וכולי אֲטַאטֵא, יְטַאטֵא, והשם ממנו בהראות עי"ן הפעל בְּמַטְאֲטֵי השמד (ישעיה י"ד). וכן שהעי"ן שלו ה"א נראית כפולה:

הִתְמַהְמַהּ, כי לולי הִתְמַהְמָהְנוּ (ראשית מ"ג). וַיִּתְמַהְמָהּ (שם י"ט). אם יִתְמַהְמַהּ חכה לו (חבקוק ב'). תאמר כל בנין התפעל ממנו ובא ויתמהמה קמץ המ"ם האחרונה מפני השלשלת כי יש לה משפט הפסק, וכן וַיִּשְׁחָט ויקח (ויקרא ח'). קמוץ מפני השלשלת, ויש שאחר שלש אותיות השורש יכפל העי"ן והלמ"ד:

הֲפַכְפַּךְ דרך איש וזר (משלי כ"א). והוא שם תואר:

חֳמַרְמַר מן, פני חֳמַרְמְרָה מני בכי (איוב ט"ו). מעי חֳמַרְמָרוּ (איכה א'). והוא נבנה [א] מגזרת פֻּעַל שלא נזכר שם פועלו ותאמר כל הבנין ממנו

וע"כ חוזר על הרוח שנקרא ג"כ בלשון נקבה כמו שכתוב רוח גדולה וחזק והדומים לו ויהיה פירושו. רוחו של הקב"ה היא שפרה את השמים ותהיה א"כ הבי"ת ברוחו נוספת:

חמרמר [א] באשר שהתי"ת פ"א הפעל בא בק"ח א"כ הוא מבנין פֻּעַל אע"פ שלא בא דגש במ"ם עין הפעל אפשר שנחסרה להקל בעבור רוב אותיות ותגושת המלה

ממנו חמרמר, חמרמרת, חמרמרתי, חמרמרו, חמרמרתם, חמרמרנו, חמרמרה, חמרמרת, חמרמרתן:

איתן אחמרמר, יחמרמר וכולי:

סחרחר לבי סחרחר (תלים ל"ח). [ב] והוא בגזרת בנין הקל ומפני הכפל שב פ"א הפעל בשו"א, ותאמר כל הבנין ממנו סחרחר, סחרחרת וכולי:

הבינונים סוחרחר, סוחרחרים, סוחרחרה או סוחרחרת, סוחרחרות ואין בו פעול כי הוא פעל עומד:

העתידים הצווי סחרחר, סחרחרו, סחרחרי, סחרחרנה:

איתן אסחרחר, יסחרחר, תסחרחר, נסחרחר, יסחרחרו, תסחרחרו, תסחרחרי תסחרחרנה:

תמו הפעלים.

המלה הזאת: [ב] להיותו פועל עומד לפי הוראתו א"כ נאמר מסבלת אשות מבנין הקל:

משקלי השמות משתנים לכמה פנים יש שמות בתוספות אות בתחלה או באחרונה ויש מבלי תוספת והאותיות הנוספות סימנם האמנ"תי לכן אתה צריך להורותך במשקלים ואשקלם לך כלם בשקל פָעַל, כמו ששקלו הראשונים כל המלות בין בפעלים*] בין בשמות בשקל פעל וכמו שסדרם א"א ז"ל בספר הזכרון ואוסיף לפרש לך עליהם כפי אשר תשיג ידי ואלקים יהי' עמדי, וצריך בתחלה שאקדים לך שער התנועות טרם השמות כי התנועות הם סבות השתנות השמות, ועוד שתהי' לך בהם תועלת בכל המקרא:

*] ר"ל כי יש בשניהם האותיות הנוספות סימנם ה'א'מ'נ'ת'י':

שער הנקוד:

דע כי התנועות הם חמש כי לא יוכל אדם להניע אות מבלי ה' תנועות. הראשונה אָה ושמה קמץ גדול, השנית אֵי ושמה צירי ונקראת גם כן קמץ קטן לפי שעילתה כעלת הקמץ לבוא אחריה נח ובמקומות רבי' תבוא זו תחת זו, השלישית אוֹ ושמה חולם, הרביעית אוּ [א] ושמה שורק, החמישית אִי ושמה חירק, אלה הם חמש התנועות גדולות ויש להם חמש בנות כנגדן ותנועתן [ב] קטנה ושפלה מֵהָאִמּוֹת והן אַה ושמה פתח גדול והיא כתנועת הקמץ אלא שהיא שפלה ממנה [עיין קו"א] אֶי ושמה סגו"ל וה"א כתנועת הצירי אלא שהיא שפלה ממנה ונקראת גם כן פתח קטן [ג] לפי שעילתה כעלת הפתח ובמקומות רבים תבוא זו תמורת זו, אָא ושמה קמץ חטף והיא כתנועת החולם אלא שהיא שפלה ממנה אִי בלא יו"ד והיא כתנועת החירק אלא שהיא שפלה ממנה אֻ בלא ו'ו ושמה [ד] קבוץ שפתים והוא כתנועת השורק אלא שהיא שפלה ממנה: ודע כי חמש התנועות הגדולות [ה] אחריהם נח לעולם ואין באות שבצידיהן לאחריהן

דע [א] ואנחנו קורין אותה מלאפום: [ב] הכלל כל אחת מהתנועות הגדולו' יש לה תולדה הדומה לה במוצאה ובמבטא ואין ביניהם הפרש רק שהת"ג נמשכת בקריאתה באריכות למען שתוכל להמשך עמה נח נסתר כמבואר להבא אבל תולדתה הנקראת תנועה קטנה נקראת במהירות בלי המשכה וגם הברתה שפלה קצת מהברת הת"ג: [ג] והיא מורכבת מקמץ קטן ופתח גדול כ"כ הראב"ע: [ד] ואנחנו קורין אותה שורק: [ה] ר"ל שהן נמשכות בקריאתן באופן שנמשכת אחת מאותיות או"י עם כל אחת מהתנועות הגדולות ובאופן שאבאר והנחים האלה נקראים נח נסתר. הקמץ

מושכת

לאחריהן דגש אם לא תהי' המלה מלעיל [ו] שיתקיים הנח כמו למה, שמה, ימה, חדלו (שופטים ה'). גזולו (ישעי' ס"ד) שמו, שמים (ירמי' ב'). [ז] לכן תעמיד אותם ותרחיב קריאתם, ובראותך תנועה גדולה ובצדה שו"א [ח] תרחיב קריאת התנועה ותניע השו"א כמו זכרו, שמרו, ירדו, ידעו, אומרים, שומרים, סיסרא, פינחס, שובך, טובך*] אבל החמש הקטנות תחטף קריאתם והשו"א שבצידיהם נח כמו אברהם, שרביט (אסתר ד'). צמרי (הושע ב'). גפני (יואל א'). ואם השו"א באות גרונית ישתתף פתח עם השו"א להאריך התנוע' [ט] ולהרחיב על האות הגרונית כמו וישחטו

*] א"א לפיכך אחר תנועה גדולה לעולם (השו"א נע ורפי לאחריו) כי היה צריך להניח השו"א הראשון כדינו ואחר תנוע' גדולה צריך להניעה:

הפסח

מושכת עמה. א. ויהיה א נשמע ע"י הארכת הברתה כאלו כתוב אא ואף אם ימלא נח נסתר אחרת זולת האלף אחר הקמץ כמו אתה אליו ודומיהן מ"מ קריאת הקמץ והברתה היא תמיד כאלו אלף כתובה אחריה. והחיריק והצירי מושכות עמהם יו"ד. אבל החיריק כתובה היו"ד תמיד כי חירק בלא יו"ד היא תנועה קטנה אבל הצירי מצאנו לפעמים עם היו"ד ולפעמים בלא יו"ד ויהיה א כאלו כתוב אי ביו"ד.

החולם והמלאפום מושכות עמהם וי"ו אבל החולם כתובה לפעמים הוי"ו ולפעמים היא חסרה ואין הבדל בזה. ואבל המלאפום היא כתובה תמיד ואם היא חסרה אז באה שורק מקום המלאפום: [ו] לפי דעתי כוונת המחבר בזה פשוטה מאוד והיינו בעבור שהדגש חזק מכפלת את האות (ולהבא בדיני השו"א אבאר ענין הדגש החזק להמתחיל) והת"ג מושכת נח נסתר ואם נדבר דגש אחר ת"ג נצטרך להוציא נח נסתר ונח נראה (שבאה מכח הכפלת הדגש) כאחת ויקרה על ידי מהירת הלשון שתבולע הנח נסתר ע"י כך לכן לא באה דגש אחר ת"ג אבל אם באה נגינה בת"ג ההיא א"כ אי אפשר שתבליע הנח נסתר שהרי נצטרך להאריך אותה בעבור הנגינת טעם שבה לכן באה באמת דגש (אם האות ההיא בלא"ה צריך להדגש לסבה מן הסבות) אחרי הת"ג ההיא. הרי דברי המחבר מבוארים ודלא כהמדקדק רבי זלמן הענא ז"ל אשר בדה מלבו בענין הזה דברים בלתי נכונים ואמתיים ובנה עליהם בנינים גדולים ובאמת הכל לא היה ולא נברא כי הענין הוא כמו שכתבתי וכבר כתבתי מזה בספרי שפה ברורה ושם הארכתי יותר: [ז] ר"ל שתקרא הנגינה מלעיל כמלת למה, ימה כו' ותאריך בהן קצת למען שלא תבלע הנח כנ"ל: [ח] ר"ל שתאריך התנועה ולא תחבר אליה האות הבאה בשו"א לקרותה לנח נראה רק תקרא השו"א אל התנועה שאחריה עד"מ במלת זכרו אל תקרא זכ־רו רק תקרא זכרו, וזה נקרא שוא נ"ע אבל השו"א הבאה אחר תנועה קטנה נקרא אל התנועה הקטנה שלפניה כמו אברהם נקרא אב־רהם וזה נקרא שו"א נח. ודברי הג"ה לר"א בחור פה אינם מובנים לכאורה במ"ש לפיכך אחר ת"ג לעולם כי כו'. ונ"ל שנחסר ענין שלם וצריך להיות לפיכך אחר ת"ג לעולם לא יהיו שני שואין כי היה צריך להניח השו"א הראשון ט' כן נ"ל: (ט) כי החי"ת

באה

הפסח (שמות י"ב). אעלה, יעלה, ופעמים תחטף גם עם אות גרונית כמו ולא תחמול ולא תכסה עליו (דברים י"ג) לא תחמוד בית רעיך (שמות ך') ופעמים תאריך ותרחיב קריאת הפתח גם בלא אות גרונית בהיות המלה מלעיל אבל השוא שבצדו יהי' נח גם כן כמו זכרתי, שמרתי, זכרנו, שמרנו, שבתי וראה (קהלת ט'). קמנו ונתעודד (תלים ך') וזולתם, וכן עם אות גרונית כשהמלה מלעיל יהי' השו"א שבצדו נח אם לא ישתתף פתח עם השוא כמו שמחתי, שמחני, שמעני, אנחנו, השוא שבחי"ת ובעי"ן נח אע"פ שמאריכן הפתח שעליהם, והחירק ישטור, יזכור, עברי, קברו, שברו, ועם אות גרונית [יו"ד] תאריך התנועה הקטנה וישתתף פתח עם השוא כמו, ומכתבם שחדו בעדי (איוב ו') ופעמים גם בלא אות גרונית תאריך התנועה הקטנה וישתתף פתח עם השוא כמו רטפש בשרו מנוער (שם ל"ג). או בבוא [יא] מאריך עם החירק כמו, ונקף סבכי היער (ישעי' י'). ואע"פ שאין נקוד פתח עם השוא אתה קורא השוא כמו שוא ופתח וכן בשקתות המים (ראשית ל'). והיה בקרב איש (ש"ב ט"ו). כקסם שוא (ירמיה ך"א) וכן אם תהיה וי"ו*] תחלת המלה כמו ושבה שביך (שופטים ה'). וסגור דלתיך (ישעיה ך"ו). ושתה בלב טוב יינך (קהלת ט') אבל אם המלה שבראשיתה ו"ו נקשרת (ר"ל במקף) עם המלה שבצדה אע"פ שהו"ו במאריך [יב] השוא נח ולא יקרא כמו שו"א ופתח כמו ושלח-לי עצי ארזים (דה"ב ב'). [יג] ותסג"ול אלבש, אגרוף (שמות ך"א) ועם אות גרונית תאריך אעמוד אעלה וישתתף סג"ול עם השו"א, ופעמים יוליד [יד] נח אחריה כשהמלה מלעיל כמו ארץ גפן, צמר, חוברת, שומרת, וזולתם

*] א"א דוקא ו"ו בשורק ותנועה אחרת עמה שיקרא המשורר יחד ולא באופן אחר [?]:

באה מן הגרון וקשה להוציאה על נכון: (יו"ד) ר"ל שמאריך אותה שלא תקרא במהירות אל החי"ת כי אז תהיה נח נראה ובאמ' צריכה להיות נעה: (יא) ר"ל מתג: (יב) ענינים האלה אי אפשר להמציאם מסברא או לדמות ענין לענין בתנ"ך ונ"ל שהיה מקובל להם קריאת העברי כך מדורות שלפניהם ומזה ראיה גדולה שאין ממש בהמצאת התנועה קלה שהמציא המדקדק רז"ה ז"ל הנ"ל כי לדעתו שואין האלה אם הם במאריך יהיו נחין ובלא מאריך יהיו נעין כמבואר בספריו שחבר ובאמת ראינו שהקבלה היא בהפוך כנ"ל ומי יגבר חיילים להמציא המצאות ולבנות בנינים המתנגדים אל הקבלה שקבלנו מאבותינו דור אחר דור והקושיות אשר בעבורם המציא המצאה הזאת יש להם בלתי ספק תירוצים מספיק' אף אם אנחנו לא ידענום: (יג) ר"ל שגם הסגו"ל בכלל התנועות הקטנות: (יד) ר"ל אף שהסגו"ל ת"ק היא נקראת

וזולתם, וכן בסוף המלה אחר הסגו"ל נח נכתב אגלה, אעלה, וכן כל אית"ן מנחי הלמ"ד מפעלי הה"א כמו שכתבנו [טו]. והקמץ חטף, כמו שמרני, זכרני, ופעמים משתתפים עם הקמץ שו"א להודיע כי הוא חטף*] והוא כאשר תנקד האות שאחריה באחת התנועות ולא תרגש כמו אני (מ"א י'). חלי (משלי ד"ה). צרי (ראשית מ"ג). והדומים להם, אבל אם תדגש האות שאחריה ינקדו הקמץ לבדו כי אין לטעות בו כי בודאי הוא חטוף אחר שהדגש לצדו כמו גזי נזרך (ירמיה ז'). רני שמים (ישעיה מ"ד). והדומים להם, וכן אם האות שאחריה היא בשו"א נח ינקדו קמץ לבדו כי אין לטעות בו כי בודאי הוא חטוף אחר שהשו"א נח הוא לצדו, כי אין אחר הקמץ רחב שו"א נח, כמו קרבן, קדשו והדומים להם לפיכך נפלו המחלוקות בקריאת פרתו יערה (ירמיה מ"ו) כי יש אומרים כי השו"א נח וקוראים הקמץ חטוף ומפרשים המלה צווי כמו חרבו מאוד (שם ב'). ויש אומרים כי השו"א נע וקוראים הקמץ רחב ומפרשים המלה עבר כמו שמרו עדותיו (תלים כ"ט). והיא הקריאה הנכונה, אבל, בשר הקרבן (יחזקאל מ'). ולהציב הדרבן (ש"א י"ג). כדרבונות (קהלת י"ב). וישפה (שמו' ד"ח). וברקת וזהב (יחזקאל ד"ח). ושהדי במרומים (איוב י"ו) יזל מים מדליו (מדבר ד"ד). קבלנו קריאתם בקמץ רחב ולא שמענו ולא ראינו בהם מחלוקות אלא שרבי יונה כתב, בשר הקרבן בחטיפות הקוף ורפיות הבי"ת, ולעולם כל קמץ על שני שו"אים יקרא [טז] חטף כמו יקתאל (מ"ב י"ד). יקדעם (יהושע ט"ו). יקמעם (דה"א ו'). ישבקשה (שם ד"ה). והדומים להם, והקבוץ שלחן, קרבן (נחמיה י"ג). והדומים להם, ואם ישתתף פתח עם השו"א תאריך קריאת הקבוץ כמו רטפש בשרו מנוער (איוב ל"ג). ואם תהיה בצד התנועה הגדולה תנועה אחרת קטנה

*] אינו כן רק הוא חטף קמץ ודינו כשו"א וכאלו החטפין. יבא"ה.

או

במהירות מבלי שמשכת נח נסתר מ"מ אם באה נגינה טעם באות ההיא אז גם הת"ק נמשכת באופן שמושכת עמה נח נסתר. וכן הדין בכל הת"ק: טו) ר"ל שגם היא ת"ק וצורתה היא כצורת קמץ גדול אמנם הברתה היא בענין אחר שהקמץ גדול נקרא מן הגרון והק"ח מן השפה ועוד יש הבדל ביניהם שהקמץ גדול נמשכת בקריאה להיותה ת"ג ואחת נקראת במהירות להיותה ת"ק: [טז] ר"ל אותה הקמץ היא קמץ חטף והטעם משום שהשו"א שאחריה היא שו"א נח (כי לא יהיה שו"א נע בלא תנועה אחריה

או גדולה ובאות אשר לצדה טעם [יז] אתה משפיל התנועה הראשונה אע"פ שהיא גדולה כמו זכרתי לך (ירמי' ה') הנה הטעם בכ"ף והיא תנועה קטנה ואע"פ כן תעמידנה מפני הטעם שבה, ולפי שתעמידנה תשפיל קריאת הזי"ן אע"פ שהיא קמוצה, אבל אם יהי' הטעם רחוק לה ולא יהי' באות שבצדה אתה מעמיד האות הקמוצה כמשפטה ותשפיל האות שבצדה אם היא בתנועה קטנה כמשפטה כמו ושמרת כל חקיו (שמו' ט"ו) והלכת (דברי' ך"ח) וכן הצירי מראשית השנה (שם י"א) מראשו ועד רגליו (ויקר' י"ג) לפי שהטעם בשי"ן שהוא רחוק מתנועת המ"ם תעמיד תנועת המ"ם כמשפט, אבל הצירי שברי"ש או החולם תשפילנו אע"פ שהיא ת"ג מפני הטעם שבצדה, אבל כשהטעם ברי"ש אתה משפיל קריאת המ"ם, כמו מראש ועד סוף (קהלת ג'). וכן החולם, והתיצבו בכובעים (ירמי' מ"ו). אסירים בכושרות (תלי' ס"ח) תועבה היא (ראשי' מ"ג) נוטרה את הכרמי' (ש"ה א'). לפי שהטעם רחוק מן החולם תעמיד האות החלומה כמשפט, אבל כשהטעם באות שבצדה תשפילנה כמו, תנור בוערה (הושע ז'). שהטעם בעי"ן וכן אומר, שומר, וכן החירק ביו"ד שירה, חידה, חודה חידתך (שופ' י"ד) אתה משפיל קריאת החירק לפי שהטעם באות שבצדה אבל שירתי, חידתי, שהטעם בתי"ו רחוק ממנה אתה מאריך החירק, כמשפט. וכן השורק בו"ו שלש מאות שועלים (שופטים ט"ו) לפי שהטעם בלמ"ד שהוא רחוק ממנה תעמיד השורק, וכשתאמר שועל, ע"ג שהטעם קרוב לה תשפיל קריאת השורק, וכן משפט החירק והשורק אע"פ שחסרו ו"ו יו"ד פעמים [יח] כמו שעלים (ש"ר ב'). לססתי (שם א'). ועגבי לקול לקול בוכים (איוב ל'). והדומים להם אחר שמקומם ו"ו או יו"ד תאריך קריאתם כמו עם הו"ו ועם היו"ד, והתנועה הקטנה אף על פי שמשפטה [יט] להחטף אם תבוא על אות גרונית תעמידנה אם לא יהי' הטעם באות

גרון

אחריה משא"כ זאת שבאה אחריה שו"א) ואמר ת"ג לא תבוא שוא נח וא"כ ע"כ הקמץ הזאת תנועה קטנה היא: [יז] ר"ל שתקרא אותה התנועה במהירות קצת ותהיה רהוטה אל אותה התנועה שבאה הנגינה טעם בה: [יח] כי היה ראוי שועלים בו"ו ועתה אף שנחסרה הו"ו מ"מ נקרא באריכות כאלו הו"ו קיימת: [יט] ר"ל לקראה במהירות מ"מ אם תבוא ט' תעמידנה. ר"ל תאריך בה. והטעם משום הרחבת אות הגרון כי לולי זאת לא היה נשמע הברת האות גרון כראוי ומטעם זה אם באה נגינה טעם

 באות

גרון כמו החלותי תת לפניך (דניאל ט׳) אתה מעמיד הה״א אע״פ שהיא בפתח מפני החית שהיא גרונית וכן החתת כיום מרין (ישעיה ט׳) החטאת, הענן, האמור בית יעקב (מיכה ב׳). והדומים להם:

שער השוא:

דע כי השו״א איננה תנועה אך היא משרתת התנועות על שלשה דרכים, הראשון כשתהיה על אות א״ח ה״ע תטה קריאת השו״א לקריאת אותה האות, אם קמוצה תטה לקריאת קמץ ואם פתוחה תטה לקריאת פתח*] כמו יאבד הון (משלי ך״ט). ואם צירי כמו באר, שאת, שאר תאנה, קריאת השו״א נוטה לצירי, ואם שורק כמו קחו, דעו, קריאת השו״א נוטה לשורק מפני החי״ת או העי״ן שהיא שרוקה, ואם חירק כמו קחי רחים (ישעיה מ״ז). סחי ומאוס (איכה ג׳). יהי אור (בראשית א׳). קריאת השו״א נוטה להירק, ואם חולם כמו לעולם, שאול, בעור, פעור, קריאת השו״א נוטה לחולם, וכן על קמץ חטף כמו ומגער בך (ישעיה נ״ד). קריאת הגימל נוטה לקמץ חטף מפני העי״ן, ויש ספרים מדויקים שהגימל נקודה בקמץ חטף, ואם עם השו״א געיא תקרא השו״א בהרחבה [א] כקריאת האות שבצדה לפי שהגעיא מאריך קריאתה כמו, צדקתך כהררי אל (תלים ל״ו). שאו זמרה ותנו תוף (שם פ״א). תחי נפשי (תלי׳ קי״ט). קרבם בתימו לעולם (שם מ״ט). וזולתם:

*] כן כתבו כל המדקדקים הראשונים ואינו נראה כן בהסמך שוא נע על אותיות אה״ה ידמה כאלו אות אה״ה איננו לגמרי והאות השואית מנוקד׳ בתנועת האות הנשמט כמו יהושיע כמו יושיע, וע״כ השמיטו לפעמים אות אה״ה אחרי שוא נע. וכן לפני יו״ד ידמה כאלו היו״ד איננו ובאמת השוא ריק מכל תנועה. כי אלו היתה נטיתו לפתח לא הוצרכו לנקד אות גרונית בח״פ כי בלאו הכי נטיתו לפתח, והדברים ארוכים. יבא״ר.

השני כשתהיה שו״א על היו״ד תטה קריאתה לעולם לחירק ואע״פ שאין היו״ד בחירק אלא באחת התנועות כמו וידעו ביעקב ולא ייחל (מיכה ה׳), לעולם קריאת השו״א נוטה להירק, ואם הגעיא עמה תקרא חירק

באות גרון שאז נשמע הברתה היטב מכח הג״ע או באמת דין זה אינו:

דע [א] ר״ל שנקראת כתנועה הסמוכה לה ממש:

ודע

חירק בהרחבה כמו ביד משה ואהרן (תלים ע"ז). וידעו כי אלקים מושל ביעקב (שם נ"ט). ואם ישתתף עם השו"א סגו"ל או פתח לא תטה קריאתה לחירק אלא לסגול או לפתח כמו היה, היו, חיי, היי:

השלישי כשתהיה השו"א על שאר האותיות ויהיו מונעות באיזו תנועה מן התנועות לעולם קריאת השו"א נוטה לפתח כמו ברכה, קללה, רשעים, שמנים, גברים, ישנים, גלילים, לעולם קריאת השו"א נוטה לפתח, ואם הגעיא עמה תקרא פתח בהרחבה כמו במקהלות ברכו אלקים (תלים ס"ח). וזולתו:

ודע כי כאשר יהיו שני שואי"ן כאחד באמצע המלה או בסופה הראשון נח והשני נע. באמצע המלה כמו ישמעו, ילמדו, ישמרו, ובסוף המלה אם דבקה אל אשר בצדה תניע השו"א השני [א] ותקראנו בקריאת ראשית המלה אשר בצדה כמו ויבך עליו (ראשי' נ'). וישב ישמעאל (ירמי' מ"א). אל תוסף על דבריו (משלי ל'). עד לא שמת אלה על לבך (ישעיה מ"ז). אל ישט אל דרכיה לבך (משלי ז'). אבל אם ראשית המלה שבצדה שו"א והנה הם ג' שואי"ן הב' שבסוף המלה הם נחים כמו יפת אלקים (ראשית ט'). וכן כאשר הם השני השואין במלת ההפסק הם נחים כמו, ויפל על צוארו ויבך (שם מ"ז). ויש שקוראים כל שני שוואין בסוף המלה נחים גם הראשונים שזכרנו, וכן נמצא בספרים מדויקים ויפת בסתר לבו (איוב ל"א). [ב] בי"ת בסתר דגושה, וכן וילדת בן (שופטים י"ג). בית בן דגושה, וכן וישב | ממנו שבי (מדבר ך"א) בפסיק, וא"כ אינו נקשר ויפת עם בסתר ולא ילדת עם בן, ולא וישב עם ממנו אלא נקרא בעצמו ויפת בשני השואים נחים וכן וילדת וכן וישב כמו יפת שאם היו נקשרים ויפת, וילדת היו בי"ת בסתר ובי"ת

בן

ודע [א] ר"ל תסמכנה אל התנועה שבראש המלה שאחריו כמו ויבך עליו נקרא כאלו כתוב ויב - כעליו וכן כלם כי הכלל הוא כל שו"א נע צריכה שתסמוך על התנועה שאחריה: [ב] ואלו היה השו"א שו"א נע לא היה דגש בבי"ת כי הדגש קל אינה באה רק בתחלת המלה או באמצע אחר שו"א נח אבל זולת מקומות האלה לא נמצא דגש קל. ועתה אבאר לך ג"כ ענין הדגש חזק והיינו כאשר ראוין לבוא שני אותיות דומות באמצע המלה השמיטו לפעמים אחת מן הדומות ונקדו נקודה באות הנשאר ונקודה הזאת יורה על הכפל וקראוהו דגש חזק ונקרא האות ההוא בכפל כאלו תהיה

האות

בן רפים כמו שיתבאר וכן וישב ׀ מִמְּצִי שיש פסק בין וישב ובין ממנו ואם היה נקשר לא היה בו פסק אם כן אינם נקשרים כלם שהם בסוף המלה, וכשיהיו שני שואי"ן באמצע המלה ויהיה השו"א השני [ג] תחת אות בג"ד כפ"ת השנית נעה ודגושה דגש קל כמו בְּשִׁבְתְּךָ, יִשְׁבְּרוּ, יִכְתְּבוּ, ונמצאו שנים רפים והם יָקְתְאֵל (מ"צ י"ד). יָקְדְעָם (יהושע ט"ו). ואולי מפני א"ת ה"ע נרפו, והאות שבסוף המלה שאין תחתיה אחת מהתנועות ואינה מאותיות אה"וי תקרא בשו"א והוא נח נראה ולא נהגו לנקר תחת האות שו"א כי אין דרך לטעות כמו אָמַר, אָכַל, וַיֹּאמַר, וַיִּשְׁמַר וכל הדומים להם כי אין תחת הרי"ש והלמ"ד שו"א ולא הוצרכו לנקד שו"א כי אין דרך לטעות שתקרא האות ההיא באחת התנועות שאם כן היתה אות נחה אחריה כתובה, אבל כ"ף כנוי הנקבה כמו יָדֵךְ, רַגְלֵךְ, עֵינֵךְ, אָזְנֵךְ ינקדו בשו"א כי יש דרך לטעות בו שתקרא קמץ אע"פ שאין אות נחה כתובה אחריה לפיכך נקדו הכ"ף סימן הנקבה בשו"א לעולם, ולפי שהרגילו בנקודת זאת הכ"ף נקדו ג"כ הכ"ף השרשית באחרית המלה לעולם כמו שָׁפָךְ, חָשַׁךְ, דָּרַךְ, הנה הכ"ף בהם כמו רי"ש אָמַר ולמ"ד אָכַל, ולא נקדו הרי"ש והלמ"ד ונקדו הכ"ף וכן כל אות בג"ד כפ"ת הדגושה אשר בסוף המלה נקודה גם כן שו"א בין שתהיה האות ההיא שרשיית או משמשת כמו וַיֵּפְתְּ, וַיֵּשְׁבְּ, וַיֵּבְךְּ, וַיֵּרְדְּ, זָכַרְתְּ, שָׁמַרְתְּ, וגם כן זולתי בג"ד כפ"ת כמו, אַל יֵשְׁטְ (משלי ז׳). ועשו כן מפני שהאות שלפניה נקודה בשו"א והיא נח נראה, גם כן נקדו כמו כן האות הזאת שהיא נח נראה שו"א, וַיִּחַדְּ יתרו (שמות י"ח). היתה ראויה ג"כ החי"ת שו"א לולי כובד הקריאה ומפני זה נקדו הדל"ת שו"א, אבל כשתהיה האות רפה לא ינקדו אותה שו"א בין שתהיה שרשית או משמשת לפי שאין לפניה נח נראה כמו עָשִׂית, בָּנִית, וְעָשִׂת, וְקָרָאת, וְחַטָּאת, זולתי הכ"ף כמו שזכרנו, וההא הנעה בסוף המלה לא ינקדוה בשו"א אבל

האות שלא נכתבה מנוקדת בשו"א נח ושמו תמיד ת"ק לפני האות ההוא (או ת"ג עם ג"ע ככ"ל) ויהיה סַבּוֹתִי כאלו כתוב סַבְבוֹתִי. וכן כלם. ויתר דיני הדגש הזאת יתבארו אחת לאחת במקומות אשר הביאם המחבר: [ג] כי דגש קל אינה באה רק באותיות בג"ד כפ"ת ובמקומות שבארתי לעיל:

ועוד

אבל שמו תחתיה נקודה אחת תקרא מפיק שמוציאה מן ההסתר ומראה אותה שהיא תהיה שרשית כמו גֹּבַהּ (איוב ך"ב). כָּמַהּ (תלים ס"ג). או משמשת כמו יָדָהּ, רַגְלָהּ:

ועוד דע לך כי כל שו"א נע וסמוך לה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת האות ההיא אשר הוא מבג"ד כפ"ת תרפה כגון בְּבֵיתְךָ, בְּבַעַל, בִּגְדֵיו, כְּכַרְכְּמִישׁ (ישעיה י'). בְּכָל כְּפַרְעֹה, בְּתָמָר, זולתי מלת שְׁתַּיִם, שְׁתֵּי, לפיכך קורא בן אשר בראש המלה אל"ף קודמת כדי שתהיה השי"ן נחת והיא אות גרונית גנובה כי כן קוראים אותה לפי שאינה נכתבת, וכן קוראים אנשי מזרח גם כן אֶשְׁתַּיִם, אֶשְׁתֵּי, ומלת מִשְּׁתֵּי עיני מפלשתים (שופטים י'). באה על נכון שהתי"ו רפה, ומלת מִשְׁתֵּים עשרה רבוא (יונה ד'). המ"ם במאריך והשי"ן נחה בעבור דגש התי"ו, וכן בשתי מלות ומקף ביניהם כמו מַה־שְׁתֵּי שבלי הזיתים (זכריה ד'). והשי"ן נחה בהסמך עליה מה ונקראו שתי מלות כמלה אחת ושי"ן שתי נחה, וכן בשאר האותיות כפי חזקתם וכפי קלותם כמו לָמָּה קריאת הלמ"ד חזקה, ולְמָה קריאת הלמ"ד קלה מפני שו"א הנע אשר עליה, שָׁאֹל שאל האיש (בראשית מ"ג). קריאת השי"ן חזקה ושְׁאַל לו (דברי' ך"ז) קריאת השי"ן קלה, נָפְלוּ פניך (בראשית ד'). קריאת הנו"ן חזקה, ונפלו ולא יקומו עוד (עמוס ח'). קריאת הנו"ן קלה וכן שאר האותיות על זו הדרך זולתי היו"ד שהיא קלה לעולם *) [א] זולתי אם תדגש [ב] ואם השו"א נח ואחריה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת לא תהיה האות רפה זולתי מלין מעוטים כמו עַבְדֵי, עַבְדֵיהֶם, מַלְכֵי, מַלְכֵיהֶם, מַלְכוּת וזולתם, ומעוטים הם שנהגו בקריאתם רפה

*) ול"נ להפך. כ"א לפניו שו"א נע לא ישמע במעט כלל כמ"ש לעיל ולא יתכן לאמר עליו כי קריאתו קלה. יבא ר.

ויש

ועוד [א] ר"ל אם תבוא דגש ביו"ד אז נקראת חזקה ובלא דגש היא לעולם קלה אבל שאר האותיות הם לעולם חזקים בתחלת התיבה אף בלא דגש אמנם אותיות בג"ד כפ"ת באים לעולם דגושים בתחלת התיבה (חוץ אם יקדמו לפניהם אהו"י) ואחר נח נראה באמצע התיבה. מזה ראינו שלדעת המחבר דין דגש ורפה אינו נוהג רק באותיות בג"ד כפ"ת כי שאר האותיות אף בלא דגש נקראים חזקים וכבר כתבתי מזה לעיל בשער דקדוק הפעלים ודלא כהמדקדק רז"ה ז"ל שכתב בשם המחבר שבכל האותיות נוהג דין דגש ורפה ע"ש בספריו: [ב] ר"ל אחר ת"ק. גם מזה ראינו שהמחבר

ויש שקוראים אותם דגש והוא הנכון, וכן נמצא במקצת ספרים ספרדים, ויש מהם עפ"י המסורת רפים ודגושים*] כמו ברכי, ברכיו, ברכיהם, כל לישנא דגושים בר משנים רפים, כרעו על ברכיהם (שופטים ז'). הוא ברך על ברכוהי (דניאל י'). וכן רשפי אש (שיר ח'). דגש, רשפי קשת (תלים ע"ו). רפה, וכן המקור כשיכנום עליו אות השמוש וישוב השוא נח תהיה האות השנית דגושה לסגור, לשבור, לקבור, להפור והדומים להם, לצבוא על הר ציון ועל גבעתה (ישעיה ל"א). המסורת עליו לית כוותיה דגש וכל השאר רפין, לסבוב את ארץ אדום (מדבר כ"א). במחזורא רבה רפה ולטבריא דגש:

*] ואולי רק מסכת ספרים הספרדיים שזכר ודו"ק. יבא"ר.

שער לבאר המקומות אשר נקבו בשמות:

דע ישכילך האלקים כי השמות הם שנים חלקים יש מהם שם שהוא נגזר מן הפועל ממנו כמו ראובן, שמעון, זבולן שהוא שם נגזר [א] מן הפועל, חכם, רשע, צדיק, חרב, שלג, והדומים להם נגזר [ב] הפועל מן השם:

ויש שם שהוא שם דבר ואיננו נגזר ממנו כמו איש, אשה, אבן, גפן, סוס, פרד, חמור, גמל, שור, עץ, ברזל, והדומים להם, ויש מהשמות האלה והדומים להם מכונים בלשון זכר, ויש בלשון נקבה כמו שיתבאר כל אחד במקומו בחלק הענין בעזרת האל, ויש שרצו בו זכר ונקבה ולא אמרו כי אם הזכר לבדו או הנקבה לבד כמו, את הגמל את החזיר את השפן, וכן הנקבה, ואת הארנבת (ויקרא י"א) כל צפור טהורה (דברי' י"ד) ואין ספק כי בזכור הזכר הוא הדין לנקבה, ובזכור הנקבה הוא הדין לזכר ורבי יונה כתב כי הלשון בעצמו לזכר ולנקבה אחד כי יאמר לזכר גמל ויאמר לנקבה גמל ומן חזיר ושפן, ויאמר ארנבת לנקבה וארנבת לזכר, תור לנקבה ותור לזכר יונה לנקבה ויונה לזכר וראייתו גמלים מיניקות

ראשית

שהמחבר אין לו חלק בהמלאה התנועה קלה שהמליא הרז"ה הנ"ל כי לדעת הרז"ה השואין האלה הם נעים:

דע [א] מן ראה ה' כו' שמע ה' כו': [ב] ונאמר חכמה רשעת ודומיהם:

(ראשי' ל"ג) ולפי דעתי כי לא יאמר גמל חזיר שפן כי אם על הזכר ובאמרו על הזכר הוא הדין על הנקבה כי ספור הדברים יבוא ברוב על הזכר כי הוא עיקר הבריאה. ובספור על הנקבה והוא הדין על הזכר הוא מעט כמו ספור ארנבת וצפור ויונה והי' זה מפני [ג] הבחירה בהם מהזכרים יותר ודבר הכתוב על ההוה ועל הרגיל אצל בני אדם כמו, ואת בת היענה (ויקרא י"א). הוא הדין לאם ולזכר אלא שאין דרך בני אדם לאכול מהם כי אם הנקבה בעודה קטנה, וכן, לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כ"ג). הוא הדין לעז לאיל ולשור אלא שאין דרך לאכול ממין הבשר עם החלב כי אם הקטן, וכן מכשפה לא תחיה (שם כ"ג). הוא הדין למכשף אלא שמעשה הכשפים נמצא בנשים ברוב, ומה שאמר ארנבת אוטרים, כי הזכר לא תראה זכרתו] והזכרים ידמו נקבות, ומה שאמר שתי תורים (ויקרא י"ב). ונאמר ברוב ענין הקרבן הספור *] על הנקבות להודיע, כי גם הנקבות כשרות לא כמו בבהמה שנבחרו הזכרים כמו שאמרו רז"ל תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות, והנה זכרו במשנה חזירה באמרם לא היתה פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים שלא היו נוטלים האם שלה וכן אמרו גמלה באמרם אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה [ד] ובאמרו הקבוץ יבוא בלשון זכרים כמו גמלים מיניקות (ראשית ל"ג). וכן, ותצאנה שתים דבים מן היער (מ"ב ב'). כמו מן אשה נשים ומן גמלה גמלים, גם נזכרה הנקבה בלא ה"א בדבר שאין לטעות בו בין זכר לנקבה כמו ופרה ודוב תרעינה (ישעיה י"א) שהרי אמרו ירבצו ילדיהן וכן זכרו בתלמוד צפור בלשון נקבה ואמרו צפורת כרמים, ומה שאמר במקרא צפור טהורה (דברים י"ד). צפור הוא שם כלל לכל העופות כמו שאמר גם כן, ואת הצפור לא בתר (ראשית י"ט). וכלל בו התור והגוזל, אמר צפור שמים ודגי הים (תלים ח'). וכלל בו כל העופות, ומה שאמר כל צפור טהורה, לפי רגילות בני אדם אצל הנקבות מהזכרים, או נהגו בכלל בלשון נקבה כמו שנהגו לזכור [ה] כלל הדברים בלשון נקבה כמו

*] א"א ויש אומרים כי הוא רובע ונרבע:

זאת

[ג] ר"ל שבאלה המינים הנקבות מובחרים וטובים יותר מן הזכרים: [ד] ר"ל ולא אמר גמלות מיניקות שתים דבות ודומיהם: [ה] ר"ל המין וכן בכל מקום שזכר המחבר

כלל

זאת החיה (ויקרא י״א). זאת הבהמה (דברים יד). וכן בשאר זכר עניני׳ כמו עדה מלחמה מערכה, והרומים להם, אבל בודאי יאמר שמות לנקבה שם בלא ה״א בהיות לזכר שם בלשון אחר כמו שקראו לכבשה רחל ואמרו וכרחל לפני גוזזיה נאלמה (ישעי׳ נ״ג). רחלים מאתים (בראשית ל״ב) וכן עז בת שנתה (במדבר ט״ו) עזים מאתים (בראשית ל״ב). ונאמר על הזכרים אלים כבשים, תישים, ואמרו בתלמוד צבי הבא על התיישה, אמרו מן תיש תיישה אע״פ שיספיק להם בעז כמו שנאמר במקרא כבשה מן כבש אף ע״פ שיספיק ברחל. ומה שאמר, ותעל הצפרדע (שמות ח׳) וצפרדע ותשחיתם (תלים ע״ח). הוא שם כלל ור״ל עדת הצפרדעים, כמו ותהי ישראל, כמו שכתבנו וכן ותהי הכנם (שמות ח׳):

ויש בשמות יאמר בלשון אחד לזכר ובלשון אחר לנקבה כמו שנאמר לזכר אדון ולנקבה גבירה או גברת, ונאמר גם כן לזכר, הוה גביר לאחיך (בראשית כ״ז). גבר לא יצלח בימיו (ירמי׳ כ״ב). אבל לא נאמר אדונה לנקבה ונאמר עבד לזכר ושפחה או אמה לנקבה ולא יאמר מלשון עבד לנקבה ולא מלשון שפחה או אמה לזכר ונאמר חמור לזכר ואתון לנקבה ופעמים השם [ו] הנופל על האחד יפול על רבים והוא שם כלל כמו, ויהי לי שור וחמור (בראשית ל״ב). מאה איש (מ״ב י׳). סוס פרעה (שמות ט״ו). אלף גפן (ישעיה ז׳) והוא בעצמו שם פרט איש אחד (במדבר י״ג) ורוכב הסוס (עמוס ב׳). שוחט השור (ישעי׳ ס״ו). והנה גפן לפני (בראשית מ׳):

ויש שם שהוא [א] כלל גבוה כמו חי כי כל הנמצאים תחת שלשה כללים גבוהים [ב] חי צומח ודומם, ותחתיהם כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים

כלל הדברים או שם הכלל רצה לומר בזה שם המין: [ו] ר״ל שנקרא שם המין ושם הפרט בשם אחד כמו השם שור שנקרא המין שור ונקרא בהמה אחת שור וכן כלם: ויש [א] ר״ל שכולל בשם זה איזה כללים או כמה כללים אחרים כמו שמבאר המחבר והולך שהשם חי כולל כל המינים שיש בהן חיות הרי שכל מין ומין הוא כלל בפ״ע להיותו כולל כל הפרטים מן המין ההוא והשם חי כולל כל אלה הכללים לכן נקרא כלל גבוה וכן נוכל לקרוא לשם בהמה כלל גבוה להיותו כולל כל מיני בהמה שור וחמור סוס ופרד אשר כל אחד מאלה כולל את פרטי אישי המין ההוא ובאמת נקראהו כלל גבוה בערך הכללים שתחתיו אמנם נקרא כלל שפל בערך החי שכולל יותר ממנו ובעלי ההגיון קראו לכלל גבוה סוג והוא לדעתי מן כספך היו לסיגים שמחובר ומעורב ממינים הרבה: [ב] דומם הם מיני האבנים וכל מה שאין לו כח הצמיחה וצומח

פרטים, הנה חי הוא כלל לכל החיים העליונים והתחתונים והם המלאכים והגלגלים אדם ובהמה עוף ודג ורמש, ותחתיהם כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים, וכן צומח הוא כלל לכל עשב ולכל עץ ותחתיהן כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים, וכן דומם כלל לאבנים ולמתכות ולעפר ותחתיהם כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים:

ויש שמות שהם כלל על לשון יחיד לעולם כמו מיני המתכות ברזל ונחשת ובדיל ועופרת כסף וזהב לפי שהם שם המין [א] ואין תחת המין אישים, אבל אבן ועץ אע"פ שהם שם המין יש תחת המין אישים כי האבן יתחלק המין לאישים רבים כמו, אבני שהם (שמות כ"ה). לאבני אקדח (ישעי' נ"ד). אבני פוך (ד"הא ך"ט) והדומים להם שלא יכללם גדר אחד אלא שם אבן לבד ובאישיהם גם כן נפרדים, וכן עץ יש תחת המין אישים רבים ואין עץ זה כמו זה, אבל המתכות כל אחד במינו הוא דבר אחד לא יפרד כי כל כסף אחד וכל זהב אחד וכל ברזל אחד וכל נחשת אחד וכל עופרת אחד וכל בדיל אחד אף על פי שיש בהם זה טוב מזה גדר אחד יכללם הכסף לכסף והזהב לזהב וכן השאר, וכאשר ישתנו לחשיבות יתארו אותם לאותה המעלה כמו, נחשת קלל (יחזקאל א'). נחשת מצהב (עזרא ח'). ברזל עשות (יחזקאל כ"ז). זהב סגור (מ"א ו'). אבל אין להם אישים אלא בכלים ואז יכנו אותם הכלים בשם ויסמכו אותם אל אחת מהם כמו קערות כסף, כפות זהב (מדבר ז'). והדומים להם, וכן מטבעות שיעשו מכסף וזהב הם אישיהם על צד אחד מפני השתנות הצורות, ומפני זה שאינם אלא על צד אחד לא נמצאו במקרא מקובצים רק בלשון יחיד כמו, חמשים כסף (דברים כ"ב). עשרה כסף (ש"ב י"ח). מאה כסף (דברים ך"ב) עשרה זהב (מדבר ז'). אבל לא מצאנו במקרא בשום מקום אחד ממיני המתכות מקובץ, ומה שאמר, ואסירה כל בדיליך*] (ישעי' א'). לפי שהוא משל על רשעי ישראל, ומה שאמר, את צרורות כספיהם

*] הוא הקבוץ לכל מיני מתכות הנבדלים מן הכסף בעת ההתכה. יבא"ר.

ולהשיב

וצומח הוא כל מה שיש לו כח הצמיחה ואין לו נפש החיות וחי הוא מה שיש לו נפש החיות וגם האדם בכללן רק שיש לאדם נפש המשכלת נוסף על הרוח החיוני:

ויש [א] ר"ל שבמינים האלה לא נמצאו פרטים משונים זה מזה כמו בשאר מינים כאשר מבאר המחבר והולך:

וגם

ולהשיב כַּסְפֵּיהֶם*] (בראשית מ"ב). הקבוץ הוא לענין הצרורות*] ובמשנה מצאנו זכר המטבע' פעמים על דרך המקרא בלשון יחיד כמו שאמרו האונאה ארבעה כסף, הטענה שתי כסף, שתי כסף יש לי בידך, ואמרו שם בלשון רבים, נפלו לה כספים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:

*] הקבוץ להורות הגדלות. יבא"ר.

*] א"א אין טעם לזה הטעם כי היה יכול לומר צרורות כספם בלשון יחיד:

וגם שמות הפעלים יש הפרש ביניהם [א] כי יש שהוא שם הפעולה כמו חָכְמָה, סִכְלוּת, רֶשַׁע, צֶדֶק, והדומה להם:

ויש שהוא שם לפועל ויקרא שם התאר כמו חָכָם, רָשָׁע, סָכָל, מֶלֶךְ, עֶבֶד, והדומה להם, ויש מן התוארים שם העצם לרוב התגברות המקרה כמו אָדָם מאדמה, וכן אֹדֶם פטדה (שמות כ"ח). מרוב האדמימות נקרא כן, וכן זְכוּכִית לרוב הזכות, לְבָנָה מרוב הלובן, חַמָּה לרוב החום, ויקרא זה השם שם המתגבר, ואין רצוני להפריש ביניהם בהביאי אותם על משקלם כי אסמוך על המבין כי נקל הוא להפריש ביניהם לפיכך לא אחוש לחלק ביניהם ברוב כי עיקר חפצי להורות לך משקלי השמות המשתנים וקבוצם וחבורם, ואשר יהיו במשקל אחד בין שהוא שם פועל בין שהוא שם דבר בין שהוא שם תואר אביאם יחד, וכתב א"א ז"ל בספר הזכרון כי השם נחלק בחכמת ההגיון לשלשה חלקים*] חלק הראשון שם שיש לו גוף מרגיש או אינו מרגיש אך הוא מורגש כמו, אדם בית שדה כרם והדומים להם, והחלק השני השם הנקרא, [ב] רוּחַ שאין לו גוף ולא הרגשה, אך

*] אבל בדקדוק הלשון יתחלק לארבעה חלקים. והם שם העצם ושם התאר שם המקרה. ושם הגוף. יבא"ר.

וגם [א] השם הזה מורה על כלליות הדברים והם ענינים אשר ישיגם השכל אבל אינם מושגים באחד החושים עד"מ הגבורה החכמה והסכלות ודומיהן הנה ידענו שיש ענין נמצא שהוא גבורה ויש ענין נמצא שהיא החכמה או הסכלות אבל אי אפשר לצייר במחשבתינו ענין הגבורה מופשט מאיש הגבור וענין החכמה מופשטת מאיש החכם אמנם אחרי שידענו שאיש החכם יש לו חכמה ואיש הגבור יש לו גבורה ממילא נשיג בשכלינו שיש ענין נמצא מופשט מאיש החכם הנקרא חכמה וענין נמצא מופשט מאיש הגבור הנקרא גבורה. וכן בכל הענינים שבעולם ונקרא השם הזה ג"כ שם המקרה להיות שאיננו עצם בנושא שלו רק הוא מקרה אליו כי יש לצייר את האדם בלתי גבורה ובלתי חכמה וכן כלם והמחבר קראהו שם הפעולה להיות שהשם הזה הורא לכלליות הענינים וכל הענינים שבעולם הם פעולים מן הפועל אותם: [ב] ר"ל ענינים רוחניים

[ג] אך הוא יש כמו חכמה, שכל, כח, חיים, גבורה והדומים להם והחלק השלישי שם ללא יש [ד] כמו חשך, חלישות, מות, כסילות, פרץ, שבר, אלה השמות והדומים להם אין להם לא גוף ולא הרגשה ואינם בריאה. ואין חיים ומות, אור וחשך, שכל וסכל, דבר והפכו כמו מר ומתוק זה יש וזה בריאה אבל מות וחיים הסרת החיים הוא המות והסרת האור הוא החשך:

ועתה אבארם לך על מחלוקותם איש על דגלו באותות לבית אבותם:

פעל, דבר, זכר, אבק, קטן, חכם, עשן, ענן, עתר, גמל, שפן, מהר, רעב, זהב, זקן, ולד, כנף, והדומים להם כלם קמוצים, והאיש משה ענו (מדבר י"ב). מזה המשקל והו"ו תמורת ה"א למ"ד הפעל, ויש שמות שמצאנו המחובר מהן ולא מצאנו הנפרד מהם ונגזור עליהם אל הקרוב והישר למשקלם, חרשים לבקרים (איכה ג'). נאמר כי אם היה מחובר מן בקר היה אומר בקרים בחטף קמץ*] כמו מן חדש חדשים, ומן קדש, קדשים, לכך נאמר כי הנפרד ממנו בקר, וכן כפרים עם נרדים (שיר א'). אם היה, מאשכל הכפר היה אומר כפרים בחטף קמץ, וכן, אריתי מורי עם בשמי (שיר ה'). אלו היה מחובר מן בשם, היה אמר בשמי בחטף, ואלו היה מחובר מן בשם היה אומר בשמי בפתח או בחירק כמו מן גפן גפני ומן שבר שברי לכך נאמר כי הנפרד ממנו בשם וכן ובחדר משכבך (שמות ח'). המוכרת ממנו חדר כי חדר אינו משתנה בסמיכות כמו גפן ארץ שלא ישתנו, וכן, וסגור

*] אינו כן, כי בזולת אותיות הגרונית אין הכרח לח"ק. רק לפעמים הרחיבו המבטא. אבל המחבר לשיטתיה אזיל כי הוא ת"ק. יבא"ר.

דלתך

רוחניים כמו הנשמה והשכלים הנבדלים שאינם מושגים לאדם באחד החושים רק נשיגם בשכל שהם נמצאים וזה שכתב המחבר ולא הרגשה ר"ל שלא נשיגם באחד החושים:
[ג] ר"ל מהם מושגים בשכל שהם יש (ר"ל שהם נמצאים) כמו חכמה שכל כו' שג"כ אינן מושגים בחוש רק בשכלינו נדע שהם נמצאים כמו שבארתי לעיל: [ד] ר"ל שאין דבר נברא הנקרא חשך חלישות כו' רק על ידי אפיסת האור נשאר ממילא חשך וע"י אפיסת הגבורה נשאר ממילא חלש וכן כלם:

דלתך (ישעיה נ"ז). הנפרד ממנו דלת כי מן דלת יאמר דלתך כמו ויקב חור בדלתו (מ"ב י"ב). וכן הבל הבלים (קהלת ז'). נגזר מן הבל*] כי הבל לא ישתנה בסמיכות ויש אומרים כי השמות כמו שהם אבל בסמיכות ישתנו פעם יסמכו כך ופעם יסמכו כך, וזהו המשקל בסמיכת פ"א הפעל בשו"א ועין הפעל בפתח דבר ה' (יחזקאל א'). עשן העיר (יהושע ח'). רחב נפש (משלי כ"ח). ויש בצירי כמו מן חלב חלב גוים (ישעיה ס'). ומן לבן, ולבן־שנים (בראשית מ"ט). והוא בסגול מפני המקף, ותחבר המשקל הזה עם הכנוים בן ובהתחברו תשוב פ"א הפעל שוא"ת כמו בסמיכות ותאמר כנוי הנסתר כן: דברו עי"ן הפעל בקמץ וכן בכל הכנוים מלבד הנמצאים והנמצאות שהעי"ן הפעל בפתח, ופעמים תבוא הה"א בכנוי מקום ו"ו כמו אהלה (בראשית ט'). וכל אשר סביבותיו עזרה (יחזקאל י"ב). כלה בוצע בצע כלה עושה שקר (ירמי' ו') והדומים להם כמו שכתבנו בשער אהו"י, ופעמים כנוי הנסתר גם בשמות כמו בפעלים בה"א ו"ו, איש שורו ואיש שיהי (ש"א י"ד). על מי לא יקום אורהו (איוב כ"ה). אשבור מוטהו (נחום א'). ובעד נבריה חבלהו (משלי כ'). ודקרוהו אביהו ואמו (זכרי' י"ג). איש באחיהו ידבקו (איוב מ"א). הנה בתי הגדולה ופילגשהו (שופטי' י"ט). מאויבים מנהו (תלים ס"ח). שמץ מנהו (איוב ד'). רום ידהו נשא (חבקוק ג'). רעהו העדלמי (בראשית ל"ח). וכנוי הנמצא:

דברך ואם בהפסק דברך למ"ד הפעול בסגו"ל ופעמים כן עם הזקף, ובאו בלי הפסק, ולי אני עבדך (דברים כ"ד). כי תקצור קצירך בשדך (תלים ג'). וסר אל משמעתך (ש"א כ"ב). על עמך ברכתך סלה (תלים ג'). מהיכלך על ירושלים (תלים ס"ח). ובא בשו"א באתנח, טוב עשית עם עבדך (שם קי"ט)*]. ופעמים ה"א במבטא תכתב אחר הכ"ף כמו אשר אתה שלחת בשמכה ספרים (ירמיה כ"ט). והיה לאות על ידכה (שמות י"ג). והדומים להם, ובא הכ"ף בצירי עם הה"א, ולא ישמע עוד קול מלאככה*] (נחום ב'). כמו מלאכה: וכנוי המדבר בעדו:

דברי

*] ואולי מן הבל ממשקל פעל הדומה למשקל פעל ודע כי הקמץ הראשון ממשקל פעל פעל פעול פעל פעל אינו יסודי. רק נשתנה להקל על המבטא. ועקרם בשו"א פ"פ. יבא"ר.

*] א"א לא נמצא רק זה:

*] אין הנדון דומה לראיה כי הוא כנוי לנקבה וע"כ הכ"ף

האלמון בצירי ולא בס"גל. יבא"ר.

דברי ויבא כנוי המדבר פעמים בנו"ן ויו"ד כמו תכריע קמי תחתני (ש"ב ך"ב). ולילה אור בעדני (תלים קל"ט). הן בעודני חי עמכם (דברים ל"א). ודגש שבנו"ן בעודני לתפארת המלה: וכנוי הנסתרים:

דברם ואפשר שיאמר בה"א מ"ם כמו שאמר אתהם כמו אתם, וכן בא, ונשאו אליך בניהם קינה (יחזקאל ד"ז). בה"א מ"ם הכנוי, כי אלו היתה הה"א מן השרש היה אומר בניהם בקמץ כמו עירם שירם, אבל היא לכנוי לפיכך היא בסגול כמשפט כל ה"א מ"ם לכנוי, וכן פיהם וכן מגהם (איוב י"א). וכן שבע כבשות הצאן לבדהן (ראשית א'). וכן ואכלו את פריהן (ירמיה ך"ט). המתנבאות מלבהן (יחזקאל י"ג). כמו מלבן, וכן חלבהן, ומחלבהן (ראשית ד') ואפשר°] שיהי' ומחלבהן לרבים לפי שהבי"ת בצירי ואע"פ שאין בו יו"ד הוא חסר יו"ד הרבים כמו שבא כן במקומות רבים חסר יו"ד הרבי' כמו שכתבנו, ואפשר שיבוא כנוי הזה במ"ם ו"ו כמו שבא בהדבק ברבים נדיבמו (תלי' ס"ג) נסיכמו (פ"ג) פנימו (י"א) וכן בא, פרימו מארץ תאבד (תלים כ"א). כמו פרים: וכנוי הנמצאים:

°] ודאי הוא כן, כי הבית רפי ועיין באור שם. יבא"ר.

דברכם אבל ענפכם תתנו (יחזקאל ל"ו). אינו מגזרת ענף כי היה לו לומר ענפכם בשו"א ופתח אלא מגזרת ארץ גפן: וכנוי המדברים בעדם:

דברנו: וכנוי הנקבה הנסתרת:

דברה: וכנוי הנקבה הנמצאת:

דברך ונוספה יו"ד עם הכ"ף והכ"ף בחירק, הסולח לכל עונכי (תלים ק"ג) ואפשר שהוא לשון רבים [א] אע"פ שאין בו יו"ד ונכון הוא לומר כן לפי שאמר לכל*]: וכנוי הנסתרות:

*] ובתוספת ה"א מלאככה (נחום ב'). הכ"ף הסגוי בצירי ומלעיל. יבא"ר.

דברן ופעמים ה"א נוספת אחר הנו"ן, אשר הצבת לבדהנה (ראשית כ"א). אשר נשא לבן אותנה (שמות ל"ה) עלי היו כלנה (ראשית מ"ב). ותבאנה אל קרבנה (ראשית מ"א). ובא הבי"ת בסגו"ל שלא כמנהג: וכנוי הנקבות הנמצאות:

דברכן

דברך [א] ר"ל לפני ך' הכנוי שהיה ראוי להיות יו"ד כמו דבריכם והדומה לזה:

דבריו

דברכן ונוספה ה״א אחר הנו״ן, ולא תעשנה כזמתכנה (יחזק׳ כ״ג). תגני אל כסתותיכנה (שם י״ג): והקבוץ:

דברים וכשתסמכנו אל מלה אחרת תסור המ״ם ותשאר היו״ד את כל דברי ה׳ (שמו׳ ד׳) ומן חכמים, חכמי בפתח מפני אות הגרון, וכן בכל הפעלים כשיסמוך קבוץ הרבים תסור המ״ם ותשאר היו״ד וכבר בארנו דקדוק היו״ד והמ״ם סימן הרבים בחלק הפעלים בטור הראשון במלת פועלים באר היטב, ופעמים יבואו סמוך על סמוך*] כמו חכמי יועצי פרעה (ישעיה ט׳). נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב ך׳). במליצי שרי בבל (דה״ב ל״ב) וכן, את מספר מפקד העם (ש״ב ך״ד)׳. ומבצר משגב חומותיך (ישעיה כ״ה). מבחר וטוב לבנון (יחזקאל ל״א). נשיא ראש משך ותובל (ל״ח) ועם הכנוים:

דבריו פ״א הפעל בשו״א ועין הפעל ולמ״ד הפעל קמוצים, ופעמים תסור יו״ד הרבים ויהי׳ הכנוי בה״א וי״ו [א] מונע בשורק, מגן גבורהו (עמוס ב׳). כמו גבוריו, ועינהו על דרכיהם (איוב ך״ד). כמו ועיניו, וכן, ומעלותהו פנות קדים (יחז׳ מ״ג). בהתפללו בעד רעהו (איוב מ״ב). אף כי מרעהו רחקו ממנו (משלי י״ט). ושומר תורה אשרהו (שם ך״ט). והטעם כי כאשר הכנוי בה״א וי״ו מונעת האות שלפני הה״א בצירי והוא מבטא היו״ד ואע״פ שאינה נכתבת נאמר כי יו״ד הרבוי חסרה מהמכתב ונשארה במבטא, ובא בה״א יו״ד בחירק, כל תגמולוהי עלי (תלי׳ קי״ו). ובא על דרך הארמי ידוהי רגלוהי עלוהי:

דבריך ופעמים תחסר יו״ד הרבים מהמכתב כמו שכתבנו בטור הראשון במלת פועלים: דברי ובא זה הכנוי עם נו״ן יו״ד, תכריע קמי תחתני*] (ש״ב ך״ב) כמו תחתי:

דבריהם ובא ה״א נוסף אחר המ״ם, אל התאים ואל אליהמה (יחזקאל מ׳) ויבא במ״ם וי״ו כי המ״ם סימן הרבים הנסתרים והו״ו סימן היחיד הנסתר ויתחברו שניהם לסימן הרבים כי הם ידברו עליהם בכלל ובפרט, שיתמו נדיבמו (תלים פ״ג). כל נסיכמו (שם פ״ג). יחזו פנימו (שם י״א).

*] איננו סמוך על סמוך רק שניהם סמוכי׳ על השם שאחריהם ושעורם חכמי פרעה ויועצי פרעה יבא״ר.

*] עיין לעיל בכנוי דברי. יבא״ר.

תחת

דבריו [א] ר״ל שהה״א נקראת בתנועה והיא השורק:

ר״ל

תחת שפתימו סלה (תלים ק"מ). הרם שניתו בפימו (שם נ"ח). אז ידבר
אלימו (שם ב'). עלימו יתעלם שלג (איוב ו'):

דבריכם, דברינו, דבריה, ונכתב בו הנח [ב] שאחר הה"א, ואתיקהא
מפו ומפו (יחזקאל מ"א). ויבא זה הבנוי בנו"ן ה"א כמו ביו"ד
ה"א, ויסגור בשר תחתנה (בראשית ב'). שהוא כמו תחתיה*]:

דבריך ונוספה יו"ד עם הכ"ף והכ"ף בחירק תחלואייכי חייכי (תלים ק"ג):

דבריהן ונוספה ה"א אחר הנו"ן, את גויותיהנה (יחזקאל י"א):

*] אינו כן רק הוא כמו תחתה הכנוי ליחידה נסתרת וכן תחתני שהביא לעיל. יבא"ר.

דבריכן ונוספה ה"א אחר הנו"ן, הנני אל כסתותיכנה (שם י"ג). וכן
תחבר כל השמות שהם על משקל זה, והשנים, כנפים כנפיו,
אשר לו כרעים (ויקרא י"א). ראשו על כרעיו (שמות י"ב). האחד כרע
בפלם כנף, דלתים ובריח (דברים ג'). האחד דלת ונעקש דרכים (משלי
כ"ח). האחד דרך*] והגורה על חלצים (ישעיה ל"ב). וידיו על חלציו
האחד חלץ*] אך גמל שפן וקטן, ישתנו בקבוצם מחביריהם ונדגש למ"ד הפעל בהם ונאמר, שפנים, גמלים, קטנים, בדגש תמורת הנח במלת דברים וכשתסמכם תאמר
גמלי קטני שפני לקיים הדגש בהם וכן תאמר עם הכנוים גמלו,
גמלך, גמליך, קטניך, שפניך כלם בדגש, ונמצא מזה המשקל עי"ן
הפעל פתוחה, מקול פרש וגלגל (יחזקאל כ"ו). פרס כוש ופוט (שם ל"ח).
לכל חרטום ואשף (דניאל ב'). וכן נמצא בסוף פסוק פתוחים, וממשוח
בששר (ירמיה כ"ב). חקוקים בששר (יחזקאל כ"ג). ויש פעלים נחי האל"ף
למ"ד הפעל שלהם נחה על משקל זה כמו צבא צמא, תאמר גם כן צבאו
צבאך, צבאכם צמאו, צמאם, צמאכם, וכולי:

*] הם ממשקל פעל כמו מן עבר עבדים. יבא"ר.

*] אבל לא יפרד. יבא"ר:

פעל כתב, יקר, אסר מן ואסרה אשר אסרה על נפשה (במדבר ל'). ליום
קרב (איוב ל"ח). ותעל השליו (שמו' י"ו). את בגדי השרד (ל"ט).

כי

[ב] ר"ל שאף אם האלף איננה כתובה מ"מ היא נמשכת עם הקמץ שתחת הה"א ובמלת ואתיקהא היא כתובה:

כי הנה הסתיו (ש"ר ב'). בשאט בנפש (יחזקאל ד"ס). אחר הספר (דה"ב ב'). כגבר אין איל (תלים פ"ח). זמן, במוכרת הם קמוצים ובסמוך פתוחים, יקר וגדולה (אסתר ו'). כי כתב אשר נכתב (שם ח'). קמוצים ואת יקר תפארת (שם א'). כתב הדת (אסתר ד'). פתוחים, ונמצא בספרים מדויקים, ואת יקר תפארת קמוץ, וכן הביאו בעלי המסורת עם הקמוצים סמוכים, וכן ובכתב בית ישראל לא יכתבו (יחזקאל י"ג). בכתב דוד מלך ישראל, (דה"ב ל"ס) וכן שאר קמוץ לעולם במוכרת ובסמוך שאר ישוב, שאר יעקב (ישעי' י') ושאר עץ יערו (ישעיה י'). ושאר מספר קשת (שם ד"א). לשאר עמו (שם י"א). והקבוץ מהם יקרים, כתבים, אסרים, אבל, ויגז שלוים מן הים (מדבר י"א). אינו מחובר מן ותעל השלו (שמות י"ו). שהיה אומר שלוים כמו מן כתב, כתבים, אבל שלוים הוא מחובר מן שלו בדגש על משקל מקל אם המ"ם שורש, וכן מן רחם, רחמים וכן קבוץ מקל מקלים או מקלות וכן תאמר מן שלו שלוים והוקל כמו עורים פסחים, אבל זמן ישתנה מהם כי הוא דגש בקבוצו ובסמיכתו אל הכנוים זמנו, זמנים כולי, וכן מעט ידגש בקבוצו, יהיו דבריך מעטים (קהלת ה'). אבל הוא מן הפתוחים כמו דבש, וכתב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל כי דגש טי"ת מעטים לתפארת, כדגש מקדש ה' (שמות ט"ו). וזולתו לפי שלא בא זה הדגש תמורת הנח כמו בזמן וכמו בגמל שפן שיאמר גמלים זמנים שפנים כי אלו קמוצים וזה פתח, ובמסורת שבעה קמוצים זקפין וסימניהם, ונשארתם במתי מעט (דברים ד"ח). ואם מעט ואוסיפה לך (ש"ב י"ב). גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט (הושע ח'). וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים אשר אני קצפתי מעט (זכריה א'). זרעתם הרבה והבא מעט פנה אל הרבה והנה למעט (חגי א'). רק הכהנים היו למעט (דה"ב ד"ע). וכל אתנח וסוף פסוק דכוותיה, ובסמיכות כתבי, יקרי, אסרי, או אסרי, כי אולי הוא מן הדגושים כמו מן זמן זמני לקיים הדגש כמו שכתבנו בגמלי שפני, ועם הכנוים כתבו, כתבך, מרינה ומדינה ככתבה (אסתר א'). ואל היהודים ככתבם וכלשונם (שם ח'). ואת כל יקרה (ירמיה ך'). יקרו יקרך וכולי כחבור המשקל שהקדמנו, וזמן בדגש זמנו, זמנך, ואולי יקר שזכרנו לא יקבץ לרבים ולא נאמר יקרים כי יקר הוא שם כולל כמו

כבוד

כבוד שלא מצאנו כבודים, אך נאמר יקרים מן יקר שהוא שם התואר ואם, אור יקרות (זכריה י"ד). שם דבר הנה הוא מקובץ ואולי הוא שם התואר, ויש פעל בפתח ואחד הוא בסמוך ובמוכרת אבל באתנח וסוף פסוק קמץ, דבש, וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי גבל ועמון (תלים פ"ג) פתח, אבל, זקני גבל (יחזקאל כ"ז). קמץ, ואני מצאתי בספרים מדויקים זקני גבל פתח, והמסורת עליו לית פתח, גבל ועמון קמץ והמסורת עליו לית קמץ וכן מצאתי בספר אכלה ואכלה. כל פרת קמץ, וכן בפתח דרן, נאחז בסבך *] (בראשית כ"ב). וכן ערש דוי (תלים מ"א). אלא שהוא קמוץ מפני האתנח, גבר תמים (שם י"ח). תראו חתת (איוב ו'). תהרו חשש (ישעיה ל"ג). והיה השרב לאגם (שם ל"ה). אע"פ שהוא זקף הוא פתח, וכן ותחת הסרפד יעלה הדם (ישעיה נ"ה). פתח באתנח ובמסורת כל אגג דסמיך למ"ם פתח אגג מעדנות (ש"א ט"ו). אגג מלך עמלק, מאגג מלכו (מדבר כ"ד). ושאר קמצין. וקנז פתחין, ויפת הדד (בראשית ל"ו). קמץ באתנח, קנת, קהת קמצין, צפת פתח אף באתנח, ויכו את הכנעני יושב צפת (שופטים א'). וכן בתוספת ה"א בגיא צפתה (דה"ב י"ד) בפתח *], ודדן וגבר יקבצו לרבים הדנים גברים ועם הכנוים מצאנו חבור דבש כחבור משקל פעל *] אכלתי יערי עם דבשי (שיר ה'). וכן תאמר כל הכנוים ממנו וכן תאמר מן גבר גברו גברי, אבל אגם הדם הם דגושים בקבוצם ובהסמכם אגמים הדסים, אגמי, הדסי, וכן עם הכנוים אגמיהם, אבל אגמי נפש (ישעיה י"ט). ועל אגמיהם (שמות ז'). אינם מן הדגושים כי אם מן דרך דרכיהם או הם משקל אחר, ודוי לא מצאנו קבוצו ואפשר שיהיה, המה כדוי לחמי (איוב ו'). קבוצו, ויאמר דוים כמו הדנים גברים, ובסמיכות דויי, ולהקל נפל יו"ד השורש ונשארה תנועתו על דרך היחיד הדל"ת בשו"א, ורבי יהודה כתב כי כדוי תאר סמוך מן דוים: פעל בצירי כמו כאב, זאב, באר, שאר פאר, זעיר, אל גוי שליו (ירמיה מ"ט). אחד בסמוך ובמוכרת, ויקצבו לרבים זולתי פאר שהוא

*] ובכנויים סבכי כמו בגדי ועיין קו"א. יבא"ר.

*] בסה"ד וכן ברע"ח בקמ"ז. יבא"ר.

*] והסכל ביניהם כי במשקל פעל סו"א ע"פ נח ובזה הוא נע כדינו אחרי תב"ע וע"כ רפי אחריו כמו בגדי מן בגד ועיין קו"א. יבא"ר.

שם כלל אבל פארי המגבעות (שמות ל"ט). הפארים והצעדות (ישעיה ג') הוא שם לכובעים שעל הראש לפאר, ובאר מצאנו אותו מקובץ בקבוץ הנקבות, וכל הבארות (בראשית ד"ו). ובסמוך לא נשתנה, את בארות המים (שם) ונשתנו בארות בארות חמר (שם י"ד). אולי הוא משקל אחר והאחרים יקבצו בלשון זכרים, זאבים, כאבים, זערים, שארים ובסמוך*] זאבי ערב (חבקוק א'). וכן כאבי, שארי, זערי, וכן עם הכנוים לא ישתנו מתנועתם בארו, בארך, זאביהם, שארך, אבל פארי המגבעות, שנשתנה אולי הוא ממשקל אחר או נשתנה כמו בארות חמר: ויש.

*] כא כן מפני האל"ף ובאמת כל המשקל הזה בא כשע"פ גרונית זולת מלת עליו ולא נמצא בכנוים. יבא"ר.

פעל שיתחבר עם הכנוים במשקל פעל והוא שכם והוא בסגו"ל, ויש שכמן לסבול (בראשית מ"ט). על שכמה (שם ך"א). ואולי הוא כן*] בעבור שהוא פעם על משקל פעל, כי תשיתמו שכם (תלים ך"א). וכלו בסגו"ל, וכן בתוספת ה"א, דרך ירצחו שכמה (הושע ו'). כמו מן נגב, נגבה, ומן פתח, ויצא אליהם לוט הפתחה (בראשית י"ט). כלם פ"א הפעל בסגו"ל, אבל קדמה בצירי, אך, וילך אבימלך בן ירובעל שכמה (שופטים ט'). נשאר בשו"א כמו שהיה שכם טרם התוספת, ונשאר הכ"ף בסגו"ל כמו שהיה ונשתנה כן לפי שהוא שם עיר להפריש בינו ובין, דרך ירצחו שכמה (הושע ו'):

*] כן דרכו על דרך משקל פעל הרפי כמו מן דבש דבשי והסו"א נע. ועיין קו"א. יבא"ר.

פעל נכר, שער, חמר, ענב, לבב, שבר, שגל, צלע אל צלע (יחזקאל מ"א). היכל, קמצין, וישתנו בסמיכות כמו שמצאנו, עם לבב דוד אבי (דה"ב ו'). ויחל שער ראשו לצמח (שופטי' י"ו). אבל, את הראש ושער הרגלים (ישעיה ז'). הוא משקל אחר, וכן תאמר ענב חמר וכן נכר, ואע"פ שמצאנו, אלקי נכר הארץ (דברים ל"א). שלא נשתנה בסמיכות אולי הנסמך הסר*] או בא מלעיל להורות על הסמיכות, ועם הכנוי הפ"א בשו"א לבבכם,

*] ר"ל כאלו אמר אלקי נכר נכר הארץ:

וכן יאמר שערכם, המרכם ענבבם ושערך צמח (יחזקאל י"ו). וגלח את כל שערו (ויקר' י"ד). ושערה לא הפך לבן (שם י"ג) אבל שערך כעדר העזים (שיר ו'). הוא מחובר מן ושער, והיכל לא נשתנה בסמיכות היכל

ה' (ירמיה ז'). אבל נפתח בסמיכות, וכן צלע האלף (יהושע י'). נפתח אולי הוא סמוך אלא שנראה שהן שתי ערים במספר, וכן תרגם יונתן וצלע ואלף, וכן בקבוץ לא נשתנה, ויבן היכלות (הושע ח') ולא נשתנה מפני היו"ד שלא תפול ואע"פי שאינה עיקרית ואפשר שהיא עיקרית והוא בן ארבע אותיות, והקבוץ ענבים, נכרים, אבל נכרים הוא מקובץ מן נכרי, והכנוי ענביו, ענביך, ענבימו ועם כנוי הנסתרים והנמצאים הפ"א בחירק או בפתח ענביהם, ענביכם, מתופפות על לבבהן (נחום ב') והוא חסר יו"ד הרבים, וכן בסמיכות ואת ענבי נזירך (ויקרא כ"ה). ענבי ראש (דברי' ל"ב). ודגש הנו"ן לתפארת, ואפשר שיהי' מזה המשקל, בכשיל וכלפות יהלומון (תלים ע"ד) ואלמות סביב סביב (יחזקאל מ') יאמר האחד כלף, אלם, והם דגושים ולא נשתנו בקבוצם, ואפשר שיהי' מזה המשקל אחד ואע"פ שהאל"ף בסגול, ובסמיכות לא נשתנה מפני החי"ת אבל נפתח כלו להורות על הסמיכות אחד*] העם (ראשית ב'). ומן שער, הקבוץ שערים אע"פי שהקבוץ לא מצאנו כי אם בלשון נקבות שערות אחר שמצאנו הנפרד בלשון נקבה, אל השערה ולא יחטא (שופטים כ') נאמר כי המקובץ ממנו שערות ובסמוך רבו משערות ראשי (תלים ס"ט). אם כן הקבוץ מן שער שערים, גם יש לומר כי השערה הה"א נוספת לפי שהמלה מלעיל כמו השערה אל הזקנים (דברים כ"ב) ולא נאמר המקובץ רק בלשון נקבות אחר שלא מצאנו אותו בלשון זכר ואע"פ שהנפרד בלשון זכר הנה כמוהו אב שלא נאמר אבים אחד שמצאנו המקובץ בלשון נקבות אבות, וכן היכל מזה המשקל יקובץ בלשון נקבות, ויבן היכלות (הושע ח') ויקובץ בלשון זכרים גם כן בהיכלי ענג (ישעי' י"ג) וכן מן לבב לבבות, ומן צלע צלעות, אבל אחר שמצאנו תסמר שערת בשרי (איוב ד') כי נהפכה הה"א לתי"ו מפני הסמיכות נאמר כי הה"א לנקב' ולא נוספת, והכנוי מן המקובץ בלשון נקבות שערותיו, שערותיך, שערותי, שערותיהם, שערותיכם, שערותינו, שערותיה, שערותיך שערותיהן, שערותיכן, ובאה התי"ו בחירק במלת ותפוצותיכם[ס] (ירמיה כ"ה). ומשפטה בצירי על המנהג, וכן רוב כנוי שמות הנקבות נכתב בב.

*] ה"א בלי סמיכות באיש כן כמו שכם אחד על אחיך. וחביריו ובין הכל סמוכים ובלתי סמוכים הם כ"ה בלישנא:

ס] הוא פעל מבנין הפעל העבר ועיין קו"ה. יבאר.

סימני

סימני רבוי בו"ו תי"ו שהוא רבוי הנקבות וביו"ד שהוא רבוי הזכרים, ובאה מלת, והפלה ה' את מַכּוֹתֶךָ (דברים ך"ח) בסימן רבוי הנקבות לבד, וכן, היו מַכּוֹתָם (תלים ס"ד). בצדקתך אֲחוֹתֵךְ (יחזקאל י"ו). ועל דבשת גמלים אוֹצְרוֹתָם (ישעיה ל'). לְדוֹרוֹתָם (שמות ל"א). ויבושו מִזִּבְחוֹתָם (הושע ד'). ונתצתם את מִזְבְּחוֹתָם, ושברתם את מַצֵּבוֹתָם (דברים י"ב). [א] ובסימן רבוי הזכרים לבד וְאַחְיוֹתַיִךְ*] סדום ובנותיה (יחזקאל י"ו). נלאת ברוב עֲצָתָיִךְ (ישעי' מ"ז) ונשאו את זְנוּתֵיכֶם (מדבר י"ד). בִּזְנוּתַיִךְ וברעתך (ירמיה ג'). למען

*] א"א פירוש שהיה לו לומר ולאחיותיך:

אספרה כל תְּהִלָּתֶיךָ (תלים ט') משנאתיך בם (יחזקאל ל"ה) אבל בסמיכות בלא כנוי לא יבוא כי אם ברבוי אחד, מִשַּׂעֲרוֹת ראשי (תלים מ') צדקות ה' (שופטים ה'). דורות עולמים (ישעיה נ"א). ובא אחד בלא כנוי בשני רבוים מְרַאֲשׁוֹתֵי שאול (ש"א ך"ו). יאמר האחד ממנו רָאשָׁה על משקל קְעָרָה, או רַאֲשָׁה על משקל נַעֲרָה והקבוץ והסמוך באלה השני משקלים שווים, ובאה זאת המלה בשני סימני רבוי כי הו"ו והתי"ו רבוי הנקבות והיו"ד רבוי הזכרים ואשר באו מהם בסימני הזכרים לבד כמו אַחְיוֹתַיִךְ, עֲצָתַיִךְ יאמר גם כן הסמוך בלא כנוי בסימן הזכרים לבד, ויאמר מן עֲצָתַיִךְ עצתי, ומן אַחְיוֹתַיִךְ אחותי, ומן זְנוּתַיִךְ זנותי וכן בא מן לִירִכָתַיִם (שמו' ך"ו). שהוא בתי"ו הנקב' [ב] ובסימן השנים בא הסמוך וּלְיַרְכְּתֵי המשכן (שם ך"ו). וכן יאמר מן שְׁבֻעָתַיִם בסמוך שְׁבֻעָתִי, ובא עם סימן רבוי הנקבות ועם סימן השנים, את כל לוּחֹתָיִם (יחז' ך"ז) רִבּוֹתַיִם (תלי' פ"ח): פֵּעֵל מלרע וכלו צירי כמו הֵילֵל בן שחר (ישעי' י"ד). ויחן בְּתֵבֵץ (שופטי' ט'). ומי שם תֵּבֵל כלה (איוב ל"ד) ולא יקבץ תֵּבֵל לרבים כי איננו כמו אֶרֶץ, כי ארץ אע"פ שהוא כלל לפעמים הוא פרט ותבל לעולם כלל והוא שם לכל ארצות הישוב ואולי הוא שם עצם עולם השפל ואינו שם

תואר

[א] כי ברבוי הנקבות היה ראוי להיות וְאַחְוֹתַיִךְ כי האחת נקראת אָחוֹת ויהיו א"כ הרבות אַחְיוֹת וכן כל אלה שהביא: [ב] ר"ל על משקל שְׁנַיִם בפתח וחיריק כן בא לִירִכָתַיִם ובמקום שנאמר לִירִכָתַיִם שהם מרומז מלת שנים בנקודות ונאמר לִירְכָתַיִם וכן יָדַיִם רַגְלַיִם והדומה להם:

תואר ולא יתחבר עם הכנוים. ולא יקבץ כמו שלא יתחבר ולא יקבץ שם אדם ושם עיר:

פִּעֵל בדגש ובצירי ורוב המשקל הזה הוא תואר, אִטֵּר, עִוֵּר, פִּסֵּחַ, אִלֵּם, עִקֵּשׁ, עִלֵּג, וכשוכב בראש חִבֵּל (משלי כ"ג) לי נקם וְשִׁלֵּם (דברי' ל"ב). הלא את הַקִּטֵּר (ירמי' מ"ד) וְהַדִּבֵּר אין בהם (שם ה'). תחלת דִּבֶּר ה' בהושע (הושע א'). חֵרֵשׁ בצירי החי"ת מפני הרי"ש שלא תדגש, ולא ישתנו בסמיכות, ובקבוץ הרבים עי"ן הפעל בשו"א כמו חֵרְשִׁים, פִּסְחִים עִוְרִים, עִלְּגִים, עִקְּשִׁים, כלבים אִלְּמִים (ישעיה נ"ו). הַמֵּאֲנִים לשמוע את דברי (ירמי' י"ג) האחד מֵאֵן [ג] והוקלו עִוְרִים, פִּסְחִים, וְשִׁקְמִים מזה המשקל:

פִּעָל, אִכָּר, כִּכָּר, אִסָּר, קמוצים וכן, הנני יִסַּד בציון (ישעי' כ"ח) ובמקצת ספרים מדויקים הוא פתח*) ובהסמכם פתוחים, והקבוץ העי"ן בקמץ הובישו אִכָּרִים (יואל א'). אִכָּרֵיהֶם וכורמיהם (ישעיה ס"א). ויחפרו זהב טוב לְכִכָּרִים שש מאות (דה"ב ג') ובסמוך העי"ן בשו"א, עשר כִּכְּרֵי כסף (שם ה') והשנים הואל קח כִּכָּרַיִם (מ"ב ה') בקמץ. ובדרך הסמוך, ויצר כִּכְּרַיִם כסף (דה"ב ה'). ואפשר שיהי' מגזר' זו פֶּחָם, כֶּחָשׁ, מן בנים כֶּחָשִׁים (ישעיה ל'). וכן מן גֶּחָלִים יאמר האחד גֶּחָל, וכן בסמיכת הרבים גַּחֲלֵי אש (ויקרא ט"ז) כמו כִּכְּרֵי כסף לולי שהחי"ת לא תדגש [א] ובא פ"א הפעל בהם בסגול לקמצות החי"ת כמו נחמה בֶּהָלָה, בֶּהָרָה, נֶאָצָה, מן בֶּהָרוֹת נֶאָצוֹת, ואחד היינו אומרים שהוא מזו הגזר' לפי שהוא סגול בשקל פֶּחָם, אבל מפני שנשתנה בקבוץ אחרים ידמה שהוא מן הקלים לא מן הרגושים:

*) וכן הוא עפ"י המסרה. יבא"ר.

פָּעֵל שָׁכֵן, שָׁמֵן, שָׁפֵל, מָהֵר, יָבֵשׁ, חָמֵץ, חָפֵץ, חָצֵר, שָׂבֵעַ, שָׂמֵחַ, יָפֶה, שָׁכֵחַ, כָּשֵׁר, זָקֵן, עָצֵל, אָבֵל, כָּבֵד, עָרֵל, יָרֵחַ, מטיט הַיָּוֵן, (תלים מ'). יאחז בְּעָקֵב פח, (איוב י"ח). כלם קמוצים הפ"א והעי"ן בצירי, ובא אחד

העי"ן

[ג] ר"ל שלא באו דגושים:

[א] כי הכלל הוא כל מקום שראוי לבוא פתח לפני אות אחה"ע הקמוצה בא סגול במקום הפתח ההיא כמו הֶחָשֵׁב אשיב (שמות ד"ד). שהיה ראוי שה"א הראשונה בפתח וכן הֶהָרָה נסו [?] (שם י"ד). שהיה לאוי הַהָרָה וכן אלה שהביא המחבר:

ר"ע

העי"ן בסגול, אז לחם שערים, (שופטים ה'). ובסמוך הפ"א בשו"א והעי"ן בפתח שכן שומרון, (הושע י'). זקן ביתו, (בראשית כ"ד). שפל רוח, (משלי ט"ז). כבד פה, (שמות ד'). ערל שפתים, (שם ו'). חצר המשכן (כ"ז). ויש שיבואו בצירי על עקרם בעקב עשו, (בראשית כ"ה). חמש מאות, ביון מצולה, (תהלים ס"ט). כאבל-אם, (ל"ה. והוא בסגול בעבור הסמכו אל מלה זעירא במקף, והכנוי בצירי, את בצקו, (שמות י"ב). ולקח הוא ושכנו, (שם). ואת עקבו מים, (יהושע ח'). בכתפם במוטות, (דה"א ט"ו). ולו באר בחצרו, (ש"ב י"ז). תחת ירכי (בראשית כ"ד). וערל לב (יחזקאל מ"ד). אינו מזו הגזרה כי אם מגזרת פעל שהוא אחד בסמוך ובמוכרת, וירחק לא יאסף (ישעיה ס'). ויפח חמס (תהלים כ"ז). מגזר' זו, אך ירח ימים (דברים כ"א). גרש ירחים (שם ל"ג). אינו מגזר' זו, כי אם מגזרת ארץ, והקבוץ מגזר' זו בצרי שכנים, שמנים, חצרים, חפצים ופעמי' יקבץ חצר בלשון נקבות, מן הבתים ומן החצרות (שמות ח') ובסמוך לחצרות בית ה' (דה"א כ"ח). וכן מן גדר, וגדרות לצונאכם (במדבר ל"ב). ובסמוך גדרות צאן (שם). ואפשר שהקבוץ הזה מן, ויושבי נטעים וגדרה (דה"א ד'). וכן המקבץ בלשון זכרים בסמוך הפ"א בחירק או בפתח אם היא גרונית שכני, שמני, חצרי, כל דשני ארץ (תהלים כ"ב). שמחי לב (ישעי' כ"ד). זקני מדין (במדבר כ"ב). וכבדי לשון (יחזקאל ג'). עקבי סוס (בראשי' מ"ט). גדלי בשר (יחזקאל י"ו). ערלי לב (ירמיה ט') ובא עקבי סוס הפ"א בחירק אע"פי שהיא גרונית ודגש הקו"ף לתפארת, ויש שבאו הסמוכים בצירי על עקרם שמחי רעתי (תהלים ל"ה) חפצי צדקי (שם) כל גוים שכחי אלקים (שם) לשום לאבלי ציון (ישעיה ס"א). וכן שהלמ"ד שלו אל"ף ירא ראים. ובסמוך יראי ה' (תהלים ט"ו). והנקב' יראה, כמו שפלה ובסמוך יראת ה' (משלי ל"א) כמו שפלת קומה (יחזקאל י"ז). וכן כלם, אבל טמא שהוא במשקלו מצאנוהו בסמיכת הנקב' נשאר על עיקרו, טמאת השם, ועם הכנוים שכניו, שמניו, יראיו, וכן המקובץ בלשון נקב' ביתי והצרותי (ד"ה כ"ח). חצרותיו בתהלה (תהלים ק'). וכל יתדותיו (שמות כ"ז). פרצת כל גדרותיו (תלי' פ"ט) וכן כלם, אבל עם כנוי הנסתרים והנמצאים ישתנו בחצריהם ובטירותם (בראשי' כ"ה). זקניכם ושוטריכם (דברי' כ"ט). איש על גגו ובחצרותיהם (נחמיה ח'. דרושים לכל חפציהם (תהלים קי"א). בסגו"ל

מפני החי"ת, לא תגרעו מִלִּבְנֵיכֶם (שמות ה') אבל וְתַאֲנֵיכֶם וזיתכם (עמוס ד'). לא נשתנה מפני האל"ף, ואַחֵר אפשר שיהי' מזו הגזר' [ב] והכלל יוכיח, בגדים אֲחֵרִים (ויקר' ו) כמו שְׁמֵנִים, שְׁכֵנִים, ואע"פ שבא פ"א הפעל בפתח כי כן דרך החי"ת לבוא עליה פתח במקום הקמץ וזה ימצא בהרבה מקומות כמו טַח מראות עיניהם (ישעיה מד) פתח [ג] משפטו קמץ וַתֵּחַשׁ*] על כירמה רגלי (משלי ל"א) התי"ו פתוחה ומשפטה להיות קמוצה, לא יַחֵל דברו (מדבר ל'). ולא אַחֵל את שם קדשי (יחזקאל ל"ט). כל עֵץ לַח (שם ד"א). לַחִים ויבשים (מדבר ו'). פתוחים ומשפטם קמוצים, ואפשר שיהי' אַחֵר שתי גזרות, אחד ממשפט זה שזכרנו שהוא הקל, והכלל ממנו אחרים, אחרוֹת, ואחד ממשקל הרגושים והנקב' ממנו, בשנה האַחֶרֶת (ראשית י"ז) אם אַחֶרֶת יקח לו (שמות ד"א) בפלם עִוֶּרֶת (ויקר' ד"ב) יַבֶּשֶׁת כי אם היה מן הקל היה אומר אֲחֵרָה או אחרת האל"ף בחטף פתח, ויש פֵּעֶל שסמיכתו במשקל אחר כמו גֵּזֶל, כָּתֵף, יָרֵךְ, גֶּדֶר, שסמיכתו מבלי הבנוים במשקל אֶרֶץ, גֶּפֶן, אל כֶּתֶף הבית (מ"א ו'). יֶרֶךְ המזבח (ויקרא א'). בשש נקודות גזל אח (יחזקאל י"ח). וְגֵזֶל משפט (קהלת ה'). וּגְדֵר אבניו (משלי ד"ד). שניהם גזל וגדר בחמש נקודות, ובהסמכם עם הכנוים הם במשקל פֵּעֶל שהקדמנו יְרֵכוֹ, כְּתֵפוֹ, גְּדֵרוֹ, ולא נשתנה בסמיכות, ועפו בְכָתֵף פלשתים (ישעיה י"א). ויתכן לפרשו בלתי סמוך כמו שאנו עתידים לפרשו בחלק הענין בשרשו בעזרת האל, ובן אשר כתב כי בא כן מפני פ"א פְּלִשְׁתִּים [ד] לתקן הקריאה:

פֹּעֵל בצירי מלרע יוֹצֵר גובי (עמוס ד'). ופירושו אסיפת ארבה וימעהו שורק (ישעיה ה'). עין רוֹגֵל (מ"א א'). עוֹרֵק מן ועוֹרְקַי לא ישכבון (איוב ל'). ואת הַיּוֹתֵר החרמנו (ש"א ט"ו). ואתם תקוסו מֵהָאוֹרֵב (יהושע ח'). ואת כל עוֹרֵב (דברי' י"ד). יוֹבֵל היא (ויקרא ד"ה). כל חוֹרֵשׁ נחושת (ראשית ד'). גהתואר רב הַחוֹבֵל (יונה א'). אוֹיֵב, עוֹלֵל, יוֹנֵק, רוֹזֵן, מן הנותן רוֹזְנִים לאין (ישעיה מ'). ובקבוץ ובכנוי העי"ן בשו"א שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים (יהושע ו'). וְעֹרְקַי לא ישכבון (איוב ל'). מפי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים

---

*] א"א גם התי"ו נ"ל בקמץ.

[ב] ר"ל קבוץ הרבים: [ג] כי הוא מנחי עין. וכן כל אלה שהביא המחבר: [ד] ר"ל

(תלים ח'). עוֹלְלֵי טפוחים (איכה ב'). וְעוֹלְלֵיהֶם ירטשו (ישעיה י"ג). וְעוֹלְלֵי וְעוֹלְלֵיהֶם יתבן גם כן שהם ממשקל פּוֹעַל בקמץ כמו כּוֹכְבֵי השמים (שם י"ג). מן כּוֹכָב ויש מזה המשקל שלא נשתנה לנקבה ולרבים, שמני שׁוֹמֵם (איכ' ג'). היו בני שׁוֹמֵמִים (שם א'). נחלות שׁוֹמֵמוֹת (ישעי' מ"ט. כלם בצירי וכן, עלמות תּוֹפֵפוֹת (תלים ס"ו). וכן, צנה וְסוֹחֵרָה (שם צ"א). נאמר גם כן סוֹחֵרוֹת:

פֶּעֶל, אֶרֶץ, תֶּבֶן, אֶרֶךְ, אֶדֶר, גֶּפֶן, צֶדֶק, שֶׁלֶג, מֶלֶךְ, חֶבֶל, חֶרֶם, דֶּבֶר, קֶסֶם, טֶרֶם, זֶבֶד, זֶכֶר, פֶּרֶד, רֶסֶן, מֶתֶג, שֶׁטֶף, עֶשֶׂר, חֶרֶב, גֶּשֶׁם, אֶמֶשׁ, פֶּטֶר, רֶחֶם, פֶּתַח, פֶּרַח, קֶדֶם, אבל קֵדְמָה בצירי הקו"ף ופִּתְחָה ונֶגְבָּה בסגול, לוט הַפִּתְחָה (בראשית י"ט). הַנֶּגְבָּה, יֶשַׁע, שֶׂכֶל, ה' מהם בסגו"ל, יועץ בְּשֶׂכֶל (דה"א כ"ו). איש שֶׂכֶל מבני מחלי (עזרא ח'). ושום שֶׂכֶל (נחמי' ח'). אך יתן לך ה' שֶׂכֶל ובינה (ד"ה א' כ"ב). והאשה טובת שֶׂכֶל (ש"א כ"ה). ובמסורת אחרת מצאתי, נתן הַשֶּׂכֶל (קהלת י'). אבל יתן לך ה' שֵׂכֶל ובינה, הוא בחמש נקודות, וסימן בלשון ארמית אִתְּתָא יָעֲצַת וִיהָבַת לִגְבָרָא סִפְרָא, שֶׁבַע צֶלַע, עֶרֶב ובוקר, ואת כל מלכי הָעֶרֶב (ירמיה כ"ה). והמסורת אומיא ורמשא בשלש נקודות, ערוב ומטוה בשתי נקודות, עֶצֶב, עֶצֶם, שֶׁבֶר, יֶתֶר, נֶתֶק, נֶשֶׁךְ, נֶבֶל יין (ש"א י'). עֶבֶד והדומה להם בסגו"ל הפ"א והעי"ן ובחלק הענין יתבאר כל אחד ואחד בשרשו איזה בחמש נקודות ואיזה בשש נקודות, ואשר מהם הפ"א בצירי והעי"ן בסגו"ל כמו עֵשֶׂב, חֵפֶר. שֵׁבֶט, עֵרֶךְ, עֵדֶר, עֵזֶר, סֵפֶר, סֵתֶר, סֵפֶל, סֵמֶל הקנאה (יחזקאל ח') ובן זֵכֶר טוב (ראשית ל'). במקצת ספרים, נֵזֶר הקודש (שמות ל"ט). אֵרֶךְ הָאֵבֶר (יחזקאל י"ז). אֵפֶר, עֵפֶר, אֵצֶל, אֵצֶר, ויבא הֵלֶךְ (ש"ב י"ב). וְלֵחֶם ולטוביה (זכריה ו'). נֵצֶר מטעי (ישעיה ס'). לְרֵבֶץ בקר (שם ס"ה) בְּתֵקַע שופר בְּנֵבֶל וכנור (תלי' ק"ן). בְּנֵבֶל עשור (שם ל"ג). בצירי, אבל, בכלי נֶבֶל (שם ע"א). בסגול והמסורת עליו לית סגול, ואחד עם ו"ו, והיה כנור וָנֶבֶל (ישעיה ה'). גדול יֶתֶר מאוד (שם נ"ו). עֵקֶב, עֵפֶר,

עמק

שלא יבולע הפ"א האחרונה שבמלת בכתף עם פ"א פלשתים לכן בא בכתף מוכרת להפסיק מעט ביניהם:

עמק, חרק, עדן ויש מהם ארבעה בסגו״ל והם שם עיר *] וסימנם בלשון ארמי אברם אברהם נטר קרתא, וכן הוא המסורת ארבעה בסגו״ל וסימנם, ורצף ובני עדן (ישעיה ל״ז). וחברו, חרן וכנה ועדן (יחזקאל ד״ז). ותומך שבט מבית עדן (עמוס א׳). אבל אשר הוא שם אדם הוא בצירי ועל ידו עדן (דה״ב א׳). ועדן בן יואח (שם ד״ט). חשב, חלב, חפץ, שבט, מזח, אין מזח עוד (ישעיה ד״ג), מצח, נצח, והמסורת ארבעה בלישנא בצירי, וגם נצח ישראל (ש״א ט״ו). לנצח נצחים (ישעיה ל״ד). והנצח וההוד (דה״א ד״ט). עד נצח לא יראו אור (תלים מ״ט). והשאר בסגול, חלק, חדר, חבל, בטרם יבוא חבל לה (ישעיה ס״ו). תשע, יצודו חרם (מיכה ז׳) או בשתי או בערב (ויקרא י״ג). וגם ערב רב (שמו׳ י״ב). ויבדילו כל ערב (נחמיה י״ג). פתח דבריך יאיר (תלים קי״ט). בגבורות ישע (שם כ׳). אשית בישע (שם י״ב). יצאת לישע עמך לישע את משיחך (חבקוק ג׳). אראנו בישע אלקים (תלים כ׳). בצירי, והשאר בסגול והם חמשה, ויפרו ישע (ישעי׳ מ״ה). בגדי ישע (ישעיה ס״א). אלביש ישע (תלים קל״ב). ישגבו ישע (איוב ה׳). ירחקו בניו מישע (איוב ה׳). נסך שנים מהם בצירי והשאר בסגול, ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד, (שמות ד״ט). ונסך לא תסכו עליו, (שם ל׳). וחד, והנסך בחגים ובחדשים, (יחזקאל מ״ה). נדר, חמשה מהם בצירי והשאר בסגו״ל וסימנך בלשון ארמי נדרא דארמלתא עברא שלים כספא לא אתקבל, ולנדר לא ירצה, (ויקרא ד״ב). ונדר אלמנה, (מדבר ל׳). כל נדר וכל שבועת איסר (שם). כי נדר נדר עבדך, (ש״ב ט״ו). ונדרו נדר לה׳, (ישעיה י״ט). שבר שלשה מהם בצירי והשאר בסגו״ל, ושברה כשבר נבל יוצרים, (שם ל׳). ומשבר רוח תילילו, (שם ס״ה). ולא נחלו על שבר יוסף, (עמוס ו׳). ורוב המשקל הזה ישתנה באתנח וסוף פסוק וישוב קמץ גדול תחת פ״א הפעל, ויש שישתנו גם בזקף, כמו וספון בארז, (ירמיה ד״ב). הוא יהיה לי עבד, (ראשית מ״ד). שנים בעני׳נא, להטות משפט גבר, (איכה ג׳). ועזריה הוליד את חרץ, (דה״א ב׳). ואלה תולדות פרץ, (רות ד׳). ותהי להם הלבנה לאבן, (ראשית י״א). ויש שלא ישתנה אף באתנח וסוף פסוק, מלח, תבן, נדר, עדן, חפץ

*] א״א כל זה טעות כי הוא שייך על שם מגחי למ״ד ה״א בשער פ״ע ושם אזכרנו עוד [?]:

חפץ, אפר חרב קדם, נגב, יתר, צדק, חלק, עקב, מלח, בטח, לקח, ישע, בעוז ישמח מלך, (תלים ך"א). כאשר בהיות התבן, (שמות ה'). ולך ישלם נדר, (תלים ס"ה). לעולם עקב, (שם קי"ט). תשיתמו שכם. (שם ך"א. אוכל עשב, (שם ק"ו). או מן השתי או מן הערב, (ויקרא י"ג). ישכן בטח, (משלי א'). ואכלה את החלק, (עמוס ז'). וכסף ישתנה ונמלט אחד שלא ישתנה*], כנפי יונה נחפה בכסף, (תלים ס"ח). רשע לא ישתנה, כי לחמו לחם רשע (משלי ד'). מרשעים יצא רשע, (ש"א ך"ד). ונשתנה, מקום הצדק שמה הרשע, (קהלת ג'). דרך ישתנה. ולא נשתנה, זובח תודה יכבדנני ושם דרך, (תלים נ'). שקר ישתנה. ולא נשתנה, עצמו מצמיתי אויבי שקר (שם ס"ט). אל ישמחו לי אויבי שקר, (שם ל"ה). חסד ישתנה, ולא נשתנה, כי עם ה' החסד, (שם ק"ל). לחם ישתנה, ולא נשתנה, אוכלי עמי אכלו לחם, (שם י"ד). סתר לא ישתנה, אשר עשתי בסתר, (שם קל"ט). ונשתנה, ושם בסתר, (דברים ך"ז). מכה רעהו בסתר, (שם). אתה עשית בסתר, (ש"ב י"ב). ארץ ישתנה. ולא נשתנה בארבע מקומות, ועל רגעי ארץ, (תלים ל"ה). לאכל עניים מארץ (משלי ל'). כשמך אלקים כן תהלתך על קצוי ארץ, (תלים מ"ח). תחת שלש רגזה ארץ, (משלי ל'). ובאו עשרה קמצין בזקף וסגלה*], וארץ יהיה בקמץ כשיכנסו עליו אותיות השמוש ואות השמוש בקמץ אע"פ שאינו בהפסק, הארץ בארץ לארץ, וארץ, ובתוספת ה"א האל"ף בפתח ארצה כנען, (בראשית י"ב). ובאו שנים מזו הגזרה בקמץ בטרחא, ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, (מדבר ט'). כי כן יבורך גבר, (תלים קכ"ח). ומלת כעשן הכבשן, (שמו' י"ט). מזו הגזרה כי לא תשתנה בין סמוך למוכרת, ובשלמ"ד הפעל אות גרונית יפתח עי"ן הפעל כמו פרח, צמח, שמע, פתח, מזח, מצח, שלח, כלח, שבע, תשע, ופ"א הפעל מהם בצירי ומהם בסגול כמו שזכרנו ושמע חמשה מהם בצירי, את שמע יעקב בן אחותו, (בראשית ך"ט). שמע שוא, (שמו' ך"ג). את שמע שלמה, (מ"א י'). וחברו דד"ה ב' ט', כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר, (ישעיה ך"ג). כשמע לערתם,

*] א"א כבר כתבתי פעם ופעמי' כי טעמי אמ"ת הם משונים והרוב מזכר אחר זה גם הם באמ"ת לפיכך לא ישתנו:

*] דע כי טעמי אמת משונים בהלכתם ואם תדע דינם יהיה העקוב לך למישור בכל אלה מכתב המחבר יבא"ר.

הושע

(הושע ז׳). לשמע אזן ישמעו, (תלים י״ח). וכשהעי״ן הפעל גרונית יפתח כלו פתח גדול כמו טעם, זעם, בער, רעל, נער, שער, כחש, פחת, שחת, להב, רהב, כי לא נחש ביעקב (מדבר ך״ג). רחב לא מוצק תחתיה (איוב ל׳). והדומים להם כלם פתוחין ומלעיל ולא ישתנו בסמיכות, וכן בתוספת ה״א השערה אל הזקנים (דברים ך״ה). הפ״א בפתח והעי״ן בשו״א ומלעיל, נחלה מצרים (מדב׳ ל״ד). נחלה עבר על נפשינו (תלים קכ״ד). ולחם אע״פ שעיינו גרונית לא נפתח בפתח גדול אבל כלו סגו״ל וכן רחם במקצת מקומות, פטר רחם (שמות י״ג). מרחם משחר (תלים ק״י). ובהפסק, זורו רשעים מרחם (שם נ״ח). ונפתח רחם רחמתים (שופטים ה׳). וכן כשבא בהפסק, בהעביר כל פטר רחם (יחזק׳ ך׳). אבל הרי״ש קמוצה מפני ההפסק, ובסמיכות הרבים ועם הכנוים ישתנה בהם הפתח והחירק והסגו״ל בפ״א הפעל, ואשר פ״א הפעל בסגו״ל, חבלי יולדה (הושע י״ג). איש לעברו תעו (ישעיה מ״ז). אל בקצפך תוכיחני (תלים ל״ח). ויישעך תתן לנו (פ״ה). כגללו לנצח יאבד (איוב ך׳). שהנפרד ממנו גלל כי מן גלל כאשר יבער הגלל (מ״א י״ד) בגללי צאת הארם (יחזקאל ד׳) יאמר כגללו, וכל עשבם אוביש (ישעיה מ״ב). בסגו״ל, חבלי מנשה (יהושע ז׳). ובילדי נכרים (ישעיה ב׳) ואת ילדיהן (ראשית ל״ג). בהבלי נכר (ירמיה ח׳). נסתרה דרכי (ישעיה מ׳). בהררם שעיר (ראשית ד׳). גפנה ותאנתה (הושע ב׳). בפתח, וכן לנקב׳ הילדה, המלכה בפתח, הלא אתם ילדי פשע (ישעיה נ״ז) סתרי ומגני (תלים קי״ט) שברו על ה׳ אלקיו (שם קמ״ו). כסף שברו (ראשית מ״ד). נשף חשקי (ישעיה ך״א) כי בקצפי הביתך (שם ס׳). בחירק, שלחו, מצחו בחירק, זרחך בפתח, וכן כל הכנוים על זה הדרך, והכלל מלכים, עבדים, אבנים, נערים, עבדיו, מלכיהם, וכן כלם, ובאשר עי״ן הפעל גרונית, נערו, נערי בשו״א העי״ן וכן נעלו, נעלי פעמים בשו״א ופתח כמו, אשליך נעלי (תלים ס׳). גחזי נערו (מ״ב ד׳). תרחוב צעדי (תלים י״ח). או בשו״א לבד, מואב סיר רחצי (שם ס׳). ועם כנוי הנמצא ופרה נערך (שופטים ז) של נעלך (יהושע ה׳). בפתח, וכן יאמר נחלך בפתח להקל הקריאה. אבל מן לחם אמרו לחמך ולא נשתנה כמו שלא נשתנה לחם, אע״פ שעיינו גרונית, ואם בהפסק העי״ן בשו״א ולמ״ד הפעל בסגו״ל, לא יצר צעדך (משלי ד׳). והרבים נעליך, נעריך, נערי, נעריו,

נערינו

נעריני, בשו"א הנו"ן, נעריכם, נעריהם, נעליכם, נעליהם, בפתח, וכשהוא בלשון שנים לבד אמרו קרנים, רגלים, קרניו, רגליו, על הברכים (דברים ד"ח). על ברכיו (שופטי' ז'). כפלים, ובגד כלאים (ויקרא י"ט). האחד כלא בפלס פלא והנכון [א] שלא יפרד כלאים, גידי פחדיו ישורגו (איוב מ'). אבל בעל הקרנים (דניאל ח') וישבר את שתי קרניו (שם ח') פעמיו ירחץ (תלים ד"ח). מה יפו פעמיך (שיר ז'). אע"פ [ב] שהם מן השנים בא פ"א הפעל בשו"א וע"ן הפעל בקמץ בקבוץ הרבים לא בקבוץ השנים מזה השורש או הם ממשקל אחר ממשקל פעל, כמו שנאמר מן כנף כנפים כנפיו, וכן אשר לו כרעים (ויקרא י"א). ראשו על כרעיו (שמות י"ב). האחד כרע בפלס כנף כמו שזכרנו, ובא בלשון קבוץ הרבות ובלשון השנים כאחד, את כל לחתים (יחזקאל ד"ז). רבותים אלפי שנאן (תלים ס"ח). והוא לענין מורה כי הרבוי הוא [ג] בתבונת שנים, וכן אמר אחר רבותים אלפי שנאן, שפירושו אלפים שנים, ומזה המשקל נרד (שיר ד').

אלא שהוקל:

פעל מלעיל חדש, קדש, גרן, אפל, עפל, חפש, חרש מצל (יחז' ל"א) הולם פעם (ישעיה מ"א). שובך האלה (ש"ב י"ח). כלם והדומים להם עי"ן הפעל בסגו"ל ולא ישתנה בסמיכות [ד] ובכלל ישוב החולם לקמץ חטף, חדשים, קדשים ופעמים יקרא בקמץ רחב כצאן קדשים (יחזק' ל"ו) ועם הכנוים קדשו קדשך, קדשי, חדשי, חדשו, קדשיו, חדשיו ופעמי' בקמץ רחב, קדשי בזית (שם ד"כ) רק קדשיך (דברי' י"ב) מתחת שרשיו יבשו (איוב י"ח). ובא בשורק, הללוהו כרוב גדלו (תלים ק"נ). מלא קמצו (ויקרא ב') וכשהי' בלשון שנים יהי' עי"ן הפעל בשו"א כמו שהוא במשקל הקודם לזה, ונאמר מן חפנים, ומלא חפניו (ויקרא י"ו) שהאחד ממנו חפן ובמשקלו, דבר דבור על אפניו (משלי ד"ס). שהאחד ממנו אפן, ואפניו הוא מן השני' [ה] והשניות בו הוא הנסתר והנגלה, פירש המשל והמליצ' ואם עי"ן הפעל גרונית יפתח פתח גדול תאר, בהק, רחב, בחן, שחד

צהר

[א] ר"ל שלא נאמר ממנו לשון יחיד: [ב] ר"ל ממשקל שנים בפתח ומירק בסוף: [ג] כי אלו אמר לחתים היה נשמע אף יותר משנים: [ד] ר"ל ברבים: [ה] ר"ל

לכן

צהר, ובאו שנים מהם בסגו"ל כמו האחרים אהל מועד (שמות ד"ס) בהן ידו (ויקרא י"ד). והכלל מן אהל, באהלים תשבו (ירמיה ל"ה). השכוני באהלים (שופטים ח') ובא האל"ף בחולם [ו] להאריך על הה"א צאן ובקר ואהלים (בראשית י"ג). איש לאהליו (דה"ב ד"ה). ויששכר באהליך (מדבר ל"ג). מה טבו אהליך (ק"ד) או יהי' משקל אחר אחל בפלס גורל, גוזל, ומן בהן, בא בקבוץ הנקבות בהונות (שופטים א') כמו מן נוגה, לנגהות באפלות נהלך (ישעי' נ"ט). ומן נוכח לא תחזו לנו נכוחות (שם ל'). [ז] ויתכן שיהיו משקל אחר, יאמר הנפרד מהם בהונה, נגהה כמו שבא הנפרד מן נכחות, ולא ידעו עשות נכוחה (עמוס ג'). או יהי' הנפרד מן בהונות בהן כמו שתאמר מן לשונות, לשון, ובאהל ובדומה לו שעי"ן הפעל שלו גרונית ישוב הקמץ חטף שהיא בפ"א הפעל תחת עי"ן הפעל ויקרא פ"א הפעל בקמץ רחב, כמו אהלי אדום (תלים פ"ג). גאלי הכהונה (נחמיה י"ג). תאמי צביה. (שיר ז'). אבל תאומי צביה הרועים בשושנים (שיר ד'). שהאל"ף בחולם הוא משקל אחר, ויט אהלה (בראשית י"ב). בתוך האהלי (יהושע ז'). וילכו לאהליהם (מ"א ח'). פעלך בקרב שנים חיהו (חבקוק ג'). אגורה באהלך עולמים (תלים ס"א). והגיתי בכל פעלך (שם ע"ז). כי שמחתני ה' בפעליך (תלים צ"ב). וכבר כתבתי כי, והגיתי בכל פעלך הוא לשון רבים אע"פ שהוא חסר יו"ד הרבים כבר כתבנו הדומים לו והצריכתנו לזה מלת בכל, ובן מן תאר, מה תארו (ש"א כ"ח) אבל באו מהם בחולם ותארו מבני אדם (ישעי' נ"ב). ופועלו לא יתן לו, וכן כלם שעייניהם גרונית יתחברו בזה או בזה, אבל רחב לא נשתנה עם הכנוים, ובא במלות אשר אין עייניהם גרונית רחבו, רחבה וכן ועלה באשו (יואל ב'). יעלה באשם (ישעיה ל"ד). והאל"ף נחה בהם כי הנפרד מהם באש בפלס חדש ואפשר שהנפרד הוא משקל אחר, באש מחניכם (עמוס ד'). והיה משפטו באשו, באשם, בחולם האל"ף והניחו האלף בתוכם כמנהגם והטילו תנועתה בבי"ת [ח] כי הקמץ חטף והחולם

שוים

לכן בא במשקל שנים אפנים להורות שרלה בו שני דברים המשל והמליצה: [ו] ר"ל להכתיב על הה"א להיותה אות גרונית: [ז] כי החולם לא ישתנה עפ"י הרוב רק לקמץ חטף ולא לשו"א: [ח] כי היא תולדת החולם:

שוים, ואשר למדיה"ם גרונית רמח, נגה, ארח, גבה, ולא נקמץ עם הקבוץ בחרבות וברמחים (מ"א י"ח). אבל עם הכנוי נקמץ חרבותיהם רמחיהם וקשתותיהם (נחמי' ד') וקבוץ אורח בלשון נקבות ארחות עקלקלות (שופטי' ה'). ובסמוך ארחות תמא (איוב ו'). ומזה המשקל קשט אמרי אמת (משלי כ"ב). אלא שהוקל:

פעל מלעיל הפ"א קמוצה והעי"ן בסגו"ל*] תחת און (חבקוק ג'). אחר אחת בתוך (ישעי' ס"ו). לא תעשו עול (ויקרא י"ט). מות וחיים (משלי י"ח). ובכנוי בעולו אשר עשה ימות (יחז' י"ח) וכן מן מות עם ה"א הנוספת המותה לחסידיו (תלים קי"ו). וכן כלם. או שתהי' הו"ו נחה כמו מן און, מחשבות אונך (ירמיה ד'). וכן מן תוך, כל אשר בתוכו (ויקרא י"א). ושכנתי בתוכך (זכריה ב'). וכן בכל הכנוים בו"ו נחה, וכן יאמר בהסמך בו"ו נחה מות ישרים (מדבר כ"ג). בתוך העיר (יחזקאל ה') ונשתנה אחד בהסמכו לסגול בעול רכולתך (שם כ"ח). ויתכן שיסמכו כלם כן*], וכן בקבוץ ו"ו נחה מותי ערלים תמות (יחזקאל כ"ח). ושוא מזו הגזרה אלא שהוקל. נרד וכרכום (שיר ד'). מגזרת ארץ*] וקושט (משלי כ"ב). מגזרת קושט סלה (תלים ס'). ושי"ן שוא קמוצה כמו שהי' משפטה אם לא הוקל והכנוי שואו, שואך או בו"ו נחה כמו שכתבנו ואפשר שיהי' גיא מזו הגזר' גם כן*] אע"פ שנכתב פעמים בלא אל"ף והוא פתוח אם לא בהפסק, והטעם כי גיא פתוח ושוא קמוץ לפי שיצא גיא על משקל אי, בי, גי, כנוי המדבר בעדו שהם פתחין כמו שכתבנו בכנוי הפעלים ושוא קמץ כמשפטו ויצא גם כן על משקל איו, ביו, גיו, כנוי הנסתר שהן קמצין כמו שכתבנו:

פעל ברגש, ובמקל יד (יחזקאל ל"ט). ושבח אני את המתים (קהל' ד'). כלי השרת (מדבר ד'). אחד בסמוך ובמוכרת, ומקל לבנה (בראשית ל'). שנשתנה לפתח בסמיכות הוא משקל אחר, ואפשר שיהי' מזו הגזר' בחלקי נחל חלקך (ישעי' נ"ז). האחד ממנו חלק, וכן ברגז רחם תזכור (חבקוק ג'). והקבוץ והכנוי עי"ן הפעל בשו"א רחמים, רחמיו, מקלות,

*] זהו רק כמע"פ ול"ו. יבא"ר.

*] אינו כן רק הוא משקל אחר. יבא"ר.

*] אינו כן רק חטא ונרד מגזרת עשב פעל ועיין קו"א. יבא"ר.

*] איננו כן רק הוא ממשקל ארד ועיין קו"א. יבא"ר.

מקלו

מקְלו, ונפל מהם הדגש להקל, ואפשר שיהי' מַקֵל שרשו נקל משפטו מַקֵל ועוד נזכרנו, וכן בזו הגזרה, קרוב ומַהֵר מאוד (צפניה א'). ואם מָאֵן אתה לשלח (שמות ח'). שהם תוארים, כמו וְשַׁבַּח מבנין הדגוש, וּמַהֵר פתח וּמָאֵן קמץ [א] כל אחד כמשפטו, וְשִׁקְמִים (ישעי' ט'). מזה המשקל או ממשקל עִיר כמו שכתבנו:

ויש פַּעָל הפ"א בפתח בגלל הדגש והעי"ן קמוצה, נושא סַבָּל (מ"א ה'). שומר שַׁבָּת (ישעיה נ"ו). והתואר חָרָשׁ, סַלָּח, דַיָּן, גַנָּב, מַלָּח, וכן לשון שקר ישנא דַכָּיו (משלי כ"ו) [ב] והו"ו תמורת אל"ף דַכָּא ולא ישתנו אלו בסמיכות בגלל הדגש, אבל בסמיכות ישוב הקמץ לפתח שַׁבַּת שבתון (ויקרא כ"ג). שַׁבַּת קדש (שמו' י"ו). שַׁבַּת קדשך (נחמי' ט'). שַׁבַּת הארץ (ויקרא כ"ה). וכן שַׁבַּת בשבתו (מדבר כ"ח). וכן, להכין שַׁבַּת שַׁבָּת (דה"א ט') הראשון בפתח אע"פ שלא ידמה סמוך, חָרַשׁ עצים (ישעי' מ"ד) חָרַשׁ ברזל (שם) חָרַשׁ אבן (שמות כ"ח) וחי"ת חָרָשׁ קמוץ לתשלום הדגש, וְדַיַּן אלמנות (תלי' ס"ח). ומזה הגזרה רבה קַשָּׁת (ראשי' י"א). והוא תואר בפלס גַנָּב או הוא שם בפלס שַׁבָּת שהכלל ממנו, את שַׁבְּתוֹתַי תשמרו (שמות ל"א). וכן מזה וְקַשְּׁתוֹתָם תשברנה (תלים ל"ז). ויתכן שיהי' שַׁבָּת ממשקל אחר והראוי שַׁבֶּתֶת בפלס דַלֶּקֶת יַבֶּשֶׁת ונפלה תי"ו למ"ד הפעל להקל מפני פגישת שני תוי"ן כאחת ואע"פ שנפגשו שני תוי"ן כאחת במלת פֹּתֹּתֶת זו המלה לרוב השתמשם בה הפילו התי"ו האחת ואמרו שַׁבָּת והראוי שַׁבֶּתֶת, והראיה, מידי שבת בְּשַׁבַּתּוֹ (ישעי' ס"ו). חדשה וְשַׁבַּתָּהּ (הושע ב'). הדגש בהם לחסרון תי"ו למ"ד הפעל ואלו היה מזה המשקל שַׁבָּת היה הכנוי ברפה שַׁבָּתוֹ שַׁבָּתָהּ התי"ו רפה, ואפשר שיהי' מזו הגזרה פֶּחָם כַּחַשׁ גַחַל, וכבר כתבנום בגזרת פָּעַל הדגוש, וְצַוָּאר מזה המשקל והאל"ף נחה למשך ונפל מהמכתב מן לא הביאו צַוָּרָם (נחמיה ג') ונפל המשך ואע"פ שנכתב האל"ף על צַוְּארֵי בנימן (ראשית מ"ה). הביאו

את

פעל [א] שלפני האל"ף הראוי להיות בדגש משפט הפתח להשתנות לקמץ אבל לפני הה"א והחי"ת לא נשתנה הפ"ק לת"ג רק במקומות מעוטים ועפ"י הרוב לא ישתנו:
[ב] כ"ל שט"ס הוא וג"ל והיו"ד תמורת אלף. כי הו"ו היא כנוי נסתר: ר"ל

את צַוְּארֵיכֶם (ירמיה ד"ז). ובסמוך עי"ן הפעל בפתח צַוַּאר ירמיה (שם ד"ח) ויש שמות בזה המשקל פתחין, וחטי מנית ופַנַּג (יחזקאל ד"ז) וְאַבַּד וכלנה (ראשית י'). ואפשר שיהי' מזו הגזרה שַׁדַּי *] והיו"ד במקום אות הכפל ובא פתח כמו אלה הפתחין או לפי שיצא על משקל אַי, בַּי, גַּי, ואפשר להיות עוד מזה הגזרה, פָּרַשׁ וגלגל (יחזקאל ד"ז). פָּרַס כוש ופוט (שם ל"ח). שהעי"ן הפעל פתוחה בהם והרי"ש היתה ראוי' להדגש לולי שהוא עלולה לקבל דגש לפיכך בא פ"א הפעל בהם קמץ, וְאַחַר מזו הגזרה והיה ראוי להיות דגוש לולי החי"ת והקבוץ העי"ן בשו"א אַחֲרֵי, אַחֲרָיו, מִפַּדַּן ארם (ראשי' ד"ה) אפשר שהוא מאלה הפתחין או הוא פתוח מפני הסמיכות, ובתוספת ה"א פַּדֶּנָה ארם (שם ד"ח) בפתח קטן מקום פתח גדול, והקבוץ מאלה הפתחין העי"ן בשו"א כמו שכתבנו אַחֲרֵי, אַחֲרָיו, אבל הקמוצים לא ישתנו, חָרָשֵׁי צירים (ישעי' מ"ה) מַלָּחַיִךְ וחובליך (יחזקאל ד"ז). וכן תאמר גַּנָּבֵי, גַּנָּבָיו, וכן מי שהלמ"ד שלו אל"ף חַטָּא, חַטָּאִים, וְחַטָּאֶיהָ ישמיד ממנה (ישעיה י"ג). כל חַטָּאֵי עמי (עמוס ט'). וכן, ואת דַּכָּא (ישעיה נ"ז). קַנָּא שמו (שמות ל"ד). ובא בשו"א ואת דַּכְּאֵי רוח יושיע (תלי' ל"ד):

*] נ"ל כי פירשו שדה והיו"ד מקום ה"א נ"פ ומלשון שָׁדָיִם ונקרא כן ע"ש שהוא מניק לבריותיו מטובו והוא ע"מ זַכַּי וכן הביא החכם ב"ז בהל"ס הדעה הזאת בשם י"א. יבא"ר.

פְּעוֹל, שְׁאוֹר, תְּהוֹם, סְגוֹר לבם (הושע י"ג). לא יתן סְגוֹר תחתיה (איוב ד"ח). חֲמוֹר לחם (ש"א י"ו). יְקוֹד, גְּדוֹל, בִּגְדוֹל זרועך (שמות ט"ו). ואל גְּבוֹהַּ קומתו (ש"א י"ו). והלכו אליך שְׁחוֹחַ (ישעיה ס'). ואפשר להיות מזה המשקל תְּאוֹמֵי צביה (ש"ר ד'). האחד ממנו תְּאוֹם, או היה האחד ממנו תְּאוֹם, בפלס גְּדוֹל, שְׂמֹאל כי האל"ף תמורת וי"ו המשך ואע"פ שנכתבה גם הו"ו פעמים *], ואפשר שיהיה מזה המשקל ואל המלכים אשר מִצְּפוֹן (יהושע א'). כי אין שם סמיכות ואלו לא ישתנו בסמיכות ובבנוים: וכן בשורק:

*] א"א לא מצאתי כן רק ביד שמאולם בלפידים בשופטים יו"ד והמסורת עליו לית מלא:

פְּעוּל, זְבוּל, כְּרוּב, אֱשׁוּן, בֶּאֱשׁוּן חשך (משלי ד'). יְצוּעַ, יְצוּעֵי עלה (ראשית מ"ט). יְצוּר, וִיצֻרַי כצל כלם (איוב י"ז). נְאֻם, כְּסוּי עור

תחש (מדבר ד׳). ואת פְּדויי השלשה (שם ג׳). שהאחד פְּרוּי, לא ישתנה בין בסמוך בין בכנוי:

פָּעוֹל, גָּדוֹל, רָחוֹק, קָרוֹב, קָטוֹן, שָׁלוֹם, כָּבוֹד, עָשׁוֹק, עָבוֹת, אָרוֹן, אָדוֹן, אָסוֹן, כלם והדומים להם ישתנו בהרבות התנועות, כי לנקבה נאמר קְרוֹבָה, רְחוֹקָה ולרבים קְרוֹבִים, רְחוֹקִים, וכן עם הכנוים קְרוֹבוֹ, קְרוֹבָיו, ובאה מלה אחת מלעיל שלא כמנהג*], כי רְחוֹקָה היא מצדון, (שופטים י״ח). הטעם בחי״ת והרי״ש מעמדת בגעיא, ובא על דרך היחיד בְּגוֹדָה אחותה יהודה (ירמיה ג׳). כי הראוי בְּגוֹדָה בפלס רְחוֹקָה, קְרוֹבָה, וכן, ותהי שם המלחמה נָפוֹצֶת (ש״ב י״ח). ומשפטו נפוֹצה בפלס גְּדוֹלָה ונהפכו הה״א לתי״ו ושבה המלה מלעיל או יהיה ממשקל קְטוֹרֶת, אבל הקמץ מקום שו״א על כל פנים, ואם הוא מבחי העי״ן והנון לנפעל כמו שכתבנו יהיה הקמץ על מקומו כראוי כי לפי שהמלה מלעיל נשאר בה הקמץ נָכוֹן, נָפוֹץ כמו שכתבנו, וכן בסמיכות ישתנה גְּדוֹל העצה (ירמי׳ ל״ב). קְטוֹן בניו (דה״ב ד״א). את שְׁלוֹם העיר (ירמ׳ ד״ט). וּכְבוֹד יערו (ישעי׳ י׳). וכעבות העגלה חטאה (שם ה׳). אֲרוֹן עצי שטים (שמות ד״ה). וכן כלם, ויקח יהוידע הכהן אֲרוֹן אחד (מ״ב י״ב). הוא סמוך, והטעם ארון איש אחד, כמו (שפירש) [שפירשנו] בפירש מלכים אבל ויעשו אֲרוֹן אחד (דה״ב ד״ד). הוא משקל אחר כמו שְׁאוֹר, תְּהוֹם, כי איננו סמוך, ובמקף ישוב החולם בזה המשקל לקמץ חטף, אוהב טְהָר־לב (משלי ד״ב). ארך אפים וּגְדָל־כח (נחום א׳). גְּדָל־חמה נושא עונש (משלי י״ט). ובא גם פ״א הפעל בקמץ חטף וּטְהָר־ידים יוסיף אומץ (איוב י״ז). אבל קְטַנִּים, קְטַנָּה, אינם מזו הגזרה כי אם מגזרת קָטָן בפלס שָׁפָן גָּמָל, ומן קָטָן תאמר קְטַנָּה, קְטַנִּים, ועם הכנוים קְטַנֶּךָ קְטַנִּי, ומלת קָטָנִּי (מ״א י״ב). נשאר הקמץ בקו״ף כמו שהיה ביחיד הנפרד כמו שזכרנו במלת בְּגוֹדָה, ובהתחברו [א] נבלע הו״ו ברגש ושב החולם לקמץ חטף וכן נשאר הקמץ בכנוי על דרך הנפרד במלת, אהי קָטְבְךָ שאול

*] ח״א אולי בא כן בעבור מלת היא:

[א] ר״ל שבאה דגש במקום הנח והיינו שנשתנה החולם לק״ח ובאה דגש באות שאחריה:

שאול (הושע י"ג). וכן נשאר הקמץ בסמיכת במלת ויכהו קָבַל עָם (מ"א ס"ו). וכן בכנוי, ומחי קְבָלוֹ (יחזקאל ד"ו). ונדגש להבלעת הנח כמו קְטַנֵי עבה (מ"א י"ב). ויש במשקל הזה שידגש בקבוצם מקום הנח כמו מן עָרוֹם, עֲרֻמִּים, אָדוֹם, אֲדֻמִּים נָקוֹד, נְקֻדִּים, וכן מן עָבוֹת, אדה עֲבֻתָּה (יחזקאל ו'). ויקבץ בלא דגש עֲבֹתִים, עֲבֹתוֹת:

ויש במשקל הזה שהוא דגוש:

פַּעוֹל, עשה הָרַתּוֹק (יחזקאל ז'). וְכַמּוֹן יוּרוֹק (ישעיה ד"ה). לא ישתנה בסמוך ובקבוץ ובכנוי מפני הדגש, וקבוץ רַתּוֹק בשורק ובלשון נקבות, ויעבר בְּרַתּוּקוֹת זהב (מ"כ ו'). אבל וְרַתּוּקוֹת כסף צורף (ישעיה מ'). הוא מן הקלים, גבשהלמ"ד שלו אל"ף קַנּא ונוקם ה' (נחום א').

פָּעִיל, שָׁאִיל, חָרִיל, שָׂרוּעַ וְקָלוּט (ויקרא ד"כ). בָּרוּךְ, עָצוּם, שָׁבוּעַ, וכן לדעת א"א ז"ל, חֵץ שָׁחוּט לשונם (ירמיה ט'). שם תואר ענינו כמו שׁוֹחֵט, וכן במשקלו, אדם עָשֻׁק ברם נפש (משלי ד"ח). כמו עוֹשֵׁק, וישתנה בסמוך ובקבוץ ובכנוי כמו שישתנה רָחוֹק קָרוֹב, ושָׁבוּעַ יקובץ בלשון זכרים ובלשון נקבות ולא ישתנה בקבוץ ובכנוי, שלשה שָׁבֻעִים ימים (דניאל י'). שָׁבֻעִים שבעים (שם ט'). שבעה שָׁבֻעוֹת תספר לך (דברי' י"ו). בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם (מדבר ד"א). [א] והיה כן להפריד בינם ובין שְׁבֻעֵי שְׁבֻעוֹת להם (יחזקאל ד"א). שהוא ענין אחר, ובסמוך נשתנה, מלא שְׁבֻעַ זאת (בראשי' ד"ט). חג שְׁבֻעֹת ימים מצות יאכל (יחז' ד"ה). והרול נדגש בקבוצו כמו, כסו פניו חרֻלִּים (משלי ד"ד): ויש במשקל הזה שהוא דגוש:

פַּעּוּל, טַבּוּר הארץ (שופטים ט'). תַּנּוּר, תַּפּוּחַ, עַמּוּד, אַלּוּף, חַנּוּן, וְרַחוּם (תהלים כ"ח). שַׁבּוּל, חַלּוּק, חַלּוּקֵי אבנים (ש"א י"ז).

ולולי ההי"ת היה רחום דגש לפיכך הרי"ש פתח, ואלו היה מן הקלים היה קמץ, ולא ישתנה בקבוץ ובכנוי ובסמוך שלא יפול הדגוש, תַּפּוּחִים, עַמּוּדִים, וכן בַּחוּרִים וגם בתולות (ישעיה קמ"ח). וּבַחוּרֵי ישראל (שם ע"ח). ואשר הוא מן הקלים יאמר בְּחוּרִים, בְּחוּרֵי, שלשת אלפים איש בְּחוּרֵי ישראל (ש"א ד"ז). ויבחר מכל בְּחוּרֵי ישראל (ש"ב יו"ד). והם מן בָּחוּר שהוא קמוץ, אבל, משרת משה מִבְּחֻרָיו (במדבר י"א). הוא

שם

[א] ר"ל שנשלמה הקמץ בשי"ן להפריד כו':

שהוא

[א] שם לא תואר [ב] כמו מנעריו. ואפשר להיות למורג חרוץ (ישעי' מ"א). מזה [ג] המשקל או הוא קל, אבל, מחשבות חרוץ (משלי ד"א). הוא מזה [ד] כי לא ישתנה בקבוץ, ויד חרוצים תעשיר (שם י'). ומזה, הקימו בחוניו (ישעיה ד'ג). פתח הבי"ת לפי שהחי"ת היתה ראויה להדגש: פיעול, קיטור הארץ (בראשי' י"ט). שילוח, גיחון, פישון, שיחור, אל המהפכת ואל הצינק (ירמי' כ'). לא ישתנו: ויש בזה המשקל שהוא דגוש:

פעול, צפור כנף (דברי' ד'). קמוש וחוח (ישעיה ל"ד). הרוב עם שדי יסור (איוב ל"ט). שפירושו מוסר, גבור, צנור, שכור, כלם והדומים להם לא ישתנו, ובקבוץ צפור שב החולם לקמץ חטף, צפרים [ה] ואפשר שיהיה ועירום יכסה בגד (יחזקאל י"ח). מזו הגזרה לפי שלא נשתנה בקבוצו, כי עירמים הם (בראשית ג'). ידמה כי הוא מן הרגושים:

וכן בשורק:

פעול, צבור, קבוץ, נחום, נאיף, פגול, חתול, שקיץ, חביק, את סכות מלכבם ואת כיון צלמיכם (עמוס ה'). קשוא מן את הקשואים (מדב' י"א). שבול מן בני שבוליך (ישעי' מ'). קבוץ, יצילוך קבוציך (שם נ"ז). גדוף, וישראל לגדופים (ישעיה מ"ג). וגדופי בני עמון (צפניה ב'). בכור, בכורי כל אשר בארצם (מדבר י"ח). צביר, שני צבורים (מ"ב י'). נכמרו נחומי (הושע י"א). למיד מדבר (ירמיה ב'). למודי ה' (ישעיה נ"ד). צפוי למזבח (מדבר י"ז). ושקוי לעצמותיך (משלי ג'). והדומים להם לא ישתנו, ויתכן להיות מזה המשקל, וזרע זרוע (ויקרא י"א). זרועיה תצמיח (ישעיה ס"א). ובא בצירי מפני הרי"ש: פועיל, ואט אליו אוכיל (הושע י"א). ואת אופיר ואת חוילה (בראשית י'). לא ישתנו:

פועל

פעול [א] ר"ל אם הוא תואר הוא לשון בחירה להיותו נבחר משאר אחיו אבל זה הוא שם לאיש רך השנים והוא ההפוך מן זקן: [ב] ר"ל רע מנעריו (בראשית ח'). והוא ג"כ שם ולא תואר: [ג] ובאה קמץ להשלמת הדגש בעבור הרי"ש או הוא קל ולכן באה קמץ: [ג] כי הקמץ ישתנה לשו"א בקבוץ הרבים אבל זאת הקמץ שבאה להשלמת הדגש לא תשתנה: [ה] ובאה צירי להשלמת הדגש:

ר"ל

פֹּעַל, אוֹצָר, גּוֹזָל, שׁוֹשָׁן, תּוֹלָע, גּוֹרָל, עוֹלָם, כּוֹכָב, חוֹתָם, מָגֵן וְכוֹבַע (יחזקאל ל"ח). שׁוֹפָר, עוֹלָל, שׁוֹלָל, כולם והדומים להם קמוצי העי"ן ובהסמכם פתוחים, שׁוֹפַר תרועה (ויקרא כ"ה). אוֹצַר ה' (יהושע ו'). כּוֹכַב אלהיכם (עמוס ה'). ועם הכנוי ועם הקבוץ לא ישתנה יפתח ה' לך את אוֹצָרוֹ הטוב (דברי' כ"ח). חוֹתָמְךָ ופתילך (בראשי' ל"ח). עלה אתי בְגוֹרָלִי (שופטים א'). גּוֹרָלְךָ תפיל בתוכינו (משלי א'). ואת הַכּוֹכָבִים (בראשית א'). דורות עוֹלָמִים (ישעיה נ"א). עוֹלָלִים שאלו לחם (איכה ד'). והתיצבו בְּכוֹבָעִים (ירמיה מ"ו). וירם תּוֹלָעִים (שמות י"ו). היה צאן ובקר וְאֹהָלִים (בראשית י"ג). שהאחד ממנו אֹהֶל, כתאנים הַשֹּׁעָרִים (ירמיה כ"ט). על גּוֹזָלָיו ירחף (דברים ל"ב). איש לְאֹהָלָיו (דה"ב כ"ה). עוֹלָלֶיהָ הלכו שבי (איכה א'). ונפץ את עוֹלָלַיִךְ (תלים קל"ז). ובסמוך מבלי הכנוי העי"ן בשו"א, כְּכוֹכְבֵי השמים (בר' כ"ב). עד עוֹלְמֵי עד (ישעיה מ"ה). ויש מהם שבאו בדגש ולא ישתנו בקבוץ ובכנוי אוֹפַנִּים, שׁוֹשַׁנִּים, אוֹפַנֵּי נחשת (מ"א ז'). אוֹפַנֵּיהֶם, ויש מהם שיקבצו בלשון נקבות אוֹצָרוֹת, שׁוֹפָרוֹת, גּוֹרָלוֹת, ובסמוך העין בשו"א שׁוֹפְרוֹת היובלים (יהושע ו'). אוֹצְרוֹת בית ה' (מ"א י"ד). וכן תאמר גּוֹרְלוֹת וכן עם הכנוי, כל אוֹצְרוֹתֶיהָ (ירמיה י"ז). וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אמלא (משלי ח'). ואת שׁוֹפְרוֹתֵיהֶם (שופטים ז'). וכבר באו מהם פתחין זולתי הסמיכות, כהמס דוֹנַג מפני אש (תלי' ס"ח). מגן וְכוֹבַע תלו בך (יחזקאל כ"ז). אוֹפַן אחד (שם א'). צנה מגן וְקוֹבַע (שם כ"ג). ורבי יהודה כתב כּוֹבָע וְקוֹבָע קמוצין, ויש ספרים, כאשר יהיה הָאוֹפַן (יחזק' י') פתח: ויש בשורק: פּוּעַל, עוּגָב, אוּלָם, יוּקָשׁ, מן יוּקָשִׁים בני האדם (קהלת ט'). מוּעָד מן, רגל מוּעֶדֶת (משלי כ"ה). ובאו פתחין לב הוּתַל הטהו (ישעיה מ"ד) ויתנהו בַּסּוּגַר (יחזקאל י"ט). וכן נפלתי קורא בַּסּוּגַר מרעיל בשני פשטין, מעשה שׁוּשַׁן באולם (מ"א ז'). ועל יוּבַל ישלח שרשיו (ירמיה י"ז). ואולם לעולם קמץ אפילו בסמיכות, אוּלָם העמודים (מ"א ז'). וְאוּלָם הכסא (שם): ובזה המשקל בדגש:

פֻּעָל בשורק או בקמץ חטף, מעשה ידי אָמָּן (שיר ז'). לֻקַּח מאתך (מ"ב כ'). והסנה איננו אֻכָּל (שמות ג'). לנער הַיּוּלָּד (שופטים י"ג). סֻלָּם, גֻּמָּץ ובא חוּלָּד גוּמָּץ בו"ו עם הדגש:

פעל

פּעָל בדגש ובחולם, את עול סֻבֳּלוֹ (ישעיה ט׳). הנפרד ממנו סֹבֶל,
ועם התי״ו בזה המשקל כֻּתֹּנֶת את־הַכֻּתֹּנֶת (בראשית ל״ז). וכן מזה המשקל, עלה אריה מִסֻּבְּכוֹ (ירמיה ד׳). והנפרד ממנו סֹבֶךְ והיה לו לומר סֻבֳּכוֹ הבי״ת בקמץ חטף אלא שתספיק לו בשוא לבדו להקל כמו שאמרו מִכֻּתְּנוֹת, וישאום בְּכֻתְּנוֹתָם (ויקרא י׳). התי״ו בשוא לבדו בלא קמץ חטף, ואפשר שיהיה הנפרד מן סֻבְּכוֹ, תחת שׂוֹבֶךְ האלה (ש״ב י״ח). כמו מן גּוֹרָל, גֹּרָלוֹ, ומן קוֹמֶץ, קֻמְצוֹ, ודגש הבי״ת לתפארת:

פָּעִיל, נָזִיר, נָזִיד, חָרִישׁ, קָצִיר, בָּצִיר, גָּדִישׁ, שָׁמִיר, שָׁלִישׁ, שָׁבִיר,
אָבִיר כי הסמוך אֲבִיר יעקב (בראשית מ״ט). נָדִיב, פָּתִיל, סָרִיס, ובדברי רז״ל מָלִיחַ שם תואר לדבר הנמלח, בשר המליח וכן אמרו שם תואר למולח מֵלִיחַ באמרם מֵדִיחַ וּמֵלִיחַ ונהגו לקרוא מֵלִיחַ המ״ם בצירי כמו מֵדִיחַ [א] לזווג המלות או להפריד בין הנמלח והמולח. כלם קמוצים הפ״א, ובסמוך הפ״א בשוא סְרִיס פרעה (בראשית ל״ז). כִּשְׁבִיר שנה (ויקרא כ״ה). וכן עם הכנוים ובקבוץ הפ״א בשוא, חותמך וּפְתִילֶךָ (בראשית ל״ח). גם שְׁבִירֶיהָ בקרבה (ירמיה מ״ו). את סְרִיסֵי פרעה (בראשית מ׳). זכו נְזִירֶיהָ (איכה ד׳) וכן כלם ובאו מהם בקמץ עם הכנוים שלא כמשפט, בדקר שָׁלִישׁוֹ (מ״ב ט׳). וְשָׁלִישִׁים על כלו (שמות י״ד). ומבחר שָׁלִישָׁיו (שם ט״ו). והיה זה השנוי להבדיל ביניהם ובין, וישלח שר חמשים שְׁלִישִׁים (מ״ב א׳). יום שְׁלִישִׁי (בראשית א׳). שהוא תואר למספר השלשה, ויש במשקל הזה שהוא דגש בקבוצו שְׂעִפִּים (איוב ד׳). נְחִתִּים (מ״ב ו׳). חֲבִתִּים (דה״א ט׳). והדגש בהם תמורת הנח.

ויש על המשקל הסמוך הזה:

פְּעִיל, מְחִיר, אֱוִיל, כְּסִיל, יְדִיד, כְּלִיל, עֲוִיל, שְׁחִין, רְצִין, כְּפִיר,
דְּבִיר, גְּבִיר, חֲסִין, אחד בסמוך ובמוכרת, ולנקבה כמו מן גְּבִיר, גְּבִירָה או גְּבֶרֶת: ויש:

פַּעִיל בדגש אַבִּיר, כַּבִּיר, אַמִּיץ, אַדִּיר, פַּטִּישׁ, שַׁלִּיט, לַפִּיד, סַפִּיר, בבשיל

פעיל [א] ר״ל להשוות בקריאה את שני התיבות זה לזה כי מדיח בא מן הדין בציר שמ״ם כי הוא ביטוי מנחי העי״ן בבנין הפעיל כי השורש דוח. לכן קראו גם כן מליח בצירי אע״פ שמם המ״ם פרשיית:

בְּכַשִּׁיל וכלפות (תלים ע"ד). צַדִּיק, סָרִיס, לולי הרי"ש היה דגש,' כלם לא ישתנו בסמוך (ובמוכרת) [ובקבוץ] ובכנוי וסריסי המלך (אסתר ו') על שני סָרִיסָיו (בראשית מ'). וכן עָרִיץ מזו הגזרה כי לא נשתנה עָרִיצִים, ושהלמ"ד שלו אל"ף שַׁגִּיא כח (איוב ל"ז) ולנקבה כמו [מן] אַדִּיר אַדִּירָה או אַדֶּרֶת, ומן שַׁלִּיט שַׁלִּיטָה או שַׁלֶּטֶת:

פֵּעוֹל, אֵזוֹר, אֵזוֹב, אֵפוֹד, ונכתב הנח אשר אחר הצירי, כי עֵירוֹם אנכי (בראשית ג'). וְעֵירוֹם כסה בגד (יחזקאל י"ח). בהיותך עֵרוֹם ועריה (יחזקאל י"ו). כי עֵירֻמִּים הם (בראשית ג'). אלו תואר וכן השם וּבְעֵירוֹם ובחוסר כל (דברים כ"ח). זה המשקל הוא אחד עם אשר הוא בשורק:

פֵּעוּל, אֵהוּד, בנים לא אֵמֻן בם (שם ל"ב) אֵטוּן מצרים (משלי ז'). אֵבוּס בעליו (ישעי' א') בית הָאֵסוּר (ירמי' ל"ז) כלם שוים בסמוך ובמוכרת ולא נפתח אֵזוֹר חלציו (ישעיה ה'). אֵפוֹד בד (ש"א ב'). אבל, אם ילין על אֲבוּסֶךָ (איוב ל"ט) אינו מזה הגזרה, ואפשר שיהי' מזו הגזרה וישתנה בכנוי לרוב התנועות ולא ישתנה בסמיכות, ואפשר כי כן ישתנה בקבוץ אֲבוּסִים, אֱזוֹבִים, אֱפוֹדִים, אֱזוֹרִים, וכן אמר בעל השיר *] איכה אֱזוֹבֵי קיר בים נגערו, ובדברי רז"ל, אם בארזים נפלה אש מה יעשו איפה אֱזוֹבֵי קיר, וכן, עד אֱמֻנִים (משלי י"ד). מן, בנים לא אֵמֻן בם (דברי' ל"ב) וימסו אֱסוּרָיו (שופטים ט"ו). מן אֵסוּר, וְעֵרוֹם לא נשתנה בקבוץ, כי עֵירֻמִּים הם (בראשית ג'). לקיים הנח אע"פ שאיננה יסודי כמו אם היה בחירק שלא תפול היו"ד בקבוץ ובכנוי או יהיה מן הדגושים כמו שכתבנו:

*] ה"ה הוא רבי שלמה גבירול בקינתו על רבי יקותיאל שנהרג שנת ת"ח לפרט:

פּוֹעֶל בית חוֹרֹן (יהושע י'):

פּוּעֶל, ויעבור אלישע אל שׁוּנֵם (מ"ב ד') וסמיכת היחס ממנו הַשּׁוּנַמִּית הלז (שם) ובדגש, ואת אֻזֵּן שארה (דה"א ז') ואפשר שיאמר במשקלו האחד מן כֻּסְּמִים כֻּסֶּם, או יהי' מקובץ מן כֻּסֶּמֶת (שמות ט'):

פּוֹעְלוֹ, עזריקם בֹּכְרוּ (דה"א ח'). ואמר רבי יונה תֹהוּ וָבֹהוּ (בראשית א'). הנכון בהם תָּהְיוּ, בָּהְיוּ:

פְּעוּלִי, יְהוּדִי ולרבים יְהוּדִים, והנכון יְהוּדִיִּים ולהקל נפל יו"ד היחס ברבי':

פעלי

פְּעָלִי, חָפְשִׁי, נָכְרִי, ואל ארץ תחתים חדשי (ש"ב ך"ד). ולרבים נָכְרִים, חָפְשִׁים, וְנָעֳמִי, מזו רגזרה ולהקל על העי"ן הוסב הקמץ חטף תחת העי"ן והנו"ן בקמץ רחב כמשפט: וכן בחירק הפ"א:

פִּעְלִי, עִבְרִי, מִצְרִי, תַּחְתִּי בפתח מפני החי"ת, ובסגו"ל, מי נתן לַשֶּׂכְוִי בינה (איו' ל"ח). וממשקל הזה והוא פִּלְאִי (שופטים י"ג). אלא שנח האל"ף, ובשו"א פְּנִימִי, אֱדוֹמִי, עֲרִירִי, ולרבים עִבְרִים מִצְרִים, ובכלם נפל יו"ד היחש מהם לפגישת שני יודי"ן כאחת לכובד קריאתם, והיה ראוי יְהוּדִיִּים, חָפְשִׁיִּים, נָכְרִיִּים, עִבְרִיִּים, מִצְרִיִּים, פְּנִימִיִּים, עֲרִירִיִּים, אֲדוֹמִיִּים, כמו שבאה גם כן אלקי הָעִבְרִיִּים נקרה עלינו (שמו' ג') וּפְלִשְׁתִּיִּים מכפתור (עמוס ט'). הלא כבני כֻשִׁיִּים אתם לי (שם). תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם (ראשית ו'). עם יו"ד היחש, אבל בתַּחְתִּים שְׁנִים נפלה יו"ד הרבים, או הָעִבְרִיָּה (דברי' ט"ו). רות הַמּוֹאֲבִיָּה (רות ב') או יאמר בתיו בנוח היו"ד כמו, בן האשה הַיִּשְׂרְאֵלִית (ויקרא ך"ד). נעמה הָעַמֹּנִית (מ"א י"ד). והרבות הַמִּצְרִיּוֹת, הָעִבְרִיּוֹת (שמות א'). מוֹאֲבִיּוֹת עַמֳּנִיּוֹת אֲדֹמִיּוֹת צֵדְנִיֹּת חִתִּיֹּת (מ"א י"א). ומ"ם עַמֳּנִיּוֹת בקמץ חטף מקום חולם עַמּוֹן להקל מפני אריכות המלה, וכן, אהרן אחיך הַלֵּוִי (שמות ד'). מזו הגזרה כי משפטו בתשלום למ"ד הפעל לֵוִיִּי בפלס עִבְרִי או לֵוִיִי בפלס עֲרִירִי, אֲדוֹמִי כי הקבוץ בשו"א והפילו היו"ד למ"ד הפעל לכובד קריאתם כמו שעשו גם כן באמרם לְכַרְמִי משפחת הַכַּרְמִי (מדבר ך"ו). לְגוּנִי משפחת הַגּוּנִי (שם) הספיקו ביו"ד אחד והפילו האחרת כי משפטם בשני יודי"ן וכן כשהשם סופו ה"א נחה יפילוה בלא תמורה פעמים להקל ואמרו מן תִּמְנָה חתן הַתִּמְנִי (שופטים ט"ו). ומן בְּרִיעָה משפחת הַבְּרִיעִי (מדבר ך"ו) ופעמים ימירוה בתי"ו ואמרו מן צָרְעָה הַצָּרְעָתִי והאשתאלי (דה"א ב'). ופעמים ימירוה בנו"ן ואמרו לְפוּה משפחת הַפּוּנִי (מדבר ך"ו). לְשֵׁלָה משפחת הַשֵּׁלָנִי (שם). ואמרו מן שִׁלֹה, אחיה הַשִּׁילֹנִי (מ"ב י"ב). ומן גִּלֹה אחתופל הַגִּילֹנִי (ש"ב ט"ו) ופעמים ישאירוהו עם הה"א מבלי יו"ד היחש לְיִמְנָה משפחת הַיִּמְנָה (מדבר ך"ו). לִמְנַשֶּׁה משפחת הַמְנַשֶּׁה, וכן הפילו הנו"ן שבאחרית המלה, ואמרו לְנַעֲמָן משפחת הַנַּעֲמִי (שם). והרבים לְוִיִּם ביו"ד השרש לבד, והי' ראוי על המנהג לְוִיִּים בשני יודין ועל התשלום לְוִיִּים בשלש יודין *], וזה היו"ד שהוא יו"ד היחס ברוב השמות שתבא בהן לא יתבן המלה

*] א"א פירוש אחת במקום

זולתה כמו אלה שזכרנו, ויש שיאמר גם כן ס"א השרש ואחת ליחס ואחת לרבוי:
עם היו"ד וזולתה כמו אכזרי שיאמר גם כן
אכזר, וכן שני מזו הגזר' והי' ראויה שניי כמו שלישי, רביעי, חמישי, וכן ששי, הי' ראוי ששיי, ולהקל נפל יו"ד למ"ד הפעל, ובקבוץ מן שני שניים ומן ששי, ששיים עם יו"ד השרש ויו"ד היחש, ואם היה על התשלום

עם יו"ד הרבים שניים ששיים עם שלש יוד"ין:

פעלי, נחרי הבארותי, פערי הארכי, מהרי הנטפותי (ש"ב ך"ג). אללי לי (מיכה ז'). וכתב א"א ז"ל, מוכיח אדם אחרי חן ימצא (משלי ך"ח). תאר בזה המשקל, והוא תואר לאדם הנסוג אחור, והיו"ד נוספת על שם התואר כיו"ד, וחשופי שת (ישעיה ך'). אם הוא יחיד, וכבר כתבנו שהוא רבים משפטו וחשופים, ומזה המשקל עוד שדי [א] בתשלומו שדדי*).

פעלה, אמרה, שמלה, שפחה, משחה שבבה אבחה, כבשה, כשבה, כליה, מן כליות חטה (דברים ל"ב) שביה בריה, מן הביאי הבריה החדר (ש"ב י"ג) קריה, פשתה, שמחה, וכן חטה הראוי חנטה, ונמשך פ"א הפעל בטעם במלת לשממה ושממה (יחזקאל ל"ה). וכן אהבה, אחוה, פחדה, שארה, נערה, רחצה, אמצה, עלוה עולה, וענוה צדק (תלים מ"ח). בפתח מפני אות גרונית, וכן בלא אות גרונית בפתח שלמה, שמלה, שלוה וכבשה אחת (ויקרא י"ד), ובסמוך תשוב הה"א לתי"ו ולמ"ד הפעל בפתח שפחת שרי (בראשית י"ז). ואהבת עולם (ירמי' ל"א). כל אמרת אלוק צרופה (משלי ל'). אבחת חרב (יחזקאל כ"א). וכן בסגול הפ"א עם אות גרונית חלקה, חליה, עדנה, עריה, ערוה, חרפה וממשקל זה, מי יתן תבא שאלתי (איוב ו'). ויתן להם שאלתם (תלים ק"ו). ובסמוך חלקת השדה (רות ד'). חרפת עולם (תלי' ע"ח) ערות אביך (ויקר' י"ח) ובקבוץ כבשות, שמלות שפחות, כליות, ורוח סערות (יחזקאל י"ג). קערות, ונעלות בלות (יהושע ט) אפשר שהנפרד ממנו נעלה בפלס נערה, או יהי' הנפרד נעל, ויקובץ בלשון זכרים ובלשון נקבות, ובסמוך כבשות הצאן (בראשית ך"א). כליות חטה (דברים ל"ב). נערות אסתר (אסתר ו'). ומזה המשקל, והטיבותי

*) עיין מ"ש לעיל במשקל פעל בהערה. יבא"ר.

פעלי [א] דגש הדל"ת מורה על זה שהשרש שדד:

מֵרַאֲשֹׁתֵיכֶם (יחז׳ ל״ו). ובא ונלכדה הַקְּרִיּוֹת (ירמיה מ״ח). בחירק הרי״ש ודגש היו״ד תמורת הנח כי היה דינו בשקל כְּלָיוֹת או הוא משקל אחר, ובכנוי, ושכב בְּשִׂלְמָתוֹ (דברים כ״ד). השולח אִמְרָתוֹ (תלי׳ קמ״ז). ובסגול בצע אֶמְרָתוֹ (איכה ב׳). אף על פי שהנפרד בחירק כי הכל שוה במשקל, שִׂמְלָתְךָ לא בלתה (דברים ח׳) הלמ״ד בקמץ וכן בכל השמות אבל בפעלי׳ הלמ״ד בפתח, חבלה ילדתך (ש״ה ח׳) כמו שכתבנו, הגר המצרית שִׁפְחַת הַ (ראשי׳ י״ג). ותעלונה כְּלָיוֹתָי (משלי ד״ג) ותקם רבקה וְנַעֲרוֹתֶיהָ (ראשי׳ כ״ד) כן כל שם ששופו ה״א הנקבה תשוב תי״ו בסמוך ובכנוי וכן בקבוץ ו״ו ותי״ו זולתי מעטים כמו שכתבנו, וּפִשְׁתָּה יקבץ בלשון זכרים פִּשְׁתִּים, וכן מן חִטָּה חִטִּים, ובכנוי נגרעה ממנו ה״א הנקבה ולא הומרה תי״ו כמשפט משקלו ואמרו, צמרי ופִשְׁתִּי (הושע ב׳). והי׳ לו לומר ופִשְׁתָּתִי, על המנהג, ונהגו בו מנהג סֻכָּה כמו, ויחמוס כגן שֻׂכּוֹ (איכה ב׳). כי יצפנני בְּסֻכֹּה (תלים ך״ז) וכן אמרו מן תְּבוּנָה, כִּתְבוּנָם עצבים (הושע י״ג) ורז״ל נשתמשו בו עם נו״ן בסוף באמרם כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פִּשְׁתָּן, וכן נשתמשו בו עם הכנוי בנו״ן, גמל העובר והדליק פִּשְׁתָּנוֹ את הבירה, או יהי׳ פִּשְׁתִּים פִּשְׁתִּי משקל אחר פִּשְׁתָּה בסגול על משקל לְבֶנָה, אִשֶּׁה, וההי״א בזה המשקל תפול בקבוץ ובכנוי, ויתכן להיות מזה הגזר׳ מִנְחָה והראי׳ מה שנהגו לקרוא במשנה מִנְחוֹת הם״ם בשו״א להורות כי שרשו מנח כמו שִׁפְחָה ששרשו שפח ואלו היה שרשו נחה והמ״ם נוספת היה ראוי לקרות מִנְחוֹת המ״ם בחירק, כמו מִצְוֹת או בפתח כמו מַרְאוֹת, ויתכן להיות מזה הגזרה יַעֲלַת חן (משלי ה׳). יאמר במוכרת יַעֲלָה ובפלס נֶעֱרָה וכן נהגו בעלי השיר בשיריהם לקרוא יַעֲלָה, גם יתכן להיות יַעֲלַת חן מן יְעֵלִים, והסמוך יַעֲלֵי סלע (איוב ל״ח) כמו מן לְבֵנִים, לִבְנֵי, לא תגרעו מִלִּבְנֵיכֶם (שמות ה׳). לִבְנַת הספיר (שם ך״ד). ואם כן יהי׳ המוכרת מן יַעֲלַת חן, יַעֲלָה בפלס לְבֵנָה, וזה דעת רבי יעקב בן אלעזר, ותפש על הראשונים בעלי השיר שאמרו יַעֲלָה בפלס נַעֲרָה, והנשיא הרופא רבי יצחק בן באן בנשת חוק דברי הראשונים בעלי שיר שאמרו יַעֲלָה כי כמוהו, בנות יַעֲנָה (ישעי׳ י״ג) כַּיְעֵנִים במדבר (איכה ד׳):

פְּעֻלָּה, עֲצֻמָּה, עֲרֻמָּה, חָכְמָה, קָרְחָה, חָרְבָּה, עָרְלָה, שָׁפְכָה, כֻּתֹּנֶת, מִן, ויעשו את הַכֻּתֹּנֶת שש (שמות ל״ט) מִשְׁחָה מן להיות להם מִשְׁחָתָם

(שמות מ׳) והסמוך חכמת חכמיו (ישעיה ל״ט) בעצמת חבריך (שם מ״ז) והבנוי עצמתי, ובחכמתי כי נבונותי (שם י׳). וכן הקבוץ חכמות בחוץ תרונה (משלי א׳). ערלות פלשתים (ש״א י״ח). אחד בסמוך ובמוכרת, אבל, אל גבעת הערלות (יהושע ה׳). הוא משקל אחר ובשורק טמאה, וטמאתו עליו (ויקרא ז׳). או חפשה לא נתן לה (שם י״ט). חמצה, מלוש בצק עד חמצתו (הושע ז׳). או הוא מקור, ובתי״ו מקום ה״א בזה המשקל מחרת ומפני החי״ת שהיא גרונית הוסב הקמץ חטף תחתיה, וכל יום המחרת (במדבר י״א) ויהי ממחרת (שם י״ח). והוא קמץ אלא אם כן הוא סמוך ממחרת הפסח (שם ל״ג).*] ובא שהעיין שלו גרונית ולא הוסב הקמץ תחתיה ותחת שעורה באשה (איוב ל״א) והאל״ף נחה, והלאה מזה המשקל אלא ששב הקמץ חטף לקמץ רחב כמו שבא גם כן בצווי הקל שמרה נפשי כי חסיד אני (תלים פ״ו) בקמץ רחב תחת קמץ חטף בשמרה זאת לעולם (דה״א כ״ט):

פעלה, גערה, קערה, צדקה, ברכה ובא הפ״א בקמץ חטף בסערה השמים (מ״ב ב׳) וכן הוא האחד מן בשעלים בחרבות (יחזקאל י״ג) חרבה, כי מן חרבה יאמר חרבות בסמוך ובמוכרת, ובסמוך הפ״א בחירק צדקת הצדיק (שם י״ח.*] ברכת ה׳ (משלי י׳). וכן בבנוי ובקבוץ הפ״א בשו״א הולך צדקות (ישעי׳ ל״ג). כי תשיתהו ברכות לעד (תלים כ״א). ובסמוך את כל צדקות ה׳ (ש״א י״ב). ברכת אביך (בראשית מ״ט). הפ״א בחירק, וכן בבנוי, ולא תזכרן צדקותיו (יחז׳ ג׳). ואם עיין הפעל אות גרונית פ״א הפעל בפתח גערת חכם (קהלת ז׳) קערת כסף קערות כסף (במדבר ז׳) ומזה המשקל מראשתי שאול (ש״א כ״ו) ראשתת בפלס קערות אלא שזה בא בשני סימני רבוי כמו שכתבנו במשקל פעל, ומזו הגזרה ובנבלתם לא תגעו (ויקרא י״א). לא תלין נבלתו (דברים כ״א). הנפרד נבלה בקמץ ואלו היה נבלה בצירי היה עם הבנוי (נבלות נבלותם) [נבלתו, נבלתם] בצירי כמו שיתבאר במשקלו, ומצאנו בזה הגזרה מלה שלא נשתנית בסמיכות מערה, והקבוץ מערות, ובסמיכות כמו כן ובאו במערות צרי׳ (ישעי׳ ב׳) את מערת המכפל׳ (בראש׳ כ״ג) אל מערת עדלם (ש״ב כ״ג). בתעלת הברכה (ישעי׳ ל״ו) וכן מצדות סלעים (שם ל״ג) במצדות

*] א״א וזהו שאמרו כל מחרת שסמוך לה״א הוא בפתח:

*] א״א כל המשקלים שהם עם ה״א הנקבה לא ישתנו רק משקל פעלה שבסמיכת היחיד ישוב השו״א לחירק והקמץ לשו״א ובכנוי היחיד כן:

עין גדי (ש"א כ"ד). ואפשר כי מצדות לא נשתנה מפני טובד הקריאה אם היה אומר מצדות הפ"א בחירק ושו"א הצדיק, וכן, ועשית קערותיו (שמות כ"ה). והיה דינם להשתנות בפתח פ"א הפעל מפני האות הגרונית מערה, מערות קערותיו, כמו, מפני נערת חמשה (ישעיה ל'). סערת ה' (ירמיה ה'). קערות כסף (מדבר ז'), וכן היה ראוי לומר מצדות בחירק הפ"א וכן לא נשתנה מניות הלוים (נחמיה י"ג). מנאות התורה (שם י"ב). אולי אלה באו כן להקל על היו"ד ועל האל"ף כי תכבד קריאתם אם היה פ"א הפעל בחירק, וכן מצדות תכבד קריאתה אם היה פ"א הפעל בחירק כמו שכתבנו:

פעלה הפ"א בסגו"ל כי היה ראוי להדגש העי"ן והיה הפ"א פתח ובא פתח קטן תחת פתח גדול לתקן הקריאה מפני קמץ העי"ן, נחמה, זאת נחמתי (תלים קי"ט). והקבוץ נחמות ולא ילדו לבהלה (ישעיה ס"ה). עיר ובהלות (ירמי' ט"ו) בהרה, בהרות, נאצה, נאצות, (נחמי' ט') להבה מקרית סיחון (מדבר כ"א) וכן כהות הראוי להיות כהיות כמו ובכל גאיות (יחזקאל ל"א) אלא שבכהיות ובגאיות פ"א הפעל בצירי, וכל אלה מהדגושים אלא שאין אות גרון מקבלת דגש ובסמיכות ובכנוי ובקבוץ לא ישתנה, ובא פ"א הפעל בקמץ, שמעתי את כל נאצותיך (יחזקאל ל"ה). או הוא משקל כפרה, ולהבות אש (תלים כ"ט). אינו מזו הגזרה כי אם מגזרת להבת כמו שאנו עתידים לבאר, כי מזה המשקל יאמר להבות במוכרת ובסמוך, ואפשר שיהיה להבות אש מזו הגזרה ונשתנה בסמיכות כמו בלהות צלמות (איוב כ"ד). מן בלהה בלהות:

פעלה, אברה, גזלה, אפלה, חשכה, שאלה, בהמה, נבלה, לבנה, תאנה, ברכה, זה המשקל הוא קרוב אל משקל פעלה שזכרנו, ולא ישתנו בו התנועות גם כן בסמוך ובכנוי ובקבוץ, לכל אבדת אחיך (דברים כ"ב). טמאת השם (יחזקאל כ"ב). שאלתי ובקשתי (אסת' ה'). מה שאלתך (שם). נבלתי יקומון (ישעיה כ"ו). גפנה ותאנתה (הושע ב'). ברכת השלח (נחמיה ג'). ויש שנשתנה, או בנבלת חיה טמאה (ויקרא ה'). לא תלין נבלתו (דברי' כ"א). ואת בהמת הלוים (מדבר ג'). בבהמת בני ישראל (שם). מי יתן תבוא שאלתי (איוב ו'). או הם משקל אחר כמו שכתבנו, אבל תחת בהמתם (מדבר ג'). וחמורך וכל בהמתך

(דברים ה'). אינו נגזר מִבְּהֵמָה כי אם מן בְּהֶמֶת ואם לא נמצא יאמר על משקל דְּבֶלֶת כי הה"א תהפך לתי"ו רפה לא לדגושה כאשר הודעתיך, והקבוץ פעמים ישתנה בסמיכות כמו מן חֲצֵרוֹת, בְּחַצְרוֹת בית ה' (תלים קי"ו). ומן בֶּאֱרוֹת, בֶּאֱרוֹת המר (ראשית י"ד). ופעמים לא נשתנה כמו, ביתי וחצרותי (דה"א ד"ח). בְּרֵכוֹת מים (קהל' ב'). בארות מים (ראשית ד"ו). כמו שהודעתיך בשקל פֶּעַל, וּלְבֵנָה יקובץ בלשון זכרים לְבֵנִים, אע"פ שהמלה בלשון נקבה כמו מן חִטָּה, חִטִּים, נְמָלָה נְמָלִים, ובסמוך לִבְנֵי, וכן בכנוי, לא תגרעו מִלִּבְנֵיכֶם (שמות ד"ד). וכן, סמיכת היחידה לִבְנַת הספיר (שם ד"ד). או יאמר לִבְנַת, כמו אַבְדַת אחיך (דברים ד"כ) כי [לא] ישתנה כמו שהודעתיך, ואפשר שיהיה לִבְנַת הספיר, הטוכרת ממנו לִבְנָה בקמץ כמו צְדָקָה לפיכך נשתנה, אבל תְּאֵנָה לא נשתנית תנועתה בסמיכת הקבוץ מפני האל"ף, כִּתְאֵנֵי הבכרות (ירמיה ד"ג). וכרמיכם ותאניכם (עמוס ד'):

פְּעֶלֶה, מקל לִבְנֶה (ראשית ל'). תחת אלון וְלִבְנֶה (הושע ד'). בא בסגו"ל עם הה"א כמו עֲלֶפֶה (יחזקאל ל"א). תִּפְתֶּה (ישעיה ל'). צחה צמא (שם ה'). צירי מפני הסמיכות, וכן כל המשקל לא ישתנה בסמיכות כי אם מסגו"ל לצירי וכן אִשֶּׁה לה' (ויקרא ב'). סגו"ל, אִשֵּׁה ריח ניחוח (שם א'). צירי, ואִשֶּׁה בתשלומו אִשְּׁשֶׁה, וכן צִחֶה, צִחְחֶה על משקל לִבְנֶה, ובקבוצם יפול הה"א ויאמר לְבָנִים, אִשִּׁים, עֲלָפִים, צִחִים, ובסמוך לִבְנֵי, עֶלְפֵי, צִחֵי, אִשֵּׁי ה' (ויקרא ד"א). וכן עם הכנוים לִבְנָיו, לְבָנֶיךָ, וכן כלם בחירק:

פְּעֻלָּה ברגש כַּפֹּרֶת, יַבֶּשֶׁת, חַטָּאָה, בַּקָּשָׁה, בַּקָּרָה, כְּבַקָּרַת רועה עדרו (יחזקאל ל"ד). פָּרָשָׁה ופרשת גדלת מרדכי (אסתר י'). והפ"א קמוצה לתשלום הדגש, ויתבן מזה את כל נאצותיך (יחזקאל ל"ה) וכבר כתבנוהו (עם נחמה, בַּצָּרָה, על דברי הַבַּצָּרוֹת (ירמי' י"ד) וי"מ כן לעתות בַּצָּרָה (תלי' ט') בַּלָּהָה, בַּלָּהוֹת וכן כלם ובסמיכות הקבוץ העי"ן בשו"א, כי יכיר בַּלְהוֹת צלמות (איו' כ"ד). והוא קל, ומזה המשקל, ונתתי יאורים חָרָבָה (יחזקאל ל'). מכל אשר בֶּחָרָבָה (ראשי' ז'). ולולי הרי"ש היה דגש, וכן מזה המשקל, ישא מִדַּבְּרֹתֶיךָ (דברי' ל"ג). האחד דַּבָּרָה, והקבוץ דַּבָּרוֹת, ובסמוך דַּבְּרוֹת על משקל בַּלְהוֹת צלמות, אלא שהוא קל, ועם הכנוי דַּבְּרוֹתָיו, דַּבְּרוֹתֶיךָ:

פעילה בפתח ובשורק חבורה, בבורה מן, כתאני הבכרות (ירמי׳ כ״ד). בטיחה, מן ובטחות למרגיזי אל (איוב י״ב). קשובה מן תהיינה אזניך קשבות (תליס ק״ל. רתוקה מן ברתקות זהב (מ״א ו׳). ותהי נבלתם כסוחה (ישעי׳ ה׳). ושכלה אין בהם (ש״ה ו׳) ובחירק פ״א הפעל כבכירה בתאנה בראשיתה (הושע ט׳). גדופה מן ומגדפתם אל תחתו (ישעי׳ נ״א)

מלואה מלאת אבן (שמות כ״ח):

פועלה, תועבה, שורקה, סוחרה, שוממה ובשוא עין הפעל סוללה, בוגדה, והקבוץ תועבות, שוממות לא תשתנה תנועתם תועבות גדולות (יחזקאל ח׳). נחלות שוממות (ישעיה מ״ט). והסמוך ישתנה תועבת ה׳ (משלי י״א). שוממות דור ודור (ישעי׳ ס״א). ובכנוי תועבתו, תועבתך וכולי תועבותיו וכולי, וראה שוממותינו (דניאל ט׳). וקבוץ סוללה, הנה הסוללות באו העיר (ירמי׳ ל״ב) וקבוץ בוגדה, אנשי בוגדות (צפני׳ ג׳):

פעולה, בשורה, עבודה, חגורה, אגורה, לאגורת כסף (ש״א ב׳) לא ישתנה:

פעילה, אבילה, שנינה, נגינה ומן הרגושים והם שנבלע בהם הנח ברגש תאניה ואניה (ישעי׳ כ״ט) כלמה, שמטה קהלה, אחיה השילוני (מ״א י״א). עניה, שביה בת ציון (ישעי׳ נ״ב). עליה שתיה מה אמך לביא (יחזק׳ י״ט). צדיה, צביה, גדיה, שביה, נשיה, טריה, לא ישתנו, והקבוץ שביות החמדה (ישעי׳ ב׳). ועליות מרוחים (ירמי׳ כ״ב). שביות, צביות, גדיות ורעי את גדיותיך (ש״ה א׳) ואפשר שיהי׳ מזה המשקל נלכדה הקריות (ירמי׳ מ״ח). ויאמר האחד ממנו קריה בשוא הקו״ף:

פעלה, עליה, צפיה, בצפיתנו צפינו (איכה ד׳). גלת עלית (שופטי׳ א׳) ואפשר שיהי׳ הנפרד מן עליות עלית היו״ד בהם למ״ד הפעל תמורת הה״א ויתכן שהיו״ד יו״ד היחש כיו״ד תרומיה, שלשיה והיו״ד למ״ד הפעל נבלעת ביו״ד היחס הדגושה:

פועליה דמיה (תליס ס״ה):

פועלה ארוה אחד מן וארות לכל בהמה (ד״הב ל״ב). ובסמוך ארות סוסים (מ״א ד׳). ובמשקל הזה שם בדברי רז״ל חתלה נתנן מחתלות:

פעלה, סגלה, אדמה, חתלה וערפל חתלתו (איוב ל״ח) אלמה, המלה, רכלה, עגלה, כבדה, עבדה*] כלם לא ישתנו:

*] א״א וזה לפי שהעי״ן דגושה.

פעולה

פְּעוּלָה, אֲרוּכָה, מְלוּכָה, נְחוּשָׁה, גְדוּפָה, שְׁמוּעָה, ורבה הָעֲזוּבָה (ישעיה ו׳). גְּבוּרָה, יְצִיקָה, מן יְצֻקִים ביצקתו (מ״א ז׳). חֲלוּשָׁה, יְשׁוּעָה, לא ישתנו: פֹּעֶלֶת, דְּבֶלֶת, עֲטֶרֶת, גְּבֶרֶת, עֲקֶרֶת, עֲשֶׁרֶת, עֲצֶרֶת, בְּרֹדֶת היער (ישעיה ל״ב. פְּחֶתֶת כלו בסגול, ויש מהם בצירי עי״ן הפעל, תְּכֵלֶת, חֲמֵשֶׁת, נטף וּשְׁחֵלֶת (שמות ל׳). וכן אֵשֶׁת, שֵׁשֶׁת צירי וסגו״ל, וכן יאמר בְּהֶמֶת, יְבֶמֶת ואם לא נמצאו, חבורם אל הכנוים יוכיח, בְּהֶמְתְּךָ בְּהֶמְתָּם, יְבִמְתּוֹ, יְבִמְתֵּךְ כי אם היו מחוברים מן בְּהֵמָה יְבָמָה, היתה התי״ו רפה כמו שכתבנו וכן, ושאלה אשה מִשְּׁכֶנְתָּהּ (שמות ג׳). חובר מן שְׁכֶנֶת, וכן, והיא חֲבֶרְתְּךָ (מלאכי ב׳). מן [א] חֲבֶרֶת ובכנוי ישאר בסגו״ל כמו אלה שזכרנו או ישוב חירק כמו אלה שזכרנו, וכן, שרי גְּבִרְתִּי (ראשית י״ו). כשפחה כִּגְבִרְתָּהּ (ישעיה כ״ד. בחירק ובקבוץ עֲקָרוֹת, עֲטָרוֹת, ובסמוך עֲקְרוֹת, עַטְרוֹת, וכן בכנוי, עַטְרוֹתָיו, עֲקְרוֹתָיו, ומזו הגזרה, ועם האמהות אשר אמרת (ראשית ך׳). ואת אשתו ואמהותיו (נחום ב׳). היחידה מהם אֲמֶהֶת בפלס גברת ולהקל על הלשון אמרו אָמָה ולא אמרו אמהה ולא אמהת והפילו הה״א והתי״ו והניחו הה״א כמשפט ועשו כנוי היחיד מן אָמָה אֲמָתוֹ, אֲמָתְךָ, וכנוי הרבות מן אֲמֶהֶת אמרו אַמְהוֹת ולא אמרו אָמוֹת:

פַּעֶלֶת, אַדֶּרֶת, צַפֶּרֶת, דַּלֶּקֶת, יַבֶּשֶׁת, שַׁחֶפֶת שַׁלֶּטֶת, לַהֶבֶת, בַּהֶרֶת, גַּחֶלֶת, ואלה שעיניהם ה״א וחי״ת פ״א הפעל פתוחה, כי לא יבוא עליהם תשלום הדגש כמו שכתבנו, אבל קָרַחַת פ״א הפעל בקמץ כי על הרי״ש יבוא תשלום הדגש, עַוֶּרֶת *], יַבֶּלֶת, ובחירק פ״א הפעל כִּנֶּרֶת, אִגֶּרֶת כלם בסגו״ל וכשהלמ״ד *] א״א ולפירש״י עַוֶּרֶת גרונית סַפַּחַת, קָדַחַת, גַּבַּחַת כלו פתח, שם דבר של עורון ולמינו תואר: והכנוי, וכבו את גַּחַלְתִּי (ש״ב י״ד). ויעבר אַדַּרְתּוֹ (יונה ג׳). בְּקָרַחְתּוֹ או בְגַבַּחְתּוֹ (ויקרא י״ג). וכן כלם לא ישתנו ונשנה עַצֶּבֶת בסמיכות וּבְעַצְּבַת לב (משלי ט״ו). ואפשר שהוא משקל אחר והדגש לתפארת׳ והקבוץ אֲדָּרוֹת, צַפָּרוֹת, ואשר עיניהם גרונית לֶהָבוֹת, בֶּהָרוֹת, גֶּחָלוֹת,

פ״א

[א] בדפוס הישן נדפס חֲבֶרֶת בדגש. וט״ס הוא:

ר״ל

פ"א הפעל בסגו"ל ובסמוך עי"ן הפעל בשו"א ודגש סַפָּחוֹת, דַּלְקוֹת, גַּבָּחוֹת, קָרְחוֹת, לַהֲבוֹת אש (תלי' דט) ובא בשו"א בלא סמיכות, וגם אִגְּרוֹת כתב על אפרים ומנשה (דה"ב ל'). וכן כל כִּנְּרוֹת*], והוא קל והכ"ף מעמדת בגעיא:

*] ת"ח עיין ביהושע סימן י"א וי"ב ובמדוקים הגון כמ"פ:

פִּעֶלֶת, בִּקֹּרֶת, שִׁבֹּלֶת ובשורק פ"א הפעל כֻּתֹּנֶת, והכנוי פשטתי את כֻּתָּנְתִּי (שיר ה') ויפשיטו את יוסף את כֻּתָּנְתּוֹ (בראשית ל"ז) והקבוץ בִּקֹּרוֹת, כֻּתֳּנוֹת בחולם או בקמץ חטף, וכן בסמוך ובכנוי, וישאום בְּכֻתֳּנֹתָם (ויקרא י'). בשו"א לבדו ודינו בקמץ חטף, ובספר אחד מדויק מצאתיו בקמץ חטף, וקבוץ שִׁבֹּלֶת בלשון זכרים, שבע שִׁבֳּלִים (בראשית מ"א):

פַּעֶלֶת, כַּפֹּרֶת, בַּצֹּרֶת ואולי פָּרֹכֶת בדגש גם כן אלא שלא נדגש מפני הרי"ש והפ"א קמוצה לתשלומו, אלה לא ישתנו, והקבוץ כַּפֹּרוֹת, בַּצֹּרוֹת ורז"ל אמרו קבוץ פָּרֹכֶת, פַּרְכִיּוֹת שְׁחוֹרוֹת חברו אותו כחבור מַלְכִיּוֹת או תַּחְתִּיּוֹת כמו שיתבאר, וכן אמרו קבוץ פַּרְפֶּרֶת פַּרְפְּרִיּוֹת*]:

*] אבל גירסת הערוך פרפְרִיּוֹת. יבא"ר.

פּוֹעֶלֶת כלו בסגול, לְמִי הַחוֹתֶמֶת (בראשי' ל"ח). ואת הַיּוֹתֶרֶת (ויקרא ג'). עוֹפֶרֶת, כּוֹתֶרֶת, תּוֹלַעַת נפתח מפני העי"ן, והקבוץ גלות הַכּוֹתָרוֹת (מ"א ז'):

פְּעֹלֶת, קְטֹרֶת, כְּתֹבֶת, נְחֹשֶׁת, יְבֹשֶׁת המים (בראשית ח'). שְׁכֹבֶת מן, ויתן איש בך את שְׁכָבְתּוֹ (מדבר ה'). לא תתן שְׁכָבְתְּךָ (ויקרא י"ח). מבלתי יְכֹלֶת (מדבר י"ד). ושמני וקְטָרְתִּי (יחזקאל י"ו). ובשורק, והרה נְחֻשְׁתָּה (שם ך"ד). הכביד נְחֻשְׁתִּי (איכה ג'). יען השפך נְחֻשְׁתֵּךְ (יחזקאל י"ו). וכן כלם על זה הדרך וכן כל שם שהוא בתי"ו נוספת בסוף שהוא מלעיל התי"ו דגושה [בהתחברות] (בהתחבר והקבוץ) כמו שכתבנו וכשתהי' המלה שנוספה בה תי"ו מלרע התי"ו רפה בהתחברות:

פְּעֶלֶת, והחטה וְהַכֻּסֶּמֶת (שמות ט'). את קֻבַּעַת (ישעיה נ"א) נפתחה מפני העי"ן וקבוץ כֻּסֶּמֶת בלשון זכרים, ודוחן וְכֻסְּמִים (יחזקאל ד') אולי כן הוא קבוץ קֻבַּעַת או יהי' בלשון נקבות קֻבָּעוֹת, ואפשר שיהי' קבוץ כֻּסֶּמֶת, כֻּסְּמוֹת והאחד מן כֻּסְּמִים, כֻּסֵּם:

ואשר בהם תוספת תיו ומלרע אלה הם.

פעלות, שחרות, גבהית, ילדות מרדות*] מלכות פחזות, אלמנות חיות (ש"ב ך'). הראוי בתשלומו חייות ואלמנות מזה המשקל אלא שנוספה בו נו"ן ומפני זה משתנה בסמיכות שיאמר במוכרת אלמנות בקמץ ובסמוך אלמנית חיות, וכן נהגו לומר רחמנות, אבל משקל פעלות לא ישתנה, ובקבוץ, ארבע מלכיות (דניאל ח'). ולפי שפעמים רבות התי"ו תמורת ה"א באה היו"ד [א] תמורת תי"ו כמו שדרכה לבוא תמורת ה"א וכן אמר במשנה מן אומנות שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובשורק פ"א הפעל, כרם זלות (תלים י"ב). הראוי בתשלומו זללות, ובחירק פ"א הפעל רפאות, סכלות, שפלות, עקשות פה (משלי י'). ונדגשה הקוף לתפארת הקריאה כמו שכתבנו, ובחולם מאשפות ירים אביון (תלים קי"ג). ובמשקלו אחות, חמות, ושם נכתבנו: פעלות, אילות, אילותי לעזרתי חושה (שם ך"ב). ובדגש פתיות ובל ידעה מה (משלי ט'). והקבוץ כקבוץ מלכות:

*] מרדות שרשו רדה ובתשלומו מרדהות. ונשמטה הה"א כדינה אחרי שו"א נע. ומשקלו מפעלות וע"כ דגש הדל"ת מפא"כ באלה שהביא כאן כלם רפוים. יבא"ר.

פעילות, ידידות נפשי (ירמיה י"ב). שרירות, כסילות, צמיתות, מרירות, ושם בעל פקידות (שם ל"ז). כריתות, הריסות וארץ הריסתך (ישעי' מ"ט). עליצות, עליצותם כמו לאכול עני במסתר (חבקוק ג'). ובדגש, ובלפות עולם (ירמיה ך"ג). וקבוצם כקבוץ המשקלים שהקדמנו, אבל מצאנו קבוץ כריתות בלשון זכרים, ואתן את ספר כריתתיה אליה (שם ג').

פעלות, וינהגהו בכבדת (שמות י"ד). וקבוץ כל אלה השרוקים בקבוץ מלכות שכתבנו ויש במשקל אלה השרוקים שיכפל בהם למ"ד הפעל, פעלילות, חכלילות עינים (משלי ך"ג): וכן:

פעליות, ואולך אתכם קוממיות (ויקרא ך"ו) אבל ע"ן הפעל נחה כמשפט:

פעלית

פעלות [א] כי הראוי מלכותות מלכות הוא השם עצמו והו"ו והתי"ו האחרונים לסימן הרבוי. ובאה היו"ד תמורת התי"ו הראשונה.

פְּעִלִית, גָּפְרִית, חותם תָּכְנִית (יחזקאל כ"ח). ומזה המשקל, ותרבי לך בּוֹרִית (ירמיה ב'). הראוי בתשלומו בְּרִרִית, ואפשר שיהיה מזה המשקל גָּזִית והיה ראוי גָּזִית הפ"א בקמץ חטף והזי"ן בדגש אלא שהוקל והנח תמורת הדגש, ובתשלומו גְּזִזִית בשקל גָּפְרִית: ובפתח פ"א הפעל:

פַּעְלִית, אַחֲרִית, תַּחְתִּית, וכן מזה המשקל בחירק פ"א הפעיל חִתִּית, הראוי בתשלומו חִתְחִית: וכן בשו"א פ"א הפעל וצירי עין הפעל:

פְּעֵלִית, שְׁאֵרִית, ומזה המשקל רֵאשִׁית, והיה ראוי רְאֵשִׁית אלא שנחה האל"ף כמשפט, או יהיה בשקל אַחֲרִית, וקבוץ אלה שלשה המשקלים בהגעת היו"ד חִתִּיּוֹת, תָּכְנִיּוֹת, רֵאשִׁיּוֹת, תַּחְתִּיּוֹת, שְׁאֵרִיּוֹת, וכן מצאנו קבוץ תַּחְתִּיּוֹת, בְּתַחְתִּיּוֹת ארץ (תהלים קל"ט): וכן:

פְּעִילִית, צַפִּיחִית (שמות ט"ז):

פְּעִילִית, ונתתם חֲמִישִׁית (בראשית מ"ז). והקבוץ חֲמִשִׁיּוֹת, וכן בדברי רז"ל וַחֲמִשְׁתִּיו יוסיף עליו לרבות הרבה חמישיות על קרן אחד, והיה ראוי חֲמִשִׁיּוֹתָיו בשני קבוצים בקבוץ הנקבות ובקבוץ הזכרים כמנהג אלא שפעמים יספיק באחד כמו שכתבנו במשקל פֵּעַל, או יהיה חמישית מקובץ בלשון זכרים הַחֲמִישִׁיתִם וממנו חֲמִישִׁיתָיו:

פְּעֶלֶת, וכסיל יפרוש אִוֶּלֶת (משלי י"ג). בשקל, ים כִּנֶּרֶת (במדבר ל"ד). וכן עֲיֶרֶת ונפתח מפני העי"ן וכבר כתבנום בשקל פַּעֶלֶת:

פְּעֹלֶת, וכל יום הַמָּחֳרָת (במדבר י"א). ובסמוך הרי"ש פתוחה מִמָּחֳרַת השבת (ויקרא כ"ג) וכבר כתבנוהו בשער פְּעֻלָּה:

פְּעָלֹם, שִׁלְשֹׁם, פִּתְאֹם, פִּדְיֹם, ואפשר שיהי' במשקלם מִתּוֹם *] בתשלומו מִתְיוֹם:

פְּעָלֹם בקמץ חטף או בשורק, ואת הַסָּלְעָם (ויקרא י"א). אֻמְנָם, הָאֻמְנָם ומן המשקל הזה יוֹמָם אלא שהוא נחי העי"ן וכן דוֹמָם (ישעיה מ"ז). אפשר שהוא מזה המשקל אלא שנחה עי"ן הפעל:

*] א"א נמצאו ב' פעמים לשון מתום האחד מעיר מתים שרשו מתה מלשון מתי מספר והשני אין בו מתום שרשו תמם עיין בשרשו:

פִּעְלוֹן ישתוה בהם פ"א הפעל החירק והסגו"ל והפתח שִׁמְעוֹן, שִׁלְטוֹן, זִכְרוֹן, צִקְלוֹן, פַּעֲמוֹן, אַחֲרוֹן, יִתְרוֹן, חֶסְרוֹן, עֶלְיוֹן, אֶבְיוֹן, חֶשְׁבּוֹן, וְרִאשׁוֹן º] מזה הגזרה אלא שנחה האל"ף וכן סִלּוֹן ממאיר (יחזקאל כ"ח). הראוי סִלְלוֹן, וכן

º] א"א גם נמצא הריאשון אדם מולד נכתב באל"ף וביו"ד איוב

וכן רמון הדגש לחסרון מ"ם רממון או יהי' איוב ט"ו. ונמצא שלא בא לדור
דגש רמון מקום נח, וכן חלון הראוי חללון ריסון יו"ד במקום אל"ף:
כמו בחצצון תמר (ראשית י"ד). וכן חרבון מן בחרבוני קיץ (תלים ל"ד).
ואפשר שיהי' ארמון מזה המשקל שתהי' בו האל"ף שורש, והקבוץ ארמנות
כמו זכרונות, אבל ארמנות בן הדד (עמוס א'). ואכלה ארמנותיה (שם).
הוא משקל אחר כי לא ישתנה זה המשקל בסמיכות ובכנוי, ויתכן לומר
כי ארמנות, ארמנותיה מזה המשקל והיתה ראויה המ"ם בקמץ חטף שהוא
במקום החולם ולהקל הפילוה ונשאר השוא כמו, וישאום בכתנתם (ויקר'
י'). וזולתו מן החטופים:

פעלן, פשתן, חרצן, כבשן, אלמן, אבדן, קנין, בנין, רענן, וכן ביתן,
אבל הוא נח העי"ן והם קמוצים ובסמוך פתוחים, ורבי יהודה כתב
כי קנין בנין משקלם פעלע וקבוץ חרצן בדגש מחרצנים ועד זג (מדבר ו')
וכן קבוץ רענן, דשנים ורעננים יהיו (תלים צ"ב). וקבוץ כבשן מצאנו
בדברי רז"ל בלשון נקבות, לפי שאין כובשין כבשונות בירושלים, ונהגו
לקרות כבשונות בחולם השי"ן כמו שנאמר מן דרבן (ש"א י"ג). דרבונות
(קהל' י"ב) ומגדנות (ראשי' ך"ד) אם המ"ם שורש יהי' מזה המשקל ותאמר
האחד מגדן, ויש אומרים כי המ"ם נוספה*] והוא בפלס משמרות משכנות:

*] א"א והגון שרשית והמ"ם נוספת ושרשו גנן:

פעלן, קרבן בחטף, ובשורק, הפלנו על קרבן העצים (נחמיה י') ולקרבן
העצים (שם י"ג). ועשית שלחן (שמו' ך"ה). ובמוכרת הם קמוצים
ובסמוך הם פתוחים והקבוץ בלשון נקבות קרבנות, שלחנות, ובא פ"א
הפעל בקמץ רחב, בשר הקרבן (יחזקאל מ'). ולהציב הדרבן (ש"א י"ג).
דברי חכמים כדרבונות (קהלת י"ב) ומלת הדרבן בפתח הבי"ת לבן אשר
ולבן נפתלי בקמץ, ובי"ת כדרבונות בחולם, אולי היחיד ממנו דרבון בחולם:
פעלון, ובימי רעבון ישבעו (תלי' ל"ז). היא כסלון (יהושע ט"ו). לבנון,
פרזון, ובסמוך ובכנוי ישתנה, ואת רעבון בתיכם (ראשית מ"ב).
צדקת פרזונו (שופטים ה'):

פעלון בדגש, בצרון, כליון, קנמון, עורון, שברון, שכרון, צמאון,
זכרון, תמהון, שדפון, ובצירי פ"א הפעל דראון (ישעיה ס"ג).
מפני הרי"ש שאינה מקבלת דגש, ירקון, הריון, ובפתח הפ"א שבתון,

אילון

אִלָּון, צַוָּארוֹן ובסמוך יפול קמץ העי"ן וישוב שו"א ויפול הדגש, ולא נפל בקִנְמָן בשם (שמות ל'). וכן, באחד ענק מִצַּוְּרוֹנָיִךְ (ש"ה ד'). ובלא הכנוי יאמר צַוְּארוֹנִים בלשון שנים כמו עֵינַיִם אָזְנַיִם כי הוא שני צדדים:

ובשו"א העי"ן עם הדגש:

פִּעְלוֹן, צרים על גִּבְּתוֹן (מ"א ט"ו). ולשלש קִלְּשׁוֹן (ש"א י"ג). שִׁבְּרוֹן,

ותאר הגבול שִׁבְּרוֹנָה (יהושע ט"ו). קִמְּשׁוֹן, והנה עלה כלו קִמְּשׁוֹנִים (משלי כ"ד) ועם יו"ד היחס, אוב וְיִדְּעֹנִי (דברים י"ח) וקבוץ זִכָּרוֹן שכתבנו בלשון נקבות, ספר הַזִּכְרֹנוֹת (אסתר ו'). ואפשר שהוא מקובץ מן זִכְרוֹן הקל שהקדמנו:

פְּעַלּוֹן, אֲבַדּוֹן, ונפל הנו"ן מן שאול וַאֲבַדֹּה (משלי כ"ז). ונכתב בה"א, ובחירק עי"ן הפעל, בבקעת מְגִדּוֹן (זכריה י"ב) אֶבְיוֹן מן, ותפר הָאֲבִיּוֹנָה (קהל' י"ב):

פְּעִילוֹן, יְשִׁימוֹן, שְׁפִיפוֹן, אֲמִינוֹן:

פַּעֲלָן, גַּרְזֶן ועוד נזכרנו במשקל המרובעים אלא שאין זה מרובע לפי דעתי ודעת רוב המדקדקים כי שרשו גרז מן נִגְרַזְתִּי מנגד עיניך (תלי' ל"א):

פִּיעָלוֹן, קִיקָיוֹן (יונה ד'). עין הפעל נחה בו כי הוא קיק הנזכר במשנה ולא בשמן קיק:

פְּעַלְתּוֹן, נחש עֲקַלָּתוֹן (ישעיה כ"ז):

פְּעַלְּנִית, וילכו אֲחֹרַנִּית (ראשית ט'). וכי הלכנו קְדֹרַנִּית (מלאכי ג'):

פַּעֲלָל, פִּרְחַח יקומו (איוב ל'). ובפתח פ"א הפעל, לעשתות שַׁאֲנָן (שם י"ב). נוה שַׁאֲנָן (ישעיה ל"ג). ויש פתחין הנו"ן והם פעלים עוברים והם על פי המסורת ארבעה, ושקט וְשַׁאֲנַן ואין מחריד (ירמיה ל'). שַׁאֲנַן מואב מנעוריו (שם מ"ח). ושקט וְשַׁאֲנַן ואין מחריד (שם מ"ו) וְשַׁאֲנַן מפחד רעה (משלי א'). רַעֲנָן פתח פ"א הפעל והנו"ן קמוצה וְרַעֲנַן בהיכלי (דניאל ד'). גם הנו"ן פתוחה:

פַּעֲלוּל, נַאֲפוּף, נַאֲפוּפִים, ונאפופיה מבין שדיה (הושע ב'). גַּבְנֹן ובקבוץ דגש הנו"ן, הרים גַּבְנֻנִּים (תלים ס"ח) ובדגש העי"ן כמו שַׁבְּלוּל (שם נ"ח):

פַּעַלְלוּל חֲבַקּוּק הנביא:

פִּעְלוּל, נִיחוֹחַ, נִיצוֹץ (ישעיה א'). כי היו"ד בהם עי"ן הפעל:

פַּעֲלִיל, בַּעֲלִיל (תלים י"ב). סַגְרִיר (משלי כ"ז). ועם יו"ד היחס חַכְלִילִי (ראשית מ"ט):

פַּעְפּוּל, בַּקְבּוּק (ירמי׳ י״ט). ובְחַרְחוּר (דברי׳ ד״ח). כי שרשו חרר מן, ושכן חֲרֵרִים (ירמיה י״ז):

פַּעְפֹּל בחולם ובצירי הַקְּלֹקֵל (מדבר ד״א):

פַּעְפַּל כלו פתח גַּלְגַּל, אֲרְאֵל, אַרְאֵלִים*], הַדְּרַע, דַּרְדַּר (ראשית ג׳) חַתְחַת עַפְעַף, וכן בהפסק, שיתמו כְּגַלְגַּל (תלי׳ פ״ג) פתח:

*] לא נמצא בפתחין רק בסגלין כן אֶרְאֶלָּם לעקו חוצה

(ישעי׳ ל״ג). יבא״ר. פַּעְפַּל, כַּרְכֹּם (שיר ד׳). כַּרְכֹּב (שמות ד״ז):

פַּעְפֹּל, קָדְקֹד (ראשית מ״ט):

פִּעְפַּל ובְצִלְצַל דגים (איוב מ״א) פ״א הפעל בחירק והצדיק השניה בפתח וכתבת קַעְקַע (ויקרא י״ט). כלו פתח:

פַּעְפִּיל, זַרְזִיף ארץ (תלים ע״ב):

פְּעַפַּל, הַצְּלָצַל (דברים ד״ח). פתח בסוף פסוק, או הוא פַּעְפַּע:

פִּעְפֶּלֶת, צִנְצֶנֶת (שמות י״ג). קַשְׂקֶשֶׂת (ויקרא י״א). או משקלם פְּעָפֶעֶת:

פִּעְלַע, על דעת רבי יהודה הוא משקל בִּנְיָן, קִנְיָן, עִנְיָן, כי עי״ן הפעל שהוא (הנח) [הנו״ן] כפול בהם וכבר כתבנו אותם שהנון נוספת בהם:

פַּעֲלוּיָה, שַׁעֲרוּרִיָּה (הושע ו׳):

פַּעֲלוּלִית, שַׁעֲרוּרִית (ירמיה י״ח):

פְּעַלְעַל, יְרַקְרַק פתח, אדמדם קמץ, לבנה אדמדמת (ויקרא י״ג). עֲקַלְקַל ארחות עֲקַלְקַלּוֹת (שופטים ה׳). חלקלק, כַּחֲלַקְלַקּוֹת באפלה (ירמיה ד״ג). הֲפַכְפַּךְ דרך איש וזר (משלי ד״א):

פְּעַלְעוּל בשורק או בחולם והָאסַפְסֻף אשר בקרבו (מדבר י״א). ובחולם שְׁחַרְחֹר, שאני שְׁחַרְחֹרֶת (שיר א׳). עקש ופְתַלְתֹּל (דברי׳ ל״ב). וכן פְּקַח קֹחַ (ישעיה ס״א). מזה המשקל ואע״פ שהוא כתוב שתי מלות ענינו ענין מלה אחת: וכן מאשר למ״ד הפעל שלו נחה:

פְּעַלְעִיל, יְפֵהפִי, ולנקבה יְפֵהפִיָּה ואע״פ שהוא כתוב שתי מלות ענינו ענין מלה אחת:

פְּעֹלָה, חֲצֹצְרָה (הושע ה׳). חֲצוֹצְרוֹת כסף (מדבר י׳):

ומהשמות אשר נוספה בהם אות בראש:

מַפְעִיל, וכטל מַשְׁכִּים הולך, (הושע ח׳). מַשְׁכִּים היו, (ירמיה ה׳). יתן

אבל

אבל לְמַכְבִּיר, (איוב ל"ו). לדוד מַשְׂכִּיל, (תלים ל"ב). והודי נהפך עלי לְמַשְׁחִית, (דניאל י'). ועם ה"א הנקבה מַנְגִּינָה, אני מַנְגִּינָתָם, (איכה ג'). ובחירק המ"ם, יצא קרן אחת מִצְּעִירָה (דניאל ח'). ודגש הצדי לתפארת:

מִפְעָל, מִשְׁקָל, מִקְטָר, מִשְׁכָּן, מִזְרָק, מִשְׁפָּט, מִבְחָר, מִשְׁעָן, קמוצים ובהסמכם פתוחים ובאו בסמיכת בקמץ, וּמִשְׁקַל הכסף והזהב והכלים, (עזרא ח'). מַתָּן אדם ירחיב לו, (משלי י"ח). מִבְטָח כל קצוי ארץ וים רחוקים, (תלי' ס"ה). מִבְטָח בוגד ביום צרה, (משלי כ"ה). אבל ביראת ה' מבטח עוז, (שם י"ד). פתח, ובאו פתוחים מבלי סמיכות, מִשְׁפַּט אחד יהיה לכם, (ויקרא כ"ד). מִזְרַק אחד, (מדבר ז'). וּמִקְסַם חלק, (יחזקאל י"ב). ולשומו מִרְמַס, (ישעיה י'). ויהי המלצר, (דניאל י'. וכן אף באתנח, ויאמר דניאל אל המלצר, (שם). וכן מַחֲבַת פתח אף באתנח, וכל נעשה במרחשת ועל מַחֲבַת, (ויקרא ז'). ובספר ירושלמי מִזְרָק אחד, (מדבר ז'). קמץ, ואשר למדיהם אל"ף יהיו ג"כ קמוצים בסמיכות מפני הנח השוכן, מִקְרָא קודש, (ויקר' כ"ג). ובא מִדְבָּרָה בית און, (יהושע ח'). מִדְבָּרָה דמשק, (מ"א י"ט). הבי"ת בפתח אע"פ [א] שאחריהן נח באו כן לפי שהם סמוכים, והמסורת דמשק שקרתא, ונשתנה מִזְרְחָה שמש, (דברים ד'). לשו"א מפני הסמיכות שלא כדרך חביריו כי פתח הרי"ש היה מורה על הסמיכות ונשתנה כמו שנשתנה, את מִקְדְּשׁוֹ ממנו, (מדבר י"ח). ובקבוץ ובכנוי לא ישתנה, מִשְׁכְּנוֹת לאביר יעקב, (תלים קל"ב). ואעמידה מִשְׁמְרוֹת, (נחמיה י"ג). בקע מִשְׁקָלוֹ, (תהלים כ"ד). ונתתי מִשְׁכָּנִי, (ויקרא כ"ו). על מִקְדָּשְׁךָ השמם, (דניאל ט'). ונשתנה, את מִקְדְּשׁוֹ ממנו, אולי בא כן להפריש בינו ובין, וּמִקְדָּשַׁי תיראו, (ויקרא כ"ו). כי זה הוא שם למקום המקדש וזה שם לקדש, וסמיכות הקבוץ ישתנה, מִשְׁכְּנֵי עליון, (תלים מ"ו). מִבְצְרֵי בת יהודה, (איכה ב'). אבל עם הכנוי יעמוד על תנועתו, כל מִבְצָרֶיךָ, (עמוס ג'). שחת מִבְצָרָיו, (איכה ב'). כי מאס ה' בְּמִבְטַחַיִךְ, (ירמיה ב'). אלא שעם כנוי הרבים ישתנה מפני רוב התנועות, מִבְצְרֵיהֶם, מִבְצְרֵיכֶם, וכן הכנוי עם קבוץ הנקבות ישתנה כל הכנוים מפני רוב התנועות וּמִשְׁכְּנוֹתָיו מלחה (איוב ל"ט): ובקמץ חטף המ"ם:

מפעל

מפעל [א] ר"ל שבאלה נגינת טעם בבי"ת העושכת עמה נח נסתר:

ר"ל

מִפְעָל, כי מִשְׁחָתָם בהם: (ויקרא כ"ב).
מִפְעָל אשר בחבורו ידגש למ"ד הפעל והמ"ם בפתח או בחירק, מַטְעַם מַשְׁאַב, מַרְבַּד, מַחְמַד, מַחְמַל, מַכְמַן, מַחְשַׁךְ, מַנְעַם, מִשְׁעַן, מִשְׂגַּב, ובל אלחם בְּמַנְעַמֵּיהֶם, (תלים קמ"א). מַרְבַדִּים רבדתי ערשי, (משלי ז'). אכלו מַשְׁמַנִּים, (נחמיה ח'). בפתח המ"ם, מִשְׁמַנֵּי הארץ (ראשית כ"ז). בחירק, מַחֲשַׁכִּים, מַחֲשַׁכֵּי ארץ, (תלי' ע"ד). בין מַשְׁאַבִּים, (שופטים ה'). נתנו מַחֲמַדֵּיהֶם, (איכה א'). בְּמִכְמַנֵּי הזהב, (דניאל י"א). מִשְׂגַּבִּי ומנוסי, (ש"ב י"ב). ומזה, והיה ה' מִבְטַחוֹ, (ירמיה יז). מִבְטַחִי מנעורי, (תלים ע"א). לפיכך הטי"ת פתוחה לפי שהיתה החי"ת ראוי להדגש לולי שהיא גרונית, ואלו היה שם מן הקלים היה קמץ, ובא בסגול, ויורד עז מִבְטֶחָהּ, (משלי כ"א). מבית אל מִבְטֶחָם, (ירמי' מ"ח). ובאו פתחין מבלי הסמיכות אלא שהם סמוכים על אות השמוש, מִשְׂגָּב לעתות בצרה, (תלים ט'). מַחְמַד לכספם, (הושע ט'). והאחד מן מַאֲוַיֵּי רשע, (תלים ק"מ). מַאֲוַי, ויש תאר בזה המשקל, ויהרוג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם, (שם ע"ח) כלם בהתחברם דגושי למ"ד הפעל, ואפשר להיות מַלְמַד, (שופטים ד'). כמוהם, וכן מַחְמַל, (יחזקאל כ"ד). ורבי יונה כתב כי מַאֲוַיֵּי רשע, רפה ולא מצאנוהו אנחנו כן, אלא בספר אחד ירושלמי ראיתיו רפה קמץ הו"ו והוא הספר אשר סמך עליו רבי יונה כי הוא מביא ראיה תמיד ממקרא ירושלמי וזהו שהיה בסרקוסטא זה שנים רבות:

מַפְעֵל בצירי והמ"ם בפתח או בחירק, מַמְזֵר מַשְׁבֵּר, ואפשר שיהיה מַקֵּל מזו הגזרה משפטו מַנְקֵל, מַקְהֵל, מַחְצֵב, מַשְׁעֵן, מַעֲשֵׂר, מַרְזֵחַ, מַפְתֵּחַ, ובחירק מִסְכֵּן, מִזְבֵּחַ, ובסמוך בפתח והמ"ם בחירק, מִזְבַּח אדמה (שמות כ'). מִרְזַח סרוחים (עמוס ו'). מִשְׁעַן לחם (ישעי' ג'). לְמִרְבַּץ צאן (יחזקאל כ"ח). מַעְשַׂר בקר וצאן (ויקרא כ"ז). המ"ם פתוחה מפני העי"ן, ומִפְתַּח שפתי (משלי ח'). אבל מַקַּל לבנה (ראשית ל'). נשאר המ"ם בפתח, ולא נשתנה בסמיכות מַפְתֵּחַ בית דוד (ישעיה כ"ב). להבדיל בינו ובין ומִפְתַּח שפתי, ובן לא נשתנה מַקַּל שקד (ירמיה א'). ובְמַקַּל יד (יחזקאל ל"ט). ובקבוץ ובכנוי העי"ן בשוא, היו לו מִזְבְּחוֹת לחטא (הושע ח'). ערי מִסְכְּנוֹת (שמות א'). על הַמַּעְבְּרוֹת (יהושע ב') מעם מִזְבְּחִי (שמות כ"א). זנח ה' מִזְבְּחוֹ (איכה ב'). וכן, וכליל על מִזְבְּחֶךָ

(דברים ל"ג). מפני ההפסק הבי"ת בשו"א כי החי"ת בסגו"ל אבל ובא אלה לפני מִזְבַּחֲךָ (מ"א ח'). והדומים לו הבי"ת בפתח מפני שו"א החי"ת שלא יפגשו שני שואי"ם נחים כאחת, ויחזקהו בְּמַסְמְרִים (ישעיה מ"א). וכמשמרות נטועים (קהל' י"ב). ומזו הגזרה, ונתתי לך מַהְלְכִים (זכריה ג') ומן מַקְהֵל יאמר מַקְהֵלוֹ בצירי שלא ישתנה מפני הה"א וכן בקבוץ*] בְּמַקְהֵלִים אברך ה' (תלים ך"ו). ואפשר להיות מזו הגזרה, את מִקְדְּשׁוֹ ממנו (מדבר י"ח). ואפשר כי ב' המשקלים שזכרנו מִפְעָל וּמִפְעֵל יהיה הזכרים חבורם אחד אע"פ שמצאנו הבדל ביניהם ברוב, ואם גאול יגאל איש מִמַּעַשְׂרוֹ (ויקרא ך"ז). היתה ראויה העי"ן בשו"א אלא שנפתחה מפני שהיא גרונית:

*] א"א וכן בלשון רבות במקהלות ברכו אלקים אבל מה שנמצא ברוב סידורי תפלות ביוצר של שבת וּבְמַקְהֲלוֹת רבבות עמך הוא טעות אך ראוי לומר וּבְמַקְהֲלוֹת המ"ם בחירק והוא סמוך:

מִפְעֵל, לְמִתְעַב גוי (ישעיה מ"ט). וּמְבַשְּׁלוֹת עשוי מתחת הטירות (יחזק' מ"ו). האחד ממנו מְבַשֵּׁל או מְבַשְּׁלָה, וכן מְזַמְּרוֹת מזרקות (מ"ב י"ב). ואת כל הַמְקַטְּרוֹת הסירו (דה"ב ל'). ומזו המשקל, וישם מְרַאֲשֹׁתָיו (בראשית ך"ח). האחד מראשה בפלס מבשלה, מְזַמְּרָה, מְקַטְּרָה, ומאשר למ"ד שלהם נחה, מְמַלֵּא על כל גדותיו (דה"א י"ב). וכן וְלִמְכַסֶּה עתיק (ישעי' ך"ג). שהוא כמו מְכַסֶּה, ימך הַמְּקָרֶה (קהלת י'). ויתכן להיות מזו הגזרה, ונחלו מְקַדְּשֵׁיהֶם (יחזקאל ז'). יאמר האחד מְקַדֵּשׁ, והרבים מְקַדְּשִׁים, מְקַדְּשֵׁיהֶם, והוקל זה כמו רבים מהדגושים, וכן יאמר מְנַקֶּה, ועם ה"א הנקבה מְנַקִּיָּה, בדגש היו"ד ובחירק הקו"ף מן וּמְנַקִּיֹּתָיו (שמות ך"ה). ובתוספת נו"ן מִפְעָלוֹן, מִסְדְּרוֹן, ויצא אהוד הַמִּסְדְּרוֹנָה (שופטים ג'). ובתוספת תי"ו מִפְעֶלֶת, אשר לא בְּמִסְכֵּנֻת (דברים ח').

מִפְעוֹל, מִטּוֹר, וכל עיר מִבְחוֹר (מ"ב י'). בְּמִשְׁקוֹל עשרים שקל (יחזק' ד'). כְּמִשְׁלַשׁ חרשים (בראשי' ל"ח). בְּמִשְׁעוֹל הכרמים (במדב' ך"ב). בְּמִקְצוֹעַ החצר (יחזקאל מ"ו). מִגְדּוֹל ישועות מלכו (ש"ב ך"ב). ובפתח המ"ם מַכְאוֹב, מַטְמוֹן, מַשְׁקוֹף, מַרְגּוֹעַ כלם לא ישתנו, וּמִקְצוֹעַ יקובץ גם בלשון נקבות, לשני הַמִּקְצוֹעוֹת (שמות ך"ו). וכן בסמוך, בארבעת מִקְצוֹעוֹת החצר (יחזקאל מ"ו). אבל לְמִקְצְעוֹת המשכן (שמו' ך"ו). אינו מזה המשקל ויאמר האחד ממנו מִקְצָע:

מפעיל בשורק, מסלול ודרך (ישעיה ל״ה). כפות המנעול (ש״ה ה׳). ומכלול, מן, המה רוכליך במכללים (יחז׳ כ״ז). מערים, מן וכל מערומיהם הלבישו (דה״ב כ״ח). ואפשר שיהיה מערום בחולם, כמו מן ערום, ערמים (קהלת ג׳). ואפשר שיהיה מן ומטמני מסתרים (ישעיה מ״ה). מטמן בשורק, ומזה המשקל מצוק מצפון (ש״א י״ד). הראוי מיצוק או מציוק*) וכן מבול הראוי מנבול וכן מהלוי, והקבוץ, כי עזבו אותו במהלוים רבים (דה״ב כ״ד).

מפעלה, מכשלה, משענה, מחרשה, מרמנה, מהפכה, ובקבוץ ובכנוי ובסמוך לא ישתנה אלא שתשוב הה״א רפה, את קרדמו ואת מחרשתו (ש״א י״ג). כמהפכת אלקים (ישעיה ל״ו) וסמוך על הפועל, במהפכת סדום (דברים ד״ט). סמוך אל הפעול:

מפעלה הפתח והחירק והסגול שוים בזה המשקל, ממשלה ממלכה, מרכבה מלתחה, מלחמה, משפחה, ומלאכה מזה המשקל אלא שנחה בו האל״ף והראוי מלאכה ומזה המשקל, כי ירד מראשותיכם (ירמי׳ י״ג) בפלס ממלכותיכם, מראשה בפלס ממלכה, ומזה המשקל עוד אלא שהוא דגש הלמ״ד, חזו מהתלדות (ישעיה ל׳) האחד מהתלה, ובסמוך מלחמת, ממלכת סיחון (מדבר ל״ב). והי׳ ביום מלחמת (ש״א י״ג). אפשר שחסר הנסמך או יהי׳ משקל אחר והוא העיקר כי מלחמת אחד בסמוך ובמוכרת, וחבורו יוכיח מלחמת, מלחמתי, וכן משמרת משמרתי, וכן ממשלת, לממשלת הלילה (קהלת ו׳). וכן למשפחת לבני קהת (דה״א ו׳). וכן ממלכת אחד בסמוך ובמוכרת, ואלו הי׳ החבור מן מלחמה, ממלכה היתה התי״ו רפה כדרך כל ה״א הנקב׳ שתהפך תי״ו ועשו חבור מן מלחמת לא מן מלחמה לפי שהוא נקל בלשון כמו שעשו מן פוקדת לא מן פוקדה כמו שכתבנו ובקבוץ ממלכות, מלחמות, ובסמוך בשו״א ממלכות הארץ (תלי׳ ס״ח). מלחמות כנען (שופטים ג׳). משפחות הקהתי (מדבר כ״ז). ובא בקמץ בסמוך ומשפחות קרית יערים היתרי והפוחי (דה״א ב׳). ובמקצת ספרים ראיתיו בשו״א זולתי (בסמוך)*) למשפחות לבני*) קהת (יהושע כ״א ט׳) לממשלות בלילה

*) א״א נ״ל מצוק

*) שרש נצק לא היה ולא נברא רק יצק צוק. וזהו שאמר המחבר או מציוק ועיין לקמן במשקל מפול. יבא״ר.

*) בכ״י מד״ל „בסמיכות.״ יבא״ר.

תלים

(תלים קל"ו). ומזה המשקל מתנה [א] הראוי מנתנה:

*] כן הביאו ר"י בספר הרקמה צד 17 „לבני" בלמ"ד. אבל בכל ספ"ד הוא בלא למ"ד.

יבא"ר. מפעלה בדגש הלמ"ד, מהתלה, מעדנה, משקה חוץ מהתלות (ישעי' ל') אגג מעדנות (ש"א ט"ו) בבצע מעשקות (ישעיה ל"ג):

מפעולת, משקלת, מחגורת, מכמרת, מלכדת, משברת, מכלת לביתו (מ"א ה'). הראוי מאכלת, במסרת הברית (יחזקאל כ'). הראוי במאסרת, ובכנוי ישוב החולם לקמץ חטף משקלתו, מחגרתו, או בשורק הגידה לי מה משכרתך (בראשית כ"ט). ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף (דה"א כ"ז). ומלכדתו עלי נתיב (איוב י"ח). והקבוץ משקולות, מחגורות, אבל, ויקטר למכמרתו (חבקוק א') אינו מחובר מן, ופרשו מכמרת (ישעי' י"ט). כי אם מן מכמרת בסגו"ל:

מפעלת, מגערת, מחמצת, מרחשת, מחשבת רעה (יחזקאל ל"ח). מחברת מרקחת, משלחת, ויתכן לפרש מחמצת שם תואר לעסה, וכן מולדת (ויקר' י"ח) שם תואר והוא במשקלו, ובהפסק ישוב הסגול לקמץ כמשפט, וצדקה למשקלת (ישעיה כ"ח) ונשאר עם הסגו"ל, את האש ואת המאכלת (בראש' כ"ב) ומלאכת מזה המשקל אלא שנחה בו האל"ף כמשפט, מחברתו את מחרשתו ואת אתו (ש"א י"ג) משמרתו, מלאכתו, בנוח האל"ף והקבוץ מחברות, משמרות, מלאכות בנוח האל"ף ובסמוך ובכנוי תנוע האל"ף, כל מלאכות (דה"א כ"ח). לספר כל מלאכותיך (תלים ע"ג). משמרותיו, משמרותיך וכן כלם:

תפעלת, תפארת, תפלצת: תפעולת, תלבושת:

תפעלה, תפארה וכן תשבחה שנאמר בתפלות וכן תשבחות התי"ו בחירק*]: תפעולה, ותעלומה יוציא אור (איוב כ"ח). והמפיק לתפארת הקריאה, וכן במפיק וגלה על ראשה (זכריה ד') כבכורה בטרם קיץ (ישעיה כ"ח). לא גשמה ביום זעם (יחז' כ"ב). וכן יאמר תעצומה, מן, עז ותעצמות (תלים ס"ח). תנחומה, מן תנחומות

*] א"א זהו מה שכתב אביו ז"ל בספר הזכרון שאין לומר בתשבחות אלא בתשבחות בחירק:

[א] כי השרש נתן ובאה הדגש תמורת הנו"ן:

תַּנְחוּמוֹת אל (איוב ט"ו). תַּהְפּוּכָה, מן, דור תַּהְפֻּכוֹת המה (דברי' ל"ב). תַּהֲלוּכָה מן וְתַהֲלוּכוֹת לימין מעל לחומה (נחמיה י"ב). תַּעֲרוּבָה, מן בני הַתַּעֲרֻבוֹת (דה"ב כ"ה). תַּלְאוּבָה מן בארץ תַּלְאֻבוֹת (הושע י"ג). תַּחֲנוּנָה מן בקול תַּחֲנוּנוֹתָי (תלים פ"ו):

תַּפְעוּל, תַּמְרוּק, תַּעֲנוּג, תַּמְרוּר, תַּנְחוּם, תַּחֲלוּא, תַּעֲלוּל, תַּמְרוּקֵיהֶן (אסתר ב') אהבה בַּתַּעֲנוּגִים (שיר ז'). כוס תַּנְחוּמִים (ירמיה י"ו). תַּמְרוּרִים (שם ל"א). וימת בְּתַחֲלוּאִים (דה"ב כ"א). ואת תַּחֲלוּאֶיהָ (דברים כ"ט). תַּחֲלֻאֵי רעב (ירמיה י"ד). וְתַעֲלוּלִים ימשלו בם (ישעיה ג'):

תַּפְעֵל, וכתונת תַּשְׁבֵּץ (שמות כ"ח). ובדברי רז"ל תַּרְבֵּץ הושט:

תַּפְעִיל, תַּרְשִׁישׁ, תַּכְרִיךְ, תַּלְמִיד:

תַּפְעֲלֹנִי, תַּחְכְּמֹנִי (ש"ב כ"ג).

תַּפְעֵלָה, תַּרְדֵּמָה, תַּבְעֵרָה:

תַּפְעִלָּה, תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה (ישעיה כ"ט) ודגש (הנו"ן) [היו"ד] לחסרון המשך:

תִּפְעַל, תִּדְהָר ותאשור (שם מ"א). תִּרְעַל, ואת הַתַּחְמָס (ויקרא י"א).

תְּפַעֵל, תְּבַלֻּל בעינו (שם כ"א). וּתְאַשּׁוּר (ישעיה מ"א).

תְּפַעֵל, אשר בִּתְלַשָּׂר (ישעיה ל"ז):

תְּפוֹעֵל, תְּקוֹמֵם ועי"ן הפעל בו נחה, ובתקוֹמֲמֶךָ אתקוטט (תלים קל"ט):

נִפְעוּל, נַפְתּוּל, מן נַפְתּוּלֵי אלקים נפתלתי (בראשית ל').

נִפְעוֹל, נִמְרוֹד הנו"ן בחירק, נִפְתּוֹחַ (יהושע ט"ו). הנו"ן בסגו"ל:

יִפְעַל, יִפְתָּח, יִצְחָק, יִדְלָף, יִצְהָר, יִגְאָל, יִשְׁבָּק:

יַפְעוֹל, יַעֲקֹב:

יַפְעוּל, וּבַיַּלְקוּט (ש"א י"ז).

יַפְעֵל, ארץ יַעְזֵר:

אֶפְעָל, אֶשְׁכָּר, אֶשְׁנָב, אֶצְבַּע, אֶשְׁפָּר, קמוצים ובהסמכם פתוחים, ובפתח האל"ף אַרְבַּע גם הבי"ת פתוחה גם באתנח וסוף פסוק, אַשְׁמָן מן בָּאַשְׁמַנִּים כמתים (ישעי' נ"ט). אַכְזָר, אַכְזָב:

אֶפְעוֹל, אֶגְרוֹף, אֶזְרוֹעַ, אֶפְרוֹחַ אֶשְׁכֹּל, אֶתְמוֹל, ובשורק וְאֶתְמוּל עמי לאויב יקומם (מיכה ב'). ונדגש התי"ו והאל"ף בחירק, כל יודעו מֵאִתְּמוֹל שלשם (ש"א י'). וקבוץ אֶשְׁכֹּל בלשון נקבות, לְאַשְׁכְּלוֹת (שיר ז'

ז'). ובפתח האלף, ובסמוך ובכנוי הכ"ף בשו"א, כְּאֶשְׁכְּלוֹת הגפן (שם ז'). האל"ף בסגו"ל, הבשילו אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ (בראשית מ'). האל"ף בפתח ויתכן להיות משקל אחר כי אשכלות לא ישתנה בסמוך, וכמוהו מן אַרְמוֹן אַרְמוֹנוֹת, ובסמוך אַרְמְנוֹת בן הדד (עמוס א'). ויתכן שהוא משקל אחר ואע"פ שארמון אינו מזה המשקל כי הנו"ן בו נוספת ואפשר שגם בו האל"ף נוספת:

אפעל, אַבְנֵט לא ישתנה בסמוך, ובכנוי ובקבוץ וְאַבְנֵטְךָ אחזקנו (ישעיה כ"ב) ועשית להם אַבְנֵטִים (שמות כ"ח) ואפשר שהוא מן ארבע אותיות:

אפעיל, בתי אַכְזִיב לאכזב (מיכה א'). כי מצאנוהו בלא אל"ף, והיה בִּכְזִיב (בראשית ל"ח). ובתוספת ה"א אַכְזִיבָה, ועד אַרְגִּיעָה לשון שקר (משלי י"ב). שם, כמו רֶגַע, ואפשר שיהיה מזה המשקל, אַתִּיק אל פני אַתִּיק (יחזקאל מ"ב). היה ראוי אַנְתִּיק:

אפעיל ברגש, אֲבַטִּיחַ, ואת הָאֲבַטִּיחִים (במדבר י"א).

אפעל, אַפֶּדֶן, הדל"ת בפתח או בצירי, מן, ויטע אהלי אַפַּדְנוֹ (דניאל י"א). ויתכן האל"ף שורש והנו"ן נוספת:

אפלעון, אַפִּרְיוֹן (שיר ג').

אפעלון, אֲדַרְכּוֹן, לַאֲדַרְכֹּנִים (עזרא ח'). באל"ף כי האל"ף נוספת כי נמצא בלא אל"ף עם מ"ם בסוף, דַּרְכְּמוֹנִים שש רבאות (שם ב'):

אפעלה, אַצְעָדָה, ובפתח אַזְכָּרָה, אַזְכָּרָתָהּ (ויקרא ו'):

אפעולה, וְאַשְׁמוּרָה בלילה (תהלים צ'). ועם תי"ו בְּאַשְׁמֹרֶת הבוקר (שמות י"ד). בחולם:

אפעליות, אַכְזְרִיּוּת חמה (משלי כ"ז):

אפעפועה, אֲבַעְבּוּעָה, לשחין פורח אֲבַעְבֻּעֹת (שמות ט'). נכפלה בו הפ"א והעי"ן ונפל למ"ד הפעל והיא הה"א כי שרשו בָּעָה מענין נִבְעָה בחומה נשגבה (ישעיה ל').

הפעול, כְּהִנְדֹּף עשן (תהלים ס"ח). הִמּוֹל*] (בראשית י"ז). ובשורק, כְּהִתּוּךְ כסף כי הוא מקור (יחזקאל כ"ב).

*] א"א קסה לי על הִמּוֹל והיינו שם אולי הוא טעות סופר:

הפעלה, רוח וְהַצָּלָה, (אסתר ד'). הַכָּרָה, הַכָּרַת פניהם, (ישעיה ג'). ראויים בתשלומם הַנְצָלָה, הַנְכָּרָה:

הפעלות

הפעלות, להשמעות אזנים: (יחזקאל ד"ד):

ומחסרי הפא:

מעול, משור בחולם ובדגש, ובשורק מבול, מבוע, מרוח מן, משאות שוא ומדוחים (איכה ב'): ובקמץ:

מעל, מבט, מטע, מפל, מפח, מפץ, מצב, מתן, והתואר מכר, איש מאת מכרו, (מ"ב י"ב), קמוצים, ובהסמכם פתוחים, ומפל רב, (עמוס ח'). מטע ה', (ישעיה ס"א). מפח נפש, (איוב י"א). אבל עם הכנוים יהיו קמוצים בעיקרם, ואיש כלי מפצו בידו, (יחזקאל ט'). נצר מטעי, (ישעיה ס'). תרומת מתנם, (מדבר י"ח). ובסמיכת הרבים בשו"א מפלי בשרו, (איוב מ"א). ובא קמץ בסמיכות מתן אדם ירחיב לו, (משלי י"ח). מצב פלשתים, (ש"א י"ג). ובא פתח במוכרת למסע לפני העם, (דברים י'). ולמסע את המחנות, (מדבר י'). וממסד עד הטפחות, (מ"א ז'). ובצירי מפץ אתה לי: (ירמיה נ"א). ובה"א הנקבה:

מעלה, מטרה, מפלה, מעי מפלה, (ישעיה י"ז). מתנה, ובצירי מגפה, מסכה, מפלה, שמה למפלה, (שם כ"ג). קריה בצורה למפלה, (שם כ"ה). מצבה, ובסמוך מפלת האריה, (שופטים י"ד). מצבת קבורת רחל, (ראשית ל"ה). ויתכן שיאמר גם כן במוכרת כמו ממלכה, ממלכת, מלחמה מלחמת כמו שכתבנו, וכן בא במוכרת, ותשם את המקבת בידה, (שופטים ד'). ונשתנו בסמיכת ובאו על דרך המוכרת מלרע ובפתח למ"ד הפעל מגפת הסוס, (זכריה י"ד). מסכת זהבך, (ישעיה ל'). ונשתנה עוד ובא עי"ן הפעל בשו"א מצבת בעל, (מ"ב ג'). והקבוץ מטרות, ומקבות והגרזן, (מ"א ו'). מפלות, מגפות מצבות מפלות:

*] אינו כן רק מסקנא בתשלומם ומחסרי פ"א עוד שיא, שיג, עיקרם נשיא נשיג בשו"א הפ"א, וע"כ יחסר. יבא"ר.

נשיא, נשיג*], אם יעלה לשמים שיאו (איוב ג'). וכי שיג לו (מ"א י"ח):

ומנחי הפא.

מועל בחולם או בשורק מולד, מושב, מודע, מורד בחולם*] מוסר מוסר (ישעיה ד"ח). בשורק קמוצי העי"ן ובסמוך

*] א"א לפי פירש רש"י ראבון

פתוחים

פתוחים לְמוֹרָשׁ קפוד (שם י"ד). אל מוֹשַׁב הקיר (ס"א ך'). מוּסַר ה' (משלי ג'). מוּסַר הבלים (ירמיה י'). מוּסַר אכזרי (שם ל'). מֵיסַר השכל (משלי א'). ובא בלי סמיכות פתח, והיית מִיצַק (איוב י"א). במקצת ספרים, ובמסורה אין פתח כי אם מוּצָק נחשת (מ"א ז'). ובכנוי, וישב המלך על מוֹשָׁבוֹ (ס"א ך'). ויהי מוֹשָׁבָם ממשא (בראשית ז'). ובקבוץ מוֹלָדִים, מוֹשָׁבִים העי"ן בקמץ, ובסמוך העי"ן בשו"א, ובכל מוֹשְׁבֵי הארץ (יחזקאל ל"ד). המה היו בְּמֹרְדֵי אור (איוב ך"ד). ויש אומרים כי מוֹשְׁבֵי, מוֹרְדֵי משקל אחר מוֹשֵׁב מוֹרֵד בצירי, כי מזה המשקל יהי' גם הסמוך בקמץ, כמו מוֹרָשֵׁי לבבי (שם י"ז) מוֹצָאֵי בקר (תהלים ס"ה). כְּמוֹצָאֵי גולה (יחזקאל י"ב). כי מזה המשקל הם שהלמ"ד שלהם אל"ף מוֹרָא מוֹצָא, ואת מוֹרָאוֹ לא תיראו (ישעיה ח'). והוא מוֹרַאֲכֶם (שם) אבל בסמיכות הוא גם כן בקמץ מפני האל"ף הנחה, ויצא אל מוֹצָא המים (מ"ב ב'): ובה"א הנקבה:

פתח והסגי' קמץ עיין במימוקי בפרש יסד:

מוֹעָלָה בחולם או בשורק מוֹרָשָׁה ובסמוך מוֹרֶשֶׁת גת (מיכה א'). בחולם ובשורק ערי הַמּוּעָדָה (יהושע ך') מטה מוּסָדָה (ישעיה ל') מוֹסְרוֹת הצלעות (יחזקאל מ"א): וכן במשפט הזה:

מוֹעֵל בצירי, מוֹעֵד, מוֹקֵד, מוֹפֵת אלה לא ישתנו בסמוך. ובקבוץ ובסמוך ובכנוי העי"ן בשו"א, מוֹפְתִים, מוֹעֲדִים, מוֹקְדֵי עולם (ישעיה ל"ג). מוֹעֲדֵי ה' (ויקרא ך"ג). ואת מוֹפְתַי (שמות ז'). אלה הם מוֹעֲדָי (ויקרא כ"ג) וכן בכנוי היחיד, על מוֹקְדָהּ (שם ו'). את קרבן ה' בְּמוֹעֲדוֹ (מדבר ט'). ובכנוי הנמצא העי"ן בפתח או בסגו"ל כמו שכתבנו בכנוי הפועל מוֹעַדְךָ וכן היחיד בכנוי הנמצאים מוֹעַדְכֶם בפתח העי"ן או בסגו"ל אני מוֹפֶתְכֶם (יחזקאל י"ג) והקבוץ בכנוי העי"ן בשו"א, אבל, ואין בודד בְּמוֹעֲדָיו (ישעי' ע"ז). שהוא קמץ אמרו שהוא במשקל אחר מוֹעָד בקמץ בפלם מוֹלָד כי אם הי' ממועד בצירי הי' (מוֹעֲדוֹ) [מוֹעֲדָיו] העי"ן בשו"א, והנה מצאנו פתחת לְמוֹסְרָי (תהלים קי"ו). בצירי, ואם הנפרד מוסר בצירי הי' לו לומר מוֹסְרַי בשו"א אך נאמר כי הנפרד מוֹסָר בקמץ ועם הרבים מוֹסָרִים, מוֹסְרֵי:

ובא קמץ קטן תחת קמץ גדול ובה"א הנקבה:

מוֹעֵלָה בצירי מוֹעֵצָה, מוֹסֵרָה, וכן הקבוץ בצירי, וילכו בְּמוֹעֵצוֹת (ירמיה ז'). מוֹסֵרוֹת ומוטות (שם ך"ז) והסמוך בשו"א מוֹעֲצוֹת, ומוֹסְרוֹת

ערוד

ערוד (איוב ל"ט). וכן הכנוי ומוסרותיך אנתק (ירמי' ל'). וממועצותיהם ישבעו (משלי א'). ובתי"ו הנקבה מולדת בית (ויקרא י"ח). מורשת גת (מיכה א'). וכבר כתבנוהו למעלה, מודעת פתח מפני העי"ן, מולדתך, מולדתנו, מודעתנו בצירי, ובא בקמץ, הלא בעז מודעתנו (רות ג') ומשפטו בצירי, וכן יאמר מגשעת, והקבוץ ממנו, האל לנו אל למושעות (תלי' ס"ח):

מיעל, מיטב, מישר בצירי המ"ם, ובחירק, עברו מיכל המים (ש"ב י"ז). והם קמוצים, ובסמוך פתוחים מיטב שדהו (שמו' ך"ב). והקבוץ מישרים אהבוך (ש"ר א'): מיעול, מישור: תיעל, תימן:

תיעול, תירוש, תינוק, וקבוץ תינוק בלשון נקבות תינוקות של בית רבן, כי תינוק ותינוקות לא נמצא כי אם בדברי רז"ל ואמרו לנקבה תינוקת:

תועל, תושב, כשביר כתושב (ויקרא ך"ה). קמץ, ובסמוך פתח תושב כהן ושכיר (שם ך"ב): ועם ה"א הנקבה:

תועלה, תולדה, ובסמוך תולדת וכן יאמר גם כן במוכרת תולדת כמו שזכרנו במשמרת תפארת, וכן יאמר תוכחה, תועפה או תועפת תוכחת, טובה תוכחת מגלה (משלי ך"ז). והקבוץ, בתוכחות על עון (תלים ל"ט) וכסף תועפות לך (איוב ך"ב) ובצירי, ביום תוכחה (הושע ה') והקבוץ תוכחות בלאומים (תלי' קמ"ט). וסמיכות הקבוץ, אלה תולדות יעקב (בראשית ל"ז). תוכחות מוסר (משלי ו'). בתוכחות חמה (יחזקאל ל"ה). כתועפות ראם לו (מדבר ך"ד):

עלה, שנה, דעה, עצה, לדה, צאה, עדה, חמה, ובסמוך שנת, עצת, עדת, חמת, עי"ן הפעל בשו"א אבל צאה לא ישתנה מפני האל"ף צאת האדם (יחזקאל ד'). וכן דעה דעת, פתח כלו מפני שהוא מלעיל והכנוים דעתו, דעתך, דעתי, והם מחוברים מן דעת שהוא אחד בסמוך ובמוכרת ולא מן דעה, כי אלו הי' מחובר מן דעה היתה התי"ו רפה כמו שזכרנו במלחמת, ויתכן שסמיכות דעה דעת עי"ן הפעל בצירי ומלרע כמו צאה צאת, והכנוים צאתו, צאתך, דעתו דעתך, אבל להקל על הקריאה עשו החבור מן דעת לא מן דעה ובמשקל דעת, שחת, נחת, שרשם ישח ינח, שנה, שנתי, שנתו, וכן כלם עי"ן הפעל בשו"א, אבל בלדה נהגו בקריאתו מנהג צאה לקיום הצירי, לדתו, לדתך, ואולי נהגו כן מפני

שהלמ"ד

שהלמ"ד והדל"ת ממוצא אחד שלא להטוף האחת על חברתה, ובאו בתיו ובפתח שלא בסמיכות, אם אתן שנת לעיני (תלים קל"ב). *] חמת למו אבל הם סמוכים סמיכות אותיות השמוש, והקבוץ בצירי שנת, דעות, עצות, לדות, צאות, עדות, חמות, ובסמוך בשו"א שנות, חמות, עדות, עצות, אבל דעות, צאות לא ישתנו, וכן לדות והכנוי שנותיו, חמותיו, עדותיו, עצותיו, בשו"א נלאית ברוב עצתיך (ישעיה מ"ז) והפייט אשר אמר, וסבות לעצותיו העי"ן בצירי תפשו עליו ואמרו כי הישר לעצותיו, ודומה לי כי השגהו משקל עדותיו אשרי נוצרי עדותיו (תלים קי"ט). ואותו הוא בצירי לקיים בו הנח שהוא מנחי העי"ן:

*] אמר המגיה שנת קמוץ ואמרו ובאו בתי"ו שב לשנת וחמת. ובפתח שב לחמת לבד והעד על זה שאמר בשרשים ז"ל ובלי סמיכות עם התי"ו אם אתן שנת ולא הזכיר הפתח°]:

°] עיין לעיל בהאבן השש עשרה שמנה ג"כ שנת מן הפתוחי' וכן העיד בפירוש בבאורו על הכתוב הזה, שהוא בפתח הפך עדות הראב"ע בצחות, ודברי המגיה בזה בטלים ומבוטלים. יבא"ר.

עולה, צואה, ובסמך צואת בנות ציון (ישעיה ד'). ומצאתו לא רחץ (משלי ל'). ובתשלומו היה יצואה על משקל בשורה:

על, דע, אשא דעי (איוב ל"ו). צא תאמר לו (ישעיה ל'):

עול בחולם ובשורק צא, הבגדים הצאים (זכריה ג') ובתשלומו יצואים על משקל גדולים, ובשורק, כי בול הרים ישאו לו (איוב מ'). לבול עץ אסגוד (ישעיה מ"ד. אם בפידו להן שוע (איוב ל'):

עלעל, צאצא הצאצאים (ישעיה ד"כ) וצאצאי מעיך (שם מ"ו) שרשם יצא:

ומנחי העין:

מפול, מקום, מלון, מכון, מאור, מגור, מזור, מצור, מקור, משוש, מנס המ"ם בקמץ, ובצירי, כי לא לקלים המרוץ (קהלת ט') הוו"ים עייני הפעלים, ובהסמכם תשוב המ"ם שוא"ת, מקום הכנעני (שמות ג'). מקום שם קבר (יחזקאל ל"ט). מלון אורחים (ירמיה ט'). משוש פראים (ישעיה ל"ב). ואל מצור ירושלים (יחזקא' ל"ד). מקור מים חיים (ירמי' ב'). למאור פניך (תלים צ'). וכן בכנוי, אל מקומו (שופט ה'). את מזורו (שם). את מקורה (ויקרא ך'). ובקבוץ מלונים, מכונים, מאורים כל מאורי אור

 בשמים

בשמים (יחזקאל ל״ב) כִּמְבוֹאֵי עיר מבקעה (שם ד״ו) מְמוֹתֵי תחלאים (ירמיה י״ו). ובקבוץ הנקבות, את שני הַמְּאוֹרוֹת (בראשית א׳). וכן קבוץ מָקוֹם בלשון נקבות מְקוֹמוֹת, מְקוֹמוֹתָיו, מְקוֹמוֹתֶיךָ, וכן בשורק מָעוּף, ובסמוך מְעוּף צוקה (ישעיה ח׳). וּמְצוּדוֹ עלי הקיף (איוב י״ט. מָרוּד, מן, ועניים מְרוּדִים (ישעיה נ״ח) מָבוּשׁ, מְבוּשִׁים והחזיקה בִּמְבֻשָׁיו (דברי׳ ד״ה) מָצוּק מצפון (ש״א י״ד). מְצוּקֵי ארץ (שם ב׳) מָגוּר, מְגוּרֵי אל חרב (יחזקאל ד״א. ובא במשקל הזה, עשו מְשׁוֹטַיִךְ (שם ד״ז). כי הוא מן כל תופשי מָשׁוֹט (שם). שהוא במשקל מָכוֹן, מָקוֹם, ובא הדגש תמורת הנח שאחר קמץ מ״ם מָכוֹן, מָקוֹם ויאמר האחד אם הי׳ קל מָשׁוֹט, והרבים מְשׁוֹטִים מְשׁוֹטַיִךְ, ומן הדגש יאמר האחד מִשּׁוֹט, בחירק המ״ם והרבים מִשּׁוֹטִים, מִשּׁוֹטַיִךְ, והמשקל הזה בתשלומו במשקל מִזּוֹר, מִגְדּוֹל (ש״ב ד׳):

מִפַל מוּעָף, מוּצָק, והוא בתשלומו במשקל מִשְׁחַת, מן, כי מָשְׁחָתָם בהם (ויקרא ד״ב. ובהא הנקבה שמת מוּעָקָה במתנינו (תלי׳ ס״ו):

תּוּפַל, אפשר שיהי׳ תואר במשקלו שמן תּוּרַק שמך (שיר א׳). ובא פתח לפי שבא במשקל איתן, וכן מצאנו תואר פתח, הנני יִסַּד בציון (ישעיה ד״ח). לב הַתֻּל (שם מ״ד):

פִּילוֹן, פִּישׁוֹן, גִּיחוֹן, כי ענין פישון, מן, ויצאתם וּפִשְׁתֶּם (מלאכי ג׳) וכן גיחון מן יָגִיחַ ירדן אל פיהו (איוב מ׳). תִּיכוֹן, חִיצוֹן, קִיצוֹן, מן, הַקִּיצוֹנָה (שמות ד״ו). ובצירי זֵדוֹן המים הַזֵּידוֹנִים (תלי׳ קכ״ד): ובקמץ:

פָּלוֹן, בא זָדוֹן (משלי י״א). אנשי לָצוֹן (ישעי׳ ד״ח). שָׂשׂוֹן ושמחה (שם ד״ב). קמצות הפ״א לעי״ן הפעל, והווי״ן והנו״נין נוספין, ובסמוך הפ״א בשו״א זְדוֹן לבך השיאך (עובדיה א׳) כי שְׂשׂוֹן לבי המה (תלי׳ קי״ט) וכן בבנוי ובקבוץ, ובצירי זֵדוֹן מן מים הַזֵּידוֹנִים (שם קכ״ד). ונכתבה בו יו״ד עי״ן הפעל, ובמשקלו, עם אֵלוֹן מצב אשר בשכם (שופטי׳ ט׳) בְּאֵלֹנֵי ממרא (בראשית י״ח):

פִּיל, שִׁיר, קִיר, עִיר, צִיר, צִיץ, גִּיר, נִיר אחד בסמוך ובמוכרת והקבוץ שִׁירִים, צִירִים, ונבלע הנח ברגש במלת ופטורי צִצִּים (מ״א ו׳) וקִיר בקבוץ נקבות קִירוֹת הבית (שם). ועִיר בקבוץ הפ״א קמוצה עָרִים, ויש בהראות עי״ן הפעל, ושלשים עֲיָרִים להם (שופטי׳ יו״ד) וסיר יקובץ בלשון

זכרים

זכרים, כי עד סירים סבוכים (נחום א׳) וסיר אחר יקובץ בלשון נקבות, ועשית סירותיו (שמות כ״ז): ויש:

פיל שעי״ן שלו נראית בית, חיל, עיר, עין, יין, שית, ביר, ובסמוך תנוח עי״ן הפעל בצירי, בית ה׳ (ש״א א׳). עין ה׳ (תלי׳ ע״ג). עין הקורא (שופטי׳ ט׳). זית שמן (דברים ח׳). כיין לבנון (הושע י״ד). חיל פרעה (שמות י״ד). ובאו במוכרת על דרך הסמיכות כיין הטוב (שיר ז׳). בחיל כבד (ישעיה ל״ז). ובאו בסמוך על דרך המוכרת, מיין הרקח (שיר ח׳). היין החמה (ירמיה כ״ה). יין תרעלה (תלים ס׳). ועיר פרא (איוב י״א). והקבוץ זיתים בצירי, בתים בקמץ וקבוץ עיר בהראות עי״ן הפעל ועירים עשרה (קהלת ז׳). וכן קבוץ חיל בהראות עי״ן הפעל, שרי החילים, (מ״א ט״ו). ובסמיכות תנוח. וקבוץ עין עינים, ובלשון נקבות בהראות עי״ן הפעל עינות ותהומות (דברים ח׳). ובסמוך נחה עינות מים (שמות ט״ו). ובחירק עינות תהום (משלי ח׳). ובכנוי עינו, ביתו בצירי ובחירק שיתו ושמירו (ישעיה י׳). אוסרי לגפן עירה (בראשית מ״ט). וכן תאמר יינו, זיתו, בירו, בצירי או בחירק וכן שאר הכנוים, וקבוץ ביר, לא מצאנו ואולי יקובץ בלשון נקבות כי הוא לשון נקבה, כהקיר ביר מימיה (ירמיה ו׳). ונאמר בירות, כמו עינות, ואולי נאמר ברים כמו זתים וקבוץ יין מצאנו בדברי רז״ל יינות שמנים וסלתות, ואפשר*) שיהיה מזה המשקל, ונשב בגיא (דברים ד׳). והיה ראוי להיות גיא על משקל בית, זית, אלא שהוקל:

*) כן הוא בודאי והדרכה הוא עקר המשקל. ועיין קו״א. יבא״ר.

פל בצירי, אל, גר, כן, נר, זר, נד, עד, ער, רק, רש, כי אתה תאיר נרי (תלים י״ח). כי אתה נירי ה׳ (ש״ב כ״ב). ונכתבה בו עי״ן הפעל בשירת ספר שמואל, בין איש ובין אחיו ובין גרו (דברי׳ א׳) בשמים עדי (איוב ט״ז). ובא כמהלך ראשך (משלי ו׳). מחתת דלים רישם (משלי י׳). וקבוצם אלים, גרים, כנים ונר יקובץ בלשון נקבות, יאירו שבעת הנרות (מדב׳ ח׳) ובסמיך אילי מואב (שמו׳ ט״ו) וכן בכנוי יתנו עדיהם (ישעי׳ מ״ג):

פל בקמץ, זר, רע, רש, שב, עב, קמוצים, ובהסמכם פתוחים ובאו קמוצים בסמיכות כעב טל (ישעיה י״ח). כעב מלקוש (משלי ט״ז). ועב עץ (יחזקאל מ״א). ורע, הרבה ממנו פתוחין והן ידועים על פי המסורת,

וכן צר הרבה פתוחין ויש שבעה קמצין, לו צר (ישעי' ס"ג). ידו פרש צר (איכ' א'). נצב ימינו כצר (שם). לפני צר (שם א'). בצר הרחבת לי (תלים ד'). אין שלום מן הצר (זכריה ח'). כי אין הצר (אסתר ז'). והם קמוצין על הצר הצורר (מדבר י'). בצר לי (תלי' י"ח). פתחין בפ"ש מאוד (איוב ל"ו). פתח, פח, פחי, פחים, פתח, וכן חח, חחי, חחים, וכל עד פתח וכל ועד סגו"ל, אבל היודע ועד (ירמיה כ"ט). צירי שהוא ענין עדות, ובקבוצם זדים, רעים, ובסמוך זדי, רעי, עבי, ושטי כזב (תלים מ'). לא יפול הקמץ לקיים הנח בהם וכן הנקבות רעות, עבות וכן בסמיכות רעות, רעות מראה (בראשית מ"א). אבל מנחי הלמ"ד שהנח בהם איננו עיקר יפול הקמץ כמו מן בנים בני, ומן שנים שני, ומן פנים פני, ומן דוים דוי, מן דם, דמים דמי, וכן בשנים ידים ידי, ומן שמים שמי ה' (איכה ג'). ובכנוי לא יפול הקמץ ביחיד, דמו, דמך, דמי, ידו ידך, ידי, ולנקבה דמך ידך ועם כנוי רבים הנמצאים ישוב תנועה קטנה ואך את דמכם (בראשי' ט'). מלאו ידכם (שמות ל"ב). ורבים דמיך, ידיך, ידינו, ועם הנסתרים והנמצאים ידיהם, ידיכם, דמיהם דמיכם הפ"א בשו"א

אבל בנחי העי"ן לא לא יפול הקמץ בכל הבנוים:

פול בחולם אור, בור, סוד, כוס, יום, שור, כור, אוי גוי, עור, חור, כח, שוע, לוג, לול מן ובלולים יעלו (מ"א ו'). ובקבוץ נדגשה תמורת הנח וכן נהגו בקבוץ לוג, לגים כמו שבא גם כן בשלמים מן ערום ערמים, ומן אדם אדמים וכן עבות עבתים, אלה עבתה, (יחזק' י'). או יהיה הנפרד מן ובלולים לול בשורק, וקבוץ בור עור בלשון נקבות בורות עורות וכן כוס, גביעים מלאים יין וכוסות (ירמיה ל"ה). וכן בכנוי לא ישתנו בסמיכות וכן בהחטפם במקף לא ישובו לקמץ חטף כמו שישובו הכפולים אשר בזה המשקל אלא ישאר החולם במקומו לקיים הנח שהוא עי"ן הפעל כמו באור־פני מלך חיים (משלי ו'). אור־לך מואב (מדבר כ"א). יום־בשורה הוא (מ"ב ז'). וזולתם, ושור בקבוץ בתנועת הו"ו, שורים יזבחו (הושע י"ב). ומן אור, בור, חור, גוי, אורים, בורים, חורים, גוים, ובוש וטוב שהם תואר בושים, טובים אבל טוב בשורק הוא שם, ואפשר שיהיה טוב בחולם במוכרת וטוב בשורק בסמוך טוב הארץ (ישעיה א'). וכן בכל מקום הוא על הסמיכות,

ורב

ורב טוב לבית ישראל (שם ס״ג). היינו אומרים כי נסמך על אות השמוש כמנהג וכן חור בחולם, ובסמוך, על חר פתן (שם י״א. בשורק, כיוצא בו מצאנו מלת מצולות שהוא בחולם במוכרת, כמו, ירדו במצולות (שמות ט״ו). וחביריו, ובסמוך בשורק ותשליך במצולות ים (מיכה ז׳). כל מצולות יאור (זכריה י׳). אלא שמצאנו ובתים מלאים כל טוב (מדבר י׳). שהוא מוכרת והוא בשורק, מבחר וטוב לבנון (יחזקאל ל״א). שהוא סמוך והוא בחולם, וקבוץ יום נשתנה מבני משקלו כי בקבוצו ישוב החולם לקמץ ימים, וכן במשקלו ראש ראשים, ובסמיכות ובכנוי קיים הנח בראש, ראשי בני ישראל (מדבר ג׳). ראשיכם שבטיכם (דברים ך״ט). מפני שהנח כתוב, אבל ימים שאין הנח כתוב נפל הנח בסמיכות, כל ימי אדם (ראשית ה׳). וכן בכנוי הנסתרים והנמצאים ימיהם, אבל בשאר הכנוים קיים הנח, ימיך, ימי, ימיו, ימיה, ימינו *) ויתכן כי שו״א ימי, מקום קמץ חטף כי משפטו ימי, חטף בקמץ מקום החולם יום, ולהקל בא בשו״א לבדו, כמו שכתבנו באשר דינם להיות בקמץ חטף, ולהקל בא בשו״א לבדו בפעלים ובשמות, וכן ימים או עשור (ראשית ך״ד). מימים ימימה (שמות י״ג). ימים תהיה גאולתו (ויקרא ך״ס). ואע״פ שענינם שנה הוא לשון רבים כי משפטו ימים שלמים והם ימי השנה ששלמו ימי תקופת השמש במסיבתו והוזר חלילה לפיכך קורא השנה ימים סתם, וקבוץ השנים בחולם יומים:

*] לכן הנרא׳ כי משקלו פוע מנחל״ה והו״או איננה שרשית. ע״כ תפול בסמיכו׳. אבל ראש הוא ע״מ פעל שבקבוץ היה ראוי ראשים והניחו האל״ף והקמץ נעתק לשלפניו כדינו. יבא״ר.

פיל בשורק אור, שום, שוק, פור, חור, לוח, כור, טור, דוד, רוח, והקבוץ אורים, שומים, חורים, פורים, טורים, ולא ישתנו לא בסמוך ולא בכנוי אלא שתסור מ״ם הרבים כמשפט, אבל לוח, רוח קבוצם בלשון נקבות לוחות, רוחות, וקבוץ שוק דוד בהנעת הו״ו בשוקים וברחובות (ש״ר ג׳). בסירות ובדודים (דה״ב ל״ס). כמו קבוץ שור, שורים בהנעת הו״ו:

פולה בשורק צורה, בסירות הוגה (עמוס ד׳). שובה, בושה, דומה ובחולם, לא תלכו רומה (מיכה ב׳). בבוא כשואה (משלי א׳). ובסמוך ובכנוי צורת הבית, את כל צורתו (יחזקאל מ״ג). וכן כלם:

פֵּלָה, צֵרָה לדרך (תלים מ"ה). יונק עם איש שֵׂיבָה (דברי ל"ב). לא ישתנו אלא שתהפך הה"א לתי"ו בסמוך ובכנוי, עֵדָה וקבוצו העֵדוֹת והחקים (דברי' ד'). כי קמו עיניו מִשֵּׂיבוֹ (מ"א י"ד). ראוי מִשֵּׂיבָתוֹ, כמו וְצוּרָם לבלות שאול (תלים מ"ט). כמו וְצוּרָתָם או יהיה הנפרד ממנו שֵׁיב על משקל בַּיִת, זַיִת, ויש במשקל הזה שהוא בתי"ו ומלעיל כמו שזכרנו מְלָאכָה ומְלֶאכֶת, דִּבְלָה וְדִבֶלֶת, תּוֹכֵחָה ותוֹכַחַת, והיה ראוי על משקל פֶּלֶת אלא מה שמצאנו מהם הם פתחין בעבור שעינם גרונית והם נַחַת, שַׁחַת, רַחַת והם אחד בסמוך ובמוכרת, בכנוי נַחְתּוֹ, נַחְתִּי, רַחְתּוֹ, רַחְתִּי, בְּשַׁחְתָּם נתפש (יחזקאל י"ט). ובקבוצם נְחוֹת, רְחוֹת, שְׁחוֹת, ואפשר שיהיה זֶרֶת ארכו (שמות ך"ח).

*] מ"א במסורת לידה ג' חסרי' ומלאי מלאים אבל ס"בה כלם מלאים:

מזה המשקל או תהיה התי"ו שרש:

פֵּלָה, קָמָה, בָּמָה, צָרָה, עָלָה רָעָה, נָפָה, ובסמוך, להנפה גוים בְּנָפַת שוא (ישעיה ל'). ובא מלעיל מפני מלה זעירא שבצרה, כְּבָבַת עינו (זכריה ה'), בְּקָמַת רעיך (דברים ך"ג). בְּקָמַת פלשתים (שופטים ט"ו). עֲלוֹת ינהל (ישעי' מ'). וְבָמוֹת עולם למורשה (יחזקאל ל"ו). ובא בָּמֳתֵי עב (ישעיה י"ד). בָּמֳתֵי ארץ (עמוס ד'). בשני סימני הרבוי, ברבוי הזכרים וברבוי הנקבות כמו שהמשפט לבוא כן בשני סימנים עם הכנוים אבל זולתי הכנוים אין המנהג ברוב, והולם בָּמוֹת נהפך בבמתי לקמץ חטף להקל, ואפשר שיהיה מזה השער, עלו בְּשָׁרוֹתֶיהָ ושחתו (ירמיה ה'). יאמר האחד שָׂרָה והרבות שָׁרוֹת שָׂרוֹתַיִךְ, וכן הַשָּׁתוֹת יהרסון (תלים י"א). והיו שָׁתוֹתֶיהָ מדכאים (ישעי' י"ט). אבל, עד שְׁתוֹתֵיהֶם (ש"ב י') יצא מדרך המשפט כי משפטו בקמץ כמו שָׁתוֹתֶיהָ, ואפשר שיהיה שְׁתוֹתֵיהֶם מנחי הלמ"ד:

פִּילָה, חִידָה, שִׁירָה, בִּינָה, וכל אשר על המשקל הזה לא ישתנה אלא שתהפך הה"א לתי"ו, לא מצאתם חִידָתִי (שופטי' י"ד). ורוח מִבִּינָתִי (איוב ך'). והקבוץ שִׁירוֹת היכל (עמוס ח'). וכן כלם, ומזה המשקל, והטיבותי מֵרַאשׁוֹתֵיכֶם (יחזקאל ל"ו). על משקל שִׁירוֹתֵיכֶם, חִידוֹתֵיכֶם, כי באה הרי"ש בחירק בתנועת היו"ד אע"פ שעי"ן הפעל אלף וכבר כתבנוהו בשלמים בשקל פְּעֻלָּה:

פלות, ארון העדות (שמות לג"ע). בגרות כמהם (ירמי' מ"א). ובבנוי לא נשתנית תנועתו אלא שהוא בחולם, כי השורק והחולם מתחלפים, ועדותי זו אלמדם (תלים קל"ב). או יאמר מן עדותי בלא כנוי עדת בחולם, והקבוץ עדית, גריות, אבל קבוץ העדות והחקים (דברים ד). גם עדותיך שעשעי (תלים קי"ט). הוא קבוץ עדה תהיה לי לעדה (ראשי' ד"א). אבל בדרך עדותיך ששתי (תלים קי"ט). וזולתו שנראית בהם הו"ו בקריאה נהפכת בהם עי"ן הפעל ללמ"ד הפעל כמו עלוה, עולה*]: פלת. ובשת פני כסתני (תלי' מ"ד). ונפת צופים (שם י"ט). ובבנוי בקמץ חטף בשתי, בשתו, נפתי, נפתך, והקבוץ בושות, נופות: פילם, ריקם: פלנה, בשנה אפרים יקח (הושע י').

תפלה, תבונה, תכונה, תשומה, תמונה, ובסמוך תמנת כל (דברים ד'). ובא פתח קטן תחת פתח גדול, או בתשומת יד (ויקרא ה'). ובבנוי ותשובתו הרמתה (ש"א ז'). וכן כלם, והקבוץ תבונות, תמונות, תשובות, תמונותיכם, ותשובתיכם נשאר מעל (איוב ד"א) ובאה מלת ותפוצותיכם*] (ירמיה ד"ה). התי"ו בחירק ומשפטה בצירי, ובאה גם כן הפ"א בחולם ומשפטה בשורק, אבל בא כן הפ"א בחולם לזווג התנועות, כמו תהגמות יכסימו (שמות ט"ו). והתי"ו שבאה בחירק הוא במקום צירי, וכן, אם לא שריתיך לטוב*] (ירמיה ט"ו). בחירק התי"ו והנכו"ן בסגו"ל, ומלת כתבונם עצבים (הושע י"ג) חסרה תי"ו הבנוי*] ומשפטה כתבונתם, כי לא יתכן לומר תבון כי לא מצאנו ממשקלו, וכן, ארכה מארץ מדה (איוב י"א). משפטו מדתה, וכן, עובר בשוק אצל פנה (משלי י"ז). משפטה פנתה, וממשקל הזה תאנים הלאת (יחזקאל ד"ד). הנפרד תאנה בפלס תבונה, ונאמר הקבוץ בלשון זכרים כמו מן חטה חטים, ערמה ערמים, ויש אומרים כי הה"א הנוספת תחסר בבנוים ונאמר תבון,

*] ה"א והם ה' באפלה ביתא רבתא וסימן פרץ בן דמה.

*] היינו שם רק פעל מבנין הפעל ועיין קו"א. יבא"ר.

*] הוא ג"כ פעל לגזרת פעל ומשפטו שאריתיך וחירק הרי"ש לקיים היו"ד לפניו, ונשמט האל"ף כדינו אחרי אות שואית. יבא"ר.

*] עיין קו"א כי הה"א לא תתחלף לתי"ו, רק עם הכנוים תשמט לגמרי ובא א"כ על משפטו, וכן מזה פנה וגלה ודומיהם. יבא"ר.

תכוני, תבונן, תבונם וכן וצירם לבלות שאול (תלים מ"ט). יאמר ממנו
צורן צורי, וכן כלם, ומן מדה פנה נאמר מד, פן:

מפולה, מבוכה, משוכה, מלונה, מרוצה, מרודה מן, ועניים מרודים
(ישעיה נ"ח). ובחולם במצודה רעה (קהל' ט'):

ממפולה, ממגורה, נהרסו ממגרות (יואל א'):

הפלה, והנחה למדינות עשה (אסתר ב'). והמקור במשקלו להנפה גוים
בנפת שוא (ישעיה ל').

הפולה, הפוגה, מאין הפגות (איכה ג'):

מפלה, מצדה מן, יביאהו במצדות (יחזקאל י"ט). ואפשר שהם"ם שורש:

ומנחי הלמד:

תפעה וההא לנקבה, בתרמה לאמר (שופטים ט'). ויש אומרים כי התיו
שורש והוא שם מקום, ובמלאכיו ישים תהלה (איוב ד'). ומפני
הה"א שהיא אות גרונית נקרו התי"ו בקמץ רחב והפכו הקמץ חטף אל
הה"א כמשפט וכן ממשקל זה, כי תאנה הוא מבקש (שופטים י"ד) והושב
הקמץ לחולם להרחיב על האלף וכן עשו במלת זעמה ישראל (מדבר כ"ג)
כי הראוי זעמה לולי שהעי"ן גרונית ועוד נכתוב תהלה בכפולים:

תפעה, תאוה, תאנה, תאלה לולי האל"ף היתה התי"ו בחירק כמו תגרה
מתגרת ידך (תלים ל"ט). תאלתך להם (איכה ג'). תאנתה מי
ישיבנה (ירמיה ב'):

תפעה וההא לנקבה, ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א י"ח). רפאות
תעלה (ירמיה ל'). תלאה, ובסמוך תלאת, תעלת הברכה (ישעיה ז')
וכן יאמר בכנוי תלאתה, תעלתו וכן כלם התי"ו בשו"א, ובקבוץ תלאות
תעלות, ואת תעלותיה שלחה (יחזקאל ל"א):

מתפעה וההא לנקבה, הנה מתלאה (מלאכי א'):

תפעית והיו"ד והתי"ו נוספת כמו אחרית והראוי תפעיית, תכלית, תבנית
והקבוץ תכליות, תבניות, וכן אמרו במשנה תעניות מן תענית,
סדר תעניות:

תפעות, תרבות אנשים חטאים (מדבר ל"ב). תזנות ובחולם תחנות אל
מקום פלוני אלמוני תחנותי (מ"ב ו'). והו"ו והתי"ו בהם נוספת

כו"ו

כו"ו ותי"ו מלכות, ידידות, שרירות והראוי בתשלומו תרביות, והקבוץ תרבויות, וכן קבוץ תחנות, תחניות אע"פ שהנפרד בחולם או הקבוץ ביו"ד מ"ם תרביתים, תזניתים, ותרבי את תזניתיך (יחזקאל י"ו):

מפעית, ואבן משכית (ויקרא ד"ו). וכל מרבית ביתך (ש"א ב'). ובמרבית לא תתן אכלך (ויקרא כ"ג) היו"ד והתי"ו נוספות והראוי מרביית, משכיית והקבוץ מרביות, משכיות את כל משכיותם (מדבר ל"ג):

מפעית, מצות, הראוי מנצות, אנשי מצתיך (ישעיה מ"א) ובמשקלו בדברי רז"ל מלקות:

מפעה, וההא למ"ד הפעל מקנה, מבנה, משנה, מקרה, ואם פ"א הפעל גרונית המ"ם בפתח מענה, מעדה, מחסה, מחנה, מעשה, ויש בפתח גם בלא אות גרונית, מראה, מדוה, משקה, מטוה, עד שלל מרבה (ישעיה ל"ג) כלם במוכרת ועי"ן הפעל בהם בסגו"ל ובהסמכם בצירי מחנה דן (מדבר ב'). למרבה המשרה (ישעי' ט'). מחסה כזב (שם כ"ח). ומשקה צמא (שם ל"ב). ומראה כבוד ה' (שמות ל"ד). מרעה עדרים (ישעי' ל"ב). כמקרה הכסיל (קהלת ב'). וכתב א"א ז"ל כי, מקרה בני האדם מקרה הבהמה ומקרה אחד להם, שלשתם בסגו"ל והם מוכרתים וכן נמצא בספרים המדויקים, ופירושו כי בני האדם מקרה הם בעולם וכן הבהמה ומקרה אחד להם במיתתם, ובא, יקחו מקוה במחיר (מ"א י'). בצירי אף ע"פ שאינו בסמוך, ובד"ה הוא באל"ף מקוא יקחו במחיר (דה"ב א'). וכן היוצאים על משקל זה אע"פ שאינם מן השרש הזה הם בסגו"ל כי ערוך מאתמול תפתה (ישעיה ל'). אשה לה' (ויקרא ב'). צנה ואלפים כלם (תלי' ח'). ודדנה בחרב יפולו (יחזקאל ד"ס). עליו עלפה (שם ל"א) אלו והדומים להם בסגו"ל ואם בסמוך בצירי אשה ריח ניחוח לה' (ויקרא א'). והמונו צחה צמא (ישעיה ה'). ואריה לעולם בצירי על העיקר לפי שלא יבא כן בסמיכות כי אם בחסרון ה"א ארי ואע"פ שיאמר גם כן ארי במוכרת והכנוי מקני, מחני, מעשי, משני, וכל מקנך תזכר (שמות ל"ד). משנהו, מקנהו, מעשהו, מקרה, ויקר מקרה (רות ב'). אע"פ שהוא יחיד כי אין בו יו"ד הוא בסגו"ל ועוד שאמר ויקר, ואלו היה לרבים היה אומר מקריה ביו"ד והיה אומר ויקרו. מראה, ואולי נאמר גם כן מראו מראה, מקרה,

ואם

ואם לא נמצא, כי הנה שדה הה"א גם כן למ"ד הפעל ומצאנו אל ביתה ואל שדהה*] (מ"ב ח'):

ובן במשקל זה בה"א:

הפעה, אש ועצים הרבה (ישעיה ל'). ולבי ראה הרבה (קהלת א'). כי הרבה יהיו (שם י"א) והם בצירי כלם כי אין בהם סמיכות והמסורת כל הרבה בשתי נקודות וכל ארבה בשלש נקודות: והקבוץ במפעה שהקדמנו, מהנים, מעשים, מעשים, מענים, מעניו, מעשיו, מחניו משניהם, מעשיהם ומחנה יקובץ גם בלשון נקבות, ממחנות פלשתים (ש"א י"ז) והרבה אין בו קבוץ כי הוא עצמו קבוץ: ובנפול למ"ד הפעל: מפע ומלעיל ופתח כלו מפני הפ"א שהיא גרונית מאשר מצאנו במשקלו

כמער איש ולויות (מ"א ז'). ממעל לרגליו (ויקרא י"א). מעלה מלמעלה הה"א נוספת וה"א השרש נגרעה לפיכך המלה מלעיל ומן המשקל הזה, מטה, מלמטה והמ"ם פתוחה אע"פ שהוא מלעיל לא נקמץ כמו למה, שמה, ימה שנקמצו, כי משפטו מנטה כי הוא מחסרי פ"א ואם היה שלם היתה המ"ם פתוחה מפני נח נראה שאחריו כמ"ם מעלה כן עתה גם כן המ"ם פתוחה אם לא בהפסק, והיה מלעיל מפני שהיא נוספת בה"א שהה"א נוספת כה"א מעלה, ובן לילה, ואפשר להיות מן המשקל הזה וממר ליולדתו (משלי י"ז). בא בסגו"ל כמשפטו, ועוד נכתוב ממר בכפולים:

מפעה, ולמכסה עתיק (ישעי' כ"ג). ימך המקרה (קהלת י'):

מפעה המ"ם בפתח או בסגו"ל או בחירק, במראה אליו אתודע (מדבר י"ב) ותהי המחצה (שם ל"א). למרבה המשרה (ישעיה ט'). בא אחיך במרמה (בראשי' כ"ז). מנחה היא שלוחה (שם ל"ב) קח את המחתה (מדב' י"ז). שומר מצוה (משלי י"ט). והה"א בהם לנקבה ולמ"ד הפעל נפלה ובסמיכות ועם הכנוים תשוב הה"א תי"ו כמשפט כל ה"א הנקבה כמו שכתבנו, והקבוץ מחתות, מרמות, מצות, משרות, שוים בסמוך ובמוכרת אבל מנחה אע"פ שכתבנוה פה כבר כתבנוהו בשלמים במשקל שמלה והוא הנכון:

] א"א כי היה ראוי לומר שדתה כמו מן קנה וקנתם ממנו יהיו:]

*] מלת וקנתם היא בקבוץ הרבות רק חסר הוא"ו מהמכתב וגם בקנה נאמר וקנהו? ושדה בתשלומו שדהה וכא על משפטו.

יבא"ר.

נמפעה

נִמְפְּעָה, נִמְבְּזָה ונמס (ש"א ט"ו):

אֶפְעָה, אֶתְנָה המה לי (הושע ב׳) אַחְוָה, ואחותי באזניהם (איוב י"ג) האלף נפתחה מפני החי"ת:

אֶפְעָן אֶתְנָן ואמרו הבנוי והקבוץ מֵאֶתְנָן לא מן אֶתְנָה להקל ושבה לְאֶתְנַנָּה (ישעי׳ ך"ג). וכל אֶתְנַנֶּיהָ ישרפו באש (מיכה א׳). וכמו כן באו שִׁרְיָה וְשִׁרְיָן, והקבוץ והבנוי נאמר מן שִׁרְיָן, ובתתך אֶתְנָן (יחזקאל י"ו). קמץ, ובסמוך פתוחים, אֶתְנַן זונה (שמות ך"ג) כי מֵאֶתְנַן זונה קבצה ועד אֶתְנַן זונה (מיכה א׳) ובאו פתחין מבלי סמיכות וְאֶתְנַן לא נתן לך (יחז׳ י"ו). וגם אֶתְנַן לא תתני עוד (שם):

פְּעוֹ לשם שְׁבוֹ (שמו׳ כ"ח). ותאו וזמר (דברי׳ י"ד). ואני כותב על הספר בַּדְּיוֹ (ירמיה ל"ו). והקבוץ והבנוי אפשר שיתחלף בהם למ"ד הפעל באל"ף או ביו"ד ויאמר שְׁבוֹאִים, תְּאוֹאִים, שְׁבוֹאֲךָ, תְּאוֹאֲךָ, דְּיוֹאֲךָ וכן כלם או שְׁבוֹיִים, תְּאוֹיִם, ואפשר שיהי׳ תואר על משקל זה לִבְזֹה נפש (ישעיה מ"ט):

פְּעוֹ מלעיל, ישגא אָחוּ (איוב ח׳). מי שָׁחוּ (יחזקאל מ"ז):

פְּעִי מלרע, צְלִי, קְלִי, עֳנִי, נְקִי, שְׁנִי ובסמוך צְלִי אש (שמות י"ב). שְׁנִי תולעת (ויקרא י"ד). נְקִי כפים (תלי׳ ך"ד). ומזה המשקל רָזִי לי רזי לי (ישעיה ך"ד) ובא מלעיל מפני לי שהוא מלה זעירא ובבנוי צְלִיִי, קְלִיִי, צְלִיוֹ, צְלִיָּךְ, קְלִיוֹ, קְלִיֵּךְ, עָנְיוֹ, עֲנִיֵּהֶ, ובהפסק, לאחיך לַעֲנִיֶּךָ (דברי׳ ט"ו) וכן כלם וכן הקבוץ צְלִיִּים, קְלִיִּים, עֲנִיִּים, נְקִיִּים וכלם ברגש היו"ד בשקל, נְחִתִּים, שְׂעִפִּים, ורבותינו ז"ל נשתמשו קבוץ קְלִי בלשון נקבות קְלִיּוֹת ואגוזים:

פְּעִי, שְׁבִי, מְרִי, פְּרִי, צְבִי, דְּלִי, כְּלִי, חֲלִי, לְחִי, מְעִי, גְּדִי, רְעִי, ובהפסק ובזקף פ"א הפעל בסגו"ל הוא בא עד לֶחִי (שופטים ט"ו). מים חיים אל כֶּלִי (מדב׳ י"ט). ויאסף כחול שֶׁבִי (חבקוק א׳). כבית הַמֶּרִי (יחזקאל ב׳). רמת לֶחִי (שופטי׳ ט"ו). עין גֶּדִי (שיר א׳). ואל המזרח ואל הַצֶּבִי (דניאל ח׳). ובא בטרחא כמו בהפסק, אל תהי מֶּרִי (יחזקאל ב׳). לפי שהטרחא יש לו העמדה ומפני זה יבא פעמים בדרך ההפסק, וכן בא בפשט בסגו"ל, ואמרת אל מֶרִי אל בית ישראל (שם מ"ד). ופעמים לא ישתנו בזקף, יכו על הַלְּחִי (מיכה ה׳). ובא בארץ הַצְּבִי (דניאל

י"א). וישסעהו כשסע הגדי (שופטים י"ד). וחצי אף על פי שהוא מזה המשקל כי בלא ההפסק יאמר בשו"א, ותנו ואת החצי לאחת ואת החצי לאחת (מ"א ג'). ובהפסק הוא בצירי, אז יחלק העם ישראל לחצי (מ"א י"ו). וכן בהעמדת טעם, אמתים וחצי ואמה וחצי (שמות ד"ז). אבל, הלא החצי ממך והלאה (ס"א ך'). אינו מזה המשקל כי היו"ד בו נוספת והראוי החץ, וחבורם עם הכנוים שביך פריך כליך תליך, מריך, עדיך, עדיו לבלום (תלים ל"ג). בסגול, או בחירק כמרים (נחמיה ט'). שבין, פרין, נשיך, וכן עם כנוי הרבים בס"ם לבדה יאמר כלים פרים, עדים בסגו"ל או בחירק, ועם הה"א והמ"ם פ"א הפעל בשו"א ולמ"ד הפעל נחה, לחיהם, פריהם, כליהם, עדיהם, שביהם, וכן עם הכ"ף והמ"ם שביכם, פריכם, וכן שביכן, פריכן, ובא גם בתנועת היו"ד ובסגו"ל הפ"א ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי (יחזקאל ל"ו). וקבוצם אינו אחד כי גדי, צבי, עדי, לחי, חלי, ארי, קבוצם אריים, צביים עדיים, חליים, או באל"ף תמורת ה"א למ"ד הפעל כמו הלאים (ש"ה ז'). אבל וכצבאים על ההרים למהר (דה"א י"ב). האל"ף נחה למשך והיו"ד נעה והיא למ"ד הפעל ויו"ד הרבים חסרה וכן כל פתאים האל"ף נחה והיו"ד נעה והיא למ"ד הפעל ויו"ד הרבים חסרה וכן, מבין עפאים (תלי' ק"ד). אשיתך כצבאים (הושע י"ד). ומכרום לשבאים (יואל ד'). יהדאין [א] מפיק יו"ד בדניאל ועזרא, כשדאין מפיק אל"ף, דניאל ועזרא, ולחי, חבורו בלשון שנים, לחיים, וארי קבוצו גם בלשון נקבות, אריות, ובסמוך, ורסן מתעה על לחיי העמים (ישעיה ל'). שני גדיי עזים (בראשית ד"ז). וכלי קבוצו כלים בצירי פ"א הפעל, וכן עם כנוי היחיד, שא נא כליך (שם ד"ז). וכלי כליו רעים (ישעיה ל"ב). כי משטת את כל כלי (בראשית ל"א). תעדה כליה (ישעי' ס"א). ובסמוך כלי בית ה' (ירמי' ד"ז) אולי כן היא קבוץ דלי או בקבוץ צבי, עדי, חלי, ועם כנוי הרבים בנוח היו"ד ובצירי העי"ן הפעל לחיהם, כליהם, צביהם, גדיהם, ואולי נאמר גם כן גדייהם, לחייהם בהראות למ"ד הפעל כמו שנראתה בלחיי גדיי, וכן מזו הגזרה, המו מעי לו (ירמיה ל"א). המון מעיך (ישעיה ס"ג) יאמר

[א] כל שמפיקים בהם תחת היו"ד והאלף נחה בלי תנועה:

יאמר האחד מְעִי בפלם כְּלִי, ובסמיכות הרבים מִמְּעֵי הדגה (יונה ב׳)· פְּעִי, קְשִׁי, דְּמִי, חֳרִי, צֳרִי, חֳלִי, כן יאמר בהפסק, כמו, ודבש ושמן וָצֹרִי (יחזקאל ך״ז). ולהקל קריאתם הוסב החולם לקמץ חטף*] בלא הפסק, מה חֳרִי האף (דברים ך״ט). אל דֳּמִי לך (תלי׳ ך״ג). גם כל חֳלִי (דברי׳ ך״ח). וכן בסמוך, ופעמים בשו״א לבדו, וּצְרִי ולוט (בראשי׳ ל״ז), אל קְשִׁי העם הזה (דברי׳ ט׳). אל יְפִי חכמתך (יחזקאל ך״ח). ובא בהפסק בקמץ חטף, אני הגבר ראה עֳנִי (איכה ג׳). והבורם כחבור שְׁבִי, אלא שהם בקמץ חטף, ויהי חֳלְיוֹ חזק (מ״א י״ז): מִפְּעִי, ובמים לא רחצת לְמִשְׁעִי (יחזקאל י״ו):

*[עיין קו״א כי הוא ה״ק ודינו כפו״א וע״כ בא לפעמים בפוא לבדו. יבא״ר.

פְּעִיע, הֲגִיג, בינה הֲגִיגִי (תלים ה׳). לַחֲזִיז קולות (איוב ך״ח). שרשם חָזָה הָגָה, וכן צְלִיל לחם שעורים (שופטים ז׳). שרשו צָלָה: וכן:

פְּעִיע, זְנוּן, מרוב זְנוּנֵי זונה (נחום ג׳).

פְּעִיעֹן, שְׁפִיפֹן (בראשית מ״ט). ואפשר ששרשו שפף וכבר זכרנוהו:

פָּעוֹן, יָגוֹן, חָזוֹן, חָרוֹן, שָׁאוֹן, רָזוֹן, רָצוֹן והדומים להם ובסמוך בשו״א חֲזוֹן ישעיה (ישעיה א׳). חֲרוֹן אפו (ש״ס כ״ח). רְצוֹן יראיו (תלים קמ״ה). וכן בבנוים ובקבוץ, חֲרוֹנִים, יְגוֹנִים, הווי״ן למ״ד הפעלים והגונין נוספות, ובצירי פ״א הפעל והנו״ן, עצבונך וְהֵרֹנֵךְ (בראשית ג׳). ולא נשתנית תנועת הה״א עם הכנוי ואע״פ שדינה להשתנות עשו כן להקל קריאת הה״א או הוא מן הדגושים לפיכך לא נשתנה:

פְּעוּת, שְׁבוּת עמי (ירמיה ל׳) ראות עיניו (קהלת ה׳). ואין כְּסוּת לאברון (איוב ך״ו). ושמתי פְדֻת (שמות ח׳). זְנוּת ויין ותירוש (הושע ד׳). שְׁחוּת מן בִּשְׁחוּתוֹ הוא יפול (משלי ך״ח). ובסמוך ובמוכרת פ״א הפעל שְׁוּאית, וכן בכנוי שְׁבוּתוֹ, שְׁבוּתִי, רְאוּתִי, וכן כלם, וקבוץ זְנוּת מצאנו בלשון זכרים בִּזְנוּתַיִךְ וברעתך (ירמיה ג׳). והתואר לנקבה רְעוּת, ואשה רְעוּתָהּ (שם ט׳). וכן בחולם חֲצוֹת לילה (תלים קי״ט). דּוֹת, נדת דְּוֹתָהּ (ויקרא י״ב). עֱנוֹת גבורה (שמו׳ ל״ב). פְּנוֹת קדים (יחזקאל מ״ג). לִמְנוֹת ימינו (תלים צ׳): וכן:

פְּעִית בחירק, שְׁבִית, שְׁחִית, מן, נלכד בִּשְׁחִיתוֹתָם (איכה ד׳). בְּכִית,

מן, ויעברו ימי בכיתו (ראפיה ג'). בְּרִית, כְּרִית, חֲנִית, והקבוץ בכלם, שְׁביתות, שְׁחיתות, בְּריתות, בְּכִיתות, כְּריתות, חֲניתות, וַחֲניתותיהם למזמרות (ישעיה ג'). וגם יתכן שיתקבצו גם בלשון זכרים, כמו חֲנִית שמצאנוהו גם כן מקובץ בלשון זכרים, ואת הַחֲנִיתִים (דה"ב ד"ג). כמו כן נאמר שְׁבִיתִים שְׁחִיתִים, בְּרִיתִים, וכן מצאנו קבוץ שְׁבִית בלשון זכרים, ושבות שְׁבִיתַיִךְ בתוכהנה (יחזקאל י"ו). וכן יהיה קבוץ שְׁבוּת, רְאִית פְּרוּת, או יהיה קבוצם כקבוץ חָנִית, גָלוּת [ב] בהראות למ"ד הפעל:

פָּעוּת הפ"א בקמץ, וגָלֻת החל (עובדי' א'). והחסות בצל מצרים (ישעיה ל'). חָזוּת קשה (שם ד"א). וכן בדברי רז"ל טָעוּת חָנוּת כלם אחד בסמוך ובמוכרת לְגָלוּת המלך יויכין (יחזקאל א'). וגָלֻת ירושלים (עובדי' א'). וְהָגוּת לבי תבונות (תלים מ"ט). וכן עם הכנוים וְגָלוּתִי ישלח (ישעיה ס"ה). וְחָזוּתְכֶם את שאול (שם ד"ח). ויתנו בְּבָרוּתִי ראש (תלי' ס"ט) ומלאתי הגאיות רָמוּתֶךָ (יחזקא' ל"ב). והיה זה שלא נשתנה בסמיכות ובכנוי להורות כי הם ממשקל מַלְכוּת, כי כן יהיה בתשלומו גַּלְיוּת, ובקבוץ תשוב הפ"א שואית, ותראה למ"ד הפעל כמו שמצאנו, ואל הַחֲנֻיּוֹת (רמיה ל"ז). שהוא קבוץ מן חָנוּת, כך גְּלֻיּוֹת חֲזֻיּוֹת, חֲסֻיּוֹת, טְעֻיּוֹת, כמו שנאמר מן מַלְכוּת, ארבע מַלְכֻיּוֹת (דניאל א') אע"פ שבמלכיות לא נשתנה תנועתה ובחניות נשתנית תנועתה, מפני שמ"ם מַלְכֻיּוֹת בתנועה קטנה, והחי"ת חניות היה בתנועה גדולה אם לא היה שלם לפיכך שבה החי"ת לשו"א לרוב התנועות, גם יתכן, כי חֲנֻיּוֹת מקובץ מן חֲנוּת בשו"א ופתח החי"ת כי לא נמצא חנות במקרא כי אם בדברי רז"ל ולפיכך לא נתבררה קריאתו אם בקמץ אם בשו"א, ויהיה חֲנוּת משקל פְּדוּת, שְׁבוּת, רְאוּת אבל מן גָלוּת יאמר גָלְיוּת בקמץ הפ"א וגם יתכן שתי"ו גָלוּת חֲנוּת נהפכת יו"ד לטעם שזכרנו במלת מַלְכוּת במשקלו:

פֵּעוּת הפ"א בצירי, ויתן עליו את הנזר ואת הָעֵדוּת (מ"ב י"א) גאות לבש

תלים

[ב] ר"ל חֲנֻיּוֹת גָלֻיּוֹת באה היוד בתנועה במקום ה"א למ"ד הפעל:

ר"ל

(תלים נ״ג). והחבור והקבוץ כמו גָלות, כי היו ראוים בתשלומם עֲדִיוֹת, גְלִיוֹת, גְאִיוֹת על משקל סְבָלוֹת:

פוֹעֶה ועם שאול עשינו חוֹזֶה (ישעיה כ״ח). ביד כל נביאי כל חֹזֶה (מ״ב י״ז). שגו בָּרֹאֶה (ישעיה כ״ח). יוֹרֶה ומלקוש (דברים י״א). שׁוֹאֶה, מן, השיבה נפשי מִשֹּׁאֵיהֶם, האחד שׁוֹאֶה, והרבים שׁוֹאִים, ועם הכנוי שׁוֹאָיו, שׁוֹאֶיךָ, שׁוֹאֵיהֶם וכולי:

פּוֹעָה, ולדבר על ה׳ תּוֹעָה (ישעיה ל״ב). שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה (איוב ל׳) והה״א לנקבה ולמ״ד הפעל נפלה, וקבוצו וכנויו ידוע:

פֶּעֶה מלעיל וכלו בסגו״ל והה״א למ״ד הפעל, הרבה בֶכֶה (עזרא י׳) והגה מפיו יצא (איוב ל״ז). יתנו נֵדֶה*] (יחז׳ י״ו) בַּכֶּסֶא ליום חגינו (תלי׳ פ״א). וכן, ואין קֶצֶה למרכבותיו (ישעיה ב׳). ואפשר שהוא כמו קץ מן קצץ והה״א נוספת: קֵצה פֵּעה, מלרע פ״א הפעל בצירי וע״ן הפעל בסגו״ל גֵאֶה ורם (שם ב׳). רֵעֶה דוד (ש״ב ט״ו) אניות אֵבֶה (איוב ט׳) אבל רֵעֶה דוד, היה ראוי להיות העין בצירי מפני הסמיכות אלא שנמצא בספרים כן, וכן רֵעֶה המלך (מ״א ד׳). ומזה, גא מאוד (ירמיה מ״ח). משפטו גאה, כמו גאה ורם (ישעי׳ ב׳). ונפל הה״א כמו רֵעַ מן רעה המלך, והכנוי והקבוץ בשני המשקלים האלה רֵעוֹ, רֵעִי, רֵעֲךָ. כֵּסִי, כֵּסִי, כֵּסְךָ, קֵצוֹ, קֵצִי, קֵצְךָ, וכולי, בְּכִים, גֵאִים, הֲגִים, נֵדִים, כֵּסִים, רֵעִים, אֵבִים, גֵאָיו, כֵּסָיו, רֵעָיו, רֵעֶיךָ בצירי, והרבים בשו״א, כִּסֵיהֶם, אביהם, רֵעֵיהֶם, וכן כלם, ואולי נאמר רֵעֵיהֶם, רֵעֵיכֶם בצירי, כי כן נמצאו, וינאפו את נשי רֵעֵיהֶם (ירמיה ה׳) וזה כדי שלא לחטוף על העי״ן. ואולי נאמר אותם שהם מלעיל בקבוץ עם נו״ן תמורת ה״א כמו, יתנו נדה ואת נתת נדניך (יחזקאל י״ו):

*] בדפוס רע״ח כתוב נֵדֶה פ״א. בלא נקודות. וכלו נֵדֶה בחמש. וכן הוא בכל ספ״ד, אבל כן ברע״ח וכן בכל ספ״ד בחמש נקודות. יבא״ר.

פָּעֶה הפ״א בקמ״ץ והעי״ן בסגו״ל והה״א למ״ד הפעל, קָנֶה, קָצֶה, שָׂדֶה, עָלֶה, חָזֶה, והתואר בָּלֶה, דָוֶה, רָוֶה, נָכֶה, רָזֶה, בָּאֶה, והנקבה בלא יו״ד בָּלָה, דָוָה, רָוָה, רָזָה, ובהראות למ״ד הפעל, כוסי רְוָיָה (תלים כ״ג). ובסמוך בִּקְנֵה המדה (יחזקאל מ״ב). עֲלֵה זית (ראשי׳ ח׳). חֲזֵה התנופה (שמות כ״ט). עיר קְצֵה גבולך (מדבר כ׳). וּשְׂדֵה מגרש עריהם (ויקרא כ״ה) וכן יאמר בְּלֵה, דְוֵה, וכן נְכֵה רגלים (ש״ב ד׳). סמוך מן נָכֶה בפלס דָוֶה

והכנוי קָנֵהוּ או קָנוֹ, קָצֵהוּ או קָצוֹ, קָצִי, קָנִי, קָנָהָ או קָנָהּ, קָצָהָ או קָצָהּ את שְׂדֵי אשר בענתות (ירמיה ל"ב׳. אל ביתה ואל שָׂדָהּ (מ"ב ח׳) והקבוץ קָצִים, קָנִים, שָׂדִים, בָּלִים, דָּוִים, בָּאִים, ובא קבוץ נֵכֶה בצירי פ"א הפעל, נאספו עלי נֵכִים (תלים ל"ה). וכן שֵׂטִים, אבל וּשְׂדֵי כזב (שם ח׳). הוא מנחי העי"ן, ובסמוך, שלשה קְנֵי מנורה (שמות ך"ה). על שְׂדֵי חמד (ישעיה ל"ב). וכן נאמר קְצֵי, בְּלֵי, דְּוֵי, אבל כִּדְוֵי לחמי (איוב ו׳). נאמר כי אינו מזה המשקל לפי שהוא שם ולא תואר ולא מצאנו מזה השורש שם בזה המשקל אבל הוא מקובץ מן ערש דְּוַי (תלים מ"א). והראוי בו דְּוָיֵ כמו שכתבנוהו בשקל פְּעַל סְבַךְ, ואפשר שיהיה מזה המשקל ויהיו השם והתואר במשקל אחד כמו שבאו רבים במשקל אחד, וכנוי הקבוץ שָׂדָיו, שָׂדֶיךָ, שָׂדֵינוּ, לשובב שָׂדֵינוּ (מיכה ב׳). ולנמצאים ולנסתרים בשו"א, שְׂדֵיהֶם, שְׂדֵיכֶם, וכן פָּנָיו פָּנֶיךָ, פָּנֵינוּ, פְּנֵיהֶם, פְּנֵיכֶם, שהאחד פָּנֶה ואם לא נמצא, ושדֶה יקובץ גם בלשון נקבות שָׂדוֹת, והכנוי בשו"א שְׂדוֹתָיו, שְׂדוֹתֶיךָ, שְׂדוֹתֵינוּ, שְׂדוֹתֵיכֶם, שְׂדוֹתֵיהֶם, וּסְנֶה מזה השער אע"פ שהוא בשו"א כמו שכתבנו שכם משער אֶרֶץ:

פָּעָה וה"א לנקבה שָׂפָה, קָצָה, שָׁנָה, קָנָה, מָנָה, אָלָה, הָרָה, קָשָׁה, וכן שהפ"א בצירי מֵאָה, פֵּאָה, גֵּאָה, גֵּוָה, ומזה המשקל, כרתו עֵצָה (ירמיה ו׳). ובסמוך שְׁנַת, קְצַת, עֲצַת, שְׂפַת, מְנַת, הָרַת עולם (שם ך׳). ואפשר כי אלה לא תשתנה בסמיכות כמו שלא נשתנה בכנוי, אם לא אָלָתִי אשר בזה (יחזקאל י"ז). מְנָת שועלים יהיו (תלים ס"ג). בקמץ בסמיכות וכבר זכרנוהו עם הדומים לו בטור הראשון במלת פְּעֻלָּה, מְאַת ככר הכסף (שמות ל"ח). פְּאַת ראשכם (ויקרא י"ט). וְקֵבָה אפשר שיהיה ממשקל זה, אבל למה שנהגו לקרוא במשנה המלה בסמיכות הקו"ף בצירי קֵבַת הנכרי, וכן בכנוי, כשרה שינקה מן הטרפה קֵבָתָהּ אסורה, ידמה שהוא מנחי העי"ן, והכנוי שְׂפָתִי, קְצָתִי, מְנָתִי, שְׁנָתִי וכן כלם, והקבוץ שָׁנוֹת קָצוֹת, קָנוֹת, אָלוֹת, הָרוֹת, מָנוֹת קָשׁוֹת וכן מֵאָה פֵּאָה, גֵּאָה, גֵּוָה, מֵאוֹת, פֵּאוֹת, גֵּאוֹת, גֵּווֹת, והשנים שְׁנָתַיִם, שְׂפָתַיִם, ונאמר [א] מָאתַיִם להניח האל"ף, והכנוי מן השנים שְׁנָתָיו, שְׂפָתָיו, וכן כלם פ"א הפעל בשו"א לבד כנוי הנסתרים

[א] כי היה לְמֵאתַיִם:

והנמצאים שרם פ"א הפעל בחירק שנתיהם שפתיהם, ועמל שפתיהם תדברנה (משלי כ"ד). וכן בסמוך, שנתי, שפתי, בשפתי נבון (שם י'). ובסמיכת הקבוץ, שנות ימין עליון (תלים ע"ז). קצות דרכיו (איוב כ"ו) קשות הכסף (במדבר ד'). וכן יאמר מנות, אבל אלות לא ישתנה מפני האל"ף, אלות הברית (דברים כ"ט). וכן הרות הגלעד (עמוס א') וכן מאות פאות לא ישתנו מפני האל"ף והכנוי שנותיו, שנותי, וקשותיו ומנקיותיו (שמות כ"ה) וכן מזה המשקל על כל גדותיו (יהושע ג'). האחד ממנו גדה, כפתוריהם וקנותם (שמות כ"ה). וכן יאמר בשני הקבוצים, קנותיהם שנותיהם ובא שלא כמשפט, את תמרוקיה ואת מנותיה (אסתר ב') המ"ם בקמץ, ובא בשו"א עם אות הגרון, וצאצאי מעיך כמעותיו (ישעי' מ"ח) האחד ממנו מעה, אבל אלות לא ישתנה מפני האל"ף וכן הרות לא נשתנה, הרות הגלעד (עמוס א'). כל ההרותיה [בקע (מ"ב ט"ו). והרותיהם] תבקע (שם ח') ואם, הרות גלעד, ההרותיה והרותיהם מענין הר משרש הרר משפטם שלא ישתנו כי משפטם להדגש לולי הרי"ש העלולה לקבל דגש, וכנוי מאות, פאות לא ישתנה מפני האל"ף וכן נאמר מאתיו, פאתיו וכן כלם בנוח האל"ף, או בתנועת האל"ף מאתיו פאתיו, ובסמוך פאתי, כמו שנאמר פאתי מואב (במדבר כ"ד). שהוא לקוח מן פאתים, וכן סאה סלת (מ"ב ז'). מזה השער אע"פ שפ"א הפעל שו"א כמו שכתבנו סנה מהשער הקודם לזה, ופרה מן הדגושים שלא נשתנה בסמיכות וקבוץ, פרות הבשן (עמוס ד') וכן לא ישתנה בסמיכת היחיד, וכן בכנוי פרתו, פרתך וכן כלם פ"א הפעל קמוצה, והקבוץ השלם בזה המשקל ויבא תמורת למ"ד הפעל תי"ו או וי"ו או יו"ד או הה"א עצמה כמו מן שפה שפתות, ובסמוך ושפתות כסיל, והכנוי שפתותיו שושנים (שיר ה'). ומן קצה, וייראו יושבי קצות מאותותיך (תלים ס"ה). ומן קשה, ואת הקשות אשר יסך בהן (שמות ל"ז). ומן הרה, והריותיו יבקעו (הושע י"ד). ומן אמה, ועם האמהות אשר אמרת (בראשית כ'). את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו (בראשית כ'). כן היה משפט והריותיו בפתח הריותיו בפלס אמהותיו והנכון אצלי כי הנפרד מן אמהות אמהותיו אמהת בפלס עקרת כמו שכתבנו במשקלו, וקבוץ אמה אמות אלא שלא נהגו לומר כן, וכן יהיה הריותיו משקל אחר בפלס הליותיו ויהיה הנפרד מהם הריה הליה,

וכן זָוִיָּה מן כְּזָוִיּוֹת מזבח (זכריה ט׳). או יהיה הנפרד מן זְוִיּוֹתָיו זָוִית ומשקלו פְּאִית וכן הוא בדברי רז״ל, אדם מניחו בְּזָוִית זו ומצאו בְּזָוִית אחרת, וכן הנפרד מן דָּלִיּוֹתָיו דָּלִית, וכן זכרוהו במשנה וּבְדָלִית הדקל בעל הבית מוריד ומחלק, וכן יאמרו מן הַרִיּוֹתָיו הָרִית, וכן מזה המשקל צפה הַצְּפִית (ישעיה ד״א). וכן עָמִית, לא תונו איש את עֲמִיתוֹ (ויקרא ד״ה). ואפשר שיהיה שורש עָמִית עמת:

פֵּעָה מֵאָה, פֵּאָה בצירי הפ״א כתבנו אותם בשער פֵּעָה הקודם, ונאמר כי, לחם הַפֶּחָה (נחמיה ס׳). אינו מזה המשקל כי הוא מן הדגושים לפיכך הפ״א בסגו״ל כי כן המנהג כמו שכתבנו, כשתהיה החי״ת ראויה להדגש והיא קמוצה האות שלפניה בסגו״ל במקום אשר בזולתה בצירי וכן הה״א כמו החי״ת, והסמוך פתוח כלו ומלרע כמשפט, פַּחַת יהודה (חגי א׳). פַּחַת מואב (עזרא ב׳). ובא אחד מלעיל, אמור אל זרובבל פֶּחַת יהודה (חגי ב׳). והכנוי הקריבהו נא לְפֶחָתֶךָ (מלאכי א״). והקבוץ בפתח פַּחוֹת וסגנים (יחזקאל ד״ג). וכן כלם, וכן בסמוך, וּפַחוֹת הארץ (מ״א י׳). וכן יאמר עם הכנוים פַּחוֹתָיו, פַּחוֹתֶיךָ וכן כלם, כמו שאמרו, את פַּחוֹתֶיהָ ואת כל סגניה (ירמיה כ״א). והקבוץ בלמ״ד הפעל נראית, על פַּחֲוֺת עבר הנהר (נחמיה ב׳). והוא סמוך, והמוכרת פַּחָוֺת הפ״א בסגו״ל והחית בקמץ:

פֹּעֶת, אל הַשֹּׁקֶת (ראשית ד״ד). וכן יאמר קֹבֶת, מן, ואת האשה אל קֳבָתָהּ (מדבר ד״ה). וכן כנוי שָׁקְתוֹ על זה הדרך, והקבוץ שְׁקָתוֹת, קְבָתוֹת, והסמוך שִׁקְתוֹת קִבְתוֹת, אבל בְּשִׁקְתוֹת המים (ראשית ל׳) אינו מזה המשקל:

פֶּעֶת, וְהַצֶּפֶת אשר על ראשו אמות חמש (דה״ב ג׳). וכן יאמר שֶׁקֶת מן בְּשִׁקְתוֹת המים, אלה שני המשקלים אע״פ שהם מלעיל אין התי״ו דגושה בהתחבר עם הכנוים ולא תפול בקבוץ כמו המשקלים שהקדמנו בשלמים כי אותם אין התי״ו בהם שורש מקום ה״א למ״ד הפעל לפיכך התי״ו רפה [?] בהתחבר עם הכנוים ולא תפול בקבוץ, ובכנוי, צִפְּתוֹ, צִפְתִּי, צִפְתוֹ פ״א הפעל בחירק או בפתח כמו שֶׁקֶל אֶרֶץ וכן כלם, וכן כנוי שִׁקְתוֹ, והקבוץ צִפְתוֹת, שְׁקָתוֹת ובסמוך צִפְתוֹת שִׁקְתוֹת, וכן הכנוי צִפְתוֹתָיו, שִׁקְתוֹתָיו וכן כלם, ואפשר שיהיה שִׁקְתוֹת המים, מן שָׁקָה

בפלם

בפלס שָׁפָה יאמר שְׁקָתוֹת, ובסמוך שִׁקְתוֹת כמו מן שָׁפָה שְׁפָתוֹת, ובסמוך וְשִׂפְתוֹת כסיל (קהלת י׳):

פְּעוֹת, אֲחוֹת לנו קטנה (ש״ה ח׳). וכן חָמוֹת, ובצירי ובשורק, את הנזר ואת הָעֵדוּת (מ״ב י״א). ובסמוך אֲחוֹת אביך (ויקרא י״ח). וכן יאמר חֲמוֹת, וכן יאמר עם הכנוי אֲחוֹתִי בת אבי (בראשית כ׳). נעמי חֲמוֹתִי (רות ג׳). ולַאֲחוֹתוֹ הבתולה (ויקרא כ״א). ובא אחר האלף בפתח לבדו, לאחיו וּלְאַחוֹתוֹ (במדבר ו׳). ואפשר שיהיה זה השם בשני פנים רפה ודגש כמו שמצאנו בזולתו מן השמות כמו שכתבנו, והנה יהיה וְלַאֲחוֹתוֹ הבתולה, מן הרפה ויהיה, לאחיו ולאחותו מן הדגוש ולפיכך לא נשתנה תנועתו לפיכך האל״ף פתוחה כמשפטה על הח״ית הראוי להדגש, ואלף אָחוֹת קמוצה לפי שהוא רפה בעיקרו, וזה הוא עלת הפתח הָאַחֵיכֶם יבואו למלחמה (במדבר ל״ב). וּבְאַחֵיכֶם בני ישראל (ויקרא כ״ה). ופתח אַחִים, אַחֵי אַחִיךָ, הרבים, וסגו״ל אל״ף אֶחָי, אֶחָיו, כי הם מן הדגושים, וזה הטעם עד נאמן למבין לפי הכללים שהקדמנו והטעמים שכתבנו, ונאמר כי הו״ו אשר בַּאֲחוֹת ובחמות למ״ד הפעל והתי״ו לנקבה ובתשלומו אחיות חמיות, בפלס מֵאַשְׁפּוֹת ירים אביון (תלים קי״ג). שהוא שם ליחידה לפי דעתי, והיה ראוי הקבוץ אַשְׁפָּתוֹת אלא שקל עליהם להמיר הנח בדגש, ואמרו, חבקו אַשְׁפַּתּוֹת (איכה ד׳). והמקובץ מן אָחוֹת וְחָמוֹת אֲחָיוֹת חֲמָיוֹת, והסמוך אַחְיוֹת חַמְיוֹת היו״ד למ״ד הפעל והו״ו והתי״ו סימן הרבות, ועם הכנוי, ואת אחי ואת אַחְיוֹתַי (יהושע ב׳). ובא בסימן רבוי נקבות לבד, בצדקתך אֲחוֹתֵךְ (יחזקאל י״ו). ובא סימן רבוי הזכרים לבד [א] וְאַחוֹתַיִךְ סדם ובנותיה (שם) וּלְאַחְתֵיכֶם רחמה (הושע ב׳).

פִּע שהעי״ן שלו יו״ד נחה, אף בְּרִי יטריח עב (איוב ל״ז). ששרשו בור.

וכן נִי מן, ונשאו אליך בְּנִיהֶם קינה (יחזקאל כ״ז). וְצִי אדיר (ישעיה ל״ג). אך לא בְּעִי ישלח יד (איוב ל׳). קנים והגה וָהִי *] (יחזקאל ב׳).

*] ובתוספת אל״ף בסוף אִי אִיֵּי כתיים (ישעיה כ״ג). וכן כִּי תחת יופי

[א] ואם רבוי הנקבות ראוי אֲחוֹתוֹתַיִךְ בשני הוי״ו אחת לשרש ואחת לנקבה:

ואת כל הארץ היא ירמיה מ״ח יופי (ישעיה ג׳). ששרשו כוה לדעת קצת ואולי כן כי היא היתה כעמי׳ המפרשים, וכן פי אלא שנשתנה מחביריו היא ככל נשיאי ישראל יחז׳ כי זה במוכרת פה ובסמוך פי, וחביריו כ״א. יבא״ר. בקבוץ עיים, ציים, בהראות היו״ד וכן בכנוי, ופה [ב] נרפה בקבוץ פים, הפצירה פים (ש״א י״ג). וכן נרפה וצים מיד כתים (מדבר ך״ד). וכן בכנוי פיו או פיהו או פיך פי, ויו״ד פי יו״ד הכנוי ויו״ד השרש נגרעה, והראוי פיי וכן פיו, פיך, ובכנוי הרבים פיהם, פיכם, פינו, וכן בניהם (יחזקאל ך״ו). הה״א והמ״ם כנוי הנסתרים, ואלו היתה הה״א למ״ד הפעל היתה קמוצה כמו שירם. וכאשר קובץ בלשון נקבות נראית היו״ד, ולה שני פיות (שופטים ד׳). והפ״א בצירי, והבליעו הנח ברגש והפ״א בחירק ואמרו, חרב כחרב פיות (משלי ה׳). וכן תאמר בכנוי פיותיו, פיותיך וכן כלם ובהכפל הפ״א והרב פיפיות (תלים קמ״ט). ובמשקל פה, שה היה משפטם בהראות עי״ן הפעל פיה שיה, במשקל דוה רוה, או פיה שיה על משקל גאה וסמיכות שה בצירי, שה כשבים ושה עזים (דברים י״ד). ועם הכנוים בהראות עי״ן הפעל, או את שיו נדחים (דברים ך״ב). בצירי איש שורו ואיש שיהו (ש״א י״ד). בשו״א:

פע יובילו שי למורא (תלים ע״ו). והגי בינו ובין העי (הושע ח׳). פתוחים וגי פעמים נכתב בו למ״ד הפעל, ונשב בגיא וזולתו (דברי׳ ג׳) והתוית תו (יחזקאל ט׳). קוה המדה (ירמיה ל״א). את קו שמרון (מ״ב ך״א). קו תהו (ישעי׳ ל״ד) קמוצים צו לצו, צו לצו, קו לקו, קו לקו (שם ך״ח) הראשונים פתוחים הואיל הלך אחרי צו (הושע ה׳). קמץ בסוף פסוק, לך יובילו מלכים שי (תלים ס״ח) קמץ בסוף פסוק, בעב הענן פתח (שמות י״ט) ויכהו שם אלקים על השל (ש״ב ו׳). פתח באתנח, וכן מזה המשקל אב, אח, יד, גב, דג, מן, אל יאמן בשו נתעה (איוב ט״ו). הקם על (ש״ב כ״ג). קמוצים ובהסמכם פתוחים, ובא סמיכת אב בפתיחות האל״ף, אב המון גוים (בראשי׳ י״ז). ובא גם כן עם למ״ד הפעל האל״ף בשו״א ופתח אבי

כל

[ב] ר״ל שלא באה בדגש היו״ד כמו עיים ציים:

ר״ל

כל בני עבר (שם י׳) וסמיכת אָח לא בא אלא עם למ״ד הפעל אֲחִי יפת הגדול (שם). וכן יתכן דָם מזה השער, והקבוץ דָמִים, דָמָיו, דָמֶיהָ ובסמוך דְמֵי כמו מן עַל עֲלֵי וכבר כתבנוהו בשער פָל, וכנוי אָב, אָח בהראות למ״ד הפעל במכתב אָבִיו, אָחִיו, או אָבִיהוּ אָחִיהוּ, אָבִיךָ אָחִיךָ, אָבִינוּ אָחִינוּ, והנסתרים והנמצאים האל״ף בשו״א ופתח אֲבִיהֶם, אֲבִיכֶם, אֲחִיכֶם אבל למדבר בעדו לא נכתבה יו״ד למ״ד הפעל מפני יו״ד הכנוי, אָחִי, אָבִי, וקבוץ אָב בלשון נקבות, ראשי אָבוֹת (מדבר ל״ו). ובסמוך אֲבוֹת המטות (שם ל״ב). וכן עם הכנוים אֲבוֹתָיו אֲבוֹתֶיךָ וכן כלם, וקבוץ אָח אַחִים והאל״ף בפתח וְאַחַי בהפסק האל״ף בסגו״ל, אספרה שמך לְאֶחָי (תליםך״ב) והוא בסגו״ל מפני קמץ החי״ת וכן אֶחָיו לעולם בסג״ול הא״לף מפני קמץ החי״ת ובכנוי הרבים אֲחֵיהֶם, אֲחֵיכֶם, האל״ף בשוא ופתח, ובא בפתח לבדו וּבַאֲחֵיכֶם בני ישראל (ויקרא כ״ה) הַאַחֵיכֶם יבואו למלחמה (מדבר ל״ב). וכבר כתבנו טעם הפתח והסגו״ל באלה בשער פָּעוֹת, ובכנוי צָו, תָו, קָו, יָד, דָג, צָוִי, קָוִי, תָוִי, צָווֹ, קָוֹ, צָוָהּ, קָוָהּ, יָדוֹ, יָדָהּ, תָּוִי, תָּוֶךָ, וכן כלם על זה הדרך וקבוצם צָוִים, תָוִים, קָוִים, דָגִים, אבל יָד יקובץ בלשון שנים, יָדַיִם, והכנוי יָדָיו, יָדֶיךָ, קָוָיו, צָוָיו, קָוֶיךָ, צָוֶיךָ, יָדֵינוּ, קָוֵינוּ, צָוֵינוּ, יְדֵיהֶם, יְדֵיכֶם, קְוֵיהֶם, צְוֵיכֶם, תְּוֵיכֶם, וכנוי גַּי, שַׁי, גֵּיִי, גֵּיוֹ, שַׁיוֹ, גֵּיהָ, שַׁיְךָ, והקבוץ גַּיִים, שַׁיִים, והכנוי, גֵּיֵינוּ, שַׁיֵּינוּ, גֵּיָיו שַׁיָּיו, גֵּיֵיהֶם, שַׁיֵּיהֶם, כמו יְדֵיהֶם וכן כלם, אבל, לאפיקים וְלַגְּאָיוֹת (יחז׳ ו׳) אינו מחובר מן גַּיְא, כי אם מן, כל גֶּיא ינשא (ישעיה מ׳) כמו שזכרנו בשערו, ויָד יקובץ גם בלשון נקבות, שתי יָדוֹת (שמות כ״ו). וּמַן ידגש בכנויו ובקבוצו מַנּוֹ, מַנְּךָ, מַנִּי, והראיה מה שמצאנו וּמַנְּךָ לא מנעת מפיהם (נחמיה ט׳). שהמ״ם פתוחה ידמה כי הנו״ן תדגש אלא שהוקלה כמו הרבה מן הדגושים כמו שכתבנו ואלו היה מַן רפה בכנויו היה מ״ם של וּמַנְּךָ בקמץ כיו״ד יָדְךָ:

פֵּע, בֵּן חכם (משלי י׳). בצירי ובסמוך בסגו״ל כשהוא סמוך סמיכת ענין, כמו בֶּן אברהם (ראשית כ״ה) בָּן אדם (יחזקאל ח׳) בֶּן בליעל (ש״א כ״ה). ואם איננו סמוך סמיכת ענין אע״פ שהוא במקף הוא בצירי, כמו ותלד בֵּן־ששי (ראשית ל׳) וימלט בֵּן־אחד (ש״א ך״ב) ולמפיבושת בֵּן־קטן (ש״ב ט׳). והוליד בֵּן־פריץ (יחזקאל י״ח). ואם סמוך סמיכת ענין אע״פ

שאינו

שאינו במקף הוא בסגו"ל כמו, ושחט את בֶּן הבקר *) (ויקרא א'). בֶּן הישראלית (שם כ"ד) ואת זכריהו בֶּן יברכיהו (ישעיה ח'). וזכריה בֶּן משלמיה (דה"א ט') את בת משלם בֶּן ברכיה (נחמיה ו'). בֶּן יאיר (אסתר ב'). והוד הלבן מאה שנה יולד (ראשית י"ז). והכנוי בְּנוֹ, בִּנְךָ, ואם בהפסק בִּנֶךָ, ושאר ישוב בְּנֶךָ (ישעיה י"ז). בְּנִי, בִּנָם או בִּנְהֶם, בִּנְכֶם, בִּנְנוּ, בְּנָהּ, בִּנֵךְ, בֵּנָן או בִּנְהֶן, בִּנְכֶן, והקבוץ בָּנִים, והכנוי בָּנָיו, בָּנֶיךָ, בָּנַי, בְּנֵיהֶם, בְּנֵיכֶם, בָּנֵינוּ, בָּנֶיהָ, בָּנַיִךְ, בְּנֵיהֶן, בְּנֵיכֶן, ואפשר שיהי' מזה המשקל זֵר זהב (שמות כ"ה). עֵץ פרי (ראשי' א'). גֵּו, יֵשׁ, כֵּס, עֵט, עֵץ, שֵׁם, ואע"פ שלא נשתנה בכנוי, גֵּוִי נתתי למכים (ישעיה נ'). עמי בְּעֵצוֹ ישאל (הושע ד'). פתחת לזֵרוֹ (שמות ל'). אפשר שישתנה בסמיכת הרבים כמו תָּו, דָּם, קָו, שלא נשתנה בכנוי בעצו ישאל, ובסמיכת הרבים נשתנה עֲצֵי העולה (ראשי' כ"ב). אבל שֵׁם הוא על משקל בֵּן ועל תבונתו שישתנה גם בכנוי שְׁמוֹ שִׁמְךָ, אבל קבוץ שֵׁם בלשון נקבות, ויקרא האדם שֵׁמוֹת (ראשית ב'). ובסמוך שְׁמוֹת בני ישראל (שמות א'). ושֵׁם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול וכן יֵשׁ הוא מזו הגזרה באמת כי הוא נבנה על תבונת בֵּן, בהתחבר לכנוים בתנועה קטנה יֶשְׁנוֹ, יֶשְׁכֶם בסגו"ל או בחירק הֲיִשְׁכֶם אוהבים (דברים י"ג). ואולי יאמר גם כן יְשׁוֹ, יְשִׁי בשו"א כמו בְּנִי בְּנוֹ, וכן בנו"ן וי"ו יֶשְׁנוֹ עם אחד (אסת' ג') ורֵעַ כבר נזכר בשער פֵּעָה, ובתוספת מ"ם לְמֵרֵעֵהוּ אשר רעה לו (שופטי' י"ד) שלשים מֵרֵעִים (שם) המ"ם בצירי ובא בשו"א אף כי מְרֵעֵהוּ רחקו ממנו (משלי י"ט):

מִפְעָ שהעין שלו יו"ד נחה, מֵעַי מפלה (ישעי' י"ז): ושהלמ"ד שלו אל"ף: פֶּעָא, צֶמָא, צָבָא, וכבר כתבנום בשער פָּעַל:

פֶּעָא כלו סגול ומלעיל, ולחשוף מים מִגֶּבֶא (ישעיה ל'). מבית כֶּלֶא (שם מ"ב). דֶּשֶׁא, טֶנֶא, עושה פֶּלֶא (שמות ט"ו). אבל ויקרא שמו פֶּלֶא (ישעיה ט'). הפא בצירי *) וכל שאר פֶּלֶא סגו"ל והתואר עם יו"ד היחס והוא פִּלְאִי (שופטים י"ג). וכן כל גַּיְא ינשא (ישעיה מ'). מזה המשקל, והיה ראויה להיות

*) א"א והם ז' עפ"י המסורת והטעם לפי שצריך להוסיף על פתרונם מלת של:

*) כן כתב גם ר' יונה בספר הרקמה, צד 57 במשקל פֶּעֶל,

הכל בסה"ד בסג"ל, ועיין מ"ס גֶּיא על משקל פֶּלֶא כֶּלֶא, אלא שהוקל ונחה היו"ד ואע"פ ששאר גֵיא בצירי לבד, כל גֶּיא ינשא בא בסגו"ל להורות כי המשפט היה גֶּיא בפלס פֶּלֶא, כֶּלֶא, גֶּבֶא, ואשר באו מהם בצירי כמשפט מפני הנח הנסתר או הם מאשר פ"א שלהם צירי, ואפשר שיהי' ונשב בְּגֵיא (דברים ג'). מזה המשקל אלא שרצו להראות ע"ן הפעל בשו"א כמו שעשו בחֵטְא, ונקל עליהם להראותה עם פתחת הגימל מהיותה סגו"ל, ומלת, לאפיקים ולַגֵּאָיוֹת (יחזקאל ו'). אינה מקובצת מן גַיְא כי אם מן גֵּאָה בה"א הנקבה, או מן גֵּאוּת בתי"ו, בקבוצו באה היו"ד תמורת הה"א או התי"ו כמו שכתבנו בקבוץ מַלְכוּת, או יהי' ולַגֵּאָיוֹת מקובץ מן גַּיְא, ויהי' מקובץ בלשון נקבות והאל"ף ע"ן הפעל תמורת היו"ד אשר בגיא והיו"ד הנראית תמורת האל"ף וחֵטְא היה ראוי להיות על משקל פֶּלֶא אלא שהוקל, וחֵטְא בצירי [א] כמו שיש במשקל אֶרֶץ רבים הפ"א בצירי, והכנוי פִּלְאוֹ, גִּבְאוֹ, כִּלְאוֹ, פִּלְאֲךָ בחירק, או בפתח, ברוך טַנְאֲךָ (דברי' כ"ח) או בסגו"ל חֶטְאוֹ, והקבוץ חֲטָאִים, גְּבָאִים פְּלָאִים, כְּלָאִים, והכנוי, חֲטָאָיו, בצאתיו וגבאיו (יחזקאל מ"ז). כִּלְאֵיהֶם, פִּלְאֵיהֶם, דִשְׁאֵיהֶם, גִּבְאֵיהֶם, וכן הסמיכות בלא כנוי פִּלְאֵי כִּלְאֵי, ונשתנה סמיכות הרבים בחטאי, רק חַטֹּאת ירבעם (מ"ב י') אם יהיו חֲטָאֵיכֶם כשנים (ישעי' א'). ויורה עליו שהוא דגש בקבוצו לולי האל"ף:

פֶּעֶא, ובכלי גֹמֶא (ישעי' י"ח). וכן סֹבֶא, מן סָבְאֵךְ מהול במים (שם א').

סר סָבְאָם (הושע ד'). וכן עֹפֶא, וכן יאמר גָּמְאוֹ, עָפְאוֹ, גָּמְאֵי, גמאם וכן הקבוץ גְּמָאִים סְבָאִים, בקמץ חטף, מבן עֳפָאִים יתנו קול (תלי' ק"ד):

פֵּעָא בדגש הע"ן ובצירי כִּסֵּא, ובהתחברו אל הכנוים ובקבוץ, הע"ן בשו"א ויפול הדגש, כִּסְאוֹ, כִּסְאֲךָ, וכן הקבוץ והוא בלשון נקבות כי שמה ישבו כִּסְאוֹת למשפט (תלי' קכב):

פַּעָא, ואת דַכָּא (ישעיה נ"ז) קַנָּא שמו (שמו' ל"ז) חַטָּא, והקבוץ דַכָּאִים, חַטָּאִים, קַנָּאִים והסמוך והכנוי נשאר בקמץ כמשפט, חַטָּאֵי עמי (עמוס ט'). וחטאיה ישמיד ממנה (ישעיה י"ג). ובא בשו"א, ואת דַּכְּאֵי רוח יושיע (תלים ל"ד). אולי הוא מן דַכֵּא בצירי לפיכך בא בשו"א

[א] ר"ל במשקל פֶּעֶל כמו נֵדֶר נֶדֶר והדומה לו כמבואר לעיל:

פַּעָא קַנָּא ונקם ה׳ (נחום א׳) וכבר זכרנו אלה השנים*] עם השלמים:
פְּעִיא, נְשִׂיא, נָבִיא, קָרִיא, קְרִיאֵי מועד (במדבר ט״ו) ובשו״א הפ״א מְרִיא:
פְּעֹא, מְלֹא כל הארץ כבודו (ישעיה ו׳). לעת מְצֹא (תהלים ל״ב):
פְּעָאת, לִקְרַאת האלקים (שמות י״ט). לא נמצא כי אם בסמוך לפיכך הוא פתח בסמוך ויהיה במוכרת קמץ אע״פ שתתי״ו תי״ו הסמיכות כמו מהרת כמו שכתבנו, וכן בכנוי הוא קמץ, הנה הוא יוצא לִקְרָאתֶךָ (שמות ד׳). והנה אשה לִקְרָאתוֹ (משלי ז׳):
פַּעָת העי״ן בקמץ וברגש חַטָּאת, ובסמוך פתח חַטַּאת יהודה (ירמיה י״ז). ובא בפתח שלא בסמיכות לְחַטַּאת ולנדה (זכריה י״ג). והקבוץ, וירא את כל חַטֹּאת אביו (יחזקאל י״ח). אחד בסמוך ובמוכרת, וכן עם הכנוי, ושא לכל חַטֹּאתָי (תלי׳ כ״ה) וכן כלם:
פְּעֵאת בצירי, אם נְשֵׂאת נשא לנו (ש״ב י״ט). ישבות על מְלֵאת (שיר ה׳). והוא אחד בסמוך ובמוכרת, והכנוי נְשֵׂאתִי, מְלֵאתִי, מְלֵאתוֹ, וכן כלם בצירי עי״ן הפעל ובנוח האל״ף, והקבוץ עי״ן הפעל בשו״א נְשְׂאוֹת, מְלְאוֹת, וכן הכנוי נְשְׂאוֹתָיו, נְשְׂאוֹתֶיךָ, מְלְאוֹתָיו, מְלְאוֹתֶיךָ וכן כלם, או בנוח האל״ף ועי״ן הפעל בחולם כמו חַטֹּאת כמו שכתבנו:

ומחסרי הפא ונחי הלמד:

מַעֶה, מַצָּה, מַסָּה, מַכָּה, וכן בדברי רז״ל מַפָּה כלם חסרי הנו״ן פ״א הפעל וה״א לנקבה וה״א השרש נגרעה, והם בתשלומם עם פ״א הפעל מַנְצָה, מַנְסָה, מַנְכָּה בפלס מַרְאָה, מַרְמָה, מִשְׁרָה, ובתשלומם כלם בלמ״ד הפעל מוטרת ביו״ד, מַנְסִיָה, מַנְפִיָה. מַנְכִיָה, מַנְצִיָה בפלס מַמְלָכָה, מִשְׁמָרָה, ובסמוך מַכַּת אויב (ירמיה ל׳) לְמַסַּת נקיים ילעג (איוב ט׳):

ושהלמד שלהם אלף:

מַעָא, מַשָּׂא, וכן בסמוך גם כן קמץ, מַשָּׂא דבר ה׳ (מלאכי א׳). וּמַשָּׂא כל יד (נחמיה י׳):
מַעֶה, וה״א למ״ד הפעל, מַכָּה, מַטָּה, וקבוץ מַטֶּה, מַטִּים, נקבת בְּמַטָּיו (חבקוק ג׳). או מַטּוֹת, וקבוץ מַכָּה, מן הַמַּכִּים אשר יכוהו ארמים

---

*] ר״ל משקלי פַּעָא וּפְעָא. יבא״ר.

(מ"ב ח'). ומשפטם עם פ"א הפעל מַטֶּה מַכֶּה בפלס מַרְאֶה מִקְנֶה, מִשְׁנֶה וכנוים וקבוצם וסמיכתם כמוהם:
מַעוֹת, מַצּוֹת, אנשי מַצֻּתֶךָ (ישעיה מ"א):

נחי הקצוות:

תּוֹעָה בחולם או בשורק, תּוֹרָה, תּוֹדָה בחולם, ובשורק תּוּגָה והם על דרך השלמות [א] במשקל תִּפְאָרָה ובהראות היו"ד מקום למ"ד הפעל תּוּשִׁיָּה:
תּוּעָן, תּוּפִין והקבוץ תּוּפִינִים, ובסמוך תֻּפִינֵי מנחת פתים (ויקרא ו'). שרשו אָפָה ונהפכה האל"ף בתנועת הו"ו השרוקה ואע"פ שאינה נכתבה והונחו שתי קצותיו:

ושהלמד שלו אלף:

מוֹעָא מוֹרָא, כתבנום בנחי חפ"א במשקלם:

פעלי הכפל:

מָפָל מָעוֹז, מָחוֹל, ומָחוֹל נשתנה בסמיכת כְּמְחוֹל משחקים (ירמיה ל"א) וכן בקבוץ לא נרגש, וירא את העגל ומְחֹלוֹת (שמות ל"ב). וכן עם תי"ו הנקבה כִּמְחֹלַת המחנים (שיר ז') והיו ראוים מְחוֹלֶת, מְחוֹלוֹת ברגש, אלא שבא בהם הנח תמורת הכפל להבדיל בינם ובין וּבִמְחִלּוֹת עפר (ישעיה ב'). ואפשר שיהיה מָחוֹל מְחוֹלוֹת מנחי העי"ן, ומָעוֹז לא נשתנה בסמיכות ובכנוי אולי הוא מן הדגושים או עמד בו הנח תמורת אות הכפל הנופל ואע"פ שנרגש גם כן הזי"ן בכנוי, בְּמָעוֹז פרעה (ישעיה ל'). ערי מָעוֹז (שם י"ז). עזי ומָעֻזִּי (ירמי' י"ו). לשמיד מָעֻזְנֶיהָ (ישעי' ד"ג). קל הזי"ן והנו"ן נוספת או היא במקום אות הכפל, ובא שם בזה המשקל

תועה [א] בכל אלה שהבית המחבר במשקל תועה פ"א הפעל בהם יו"ד ולמ"ד הפעל ה"א והתי"ו בתחילה נוספת והחולם או המלאפום הבאה בתי"ו האוספת עמה ו"ו נחה היא במקום יו"ד פ"א הפעל. וה"א למ"ד הפעל נחסרה והה"א הכתובה היא ה"א הנקבה (כי לפני ה"א שרשיית באה כנו"ל). ויהיה בשלמות על משקל תִּפְאָרָה. ויהיה במקום תּוֹרָה תּוֹרָהָה וכן כלם:

המשקל בשו"א שלא בסמיכות, אין בו מְתֹם (שם ה'). אין מְתֹם בבשרי (תלים ל"ח). ששרשם תמם וכבר כתבנום בשער פְּעָלִים:

מַפָּל, מָגֵן ולא נשתנה בסמיכות ובכנוי כי עמד בו הנח תמורת אות הכפל הנופלת, מָגֵן שאול (ש"ב א'). מְגִנֵּנוּ ראה אלקים (תלים פ"ד):

מַפָּל, ואת הַמָּסָךְ לשער החצר (שמות ל"ט). קמץ, ובסמוך פ"א הפעל פתח, את מְסַךְ הפתח (שם מ'):

מַפָּל בפתח מֵסַב קלע (מ"א ו'). והחרש מֵצַל (יחזקאל ל"א). מן הַמֵּצַר קראתי יה (תלים קי"ח) ואפשר שיהיה מֵצַל מִפְעָל כמו מֵחַל מֵצַל והפתח מקום צירי:

מֶפֶּל, ויהי הַמֶּכֶס (מדבר ל"א). וּמֶמֶר ליולדתו (משלי י"ז). ובן מֶשֶׁק ביתי (בראשית ט"ו). משפטם מִכְסָם מְמוֹרר, מִשְׁקָק בפלם מִשְׁקָל:

מֹפֶל, והבאתי מֹרֶךְ בלבבם (ויקר' כ"ו). בְּמֹעַל ידיהם (נחמי' ח'). בפתח מפני העי"ן משפטם מִרְכָּךְ, מִעְלָל, מִשְׁחָת:

מוּפָל, מעשה מוּרָד (מ"א ז'). בחולם, מוּסַךְ השבת (מ"ב י"ו). בשורק ובפתח מפני הסמיכות:

מַפַּל, מַשַׁק, כְּמַשַׁק גבים (ישעיה ל"ג). פתח מפני הסמיכות, הראוי בתשלומו מִשְׁקָק, בפלם מִשְׁקָל ואע"פ שהדגש בפ"א הפעל הוא סימן לחסרון הכפל כמו מה אֶקֹּב (מדבר כ"ג) שמשפטו אֶקְבּוֹב, כמו שכתבנו:

מִפִלָּה, מְגִלָּה, מְחִתָּה, מְגִנָּה, בעלית הַמְּקֵרָה (שופטים ג'). ולולא הרי"ש היה דגש ובא צירי הקוף תשלום הדגש כמו שכתבנו ובא אחר מוקל מזה המשקל והוא בְּמִכְסַת נפשות (שמות י"ב). הראוי מִכְסַּת בפלם מְגִנַּת לב (איכה ג'):

תְּפִלָּה, תְּהִלָּה, תְּפִלָּה, והוקל, ואלוק לא ישים תִּפְלָה (איוב כ"ד). שהיה ראויה תְּפִלָּה, מן, ונתן בִּפְלִילִים (שמות כ"א). ונשתנה להבדיל בינו ובין תְּפִלָּה למשה (תלים צ'). והוקל, ובמלאכיו ישים תָּהֳלָה (איוב ד'). הראוי תְּהִלָּה מן הוֹלְלוֹת וסכלות (קהלת א'). או מן יָהֵלּוּ אורם (ישעיה י"ג) ונשתנה להבדיל בינו ובין תְּהִלָּה לדוד (תלים קמ"ה):

תֶּפֶל וכלו סגול, תֶּבֶל עשו (ויקרא כ'). תֶּמֶם יהלוך (תלים כ"ח):

הֶפֶל, הֶמֶס, מן כקדח אש הֲמָסִים (ישעיה ס"ד). ובא בו הנח תמורת הדגש כי הראוי הַמְּסִים בדגש כי שרשו מסס:

הֲפִלָּה, לקול הֲמֻלָּה גדולה (ירמיה י"א). שרשו מלל והוא כמו מְלָה:

פִּלָּה, בִּצָּה, גִּזָּה, נִדָּה, חִבָּה, זִמָּה, חִתָּה, חִתַּת אלקים (ראשית ל"ה). מִלָּה, ויתכן להיות ממשקל זה גֵּרָה, ואפשר להיות ממשקל זה כֵּהָה, פֶּחָה (נחמיה ה'). אלא שיותר נכון שיהיה מנחי הלמ"ד יהיו קלים או דגושים, אבל פֶּחָה הוא מן הדגושים וסגול הפ"א יורה עליו כמו שכתבנו, ואלו היה מן הקלים היה הפ"א בצירי, ואפשר להיות ממשקל [זה] חִטָּה אלא שבארמית מצאנו חִנְטִין (עזרא ז') ידמה ששרשו חנט:

פַּלָּה, שַׁמָּה, קָרָה, ואין כסות בַּקָּרָה (איוב כ"ד):

פִּלּוֹת, כרם וְלִלּוֹת (תלים י"ב). וכבר זכרנוהו במשקל פְּעֻלּוֹת:

פֻּלָּה, סֻכָּה, גֻּלָּה, חֻקָּה, קֻבָּה, חֻפָּה, ובקמץ חטף, אדמת ישראל לְחָגָּא (ישעיה י"ט). לב יודע מָרַּת נפשו (משלי י"ד). והוא סמוך ובמוכרת מָרָה, כי יצפנני בְּסֻכֹּה (תלים כ"ז). הראוי בְּסֻכָּתוֹ*] כי הנפרד סֻכָּה, או יהיה הנפרד ממנו סֹךְ:

*] כבר כתבנו כמה פעמים כי עם ה"א הנקבה כן משפטו. יבא"ר.

פֹּל, תֹּם, עֹז, קֹר, חֹם, עֹל, כלם עם הכנוים בהתחברם עם הכנוים דגושים כמו עֻזּוֹ, קֻרּוֹ, חֻמּוֹ, עֻלּוֹ, תֻּמּוֹ, וכן כלם פ"א הפעל בשורק או בקמץ חטף וכן ממשקל זה, והיה מִקֹּל זנותה (ירמי' ג') ופירושו מִקַּלּוּת, וכן מזו הגזרה כֹּל, ובמקף ישוב החולם לקמץ חטף חוץ משנים שיקראו בלא מקף בקמץ רחב כָּל עצמותי תאמרנה (תלים ל"ה). כָּל אחי רש שנאוהו (משלי י"ט). וכמו שמלת כָּל הקמוצה היא חטופה במקף כן כל אות הקמוצה באחרית המלה ובצדה אות נחה נראית ובמקף היא חטופה לעולם, כמו זְכָר־נא (איוב ד'). שְׁמָר־תם (תלי' ל"ז). כי תאמרו מה נִרְדָּף־לו (איוב י"ט). מקצף עליך וּמִגְּעָר־בך (ישעיה נ"ד). אם חטאת מה תִּפְעָל־בו (איוב ל"ה). חוץ משתי מלות יָם, עָם, כמו יָם־כנרת (במדבר ל"ד). יָם־המלח (שם). וכן הָעָם־הזה (שמות ל"ב). וזולתו כי הם קמוצים והם במקף ונקראים בקמץ רחב, אך בהסמכם אל מלות אחרות סמיכת ענין תשובנה פתח כמו יַם סוף (שם י"ג). עַם ה' (במדבר י"א). אך יָם כנרת, יָם המלח, הם קמוצים אע"פ שהם סמוכים סמיכת ענין וכן כל ים זולתי יַם סוף:

פַּל, דַּל, קַל, עַז, חַם, תַּם, והדומים להם מן התוארים שיהי' מן הדין להיותו קמוצים כלם כמו חָכָם רָשָׁע אלא שמצאנום מקצתם פתוחים

ונאמר

ונאמר פי הטעם כי אשר הם בפתח*) [א] בתשלומם ממשקל אֶרֶץ גֶּפֶן

*) גודלי הם ממשקל פֶּעֶל שהם פתחין, ואשר הם קמוצים הם ממשקל או פֹּעַל משקלו האמתי. ואמר חָכָם או ממשקל סֵפֶר, סֵתֶר, שהפ"א שלהם הם נקמץ הם ממשקל פֶּעֶל, קמץ קטן, ואשר הם קמוצים ואשר הם פתוחי' ועיין קו"א. יבא"ר. אנחנו סומכים עפ"י המסורת, וכן השמות שאינן תארים יש מהן קמוצים ופתוחים, ידועים עפ"י המסורת יהיו כפולי' או נחים או שניים:

דַל שנים עשר פתחין בלישנא וכל דַל ואביון כותיה (תלי' ע"ב) זה לחמינו חָם (יהושע ט'). קמץ ולית כוותיה וכל שם בר נש כותיה, שמן זית זָךְ (שמות כ"ז). שנים קמצין, אם זַךְ וישר אתה (איוב ח'). פתח וכן כל שאר זך, תָּם וישר (שם א'). קמוץ ושאר פתחין, דַק, כַּדַק פתח, הַר פתח, הָהָר בְּהַר לְהָר קמץ, חַי הַחַי פתח אם לא יהי' באתנח וסוף פסוק קַל הַקַּל פתח, גַּל הַגַּל פתח אם לא יהי' בהפסק, גַּן פתח, הַגָּן, כְּגַן קמץ טַל הַטַּל פתח, ותעל שכבת הַטָּל (שמות ט"ז). קמץ באתנח, וכן בסוף פסוק, ועל כל הארץ יהי' טָל (שופטים ו'). יערפו טָל (דברי' ל"ג). ובזקף קמץ, ממגד שמים מִטָּל (שם). שראשי נמלא טָל (שיר ה') טַף הַטַּף פתח להם לפי הַטָּף (בראשי' מ"ז). קמץ בסוף פסוק, סַף הַסַּף בַּסַּף פתח, מן הדם אשר בַּסָּף (שמות י"ב). קמץ באתנח, וידיה על הַסָּף (שופטי' י"ט). פתח בסוף פסוק, וכן, שומר הַסַּף (ירמיה ל"ה). סַל, הַסַּל, בַּסַּל פתחין, כַּף פתח ובהפסק קמץ, ובא בזקף קמץ, ויכו כָף ויאמרו יחי המלך (מ"ב י"א). חַג פתח, הֶחָג בֶּחָג קמץ, רָךְ וטוב (בראשית י"ח). קמץ, רַךְ ויחיד (משלי ד'). רַךְ ומשוה (ש"ב ג'). פתח, צַח ואדום (שיר ה'). וְשַׁח עינים (איוב כ"ב). פתח, צַר פתח, הַצָּר שנים קמצין, כי לפני הימים (זכריה ח') כי נמכרנו (אסתר ז'). בְּצָר הרחבת לי (תלים ד'). קמץ, שַׂר פתח, (שַׂר ונגיד)*] ושנים קמצין בזקף, אין מלך ואין שָׂר (הושע ג') ונגיד וְשָׂר (דה"ב

*) בכ"י סד"ל שתי המלות שר ונגיד אינם. יבא"ר.

ל"ב

פל [א] ר"ל בעבור שבתשלומם הם על משקל אֶרֶץ גֶּפֶן שהם פתוחים (בפתח קטן) ויהיה במקום דַל דֶלֶל וכן כלם לכן באו ג"כ כשהם חסרים בפתח אבל אותם שמצאנו קמוצים נאמר שהם בתשלומם ממשקל חָכָם כו':

ר"ל

ל"ב). השר ארבעה פתחין, השר שואל (מיכה ז'). מיכאל השר (דניאל י"ב). השר שמחות היזרח (דה"א כ"ז). וכנניה השר (שם ט"ו). דם קמץ ובהסמכו פתח, דם הפר (ויקרא ד'). דם נקי (שופטי' י"ט) קמץ, דם הנקי (שם). פתח דם נקיים (ירמיה י"ט). פתח, ולא כתבנוהו בזה השער אלא להורות על נקודו כי אין לנו בו ראיה שיהי' מן הכפולים והקרוב להיותו מן השניים, וכבר כתבנוהו בשער פל ובשער פע, פר פתח ופרי דבלק קמצין, וכל הפר לפר קמצין, מונע בר (משלי י"א). קמץ והמסורת לית כותיה קמוץ, וכל בר דיוסף קמוצין כלם, בז הבז בפתח, יתר הבז (מדב' ל"א). קמץ בזקף והמסורת לית כותיה קמץ וכל בז דמשלי כותיה קמץ, פח פחים פתח, משגב לדך (תלי' ט'). יתום ודך (שם י'). קמוצים, דך נכלם (שם ע"ד). פתח, שק ארבעה קמוצים, חגרי שק (ירמיה ו'). לבשי שק (תלים ל"ה). או עור או שק (ויקרא י"א). והעליתי על כל מתנים שק (עמוס ח'). וכל השק בשק באתנח וסוף פסוק כותיה קמץ, תלדו קש (ישעיה ל"ג). פתח באתנח, יאכלמו כקש (שמו' ט"ו). פתח בסוף פסוק, להב אש אכלה קש (יואל ב'). קמץ באתנח, כל גת בגת מגת פתח באתנח וסוף פסוק, וכן בתוספת ה"א וילך גתה (מ"א ב') וכן, יושב צפת (שופטים א'). פתח באתנח, וכן בתוספת ה"א, בגיא צפתה (דה"ב י"ד). וכל דת, כדת, הדת, בדת, קמץ, ומפז רב (תלי' י"ט) פתח, וכל שאר פז קמץ, וכל אט לאט פתח באתנח וסוף פסוק, דרכו שמרתי ולא אט (איו' כ"ג). קמץ בסוף פסוק שהוא ענין אחר גג הגג קמץ, על גג בית המלך (ש"ב י"א). קמץ בסמוך, על גג המגדל (שופטים ט'). אל גג השער (ש"ב י"ח). פתח בסמוך, והקבוץ בלשון נקבות וידגש, כי עלית כלך לגגות (ישעיה כ"ב). וכן בבנוי את גגו ואת קירותיו (שמות ל'). גד לגד קמץ כזרע גד (שם י"ו). אשר בתוך הנחל הגד (ש"ב כ"ד). פתח ויש ספרים הגד קמץ, מס למס המס, פתח באתנח וסוף פסוק, למס מרעהו חסד (איוב ו'). קמץ לפי שהוא ענין אחר, מר המר פתח, בד פתח, ועשה להם מכנסי בד (שמות כ"ח). קמץ בזקף, והמסורת עליו לית כותיה קמץ וכל הבד כותיה קמץ, בד בבד פתח, לבד קמץ והמסורת כל ואלה שמות ותרי עשר לבד קמץ וכל שאר קריה פתח בר מן חד, כל אשר ילוק בלשונו מן המים כאשר ילוק הכלב תציג אותו לבד, (שופטים ז'). וכל

סוף

סוף פסוק דכותיה, כל בַּת הַבַּת פתח, וכן כל אַף הָאַף פתח לעולם ועיקרו אֶנֶף כלו סגו"ל, והוסרה עי"ן הפעל ממנו ונבלעה בדגש עם הכנוים אַפּוֹ אַפְּךָ, אַפִּי, כל עַד לָעַד פתח, עָם שמונה עשר קמוצים ידועין על פי המסורת, ועָם שלשה קמוצין, ועָם כחול (ס"א י"ג). ועָם לא יבין ילבט (הושע ד'). ועָם לא יחרדו (עמוס ג'). לְעָם אחד (ראשית ל"ד). יהי' לְעָם (שם מ"ח). קמוצים, לְעַם נכרי (שמו' ד"א) לְעַם אחר (דברים ד"ח) פתוחים שהם בסמוכים, בְּעַם שנים פתוחין, וסימנם, ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בְּעַם כבד (מדבר ך'). אודך בקהל רב בְּעַם עצום אהללך (תלים ל"ה). וכל הָעָם כָּעָם כְּעַם קמוצין, רָב שבעה ועשרים קמוצים ועם החטופים שלשה ושלשים, והם ידועים עפ"י המסורת וכל וְרָב קמץ, וְרַב שבעה פתחין וסימנם, יַעֲבוֹד (ראשית ך"ה). הַעְתִּירוּ (שמות ט'). עַם גָּדוֹל (דברים כ'). וכל בָּנַיִךְ (ישעיה ל"ד). חַסְדֵי ה' אזכיר (שם ס"ג). גְּדֹל העצה (ירמי' ל"ב). שֶׁיִּהְיוּ ימי שניו (קהלת ו'). וכל וְרַב חסד דכותיה הָרָב לָרֹב שנים פתחין, מאת הָרַב (מדבר ל"ה). לְרֹב תרבה (שם ך"ו). והכנוי והקבוץ רַבִּים בפתח פ"א הפעל כמו עַמִּים, קַלִּים, חַמִּים, תַּמִּים, עַמּוֹ, עַמְּךָ, שַׁקּוֹ, משכב וְסַפּוֹת (ש"ב י"ז). וכן רבים, ויש בחירק פִּתִּים, פִּתּוֹ, פִּתְּךָ, מִסִּים, צִדִּים, שִׁבִּים, אמות הַסִּפִּים (ישעי' ו') סִפֹּת כסף (מ"ב י"ב): פֵּל בצירי קֵן, חֵן, שֵׁן, עֵץ, גֵּץ, נֵס, לֵב, עֵת, קֵץ, תֵּל, חֵץ ובמקף

סגו"ל על שֶׁן־סלע (איוב ל"ט). וְשֶׁן־בהמות (דברי' ל"ב). בלא עֶת־נדתה (ויקרא ט"ו). לא עֶת־בא עת בית ה' (חגי א'). אבל לֵב לא ישוב סגו"ל כי אם בהיותו סמוך למלה זעירא או למלה מלעיל כמו בְּלֶב־ים (משלי ל'). בְּלֶב־נער (שם ך"ב) אבל, ויך לֵב־דוד אותו (ש"ב ך"ד) וחזקתי את לֵב־פרעה (שמות י"ב). צירי אע"פ שהם במקף לפי שאינם סמוכים למלה זעירא ולמלה מלעיל, כל, עולם וָעֶד סגו"ל להפריד בינו ובין היודע וָעֵד (ירמיה ך"ט). שהוא ענין עדות, וכן ממשקל זה בהוספת ה"א סֶלָה והוא נקוד סגו"ל, וכן הֶרֶה נסו (ראשי' י"ד). וְקֵן נשתנה בסמיכות, קַן צפור (דברי' ך"ב). בפתח אולי הוא משקל אחר והקבוץ והכנוי בכלם

פ"א הפעל בחירק בדגש למ"ר הפעל:

פִּלִּים, חִנָּם נמכרתם (ישעי' ל"ב). בתשלומו חננם, מן חָנַן אלקים את עבדך (ראשי' ל"ב):

ויש שמות שהם בני ארבע אותיות:

אין להם משקל בפעל כי אם נשקלם בפעלל הנה הוא כפול הלמ"ד והם לא יכפל בהם אות בארבע מאותיותיהם, ואין אות מהם דומה לחברתה לכך נביאם כמו שהם:

פלדש (נחום ב' ד'). סרפד (ישעי' נ"ה). שנער (נחמי' י"ד). טפסר (ירמיה נ"א) גזבר (עזרא א') פתגם המלך (אסתר א') והוא קמוץ בסמיכות ובכנוי, טפסר נשתנו תנועותיו בבנוי הטי"ת בפתח והסמ"ך בשו"א וטפסריך (נחום ג'). אולי הוא ממשקל אחר טפסר בצירי, וביו"ד נחה אחר החירק פינחס, ושהאות שלישי בצירי כסלו (נחמיה א'). ואשר הם פתוחים האות הראשונה והשלישית גנזך, שרעף ובקבוץ ובכנוי תדגש האות הרביעית וגנזכיו ועליותיו (דה"א כ"ח). ברוב שרעפי בקרבי (תלים צ"ד). ובקמץ הראשונה ובפתח השלישית, צרתן (מ"א ז'). צרפת (עובדי' א'). כרפס (אסתר א'). ארגז (ש"א ו') פתוחים ואפשר שיהי' ארגז בן שלש אותיות והאל"ף נוספת כמו אל"ף ארבע (דניא' ג') דרדר (יחזקאל א') וכן חשמל, וחשמלה (שם). פתחין, דרכמון מן דרכמונים (עזרא ב'). הנו"ן נוספת וארבע אותיות השורש הם דרכם, ואשר האות הראשונה בפתח והשלישית בסגו"ל ברזל, כרמל, גרזן, וכן הכרמלה (ש"א ע"ו). ובהסמכם בכנוי או לקבוץ ידגשו כמו שמצאנו, וכבוד יערו וכרמלו (ישעיה י"ד) וכן יאמר ברזלי, ברזלו, וברזלי הגלעדי (ש"ב י"ז) נאמר ממנו, וכן יאמר גרזנו, גרזני, גרזנם, בדגש וגרזן כבר כתבנוהו במשקל פעלן כי הנו"ן נוספת, ואשר אות שלישי צירי בזה המשקל חרמש (דברים ך"ג). אבנט, ירדן, פרדס, וכן בכנוי ובקבוץ, ועשית להם אבנטים (שמות כ"ח). ואבנטך אחזקנו (ישעיה כ"ב). וכן חרמשו, חרמשים, פרדסו, פרדסים, וכן עזאזל (ויקרא י"ו). בצירי, ובחירק וביו"ד נחה שרביט (אסתר ד'). כרמיל (דה"ב ב'). ספרד, סמדר, חנמל האות השלישית בפתח, ואף בהפסק, אשר בספרד (עובדי' א'). ושקמותם בחנמל (תלים ע"ח). ממלכות אררט (ירמי' נ"א) פתח ושאר אררט קמצין, עמלק בצירי, ערפל בסגול ובקבוץ ובכנוי תדגש הלמ"ד וכן בבל, בבלה, יזרעאל, יזרעאלה בסגו"ל, וכן אמרפל שם אדם, ובית לבאות ושרוחן (יהוש' י"ט). שם עיר בסגו"ל עטלף (ויקר'

י"א) . בצירי ועם התי"ו בזה המשקל חבצלת בסגול, שקערור, ולנקבה שקערורה ולרבות שקערורות ונכפלה בו האות הרביעית, פתיגיל, עכביש חלמיש, כפתור, חרצב, תרגול, קרסול, רפסוד, פרעוש, גבעול ובשורק גלמוד, וחבור כפתור, כפתורים, רפסוד, רפסודות (דה"ב ב'). או יהיה האחד מן רפסודות רפסודה, וחבור קרסול, חרצב ברגש האות הרביעית, ולא מעדו קרסלי (ש"ב ך"ב). כי אין חרצבות למותם (תלים ע"ג). או יהי' האחד מן חרצבות, חרצבה, פילגש (בראשית ל"ו). בסגול בדולח (שם ב'). היה הלמ"ד בסגו"ל לולי החי"ת ובעבורה נפתח כמו רומח כי המלה מלע"ל וכן שותלח (מדבר ך"ו). ויהי' קבוץ בדולח, בדולחים, הלמ"ד בקמץ, ובכנוי ישוב החולם לקמץ הטף בעבור [א] שהמלה מלעיל בדלחי בדלחך והרבים בדולחים הלמ"ד בקמץ בדולחי, בדולחיו:

ויש בני חמש אותיות:

אר מן ארגון, מן ארגונא, (דניאל ה'). אגרטל, מן אגרטלי כסף (עזרא א').

אדרכון, מן ואדרכונים רבו, (דה"א ך"ט). ואפשר שהאלפי"ן נוספות, ואפשר גם כן שהנונים בארגמן ארגון אדרכון נוספות, ואם יקובץ ארגמן יהיה הגימ"ל בשו"א וכן בכנוים:

תחפנס, ותגמלהו תחפנס (מ"א י"א). שם אשה, ובהכפל בו החי"ת נשתנו תנועותיו, והוא שם מקום ובתחפנחס חשך היום, (יחזקאל ל').

ומשקל אחר, גם בני נוף ותחפנחס, (ירמיה ב').

צפרדע, ובכנוי צפרדעו בצירי, ובקבוץ ישוב הצירי לשו"א צפרדעים ויתכן גם כן בכנוים ישוב לשו"א כמשפט השמות השלישיים שהם בצירי כמו שכתבנו:

שעטנז, ויהיה משקלו רעמסס, אלא שרעמסס בן ארבע אותיות נכפלה בו האות הרביעית ושעטנז בן חמש אותיות ואמרו רז"ל כי היא מלה מורכבת שוע טווי ונוז: ויש

[א] נ"ל שצ"ל שהמלה מלרע. ומפני כך נשתנה החולם לק"ח כדי לקרבה במהירות אל התנועה שבאה בה הג"ע. אבל אם היה המלה מלעיל אז נשארה החולם ולא נשתנה לק"ח. (ומטעם זה לא מצאנו בתנ"ך שבאה נ"ע אצל ק"ח כי הק"ח היא באה במקום החולם ואם ראוי להיות נ"ע באות ההוא אז נשארה החולם ולא נשתנה אבל אם אין אותו האות ראוי לנ"ע אז נשתנה לפעמים החולם לק"ח):

ר"ל

ויש שמות שהם [א] בכלל לעולם [ב] ולא יתפרדו כמו מַיִם, רֵחַיִם, שָׁמַיִם והדומים להם, ובהסמכם, מתחת שְׁמֵי ה', (איכה ג'). ומים היה ראוי מַיִם, מֵיִי, וכשיתחבר עם הכנוים לעולם הוא כפול, ואם מֵימֶיךָ נשתה, (מדבר ך'). את לחמי ואת מֵימַי, (ש"א ך"ה). מקוה מֵימֵיהֶם, (שמות ז'). מֵימֵינוּ בכסף שתינו (איכה ה'). וכן בסמיכות בלא כנוי פעמים מֵימֵי הירדן. (יהושע ד'). וכנוי שָׁמַיִם, שָׁמָיו, שָׁמֶיךָ, שָׁמַי, ובכנוי הנמצאים והנסתרים ישוב הקמץ לשו"א שְׁמֵיהֶם, שְׁמֵיכֶם וכן רֵחַיִים יתחבר בזה הדרך אלא בנסתרים ובנמצאים אפשר שלא יתחלף התנועה מפני החי"ת וכן יש שמות ומלין שהם לשון רבים לעולם בסמיכת הכנוים, וכן פעמים בסמיכות בלא כנוי כמו אַחֲרֵי, ועם הכנוים אַחֲרַי, אַחֲרָיו, אַחֲרֶיךָ, אחריה, אחרינו, אַחֲרֵיהֶם, אַחֲרֵיכֶם, לעולם לא יסמך אַחַר אל הכנוים בלשון יחיד, וכן אַשְׁרֵי האיש, (תלים א'). אַשְׁרַי, אַשְׁרָיו, אַשְׁרֶיךָ, אַשְׁרֶיהָ, אַשְׁרֵינוּ, אַשְׁרֵיהֶם, אַשְׁרֵיכֶם, לעולם לא יסמך אל הכנוי בלשון יחיד, וגם בנפרד לא ימצא בלשון יחיד, וגם פָּנִים, פְּנֵי לא ימצא בלשון יחיד, אבל אַשְׁרֵיךְ ארץ שמלכך בן חורים, (קהלת י'). אע"פ שהקריאה היא בלשון יחיד לשון רבים הוא שיו"ד הרבוי כתובה בו, וכן לא נמצאו אַחֲרֵי, אשרי בלא סמיכות לפי שאין ענין המלות האלה בלא קשר מלה אחריהם, וכן אֶל, עַל לא יסמכו אל הכנוי אלא בלשון רבים, אֵלָיו, אֵלֶיךָ, אֵלַי, אֲלֵיהֶם, אֲלֵיכֶם, עָלַי, עָלָיו, עָלֶיךָ, עֲלֵיהֶם, עֲלֵיכֶם, עָלֵינוּ, וכן פעמים בסמיכות בלא כנוי, אֱלֵי מים, (איוב ך"ט). כגנות עֲלֵי נהר, (מדבר ך"ד). וזולתם, ועוד יש שמות ימצאו לעולם בלשון רבים, זְקֵנִים, נְעוּרִים, בְּתוּלִים, בְּחוּרִים, עֲלוּמִים:

ושמות המספר, אֶחָד לזכר, האל"ף בסגול והחי"ת בקמץ, ואם בסמוך כלו פתח, אַחַד העם את אשתך, (ראשית ך"ו). ובא פתח כלו גם בלא סמיכות, לְאַחַד קראתי נועם וּלְאַחַד קראתי חובלים, (זכריה י"א). ואולי נגרע הנסמך, רוצה לומר לאחד המקלות, וכן בפתח, נתתי לך שכם אַחַד, (ראשית מ"ח). עד אַחַד לא נעדר, (ש"ב י"ז). ודבר חד את אַחַד, (יחזקאל ל"ג). וכן, מתת לְאַחַד מהם, (דברי' ך"ח). או אל אַחַד מבניו

ויש [א] ר"ל לשון רבים [ב] ר"ל שלא יאמר מהן היחיד:

מבניו הכהנים, (ויקר' י"ג). כְּאַחַד ממנו לדעת טוב ורע, (בראשית ג'). כי
אין על המ"ם סמיכות:

אַחַת, לנקבה כלו פתח, ואם הוא באתנח וסוף פסוק האל"ף בסגול והחי"ת קמוצה, ויחבר את חמש היריעות, אַחַת אל אֶחָת, (שמות ל"ו). ובן בא בזקף במקצת מקומות, ובמסורת אַחַת ששה פתוחין וקמצין, וסימנם, צנצנת אַחַת (שם י"ו). [א] ויסבו את העיר, (יהושע ו'). ויאמר אבישי אל דוד, (ש"א כ"ו). ויחלק לכל העם, (ש"ב ו'). ויאמר המלך גזרו, (מ"א ג'). והנה ככר עופרת, (זכריה ה'). וכל חקה, מדה, שנה, תורה, דכותיה פתחין, בר מן חד, נקי יהי לביתו שנה אֶחָת, (דברים כ"ד). וכל אתנח וסוף פסוק וזקף קמצין כותיה, ואפשר שהם שתי לשונות רוצה לומר אחד ואחת או תהיה מלה אחת חסרה דל"ת ומשפטה אחדת, ופעם יפול האלף מן אחד, ודבר חַד את אחד, (יחזקאל ל"ג). ועשה אָח מאחת מאלה, (שם י"ח). חסר דל"ת הזכר או תי"ו הנקבה, ולא נתחבר עם הבנוים, ולפי דעתי שמלת אחת גזרה בפני עצמה, ולא נגזרה ממלת אחד כי אם ממלת אַח, ותאמר אַח לזכר ואַחַת לנקבה אבל מגזרת אֶחָד לא נאמר ממנו לנקבה כי נקל עליהם לומר אחד מלומר אחדת כי כבד עליהם לומר שתי אותיות רפות ממוצא אחד, וקבוץ אֲחָדִים, כימים אֲחָדִים, (בראשית כ"ט). ובא הפעל הקל ממנו, אל תֵּחַד כבודי, (שם מ"ט). וההתפעל, התאחדי הימיני: (יחזקאל כ"א).

שְׁנַיִם לזכרים, שְׁתַּיִם לנקבות משפטו שְׁנְתַּיִם, אלא שנפל הנו"ן להקל ונקדו אותו במשקל שנים ונשארה התי"ו דגושה דגש קל כמו בִּשְׁנָתַיִם, לאות ולסימן כי כן משפטה כי לולי זה היה התי"ו רפה כמנהג כל בג"ד כפ"ת אחר שו"א נע כמו שכתבנו ובסמיכות עם המ"ם שְׁנֵים עָשָׂר, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, ובלא המ"ם שְׁנֵי עָשָׂר, בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שנה, (יחזקאל ל"ב) ואין סמיכת שם המספר כשאר סמיכות אלא שסומך המספר על הנספר [א] או אחד על חברו, על הנספר כמו עֲשֶׂרֶת בני המן, (אסתר ט') שְׁלֹשֶׁת הנפת, (יהושע י"ז). מִשְּׁנֵי ילדיה, (רות א'). שְׁלֹשׁ אלה (שמות

כ"א

אחת [א] ר"ל שבכל אלה הפסוקים נמצא המלה אחת בפתח:

שנים [א] ר"ל מספר אחד על מספר חבירו:

ר"ל

כ״א). שני אנשים, (שם ב׳). חמש היריעות, (שמות כ״ו). מאת ככר הכסף, (שם ל״ח). ואחד על חבירו כמו שנים עשר, (בראשית מ״ב). רוצה לומר שנים ועשרה, וכן שלש עשרה, שתים עשרה, שלשה ועשרה, שתים ועשרה, וכן לאלפי רבבה,. (בראשית כ״ד). רוצה לומר לאלפים ולרבבות כלם על זה הדרך ובחסרון מ״ם, משני ילדיה, (רות א׳). שני אנשים (שמות ב׳). [ב] ויסמוך גם כן הנספר, כמו, ויהי דניאל עד שנת אחת לכורש המלך דניאל א׳). בשנת אחת לדריוש המדי (שם י״א). בשנת שתים (מ״ב א׳). בשנת שלש (דניאל א׳) והכנוי, שניהם, שניכם, שנינו ורוצה לומר הם השנים אתם השנים אנחנו השנים, וכן צאו שלשתכם (מדבר י״ב) אתם השלשה אבל אינו אומר השנים שלכם השלשה שלכם כי לא נתחבר שם המספר בזה הדרך ברוב, ולא מצאנו כי אם במספר חמשים, שנאמר ותאכל אותך ואת חמשיך (מ״ב א׳). ותאכל אותו ואת חמשיו (שם). וכן במספר הגדול הנה אלפי הדל במנשה (שופטים ו׳) הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו (ש״א י״ח). ואולי כן נעשה בכלם על זה הדרך [ג] והתואר שני, ולמ״ד הפעל חסרה ומשפטו שניי בפלס שלישי, וכן בא הרבים שניים ולנקבה שנית או שנייה, ובמשקל אחר התואר, מגיד משנה (זכריה ט׳). משנה למלך (אסתר י׳). ולרבים, והבקר והמשנים (ש״א ט״ו). והשם משנה התורה (דברים י״ז). את כהני המשנה (מ״ב כ״ג) וכן ומשנה בכסף (בראשית מ״ג). או הוא תואר, רוצה לומר כסף שני, וכן העיקר לפי שהוא נקוד סגו״ל ואלו היה שם סמוך היה נקוד צירי, ובא פעל קל ממנו, ויאמר שנו וישנו (מ״א י״ח) ופעמים יבא המספר על דרך נוטמא הן להמעיט הן להרבות, וזה הדרך גם כן בשאר לשונות זולת

לשון

[ב] ר״ל שיסמך הנספר על המספר כמו בשנת אחת יהיה אחת המספר והמלה בשנת הנספר ובאה בשנת שהוא הנספר סמוך אל אחת שהוא המספר והוא ההפוך ממה שכתב לעיל שנסמך המספר אל הנספר כמו עשרת בני המן שעשרת שהוא המספר נסמך אל בני המן שהם הנספר. ועפ״י הרוב נמצאים הסמיכות האלה כאשר יהיה המספר והנספר שניהם הנושא וענין אחר הנשוא או בהפוך כמו עשרת בני המן הוא הנושא וענין התלייה הוא הנשוא וכן כל אלה שהביא פה אבל כשיהיה המספר והנספר אחד מהם הנושא ואחד הנשוא אז לא יבוא המספר בדרך סמיכות. כי לא שייך סמיכות בזה וכן המשפט בכל השמות כמבואר לעיל במקומות הרבה: [ג] ונקרא זה המספר בפי אחר המדקדקים מספר המצטרף בעבור שלא יתכן לומר שני אם לא קדמו ראשון וכן כלם:

ר״ל

לשון הקודש, להמעיט כמו שְׁנַיִם שְׁלשָׁה גרגרים בראש אמיר (ישעיה י"ז) שְׁנַיִם שְׁלשָׁה סריסים (מ"ב ט') והנני מקוששת שְׁנַיִם עצים (מ"א י"ז) רוצה לומר מעטים ולקח לענין זה המעטים שבמספר, ופעמים להגדיל כמו עֶשֶׂר פעמים תכלימוני (איוב י"ט). רוצה לומר פעמים רבות, הלא אנכי טוב לך מֵעֲשָׂרָה בנים (ש"א א') רוצה לומר מבנים רבים כי עתה כמונו עֲשָׂרָה אלפים (ש"ב י"ח). מֵעֲשָׂרָה שליטים (קהלת ז). אם יוליד איש מֵאָה (שם ו') יפול מצדך אֶלֶף וּרְבָבָה מימינך (תלים צ"א) שֶׁבַע בחטאתיכם (ויקר' כ"ו). שֶׁבַע יפול צדיק וקם (משלי כ"ד) שִׁבְעָתַיִם יקם קין ולמך שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה (בראשית ד'):

שְׁלשָׁה לזכרים וְשָׁלשׁ לנקבות, וּשְׁלשׁ בסמוך שְׁלשׁ-עֶשְׂרֵה (ראשית י"ד) וּשְׁלשָׁה בסמוך *) לִשְׁלשֶׁת אחיותיהם (איוב א'). ובכנוי, צאו שְׁלָשְׁתְּכֶם ויצאו שְׁלָשְׁתָּם (מדבר י"ב). ומשקל אחר שם המספר כִּמְשֻׁלָּשׁ חדשים (ראשית ל"ח). כאלו אמר כשלשה חדשים, והתואר שְׁלִישִׁי, ולנקבה שְׁלִישִׁית, או שְׁלִישִׁיָּה (ישעיה ט"ו). ולרבים שְׁנִיִּים וּשְׁלִישִׁים (ראשית ו') שר החמשים שְׁלִישִׁים (מ"ב א'). ומשקל אחר הַשָּׁלִישׁ אשר למלך (מ"ב ז'), והוא תחת המשנה, ויאמר גם כן ממנו שָׁלִישִׁים לרבים אבל הוא קמץ, וְשָׁלִישִׁים על כלו (שמות י"ד). ומבחר שָׁלִישָׁיו (שם ט"ו). והיה זה להפריש בינו ובין שְׁנִיִּים וּשְׁלִישִׁים, שיש ביניהם מעט הפרש בענין, ומשקל אחר שִׁלֵּשׁ שִׁלֵּשִׁים, ומשקל אחר, כתמול שִׁלְשֹׁם (ראשית ל"א). ורוצה לומר היום השלישי לאחור, ובא פעל כבד ממנו וְשִׁלַּשְׁתָּ תרד מאוד (ש"א כ'). ושם לחלק מחלק השלשה שְׁלִישִׁית השקל (נחמיה י'):

*) ח"א ויבאו בתי"ו בלי סמיכות והוא שוה לזכרי' ולנקבות כמו שְׁלשֶׁת ימים וּשְׁלשֶׁת בני נגיו:

אַרְבָּעָה לזכרים, וְאַרְבַּע לנקבות והאל"ף נוספת ולא ישתנה אַרְבַּע בסמוך, וְאַרְבָּעָה, בסמוך אַרְבַּעַת רבעיו (יחזקאל מ"ג). והכפל ישלם אַרְבַּעְתָּיִם (ש"ב ו'). והכנוי, והילדים האלה אַרְבַּעְתָּם (דניאל א'). והתואר, ועל רִבֵּעִים (שמות כ'). האחד ממנו רֶבַע, ומשקל אחר רְבִיעִי (ראשית א') ושם לחלק מחלק הארבעה רְבִיעִית ההין (מדבר ט"ו). ומשקל אחר רֶבַע ההין (שמות כ"ט) ומשקל אחר, ומספר את רוֹבַע ישראל (מדבר

ד״ג). והפועל הקל ממנו רָבוּעַ יהיה (שמות ד״ח). ובנין הדגוש ורוחב מאה באמה מְרֻבַּעַת (יחזקאל מ׳):

חֲמִשָּׁה לזכרים וחָמֵשׁ לנקבות, וחמשה בסמוך חֲמֵשֶׁת המ״ם בצירי, ובסמוך לנקבות חֲמֵשׁ בשו״א ופתח, והכנוי מן חֲמִשָּׁה, חֲמִשְׁתּוֹ, חֲמִשְׁתָּם וכן כלם, והתאר חֲמִישִׁי בנוח בין המ״ם והשי״ן תמורת הדגש, והפעל הקל ממנו, וַחֲמֻשִׁים עלו בני ישראל (שמות י״ג). או הוא תואר, לא יבנה ממנו פעל קל עבר ועתיד אחר שמצאנו ממנו בנין הדגש וְחִמֵּשׁ את ארץ מצרים (ראשי׳ מ״א). והחלק, לפרעה לַחֹמֶשׁ. (שם מ״ז). ומשקל אחר, ונתתם חֲמִישִׁית לפרעה (שם). בנוח בין המ״ם והשי״ן, וַחֲמִישִׁיתוֹ יוסף עליו (מלכ׳ ה׳). ובקבוץ חֲמִישִׁיתָיו, והיה משפטו חֲמִישִׁיּוֹתָיו בשני סימני רבוי כמשפט והספיק באחד, או יהיה הקבוץ בלשון זכרים חֲמִישִׁיתִים, וממנו חֲמִישִׁיתָיו:

שִׁשָּׁה לזכרים ובסמוך שֵׁשֶׁת בצירי פ״א הפעל ולנקבות שֵׁשׁ בצירי, ובמקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגו״ל שֶׁשׁ־הֵנָּה שנא ה׳ (משלי ו׳). והתאר שִׁשִּׁי, ברגש, והפעל הדגוש ממנו וְשִׁשִּׁיתֶם האיפה (יחזקאל מ״ה). והחלק שִׁשִּׁית (שם ד׳):

שִׁבְעָה לזכרים ובסמוך שִׁבְעַת והכפל שִׁבְעָתַיִם, והכנוי, ויפלו שִׁבְעָתָם יחד (ש״כ ד״א). והוא משקל אחר מן שִׁבְעַת, כי מן שִׁבְעָה היה לו לומר שִׁבְעָתָם כמו מן שפחה שִׁפְחָתָם, שִׁפְחָתִי, ובא בתוספת נו״ן שִׁבְעָנָה בנים (איוב מ״ב). וכמו בָּשְׁנָה*) אפרים יקח (הושע י׳). שהוא

*] כסה״ד בשנה גלי כמו בושה, ויש לומר כי התוספת לרבוי וח״ו ובק״ח. יבא״ר.

ושבע לרבות בסגו״ל ובסמוך בשוא שְׁבַע עֶשְׂרֵה (ראשית ל״ז). שְׁבַע מֵאוֹת (שם ה׳). ובא שבעה לנקבות, ומעלות שִׁבְעָה עולות (יחזקאל מ׳). ואפשר שיהיה מעלות או עולות קבוץ זכרים אע״פ שהוא בו״ו תי״ו, והתואר שְׁבִיעִי (ראשי׳ ח׳). והחלק שְׁבִיעִית (שמו׳ ד״א). ולא נמצא פעל ממנו:

שְׁמֹנָה בקמץ לזכרים וּשְׁמֹנֶה בסגול לנקבות ובסמוך שְׁמֹנַת, והתואר שְׁמִינִי (ויקרא ט׳). והחלק שְׁמִינִית (תלים ו׳) ולא נמצא פעל ממנו:

תִּשְׁעָה לזכרים, תֵּשַׁע בצירי לנקבות, ותשעה בסמוך תִּשְׁעַת, ותֵשַׁע

בסמוך

בסמוך בשו"א תְּשַׁע מאות (בראשית ו'). והתואר תְּשִׁיעִי (שם ז') והחלק תְּשִׁיעִית (מדבר ד"ה). ולא נמצא פעל ממנו:

עֲשָׂרָה לזכרים ובהדבק מספר אחר עליו אַחַד עָשָׂר (דברים א'). שְׁנֵים עָשָׂר (בראשית מ"ב). ולא בא עליו דרך הסמיכות כי אם שְׁנֵים עָשָׂר כי שאר המספרים יאמרו בדרך המוכרת אַחַד עָשָׂר, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וַעֲשָׂרָה בסמוך עֲשֶׂרֶת בסגו"ל ולנקבות עֶשֶׂר בסגו"ל ובהדבק מספר אחר עליו אַחַת עֶשְׂרֵה (יהושע ט"ו). שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה (בראשית י"ד). שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה (שם). הרי"ש בצירי, והנדבקים עליו כלם בדרך הסמיכות אחת עשרה שתים עשרה שלש עשרה וכן כלם ובהכנס עליהם ה"א הידיעה כמו שְׁנֵי האנשים (יהושע ב') שְׁלֹשֶׁת הנפת (שם י"ז) שְׁנֵי העֹמֶר (שמות י"ו). חֲמֵשׁ היריעות (שם כ"ו). עֲשֶׂרֶת הדברים (דברים ד') לְתִשְׁעַת המטות וחצי המטה (מדבר ל"ד). לְשִׁבְעַת הימים (בראשית ז'). וכן בלא סמיכת המספר שֶׁבַע הפרות (שם מ"א. שֶׁבַע השבלים (שם), וכאשר הוא סמיכות המספר על מספר חבירו תבוא ה"א הידיעה על המספר השני כמו ויקרא יהושע, אל שְׁנֵים הֶעָשָׂר איש (יהושע ד'). והוא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר (מ"א י"ט). או על המספר הראשון כמו הָאַחַת עֶשְׂרֵה בירח בול (מ"א ו'). ויבוא גם כן על הנספר עם שני המספרים כמו, ואת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה האבנים (יהושע ד'). וכן מעשרים ולמעלה תבוא ההודעה גם כן על הנספר, כמו עֶשְׂרִים הקרשים (שמות ל"ו). את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה (דברים ט'). שלשים הַכֶּסֶף (זכריה י"א). ויבא על המספר, שְׁנַת החמשים שנה (ויקרא ד"ה). ויבא על התואר הנספר וּמְאַת הכסף (נחמיה ה'). וכאשר יסמוך מספר על מספר תבוא על הראשון, עד יום הָאֶחָד ועשרים לחדש (שמות י"ב). את הַחֲמִשִּׁים ומאתים (מדבר י"ו). ואת הָאֶלֶף ושבע הַמֵּאוֹת וחמשה ושבעים (שמות ל"ח). ותבוא על כל המספרים, ואת פדויי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתַיִם (מדבר ג'). והתואר בזה המשקל עֲשִׂירִי (ויקרא ד"ז). ולנקבה עֲשִׂירִיָּה (ישעיה ו'). או עֲשִׂירִית (שמות י"ו). ומשקל אחר עָשׂוֹר ולנקבה עֲשׂוֹרָה, ורוצה לומר עָשׂוֹר בבלי הנגון בעל עשרה יתירים, ימים או עָשׂוֹר (בראשית ד"ד). פירש עשרה חדשים והתאר הזה על הזמן, והחלק עֲשִׂירִית (שמות י"ז). או עִשָּׂרוֹן (ויקרא י"ד). ובסמוך ובקבוץ בשו"א עִשָּׂרוֹן עֶשְׂרֹנִים, כמו מן זִכָּרוֹן זִכְרֹנִים, והפעל הקל ממנו

כאנכם יעשר (ש"א ח'). רוצה לומר יקח המעשר והדגוש עשר תעשר (דברים י"ד). רוצה לומר תתן המעשר, והפעל הנוסף, כי תכלה לעשר (שם כ"ו). משפטו להעשר, עד כאן הוא המספר וממנו ומעלה יסמכו אל עשרה אחד עשר (שם א'). או עשתי עשר (מדבר ז'). ועשתי הוא מקום אחד או אחת ולא עמדנו על תבונת ענין המלה הזאת וכתב החכם רבי יונה כי פירושו על שתי עשר ולא יתכן זה כי המלה מצאני במספר הזכרים, מכבני עשתי עשר (דה"א י"ב). לאליאב עשתי עשר (שם כ"ד) ואם כדברו היה ראוי לומר במספר הזכרים עשני, והחכם רבי אברהם אבן עזרא כתב כי המלה מן עשתנותיו (תלים קמ"ו). שפירושו מחשבותיו ובעבור כי עשרה ראש חשבון שיבוא אחריו כאלו הוא מחשבת העשרה ותולדותיו וגם זה הפירש איננו נכון ולא נדע האמת שנים עשר (ראשית מ"ב). שתים עשרה (שם י"ד). שלשה עשר (מדבר כ"ט) שלש עשרה (ראשית י"ז). וכן כלם עד עשרים והם שתי עשרות ולא אמר עשרים כמנהג כל מלה שהיא במספר שנים לבד מפני שאין לטעות בו שיהיה יותר משתי עשרות (שבלל) [שבל] מספר שלמעלה ממנו יש לו [שם] בפני עצמו כי נאמר שלשים לשלש עשרות, ארבעים לארבע עשרות וכן כלם עד מאה וממאה עד אלף, אבל אין מספרם במלה אחת כי אם בשתי מלות שלש מאות ארבע מאות וכן כלם עד אלף ומאלף עד רבוא וכלם שוים לזכר ולנקבה ולא נמצא מהם מעשרה ולמעלה לא תאר ולא חלק, וכשירצה לומר מאחד מהם יאמר המספר בעצמו כמו ושלש עשרה שנה מרדו (ראשית י"ד). רצה לומר שנת שלש עשרה, שנת החמשים שנה (ויקרא כ"ה). ויש פעלים מאלף ורבבה, כאננו מאליפות מרבבות (תלים קמ"ד). וה"א מאה לנקבה והוא מקובץ בלשון נקבות מאות והכפל מאתים וכן רבבה, רבבות, ובסמוך רבבות אלפי ישראל (מדבר י'). ופעמים הבי"ת נפלה, ונחשת רבו (דה"א כ"ט). ובאל"ף, ארבע רבוא (נחמיה ז'). וכפל המספר רבותים אלפי שאנן (תלים ס"ח). וקבוץ רבו בלשון נקבות, דרכמונים שתי רבות (נחמיה ז'). וקבוץ אלף, עשרה אלפים (ש"ב י"ח). עשרת אלפים (דה"א כ"ט). והכפל אלפים, ופעמים אלף שם לאלפים רבים כמו שור, איש, גפן, כמו שכתבנו, ששה עשר אלף (מדבר ל"א). מאה אלף (מ"א כ'):

עד הנה נשלמו משקלי השמות והדקדוק ואם לא כתבתים לך כלם מאשר כתבתי לך תבין לכל אשר תמצא כמו שאמר החכם תן לחכם ויחכם עוד. ואומר ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה:

שער דקדוק המלים.

המלים הם מלים לבד שאינם שם לכל דבר אלא הם משמשות בשמות ובפעלים כמו שתאמר ראובן הרג שמעון לא נודע מי ההורג ומי ההרוג, ובשתאמר ראובן הרג את שמעון הנה מלת את נופל על הפעול ונודע כי שמעון הוא ההרוג לפיכך בדבר שהוא מבואר מי הפועל והפעול לא הוצרכו למלת את, ואמרו, למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ (דברים ד׳) ואע״פ שאמרו, ברא אלקים את השמים ואת הארץ (בראשית א׳). ויברא אלקים את האדם (שם). הוא תוספת באור או לבטל דעת המינים, ואמרו, הרגו איש (בראשית מ״ט). יהרוג בברד גפנם (תלים ע״ח). וכשאמרו, הרגו לאבנר (ש״ב י׳). היו מספיקין בלא למ״ד אלא שנהגו תוספת באור במקומות, וכן כשהנפעל לבדו לא הוצרכו למלת את אלא שפעמים אמרו כן עם הפעול לבדו לתוספת באור כמו, ולא ימס את לבב אחיו כלבבו (דברים ך׳). יחלק את הארץ (מדבר ך״ו) יומת נא את האיש הזה (ירמי׳ ל״ח). היקם את דברי יהונדב (שם ל״ה). והקדימו הפועל לפעול, ובשהדבר מבואר הספיקו בלא את ובלא הקדמת פועל לפעול, ואמרו, לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה (ישעיה ה׳) אבנים שחקו מים (איוב י״ד). מים תבעה אש (ישעיה ס״ד). וכן שאר המלים משמשת כל אחת ואחת לפי מקומו כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בעזרת האל, ושמוש את בשני פנים האחת שמורה על עצם הפעול והשני במקום עם והתחברו עם הכנוים על זה הדרך את בצירי ובמקף בסגו״ל ובא בצירי ובמקף, את-כל גבוה יראה (איוב מ״א). וזולתי מקף בא בסגול בשלש מקומות, את גאון יעקב אשר אהב סלה (תלים מ״ז). כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח (משלי ג׳). בהצותו את ארם נהרים (תלים ס׳). הנח שבין [א] האל״ף והתי״ו שהוא עי״ן הפעל שלו שב בחולם עם הכנוים פעם בו״ו ופעם בלא ו״ו אותי, אתך ובהפסק אותך התי״ו

קמוצה

[א] כי שרש את הוא אות. ולאתו את שמשמש לשון עם הוא ג״כ מזה השורש לדעת

קמוצה והכ"ף בשו"א, וכן גם בלא הפסק, בהתהלכך תנחה אותך (משלי ו'). אותו, אותם או אותהם, אותנו, אתכם, ונשתנה אתכם מחבירו לרוב התנועות, וכן אתהם, ופעם בא בחולם, עד השמידו אותכם (יהושע כ"ג). ולנקבה אותה, אותך בקמץ והוא שוה לזכר ולנקבה, ובא מורכב מן אותה ואותך, ככל אשר צויתי אותכה (שמות כ"ט). והה"א נוספת, ונכתב בנו"ן אותן, ובתוספת ה"א, אשר נשא לבן אותנה (שם ל"א). או אתהן, אתכן, ופעם בא בחולם, וברא אותהן בחרבותם (יחזקאל כ"ג) ובא במ"ם לנקבות, הנה בתי הבתולה ופילגשהו אוציאה נא אותם (שופטי' י"ט) ואנשים צדיקם המה ישפטו אותהם (יחזקא' כ"ג). והם בחולם וכשיבא את בענין עם יתחבר במשקל אחר ברוב, אתו, אתך, ובהפסק אתך, ומחר אתן ויש אתך (משלי ג'). וכן בזקף, אנכי שואלת מאתך (מ"א ב') אם תראה אותי לקח מאתך (מ"ב ב'). אתי, אתם, אתכם, אתנו, אתה אתך בקמץ התי"ו ושו"א הכ"ף, ובא אחר בצירי התי"ו, וחסדי מאתך לא ימוש (ישעיה נ"ד). אתן, אתכן, והדגש בהם תמורת הנח:

אין בצירי בהסמך ענינו אל מלה אחריו, אין אשכל לאכל (מיכה ז') אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה (ירמיה ח'). וזולתם, ובא בחירק, ואין יש פה תחת ידך חנית או חרב (ש"א כ"א). ובהפסק ענין בפתח האל"ף ובחירק היו"ד, ואדם אין (בראשית ב'). ובאתנח וסוף פסוק קמוץ, ואמרו אין (מ"א י"ח). ואמרת אין (שופטים ד'). ובא בזקף קמץ, ומותר אדם מן הבהמה אין (קהלת ג') ובא בפתח באתנח, יקו לאור ואין (איוב ג'). ואקוה לנוד ואין (תלים ס"ט). ויתחבר לכנוים כן איננו או איננו אינני או איני, כאשר מצאנום במשנה, אינם אינכם, איננו, ולפי הענין תכיר בין המדברים בעדם ליחיד נסתר כמו ממנו לנסתר ולמדברים בעדם והענין מבדיל ביניהם, איננה או אינה, אינך, אינן, אינכן. אף בפתח לעולם, אז קמוץ, אך פתח, אנה קמץ ומלעיל, ובאו שנים מלרע *] אנה אנחנו עולים (דברי' א'). אנה אלך מרוחך (תלים קל"ט).

אנא

*] ואולי מסבת האות גרונית שלאחריו. יבא"ר.

המחבר ובא בכנוים אתו אתה כו' בדגש תמורת הנח כאשר מסיים המחבר בסוף הענין:

אנא קמץ ומלעיל והעין דגושה ופעמים יכתב בה"א אנה, כמו, אנה ה' כי אני עבדך (שם קי"ו). והם ששה עפ"י המסורת. אולם קמץ, אולי פתח, אכן קמץ וצירי, אל פתח, איך צירי, איכה צירי וקמץ וכן איככה והוא מלרע, כי איככה אוכל וראיתי (אסתר ח'). ומלעיל איככה אלבשנה. איככה אטנפם (ש"ה ה'). כל אלה לא יתחברו בכנוים ולא יקבצו בלשון רבים:

אל בצירי, ובתוספת ה"א אלה מלעיל והלמ"ד בסגו"ל והוא שוה לזכרים ולנקבות והוא דגש, ובמשקלו, ושם האחר סנה (ש"א י"ד). ויכנסו עליו אותיות השמות בקמץ עם ה"א הידיעה, האנשים האלה (ראשית ל"ד). לאלה תחלק הארץ (מדבר ד"ו). ותקראנה אותי כאלה (ויקרא י'). ובשו"א לא כאלה חלק יעקב (ירמיה י'). באלה תנגח את ארם (דה"א י"ח). ובאו שנים קמוצים, לא אוכל ללכת באלה (ש"א י"ז). לא בחר ה' באלה (שם י"ו):

אי בצירי, ובתוספת ה"א איה, ויתכן שהה"א שרשית ונפלת באי, ואיה האל"ף בפתח והיו"ד בצירי ובדגש, ויחובר כן אין או איהו, איך, ובהפסק, ויאמר לו איכה בה"א, ואם יתכן בעיניך למדבר בעדו יאמר איי, אים, איכם, איכן, אינו, איה או איה, איך, אין, איכן:

אל בסגול בין במקף ובין בלא מקף, ויבא ביו"ד הרבים אלי מים (איוב ד"א). וחבורו לכנוים בלשון רבים, וכשיתחבר עם הכנוים האל"ף בצירי, זולתי כנוי הנסתרים והנמצאים שהאל"ף בשו"א אליו, אליך, אלי, אליכם, אליהם, אלינו, אליה, אליך, אליכן, אליהן: וכן על, והוא שם יתחבר בזה הדרך והוא פתח וכאשר יחבר אל הכנוי הע"ן קמץ, עליו, עליך, עליה, ובנסתרים ונמצאים הע"ן בשו"א ופתח, עליהם, עליכם, עליהן, עליכן, ובכל הכנוים הוא ביו"ד הרבים, וכן בלא כנוי פעמים עלי נהר (מדבר ד"ד). וזולתו ועל שנים קמוצים, הקם על (ש"ב ד"ג). ישובו לא על (הושע ז'). מעל שלשה קמוצים, ברכת שמים מעל (ראשית מ"ט). ומטל השמים מעל (שם ד"ז). יקרא אל השמים מעל (תלים נ'). ועל אע"פ שהוא שם כתבנו אותו בכלל המלים לפי שברוב הוא עם הצירוף כמו המלים:

אפס בשש נקודות, באפס עצים (משלי ד"ו). אפס כי עז העם (מדבר י"ג) ואע"פ

ואע"פ שכתבנו אותו בכלל המלים הוא שם במקומות, וקבוצו אפסים ובסמוך אפסי ארץ (דברי' ל"ג). כמו קצוי ארץ (תלי' מ"ח). והכנוי אפסן אפסך, אפסי, אני ואפסי עוד (ישעיה מ"ז). פרושו כמו ואין זולתי וכן כל הכנוים על זה הדרך:

אתה כנוי הנמצא והאל"ף בפתח לפיכך הוא מלרע והתי"ו דגושה, וכשיהיה מלעיל כשיהיה בהפסק יהיה האל"ף קמוצה, כי עירום אתה (ראשית ג'). ובאו מהם האל"ף בפתח באתנח, אמר אלי בני אתה (תלים ב'). כחסדך זכר לי אתה (שם ך"ה) עזרי ומפלטי אתה (שם. ע'). עזרתי ומפלטי אתה (שם מ'). ובפתח בזקף, כי עפר אתה (ראשית ג') כי זכר אני ואתה (מ"כ ט'). הטוב טוב אתה (שופטי' י"א). ובמקצת ספרים מדויקים הטוב טוב אתה מלרע, ובא מלרע בזקף, כי עם קדוש אתה לה' אלקיך (דברים ז'). וכן בא בפתח ומלעיל בלי הפסק וזקף, אבל היא מועמדת בטעם, למי אתה ואנה תלך (ראשית ל"ב). ולנקבה את, וכן לזכר בשלש מקומות, ואם ככה את עושה לי (מדבר י"א). ואת תדבר אלינו, (דברי' ה') את כרוב ממשח הסוכך (יחזק' ך"ח) ואתה הוא כנוי הפועל [א] וכנוי הפועל בלי זכר הפועל כמו, ברוך אתה (דברי' ך"ח'). כי כנוי הפעול עם זכר הפועל אותך עם כ"ף מחוברת [ב] עם השמות והפעלים:

אתם בסגול כנוי לפועלים הנמצאים, ולפעולים בלי זכר הפועל כמו ואתם תלקטו לאחד אחד (ישעיה ך"ז). כי לפעולים עם זכר הפועל אתכם עם כ"ף מ"ם מחוברים בפעלים ובשמות, לנקבה אתן בצירי, ואתן צאני צאן מרעיתי (יחזקאל ל"ד). או אתנה, ואתנה ידעתן (ראשי' ל"א) בצירי:

אני ואם בהפסק אני בקמץ, וכן פעמים בהעמדה בלא הפסק, ברכני גם אני (שם ך"ז). אם אני לא אעבור אליך (שם ל"א). אף אני בבור אתנהו (תלי' פ"ט). עבדך אני הבינני (שם קי"ט). או אנכי כנוי המדבר

בעדו

אתה [א] ר"ל שמלת אתה הוא כנוי הגוף לפעמים מורה על גוף הפועל כאומר אתה הוא שעשית דבר פלוני והדומה ולפעמים על גוף הפעול כמו ברוך אתה כאומר אתה הוא שאלה עליך הברכה אמנם אם רוצה להזכיר הפועל עם כנוי הפעול אז לא נשתמש במלת אתה רק נאמר אותך כאומר פלוני פקד אותך והדומה לו: [ב] ר"ל שכ"ף הכנוי מחוברת בפעלים אל מלת את ונעשה אותך ובשמות אל מלת של (המורה על הקנין כי לא שייך בהן פעול) ונעשה שלך:

נ"ל

בעדו והוא על הפועל או הפועל בלי זכר הפעול כי כנוי הפעול עם זכר הפועל אותי או נו"ן יו"ד או יו"ד לבדה בהתחבר עם [ג] הכפולים והשמות ומה שאומר, ברכני גם אני אבי (בראשית כ"ז) אין מלת אני בכנוי הפעול אל הברכה, כי כבר אמר, כנוי הפעול במלת ברכני, ופירושו גם אני בנך כמוהו ברכני, וכן, הצום צמתני אני (זכריה ז'). ר"ל וכי אני צוית אתכם לצום אתם צמים מדעתכם בעונותיכם:

אָנֹכִי מלרע ואם בהפסק מלעיל ובהעמדת טעם בלא הפסק מלעיל, כמו כי עירום אָנֹכִי (בראשית ג') והמסורת שמנה בטעם מלעיל, כי עירום אָנֹכִי (שם ג'). לא איש דברים אָנֹכִי (שמות ד'). הלא בן ימיני אָנֹכִי (ש"א י"ח). ויאמר אליו לוי אָנֹכִי (שופטים י"ז). נער מצרי אָנֹכִי (ש"א ל'). הראש כלב אָנֹכִי (ש"ב ג'). כי בוקר אָנֹכִי (עמו' ז'). וגאלתיך אָנֹכִי (רות ג') וכל אתנח וסוף פסוק וזקף כוותיה מלעיל, בר מן חד נמצא באתנח מלרע, חף אָנֹכִי ולא עון לי (איוב ל"ג):

אֲנַחְנוּ או נַחְנוּ או אֲנוּ, כי נמצא במקרא, אשר אֲנוּ שולחים אותך (ירמיה מ"ב) בכתוב, ובמשנה הרגילו בו הרבה, והוא כנוי המדברים בעדם הפועלים או הפעולים בלי זכר הפועל כי כנוי הפעולים עם זכר הפועל אוֹתָנוּ עם נו"ן, ונרפה בהתחבר עם הפועלים והשמות. כַּל בְּלִי, לא יקבצו בלשון רבים ולא יחוברו לכנוים:

בִּלְתִּי היו"ד בבלתי נוספת ולא מצאנוהו בלתה, ובכנוי נפלה בִּלְתִּי, בִּלְתֶּךָ, בִּלְתּוֹ וכולי:

בִּלְעֲדֵי היו"ד לרבים ולא נמצא בלשון יחיד, ועם הכנוים בִּלְעָדֶיךָ בִּלְעָדָיו כולי, בִּלְעֲדֵי רק אשר אכלו הנערים (בראשית י"ד). היו"ד גם כן לרבים, ובאה נראית כמו וַחֲשׂוּפֵי שת (ישעיה כ'). ואורגים חוֹרָי (שם י"ט). וזולתם כמו שכתבנו, ונכנסה עליו מ"ם לתוספת באור הֲמִבַּלְעֲדֵי ה' (שם ל"ו):

בֵּין הכנוי בֵּינוֹ, בֵּינְךָ, בֵּינִי, בֵּינָם או בֵּינֵיהֶם, בֵּינֵיכֶם, ביו"ד הרבים, וכן בֵּינָיו, אך רחוק יהי' בֵּינֵיכֶם וּבֵינָיו (יהושע ג'). אולי נאמר כן בֵּינַי, ומקובץ בלשון רבות בֵּינוֹת, בֵּינוֹתֵינוּ, בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ (בראשית כ"ו). והמלה

[ג] נ"ל עם הפעלים:

והמלה הזו משתמשין בה בכפל, כמו בֵּין הקדש ובֵין החול ובֵין הטמא ובֵין הטהור (ויקרא י׳) בֵּינֵינוּ ובֵינֵיכֶם (יהושע כ״ב). ופעמים יספיק באחד כשיתחבר עם כנוי הפעלים במלה אחת, כמו, יהי׳ שומע בֵּינוֹתֵינִי (שופ׳ י״א) כי המליץ בֵּינוֹתָם (בראשי׳ מ״ב) וכן יספיק באחד כשיהיו שני הפעולי׳ במלה אחת כמו, שמוע בֵּין אחיכם (דברי׳ א׳) בֵּין הגזרים האלה (בראשית ט״ו). ובֵין דורותינו אחרינו (יהושע כ״ב). מִבֵּין שני הכרובים (מדבר ז׳). בֵּין שנינו (בראשית ל״א). וכן יספיק בבֵין אחד אם תהיה במלה השנית למ״ד כמו, בֵּין קדש לחול (יחזקאל מ״ד). בֵּין הבהמה הטהורה לטמאה ובֵין עוף טמא לטהור (ויקרא כ׳). בֵּין דם לדם בֵּין דין לדין ובֵין נגע לנגע (דברים י״ז). אבל לא יספיק בבֵין אחד אם יהיה במקום הלמ״ד ו״ו, לא יאמר בֵּין דם ודם בֵּין טהור וטמא, ונכנסה בי״ת השמוש לתוספת באור, וצמחו בְּבֵין חציר (ישעיה מ״ד). כי יספיק זולתה. גַּם בפתח לא יקובץ ולא יחובר:

הֵן בצירי, ובמקף בסגו״ל כשהוא סמוך למלה זעירא או למלה מלעיל, הֶן־תוי (איוב ל״א). ובתוספת ה״א הִנֵּה בצירי ובדגש לעולם, אבל הִנֶּה־נא אדני (בראשית י״ט). סגו״ל מפני הדגש אשר במלת נא, והכנוי הִנּוֹ, או הִנֵּהוּ, הִנְּךָ, הִנִּי או הִנֵּנִי, הִנְנִי ענו בי (ש״א י״ב). קל ובשו״א, ובדגש ובצירי, אמרתי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אל גוי לא קורא בשמי (ישעיה ס״ה). ובדגש גם הנו״ן השני ובסגול הראשונה, ויאמר הִנֶּנִּי בני (בראשית כ״ב). ויאמר הִנֶּנִּי מי אתה בני (שם כ״ז). והמסורת עליהם שנים דגושים, הִנְנוּ אתאנו לך (ירמיה ג׳). הִנְנוּ בידך (יהושע ט׳). הִנְנוּ עצמך ובשרך אנחנו (ש״ב ה׳). קל ובשו״א, או הִנֶּנּוּ בדגש שני הנוני״ן ובסגול הראשונה, הִנֶּנּוּ ועלינו (מדבר י״ד) הִנֶּנּוּ עבדים לאדוני (בראשי׳ מ״ד) הִנֶּנּוּ לך לעבדי׳ (שם נ׳). והמסורת שלשה דגושים וברפה הנו״ן הראשונה, ויאמרו לך הִנֵּנוּ (איוב ל״ח). הִנָּה, הִנֵּךְ בצירי או בקמץ הִנָּךְ הרה (בראשית ט״ז). הִנָּם הִנְּכֶם הִנָּן, הִנְּכֶן:

הֵנָּה בצירי ומלעיל והנו״ן בדגש ואין בו קבוץ וכנוי:

הֵא אין בו כנוי:

הוּא כנוי לנסתר הפועל ולפעול בלי זכר הפועל כי לפעול עם זכר הפועל אותו או ה״א ו״ו או נו״ן ו״ו דגושה ובשורק, או ו״ו לבדה בחולם

מחוברים

מחוברים בשמות ובפעלים, ופעמים עם הנ"ון והו"ו ברפה ובחולם, עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה'). וקבנו לי משם (מדבר ד"ג): ולנקבה:

היא ותכנס עליהם ה"א הידיעה פתוחה, האיש ההיא (ויקרא י"ז) מן הארץ ההיא יצא אשור (ראשית י'). והו"ו בשו"א או בקמ"ץ והוא, והיא, והיא, והיא, אבל אותיות בכל"ם לא יכנסו עליהם כי בענין אחד ישמשו כמו שאנו עתידים לבאר, והשי"ן תכנס עליהם והיא בסגו"ל שהיא, שהיא ובא אחד בשו"א שהוא עמל (קהלת ב'):

הם בצירי כנוי לפועלים הנסתרים ולפעולים בלי זכר הפועל כי עם זכר הפועל יאמר אותם, וכן לפעולים בהתחבר בפעלים [א] בשמות ובמלים ואז תהי' הה"א בסגו"ל או מ"ם לבדה, ובא הם, לפעולים בלי התחבר, בא המלאך עד הם ולא שב (מ"ב ט') ובתוספת ה"א המה בצירי, המה מי מריבה (מדבר ך'). והמ"ם בדגש, לשאת אותו בהמה (שמות ל'). כי בהמה שמן חלקו (חבקוק א'). ואין מקבר להמה (ירמיה י"ד). ואותיות השמוש קמוצות: ולנקבות:

הן ובתוספת ה"א הנה בצירי ומלעיל והנו"ן בדגש, ופעמים גם בנון לזכרים הלהן תשברנה (רות א'). והנה באו עד תוך הבית לוקחי חטים, (ש"ב ד'). דרך הנה פניהם (ירמיה נ'). ובא לנקבות במ"ם, ששים המה מלכות (שיר ו'). וכלם בצירי הם, המה, הן, הנה, וכל להן הוא בסגול בלשון הקדש ובלשון ארמי הוא בצירי, בהן הם שמנה עשר, חמשה עשר מהם בצירי, אשר ישב בהן לוט (ראשי' י"ט). אשר עבדתי אותך בהן (שם ל'). ויפצל בהן (שם). אשר יסך בהן (שמות כ"ד). וחברו, אשר יסך בהן (שם ל"ז). לנתר בהן (ויקרא י"א). אשר בהן הנגע (שם י"ד). ותקעו בהן (מדבר י') ותנו בהן אש (שם י"ו) איש מחתתו ויתנו בהן אש (ויקר' י') אשר אתה בוטח בהן (דברים ך"ח) [ב] מקול פרש ורומה קשת (ירמי' ד'). תנו ציץ למואב כי נצא תצא (שם מ"ח). ושנים בפסוק אחד ארץ

לא

[א] כמו פקדם בעבר או אפקדם בעתיד או פוקדיהם בשמות למענם או למעניהם במלות והדומה להם. ומה שכתב המחבר בכל הענינים עם זכר הפועל כו', בלי זכר הפועל כו' כבר פירשתי: [ב] ר"ל כי בסוף הפסוק הזה כתיב ואין יושב בהן איש. וכן בפסוק תנו ציץ כו' מסיים מאין יושב בהן:

ר"ל

לא ישב בָּהֵן כל איש ולא יעבור בָּהֵן בן אדם (ירמי' נ"א) ושלשה בסג"ול בגדיהם אשר ישרתו בָּהֶן (יחזק' מ"ב). ולכל בָּהֶן חיי רוחי (ישעיה ל"ח). ויבאו פלשתים וישבו בָּהֶן (ש"א ל"א). ועם הכ"ף ולא יעשה כָּהֵן (יחזקאל י"ח) בסגול, וכן הם כשיבואו עליו אותיות השמוש כמו בל"ם הוא בסגול ברוב, ועם הה"א והו"ו והשי"ן והכ"ף בצירי, בימים הָהֵם (אסתר א') אתה והֵם (מדבר י"ו). שֶׁהֵם הרהיבוני (ש"ר ו'). ויוסף ה' אלקיך על העם כָּהֵם וכָהֵם (ש"ב ך"ד). ואחד בא עם הכ"ף בסגול, לבלתי עשות כָּהֶם (מ"ב י"ז) והמסורת לית כותיה סגול, וכן עם בל"ם בסגול, בָּהֶם, לָהֶם, מֵהֶם והכ"ף בצירי, כָּכֵם אדברה (איוב י"ו) ובכלם אותיות כל"ב שיכנסו עליהם קמוצות כָּהֶם, לָהֶם, בָּהֶם, ולא יבואו בשו"א לעולם, וכשתכנס עליהם הו"ו פעם בשו"א פעם בקמץ, אתה וָהֵם ואהרן (מדבר י"ו). וזולתו, וה"א הידיעה תכנס עליהם קמוצה כמו, בימים הָהֵם (אסתר א'). וזולתו והמ"ם בצירי מֵהֶם, והשי"ן בסג"ול שֶׁהֵם, ובא אחד בשו"א שְׁהֵם בהמה (קהלת ג'):

*] סוף רק במקו' אחר. יבא"ר. זֶה בסגול, או זו"] בשורק לזכר וזו בחולם או זאת לנקבה, ולשמחה מה זה עושה (קהל' ב') כל זה נסיתי בחכמה (שם ז') זה מתת אלקים (שם ה') ולא זה העיר (מ"ב ו') כי כָזֹה וכזה תאכל החרב (ש"ב י"א) ונכתב בו"ו בשני מקומות, זוּ לענם בארץ מצרים (הושע ז'). ועדותי זוּ אלמדם (תלים קל"ב). ופעמים זוֹ בחולם לזכר זוֹ לענם בארץ מצרים, ויתכן לפרש גם הוא לנקבה, ויבואו עליהם אותיות השמוש בקמץ, ושחטתם בָּזֶה ואכלתם (ש"א י"ד). ובָזֶה הנערה באה אל המלך (אסתר ב'). כָּזֶה וְכָזֶה תאכל החרב (ש"ב י"א). הלוא לָזֶה יענו במחולות (ש"א כ"א). ובחנוני נא בָּזֹאת (מלאכי ג'). כָּזֹאת וכָזֹאת יעץ אחיתופל, (ש"ב י"ז). אי לָזֹאת אסלח לך (ירמיה ה'). ובשו"א, ולאביו שלח כְּזֹאת (בראשית מ"ה). לְזֹאת יקרא אשה (שם ב'). בְּזֹאת יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא י"ו):

זוּלַת בפתח או ביו"ד נוספת זוּלָתִי בקמץ, והכנוי זוּלָתוֹ, זוּלָתְךָ, זוּלָתִי, זוּלָתָם וכולי:

יֵשׁ בצירי ואע"פ שהוא שם כמו שכתבנו אותו עם השמות פעמים פירושו בענין הן, ואם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול, כי יֶשׁ־לעץ תקוה (איוב י"ד). יֶשׁ־לנו (ראשי' מ"ד). יֶשׁ־הבל (קהלת ח').

והכנוי ישנו, בסגו"ל או ישו בצירי, או ישו בשו"א והוא הנכון בפלס בננו כי בן ויש מגזרה אחת, ומשקל אחר ישך, או ישי בצירי, או ישני, ישם או ישם בשו"א ישכם בסגו"ל או בחירק היו"ד הישכם אוהבים (דברים י"ג):

כן בצירי ובמקף וסמוך למלה זעירא בסגול ואין בו קבוץ וכנוי, ובאותיות השמוש לכן, ובכן ראיתי (קהלת ח'):

כל בחולם ובמקף בקמץ חטף ושנים הם בקמץ*] בלא מקף, כל עצמותי תאמרנה (תלים ל"ה). כל אחי רש שנאהו (משלי י"ט). הכנוים כלו. כלך, כלי, כלה, כלך בצירי, נמוג פלשת כלך (ישעיה י"ד) או בקמץ, כי עלית כלך לגגות (שם ך"ב). ובמקצת ספרים הוא בצירי, כלך יפה (ש"ה ד'). בקמץ, ועם ה"א הרבים עוד והוא בפתח, כקוץ מנד כלהם (ש"ב ך"ג). כלכם, כלני, כלן או כלנה, ועם ה"א הרבים עוד הקודם לנון, קצב אחד לכלהנה (מ"א ז') ואע"פ שהוא שם כתבנו אותו בכלל המלים לפי שברוב לא יבא אלא על ידי צירוף כמו המלים:

*] עיין קו"א שסכלתי מזה ראיה שגם ק"ח מוכפל לג"ט. יבא"ר.

כמו, וכמו השחר עלה (בראשי' י"ט). ורבו כמו רבו (זכריה י'). כמוני, כמוך, כמוהו, כמיהם. כמוכם, כמוני, כמוה, כמוהן, כמוכן.

לו, לולי, לא אין בהם קבוץ וכנוי:

לז בפתח*] לזכר ולנקבה, ובת ספת ה"א לזכר לזה, ולנקבה לזו:

למו הוא כנוי הנסתרים בהתחבר עם הפעלים והשמות והמלים, המת למו (תלים ך"ח). מפשע עמי נגע למו (ישעיה י"ב). יאחזמו רעד (שמות ט'). תבלעמו ארץ (שם). שיתמו נדיבמו, וכולי כל נסיכמו (תלים פ"ג). ובא בשורק תחת חולם במלת, תהומות יכסימו (שמות ט"ו). ואמרו כי בא כן לזווג עם השורק אשר ביו"ד*] ויש מן כנוי יחיד נסתר, כי יסכון עלימו משכיל (איוב כ"ב). וימטר עלימו בלחומו (שם ך'). כי המ"ם והוא"ו כמו שכתבנו יש בו סימן רבים וסימן יחיד כי המ"ם סימן רבים הנסתרים והו"ו סימן היחיד הנסתר, לפיכך יבוא על הרבים ועל היחיד

*] בסה"ד כל להלז בקמ"ץ. וכן לזה בקמ"ץ. יבא"ר.

*] ול"נ כי הוא"ו בא שלא במקומו ומשפטו יכסיום וע"כ הוא חסר וא"ו. יבא"ר.

ויתחברו

ויתחברו שניהם בכנוי הרבים כי ידברו עליהם בכלל ופרט וכן על היחיד פעמים:

מִי, מָתַי, מָה, אין בהם קבוץ וכנוי, ומָה בקמץ ובמקף בפתח כמו מַה־פרצת עליך (בראשית ל"ח). מַה־בצע (שם ל"ז). מַה־דברי (משלי ל'). והוא בסגול על פי המסורת בעשרים וארבעה מקומות, ועל החי"ת ועל העי"ן בסגול זולתי שבעה מקומות חמשה קמצין ושנים פתחין, מָה עמדי (בראשית ל"א). כי מָה עבדך (ש"ב ח'). ואמרתם על מָה (מלאכי ג"). ומָה חשחן (עזרא ו'). ויאמר ליה מָה עבדת (דניאל ד'). ושנים פתוחים מַה חטאתי (בראשית ל"א). מַה חפצו (דניאל ד"א). וכן הוא פתח לעולם עם הוא ועם היא, ונכנסו הבי"ת והכ"ף על מַה בפתח עם הדגוש [א] ולא לחסרון ה"א הידיעה, בַּמָּה ארע (בראשית ט"ו). כַּמָּה ימי שני חייך (שם מ"ז). כַּמָּה ימרוהו במדבר (תלים ע"ח). וכן בשו"א בְּמֶה שיהיה אחריו (קהלת ג'). וכאשר תכנס עליו הלמ"ד גם כן בדגש אלא שהוא מלעיל והוא כלו קמץ, לָמָּה חרה לך ולָמָּה נפלו פניך (בראשית ד'). לָמָּה לי חיים (שם ד"ט). וכשיהיה על אה"ע יהיו מלרע ורפה, לָמָה אמרת אחותי היא (שם י"ב). לָמָה העליתנו (מדבר ד"א). אלי אלי לָמָה עזבתני (תלים ד"ב). לָמָה העברת העביר (יהושע ז'). ובאו בדגש ומלעיל על האל"ף ועל הה"א, לָמָּה אכבה (ש"ב ב'). לָמָּה אירא בימי רע (תלים מ"ט). לָמָּה היה כאבי נצח (ירמיה ט"ו). לָמָּה הרגזתני (ש"א ד"ח). לָמָּה הציתו עבדיך (שם ב' י"ד). ובא רפה ומלרע זולתי על אות גרונית, לָמָה שכחתני (תלים מ"ב). לָמָה זנחתני (שם). ובא רפה ומלעיל, לָמָה שמתני למפגע לך (איוב ז'). וכשתכנס הלמ"ד על מה שהוא בסגו"ל הוא ברפה ומלעיל,

לָמֶה תבכי ולָמֶה לא תאכלי ולָמֶה ירע לבבך (ש"א א'):

מִן ובתוספת יו"ד והנון בצירי, סורו מִנֵּי דרך הטו מִנֵּי אורח (ישעיה ל').

ובחירק הנו"ן מִנִּי אפרים (שופטים ה'). ודגשות הנו"ן באלה מפני חטיפת המלה כי לא יתכן מבלי דגש אם לא יוליד נח בין המ"ם והנו"ן, והכנוי יש לו בשני ממי"ן מִמֶּנִּי, מִמֶּנִּי, ובמ"ם אחת לבדה, שעו מִנִּי

אמרר

מי [א] אע"פ שעפ"י הרוב לא יבוא פתח אותיות בכל"ס זולת להוראת חסרון ה"א ידיעה מ"מ כאן לא שייך ההוראה הזאת להיות שמלת מה איננו שם רק מלת התחבור:

אמרר בבכי (ישעיה ך"ב). מִמֵּךְ ובמ"ם אחת מֵהֶם, מִכֶּם, והמדברים בעדם מִמֶּנּוּ והנו"ן בדגש כמו לנסתר לחסרון מן*] והענין מבדיל בין מדברים בעדם לנסתר ובא עם הנסתר במ"ם אחת לבדה, והכנוי בה"א ו"ו, מאויבים מִנֵּהוּ (תלים ס"ח). המ"ם בחירק והנון בסגול*] ובא המ"ם בסגו"ל והנו"ן בשו"א והוא מוקל, ותקח אזני שמץ מֶנְהוּ*) (איוב ד'):

*] א"א וכתב ראב"ע כי בספרי אנשי מזרח נו"ן סימן הרבים רפה כדינה:

*] בספ"ד בגר"י הנו"ן והוא פעל משרש מנה, וגם המיל"ק מ' פתח כי הוא לנווי. יבא"ר.

נָא אין בו קבוץ וכנוי: וכן:

עַתָּה והעי"ן בפתח והוא מלרע, ואם בהפסק מלעיל:

*] זהו מפני האות גרונית והשוא נח ועיין קו"א. יבא"ר.

עִם, עִמּוֹ, עִמְּךָ, בשו"א המ"ם וקמץ הכ"ף, ובהפסק בקמץ המ"ם ושו"א הכ"ף, ובא גם בלא הפסק, והנה אנכי עִמָּךְ, וכן לנקבה עִמָּךְ, לכן ישכב עִמָּךְ הלילה (ראשית ך"ח). והדגש לחסרון מ"ם הכפל, ומצאנו לכנוי המדבר בעדו עִמָּדִי, לא נדע אם יעשו ממנו שאר הכנוים:

עוֹד בא עמו כנוי המדבר וכנוי הנסתר והנסתרות בנו"ן, עוֹדֶנִּי, עוֹדֶנּוּ עוֹדֶנָּה ולנקבה הנמצאת בקמץ חדל"ת ובשו"א הכ"ף, עוֹדָךְ מדברת עם המלך (מ"א א'):

פֶּן בסגול:

פֹּה אין בהם קבוץ וכנוי:

פַּעַם*] כלו פתח ובקבוץ פְּעָמִים:

*] א"א ונמצא בלשון זכר גם בלשון נקבה אך הפעם הזה זאת הפעם:

רַק בפתח:

תּוֹךְ, תּוֹכוֹ, תּוֹכְךָ, תּוֹכִי, תּוֹכָם, תּוֹכְכֶם, תּוֹכֵנוּ, תּוֹכָהּ, תּוֹכֵךְ, תּוֹכָן או תּוֹכְנָה, ועם ה"א הנקבות הקודם לנו"ן, ושבות שביתיך בְּתוֹכְהֵנָה (יחזקאל י"ו). והנכון כי הוא מלה מורכבת מן יחידה ורבות, ובהכנס על תּוֹךְ אות השמוש הוא תוספת באור כי יספיק בזולתה, ויש מלות שלא מצאנום בלתי אותיות בכל"ם ולא נשתמש בלתם: כמו: בִּגְלַל בַּעֲבוּר לְמַעַן כלו פתוח, ואותיות בכל"ם ישמשו בפעלים ובשמות כאשר הודעתיך בטור הראשון בשלמים, וגם ישמשו במלות לבדם עם הכנוים:

הבית

הבית באמרך בּוֹ, בִּי, בְּךָ, בשוא הבי"ת וקמץ הכף או בָּךְ בהפסק בקמץ הבי"ת ובשוא הכ"ף, ובא בלא הפסק בקמץ, וישמחו כל חוסי בָךְ לעולם ירננו ותסך עלימו (תלים ה'). בְּךָ בחר ה' אלקיך להיות לו עם סגלה (דברים ז') בָּהּ, בָּהְ, בָּהֶן, בָּכֶן, בכלם הבית בקמץ מקום השוא, ויש מלות נוספת עם הבי"ת והם מו, ודי, כי תלך בְּמוֹ אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך (ישעיה מ"ג). והוא כמו בְּאֵש, בְּדֵי שופר יאמר האח (איוב ל"ט). כמו בְּשופָר וכן עם המ"ם, מִדֵּי חדש בחדשו וּמִדֵּי שבת בשבתו (ישעיה ס"ו). כמו מחדש ומשבת כי אין המלות בהם צורך ענין ויש לומר כי יש בהן צורך ענין כי באו להגדלת הדבר ולהתמדתו: והכף לא תשמש במלה לבדה כי אם במ"ם ו"ו עמה והוא כמו שזכרנו כָּמוֹהוּ, כָּמוֹךָ וכולי:

והלמד, לו, לִי, לְךָ, הלמ"ד בשוא והכ"ף בקמץ או לָךְ בהפסק הלמ"ד בקמץ והכ"ף בשוא, וכן בא בשלש מקומות וסימנהון אָכַל מַלְכָּא בִּסְלָא, סימן אָכַל, וְאָכַלְתָּ את כל העמים (דברים ז'). מַלְכָּא, אשימה עלי מֶלֶךְ (שופטים י'). בִּסְלָא, ושמת בַּטֶּנֶא (דברים כ"ו). וכלם אשר ה' אלקיך נותן לָךְ, ובא בזקף בקמץ הכ"ף, מי הגיד לְךָ כי עירום אתה (בראשית ג'). ותאמר לבלעם מה עשיתי לְךָ (במדבר כ"ב). וחג שבעות תעשה לְךָ (שמות ל"ד). בהגיח ה' אלקיך לְךָ (דברי' כ"ה). אטיף לְךָ ליין ולשכר (מיכה ב'). ואחרים זולתם כמו שכתובים במסורת, לָהֶם, לָכֶם, לָנוּ, לָהּ, לָהֶן, לָכֶן, ובתוספת ה"א ונפשות לָכֵנָה תחיינה (יחזק' י"ג). ויש אומרים כי הלמ"ד נוסף כלמ"ד, הרגו לְאַבְנֵר (ש"ב ג"). השלישי לְאַבְשָׁלוֹם בן מעכה (ש"ב ג'). והנכון שהן מורות על עצם הדבר כמו מלת את, וכאלו אמרו הרגו את אבנר, והשלישי אבשלום כי כל אותיות בכל"ם בזה הדרך שיסמכו עליהם המלים כמו, כל חוֹסֵי בָךְ (תלים ה') שהוא כמו חוֹסֶיךָ, ויש אומרים שלא יאמר הוסיך כי אם חוסי בך, חוסים בך, הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ (ש"א א'). כמו הרי גִלְבֹּעַ, חֲמַת מִיָּיִן (הושע ז'). כמו חֲמַת יָיִן, גמולי מֵחָלָב עתיקי מִשָּׁדָיִם (ישעיה כ"ח). עוברי בְּעֵמֶק הבכא (תלים פ"ד). אוהבי לָנוּם (ישעיה נ"ו). דרך השכוני בָּאֳהָלִים (שופטים ח'). האלקי מִקָּרוֹב אני (ירמיה כ"ג). לנביאי מִלִּבָּם (יחזקאל י"ג) מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל העץ (קהלת י"א). וכן בא בסמוך על מלת טעם, וזה מְקוֹם

לא ידע אל (איוב י״ח). ומשוש את רצין (ישעיה ח׳), מקום אשר יוסף אסור שם (ראשית ל״ט). ואחרים זולתם הנה האותיות יעמדו במקום עצם הדבר ויסמכו המלים עליהם בין ותדע: והמ״ם ששמושה מן וכבר זכרנוהו:

דורשי תמיד עד לא יחטא הן במכתב הן במבטא:
שמן ודבש איניקהו אשביעהו כליות חטה:

אשר למד ותורה לו לקנין ולא למד יסוד דקדוק ולא בן:
כמו הורש אשר ינהג שורים וידו מבלי מלמד חדבן:

תהי ידך לעזרני כי פקודיך בחרתי:

השכל וידוע אשו נכחי ולעלגי שפה אחו רוחי:
יזל כטל שיחי ואמרתי על גו כמטר יערף לקחי:
אקרא בשם אל לעזור אותי כי הוא לבד שברי ומבטחי:
ידע לבבי כי בתום הולך בוחן סעיפותי ובן טוחי:
לא לעשות לי שם אני כותב ולהעלות זכרי וטוב שבחי:
אבן לישר נעוה לשון ולנחלה שפה יהי מרחי:
וליודעים חן מענה אתן: גם לחכמים ארקחה רקחי:
ספרי יהי זכרי ואעדהו תמיד כטוטפת עלי מצחי:
בספי זהבי הוא וטוב סחרי הוא יהיה מכרי ומקחי:
הוא יהיה להטי בעת ארעב ולריב לשונות יהיה שלחי:
הוא יערוך שלחן לכל רעב שלחן לשון עבר ובו יחי:
ולשואלים לו מי ילדהו יענה לבב דוד בנו קמחי:

עם אל אם תאבו ושמעתם טוב פריו תאכלו הנהדר:
מעץ חיים לקטו לכם לא יעלה בו קוץ או דרדר
ולשון עבר למדו היטב דרשו משפטו הנהדר:
ובאור דקדוק יאור לכם אור בהיר עולם לא יקדר:
מה לכם אל ים או מדבר הא לכם סוחרת עם דר:
דרשו מעל ספר וקרא: אחד מהם לא נעדר:

דורש

דורש לשון קדש שבה אתי   אודיעך חקיו ומהלכיו:
ספר כתבתיו לה פקח עינך   עליו ובנתיבו ובדרכיו:
מכלול קראתיו כי כלולים בו   מבטא לשון עבר ומערכיו:

לכל חכמה קטנה או גדולה   בדקדוק תעשה מוסד תחלה:
לבל תהיה בשם פעל ומלה   כמו עור ממשש באפלה: *)

שיר

מאת המפרש ר׳ משה העכים הכהן ז״ל.

הוי כל צמא ללמוד חקים   וכללי כל הדקדוקים
יבא יחזה בספר זה   דינים ודברים עתיקים
חבר הרד״ק במאוד נצדק   נהג מנהג הוותיקים
עוד כמוהו אליהו   לוי אביר המדקדקים
הוסיף עוד בו עם רב טובו   הגהות דברי צדיקים
הדביק אותם בין הדבקים   קרא הוא להם נימוקים
אדם בלתם לא נחשבתם   לא בדקדוק ולא בפסיקים
כל הקורא אמן יענה   יודה כי כלו ממתקים
נעתיר לאל צור ישראל   לנו גואל מהר יקים
א״ל״י״ה״ו המדקדק הוא   לפרט הכל שריר וקים

---

*) השירים האלה קבועים על יסודות ותנועות. והנה וא״ו שרוקה ברא״ש התיבה אם אחריו שו״א לתנועה יחשב ואם אחריו תנועה ליתד יחשב. והנה בהשיר הראשון הגהתי איניקהו בצי״רי האל״ף. ובדפוס היה אֲנִיקֵהוּ בח״פ. והוא שיר פשוט. ואין מקום ליתד כאן. יבא״ר:

קונטרוס אחרון.

בעשרה מאמרות.

מאמר א׳. בברור הקריאה הנכונה.

בקריאת הברת התנועות נפרדו ללשונותם. והיו לשני ראשים. הראש האחד פונה קדימה. והם הקראים בכל מקומות מושבותיהם. ואחריהם הארמים והיהודים המזרחים והספרדים שקוראים ומבטאים כל ת״ג מעין הברת הת״ק שלה, רק מבדילים במשיכות ורהיטות המבטא (דעהנונג אונד שערפונג דער זילבע) והראש השני הם הארמים והיהודים המערבים והאשכנזים, שמבדילים בין הת״ג להת״ק בהברה מיוחדת לכל אחת בפ״ע, וכל כת אומרת שפתנו אתנו וללשוננו נגביר, ונראה הדין עם מי:

רובי גדולי המדקדקים שבחו בכל ספריהם קריאת הספרדים שהיא נכונה, אבל בלי ראיות מכריעות, כאשר אבאר:

בכל הפלוגתות שבין מדינחאי ההולכים אחרי שטת בן נפתלי (ועיין בספר דד מרדכי בסופו כי גם הקראים סומכים עליו) ובין מערבאי ההולכים אחרי שטת בן אשר הדין עם בני מערבאי וכמ״ש בעל אור תורה בראש ספר בראשית וז״ל: „והמנהג בכל גלילות אלו לסמוך על ב״א כאלו יצאה ב״ק ואמרה ב״א וב״נ הלכה כב״א*) וא״כ מדוע נסמוך בזה על קריאת מדינחאי הפך הכלל הזה?

ואם לדין יש תשובה עצומה לקריאת מדנחאי, שקראים כל קמץ רחב a משוכה וכל פתח a רהוטה הנה כלל גדול קימו וקבלו המדקדקים. כי לפני אות גרונית הק ולה לא יתכן לבא פתח. רק ישתנה לסגל כמו הֶחָי תמורת הַחַי, ובודאי שהברה גורמת ולא התמונה, גם מודעת זאת כי נגינת הטעם ממשכת הברת התנועה עד שתדמה אז הת״ק לת״ג, וע״כ רפי אחריה, והנה משתי אלה ההקדמות תצא תולדה כוזבת כי לא יתכן לבא פתח לפני אות גרונית פתוחה ומוטעמת. וזה שקר גמור, כי מצאנו הפך מזה כמו הַחַי, וזוהי שאלה שאין עליה תשובה, ויצא לנו מזה כי קריאת הספרדים איננה נכונה, אבל לא נוכל להחליט מזה הפכו שקריאת האשכנזים נכונה, כאשר אבאר:

לפי קריאת האשכנזים אין הבדל בין הקמץ רחב להחטוף רק במשיכות ורהיטות ההברה וא״כ מדוע יבא פתח לפני אות גרונית הקמוצה בק״ח כמו הַחָכְמָה? הלא התחלת מבטא הקמץ היא הגורמת ולא סופה, ומה לנו אם נמשיכנו אח״כ או נרהיטנו?

והנה

---

*) הלכה זאת היא מסופקת בעיני לגמרי ביסודים קיר. ולדעת בעיניים יגלוות אחרי ב״א ולפסוק הלכה כמותו בלי הכחכה בכל מקום. אף כי ברובי מחלקותיו הדין עמו, ובפרט בענין חסרות ויתרות אשר אין בזה שום סברה רק קבלה. והספרים המדויקים יעידו לדקתו לו בודאי נסמוך עליו אבל במקום שיש סברה הסברה מכרעת ביניהם כי כן מלאכו תְּרָצְּחוּ כלכם (תלים ס״ב) שלב״א בקמץ חרי״ש ולב״נ נפתח כדינו וכן אֱלֹ־חנון (יונה ד׳ ב׳) בֵּית־עובד (דה״א י״ג) בְּשׁוּב־אויבי (תלים ט״ו) אֱלֹ־רחום (שם פ״ו) שִׁיר־ה׳ (שם קל״ז ח׳) ודומיהם שהדין עם ב״נ שהם במאריך בדין כל תבה שסופה הברה מרכבת בת״ג ומוקפת לחברתה ותדע שהרי רו״ה שנס בדפוסו במוכו יצל המקרא כ״י ישן והדפיס בְּשִׁיב אויבי שִׁיר ה׳ שכיהם נטינאים שלא כדברי שכיהם, ומדוע יהיה ב״א יצדיק מב״ה שילאה ב״ק עליהם כאמת שהלכה כב״ה ויגב״ו בהלכות מועטות כשהסכימו רבים לסברת ב״ש ורבו על ב״ה קבעו הנכה כב״ש? וכבר אמרו רז״ל הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי (משלי כ״ב ז׳) לדעתם אין כתיב כאן אלא לדעתי, סר״ל בכל דבר הנוגע לאסור והתר אז שמע דברי חכמים ואל תהרהר אחריהם אבל בכל ענין דַּעַת לדעתם אין כתיב כאן אלא לדעתי ר״ל סברתך תכריע, ואולי לזה הביא הרמב״ם ז״ל את הכתוב הזה, בהקדמתו לספר המורה להצטדק על אשר מכריע הפך דעת חז״ל בענינים כאלה.

והנה דעת החכם שד"ל נ"י באחד ממכתביו אלי, כי הק"ג היא **oa** והברת הק"ח **o** לבד, וגם זה לא יתכן, שהקושיא הראשונה במקומה עומדת ועוד אם סוף הק"ג הוא פתח גמור, איך יתכן אחריו קמץ באות גרונית כמו הָאָרֶץ הָעָם והדומים להם?

אבל אנחנו נתור לנו דרך סלולה אין פרץ ואין יוצאת, וזה: כל ת"ג מיוחדת בהברה בפ"ע משונה מהברת הת"ק, רק שסוף הברת הת"ג נוטה מעט להברת הת"ק שלה, וע"כ היא תולדתה, שאם נמשיך הת"ג בנ"ע יצא לנו ת"ק גמורה, הק"מץ הוא בקמיצות השפתים בכל יכלתו, עד שישובו להפתח על מתכונתם הראשון ומעט יותר, כמו שאם יזרוק איש אבן בחזקה על הארץ ישוב האבן לאחוריו מעט, ויהיה הברתו **o** משוכה בנגינה מעט מזער בסופו להברת **a** שהיא הברת הפתח בפתיחת השפתים על כל גדותם, ומעתה תבין טעם המנע בוא פתח לפני אות גרונית הקמוצה, לפי שאותיות הגרוניות יוצאות מן הראש כמעט בקול פשוט, וידמה כמו שהוא סוף הברת האות שלפניו ושתי התנועות עליו, וסוף קמיצת השפתים להפתח, אבל לא להפך ואדרבה יקשה לפתחם על כל גדותם ולקמצם תיכף עד שישובו להפתח עוד, הצי"רי הוא **ei** בנטיה מעט בסופו להברת **e** שהוא הברת הסג"ל, החיר"ק גדול **i** בהגביה הלשון אל החך, ותולדתו **y**. ותדע כי מרגלא בפומיהו דכלא לקרוא „לִי לִישׁוּעָה" = **li**, אבל לִפְקֹד לִשְׁמֹר = **ly**. החולם הוא כמו שקוראים אותו האשכנזים, אבל בנטיה מעט בסופו להברת הק"ח שהוא כמו **ó** בלשון פלאניע, שהברתו ממוצעת בין **o** להברת **u**. והברתו איננה בקמיצות השפתים רק במשיכות השפתים לפניו. השור"ק גדול **u** ותולדתו הקבוץ כמו **ü** בל"א, שהוא הממוצע בין **u** ובין **y**, ומזה תבין איך נשתבשו בני פולין גדול לקרוא כל קמץ **ó**. וכל שו"רק **ü**, ואשר עוד אחזה לי בהשערה, כי קריאת הספרדים מבטן הקראים יצאה, ר"ל כאשר הגלם סנחרב לשומרון ובנותיה מכות ומעוה ומחמת, ושם למדו משפט אלהי הארץ, ובודאי גם שפת הארץ, ואז השחיתו מבטאם כדרך כל עם אחר אשר ילמדו שפה מוזרת להם או אולי הביאו עמהם מארצם כאשר דברו שם, ומהם קבלו הצדוקים והביתוסים בהתחברם עמהם כאשר ברחו לצדוק וביתוס אליהם, ומהם בימי שמעון בן שטח וינאי המלך. נתפשטה הקריאה הזאת ע"י המ"ך שנהפך לצדוקי, ומהם נחלו הקראים עד היום הזה, ואולי לזאת כיון ר"א הגדול בצוותו את תלמידיו ג' דברים לפני מותו, א] הזהרו בכבוד חבריכם, ב] מנעו בניכם מן ההגיון, ג] והושיבום בין ברכי ת"ח (ברכות דף כ"ח ע"ב) שבשלשתם רק להזהירם מלכת בדרך הצדוקים אשר פרצו אז בארץ וזהו: הזהרו בכבוד חבריכם שלא כדרך הצדוקים לבזות כל מי אשר לא מחשבותיו מחשבותיהם, ושלא ילמדו את בניהם הקריאה החדשה אשר בדו מלבם, וזהו מן ההגיון (דיאלעקט), שטרם הנה הונח גם על בטוי ההגוי, ושיושיבום בין ברכי ת"ח מן הפרושים, ואתה הקורא תבחר ותקרב:

מאמר ב'. בסימני הקמץ רחב והחטוף ובאור מבטלי חוק יהו"א

בתוך מבטלי חוק יהו"א המובאים במסרה דסוף דניאל, ימנה גם קמ"ץ הנדחק בין שתי נגינות שאז אחריו דגש, והנה המדקדקים האחרונים הנמשכים אחרי דעת בעל שיח יצחק שיחה, שער א' פ"ג סי' א', חרצו משפט הפך דעת הראשונים, כי אין הבדל בזה בין אם הה"א שרשית או שמושית או נוספת, ויען ראו שערוריה בזה הכלל קם הרז"ה וחדש כלל אחר ואחריו נגררו כל המדקדקים האחרונים כי זה רק בנגינה

אשר

אשר היא בעלם ולאשונה לפני הק"מן אבל לא בנסוג אחור אבל הכלל הזה פרוץ מעקרו כי מצאנו ונשקה לך (משלי ז׳) נשבה בו (ישעיה מ׳) שלחה לו (יחזקאל י"ז) ודומיהם רבים כלם בדגש בספרים מדויקים, אף כי נסוגו אחור, גם קימו וקבלו המדקדקים הראשונים והאחרונים, כי הקמ"ץ האלה הם רחבים, ובקשו טעם לזה ברוב תלמות איך יתכן אחריו דגש, ואין אחד מהם חתר אל היבשה להגיע כללים אמתיים ולכל אחד הפרוץ מרובה על העומד ואני אוסיף עוד אשאלם ויבינוני: אם נכרע כח הקמן הנדחק בין שתי נגינות עד שבהכרח יבא אחריו דגש, מדוע לא נמצא דגש אחרי קמן כזה המוסף אלף? ואם רק ה"א המשך גורמת, מדוע לא ינהג גם בני"רי וחולם המושכים ה"א? ועוד אחת הן הראית לדעת במאמר א׳ כי הקמ"ץ רחב הנמשך בג"ע יוליד פתח גמור, וא"כ לא יתכן אחריו קמ"ץ רחב באות גרונית ואנחנו מצאנו: כי שחה לעפר נפשנו (תלים מ"ד) כי שחה אל מות ביתה (משלי ב׳).

וארון אלהים נלקחה (ש"א ד׳) ודומיהם רבים?

ע"כ לא נמלט מלאמר, כי הדין הזה אינו נוהג רק בקמן חטוף תולדת החלם אבל בקמן רחב אין מקום לדין זה כלל, כמו בשאר ת"ג, והק"ח שוה בזה בכל פרטיו עם הפת"ח והסג"ל, ויצא לנו מזה כלל ברור: כל קמן חטוף פתח או סגל המושכים אחריהם ה"א בסוף התבה ומוקפת לאחריה, או שנדחקו בין שתי נגינות, ואין חלוק בזה בין אם הם עצמיות או כ"א [1]) אז דגש אחריהן (ועיין במאמר שאחר זה שגם אחרי ת"ק ינוחו אותיות אה"וי). ולהכיר איזהו קמ"ן רחב ואיזהו חטוף אמסור לך סימנים, וזה: כל פעלי עבר ליחיד נסתר מגל"ה, אז הקמ"ן הוא רחב, ודין דחיק לא שייך בו כלל אף אם המלה מוקפת לאחריה, וכן כל קמ"ן לפני ה"א הנקבה בשם הוא רחב, והבינוני גם המקור בתוספת ה"א דינם כשם, ומעתה תדע כי לדבקה־בן מחתה־לו (משלי י"א ז׳) יורדה מים (איכה א׳ ע"ז) לראוה בך (יחזק׳ כ"ח ע"ז) טובה לך (רות ד׳ ע"ו) הם רפוים *) וטעות נפלה בקצת ספרים להדגישם שלא כדין אבל שיחה לי (תלים קי"ט נ"ט) אויה לי (ש"ב ק"כ ה׳) דגושים כדינם כי הה"א נוסף ומשקלם שיח אוי, אבל בק"ם הם רפוים וא"כ הה"א מן המשקל. אבל כל קמן לפני הא לנקבה בפעלי עבר וה"א הנוספת בין לשם ובין לפעל (זולתי המקור) וכל קמן ת תה נה ן ה ך ודומיהם הם חטופים, וכל דין דחיק נוהג בהם ומעטים נמצאו רפוים, וצריכים עיון ואלה הם, לא נשארה־בי, (דניאל יו"ד י"ע) (ועמ"שי שם) אבל בדפוס ברישא מצאתי בכ"ד הגירסא לא־נשארה בי המקף אחר מלת לא ומלת נשארה במפרת והוא הנכון, ידעתיך בשם (שמות ל"ג י"ד) אבל הכ"ף במאריך

וכן

---

[1]) והכלל שחדש הרו"ה: אם הנגינה השניה כ"א, אז בטל הדין הזה, אין לו רגלים כאשר כבר הוכיחו בעל אהל מועד, ואני אוסיף על דבריו, כי גם לפני מתג נוהג בקמן דין דחיק כמו ועשית קערותיו סירותיו, לשירה לי"ו ודומיהם הרבה דגושים בס"מ, ולא יהא דין המתג יצדיק מכמוג אחור?

*) בדפוס וויניציא משנת רע"ח ומחתה לו, לראוה בך טובה לך, רפוים, ועל לדבקה בו, העיד המש"י שהוא רפי.

וכן נהיית לעם (דברים כ"ז ט') הת"ו במאריך, והוא הסימן על מחלוקת הספרים במצב הנגינה שי"א שהיא מלרע, וע"כ רפי אחריהם, קראתיך בצדק (ישעי' מ"ב) כי תהיין לאיש (דברים כ"א ט"ו, ומחתה־פיה (משלי ל' כ') והאחרון דגש בדפוס רע"ח כדינו ובצדו כתוב פּ, והמשכילים יבינו כי באלה וכיוצא בהם טעות נפלה בהם ממחלוקת הספרים, והנשארים בטלים ברובם,

והנה החכם שד"ל ה"יו באחד ממכתביו אלי העתיק דברים רבים מספרו בדקדוק לה"ק אשר הדפיס אז בלשון איטלקי, ובתוכם דין אחד אשר חדשו כבר בבכה"ע תקפ"ט, ושנה בספרו זה § 36, וז"ל „הדגש הזה (ר"ל מדין דחיק) אין לו מקום באותיות השמושיות וכל"ב הנקודות שו"א כמו קראתיך בצדק, ידעתיך בשם כי תהיין לאיש נהיית לעם, עכ"ל אבל הכלל הזה הרוס מעקרו, כי מלבד אשר ידעתיך בשם נהיית לעם הם במאריך כמ"ש לעיל הנה כתובים רבים יכחישו כללו, כמו ועשית לך (דברים י' א') ואוספה לך (ש"ב י"ח) כי לא יהיה־בך אביון, (דברים ט"ו ד') לא יהיה־לך (שם ה' ז') וזה־לך (מדבר י"ח י"א) ולא שאלת לך שני פעמים בפסוק אחד (מ"א ג' י"א) ושאלת לך (שם), ודומיהם רבים דגושים והפרון מרובה על העומד אבל כי חלה לטוב (מיכה א' י"ב) פשטה ועורה (ישעיה ל"ב י"א) שהביא החכם הנ"ל בהכלל הזה בבכה"ע הנ"ל אין להם ענין כאן כי הראשון הוא שלא יפגשו שלשה למדי"ן רצופין, וכן ולילה ללילה (תלים י"ט ב') רפי בדפוס רע"ח מן הטעם הזה. (אבל בדפוס רעדעלהיים הוא דגוש), והשני הוא מקור בתוספת ה"א שדינו כשם ורפי אחריו כדינו, גם הדין השני שרצה לחדש כי בשם התאר והבינוני בה"א הנקבה נוהג ג"כ דין דחיק, בטל מעקרו. כי בפירוש העיד המס"י על משלה־לו, נושבה בו (ישעיה מ') שהם רפוים ואין עוד אף אחד בדגש, אבל הנכון כמ"ש. והא לך עוד כלל אחר בדיני דחיק, וזה: כל תבה שהיא מלעיל וסופה חיר"ק קטן. ואחריה תבה קטנה שתחלתה יו"ד בתנועה ומוטעמת. אז החיר"ק נדחק בין שתי הנגינות וידגש היו"ד. כמו קראתי יה יסרני יה (תלים קי"ח), והטעם נ"ל כי החירקי"ן האלה הם ת"ק שהברתם y (ועיין במאמר א'), ואם אחריו יו"ד ונדחק בין שתי נגינות אז יבלע להחיר"ק. ואין כחו כמעט להשמע. וע"כ הדגישו היו"ד. אבל אם היו"ד בשו"א אז יבא מתג תחת החיר"ק (במקום הראוי למתג) ולא יבולע עוד. כמו עד די־ידע (דניאל ה' כ"א) פסא די־ידא (שם, שם כ"ד) ודו"ק כי לא נמצא עוד.

מאמר ג'. בנחות אותיות אה"וי אחרי התנועות.

כלל גדול אמרו המדקדקים כי אחרי ת"ג נח נסתר, ואחרי ת"ק נח נראה ולעולם לא יבא נכ"ר אחרי ת"ק כ"א בנגינה. אבל מקרא מלא הוא אלה ברכב ואלה בסוסים, וכן אלה בני־חם. וכן כל הגה פלא בבא ודומיהם. הנה הוא אחרי הסג"ל שהוא ת"ק בלי נ"ע ורפי אחריה? לכן נ"ל ברור כי גם התנועות הקטנות

מושכות אחריהן אחת מאותיות אהו"י כמו הת"ג.*) רק בזאת יבדלו. כי הת"ג מושכת נח אחריה בשלמות, והברתה שלמה וע"כ רפי אחריו לעולם, והשו"א שאחריו נע, והת"ק רהוטה בהברתה אל התנועה שאחריה. וע"כ דגש אחריה. זולתי בסוף התיבה בלי מבטל ממבטלי חק יהו"א. אף שהגיגה מלעיל עכ"ז הברתה משוכה ועומדת בעצמה, ואף באמצע המלה שדגש אחרי הת"ק. עכ"ז תנוח אחת מאותיות יהו"א, ולפעמים יבא במכתב כמו כַּאַבִּיר (ישעיה י') בְּסַאסְּאָה (שם כ"ז) (והוא מגזרת שם כאשר בארתי כל הענין על נכון והוא אתי בכתובים). וכן כל נבוכדנאצר נבוכדראצר היולד הוכה ליקהת ביקרותיך ודומיהם רבים דגש אחרי נח הנמשך מת"ק.

ועיין במאמר שלפני זה. ודו"ק.

ואופן נחותם הם על זה הדרך: הקמ"ץ בהברתו הטבעית מושך אחריו את האל"ף. ובנטיה מעט את הה"א. ובנטיה אחרת את היו"ד כמו בא טהורה עבדיו, והצי"רי מושכת אחריה את היו"ד. ובנטיה את האל"ף ובנטיה אחרת את הה"א כמו ייטיב מעשה ראשיתך, והחירק מושך אחריו את היו"ד, ובנטיה את האל"ף, ובנטיה אחרת את הוא"ו כמו אני והוא ראשונים והוא"ו במלת והוא כדינו, והחולם מושך את הוא"ו ובנטיה את האל"ף ובנטיה אחרת את הה"א, כמו יאכל פרעה ויוסף, והשור"ק מושך אחריו את הו"או, ובנטיה את האל"ף ולא יותר, כמו לו קרוא, ובמלת קרוא הוא"ו הוא רק תמונת השור"ק והאל"ף הוא הנח. וסימנך 'אצבעות היד חמשה מול חמש התנועות, וארבע אצבעות הם בעלי שלשה פרקים. והאחד הוא אגודל רק בעל שני פרקים. וכדרך האבות כן דרך התולדות. ברא כרעיה דאבוה. והבן.

מאמר ד'. בדיני שלשת החטפין.

אמרו המדקדקים כי באותיות הגרוניות במקום שו"א נע יבא אחד משלשת החטפין, והאות שלפניהם יבא בתנועה ממין החטפין, היינו: לפני ח"פ יבא פתח. ולפני ח"ס סג"ל. ולפני ח"ק שהוא קמץ חטוף עם שו"א יבא קמץ רחב, ואני בעניי לא אדע מה ענין קמ"ץ רחב לפני ח"ק? אם זהו ממין החטפין יען שצורתם דומה? אין זאת! ואם בעבור המתג שבא תמיד עמו, הן כבר הראית לדעת (מאמר ב') כי גם בק"ח יבא מתג גם נגינה? לכן נ"ל ברור. כי הקמ"ץ הזה הוא חטף. ותדע שבבנין הפעל שהקמ"ץ בודאי חטוף. אם פ"פ אות גרונית נאמר האבל האבלת, ומעתה אבאר לך איפה יכשר חטף זה, ואיפה חטף אחר. א) הנה טעם ביאת החטפין הוא רק להרחיב על אות הגרון, ודע כי הפתח הוא המורחב יותר מכל הת"ק. (אבל להרחיב בת"ג לא יתכן, כי תפשת מרובה לא תפשת, כי לא נוכל לחטוף ת"ג המשוכה בהברתה הטבעית). וא"כ הפת"ח מוכשר יותר להרחבת החטף, ב) הרחבת

האל"ף

---

*) עיין כתובות דף ל' ע"ב ברש"י ד"ה יכחם כתיב; ובנדרים דף י"ז ע"ב ברש"י ד"ה ארץ ארץ, וז"ל: כלומר מה שקורין ארץ ארץ; דלא כתבינן ההבדל דלא כתבינן יו"ד בין אל"ף לרי"ש ובין רי"ש לצד"י. וכן שמים דלא כתבינן שאמים אל"ף בין שי"ן למ"ם ובין מ"ם ליו"ד, וכן מצרים, עכ"ל.

האל"ף היא הסג"ל (כי שניהם יוצאים כמעט בקול פשוט מן הראה). שהוא במדרגה שניה אחר הפתח. ולכן יבא תחתיו ח"ס, ויצא לנו משני אלה הדינים: כי כל הח"ע דינם בח"פ, וכל אל"ף בח"ס. אם לא במבטל אחד אשר אבאר. ג) העי"ן הוא המבקש הרחבה יותר, ומשפטו על הרוב בח"פ. וישתנה התנועה שלפניו אף אם משפטו בסג"ל גם כן לפתח. כמו מעלה נעלה אם לא לפניו אל"ף המנוקד סג"ל. שאז בהכרח יבא גם העי"ן בח"ס להשוות התנועות כמו אעלה. וה"ה בה"א וחי"ת אחרי אל"ף סגולה. אבל בעלי (משלי כ"ז) יוצא, ד) אם משפט התנועה שלפני החט"ף להיות בסג"ל אז גם בה"ת יבא לפעמים ח"ס. כמו בנו"ן נפעל לעבר שהוא תחת חיר"ק. כמו נהפך, וכן בה"א העבר מבנין הפעיל. שמשפטו בצר"י כמו העיר ובשלמים בחי"רק. ולהבדילו מן העתיד אז ח"ס אחריו גם בעי"ן. כמו העלה. וכן החשו דאלישע. ר"ל לו החשו ותהי להם לחכמה. ואם משפטו בפתח אז גם באל"ף יבא ח"פ, כמו אחרי ה"א הצווי ומ"ם הבינוני ואיתן בהפעיל ודומיהם. כמו האבל יאבילו. ה) אם הוא"ו מהפך העבר מההפעיל לעתיד אז גם האל"ף ח"פ. כמו והאבלתי, ו) אם בא החט"ף תמורת קמ"ץ, הראוי לבא באות ההוא, אז הוא ח"פ אף גם באל"ף, כמו באל"ף איתן לבנין הכבד. כמו אדבר. ודע כי אותיות איתן משפטם או בקמ"ץ או בציר"י *), כמו בנע"ו מן הקל נאמר אשוב או נאות, וכן הדין בכל הבנינים. ומלת אזרה (יחזקאל ה') הוא מן הזרוים. ז) אם נעתקה הנגינה למטה מתוספות אותיות. אז במלות ושמות יבא ח"פ גם באל"ף, כמו מן אלי אדום נאמר אליהם אדומים, ואלחים יוצא מזה. ח) אם הנגינה היתה תחת האל"ף ונעתקה לאות שלאחריו. אז הוא בח"פ אף אם היה מקודם בצי"רי. כמו כאבים מן כאב. ט) אם אחרי האל"ף אות גרונית או רי"ש. אז הוא בח"פ. כמו אהובים ארם ארן, ומעטים יוצאים מן אלה הכללים שזכרתי.

והק"ח הוא בשפל מדרגת ההרחבה. וע"כ לא יבא כ"א בהכרח. וזה: א) אם משפט האות שלפניו להיות בקמ"ץ חטוף אז יבא בח"ק להשוות התנועות. כמו האבל מאבל אהלו ודומיהם. ב) או שמשפט אות הגרונית ההוא בעצמו היה בחולם. ומסבה נשתנה לשו"א אז הוא ח"ק כמו חרבות מן חרב והדומים לו. ודע כי לפני ח"פ לא יכשר ח"ק אחרת ממין החטפין זולתי הפתח. ומעולם לא מצאנו סג"ל או ק"ח לפני ח"פ. ויען הפתח הוא המורחב מכל הת"ק לא יתכן אחריו ח"ק. ואז ישתנה הפתח ההוא לסג"ל כמו לחרשים החרבות ודומיהם. וח"ס אחרי פתח לא מצאנו כ"א פעם אחד בעלי (משלי כ"ז).

וגם בשאר האותיות זולתי בעלי הגרון יבאו לפעמים החטפין, כמו בראשונה משתי אותיות

*) ומלת ואסערם (זכריה ז') בא על משפטו והוא מן הכבד.

אותיות דומות. כמו הללו בהתחננו ודומיהם רבים. או ברי"ש כמו ואברכם ובאותיות קל"ף יבא ח"ק במקום החולם כמו צפרים צרי הקדשים ודומיהם. ודינו כשוא לכל הלכותיו, ואחרי אל"ף נגוהה בראש התבה כמו וזהב ושלח ודו"ק.

מאמר ה'. בדיני תנועה בלתי עצמית.

כל ח"ג היא שלמה במבטאה, ואיננה צריכה לשום תקון. אם לא שהיא התנועה השלישית לפני הנגינה, וכל ח"ק איננה שלמה. ויכולה לקבל אחת משלש התקנות א) שו"א נח. ב) דגש. ג) נגינה או מתג. וידוע תדע כי לא לרגל הח"ק יבא הדגש כ"א להפך. במקום הראוי להיות דגש אז ח"ק לפניו. וכל זה אם הח"ק היא בעלם ובאשוגה, אבל אם היא במקום שו"א או ח"ג אז תקנתא לתקנתא לא עבדינן. ויכולתה לעמוד בעצמה אף אם אחת משלש אלה לא יעשה לה. כמו פקדו מן פקד, חקכם מן חק חתנך מן חתן, ודומיהם, ודקדוק מלת מלכות ילדות הוא. כי מצאנו השמות יבאו ליחיד בסימני הרבים כמו אדונים אשפות וגם לנפרד בסמיכות. כמו כשמחת בקציר (ישעיה ט' ב'). מבת בלתי סרה (שם י"ד) ודומיהם, ולפעמים בשם המקרה יבא בסמיכות הרבים כמו אלה שהבאתי ומשקלם היה מלכות ילדות. ע"מ נערות אסתר (אסתר ד') ונתחלף החולם בשור"ק להבדיל ביניהם. וגם ידוע תדע כי שמות רבים יבאו בסמיכות במשקל אחר מהנפרד כמו ברכת מן ברכה. אבל לא מן ברכה (ועיין מה שהערתי בדף ק"מ ע"ב) וכן בגדי בגדו מן בגד או בגד. וכן ומיקבה מן יקב (ועיין לקמן במאמר ט') והשוא נע כדינו, והדברים ארוכים.

אבל לפעמים הוכרחו לעשות תקנה גם לתב"ע כמו אם היא לפני אחד משלש החטפין אף בלי אות גרונית. כמו באמת ועשה כאניות וזהב ושלח ודומיהם במתג, כי החטף לא יבוא כ"א בראש התבה או אחרי שוא נח או מתג, וכן אם אחרי התב"ע אות גרונית. אז להרחבת אות הגרון לבלתי תתבלע יבא מתג. כמו העדתי, וכל זאת אם היא תנועה השלישית לפני הנחת הטעם. כי לא יתכן לבא מתג בתנועה שלפני הנגינה. גם שני מתגין רצופין לא יתכן להיות. וכן אם אחרי התב"ע יבא שו"א ואחריו אות גרונית או יו"ד. אז השוא נח שלא יתבלע אות הגרון או היו"ד כמו ירדאו שמעו השוא נח כמו במלות היאור ביאנר יקחו ימעו שהשמיטו הדגש למען הגיה השו"א, וכן שמעיה ידעיה השו"א שבעי"ן נח שלא להבליע היו"ד. ודע כי לפני יו"ד שואית לא יתכן לבא מתג אם לא בשתי מלות סמוכות. וע"כ כל וידבר ויספר שנעתק הדגש מהיו"ד ולא יבא מתג עם הוא"ו, אף כי השו"א נע, ומצאנו מתגים הבאים לפני שו"א נח. והם אם השו"אנח הוא לפני אות גרונית או יו"ד. כמו ויהי ויחי נהיתה ודומיהם. ואולי דבר סתר בו לסמן מחלוקת הספרים והם בכלל הגעיות הכבדות. ודע כי הצווי והמקור

מהקל

מהקל הולכים על ארבעה משקלים. והם פעל פעל פעל פעל. (מלבד משקל פעל) ושמור וזכור הם צוויים גמורים ולא מקורים. ואותם שאיהם בקמץ מהמקור כשיתחברו עם אותיות בכ"ל אז ישתנה הקמ"ץ לשו"א נח כמו לשכב והדומים לו. וזהו להבדילו מן משקלי השוא"ן. ובצווי מן הקמוצים ישתנה תנועות ע"פ לשו"א נח כמו אספי מארץ כנעתך (ירמיה י' י"ז). חשפי שובל (ישעיה מ"ז ב').

מאמר ו' בדיני הדגש:

הדגש חזק יבא: א) להורות על סמן הבנין והמשקל. ואחרי ה"א הידיעה וואו"ו שמהפך העתיד לעבר. ב) לחסרון אות. ג) להשוות המכתב אל המבטא.

ודע כי חמשה מוצאות הן: הגרון החך. השפתים. והשנים. והלשון. ויש עוד מוצא אחד המתלוה מעט אל יתר המוצאות (זולת הגרון). והוא: האף. ואשר פי יקבנו בשם: מוצא העוזר. ובאותיות נו"ן ולמ"ד אם הם בשו"א נח וגם בשתי אותיות דומות שהראשונה בשו"א נח יורגש הרבה. וזהו גדר הדגש. שאז יורגש כאלו הראשונה נו"ן. ושנוי המבטא יסבול שנוי המכתב. וע"כ יבא דגש תמורת נו"ן ולמ"ד ואות הראשונה מהדומות אם הם בשוא נח. ואם יבא ה"א בתנועה אחרי שו"א נח. אז יורגש כאלו אות השואית כפולה וה"א נשמט לגמרי כדינו אחרי שוא נע. כמו פקדת־הו יפקדנהו יורגש כאלו כתוב פקדתתו יפקדנו. וע"כ יבא דגש והה"א נשמט כנ"ל.

מאמר ז' במספר הבנינים.

קדמוני המדקדקים נתנו מספר להבנינים ואמרו עמודיהם שבעה. והחכם ב"ז בספרו תל"ע הוסיף עוד בנין התפעל. ואני אוסיף עוד בנין אחר והוא: תפעל: וסימנו תי"ו בראש. כמו תרגל תרגלתי לאפרים (הושע י"א ג') המקור תרגל. הצווי תרגל תרגלו וכו' הבינוני מתחרה בארז (ירמיה כ"ב) וכו' העתיד אתחרה תתחרה את הסוסים (שם י"ב) וכו' ובנע"ו ותפוצותיכם (שם כ"ה) הוא העבר לבנין זה. וכן ותתצב אחותו (שמות ב') שרשו יצב מחסרי פ"א יו"ד בבנין תפעל ומשפטו ותתצב תי"ו הבנין בשו"א ובא הצירי תמורתו כמו ואסערם (זכריה ז') אלא שזה מן הכבד. וכבר קדמוני חכמי העמים בזה. והחכם הגדול שד"ל הי"ו באחד ממכתביו אלי רצה להוסיף עוד בנין שבלל, אבל לא לנוכח האמת דרכו. כי מצאנו ישתבללון (עזרא ד'). בתי"ו התפעל אחרי השי"ן וע"כ הנראה כי השין נוסף, והשתרש בתוך התבה כלמ"ד כרמל וריש רטפש ודומיהם, ודע כי בנין התפעל מורכב מבנין הפעיל ותפעל ובנין הדגש, וגם שמות רבים יבאו ע"מ בנין תפעל ודו"ק: —

מאמר ח' בסימני נסתרת בעבר:

סמני הנקבה לנסתרת בעבר הם שנים: א) ה"א בסוף ולפניו קמץ חטוף (עיין לעיל

מאמר ג׳) ג) ת״ו בסוף ולפניו פתח כמו **אזלת** יד (דברים ל״ב) **ונשכחת** צר (ישעיה כ״ג) ודומיהם. ובנחל״א קמ״ץ לפני התי״ו לקיים הנח. כמו **וקראת** אתכם (דברים ל״א) ולפעמים יתחברו שני הסמנים יחד כמו **נפלאתה** (ש״ב א׳). כי **החבאתה** (יהושע ו׳), ובנל״ה יבאו ג״כ על שלשת הדרכים שזכרנו, בה״א לבד, אם כן היא **וחיה** (שמות א׳) בתשלומו **וחיהה**. ונשמטה ה״א השרש כדינה אחרי שו״א נע. והטעם שב מלעיל בעבור ההפסק. וע״כ קמוץ הוא״ו. ובתי״ו לבד. **ושבת** לנשיא (יחזקאל מ״ו). וע״ד נל״א **ועשת** (ויקרא כ״ה), ובשניהם. והם הרוב **היתה** **חיתה** ודומיהם. וה״א השרש נשמטה לגמרי. ומדברי אלה תבין לדעת איך טעו המדקדקים הראשונים להפוך ה״א לה״ם לתי״ו. כי מה היא האחוה בין הה״א והתי״ו שיתחלפו? והחכם ב״ז בספרו תל״ע הערה ב׳ לסימן ד׳ הפך דברי אלקים חיים פעמים. להחליף ה״א הנקבה לתי״ו. ויהפוך מקומם. את התי״ו השים ראשונה והה״א אחרונה. ע״ש. אלא הנכון כמ״ש.

ובשמות ג״כ יבאו על שני השנים האלה: בה״א לבד והוא הרוב. ובתי״ו **כשמחת** בקציר (ישעיה ט׳) **זמרת** **נחלת** ודומיהם. ובסמיכות וכנוים או בה״א הנוספת או תמורת למ״ד בתחלתה יבאו לרוב בתי״ו אף שבנפרד הם בה״א. ולפעמים יבאו הכנוים עם הה״א ואז תשמט הה״א כדינה אחרי שו״א נע כמו **כתבונם** עצבים (הושע י״ג) **וגלה** (זכריה ד׳) ודומיהם שבתשלומם **כתבונהם** **וגלהה**. ומאלה תקיש על השאר. ודו״ק.

מאמר ט׳ במשקלי פֶעֶל פָעַל פֹעַל פְעַל.

אמרו שמדקדקים כי כל **וישב** **וישק** **ישט** **נרד** **ארד** **קשט** **שוא** ודומיהם הרנה הם זרים ובאו כן להקל, ואני אומר להפך כי אלה הם הבאים כדרכם. ומהם קמו וגם נלבו אותם המשקלים בסג״ל תמורת השו״א הראשון. כמו בפעלים מן **וישבה**. בהשמט הה״א עם הסג״ל שלפניו והטעם שב בהכרח מלעיל נשארו אחריו שני שואין רצופין. ובמקום שקשה להביע שני שואין נחים רצופין שב השו״א הראשון לסג״ל כמו **ויפן**, ובשמות עקר משקלם **פעל** **פעל** **פעל**, ובמקום שקשה על המבטא נולדו מזה משקלי **פעל** **פעל** **פעל** **פעל**, וע״כ הם מלעיל, ודע כי משקל **פעל** בשש נקודות נגזר מן משקל **פעל** וגם ממשקל **פעל**, כי מעולם לא מלאנו פתח מוטעם לפני סג״ל. וע״כ אם ע״פ (ולא פ״פ) גרונית שאז להרחבת אות הגרון יבא פ״ע בפתח יבא גם ע״פ בפתח, ובשני פתחין קשה על המבטא זולתי להרחבה וע״כ החליפו שניהם לסגולי״ן, ומזה תבין כי מן **מלך** שנאמר **מלכי** בפתח הוא ממשקל **פעל**, ומן **צדק** **צדקי** בחיר״ק שהוא ממשקל **פעל** כמו **ספרי** מן **ספר**. ודע עוד. כי לפעמים יבא משקל **פעל** נגזר מן משקל **פעל** [**שכם**] או **פעל**

[דבש] שלקוחי המבטא החליפו התנועות ואז בהתחברו עם הכנוים שישאר התנועה ע"פ לשו"א הוא נע כדינו אחרי תב"ע. ומזה בֶּגֶד שעם הכנוים נאמר בִּגְדֵי בִּגְדוֹ, ומן אלה המשקלים אם ע"פ וא"ו, או לה"פ ה"א או אל"ף או שהעי"ן והלמ"ד דומות יולדו משקלי פַל פַע פֵל פֵע פָל פָע פֹל פֹע, ומזה מְשָׁרַת (מ"א א') כמו מְשָׁרֶתֶת שהוא במקום מְשָׁרַתְתְּ, וכן לָלַת (ש"א ד') במקום לָלֶדֶת שהדל"ת והתי"ו דומים בהברתם. ודע כי שו"א האחרון משני שוא"ין נחים רצופים נוטה בהברתו מעט לחיר"ק ומעתה תבין הכתיב מן יוֹשַׁבְתִּי מְקֻנַּנְתִּי ודומיהם. והנה על רוב דברינו אלה העידו כבר חכמי העמים. אבל החכם שד"ל הי"ו ימאן בזה. שא"פ היה צריך להיות האות האחרון דגש כדין שני שוא"ין רצופין אף בהתהפך הראשון לתנועה. כמו וַיִּחַד. ועוד טענות הרבה בהשכל ודעת, ע"כ ישפוט להפך כי אלה המשקלים הם רק מן פֵּעַל פְּעַל ודומיהם ובפעלים יִפֶן מן יְהִי. ועיין בספרו האיטלקי פראלעגאמעני ובדקדוקו. אבל א"כ היה צריך להיות בכנוים לה"פ רפי כדינו אחרו תב"ע. כמו בִּגְדוֹ? ואתה הקורא תבחר ותקרב.

מאמר י' במשקלי העבר בקל.

משקלי העבר בקל הם: פָּעַל או פָּעֹל והם ידועים, פָּעֹל כמו יָכוֹל, פּוֹעַל כמו יוֹדַעְתִּי (ש"א כ"א) וְיוֹלַדְתְּ (שופטים י"ג) שְׁפָטָה (שופטים ד') ובנל"ה שׁוֹשֵׁתִי (ישעיה י') פֶּעֶל (מן פַּעַל) כמו וְאֶפֶס עָגוּר ועזוב (דברים ל"ב) שהוא מקביל נגד כי אָזְלַת יד מה זה עבר אף זה עבר. ובכפולים יתאו על הרוב ע"מ זה ויחסר הע"פ כדינה ונאמר סַב סַבּוֹת וכו' (ועיין במאמר שלפני זה), ופָעוּל ע"ס בשורק. כמו יִשְׁפּוּטוּ (שמות י"ח) תַּעֲבוּרִי (רות ב') תִּשְׁמוּרֵם (משלי י"ד).

תַּמּוּ אֲמָרַי! פֹּה עֵתִּי עֲמוֹדִי
הֵן כָּתַבְתִּי שְׁלֹשִׁים בִּמְוֹעֵצוֹת וָדַעַת
לָאֵל סַלְעִי אֲבָרֵךְ בְּעוֹדִי
אֲשֶׁר עֲזָרַנִי לְהָחֵל וּלְכַלּוֹת בְּלִי מִגְרַעַת.

יצחק בן אהרן ריטטענבערג.

הוספות ותקונים.

דף ט׳ ע״ב שורה ט״ו. חסר בין האפונים אחור מקרבת הטעמים: עֹשֵׂה פֶלֶא (שמות ט״ו), ואנכי בגלל הערותי כי אינו כן בספרים שלנו. וכן העיד הרד״ק בעצמו. בדף ק״א ע״ב כי הוא בני״רי. אבל נ״ל „תלים ע״ז" וכונתו על הכתוב: אתה האל עֹשֵׂה פלא. וכן הוא בדפוס רע״ח, אבל בגלדו כתוב „עֹשֵׂה" וכן הוא בכל סה״ד. וז״ל הרשד״ל במכתבו אלי: יישר כחך שחפשת ומצאת עשה פלא דתלים ע״ז שהוא בסג״ל ברע״ח, ואני מצאתי בסגו״ל גם ברנ״ד (דפוס ברעשה **Brescia**) וגם יוחן הייגריך מיכעלים מצא כן בשני כ״י ובקצת סה״ד:

דף י״א ע״א שורה ו׳. צדיקים אתם. נ״ל בכאן הגיון על הנמוק. ובהנמוק תחת והלל ואנשים לדיקים המה ישפטו. נ״ל **והיה לו להביא** וכונתו על הכתוב יחזקאל כ״ג.

דף י״ג ע״ב שורה ז׳. איך לא עזבה עיר **תְּהִלָּת** קרית משושי. בדפוס פיורדא נדפס **תהלה** בה״א ובלי נקודות. ומלת קִרְיַת היתה מנקודת. ואנכי הגהתי כפי הקרי שבמלה הזאת. וכן הוא בכ״י שד״ל. ושם המלות **קרית משושי** חסרים.

דף כ״ט ע״ב שורה י״ח. אין **רוֹאֵנִי**. עיין בהערה שם. ובדפוס רע״ח ג״כ בקמץ. ובגלדו כתוב **אָ**:

דף ל״ה ע״ב שורה ה׳. **וַיֶּחָלְקֵם** דוד (דה״א כ״ג) ועיין בהערה שם. אבל נ״ל „דה״א כ״ד" כי שם הוא בדפוס רע״ח בסג״ל ובגלדו כתוב „וַיֶּחָלְקֵם" והוא פלא.

דף ל״ט ע״א שורה ט׳. **בַּאֲפֵלָה** (דברים כ״ח) ואנכי הערותי כי נ״ל **בַּאֲפֵלוֹת** (ישעיה כ״ט) אבל בכ״י שד״ל כתוב „כַּאֲפֵלָה" בכ״ף והוא במשלי ד׳ דרך רשעי׳ **כַּאֲפֵלָה**. וכן בדפוס רע״ח (ושם הוא מלא יו״ד?) בפתח. ובגלדו כתוב „כַּ" וכן הוא בכל סה״ד.

דף ל״ט ע״א שורה כ״ב. אחרי כאשר ימשש העור באפלה נמצא בכ״י שד״ל עוד כתוב אחד: כחלקלקות **בָּאֲפֵלָה**.

דף מ״ד ע״א שורה י״א. בכ״י רש״פ אחרי המלות: כתב ראא״ע נוסף: **כי אלו** הווין הם.

דף מ״ד ע״ב שורה ד׳. ולכבר עף: בכ״י רש״פ ולכבר עיף.

שם שם ה׳. ולכבר באם. בכ״י רש״פ נוסף: „וי״ל שהיה הפך שאר הנבאשים כי כל מעשה המן דרך נס היה."

דף מ״ד ע״ב שורה י״ד. הגהתי: זה כמו זה, אבל בכ״י שד״ל הנוסחא: **כמו זה** בן זה וכמו ו״או (ומלת זה חסרה) מסביח שאון ימים. ובכ״י רש״פ חסר כמו זה בן זה, וזה השלישי יש.

דף מ״ד ע״ב שורה י״ז. ויש וא״ו אחר במקום אס. בכ״י רש״פ: אחר מלת אס.

דף מ״ה ע״א שורה י״א. כי כמוך כפרעה, בכ״י רש״פ נוסף: „אתה כמלך והמלך כמוך."

דף מ״ו ע״ב שורה כ״א. הזה אחיכם. בכ״י רש״פ נוסף: „המבלי אין אלהים."

שם שם שורה כ״ד. הלמענך תעזב ארץ, חסר בכ״י רש״פ. ואינו ענין לכאן ועיין בספר הרקמה שער ל״ו נד 222, ומלת הַמְעַמֵּךְ נריך לנקד הס״א בח״פ.

דף מ"ז ע"ב שורה ב'. כמו האדון. בכ"י רש"פ הארץ.
שם שם " כ"ג. פעמים בסגו"ל הפ"א להקל. בכ"י רש"פ מלא חפא חסרה. ואולי צ"ל הה"א.
דף מ"ח ע"א שורה י"ו. ופעמים על החי"ת בחיר"ק ובמלה זעירא. בכ"י רש"פ כשהמלה.
שם ע"ב שורה י"א. ותהיה שו"א. בכ"י רש"פ שו"א ופתח.
דף מ"ט ע"א שורה ה'. וקריאת האל"ף. בכ"י רש"פ וקריאתה אל"ף.
שם ע"ב " י"ג. תנוח היו"ד בסו"א. בכ"י רש"פ תהיה.
שם שם " י"ח. שתבא עליהם וא"ו פתוחה. בכ"י רש"פ נוסף: כשתורה לעבר.
שם שם " כ'. ותדבר ישראל. בכ"י רש"פ נוסף גם הפסוק: "ותדבר לבני ישראל."
דף נ"ב ע"ב שורה י"ד. היתה צרה. בכ"י רש"פ. היתה הצרה.
דף נ"ד ע"ב שורה ז'. ויבא עם התי"ו בחולם. בכ"י רש"פ: עם הה"א, והוא הנכון.
דף ס' ע"ב שורה ט"ו. וכן הגמלאים. בכ"י רש"פ: ומן הגמלאים.
דף ס"א ע"א שורה י"ד. אברהם אברהם. בכ"י רש"ס נוסף "יעקב יעקב," ומעתה סרה פליאת הבחור במקומו.
דף ס"א ע"ב שורה י"ז. ויאמר שלחו. צ"ל שלשו.
דף ס"ה ע"ב שורה ו' גם י"א תקנתי תחת "העביר העביר" שצ"ל העבר. וכן הוא בכ"י שד"ל.
דף ס"ה ע"ב שורה ל'. הכביד את עלכם (מ"א י"ב). צ"ל אכביד את עלכם (דה"ב יו"ד י"ד) כן הוא בכ"י שד"ל. ועיין מנח"י שם שכתב כי כן מצא בכל הנוסחאות הישנות, וכן הביאו ר"י בספר הרקמה צד 54.
דף ע"ג ע"א שורה ל'. ועל (הבלעם) הבליעם אותם. בכ"י שד"ל הבלעם הראשון איננו.
דף פ' ע"ב שורה י"א. תקרנוה בן־היא. בדפוס רע"א. בן־היא, ובלדו כתוב "בן" בצירי ובדגש ואולי ג"כ בטעם.
דף צ"א ע"ב שורה ה'. והכבד. צ"ל הניון על המקור אצל מלת והכבד. והמקור פעל ופעל כמו בשלמים.
דף ק"ג ע"ב שורה י"ג. יותר כשתהיה קמץ. בכ"י רש"פ משתהיה.
שם שם " כ"ב. ונקוטותם בפניכם. כן בהדפס וכן בכ"י רש"פ כתוב בפניהם בה"א, ואנכי תקנתי כפי הנמצא בכל סה"ד.
דף ק"ד ע"ב שורה כ"ו. שהיתה בסו"א ופתח. בכ"י רש"פ כשתהיה.
דף ק"ה ע"א שורה ב'. ומבונת צ"ל ומובנת.
שם שם " כ'. כי אם הפירה צ"ל הסירך.
שם ע"ב " ה'. על הנח והיו"ד. בכ"י רש"פ חסרה מלת והיו"ד.
שם שם " י"ג. וכבר באה. בכ"י רש"פ וכבה.
שם שם " ל'. מוכנה. בכ"י רש"פ נוסף "או מוכנת."
דף ק"ו ע"א שורה ב'. ואם כן נאמר בן הבינונים. בכ"י רש"פ נאמר בו כל הבינונים.
שם ע"ב שורה כ"ב. שמת חבורו כחבור שמתי. בכ"י רש"פ נוסף בגדו: "אלא שזה ששה וזה שמונה" ומעתה אין צורך. לנמוק הרא"ב. ודע כי במקום שהוא תחת יו"ד צ"ל ח'.

דף ק"ז ע"א שורה כ"ב. ויכוננו ברחם אחד: נוסף בכ"י רש"ס „או ישימהו או ישומו.

דף ק"ח ע"א שורה ט'. ולא חבשה נ"ל חבשו.

דף ק"ט ע"א שורה כ'. אלא שבא כן, בכ"י רש"פ אולי בא כן.

דף קי"ז ע"א שורה ג' לכלא פשע נ"ל הפשע.

דף שם ע"ב „ כ"ט. כמו שאכלו אחרים בכ"י רש"ס רבים.

דף קי"ח ע"ב „ כ"ז. משפטם, בכ"י רש"ס ומשפטו.

דף ק"כ ע"א שורה ב'. ונפלה עי"ן הפעל, כן הוא גם בכ"י רש"ס. אבל נ"ל כי נ"ל למ"ד הפעל.

דף ק"כ ע"א שורה י'. וכן הפילו הה"א, בכ"י רש"פ התי"ו והוא הנכון.

דף קכ"א ע"א שורה י"א ונהגו בשם. עיין מ"ש המפרש. וז"ל הרשד"ל במכתבו אלי: בספרו נהה גם בוויניליא וגם בכ"י ונהגו בשם וכנ"ל, ומי שהגיה ונהגו בהם (כוונתו על המפרש) לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (המכתב הזה נכתב ביום הפורים. וע"כ תפש המליצה הזאת) כי רד"ק לא בא כאן לדבר רק על השם הנגזר משרש נהה ואמר כי עשו השם משרש זה כאלו היתה למ"ד הפעל במפיק כמו גבה נגה. כך אמרו נהה וא"כ השמיטו אחת מההא"ין ואמרו נה:

דף קל"ח ע"ב שורה כ"ה. כמו וידעו ביעקב ולא ייחל מיכה ה', דע כי בהנדפס היה כתוב ביום ייחל, וכן בכ"י שד"ל. רק שאחר נרשם בצדו „מיכה ה'," והגהתי תחת ביום, ולא. אבל ז"ל הרש"דל במכתבו אלי וז"ל: גם בוויניליא וידעו ביעקב ובכ"י וידעו (ומלת ביעקב איננה). וכ"ל פשוט שלא היתה טונת רד"ק לשום פסוק אלא למלות נפרדות וידעו, ביעקב, ביום, ייחל.

דף קמ"א ע"א שורה י'. בפירוש רמ"ה ציון א' וכן הרה נסו. שגה ברואה וע"כ פקה פליליה. כי אין הדין הזה נוהג בר"ש ולכן מצאנו מדברה דמשק מדברה בית און פתח לפני רי"ש קמוצה. ומה גם לפי שעתי בקו"א מאמר ב' כי הקמ"ץ שהוא לפני ה"א המשמשת במקום למ"ד בתחלתה הוא חטוף. אך הוא מהנפרד הר שהוא במקום הרר והוא ע"מ סלה ולא נשלם בו הדגש. וכן הביאו הרד"ק ז"ל במכלל פל. ועיין תקון סופרים שם שכתב כי מצא בדקדוק ישן כ"י כי בכל ספרי דוקני הוא בצי"רי. אבל הרד"ק בשרשיו כתב כי הסג"ל במקום פתח גדול.

דף קנ"ג ע"א שורה ה'. לשון שקר ישגא דביו. והו"או תמורת אלף. בכ"י שד"ל וכן בשרשים דבו חסר יו"ד כתוב. (אף שבסה"ד הוא מלא). וא"כ בהכרח הוא"ו תמורת האלף, ורצונו כי הדביו ישגא לשון שקר ולא אהגיה שטותיה להמפרש להגיה בחנס, כי אף אם הוא מלא יו"ד הוא רק למשך.

דף קנ"ד ע"א שורה י"ח. כמו שפרש (שפרשנו), וז"ל הרש"דל באגרתו אלי: בענין ארון אחד מצאתי חדוש גדול בכ"י והוא כי הסברא שכתב רד"ק בפרושו. ובשרשי' שיהיה ארון אחד. כמו ארון איש אחד. איננה כאן כלל אבל זה לשונו: וכעבות העגלה חטאה ארון עצי שטים וכן כלם. אבל ויקח יהוידע הכהן ארון אחד הוא

משכל

מסקל אחר מסקל שְׂאוֹר תְּהֹגֵם כי איננו סמוך. והיה אפשר לומר שהסופר טעה (אמר יבא"ר בודאי טעה) ודי...מן אהרן אחד קדמאה לאהרן אחד תניינא אך לפי זה מאין בא לכתוב אבל ויקח יהוידע אם רד"ק לא כתב אבל אגל הפסוק הזה (אמר יבא"ר מלת אבל כתובה בה...ים לפני אהרן אחד השני). ונ"ל כי מלות כמו שפרש בפרוש מלכים הן תוספת שהוסי׳ אדם בגליון ורד"ק פירש אהרן איש אחד בפירוש ובשרשים ולא כן היתה דעתו בשע...סיבת המכלול (אמר יבא"ר הוא דוחק גדול והנכון כמו שהגהתי).

דף קנ"ו ע"ב שורה ב'. (ובטעות נדפס בפנים קנ"ד ק... פעם שנית) בסמוך (ובמגברת) [ובקבון] בכ"י שד"ל מלת ובמוכרת אינה.

דף קנ"ח ע"א שורה י"ח בכ"י שד"ל הוא כמו שהגהתי נ... נבלתם.

דף קנ"ט ע"ב שורה י'. כי [לא] ישתנה, בכ"י שד"ל הנוסחה... שהודעתיך במשקל פָּעֵל פעם כך ופעם כך. — וז"ל הרשד"ל... כי ישתנה כמו ...ין: וזהו בלא ספק הגהה שלא מתחת ידי רד"ק ועיין למעלה במשקל פָּעֵל שׂמ... שִׂמְחִי רעתי וכו'.

דף ק"ס ע"א שורה כ"ג. בהתחבר והקבוץ. כן הוא גם בווינציא גם ואנכי תקנתי בהתברות ומלת והקבוץ השמטתי, וכתב רשד"ל במכתבו כי יפה תקנ...

דף קס"ג ע"ב שורה ט"ו. שהוא (הנח) [הנון] כך היא בכ"י שד"ל כמו שתקנתי.

דף קס"ו ע"ב שורה י"ג. תַּפְעִלָּה. צ"ל תַּפְעִילָה, ודגש (הנו"ן) [היו"ד] כן הוא בכ"י שד"ל כמו שתקנתי.

דף קס"ח ע"א שורה כ"ה. היה (מִיעֲדוֹ) [מוֹעֲדָיו] כן הוא גם בכ"י שד"ל כמו שתקנת׳.

דף קע"ז ע"ב שורה יו"ד. במשקל פֹּעֶלֶת: אלה שני המשקלים (ר"ל גם משקל פֵּעַת לפניו) אע"פ שהם מלעיל אין התי"ו דגושה בהתחבר עם הכנוים, פליאה גדולה על המחבר שפה ושלש בספרו פעמים הרבה שהתי"ו המשמשת לנקבה ולפניה סג"ל דגושה תמיד בהתחברה עם הכנוים?

2011264646